Utrecht University Library
Partner in Science
Universiteit Utrecht

Leerreeden.

https://hdl.handle.net/1874/374106

Dominica 14
à Pentecoste
1741. 60.

Nemo potest duobus Dnis servire.

Matt. 6. v. 24.

Niets is'er daer de natuer van den mensch meer voor schrikt, als dat men haer iets vergt het geene onmogelijk is. A. A.

En geen wonder; want dewijl ze van den Schepper met een reden begunstigd is, zoo oordeelt z' aenstonds dat het vrugteloos is te willen doen, het geen ze niet kan doen. als B. v. te vliegen zonder vleugels, een zwaer ligbaem om hoog te doen blijven zonder eenig steunsel, te gelijk twe contrarie (tegenstrijdige) wegen in te gaen, &c. Dat noemd men onmogelijk ~~dingen~~, om dat het niet wezen kan; zoo een ander ons daer toe dwingen wil, noemd men hem een dwingeland; zoo iemand dat uit zig zelven zou willen bestaen, zou men zeggen, dat hij gek was.

Dat begrijpt men wel omtrent tijdelijke ~~dingen~~ en ligbaemelijke dingen. Niemand hoeft veel moeijte te doen om ons dat wijs te maken. Maer, 't geen te beklagen is, in 't geestelijke begrijpt men dat zoo niet. De wereld en Godt te gelijk te dienen is een onmogelijke zaek, terwijl godt en de wereld zoo strijdig tegen een zijn, als Oost en West; als hitte en koude, als water en vuer, en egter veele Xtenen zijn'er die dit zoo niet voor onmogelijk aenzien. Immers als zij ijder een beurt geven, dan de wereld, en dan godt, zoo meinen zij ze beiden te zaemen te kunnen dienen. Zoo groot is de verblindheid van een mensch! terwijl hij 't als een dwinglandije zou aenzien, dat een ander hem iets onmogelijks zou vergen, zoo is hij zelfs zoo gek, en verblind dat hij doen wil 't geene onmogelijk is.

Dus om deze menschen van hunne gekkernije te

genezen roept van daeg de zaligen: Nemo pt 2 Dnis

Propositio. Liber hanc Dni propositionem nostra eruditionis caa latius expendere, en Attendite.

2º wat besluit wij'er voor onze toepassinge moeten uittrekken

1um in textu expendendum, ē quenam sint illi duo Dni. Als de Heere Xus gezeid had: Nemo pt 2 Dnis servire zoo voegd hij'er aenstonds tot verklaeringe bij: Non potestis Deo servire et Mammonae. zie daer de 2 Heeren daer hij van zeid; dat niet te zaemen gediend kunnen worden, Godt en de Mammon. Wie d' eerste is, is wel bekend. de tweede is de Mammon. Dit woord is oorspronkelijk uit de Siriakze taele, en beteekend zoo veel als geld goed, schat, rijkdom, van de wereld, dat is, de wereld met alle haere grootsheden, voordeelen, gemak &c.

Deze 2 ~~Heeren~~ steld de Heiland als twe Heeren

Wat Godt aengaet die is wel terdeeg een Heer, ja Dnus Dominantium, magnus Dns et laudabilis nimis, et magnitudinis ejus o ē finis. Daer en twijfeld niemand aen, tenwaer dat'er misschien iemand gevonden wierd die niet zou willen gelooven dat'er een Godt is, 't geen waerlijk al te ongerijmd zou zijn. Men kan niet terdeeg gelooven dat'er een Godt is, ten zij men te gelijk geloofd dat hij is Heer en schepper van de gansche wereld &c.

Ps. 144-3

Zo uitzinnig was dat hij // om te melden.

Wat nu de Mammon of de wereld aenbelangt, deze word ook voorgesteld als een Heer, die veele knegten en slaven heeft, die hem dienen, gehoorzaemen, ja aenbidden. zoo ziet men ook dat de wereld met alle haere grootsheden waerlijk zoo gediend word, zoo geeerd word, dat'er zijn die lijf en ziel, en zaligheid voor wagen, die'er voor kampen en strijden tot'er dood toe. deze zijn de 2 Heeren daer de text van meld.

2do Maer hoor nu wat de Heere Xus daer van zeid: Non potestis Deo servire et Mammonae. En hij ~~bevestigd~~ besluit dit uit het zeer gemeen spreekwoord dat algemeen bekend, en goedgekeurd is bij al de wereld

Nemo

Nemo pt 2 Dnis servire. Zoo dan wil hij ook zeggen
Godt en de wereld kunnen niet te zaemen gediend worden.
Wel is waer 2 heeren kunnen wel een en denzelven
knegt hebben, een knegt kan wel 2 heeren dienen gelijk 't wel meermaelen gebeurd: naement-
lijk in een huishouden daer een knegt verscheide personen dient
gelijk B. v. als men reist &c dan, zeg ik, kunnen 2 heeren wel een knegt hebben en alsdan kan een knegt ook
verscheide, doch onderhoorige heeren, of die overeenstemmen
met elkanderen, dienen, 't is zoo; maer dit spreekwoord: Nemo pt.
word verstaen van 2 Heeren, die strijdig van aerdt, en liefde
zijnde, ook tegenstrijdige dingen gebieden. D'eene
B. v. gebied dat de knegt t'huis zal blijven, en d'ander
dat de knegt zal uitgaen. Zulke 2 heeren kan een
knegt niet te zaemen dienen.

● En zoodaenige 2 Heeren zijn Godt en de wereld, heeren, welkers
~~hunne~~ aerdt, liefde, en bevelen zijn strijdig tegen elkander.
D'aerdt van de wereld is gedreven te worden door den
quaeden geest d. i. Satans: de aerdt van godt is aengezet
door den h. Geest, die godt zelf ~~[illegible]~~, dat is, de goedheid,
de heiligheid, de volmaektheid is. Nu wat kan'er tegen-
strijdiger zijn als quaed en goed, ondeugend en heilig,
vol gebreken en volmaekt? en vervolgens wat is'er te-
genstrijdiger als Godt en de wereld? Hinc Paulus: 2. Cor. 6-14
Wat deelgenootschap heeft de regtvaerdigheid met de
ongeregtigheid? of wat gemeenschap heeft het ligt
met de duisternis? Wat zaemenstemming heeft Xus met
Belial? Zoo dan strijdig van aerdt zijn deze 2 heeren,
Godt en de wereld.

2 Uit deze tegenstrijdige aerdt volgen noodwendig
tegenstrijdige liefdens en genegentheden, dat d'eene
bemind zal d'ander haeten, dat d'een prijst zal d'
ander laken en verfoeijen.

3 En terwijl d'aerdt, en genegentheden van deze 2
Heeren, Godt en de wereld zoo strijdig tegen een zijn,
zoo moet ook noodzakelijk volgen, dat hunne bevelen
ook tegen elkanderen aenloopen. En inderdaed als men
alles in 't bezonder doorziet, zal men bevinden dat

het geene de wereld gebied het zelve is, het geene Godt verbied. B. v. de wereld gebied 't quaed met quaed te loonen: Godt gebied 't quaed door 't goed t'overwinnen; zijne vijanden hâten, leerd de wereld, de Heere Jsus, die te beminnen, wel te doen, aen die ons hâten, te bidden voor die ons lasteren en vervolgen: de wereld leerd agten, zoeken najaegen de grootsheid, rijkdom en goederen dezer wereld; Jsus prijst de ootmoedigen, en armen van geest, deze noemt hij gelukkig, en zâlig: de wereld prijst, en houd van die goeden zier mâken, die wulpst, en onregtvaerdig zijn; Godt gebied dat men mâtig, kuijs, en regtvaerdig leven zal.

Ziedaer dan hoe tegenstrijdig dat beide deze heeren Godt en de wereld zijn, tegenstrijdig van aerdt, van genegentheden, en van bevelen. En vervolgens 't is onmogelijk die 2 Heeren te dienen: want gelijk de Heere Jsus zeid, of hij zal den eenen hâten, en den anderen lief hebben, of hij zal den eenen aenhangen, en den anderen versmaden.

4 En waerlijk 't is zoodaenig met deze 2 Heeren gelegen, dat het nootzakelijk is, dat d'een of andere van hun tween van ons menschen gediend moet worden. Alle de menschen zijn maer in 2 zoorten verdeeld, 't een zoort diend de wereld, 't ander diend Godt. 't Kan niet zijn dat een mensch geen van tween zou toebehooren of een mensch hoord de wereld toe, en diend haar, of hij hoord Godt toe, en diend hem. Nemo pt 2 Dnis servire aut n unum odio habebit, et alterum diliget, aut unum sustinebit et alterum contemnet. D: h. Augo verdeelt alle de menschen, die'er zijn, in tweederhande burgers van 2 verscheide steden, die tegen elkanderen oorlog voeren, Jerusalem en Babijlon. Jerusalem word op gebouwd door de liefde tot Godt, tot verzacking zijns zelfs, Babijlon door de liefde zijns zelfs tot verzacking van Godt. Alle menschen zijn burgers, en inwoonders van een dezer 2 steden. Die van Jerusalem

dienen

dienen godt, die van Babijlon de wereld. Watten groot on-
derscheid! A. A. ~~[illegible]~~ Een inwoonder van Babijlon is
een vyand van godt; en een inwoonder van Jerusalem een
vijand van de wereld. diserte Jacobus: Weet gij niet dat
de vriendschap dezer wereld vijandschap met godt is? zoo
wie dan vriend wilt zijn van deze wereld, die word godts
vijand. # ~~[illegible]~~ ons best moeten ~~[illegible]~~ doen, om
inwoonders te zijn van Jerusalem, dienaers, en vrienden
van godt! Dit vereischt godt van ons als hij zeid: Praebe
fili mi cor tuum mihi. Godt wil ons hert, dat mag niet
verdeeld zijn tussen hem en de wereld. Gij zult den Heer
uwen godt vrezen (zei eertijds Moijses aen Israel, en
nu ook nog aen ons Xtenen) en hem alleen dienen. Item
Hem zult gij dienen, en hem aenkleven. Ja dit brengt 't
eerste, grootste en voornaemste van alle godts geboden mede.
Hoort Israel (zeide Moijses) de Heer onze godt is d'eenige
Heer. gij zult den Heere uwen godt liefhebben uit geheel
uw herte, uit geheel uwe ziele, en uit al uwe kragten.
¶ Die hieraen ontbreken, die godt en de wereld te zaemen
willen paeren, &c die mag men vergelijken bij de blinde
Philistijnen, die d'arke des verbonds bij hunnen afgodt Dagon
in den tempel plaetsten. die mag men vergelijken
bij de mankgaende Israelieten, die godt en Baal wil-
den zaemen dienen, waerover Elias hen bestraffende
zeide: Hoe lang gaet gij mank aen beide kanten? indien
de Heer godt is, zoo volgt hem; dog is het Baal, zoo
volgt hem dan. De deze mag men vergelijken bij de
Samaritaenen van deze de Schrift zeid, Hoewel zij den
Heere dienden, zoo dienden zij dog ook hunne goden.
En van alle de deze en dier gelijken Xtenen, die &c daer van
zeid godt: Hun hert is verdeeld, zij zullen vergaen
Ja aen alle de deze bedreigt godt, gelijk hij eertijds aen
Israel, die Baal en Melchom met hem wilde paeren,
dat ~~[illegible]~~ een dag van gramschap, een dag van druk en
benauwdheid, een dag van onheil en ellende zal overkomen.
Willen wij dan deze bedreigde straffen ontwijken, ons

Margin notes:

Niets gaat er dan vaster, dan wel dat niemand twee heeren, godt, ende wereld kan dienen.

Jac. 4-4.

toepassing.

Maar wat besluit moeten wij nu hieruit voor onze toepassinge trekken?

Prov. 23-26

Ons besluit moet wezen, dat wij

Deut 6-13

C. 13-4

C. 6-4

1. Reg. 5.

3 Reg. 18-21

4. Reg. 17-33

Ose. 10-2

Soph. 1-5

Dit moeten wij doen om vrienden van godt te zijn, en hu[n]
onzen heer alleen te dienen.

3°. ~~[illegible]~~ Dog hier komt het nu op aen daer eenigzins in
van verzekerd te zijn, dat wij godt onzen Heer alleen dienen. da
En om dit te weeten, zoo diend men aen te merken, dat het
de liefde is die het onderscheit maekt. Een mensch kan ee[n]
niet wezen in 't geestelijke zonder eenen meester te die[nen]
omdat hij niet kan wezen zonder liefde. Nu die liefde in
heeft altijdt iet dat zij boven al bemind; en dat iets is d[e]
meester van den mensch. zoodaenig dat 't geen zij boven
al bemind den mensch praemd zig af te scheiden van
alle andere zaken, zoo dikwils als d'aenhankelijkheid
aen die zacken strijd tegen d'aenhankelijkheid aen het
geen de mensch boven al bemind. Waeruit noodzakelijk
volgd dat de liefde tot Godt, en tot de wereld altijdt ge...
meester kunnen wezen van 't herte van een mensch ~~[illegible]~~ // ik
zeg, Meester is, want het kan wel zijn, dat als # Gods
liefde Meester is van 't hert, dat'er ook nog een liefde
is tot ~~d'andere~~ iet anders dat minder is; maer die is zoodaenig dat die altijdt
wijkt voor d~~ie~~ ander dat meerder is, als 't er op aenkomt de een of
ander te moeten verlaeten, of voor te stellen. zoo bij
v. b. vader of moeder te beminnen ~~[illegible]~~
staet heel wel zaemen met de liefde Gods, dog als de
liefde tot Godt Meester van ons hert is, zoo moet die
andere liefde daer naer geregeld zijn, word ze ongeregeld de voor wijken als b. v. vader of moe[der]
iet gebieden zouden, dat tegen godt strydig is. # dan geld te spreken ~~[illegible]~~
Matt. 10-37. Luc. 14-26 van Xus: zoo wie niet ~~om~~ haer vader en moeder, en vrou[w]
en kinderen, en broeders, en zusters, ja ook zijn eige[n]
leven, die kan mijn discipel niet wezen. zoo dan de
geregelde liefde tot de schepsels kan heel wel zaemen staen met de
liefde tot godt boven al, zelfs ook de liefde, en aenhan-
kelijkheid, die eenigzins ongeregeld is, als b. v.
beminnen zijn gemak, zijn winst, zijn vermaek ...
als die liefde, en aenhankelijkheid maer geen Meester
word van het hert: want immers wat zijn anders de
zondens en gebreken der vroomen en regtvaerdigen, dan
d'ongeregelde liefdens tot de schepsels, zoo nog ...
dat

[Margin:] //en dat als Gods liefde meester is van ons hert, wij hem dan ook alleen dienen.

[Margin:] moet zij 'er ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~

dar de liefde Gods Meester blijft in ~~hunne~~ herten. Maar
zie ~~[illegible]~~ daarin is de zwaerigheid gelegen, dat men hier
in niet bedrogen worde. ● D:s is 't noodig aen te merken
dat al is de liefde tot de wereld geen Meester van het
hert, en al maekt ze den mensch geen slaef van de we-
reld, zi egter altijdt een begin is van die slavernije.
D:s moet men weeten dat zij noit rust, maer altijdt woelt,
en arbeid om meester te worden, 't geen ons verpligt haer
niet veel te betrouwen, en te arbeiden om haer kleinder
en kleinder te maken. Doet men dit niet, maer geeft men
haer iets te veel toe, ze zal haest meester van ons worden.
David maer een weinig te veel toegevende aen zijn gemak,
t'huis blijvende als d'anderen ten velden trokken, zijn ogen niet genoeg bewarende tot
wat zonden is hij ~~niet~~ al vervallen, hoe is d'ongeregelde
liefde ~~niet~~ ten eenemael meester van zijn hert geworden?
zoo ook Petrus te veel toegevende d'inbeeldinge van
zijne eige kloekheid, hoe is hij ~~niet~~ gevallen? zoo dan
al is de liefde van de wereld geen Meester van ons hert
en al maekt z'ons nog geen slaef van de wereld, z'is egter
een begin dier slavernije, ze rust noit, maer zoekt
altoos Meester te worden, waerom w' haer noit vertrouwen,
maer altijdt moeten tegengaen. ● Daer en boven ~~dit~~ moe-
ten wij ~~[illegible]~~ daar tegen gaan, omdat men niet altijdt weet hoe
ver haere ongeregeltheid al gaet. Men beeld zig zelven
dikwils in, dat ~~men~~ door de liefde zeer aen Godt gehegt is,
~~zijn~~, en 't is minigmaal niet veel te beduijden: men beeld zig in
dat men weinig aen de wereld gehegt is, en inderdaed
't is minigmaal al veel meer als men wel zou denken.

De reden of oorzaek hier van is omdat men dikwils
oordeelt van de liefde na de gedagten en agting die men
van de dingen heeft in zijn verstand. En wat doet men
met zijn verstand? ô! niet een Xten is'er of hij heeft
zulk een agting voor Godt, dat hij denkt, en oordeelt,
dat'er geen vergelijking is tussen Godt en de wereld,
dat Godt oneindig waerdiger is. En dan beeld men zig
in dat gelijk de gedagten zoo zijn, dat de liefde ook zoo is.

Dog dit volgt altijdt niet. de liefde volgt niet al[tijd]
de grootheid van 't voorwerp, of de verhevene gedagt[e]
die men daer van heeft, maer zij volgt d' indrúk, en b[e-]
ging die zij veroorzaekt in 't hert. ~~Van~~ kleine gering[e]
zaeken, doen somtijds meer indrúk op het gemoed, al[s]

't is'er bijna me (om ene gelijkenis te gebrúiken) als met de

d' aldergrootste ~~...~~ kleine kinderen, hoewel zij ov[er-]
túijgt zijn, dat vader en moeder meer is als een knik[ker]
of een koot, egter die dingen, geven op haar hert zoo ee[n]
indrúk dat z' er meer als aan vader of moeder aengehegt zijn. En zoo ook a[l]
hoewel wij met ons verstand weeten en begrijpen, d[at]
godt oneindig meer is als al 't wereldsche, egter nogtans zoo geven die [wereld-]
sche, en kinderlijke dingen zoo een indrúk op ons ge[moed]
dat w' er dikwils meer als aen godt aengehegt zijn.
En versolgens gevaerlijk is 't klijne aenhankelijkheden [aen]
goeden.

Zoodan, willen we weeten of wij godt den Heer al[leen]
dienen? 't moet uit d' opperliefde tot hem blijken, me[t]
w opperliefde nog wel eenige andere ongeregelde maer veel klijnder
en minder liefde der schepselen kan zaemen staen; do[g]
egter tegen dew men gestaedig vegten en strijden mo[et]
opdat ze d' overhand niet krijge, tegen dew men gesta[e-]
dig kampen moet, omdat men júijst niet altijdt w[eet]
hoe ver haere ongeregeltheid al gaet.

Conclusio

Wel aendan A. A. Piepere & adhortare.

Nemo potest duobus dominis servire ... Non potestis deo servire et mammonæ
Matt. 6. ℣. 24.

Dominica 14 Pentecostes
1750. 73.

Wanneer de Philistijnen 1. Reg. 5. d'arke des verbonds van d' Israëlieten in den oorlog met geweld genomen hadden, bragten zy die in hunnen tempel, en stelden die bij hunnen afgod dagon. Maar als zij 's anderen daags 's ogtends opstonden ~~za~~ lag dagon daar voor over ter aarde voor d'arke des Heeren, zijne hoofd, en twee handpalmen lagen afgebroken aan den dorpel; alsof d' Allerhoogste hierdoor wilde tonen, dat hij geenen mededinger voor zig kan velen, maar alleen aanbeden, alleen geëerd, alleen gediend wil worden.

Van deze onmogelijkheid om Gode den Heere, en te gelijk andere valsche goden te dienen, neemt de Heiland in ons huid. h. Ev. eene derde bewijs, of beweegreden, om ons af te trekken van de geldgierigheid, of ongeregelde begeerte der rijkdommen, en zugt om hier op aarde schatten te vergaderen. Hij had het door twee vorige bewijzen in dit zelfde zesde hoofdstuk gedaan, maar door dit derde bewijs voorkomt hij eigentlijk eene gedagte die iemand bij zig zelven aldus zou hebben kunnen maken: Is onze schat daar ons hert is, gelijk de Heiland te vooren gezeid had, zoo zullen wij, schoon wij de rijkdommen beminnen, egter maken dat wij eenen schat in den hemel hebben, wij zullen niet alleen op d' aarde, maar ook te gelijk in den hemel schatten vergaderen.

Zulke gedagten voorkomt dan hier de Heiland, en andwoord op de zelve met te tonen, dat 't hert van den mensche niet in twee voorwerpen kan berusten. Niemand (zeit) kan twee heeren dienen: want of hij zal den eenen haten, en den anderen liefhebben, of hij zal deneenen verdragen, en den anderen versmaden. Gij kunt Gode, en den rijkdom niet dienen.

Deze gewigtige waarheid zullen wij met U. A. nader overwegen. Wij zullen ~~[illegible]~~ den text tot onderlinge stigtinge uitleggen, en verklaren. — Propositio
~~1e Hoe onmogelyk het is Godt en den rykdom te dienen~~
~~2o Wat eene elendige zaak het is den rykdom te dienen~~
~~3o Hoe [illegible] het is Godt te dienen.~~ Attendite

Eer de Heiland overtreed tot het besluit, het gêne hij wilde mâken, naamelijk dat men Gode, en den rijkdom niet kan dienen, ~~zo~~ laat hij, bij wijse van redenêringe vooraf gaan, ééne algemêne spreuke, waaruit hij dan tot kragtiger overtuiginge zijne besluit trekt. Niemand (zeit) kan twee hêeren dienen &c.

~~G~~ Heel de redenêring des zaligm. komt hierop uit. 't is ééne gemêne spreekwoord, of ten minste d'ondervinding Leerd ons dat niemand twee hêren van pas kan dienen, om dat er niet ligt twee gevonden worden, die van aart, van genêgentheid en betragtingen zoo verre overeenkomen, en elkanderen gelijken dat iemand ze beiden kan voldoen, of aan beiden de zelfde genêgentheid, en liefde kan toedrâgen. Gebeurd het dan dat iemand twee hêren diend, ~~dan~~ zal 't ook doorgaans geschieden dat hij gestoord, en ongezind door de bevêlen van eenen van beiden, of voor den eenen meer genêgen, dan voor den anderen den eenen zal hâten, en den anderen liefhebben, of integendeel den eenen aanhangen, ten minste verdrâgen, en den anderen versmâden. En zoo weer ook, wil 't hij zeggen, dat gij, alhoewel mênigen die vrugteloos ondernêmen, gij Gode, en den rijkdom niet kunt dienen; mids dit twee hêren zijn elkanderen ganschelijk tegenstrijdig, en tegenstrijdige bevêlen gevende, zoo verre dat zo wie den eenen bemind, den anderen moet hâten, en wie den eenen verdraagt, den anderen moet versmâden.

de rijkdom word dan hier aangemerkt, en van den Heiland voorgesteld onder de hoedanigheid van eenen hêre, niet egter (zeit S. Chrys. hic) als of de rijkdom Heer was of de heerschappij hem toekwam uit zijne nature, maar hij is 't om dat de gênen, die hem willen dienen zig zoo ellendig mâken van zig daaraan t' onderwerpen. Zoo word de

Phil. 3 - 19. buik één god genoemd door den Apostel, niet om des zelfs heerschende waardigheid, maar om 't ongeluk der gênen die hem dienen. Zoo word van den zelfden Apostel de gie-

Eph. 5 - 5. righeid, de liefde tot geld, en goed, de Mammon, zoo als het hier de Heiland noemd, als één afgod voorgesteld, om dat de zulken, die 'er met ~~geheele~~ heel hunne herte vooringenomen zijn, niet anders te werk gaan om de zelve te bezitten, te vermeerderen en te dienen, als of 't één grôte heer, en God zelf was.

Nu volgens des Heilands woorden, kan dit beide niet samen

men staan, men kan Gode, en den rijkdom niet dienen.
Om dit duidelijker te bevatten, dient aangemerkt:
1° Wat dat men hier moet verstaan door Godeste dienen,
2° Wat door den rijkdom te dienen,
3° dat die twee diensten niet kunnen tsamen staan.
En wel 1° Gode dienen, is, volgens den h. Augs., hem beminnen. Non colitur deus nisi amando. En deze liefde is noit ledig. Alle liefde (zegt id. m.) heeft zijne werkende kragt, zij kan niet ledig zijn in het gemoed van den genen, die bemind. Noit (zegt S. Greg. hom. 30. in Ev.) is de liefde Gods ledig, wil ze niet werken, zo is 't gene liefde. door de werken moet dan deze liefde getoond worden. En door wat voor werken voorn dan door 't onderhouden van Gods geboden? Indien gij mij liefhebt (beveelt onze heiland) onderhoud mijne geboden... die mijne geboden heeft, en die onderhoud hij is 't die mij lief heeft... zoo wie mij liefheeft, die zal mijn woord onderhouden. Wie is 't nu die dezen loffelijken naam eigentlijk, en zonder bepalinge verdiend dan die alleen, die, voor alle geboden in agt neemt, dat grootste en eerste gebod van de wet van zijnen heere en Gode uit geheel zijne herte, zijne ziele, en kragten ten minste te beginnen boven al te beminnen? doet hij dit niet? hij is een schandige overtreder van 't eerste, grootste, en gewigtigste gebod zijns heeren, hij onderhoud dan eigentlijk zijne bevelen niet, hij bemind, hij diend dan ook zijnen heere niet als het behoord. Hij alleen dan die zijnen God boven al bemind, en dit gevolgelijk ook toond door zijne werken, mag den naam dragen van Godeste dienen, en heeft 'er eigentlijk de daad van.

Ep. 40. Cap. 38. in Ps. 33. Enar. 2. N. 5. et in Præfat. Ps. 123.

Joan. 14-15. 21-23

2° Maar wat is nu den rijkdom dienen, waar van ons de heiland zo kragtig wil aftrekken in onze ~~texet~~ opgenoomene woorden?
Eer wij dit beandwoorden, moeten wij hier met de hh. vaders bemerken, dat de heiland niet verbied de rijkdommen te hebben, maar de zelve te dienen. Iemand kan de rijkdommen bezitten, en des niet tegenstaande Gode den heere dienen. de rijkdommen zijn zelfs een zegen des

Prov. 10-22 heeren. de zegen des Heeren maakt den mensch rijk. Za-
lige menschen, gods grootste vrienden hebben ze zelfs geh-
ten Abraham, Isaac, Jacob, David; een Job heeft die
bezeten, maar hij wierd'er niet door bezeten, zoo als de h. Ch-
soft. hier aanmerkt, hij was een heer van de rijkdommen, ma
geen dienaar van de zelve. Zo dan de heiland verbied hier
niet de rijkdommen te hebben, maar de zelve te dienen.

Vraag je nu wie zijn het dan die den rijkdom dienen?

R 1° die hunne hert op de zelve stellen, i.e. die geheel of
't voornaamste deel hunner liefde voor den rijkdom geven
die hunne voornaamste geluk in de zelve stellen, onmatig ver-
heugd zijn in die te bezitten, boven mate bedroefd in de zel-
|| talis dives rusticus Luc. 12. te verliezen || Waartegen ons waarschouwd de h. Geest als hij
Ps. 61-11. zegd: zoou de rijkdom toevloed, steld'er tog uwe hert niet op

2° Hij diend de rijkdommen, die gene wegen ontziet om
de zelve te bekomen, of ze te behouden, goede of kwade, geoor-
loofde, of ongeöorloofde, met merkelijk verzuim der zaligh.
en Christelijke pligten, of zonder de zelve. Hoedanige wel
Luc. 19-8. eer was de tollenaar Zacheus, die daarom ook na zijne bekee-
vierdubbeld het zelve vergoede.

3° Hij diend den rijkdom, die zig door de zelve laat ver-
voeren tot hoogmoed, wellust, verraad, bedrog, versteendh-
t in aanzien van den behoeftigen. Hoedanige was de rijke
Luc. 16-22. van wien Lukas: de rijke stierf, en wierd begraven in de helle

4° Hij diend den rijkdom, volgens den h. Ambr., die de
zelve niet gebruikt als eene bezittinge, i.e. die ze niet besteed
tot eere van gode, tot zijne eige behoeften, nut en voordeel, en
dat van andere, met een woord, die'er zo aangekleefd is
en't zijne van durfd neemen. dat hij'er op eene behoorlijke wijze niet van kan scheiden. Zu
Ps. 75-5. dezen noemd de h. Geest Viri divitiarum, die de rijkdommen
niet bezitten, maar'er van bezeten worden, gelijk de h. Ambr.
zeer wel bemerkt.

5° eindelijk, het gene zeer te verwonderen is, men diend
den rijkdom, en men is'er van bezeten, schoon men ze niet en
heeft, ja zelfs schoon men ook arm, en gering is, naam als men zijn hert
en geluk steld in ze te mogen hebben, als men'er onmatig na
verlangd, als men ze door ongeoorloofde wegen, met merke-
lijk verzuim der zaligheid, en der Christelijke pligten tragt
te bekomen als men het weinigje dat men reeds heeft, zoo zoekt te behou-
den, en te vermeerderen. Met een woord hij diend den rijkdom
schoon hij ze niet heeft van wien men zeggen kan, het hevigste dat die mensch
ver-

verlangt, wenscht, en betragt is het geld, en goed van deze wereld te bezitten; want, gelijk de h. Aug. zeer wel aanmerkt, In Ps. 133. N. 26.
God de Heer ziet niet naar het goed, maar naar het gemoed, hij oordeeld den mensch naar de begeerlijkheid, met dewelke hij haakt naar de tijdelijke goederen, en niet naar de rijkdommen, die 't hem niet mag gebeuren te bezitten. Hierom
dus dan te werk gaan is den rijkdom dienen. dit zijn de kentekenen. waaraan men de dienaren der rijkdommen kan onderkennen. vergelijkt men daar eens bij het gedrag der meeste menschen, ô! wat zal men eene menigte van dienaars der rijkdommen in de wereld vinden? Dat ijder van ons eens in zig zelven trede, zijne gedrag en herte onderzoeke, en zie of daar mogelijk gene blijken, gene genegenheden gevonden worden, die hem of reeds in die slavernije houden, of in de zelve drijgen in te wikkelen; want diend men den rijkdom, men kan Gode niet dienen.

1. Tim. 6-8... Paulus sprekende van de genen, die met hun voedsel en deksel niet vergenoegd zijn, zegd hij: die rijk willen worden &c. zij zijn niet &c.

3°. 't is eene vaste waarheid, die ons de Zaligmaker leerd met eigen woorden, die wij grondig moeten begrijpen. Gelijk een ~~koning~~ rijk gene twee koningen kan velen, gene bruid twee verscheide bruidegommen, zo ook ons hert, dat een is, en natuurlijker wijze altijd een voorname voorwerp heeft, kan gene twederleide heeren, liefdens, en genegenheden, die even groot zijn, hebben, 't een of 't andere zal altijd boven drijven. 2° Ja, al kon het dus wezen, het zoude egter aan Gode niet voldoen, gelijk wij hier vooren bewezen hebben, zulk een verdeeld hert zou den Heere niet dienen, die uit geheele het herte met al de genegenheid gediend wil worden. Gods verhevenheid (zegt S. Cyp.) kan geenen medegenoot dulden, dewijl de zelve alle oppermagt heeft over alle magten. de Heer wil geheel het herte hebben, met geheel het herte gediend worden, eenen tweeden heer kan hij geenzins veelen, 2. en voor al eenen niet heere, die aan hem strijdig is. Hoe kan het ligt, en de duisternis zig in eene plaats te samen veelen? Wat deelgenootschap heeft de regtvaardigheid met d'ongeregtigheid? of wat gemeenschap heeft het ligt met de duisternisse? wat samenstemming heeft Cris met Beliäl? vraagd d' Apostel. geen schip kan zekerlijk wel zeilen, en in behouden haven geraken dat omgevoerd word door twee tegenstrijdige stuurluiden, waarvan d'een na 't oosten, en d'andere het roer na 't westen wilde wringen. zo kan 't ook niet

Niemand kan 2 heeren dienen. Gij kunt Gode, en den rijkdom niet dienen. Woorden &c.

2. Cor. 6-14.

wezen, dat Godt de Heer, en de rijkdom het gebied te samen
over een hert zouden voeren.

En waarom niet?

R. Het zijn twee verschillende Stuurluiden, twee tegenstrij-
dende heeren. Godt, en de rijkdom zijn strijdende aan elkan-
deren, niet wel uit de nature, maar door de bedorvent-
heid van den mensche, die zig van den rijkdom eenen afgod
maakt.

De rijkdom dus aangemerkt heeft heele andere gezin-
dheden, geeft tegenstrijdige bevelen aan die van God
den heere. 1. Godt de Heer beveeld ons ons t' onthegten van de
goederen dezer wereld, ^ de rijkdom beveeld integendeel van gierig, en gehegt
aan het geld, en good te wezen. 2. De Heer beveeld van eerst
en vooral het rijke Gods, en zijne regtvaardigheid te zoe-
ken, de rijkdom eerst, en vooral de goederen dezer wereld.
3. Godt zegd ons, geef aan den armen, de rijkdom (volgens
Chrijst.): roof zelfs van den armen. 4. De Heer, vergeef ook
die u beledigd hebben, de rijkdom: (dewijl gij magtig zijt)
vervolg zelfs die u beledigd hebben. 5. De Heer beveeld
de nedrigheid, onthoudentheid, versterving de hij de
grootsheid, wellust, en overdaad. Zoo zoo geeft de Heer d
en meer andere beveelen ten leeven, de rijkdom ter dood;
de heer tot zaligheid, hij ter verdoemenisse.

^ de zelve te gebruiken, als of wij ze niet gebruikten, met matigheid, en niet als wij er aan gehegt waren

Hoe zou men dan beide deze heeren, Godt, en den rijkdom
gelijkelijk kunnen dienen? hoe zou men hen kunnen dienen
die zulke tegenstrijdige bevelen geven? Neen, neen!
Laat en wij ~~ons~~ met den heere C. 35 besluiten, dat men gode, en de
rijkdom niet kan dienen. Men kan den rijkdom bezitten
en godt dienen; maar beiden te dienen is onmogelijk.
Men kan den rijkdom bezitten, dog egter moet men be-
kennen, dat het moeijlijk is 'er niet van bezeten te worden.

Ja zoo verre dat de heiland 'er van zeide: ik zeg u voorwaar
Matt. 19-23 dat een rijke mensch bezwaarlijk in het rijke der hemelen
zal komen. Ja ik zeg u nog eens: 't is ligter dat een kemel
door 't oog van eene naalde gaat, dan dat een rijke mensch
in het rijke der hemelen kome. Als de discipelen dit hoorden
(zegd d' Ev.) waren zij zeer verwonderd, en zeiden: wie kan
dan zalig worden? dog Jesus hen aanziende, zeide: bij
de menschen, is 't onmogelijk, maar bij gode zijn alles

alle dingen mogelijk q. d. dan daarom dat het moeijelijk,
dog niet onmogelijk, is, de rijkdommen te bezitten,
en'er niet van bezeten te worden; daarom riep d'Ecclus — Eccle 33-8
van verwonderinge uit: Gelukzalig is de rijke, die onbesmet
bevonden word, en het goud niet nageloopen heeft, nog op
geld, of schatten zijne betrouwen heeft gesteld. Wie is die
man? en wij zullen hem prijzen, want hij heeft wonder-
lijke dingen in zijne leven gedaan. Het besluit is dan:

't is onmogelijk Gode, en den rijkdom te dienen. — Conclusio
en dierhalven, wel te regt mogen wij de dienaars van de
goederen dezer wereld met Elias vragen: hoe lange gaat
gij mank aan beide kanten? Indien de Heer god is, zoo — 3. Reg. 18-21.
volgd hem, dog is het Baäl (is het de rijkdom) volgd
hem dan. Maar, neen, neen! roepen wij met Israël: 't is — v. 39
de heer die god is; 't is de heer die god is, Hem zullen
wij aanbidden, hem alleen dienen uit heel ons herte, uit ge=
heel onze ziele, uit al ons verstand, en alle onze kragten;
deze onze liefde zullen wij door onze werken, en 't onder=
houden zijner geboden toonen; om geen Baäl, om geen
Mammon, om geld, of goed zullen wij mank gaan aan
beide zijden, god, of zijne gebod overtreden, de pligten
van eenen Christen in 't algemeen, of van onzen staat in het
bezonder verzuimen, of te buiten gaan. En zoo zullen wij
mer een kloemoedig vertrouwen verwagten uit den
mond van onzen Heer eens te hooren: Wel aan gij goeden, en getrouwe knegt &c.

Respicite volatilia cœli. Matt. 6. v. 26. Dominica 14 Pentecostes 1747. 53. 61.

Cs Dns videns quam praepostera passim sit mortalium de vitae hujus necessarius sollicitudo, prae ceteris diligenter malo huic sese opposuit.

Sane vix invenies pluribus, et fortioribus argumentis illum aliquid oppugnasse quam praeposteram illam sollicitudinem.

't was zéker d'al te grote bekommernisse omtrent het Lighámelijke, die de Hêre Cs in Martha, de zuster van Maria en Lazarus, bestrafte, als hij haar zeide: Martha Martha, gij zijt zorgvuldig, en bekommerd met véle dingen. Luc. 10. 41.

't was zéker de verkeerde en al te gróte aangekleventheid aan het landgoed, aan d'ossen, en de bloedverwanten, die de genódigden verhinderde tot het gróte avondmaal ~~verhinderde om tot het zelve~~ te kómen, en 'tw den váder des huisgezins zoozeer vergramde, dat hij ronduit zeide: Ik zeg U.L. dat niemand van die mannen &c. C. 14. 16.

't is deze ongeregelde bekommernis die de zeiland ook tégen gaat in 't heid: h. ev: hij wijst ons aan dat die niet gepaard kan wéren met de zorg die wij moeten hebben om Godt te dienen. Hij leerd ons die al te angstige zorg afleggen door de réden zelf, naam dat Godt, die ons 't léven gegéven heeft, ook ongetwijfeld géven zal het géne tot 't onderhoud van 't léven nódig is, i. e. dat hij die ons het meerdere gegéven heeft, ook ongetwijfeld het mindere zal verzorgen. Hiernaa haald hij énige staaltjes aan van Gods zorge en voorzienigheid omtrent de vógelen des hémels en de bloemen des velds, en hij verzend ons tot de zelve, om daaruit te léren, dat gaat Gods zorg en voorzienigheid zó verre, dat hij die geringe rédeloze schepzeltjes zoo voorziet, en bezorgd hij zékerlijk ons menschen ~~met~~ d'édelste zijner zienelijke schepzelen niet zal vergéten, als wij maar doen het géne hij &c

van ons vereischt, en wij ons voor 't overige op hem ver...

De meining is juist niet U. A. op deze wijze de ... len des hemels te doen aanschouwen, of de Lelijen des velds te leeren aanmerken; (hier van met andere gelegenheid) ligter zeggen wij: Aanschouwt de vogelen des hemels. Deze aanschouwing zal ons overvloedige stof verschaffen voor onze leerreden, en U. A. verscheide zoete lesjes geven. Ondertusschen dan terwijl wij hiermee bezig zijn aanschouwt de vogelen des hemels met aandag.

Propositio

Varia in volatilibus cœli consideranda quæ Christianos quædam ô spernenda docent.

1°. Volatilia cœli originem suam dant aquis. Patet ex eorum prima creatione, als Godt, na 't scheppen van de ligten des hemels, zullende op den vijfden dag scheppen de vissen der wateren, en de vogelen des hemels: Dat de wateren levend swemmend gedierte voordbrengen en gevogelte over d'aarde onder het hemelsch uitspansel. En hierin zien wij een afbeeldzel van ~~ons~~ de ... telijke vogelen, ik zeg, van ons Christenen, die hunnen ... telijken oorsprong aan de wateren van den Doop verschuldigd zijn, volgens de spreuk des Zaligmakers: Ten zij iemand herbooren worde uit het water en den H. Geest. Waarom ook d' Apostel den Doop noemd het badt der wedergeboorte, door 't welk Godt ons naar zijne barmhertigheid zaligmaakt.

Gen. 1-20.

Ioa. 3-5.

Tit. 3-5.

Loofde en dankte dan wel eer Moises met Gansch Israël den heer na dat zij door de wateren der roode zee behouden waren, wat lof en dank zijn wij aan Godt dan ~~niet~~ verschuldigd als wij gedenken onze eerste geestelijken oorsprong, die wij in de wateren van den Doop gekregen hebben? O! hoe velen zijn 'er die dit geluk niet erlangen, die zonder Doopzel sterven. Non fecit taliter omni nationi, mogen wij ook hier zeggen. Endierhalven, zooveel te grooter dankbaarheid zijn wij daar voor verschuldigd. Deze dankbaarheid behoren wij zonderling te verwekken als wij 's jaarlijks op Paaschavond bijwonen het ... den van den vont, telkens als wij zien den Doop ...

Ps. 147-20

...n, en voor al als wij onzen geboortendag vernieuwen &c.

2° Aves pleraq sublime degunt. hinc appellantur volatilia Cœli. Quid Christianus? O! hij moet wel wêten dat hij niet als de mollen, in d'aarde moet vroetten &c. maar als de vógelen des hémels nā dēn hémel vliegen. Huc Salvator: Vergaderd ú geene schatten op d'aarde, daar ze de roest en de motten verderven, en daar ze de dieven opgrâven en steelen. Maar vergaderd ú schatten in den hémel, daar ze de roest of de motten niet verteeren, en daar ze de dieven niet opgrâven nog stêlen; want waar uwe schat is, daar is ook uw hert. Huc Paulus: Bevroed de dingen die daar bóven zijn, en niet die op d'aarde zijn. Zoo toonde Paulus dat hij was een vógel des hémels, en wil dat wij naar zijn v. B. zullen wézen. Weest (ait) mijne naavolgers, broeders, en let op de génen die alzoo wandelen gelijk gij ons tot een voorbeeld hebt... en dan voegd hij'er bij: Onze wandel is in den hémel. ^ Dit leerd en vermaand ons des mensche gestalte zelf. Dit deed zelf ēnen Ovidius zeggen: Pronaq cum spectant animalia cætera terram.
Os hoi sublime dedit &c.

Matt. 6-19...
Col. 3-2.
Phil. 3-17-20
^ Idem Christus docet Matt. 13-32

3° Aversantur aves laqueum, nec capiuntur nisi admodum invitae, et reluctantes. Utinam in hoc illas imitentur Christiani! Sane sic decet. Numqm dbt sciens volens peccare Christianus. Si peccat ad summum, debet esse per ignorantia aut imbecillitate # sicq peccans comittet illa peccata de qbs Salomon: Een regtvaardig mensch zal sévenmaal vallen, en wéderopstaan; hij zal die zonden doen om welkers vergiffenis Jesus ons bezonderlijk dágelijks heeft leeren bidden: Vergeef ons onze schulden &c.; hij zal zig wel wagten voor die zonde, van dewelke de h. Aug.s zeide quod Christianus bonæ spei o committat, van die zonde ~~van~~ dewelke Paulus ^ dat die zulke dingen doen het rijke Gods niet zullen bezitten; hij zal, volgens den raad van den Ecclus, voor de zelve vlugten, als voor een slang, en dus zal hij aanschouwende de vógelen des hémels, gelijk de vógelen

zōdat hij gevoelende den strijd van het vleesch tégen den geest, en van den geest tégen het vleesch Gal. 5-17. met Paulus zal zeggen: het quaad dat ik haat, doe ik. Rom. 7-15.
Prov. 24-16.
^ opteld in de hed. Ep., die hij noemd de werken des vleesches, en van dewelke hij zeid
Eccli. 21-2.

de vógelen des hémels, schuwen voor de strikken, en
dan zeer tégen zin, en dank, 't zij uit onwëtendheid, of
zwakheid gevangen worden.

4º. Aves semel captæ, laqueoq expeditæ vix a
quam induci possunt, ut eundem denuo induant laque
Prov. 1-17. Hinc Salomon: Te vergeefs word het net gespannen voor
d'oogen der vógelen. Ita &c Christiano cavendum ne rela-
tur in pristina peccata. Aan den hervallenen past 't
Luc. 9-62. de Zaligmaker Luc. 9. zeide: Niemand die zijnen hand aan
de ploeg slaat, en agterwaarts omziet, is bequaam tot h
rijke Gods. Zij zijn te gelijken aan de vrouw van Lot,
Gen. 19-26. Sodoma uitgetrokken, wederom derwaarts zag, en tot s
ineenen zoutstein veranderd wierd. Zij zijn te gelijken
2. Pet. 2-22. bij eenen hond die tot zijne uitbraakzel, ~~wederkeert~~, en bij
eene gewassche zugge, die tot het modderslijk wederkeert.
Waarom de zelve Petrus, nâ den Heiland, van de zulken
Matt. 12-45. gen is het laaste arger geworden dan het eerste. Het
van Paulus om ijder een van 't hervallen af te schrikken
Heb. 6-4. Het is onmogelijk de gënen die eens verligt zijn geweest
en afgevallen zijn, wederom te vernieuwen, tot bekëring
&c. Explica hunc locum de impossibilitate per Bap-
tismum, vel de summa difficultate per pœnitentiam

5º. Aves cum insidiis petuntur, unde quorum
solitaria. Idem agendum Christiano ut evadat insidias
dæmonis. Zoo beschrijft de h. Geest eene gelöövige ziel
Cant. 2-14. geestelijke bruid van Christus als zittende in de gäten der
steenrotze, en in de holligheden des müurs. Zoo zegd
Christen vlugtende de geselschappen, en gevâren dezer we-
Ps. 54-7. reld, zoo, zeg ik, zegd hij met eenen David: Wie zal m
vleugelen als eener duive geven, dat ik mag wegvliegen
en ruste vinden! Zie ik vlugtte verre weg, en vertro
mij in de woestijne. En zëker hoe gevaarlijk het is

de wereld, die geheel in boosheid is, om te gaan, leerd
ons de dagelijkse ondervinding. Zoodat wij van alle wer-
redsche geselschappen wederkeerende, en ons zelven ter
deeg onderzoekende zullen moeten bekennen; dat wij minder
zijn t'huis gekomen, als wij uitgegaan waren. Is dit zoo
in opzigt van geselschappen, die nog al goed en onnoozel
hieten? wat zal het dan zijn in opzigt van losse, onge-
bondene, en zondige geselschappen, en gelegentheden?? O! Prov. 6-27.
van de deze is't dat d'Eclus zegd: Qui tetigerit picem Eccli. 13-1
inquinabitur ab ea. Item: Qui amat periculum, peribit c. 3-27.
in illo. Aanschouwt, aanschouwt dan de vogelen des
hemels, die om de strikken, en kinderlagen te vermeiden
1° eenzame plaatzen zoeken, en leerd van hen 2° d'eenzaam-
heid beminnen, alle zondige gelegentheden vlugten,
3. en u in de zelve houden ten zij uw beroep, of de liefde
tot uwen naasten u daaruit roept.

6° Aves depositis veteribus plumis annue reno-
vantur, et quasi rejuvenescunt. Idem o annue modo,
sed sæpius pro renata facitandum Cbano, ita ut de illo
dici possit: Dat uwe jeugd vernieuwd word, als die van Ps. 102-5.
een arend. 1. Dit moet een geestelijke vogel, ik zeg,
een Cbtn ten eersten doen, zoodra hij in eenige merkelijke
zonde gevallen is; want zal hij niet verder en verder
vallen, hij moet terstond zijne vederen vernieuwen, ik
zeg, zijne toevlugt nemen tot de middelen, die Cbs ter vernieuwin-
ge in zijne Kerke heeft ingesteld &c 2. dit
moet hij's wekelijks op den zondag doen &c 3. dit
moet hij ten minsten op de voornaamste hoogtijden der
Kerke doen &c

Respicite volatilia cœli, 1° quoniam non serunt, neq metunt, neq congregant in horrea: & 2° pater vester cœlestis pascit illa. 3° Nonne vos magis pluris estis illis?
Matt. 6. v. 26.

Dominica 14 Post Pent: 1740. 9. 69.

Di gierigheid en onverzaadelijke begeerte naa geld, goed, is zulk eene snoode zonde, dat ze geen eerlijk man, el min een Xten past A. A
Hoord wat Paulus daar van zegt: die rijk willen worden, vallen in bekooringe, en in den strik des duivels, en veele onnutte, en schaadelijke begeerlijkheden, die den mensch doen verzinken in 't verderf, en in de verdoemenisse; want de geldgierigheid is de wortel van alle kwaad. 1. Tim. 6. 9..
Maar gelijk 'er geen kwaad ter wereld zoo snood is, of 't heeft zijne verschooninge, zoo gaat 't ook met deze zonde van geldgierigheid; wat bedenkt de mensch al om die te ... en op te pronken, jaa voor eene fraaije zaake, zelfs eene deugd te doen doorgaen?
Immers omdat godt de tijdelijke goederen met voordagt geschaapen heeft tot sieraadt van 't heel al, tot nut en onderhoudt van den mensche, en den mensch geboden heeft voor zig en zijne huisgenooten te moeten zorgen, zoo 't dat de begeerlijkheid en ongeregelde zorg haer daar bedekt, en verschoond.
Maar, zie! de Heere Xtus rukt de dezen dit momaangezigt haast af in 't heid. h. Ev., en maand ons allen af van de verkeerde zorge voor 't tijdelijk.
Effen voor 't heid. h. Ev. had de Heiland zijne discipelen ontleend en in order om op god te betrouwen wel ernst vermaand geene schatten te vergaderen hier op aarde; want behalven dat dit ijdel is, dewijl de motten die verteeren, de roest die opeet, de dieven die uitgraven, en steelen

zoo is de kwaade begeerlijkheid waer mede men tot die-
deren ingenomen is, even als een ondeugend oog 't ge-
heel lighaam duister maakt: jaa de gierigheid is niet an-
ders ~~als~~ dan een afgoderije, en dienst van den Mammon, die
niet kan zaamen staan met den dienst, die men gode schul-
dig is.

Zie! zoo hoog en ernstig neemt de Heiland dit op. (opdat
dat niemand, onder voorwendsel van, volgens gods be-
voor, 't onderhoudt te zorgen, zijne gierigheid volde-
zou, zoo maatigd hij die zorge, en sluit ten eenemaal
alle die zorge die met angst, verlegentheid, en eenig
betrouwen op gods goedheid, en voorzienigheid vermengd
is.) Hiertoe gebruijkt hij verscheidene natuerlijke reden
en onder anderen, ook deze dat hij zegt: Respicite vol-

Propositio

't is ook deze rede~~ninge~~ des Heilands genomen
de vogelen des hemels, die wij als nu verder zullen o-
wegen, en van woordt tot woordt ontleden, om du-
uit te leeren alle verkeerde, en ongeruste zorge ter
te stellen, en op gods goedheid, en voorzienigheid in
komende des te meer te vertrouwen. Attendite

Gravissima inter Ethnicos viguit superstitio, immo
omnium superstitionum pessimus ex avium aspectu et obser-
ne: hinc Romæ instituta primum à Romulo Augu-
tæ dignitatis, ut ipse Romulus ex eis esse voluerit;
ex avium situ, volatu, cantu, ~~garritu~~ garrituve m-
de rerum eventibus divinabant et prædicabant &c.

Sed superstitionem istam longe à suis abesse volui-

Lev. 19-26. cujus hæc lex e: Non augurabimini, nec observabitis
Absint ergo ab ista superstitione fideles: et meli-
do observent volatilia cœli, quam isti augures. Res-
cite volatilia cœli, dicit Salvator. Haud dubie
intentis illa oculis utiliter observabimus, et optima
illorum aspectu doctrinam hauriemus. Respicite
volatilia cœli.

At quid in volatilibus cœli respiciendum? Pri-
de eis dicit Servator, 1° Non serunt, neq. metunt, ne-
congregant in horrea 2° Pater vester (ingt) Cœlestis
pascit illa. Et tum 3° addit: Nonne vos magis
ris estis illis?

Ac 3mo quidem, dum Xus monet respicienda volatilia cali, de eis ait: Non serunt, neq &c. Xus sic de eis fatur quasi innuere vellet, sic dei providentia videndum, ut o sit serendum, neq metendum, aut laborandum, ut vivisemus. Id quidem olim tpore Constancii quidam haretici (de Massalianorum of Euchytorum genoemd) voluerunt, qui oem ... laborem repudiantes, nil nisi orare volebant. Contra hos scripsit S. Augs. Librum de Operibus Monachorum. Sed id solum vult Xus, quod, si deus volatilia cali, qua neq serunt, neq metunt, neq congregant in horrea, pascit, multo ma pascet hoes, qui hac aliave vita sustentanda præsidia habet; Habet enim hoo agros, habet sementem, serit, metit, congregat in horrea; si qui autem o habent agros, habent mercaturam, opificium, aut artem quamcumq necessariis vita comparandis subsidiis opportunam, ut, quod agricola comparavunt laborando, sibi modico pretio possint coëmere, commodèq vivere.

Cum igitur supra avium conditionem, ista vita subsidia supperant hoibs: illorum e his opportunè uti, ac inde à deo prosperum laborum suorum expectare successum, ... spe erigi, fore ut deus multo ma pascat hoes pro vita necessariis laborantes, qm aviculas otiosè circumvolantes.

Benè, inquis, se ista habent in iis, qui possident, quos conserant, agros, et istis qui bona st valetudine ut suo fungi possint munere: ego vero et fundis careo, et mala sum valetudine, ut opificium exercere nequeam: numqd ergo merito de vita necessariis discrucior? R. Apage cum ista cogitatione! Respice volatilia cali, o serunt, neq metunt, neq congregant in horrea: et tu o seris, neq metis, neq congregas in horrea, morbi necessitas reddit te otiosum. In hoc ergo par es aviculis, qbs nulla suppetunt ex divitiis aut labore vita sustentanda præsidia. Putasne jam deum, qui otiosas pascit aviculas, tenesitate otiosum deserturum? quis prudens hoc sibi persuadeat? immò aviculorum explo numqm ma do dei providentia considere dbms, qm cum res humanitus ... videntur desperata. Jam cogitare dbms dei thesauros, ex qbs quacumq, et quomodocumq facillime pt producere ad hoes in necessitate sustentandos. Aperi Num. 20-6. eis thesaurum tuum, fontem aqua vivæ. Orabat Moses

4 dat hij gedenke, hoe god hem 40 jaaren heeft voortgeleid door de wildernisse, dat hunne kleederen niet versleeten, en de schoenen aan hunne voeten van oudheid niet vergingen Deut. 29. 5.

cum Aarone, deficientibus in deserto aquis. Hunc
quisquis est afflictus cogitet thesaurum, et bene sper
Cogitet frequentissima in sacris litteris exempla qua
trema necessitate thesaurum hunc multoties apertum
testantur. Cogitet quod deus deficientibus aquis in d
thesaurum hunc filiis Israel aperuerit et aquas è p
produxerit; cogitet quod carnes, et panem è co
pluere fecerit; cogitet quod Xus Dnus secundò t
magnas paucis pisciculis, et panibus in deserto s
verit. &c cogitet quod deus quotidie pascat vo
tilia cœli quæ non serunt neque metunt, et confidat
qui otiosas pascit aviculas; ipsum laborantem, au
necessitate otiosum non deserturum.

Primum itaque quod Xus de volatilibus cœli ait, e q
non serant, neque metant, neque congregent in horrea, ide
discamus confidere de Deo, qui otiosa illa volatilia p
foveat et nos multo magis pascat, nos laborantes, aut
essitate otiosos.

2do Lum pergit Xus Dnus, et addit: Pater ve
cœlestis pascit illa, quod alterum sententiæ Dnicæ me
est. Nimirum indicat Dnus, unde vivitent aviculæ, q
nec serant, nec metant, nec congregent in horrea. P
inquit, vester cœlestis pascit illa. i.e. facit ipse divi
providentia, ut volatilibus cœli suppetat unde viva
At per emphasin singularem et singula verba pro
1o. NB quod Xus utatur voce Pater. non dicit simp
ter, ut dicere potuisset, Deus pascit illa; sed Pater
Hac appellatione patris utitur quæ non qualemcumque
innuit, sed planè singularem, amoris, ac misericor
plenissimam, qualem v. g. pater filio suo exhibere
Unde David, de hac Dei cura: Quod miseretur pater
liorum, misertus est Dns timentibus se. Hac fide
de Dei benigna erga nos cura, Deum quotidie Patrem compel
jussit Servator, cum quotidie nos orare docuit: Pater n
qui es in cœlis. Quid igitur non speremus à Patre tam
sericorde, et benevolo ut etiam volatilia pascat?
2o. Igitur Pater, inquit Xus, et ut addit Vester. Non
dicit Patrem non volatilium, sed Nostrum. Vester
hoes, Vester pater est qui pascit volatilia cœli.

L 3. 302-33

idem Deus ē, et Creator, et Dnus; sed ō Pater: qa ō ad
maginem, et similitudinem suam fecit illa; sed nos hoēs
olos ita creavit, ut ō creator solum esset, sed etiam Pater. Ille
Noster Pater pascit volatilia, quorum ō ē Pater. Quid
gitur putamus? num nostri obliviscetur qui filii ejus su-
us? Minimè gentium! Pater familias curam gerit man-
piorum, equorum, boum &c et negliget solum dilectos
ibi unicè filios? Quis tale quid umqm vidit inter hoēs?
n ō ergo intelligimus, qm turpe sit simile quid de Deo
atre Nostro vel leviter cogitare?
2º Igitur Pater Vester, ait Xus, et addit: Cœlestis. q.d.
Pater ille Vester, cui confidere dbtis, ō ē terrenus, sed
lestis, Cœlorum Dns ē, ad cœlestem vos destinavit hære-
tatem, adeoq quid ō expectabitis à Patre, qui tam ē potens?
Si cui in magna annonæ caritate auxilium suum pro-
itteret Rex Galliarum: numquid ad securitatem putaret
e satis? et tamen fallere illum posset expectatio; qa quan-
mvis Rex illius in se suscepisset curam, ō esset nisi Rex
rrenus. At Pater Noster, qui de nobis ē sollicitus,
nus ē Cœli, et terræ. Deus autem noster in Cœlo, oīa Ps. 113-3
uæcumq voluit fecit. Iam qui nobis ē Pater Cœlestis,
c. qui ad cœli hæreditatem nos destinat, ~~quo~~ an ō pro-
rabit ea, qbs tantisper indigemus in terris?
Adeoq recte Xus patrem nostrum dicit Cœlestem. et
ie Pater vester cœlestis, inqt, pascit illa.
Permultum esset si Deus volatilibus solummodo p-
itteret, et ō prohiberet conquirere sibi alimenta;
d facit longe amplius: Pascit illa; facit ea crescere
quæ serviunt volatilium nutritioni, eademq oportunè
gerit, atq subministrat. Dat, teste Davide, escam illo- Ps. 144-15.
um in tpore opportuno, aperit manum suam et implet oē aal
enedictione. Quid ni igitur post Davidem dicat hoēs: Dnus Ps. 22-3.
egit me et nihil mihi deerit, in loco pascuæ ibi me collocavit.
Igitur Pater vester cœlestis pascit illa. Et tum
3tio Concludit Dnus: Nonne vos magis pluris
stis illis? atq hæc 3tia pars ē Dnicæ sententiæ, qua
xum indicat hoēs inter et volatilia discrimen.
Quid sunt volatilia Cœli? visibilia aalia, ratiōis ex-
rtia, ad usum ac voluptatem hoīs creata;

Quid vero sunt hoes? Opificii divini consummatio,
imago, ac similitudo, ratione praediti, orbis Dni
redes cœli. Adeoq recte Xus Dnus homines volatili
comparans, ait: Nonne vos pluris estis illis? ad
vel ex hoc solo capite confidite Deum vos, qui
pluris estis volatilibus cœli, non desertūrum.

NB Non omittendum quod pro volatilibus cœli
Luc. 12-24. Corvos habeat, et dicat: Considerate Corvos. Qua
dam expressio multum valet ad excitandam homin
ciam. Sunt non nullæ aves quæ singulares hoi delicias
bent, aut utilitates; sed corvo nihil coius, nihil im
nihil vilius est. Ad hæc multæ volucres cibo vescuntur
passim obvio, in qbs divina providentia mi est consp
sed corvi cadaveribus vivunt, cibo non ita obvio.

Igitur quis non videt quid hoibs sperandum sit
qui corvos pascit, qbs nihil vilius, nihil est vorac
volatilibus his vilissimis Deus providet de cadav
quasi in corvorum gratiam cadentibus. Quis non mir
sed et quis suam non collocabit ex hac consideratio
in Deo fiduciam?

Sufficient, credo AA., quæ huc usq diximus
percipiendam vim ejus argumenti, quod ex volat
consideratione in Ev. ducit Servator. Sed ut rect
tram in divina providentia collocemus fiduciam
tendum adhuc illud Dni: Respicite volatilia
lot enim quod ab illis utiliter discamus.

1o. Agnoscendus sp. Deus tqm oium largitor.
eunt volatilia cœli; nam teste Davide: Oculi oium
Ps. 144-15 in te sperant Dne &c Oculos illis scriptura tribu
in Deum intentos. Quare? Gij geeft hen spijze ter
bequaamen tijde (ait David) gij opend uwe hand, en ver
al wat'er leeft met uwen zegen; quasi Deum agnosc
nutrimenti sui datorem, hinc eis oculi tribuuntur.

Volatilium ergo, cæterorumq aalium exemplo agn
dus ante oia Deus tqm eorum, qbs indigemus, m
ficus largitor: absit ut nostro labori, nostræ ind
triæ, amicis, parentibus, aut ordini nãæ accept
feramus, quod pascimur. Si hæc intercedant, D
tamen sup oia considerandus est, qui talium ope
instrumentorum nobis benigne, qbs indigemus, s

[a]dministrat.

2°. Avibus tribuitur divinae opis imploratio: sic [l]egimus de eis ait. de Heer is 't, die het vee zijn [vo]edsel geeft, ook aan de jonge raven, die hem aanroe[pen]. Ps. 146-9

Igitur, corvorum exemplo invocandus nobis orandusque Deus [ut] vita necessaria largiatur. Hoc facit oratio Dominica: [P]anem nostrum quotidianum da nobis hodie. &c.

3°. Avibus tribuitur Dei laudatio. Hinc ad Deum [la]udandum invitantur à psalmographo cum aliis ani[m]antibus volucres pennatae. Similiter à 3 pueris in [fo]rnace babylonis ~~decantibus~~ deumque laudantibus, et di[ce]ntibus: Looft den Heer alle vogelen des hemels, looft [en] verheft hem hooggelijk in alle eeuwen. Ps. 148-10 Dan. 3-80.

Hoc igitur exemplo laudabimus Deum, et pro collatis [vit]ae subsidiis agemus illi gratias &c.

[S]ic vult Christus respiciamus volatilia coeli, quibus in [S]criptura sacra haec tribuuntur.

Conclusio

Agite A. A. à Christo Domino hodie moniti, serio res[pi]ciamus volatilia coeli, 1°. eorum exemplo agnoscamus [D]eum spiritum omnium munificum largitorem &c. 2°. una [cu]m eis divinam opem imploremus, sic quotidie dicamus: [P]anem nostrum quotidianum da nobis hodie &c. 3°. Denique [p]ro collatis beneficiis gratias agamus. Non simus [...] porcis qui &c. sed volatilium exemplo &c.

De vestimento quid solliciti estis? cōsiderate
Lilia agri quōo crescunt, ō laborant neq. nent.
Dico ā vobis, quoniam nec Salomon in ōi
gloria sua coopirtus ē sicut unum ex istis.
si ā fœnum agri qd hodie ē, & cras in
clibanum mittitur, Deus sic vestit, qto
ma vos modicæ fidei? Matt. 6. v. 28...

Dominica 14.
Penecostes
1745. 59.

I.

Kort en bondig is de spreuk van den h. Ap. & Ev. Jo: s 1. C. 2-36
Al wat in de wereld is, is de begeerlijkheit des vleeschs, de begeer-
ijkheit der ogen, en d' hov: rdije des levens A. A.
In deze wijnige woorden behelst Jo: s alle zoorten van zonden,
ie van de beminnaars der wereld bedreven worden.
Door de begeerlijkheit des vleeschs verstaat Jo: s alle ongeoor-
loofde vleeschelijke lusten, en al 't overtollige koestering des
leeschs door overdaad in eten, en drinken, en andere lighame-
ijke vermaken. Door de begeerlijkheit der ogen verstaat
ij, volgens verscheide Vaders, en Uitleggers, de zonde van
l te driftige begeerlijkheit tot al 't geen 't oog vermaakt, i. e.
an geld, en kostelijkheden, die de wereld bezit, met ene woord
e zonde van gierigheit. Door d' hovaardije des levens ver-
taat die grote Apostel al 't geen d' hovaardigheit voed, als
rhevendheit van staat, pragt van klederen en kostelijk-
eden, die grote kraam van ijdelheit, waarop d' hovaardige
ensch zoo trots zig aansteld.
Wel is waar d' Apostel steld deze hovaardigheit 't laast
an drien, dog meind daarom juijst niet, dat dit zoort
an zondige begeerlijkheit daarom 't minste in de wereld is.
Nein, neen! A. A. die, door de genade van J. C. geholpen,
e begeerlijkheit des vleeschs hebben overwonnen, de wet des geests
oen heerschen over de wet des vleesches, die door Gods hulp
enheten drift tot geld en goed te boven gekomen zijn, en
en zegen des hemels wettig gebruijken, die, die vallen nog
l dikwils in de laaste strikken des duivels, deze worden
ikwils nog tot de wereld getrokken door d' hovaardije des
evens, zoo ver dat zij, die zegenpralen over 't dartel vleesch

Want zeid hij: Wees niet bezorgd voor uw Lighaam wat gij zult aantrekken hij doet ons bij gevolg besluiten indien alleen d' overtollige zorg voor de klederen van den Here word quaad gekeurd, hoe zondig het moet zijn ook zelfs zig in zijne klederen te verhovaardigen. 't Lust ons van daag die stoffe wat dieper in te treden, nu voornam terwijl 't

en over den zugt tot geld en goed, ten laasten door de hovaardij struijkelen in de helle.

Ik spreke hier juijst niet van die trotsche hovaardije is in grote eerampten, die bij ons genen plaats hebben; m van dat gemene zoort van hovaardije, die in 't uiterlijk ge in klederen, en opschik bestaat. En wie is'er onder ons, die in al niet zondigd, en zig te buiten gaat?

't is deze zondige drift, die de Heiland zogt te beteu en te bestraffen, en daar hij zijne Leerlingen van af wilde schrikk zeggende: Wat zijt gij ook voor de kledinge bezorgd! Aa de Lelijen des velds, hoe zij wassen, zij arbeiden of spinn niet. En ik zeg u, dat ook Salomon in alle zijne pragt n gekleed is als een van die. Indien dan godt 't veldgewa heden is, en morgen in den oven geworpen word, alzoo bekl hoe veel te meer u gij kleinen van gelove?

Propositio 't zijn deze woorden die w' 1mo naar de Letter zulle verklaren; waaruit wij dan 2do de gelegenheit zulle nemen, om aan te tonen; dat de pragt, en ijdel tooijzel klederen zondig zijn. Attendite.

voorgelezen tx. ons dit spoor aanwijst. ten dien einde zullen wij de kragt van Jesus woorden in onzen text ontvouwen Waaruit wij dan 2° &c

Uit twee hoofddelen bestaat de mensch, dat her gebouw door Gods handen gevormd: hij bestaat uit een ge deel, de ziel, die geest des levens; die 't godt behaagd h den eersten mensch in zijne aangerigt te blazen; en hij uit een ander stoffelijk deel het lighaam; w twe delen delijke Wijsheit door een onbevattelijken band in de ge schepping vereenigd heeft.

2. Maar al zijn deze 2 delen door ene godlijke konst gebonden in een ijder van ons, deze vaste band zou verbr worden, indien ze niet door gedurige hulpmiddelen van natuurlijk ondersteund wierden. De ziel zou van 't ligh scheiden, zoo de gedurige spijs en drank de verspilde kra niet herstelden. 't Lighaam zou van koude, en ongemak zoo 't niet door behoorlijke dekzel-klederen wierd verw

3. 't is hierom dat de natuur zelfs den mensch de zorg behoorlijk voedzel, en klederen heeft ingedrukt; want volgens zeggen van Paulus zelfs: Niemand heeft oit zijn eige

Eph. 5. 29

gehaat, maar hij voed het, en onderhoud het.

4. Maar terwijl de natuur zig binnen de palen van noodz

...er houd, heeft de zondige begeerlijkheit dikwils den
...ensch bedorven, en verdubbeld d'angstige en zondige zorg
voor kost, en kledinge, zoo verre dat 't Jesus raadzaam ge=
vonden heeft den mensch van deze zondige, en benauwde zorg
voor kost, en kleer door zijne leringe t'ontheffen.

Van de zorg der kledinge maakt onze text gewag, en voerd
Jesus aldus sprekende in: <u>Wat zijt gij ook voor de kledinge
bezorgd?</u>

Effen van te vooren had de Heiland gezeid: <u>Weest niet be-
zorgd voor uwe ziele wat gij eten zult, nog voor uwe lighaam
wat gij zult aantrekken</u>. En daarop brengt hij bij 't V. B. van de vogelen

Na dat hij dan aangaande de spijs d'ijdelheit van de be-
nauwde zorge voordien had aangetoond, ging hij over om de
ijdelheit te tonen van de benauwde zorge voor de kledinge,
en zeide: <u>Is 't lighaam niet meer dan de kleding?</u> q. d. wel
... indien Godt mijne hemelsche Vader zoo mildadig is, dat hij
... een heerlijk lighaam heeft gegeven, dat in heerlijkheit, en
... aardije alle pronk van kledinge verre overtreft, meen je dan
... dat die zelve Godt het noodig dekzel voor 't zelve zal weijge-
...n? Geenzins! maar die dit grote verschaft, zal ook het
...lijne toewerpen.

Hierop na wijnige woorden begint Jesus onzen text uit te
spreken: <u>Wat zijt gij ook voor de kledinge bezorgd?</u>

Zoodra men hier hoord dat de Zaligm. verbied de zorg voor
de kledinge, moet men vooreerst zien van wat zorge dat hij spreekt

Daar is eertijds eene zoort van ketters geweest Euchitæ genaamd
...e. Bidders. Deze, volgens Aug.s, meinden, dat 't de Monniken
niet toegelaten was te werken, om daardoor hun onderhoud te
bekomen, verleid door 't zeggen van Cbs in 't hed. h. Ev. <u>Weest
niet bezorgd voor uwe ziele wat gij eten zult, nog voor uwe
lighaam wat gij zult aantrekken</u>. Tegen deze heeft de grote
Augustijn zijne boeken van d' arbeid der Monniken geschre-
ven.

Maar in dezen zin, verwerpt Cbs niet de zorg voor 't eten,
en de kledinge, die alleen bestaat in ene arbeidzaamheit, en
vlijt om te vergaderen, 't gene de natuur tot'er onderhoud
vereischt. Geenzins! integendeel leerd Paulus, <u>dat zoo wie</u> 2. Thess. 3-10
<u>niet en wild werken, ook niet meer eten</u>. Maar de Heiland
verbied hier ene angstige zorg voor de kledinge, waardoor

de ziel gedurig geslingerd word, en zig pijnigd met ene[...]
tige benauwdheit van niet te zullen krijgen dat men te[...]
nodige kledinge van noden heeft, zonder vast te steun[...]
de godlijke voorzienigheit. En van zulk ene zorge zeid
in den text: Wat zijt gij ook voor de kledinge bezorgd

2do. En opdat men zoo veel te beter deze angstige zorg [...]
werpen, en zijne betrouwen stellen op de godlijke voorz[...]
nigheit, zoo gaat Jesus voord, en toond hoe God de rijke[...]
vele mindere schepzelen bezorgd zonder hunne minst[...]
of arbeid. Aanmerkt (zeid hij) de lelijen des velds:
zeid niet alleen: aanmerkt de Lelijen, maar, de Lelij[...]
velds, i.e. dat slag van lelijen, die niet door een aard[...]
en werkramen hovenier in vette aarde geteeld, en gek[...]
worden, om zig met meer glans, en luister te vertonen
maar aanmerkt alleen die den op't veld in't wild wa[...]
welkers schoonheit alleen zonder enige teelkunst, on[...]
lijk door de zorg van de godlijke voorzienigheit word[...]
gequeekt. Aanmerkt die, zeid Chs, wat zorg hebben
voor hare kledinge? Zij arbeiden of spinnen niet q.[...]
Zij arbeiden niet als een man, die staag in't zweet zijn[...]
gezigts bezig is, om daar door met een gering kleed g[...]
te worden; Zij spinnen of nayen niet, als gemenelijk
vrouwen doen, om zig klederen te bereiden, en egter [...]
zijn gekleed door de milde zorg des Heeren, zonder enig[...]
nauwde zorge, ja zonder enige moeijte, of arbeid.

3tio. En opdat men niet zou denken, dat kleed der Lelij[...]
maar gering, en niet te gelijken bij't gene ene benauwd[...]
ger voor zijne lighaam zoekt, hierom voegd de Heila[...]
bij: En ik zeg u dat ook Salomon in alle zijne pragt nie[...]
kleed is als een van dien q.d. Beeld u niet in, dat't kl[...]
der Lelijen slegt, en gering is, neen, neen! geen kost[...]
of schoonder droeg oit mensch op de wereld, Salomon [...]
alle zijne heerlijkheit was zoo schoon niet gekleed, [...]
noit met zulk een deftig kleed gepronkt.

De Heiland steld hier juist Salomon, om v. B. [...]
de Joden genen Vorst hadden, waarvan ze zoo een heerl[...]
denkbeeld hadden, als van dezen gezegenden Vorst, die
Vorst, die volgens eigen getuijgen, allerhande plyzier[...]
Eccle. 2. kostelijkheden, had gezogt, en zig daar in had verma[...]

Hierin dan bestaat 's Heilands redenkaveling: wat wilje
geliijks zoo angstig bezorgd zijn voor uwe kledinge, om daarmie
...arm, en kostelijk gedekt te zijn? kan iemand wel met alle
...ine zorge zoo veel teweeg brengen dat hij gekleed is als
...e lelijen des velds, die Lelijen die zonder enige menschelijke
...rge van Godt gekleed worden? Meind gij dan dat de
...delijke zorg u zal vergeten? Neen! indien hij enen slegten
...elije niet vergeet, hij zal u niet vergeten. ~~Dog~~ ook dekk niet
...t de Lelijen zoo slegt gekleed zijn; neen! hoe weeldrig
...keen Salomon gekleed was in alle zijne ~~heelde~~ pragt, egter
...it is zijne kleed zoo heerlijk geweest, als dat van ~~eenen slegt~~
de Lelijen des Velds.
En opdat men niet zou meinen, dat Godt daar een grote
...ronk in wilde stellen, om ene gedurige blijk te zijn van
...ine mogendheit; zoo gaat hij voord, en toond, dat hij zelfs
...or zijne voorzienigheit bezorgd dat veldgewas, 't welk maar
...wijnige uren staat. Indien dan (zeit hij) Godt 't veldgewas
...t heden is, en morgen in den oven geworpen word, alzoo
...kleed, hoe veel te meer u gij klijnen van gelove?
Niets is'er nietiger, en onduurzamer als 't slegte veld-
...ewas. 't is hierom dat de h. Geest in de h. Bladeren, als hij
...nietigheit van 's menschen leven wil beschrijven, 't zelve
...vele plaatsen bij 't veldgewas, bij 't gras, en hooij vergelijkt.
...s menschen dagen (zeid David) zijn als 't gras, hij bloeijt Ps. 102-35.
...gelijk een veldbloom.
En dit nietig schepzel, wil Jesus zeggen, dat van zoo wij-
...ig nut is, en alleen tot ontstekinge van den oven gebruijkt
...word, dat van zoo wijnigen duur is, dat van daag nog
...ast, en morgen i.e. in 't kort al verbrand word, dit kleed de goddelij-
...e voorzienigheit egter zoo edel, en zou hij dan den mensch
...van kledinge onbezorgd laten? zou hij dat pronkbeeld
...aan 't welk hij de heerschappije gegeven heeft over alle onder-
...aansche schepzelen, 't welk hij in glans, en heerlijkheit
...oven alle stoffelijke schepzelen heeft verheven, zou hij
...t defftig pronkstuk ongekleed verzuijmen? zou zijne
...heilige voorzienigheit niet kleden den mensch, waarom
...hij de gansche wereld geschapen heeft, en al wat'er in is,
...die niet voor een ogenblik blijft, maar euwig bij Godt
...staat gehuisvest te worden?

Recapitulatio Hierin bestaat dan de kragt van onzen text. 1º Jesus
bied d'angstige, en pijnigende zorg voor de kleding
't toebehoren van dien, en wil dat wij maar ons best
en de rest aan zijne heilige voorzienigheit laten. 2º Hij
dit door de Lelijen des velds, die zonder enige zor
Gods voorzienigheit gekleed worden; 3º ja beter als
in alle zijne heerlijkheit. 4º Hij doet dierhalven besl
hoe dwaas die benauwde zorg is van enen mensch voor
kledinge. Terwijl hij dan zoo heerlijk enen slegten
bloem kleed, besluit hij'er uit, dat hij ons ligt ene
dekzelkleed zal bezorgen. Hij toond dit ten twe
door 't slegt gewas dat van geen duur is, dat van da
wast, en morgen verbrand word, en egter zoo des
Gods voorzienigheit gekleed word. En doet dierh
ons oordelen hoe veel te groter zijne zorg is over enen men
die altijd duren zal, dat hij dien ten minste met kl
zal voorzien. Met een woord hij bestraft hier de be
zorg, die de menschen hebben, en waar door z' in h
gedagten, zonder eenig betrouwen op de goddelijke
zienigheit, met de Heidenen uitroepen: Quo oper

Morale

Wat dunkt U. A. indien de Zaligm van daag in 't
zeer bestraft d'al t'angstige zorg voor de kledingen
NB vide hoe Morale fusius in Serm. 54. in Passionem. dat hij met alle redenskragt zijne leerlingen 'er zoek
af te schrikken, wat afkeer moet die opperleermees
niet hebben van die grote zorg niet alleen om gekle
zijn, maar om staags meer en meer in zijne kled
pronken? Is 't ^ zonde ene benauwde zorg te hebben voor
^ volgens onzen text
dinge, wat zonde moet 't dan niet zijn gedurig in de we
wezen om zig niet alleen te kleden, maar om zig voor d
der menschen trots en hovaardig op te kleden? Wat
moet 't niet zijn gedurige zorg te hebben, om als opgesc
poppen, als trotse pauwen en pauwinnen te verschijn
't is waar dit schijnt hedendaags bij de Christenen
zonde meer gerekend te worden. ~~ijder &~~
Dog indien men maar de noodzakelijke gevolgen uit
text wil trekken, men zal'er ligt van overtuigd zijn
Men hoeft maar bij zig zelven aldus te redenkavel
Ch

Hij verbied alle benauwde zorg voor onze kledinge
Ergo hij verbied nog meer de dagelijkse zorg om trots gekleed te zijn
Hij zondigd dierhalven tegen Gods gebod die door trotse klederen zig hovaardig
Maar laat ons de zaak wat hoger ophalen, en eens zien wat
de schrift en Leeraer Vaderen daar nader van zeggen.
Matt. 11. verhaald hoe zeer Joes de Dooper van den Zaligm ook — Matt. 11-8
zijne ruwe kledinge geprezen word: Wat zijt gij dog gaan
n? een mensch die zagt gekleed is? zie die zagt gekleed
aan zijn in de huizen der koningen.
De h. Greg. haald deze plaats aan om aan te tonen de zonde
er gelegenis is in zig trots, en kostelijk op te schikken. Nemo
stimet (ait) in luxu, et studio pretiosarum vestium, peccatum
esse, qa. si hoc culpa non esset, nullo modo Dns Joem de vesti-
menti ipsius austeritate laudasset.
Prijst Jesus de ruwheit der klederen, hij laakt de pragt
hovaardije in de zelve. Laakt en haat hij dit, zoo is dit zeker
nde, misdien 't zeker zonder overtredinge niet kan zijn, 't
ne van Godt gehaat word.
Is deze getuijgenis niet genoeg? neemt 'er nog duidelijker
n bij Luc. 16. in de parabel van den rijken man, die in 't
rper en fijn lijnwaat gekleed ging, en die dagelijks lus-
slempte. En 't gebeurde, zeid de text, dat die rijke stierf
hij wierd begraven in de helle. En wat reden tog van
lk een droevig einde? is 't mogelijk om zijne dwingelandijen,
zijne onregtvaardigheden, vloecken, en zweren, of ontug-
boedinsen andere grove tastbare zonden? geen van alle
dergelijke worden 'er ten zijnen laste vermeld, alleen word
n liefdeloosheit tot Lazarus te kennen gegeven, en uitdrukkelijk
zeid Jesus dat hij dagelijks lustig slempte, en zig koste-
k kleede, en zie daarom is hij begraven in de helle.
Dit is deze plaats die de h. Greg. aanhaald om zijne toe-
hoorders t'overtuijgen van 't quaad dat 'er in 't pronken — S. greg hom
opschik, optooijzel der kledinge gelegenis. Sunt nonnulli qui cul- — 40. in Ev.
m subtilium pretiosarumque vestium non putant esse peccatum,
quod si videlicet culpa non esset, nequaquam sermo Dei tam vi-
lanter exprimeret, quod dives, qui torquetur apud inferos,
bysso et purpura indutus fuisset. Wie kan hier dan anders
e besluiten of dit is nog een zonde die den mensch smijt,
om 't zagsten nog maar te zeggen; die hem in 't gevaar steld
n in de helle gesmeten te zullen worden.

3º. Wil je verdere bewijzen hebben, Lees wat Paulus
1. Tim. 6-8 zijnen discipel Tim. schreef: als wij ons voedzel, en
dek zel hebben, zoo laat ons vergenoegd zijn. q. d. die h..
geen een regt Christen noodig heeft, gene gedurige kost..
spijzen, gene trotse en hovaardige klederen, maar kleder..
naar zijnen staat zig te dekken, al wat meer is leid tot zonde, of is voeds..
4 Qbs tegamur (Bern.) ō qbs luxuriemur, qbs superbia..
Gen. 28-20 hierom bad zeer wijzelijk de Patriarch Jacob als hij maa..
de brood om t'eten, en klederen om zig te dekken.
4º. Hoord, bid ik je, voor 't laast ook nog eens den Ap..
ken, an een rijk mensch, als leggende op zijne sterf..
Jac. 5-1. tonen, dewijl hij dus aanspreekt: Nu gij dan, o rijken
en huild over de elenden, die u zullen overkomen. En w..
dog waarom Jac hen bedreigd te zullen wenen? de ri..
ben immers alles naar hunnen zin? Hoord Jac. voegd
uwe rijkdommen zijn verrot, en uwe klederen zijn van de
opgegeten. Maar wat is'er aangelegen? dat is maar we..
verlies, dat's van geen groot belangen. Dog hoord d..
Apostel: uw goud en zilver is verroest, en de roest der
zal u tot ene overtuiginge zijn, en 't zal uw vleesch ve..
als een vuur. q. d. al die roest van goud en zilver, die
en vergane klederen door de motten, die zullen getuige..
van uwe trotsheit, en hovaardigheit, van uwe pragt, p..
en opschiktslust, niet hier voor ene tijdelijke vierscha..
maar voor d' oppervierschaar van enen regtvaardigen ..
en dat 't schrikkelijkste is, daar door zal uw vleesch af..
worden, als van een vuur, als 't dikwils oorzaak were..
van de straffen. van een, niet tijdelijk, maar van
eeuwig vuur.

En zou dan d' overdadige kledingspragt gene zonde
die zoo strijd tegens gods geest in de h. Bladeren, die
zaak wezen kan van zulke grote straffen?

Conclusio Weg, weg dan. A. A. met alle trotze opschik der kl..
Vestes eruviae st, et dedecoris primi patris insignia, ..
wij ons daarmê verhovaardigen? zouden wij 't lighaam zondig optooijen tot haast ..
wormen verteerd zal worden? Qd prode Salomoni pomposicê fuisse amic..
unum proderit, si aam salvam fecerit. Conemur ut aa supervestiarur, st..
talitatis. Chrijs. hom. 70. in Matt. Quid si domus undequaq pretiosis aulaei..
tur, te ~~solo~~ nudo relicto? idem facit qui corpus superbire facit aâ nudo ..
hoc potius conemur p virtutem, ut â numero eorum simus, qui stola albâ sequ..

Nolite ergo solliciti esse. Matt. 6. v. 31.

Dominica 14a post Pent: 1736. 53. 60.

Verissimum est quod coi proverbio fertur: Medium tenuere beati. A.A.

Hac felicitas quam magna, tam rara est. Pleriq Homines ab medio deflectunt, et in actibus suis vel ad unum, vel alterum extremum abeunt.

Paucos v.g. reperies parentes qui in educandis prolibus medio non deficiant: Etenim aut nimium eis saepe indulgent ~~[illegible]~~; aut sunt nimium severi, et saepe duris verbis proles exasperant.

Quae et pauci sunt Xani, qui inter spem et metum medium tenere sciunt: saepius enim, excluso timore, nimium sperant, et sic fiunt praesumptuosi, vel, omni spe abjecta, nimium metuunt, et sic fiunt pusillanimes, vel etiam desperati.

Atq et sic cum sollicitudine res agitur. Pauci enim hoc medium tenere sciunt; aut sunt in hac nimium parci, et sic fiunt incurii et negligentes, aut sunt in ea nimii, et sic fiunt anxii et quasi diffidentes. Atq et sic de sollicitudine vere dicitur: medium tenuere beati, gelukkig die de middelmaat weet te houden.

Hanc felicitatem naate jaagen, en te betragten, hoc medium tenere nos docet Xus Dnus in hod. Ev. dum moderatam sollicitudinem docet et praecipit, ~~[illegible]~~, et immoderatam prohibet, dicendo: Nolite ergo solliciti esse.

Hac itaq Xti Dni verba parumper examinabimus, et ex eis verbis quid non prohibeat, et quid prohibeat videbimus. Attendite.

Propositio

Origo variorum errorum fuit quod hoes Scrip
o intelligerent, aut malè explicarent. Sic tempor
Marcionitæ, et Manichæi docebant matrimonium
3. Cor. 7-6. Lum ex eo quod Legerent: Hoc dico Sdum indulg
Luc 14-20. Item, Uxorem duxi, et ideo o possum venire.
tro scil: tpore inveniuntur qui docent matrionium
Gen. 1-28 in præcepto ee ex eo quod Legerent: Crescite et m
camini....

Sic et Ev. hodiernum, et textum ex eo sumtum
hæretici malè intellexerunt, et exinde in errorem
derunt.

Tales tpore S. Augni fuerunt Massaliani, seu Eutichitæ: hi,
S. Doctor, docebant Dnum his verbis prohibu
ram et Laborem pro acquirendis sustentationi ne
In hunc eumdem errorem incideruntquidam monachi, adv
quos S. Augs. scripsit Librum de Opere Monach
Et rectè hos et similes S. Doctor refutavit, c
Xti Dni verba nihil minus qm hoc intendant.

Xus Dnus o prohibet curam et Laborem p
rendis necessariis. Nam sine his vivere, et
expectare quid esset nisi Deum tentare? ja
~~om~~ zoo dwaes zijn, en t daer op aen Laaten kommen?
~~Igitur ... prohibitionem ... ad ... necessariis.~~ Et h
Xti Dni verba satis indicant. Non dixit Xus: N
serere, nolite Laborare, sed: Nolite solliciti esse
o prohibet .... curandum, certè ac Laborandum

Si hoo in statu innocentiæ permansisset, ei opus
Laborare et pro necessariis curare, terra protulisse
of tin minste d'arbeid zoú hem niet lastig gevallen hebben oia, at post peccatum spinas et tribulos germ
et Adamo posterisq ejus dictum e: In sudo
Gen. 3-19 tus tui vesceris pane tuo. Et David ait:
Ps. 127-2 manuum tuarum qa manducabis. Et quid ad
cam hoes mittit Sapiens, nisi ut ex ea
Prov. 6-6 Laborem pro necessariis adhibere discant? Vade
formicam, o piger, et considera vias ejus

..at in æstate cibum sibi, et congregat in messe quod
..edat. Hinc et Paulus vult dat men werke met de
..den, opdat men zelfs iet zou hebben om iet mede te dee-
.. den genen die gebrek lijd. Eph. 4-28.
Itaq. nihil certius qm̃ ~~=~~ D̃num his verbis o. oem
..licitudinem prohibere voluisse. Et certè si oem cu-
..m pro necessariis prohibuisset, nos o. quotidie panem
..strum quatidianum petere docuisset. Item o. dixisset
..: Quærite primum, cum enim dixit: quærite primum
..t regnum Dei, sed et post quæsitum regnum Dei etiam
..poralia quærenda ee insinuavit.
~~[illegible]~~
..rrant itaq. ~~=~~ qui nimium Dei providentiæ fidentes
.. ab eo quasi sine cura et labore expectant. Tales
..ore Pauli, erant inter Thessalonicenses, de qbus ait: 2 Thess. 3-11.
.. hebben gehoord dat'er zommigen onder u luiden zijn
.. ongeregeld wandelen, die niet ~~en~~ werken, maer zig
..t ijdele dingen bemoeijen. Tales et hodie o. pauci st. zodanigen die meest
..malum et culpabile in oibs, sed mxè in patribus fa- uithuizig, en bij den
..lias, qbus præcipuè cura et labor pro necessariis incum- weg te vinden zijn,
.. Quia st pro se sed et familia curare debent necessa- die met allerhande
.., de his, qui in hac re deficiunt, Paulus ait: qui suorum et mxè domesti- nieuwe tijdingen...
..um curam o. hbt, fidem negavit, et e infideli deterior. zig meer bemoeijen, dan met er hanteringe
..// Paulus zegd rond niet ~~[illegible]~~: dat zoo wie niet ~~en~~ wild werken 1. Tim. 5-8
.. niet ~~en~~ moet eeten. werk, of kostwininge.
v. 10.
N Igitur certum ee patet ~~quod~~ X̃um D̃num o. oem curam
laborem prohibuisse, dum dixit Nolite solliciti ee.
At rogat quis, an igitur hisce verbis Nolite...
..ohibet X̃us sollicitudinem pro rebus spiritalibus, et
..estibus? Al-tans niet! ~~[illegible]~~ econtra nulla major
..is cura ee dbt, qm̃ ista, hanc X̃us D̃nus qm̃ mxè na
..bis cordi ee voluit, hinc ait: Quærite primum Regn..
.., et justiam ejus q. d. ......,
..ed et bextius ipse o. Lqtr de cura et sollicitudine
.. regno Dei, ut enim X̃us dixit: Nolite solliciti ee
..primum, subjicit: Dicentes quid manducabimus,
..eaq. et de tporalibus hic agi apertè perhibetur.

// Ook dwalen zij
zeer die van een an-
ders arbeid maar
zoeken te teeren,
hoedanige zijn de
armen die op den
gegeven brok maar
luijeren. Wanneer
godt weleer het Man-
na regende, zeide
godt Exod. 16-16
dat elk voor zig
zelfs in vergaderen
Allen moesten zij'er
op uitgaan om Man-
na te rapen. En zoo
moet ook ijder zijne
hand in uitsteken,
zoo veel hij kan. Zoo

Igitur cum Xus dicit: Nolite solliciti esse, no
pro necessariis vitae, multo minus solicitudinem pro ab
prohibuisse, censendus e;
^ Sed utramque potius commendasse

Quid igitur in textu prohibet? [struck]
R Certe nihil aliud prohibet quam nimiam i
moderatam, et superfluam, sollicitudinem pro
ralibus. Adeoq non sollicitudinem, sed excessum
prohibet. (Proba si velis ex simili de quo Xus
serm. scil: Nolite judicare.)

2-2. q. 55. a. 6. Hic autem excessus secundum S. Thomam, 3
committi pt. 1o. quo tporalia, quaeruntur tqm
noster, seu quo pp tporalia, etiam De
tuim adhibemus, qualiter diabolus Jobum acc
Job. 1-9. volebat, dicens: Numquid Job frustra timet De

2o. Dum ad tporalia acquirend
perfluum studium adhibetur, quo a spiritua
qbs principalius homo inservire dbt, retrahitur. D
Lqr. Xus in parabola de semine, et de iis ait,
Zorgvuldigheden dezer wereld het woordt versmo
Matt. 13-22. en onvrugtbaar maken.

3o. Dum quis timet, ne facie
dbt, necessaria sibi deficiant.

In hisce tribus superflua et inordinata so
do consistit, et haec tria Xus nobis prohibere
dum dixit: Nolite solliciti esse.

1o. Itaq Xus prohibet tporalia considera
quaerere ac si essent finis noster. Id avaros f
pro cul dubio quisq consentiet; hi enim tporalia ut finem
quaerunt, et ut Deum colunt, quare Paulus eos
Eph. 5-5. tras ee dicit, cum avaritiam vocat Idolorum s
Talis rusticus avarus, qui ait: Luc. 12-19 Tales item, et qui ob tporalia Deo serviunt,
adhaerent, a quo defuerent [struck] zoo dra, als h
hun intrest niet over een zou komen, ut et
Ad. similibus Deus Ezech. 13-19 Zij eerden mij bij mijn volk om een hand vol garst, en een stuk broods. tria sapius docuit. Horrem itaq sollicitudinem Dns recte prohi
[struck] cum id quod majus e... ordinent ut
ad id, quod minus e.... Dns vermaand ons wel
Ap: Heb: 13-5 Uwe wandel zij zonder gierigheid,
Heiland zelf: Luc: 12-15. Ziet toe, en wagt u van alle
En dan zullen w' ons wel wagten van God om de brooden

2°. Xus prohibet, sic sollicitum e[sse] de temporalibus
propterea, à spiritualibus impediamur. Id faciunt,
ita, mercatura, aut aliisq[ue] negotiis intricati sunt, ut
respiciant, dies dominicos aut festos, eosq[ue] a, ut tenen=
observent; Id faciunt = qui, ob sua negotia
[...]ficia, exercitia, vix sibi, tempus tribuunt ut orationi
et suo tempore sacramenta frequentent; qui
cent, [...]
de temporalibus sollicitti sunt, ut hae et in [...]
atione, et aliis exercitiis religionis, eorum animos versent = ontrusten
per hae continuo distrahantur # .. Itaque sollicitu-
quae nos avocat a divinis, Chs Dns
em, prohibet, dum, ait: Nolite solliciti esse.

3°. Xus prohibet sic sollicitum e[sse] ut timeamus
[ne]cessariorum, defectum, etiam dum, quod in nobis e[st] faci[mus]
[...]do, adimplemus officium nostrum. tales sunt qui,
quae p[ossu]nt, et d[ebe]nt, facientes, adhuc angustiantur,
inopia, futuris, queruntur de iis quae modo habent, timent
adhuc victu, et amictu, carituros, metuunt. Hanc sollici-
dinem Xus prohibet in toto hujus diei Ev.
Igitur ne oportet nos sollicitos esse; è contra dum, quod possumus
[fac]imus, angustiari d[ebemu]s, sed D[omi]no negotium, ejus
[...]em committere d[ebe]mus, et Ipse illud diriget; tunc ejus
[pr]ovidentiae, et bonitati, fidendum e[st], tum
[...], ut Petrus monet, omn[em]
[so]llicitudinem nostram, projiciemus in eum, quoniam
cura e[st] de nobis; tunc reminiscamur volucrum
[...], Liliorum agri; tunc recordemur nos his multo
[...]ris e[sse], et Patrem nostrum, qui in coelis e[st] scire
his o[mni]bus indigeamus.
[...] ergo quod Xus D[omi]nus prohibeat nos sollicitos
dum ait: Nolite solliciti esse.

Repete & Adhortare.

NB. 1768.
cum hac 2da inor-
dinata sollicitudi-
ne finivi

tina
matituna et vesper,
// ~~alle dese, en dier-
gelijken heeft Chs~~
~~ons~~ afgeschetst in de
parabel van't groote
Avondmaal Luc. 14
door de genoodigden die
zig verschoonden met
te zeggen: ik heb 5
koppel ossen gekogt
ik bid u verschoon mij

Menschen die
Chs in de parabel
van het zaad heeft
afgebeeld door de ge-
nen die het zaad tussen
de doornen ontfangen
en daar het door de
zorgvuldigheden
dezer wereld ver-
smagt, en onvrugt-
baar word Matt. 13.
Menschen die Chs
ons heeft afgeschetst
enz: ut supra //
Menschen die om
dat zij meer werk
van hunne ossen, dan,
't groot avondmaal
maakten, ier ook
van uit slooten wierden
en verbeelden
willen, wij dit onheil
ontwijken? dat de
zorg van't tijdelijke
het geestelijke noit
verhinderen, neen!
maar dat wij eerst
zoeken 't rijke

Conclusio

Behalven de reeds 3 gem: buitensporige, of ver
zorgen, die Chs in den tekst verbied, kan men nog een
de, en ook een vijfde voegen.

4º de vierde buitensporige zorg is wanneer m
op zijne zorg, vlijt, en arbeid betrouwd, dan wel op
voorzienigheid, en zegen.

Zodanig een verkeerde zorger was de rijke man
wiens land overvloedige vrugten gedragen had, e
daarin zo gedroeg als of 't aan hem te wijtten was
doarom ook zeide: Ik zal mijne schuren afbr
Ik zal ze groter maken, ik zal mijn gewas, en
ne goederen daarin verzamelen. doq die daar
hoorde: Gij dwaas, dezen nagt zal men uwe ziel
afeischen, en het gene gij bereid hebt, voor wien
zijn? en dan voegd d' Ev. er terstond bij, dat Jes
zijne discipelen zeide: daarom zeg ik ú, weest
niet bezorgd q. d. dewijl gij ziet hoe die dwaze
die op zijne vlijt, en arbeid, op zijn geld en goed
de ongelukkig geworen is, daarom zeg ik ú, weest
bezorgd, steun niet meer op uwe vlijt, en arbeid
geld en goed, 't w gij door uwe zorge, vlijt, en arb
zoekt te bekomen, of reeds bekomen hebt, dan
gods voorzienigheid, en zegen; want gelijk 't m
dwaze rijke is gegaan, alzo is 't ook met die gene
zig zelven schatten vergaderd, en die niet rijk
gode is.

Wil U. A. nog meer van zulkeene buitensp
zorge afgeschrikt worden? hoor wat de Proph
Jeremias zegd. de vloek spreekt hij uit over alle di
zig zelven betrouwen, en integendeel den zegen
Jerem. 17-5. die ~~den~~ hun betrouwen stellen op den Heere
zegd de Heer: Vervloekt is de mensch, die zijn
trouwen op een mensch steld, die op een vleesch
erm (op menschelijke kragt) steund, hij zal
als de heide in de wildernisse i. e. vroeg of laat
zien dat 't met hem zal zijn als met 't geringe hei
dot nergens toe diend. Maar integendeel, Geze
(zegd de Propheet) is de man die zijn betrouwen op

..ze steld, en wiens koop de Heer is. die zoo zorgd,
..e z[e]o met eenen Petrus op 't woord des Heeren, zijne netten
..werpt, die zal met Petrus ook gezegend worden, dien
..l 't tijdelijke, voor zoo veel 't hem zalig is, ook toegewor-
..n worden. In deze zorg verbied Chs niet; // maar hij
..verbied zoote zorgen, dat wij meer op onze zorge, vlijt,
arbeid betrouwen dan op de voorzienigheid, en
..gen des Heeren.
5°. Chs verbied ook zoote zorgen dat men uit een
..ntrouwen van Godt, en uit vreeze van armoede d'overwinst, en zegen, die
..ood maar vergaderd, en opstapeld in plaats van van
..zelve volgens zijnen staat aan de ledematen aan Jesus in zijne ledema-
..n mede te delen. Menschen. die al wederom gelijken
..n den dwazen rijken, van wien wij zoo aanstonds spraa-
..en, die niet alleen steunde op zijne zorg en vlijt in
..zijn gewas in te zamelen, maar die het zelve voor zig
..leen maar zamelde, die daarom ook zeide: Mijne
..iel gij hebt veel goeds opgelegt voor vele jaren. & ...
..enschen welkers verkeerde zorge Jesus daarom ook
..keurde, met daarom tot zijne discipelen te zeggen: daarom zeg ik u
..eest dog niet bezorgd. q.d. dewijl gij ziet hoe die
..ke man, die maar alleen voor zijne ziele opleide,
..waren is, daarom zeg ik u wees dog niet bezorgd,
..org zoo niet voor uwe ziele wat gij zult eeten, nog
..oor uw lighaam wat gij zult aantrekken, dat gij
..oud vreezen voor armoede als gij daarvan volgens
..wen staat, en gelegentheid zoud mededelen; want
..lijk 't met dien rijken is afgeloopen, zoo zal 't ook
..et u gaan. Alzo is 't met den genen die zig zelven schat-
..n vergaderd, en die niet rijk in godt is. naam. die niet rijk bij
..ode is door 't geloof, en goede werken, en wel bezonder
..oor de werken van mededeelzaamheid.
Zoo dan, ~~zo dan~~ vrees niet, vrees niet van 't uwe mee te delen: Neen,
..een! Maar gedenk, en doe naar de lesse van den ouden Tobias: Hebt gij veel, geef veel, hebt gij weinig ... Tob: 4-8....
..zaverre van daar, dat gij zoud vreezen daardoor zelfs
..brek te lijden, hoor wat de Wijzeman, u toezegd: hij
..end den Heere op winst, die den armen barmhertigheid
..et, en hij zal hem zijne weldaad vergelden: # Gedenk

Prov. 19-17.
en Tobias 4.9. Spreekende van degenen, die van hun weinigje iets mededeelen: Aldus ...

// integendeel die gebied hij

3. Reg. 17. 10.. hoe wonder ~~dat~~ de weldadigheid der Weduwe van-
ta, die van haar weinigje meel, en olije den prof
Elias mede deelde, vergolden is. verre van daar
deze Weduwe daar door gebrek vreesde, of gele
heeft, zij dede het gene Elias haar zeide. En d
v. 15.. de tekst) at hij, en zij met haar huis van dien dag aa
der dat het meelvat ledig wierd, of dat d'olijekru
minderde, volgens des heeren woord, tw hij door
dienst van Elias gesproken had.

Jaamaar, zult gij denken, moet ik dan niet zo
voor mij, voor vrouwe, en kinderen?

R/ zeker moet gij zorgen, maar ook te zamen
uwen staat en gelegendheid aan Jesus in zijne
ten mededelen. des gedenk den raad der oud
hunne kinderen leerden voor 3 penningen te zo
voor een Teerpenning, om daar van met de huis
kunnen teeren; voor een Nootpenning, om zich
van in ziekte, noot, en den ouden dag te bedie
en voor een Godspenning om Gode in de zijnen
staan.

Nolite ergo solliciti esse. Matt. 6 v. 31.

Dominica 14 Pentecostes 1742. 52.

Zeer aanmerkens waardig is 't gene de Schrift 70.
meld Gen. 27. A. A.
D: h. schrijver verhaald aldaar hoedat de Patri-
Isaak, nu op zijn sterfbed leggende, zijne 2 zoonen
kob, en Esau zegende. Tot Jakob zeide hij: Godt geeve
van den douw des hemels, en van de vetheid der aarde,
vervloed van koorn en wijn. Hiernaa zeide Isaak tot
au: In de vrugtbaarheid der aarde, en in den douw
s hemels van boven, zal uwe zegen zijn.
Nu gelijk wij weeten beide deze broeders verbeelden
wederleije zoort van menschen, Jakob de goeden, en
Esau de kwaaden, volgens de redenneringe van Paulus Rom. 9
vervolgens ook beiders zegening toond ons aan w dat
n de goederen die de vroomen moeten betragten, en
de godloozen najaagen.
Animadvertenda e, inquit Tertullianus cont. Marc. C. 4.
de Schikking
structura benedictionis.. prima promissio cælestis roris,
a terræ opimitaris: nos n primò ad cælestia invitamur,
m à seculo avellimur, et ita postea invenimur terrena
am consecuti. Porro ad Esau quod attinet, contrario
versus ordine jacet benedictio, in pinguedine terræ, et
rore cæli desuper erit benedictio tua.
Facit hic præsens Ev. Terrena primum gentes inqui-
unt ^ at boni, ac fideles Jacobi primum quærunt ^ quasi alii Esau
gnum Dei, et justitiam ejus, securi ~~[illegible]~~
re terrena oia, si quæ st necessaria, sibi adjicienda fore.
Ne simus ex iis, quorum Esau præbuit imaginem, ne
entium imitemur vestigia, illud hodie Servatoris mo-
itum expendemus: Nolite ergo solliciti esse, ac
1um Quidem dicemus quam sollicitudinem prohibuerit Dns — Propositio
2do Quam ist hæc sit noxia Attendite

Antequam despiciamus quam sollicitudinem proh
Dns dicens: Nolite solliciti ee, primum notandu
prohiberi prudentiam humanam in accurandis ne
Econtra hanc Deus oibs imposuit, cum Adamo in
Gen. 3-19. lapso, adeoq toti gri humano, dixit: In sudore vult
Ps. 127-2. vesceris panes &c. David beatum prædicat tim
Deum, et de labore manuum suarum manducan
1. Tim. 5-8 Paulo judice, qui suorum, et mxe domesticorum
ō hbt, fidem negat, et ē infideli deterior. Qui
2. Thes. 3-10. operari, ait idem Aplus, nec manducet. Salom
Prov. 6-6... gros, et otiosos ad formicas ablegat. Gaa bij de mi
aard, geef agt op haaren handel, en leer de wijsh
daar zij geen leidsman, nog meester, nog opperh
zoo doet zij in den zomer voorraad van spijzen op, en
haar voedsel in den oegst op. Hoe lang zult gij slap
luijaard, wanneer zult gij uit uwen slaap opstaan
wijl dat gij wat slaapt, en wat sluimerd, en de ha
wat zaamen voud om te slapen, zoo zal de be
heid u overvallen als een reiziger, en d'armoede al
wapend man.

Ex qbs, et pluribus aliis S. Scripturæ testimoniis patet ō prohiberi prud
humanam in accurandis necessariis. Extra labor o
dus, adhibenda industria, ut habeamus quod man

Quid ergo, inquis, prohibet Servator cum ait: N
solliciti esse?

R/ Ut huic quæstioni plenè satisfiat, cum S. T
Aquinate respondebimus, variosq gradus illicitæ
citudinis adnotabimus. 1. 2. q. 108. a. 3. ad. 5. et. 2.2

(1us ē cum temporalia quæruntur ut finis ult
Talis erat rusticus Evangelicus, qui ipse fatetur
securè se temporalia, ut finem suum ultimumq
Luc. 12-19 cum ad sua dixerit: Mijne ziel gij hebt veel goed
leid voor veele jaaren, rust, eet, drink, en maak
Tales oes avari, huic rustico similes, quos ideo
Eph. 5-5. idololatras vocat. Tales itm sc oes isti qui Deo
veritati adhærent, quamdiu oia ad votum habe
die daar van afstappen, als 't met hunnen intrest niet

komt menschen van den Gode bij Ezechiel: Zij ont- Ezech. 33-39
den mij bij mijn volk om een hand vol garste, en een stuk
ods. Contra hos oēs, qui sic temporalia quaerunt, ut 25
am ultimum, in Ev. Dns: Non potestis Deo servire et
ammonae. Item Paulus: Zij wandelen als vijanden Phil. 3-39
n 't kruis van Cts, welkers einde het verderf, welkers
dt hunne buik is, en welkers roem in hunne eige schande
die op d'aardsche dingen hunne zinnen stellen. (i.e. die de zelve betrag-
2dus gradus illicitae sollicitudinis, à Cto Dno damnatae ten, en naajaagen als hun laatste einde.)
m dixit: Nolite solliciti ee, &c, cum ma quaeruntur tem-
ralia, quam aeterna. Illud autem faciunt oēs isti qui
eer werk maken van hunne kostwinninge, handteeringe, &c.
n van Gode, en godlijke zaken, die zig geen moeite
arbeid ontzien, als daar maar wat te winnen valt, en on-
russen weinig, of niet doen willen voor Gode, en hunne
ligheid. Tot alle de deze zegt de Zaligm: Vergaderd Matt. 6-39
geen schatten op d'aarde, daar ze de roest, en de motten
derven, en daar ze de dieven opgraven, en steelen &c.
m: Wat baat het een mensche dat hij de geheele wereld c. 36-26
nt, indien hij zijne ziele verliest? His oībs in hod. Ev
ns ait: Quaerite primum regnum Dei &c.
3tius gradus illicitae sollicitudinis, et à Cto damnatae,
cum propriis viribus adscribit homo si quid habet, aut lucratur.
hier onder zijn ook te verstaan alle qui à sua solli-
udine expectant, quod à Dei benignitate sperari de-
erat; qui rem quampiam suscipiunt sine praevio Dei
silio, et implorato auxilio; qui, als hunne onderne-
ng wel gelukt, en uitvalt, vergeeten Gode te danken, of kwalijk uit-
s n isti sic agunt als of de zegen van hun werk, vallende, dan
onderneminge aan hunne zorge te wijten was. Ceterum, knorren, mor-
assimus error! contra quem errorem nos in hunc ren, en kwalijk te vreeden zijn;
odum orare jussit Servator: Panem nrum quotidianum
nobis hodie, ut sic sciremus oēm à nostra indus-
a, vigilantia, et cura, quam à Dei munere obtingere
bis vitae necessaria ‖ ut sic sciremus inanem esse oēm curam ‖ Etra hunc errorem Dns in
sollicitudinem nostram sine benedictione Dei. Ev. ait: Quis co-
~~Cum~~ Hic et respiciebat David, Ps. 126. Nisi gitans adjicere
ns aedificaverit domum &c. Item Paulus. 1. Cor. 3-7. pt cubitum?

4tus gradus illicita sollicitudinis, a Dno dam... alle dagen hebben
cum ante tempus sumus solliciti. Si negotio temp... ongelegenkeid
opportunitas, ingt Eccles. # Stati comperio sollicitud... van tet
de, Vindemiandi autumno, lignandi hieme &c. ...maijen, van in te oegsten, van hout te kokken, en in

Eccle. 8-6 # Veri comperit sollicitudo serendi

ergo tempore aestatis de vindemia jam esset sollicit... perfluè praeoccuparet futuri temporis sollicitudi... Unde hujusmodi sollicitudinem tanquam superfluam p... Dns dicens: Nolite solliciti esse in crastinum. Unde dit Dns: Want de dag van morgen zal voor zig zelve zorgd zijn, i.e. (ingt S. Th.) suam propriam sollicit... habebit, qua sufficiet ad eum affligendum. Quorsum praevenire tempus, et multiplicare molestias? Elke ... heeft genoeg aan zijn eigen kwaad, i.e. elke dag bre... zorge, en moeite mede; waarom dan voor uit gezord?

Sic et, Si quis bekommerd zoù wezen wat hij doen zoù als zijne ouders, man, of vrouw eens stierven... wat hij zoù aanvangen, als hij eens ziek, blind of lam wierd, als hij eens dèze, en die schade kreeg, als hem dat, of dat ongeluk eens overkwam. Hic certe superflua tem ante tepus esset sollicitus.

5tus gradus illicita sollicitudinis e, cum metui... ne derelinquat ipsum Deus, quamvis ex sua parte... quod faciendum e. Contra hunc errorem, totum Evang. hujus diei, cum modicam fidem damnat eorum, qui de ... cessariis desperant, quasi Deus aut nolit, aut o posse ministrare ea quae vitae st necessaria. 1. Cs. doet ons ... dat god die ons het meerderen gegeven heeft, te weten ... ven, en het ligbaam, ons ook zeker wel het minde... zal geven, naam. het gène tot onderhoud van bei... dig is. 2. Cs verzend ons naa de vógelen des hemels, ... men des velds, en wil dat wij daar uit besluiten, ... godt voor zulke geringe dingen bezorgd, hij zeker ... voor ons zal zorgen, als wij van onzen kant onzen plig... doen. 3. Cs doet ons geheugen, dat godt die onze v... wel weet wat wij van noode hebben, opdat wij ons des ... op zijne vaderlijke zorge verlaten zouden; want wa... is 'er, die de vógelen zou spijzen, en zijne kinderen ... ten? wat vader zoù aan zijne kinderen, die doen het ... zij moeten doen, weigeren het gène zij noodig heb... Eindelijk en ten laatsten Cs belooft, en verzekerd ... als wij van onzen kant doen het gène wij moeten, ... eerst zoeken 't rijke gods, en zijne geregtigheid, ... naa 't tijdelijken, dat ons dan ook alles zal toege... worden. Zoo dan weest niet bezorgd, zegt Cs, of ...

godt u zal verlaaten, als gij doet, dat gij moet doen
...ne meritum etiam eximie Aplus cum ait: uwe wandel zij
...ndir gierigheid: weest vergenoegd met het tegenwoor
...e: want hij (godt) heeft gezeid: ik zal u niet verlaaten. H: 6. 13 - 5.
...dat wij vrijmoediglijk zeggen: de Heer is mijn helper,
...zal niet vreezen wat mij een mensch doen mag.

6tus gradus illicita Sollicitudinis e, cum o contentus
... necessarius, sollicitus e de superfluis. O! quantus hic ubiq
...or? quis necessariis contentus e? numquid superflua,
...vilia, noxia, fermè st oia, de qbs tot curis distrahimur?
...ium tam coe, ut etiam Paulus suo tpore monuerit: 1. Tim. 6 - 7
...bentes alimenta, et qbs tegamur, his contenti simus. Ni
...n intulimus in hunc mundum, haud dubium quod
...auferre quid possumus. dat dan de menschen ~~[illegible]~~ hier al loopen, en
...aven, werken, en vroetten, slaaven, om geld en goed te vergade
...en op te stapelen, dat zij hunne ~~[illegible]~~ schuuren al afbree
...en wederom grooter maaken; zij zullen 't ~~er~~ allemaal
...r den rijken dwaazen boer van 't Ev. hier moeten laaten: want Luc. 12 - 21
...oo is 't (zegd de zaligm.) met den genen, die zig zelven
...atten vergaderd, en die niet rijk in gode is. q. d.

7mus denique gradus, damnata à Cho sollicitudinis e,
...n sollicitudo tta e, ut etiam o vereatur hoc Dei leges
...ris modo transgredi, ut habeat necessaria. tales die om een stuivertje te winnen, om meer aftrek, en neering te hebben, hunne eed schenden, of persoonen tegen hunne eed gebruiken: tales
...oes illi die zig niet ontzien in koopen, en verkoopen
...nnen evenaasten te bedriegen, te kort te doen in maate,
...gewigt, en in 't schrijven hunner reekeningen; in dagdieven; zoodanigen zijn alle die hunnen evenmensch
...ligten, en uitzuijpen, ~~of een~~ en verdrukken, of, op
...t wijze het ook zij onregtvaardigheid plegen, en
...ekeren: zoodanigen zijn ook de genen, die zig niet
...ontzien de zondagen te ontheiligen ~~en te besteden~~
...~~hunne [illegible] en afteeren [illegible]~~.
...het verboodene slaaflijke werken t' oeffenen, zonder naa
...s huis eens om te zien, om ten minsten in eener dringen=
...de nood van te moeten werken volgens kerkgebod den
...bbat door 't bijwoonen van den godsdienst te heiligen.

NB Tempore effluxo hic conclusi addito verbulo de 8mo
numero sequenti

2da Pars

Atq hæc st quæ faciunt sollicitudinem illicitam
Videamus quam hæc sit noxia. Non ero fusus in hac ri
Illud 3o ~~tertium~~ adnotabo quod Salvator dixit, sollicitu
Luc. 8 seculi spinas esse suffocantes verbum Dei. Quid n
in detestationem ejus rei gravius dici? Longissi
hoc sensu abst pleriq mortalium, qui nihil in his v
anis sollicitudinibus somniant ce mali. Immo n
frugi, et providum vocant, quem ita inveniunt
tam, et hi tamen, teste veritate, euntes suffocan
Sollicitudines st muscæ (muggen), quæ diu, noctuq mentem
quæ nec orare, nec audire nos sinunt ~~verbum~~ verbum
quæ multas prohibent eleemosijnas, multas cudu
des ec. Sunt (ut observat S. Greg. 38. Mor. 25.) velu
ca Ægijpti. Ægijptus, inqt, quæ mundi hujus specie
muscis pcutitur. Musca n nimis insolens, et inquieta
in qua quid aliud quam insolentes curæ desideriorum
nalium designantur.

2o Facit huc illud Servatoris monitum: Wagt u dat
Luc. 23-34. herten dog niet bezwaard worden door (brasserije, dr
schap, en) de bekommeringen dezes ~~des~~ levens, en dat u die da
onverziens overkome: want gelijk een strik zal hij
over allen die op ~~den~~ gansthen aardbodem gezeten zijn
Certe nisi præsens in his rebus esset periculum nunqua
adeo serio inculcasset Servator. Attendite, inquit, ne
vestra graventur curis hujus vitæ. St n curæ pon
orsum deprimens cor hois, ut nil nisi terrena sap
Ps. 4. St pondus de quo David: Kinderen der menschen, ho
lange zult gij zwaar van herte zijn? Hoe hebt gij
heid zoo lief, en zoekt gij de leugen? Et dubito
adhuc de curarum istarum præsentissimo damno
leviter transeunda st verba hæc Davidis, ut quid
giris vanitatem, et quæritis mendacium? ô dicit
diligitis aurum, argentum &c, sed vanitatem, et
cium? Quo aliud st qm vanitas, et mendacium
dicere, quid obtinebitis vobis istis deprimentibus
curis? Quid habebitis nisi vanitatem, et mend
Ps. 75. dormierunt n (teste eodem Davide) oes viri divit
somnum suum, et nihil invenerunt in manibus s

mplo sit dives rusticus, item dives epulo. Ubi n[unc] ube- Luc. 12
fructus agri, ubi majora horrea, ubi o[mn]ia bona stulti
ivitis in q[ui]bus requiesceret a[nim]a ejus? Ubi nunc purpura,
us, et lauta fercula divitis epulonis? dilexerunt
nitatem, et quæsierunt mendacium, dormierunt som-
m suum, et nihil invenerunt in manibus suis.
n ergo quantum fallant, quantoq[ue] periculo ho[min]em expo-
nt, deprimentes curæ hujus sæculi.
Quid? quod et hic sæpe post ingentes curarum moles
hil proficiunt mundani; deo ita disponente, ut falli
tandem agnoscant. Exemplo sit populus Israel
npore Prophetæ Aggæi. Audi Deum ipsum ad
ne populum loquentem: Laat (ait D[omi]nus) uwe gedag= Agg. 1-5...
n eens gaan over het geene u wedervaren is. Gij hebt veel
zaeijd, maar wijnig ingeoegst: gij hebt gegeten, maar
zijt niet verzaadigd: gij hebt gedronken, maar gij zijt daar
niet van verheugd: gij hebt u gedekt, maar gij had
enewarmte: en die zijn dagloon vergaderde, had het
een ondigte zak gestoken...... Waarom dat zegt de
er der heirscharen? Om dat mijn huis verwoest legt,
dat ijder van U[we]l naar zijn huis loopt. Viden[?] ut post
iptias ditescendi curas nihil proficiunt Israelitæ?
hoc nisi q[ui]a terrenis nimium inhiantes (vlamden) et negligebant
a pertinebant ad cultum Numinis? domus mea deserta
et vos festinatis (nota verbum) unusquisq[ue] in domum
am. O! quam falluntur ergo qui præpostera ista
llicitudine quærunt ditescere! Verum ut unum q[uo]q[ue] (Maar zoo genomen al)
s hic falleret concepta spes, fallet certè cum è
omno suo evigilantes nihil invenient in manibus
is.
At quonam tandem modo superabimus istas solli-
udines? quo istud curarum pondus superabimus?
finitum è cor ho[min]is ut o[mn]i nisi unius summi boni sit
pax. Nemo p[otes]t duobus dominis servire &
Agite A. A. serviamus deo, et o serviemus mammonæ
ue pertinet Servatoris monitum: Quærite primum & Conclusio
nio, et repeto aureolum Pauli monitum: Heb. 13-5..

1770. Monitum post Sum Sacrum.

In 't voorgeleezen Ev. verhaald d' Evt. met wat ee[illegible]
drang de Heere Kristus tegenging d' aangekleefd[illegible]
aan de rijkdommen, en de verkeerde zorge voor [illegible]
lijke. eens, en andermaal herhaalde hij: Nolite [illegible]
citi esse. Niet dat hij verbied voor 't zelve te zorg[illegible]
neen! 't V. B. van den Ap. Paulus 1. Thess. 3-8, en[illegible]
zelfs Stokregel 4.10. wijst ons anders aan; jaa [illegible]
heeft ons ook in Adam d' arbeid opgeleid &c. M[illegible]
Kristus verbied ons de zorge, die de paalen te [illegible]
gaat &c— en waapend ons daartegen &c. met o[illegible]
doen gehengen, &c. Vide Supra in Serm. pag. 4, [illegible]
gulos 4. numeros dilata. Niet dat iemand den[illegible]
god dan zijne Heiligen noit gebrek laat lijden. [illegible]
Adde Ps. 36-25. Vide den Ch. Vader pag. 436 et [illegible]

Exhortare ad fiduciam in Dei providentia[illegible]

NB post Summum Sacrum omisi Sum gradum[illegible]

Scit Pater vester qa his omnibus indigetis. Matt. 6. v. 32.

Dominica 14 Post Pint: 1739.

Van zeer groot gewigt in aengelegentheit is de [s]preuk des Wijsemans Sap. 15. 3. A. A.
De Wyzeman aldaer tot Godt zelf sprekende die zeit te kennen is de volmaekte regtvaerdigheit, en uwe g[e]r[e]gtigheit en magt te weeten, is de wortel der onsterflykheit.
[D]oor deze spreuk wyst Salomon ons aen het geluk in te [z]ien de noodzaekelykheit van Godt te moeten kennen. [Vol]gens Salomon is de volmaekte regtvaerdigheit en [de] wortel van d'onsterflykheit en eeuwig Leven.
Met deze spreuke Salomons komt wonder wel over[een] 't geen de waere Salomon C. J. tot zynen hemel[sc]hen Vader zeide in zyn gebedt na 't Avondmael: Jois. 17-3
[D]it is 't eeuwig leven, dat zy u kennen, den eenigen [waer]en Godt, en J. C. dien gij gezonden hebt.
Deze kennisse nu bestaet daer niet in, dat men slegs [in] 't algemeen erkent en weet dat 'er een Godt en opper[we]zen is, maer ook wel voornaemenlyk zoo is 't noodig ~~daerom~~ dat men [ee]ne bezondere kennisse heeft van Gods eigenschappen [en] hoedaenigheden, door zoo veel die oprigt en betrek [op] ons hebben.
Nu onder deze eigenschappen Gods is zeker geen [ee]ns van de minste des zelfs Alwezentheit.
Deze eigenschap van Godt niet te kennen, zoo is alles [vo]l verwarringe, vol ongeregtigheit en vol wanhoop voor [de]n mensch. Maer integendeel deze eigenschap, ik zeg, [Go]ds alwezentheit te kennen, dit Leert ons de zonden [ve]rmeiden, en alle onse hoop en betrouwen op Godt te [st]ellen.
Zoo zien w' in 't hed. h. Ev. dat de Heere Jesus Godts

Gods alwetentheit bybrengt om ons tot betrouw[en]
Gods goedheit op te wekken, en onder anderen ^ zoo is [het dat]
zeit: Scit pater vester qa. his oibus indigetis

't is ook ter gelegentheit van dit zeggen van [den]
Heere Jesus dat wy als nu ook van Gods Alwet[entheit]
een weinig wydloopeger zullen spreken

Propositio 1mo videbimus hoe verre dat Gods alwetent[heit]
zig uitstrekt

2do wat dat wy uit gereiden kunnen, ^ Alti[...] Leer[ingen]

Onnoodig ja ook vrugteloos zou 't wezen Gods [al]
wetentheit hier voor te willen stellen, zoo en op die [wyze]
als de zelve by de School Leeraeren behandelt wo[rdt]
zy genoeg de waerheden voor te draegen, zoodanig [en]
wyze als die in de h. Schriftuer door den h. Geest [...]
nagelaeten zyn.

^ te weten dat de zelve ondoorgrondelyk en onnaspoorlyk is voor ons menschen ~~[...]~~

1. Nu de Schrift verzekert ons allenthalven en van [Gods]
alwetentheit en van d' uitgestrekte der zelve ^ [...]
~~Gods [...] kennisse~~

2 ~~[...]~~ indien wy Godt aenmerken, gelyk wy [hem]
moeten aenmerken, als d' oorsprong en Schepper [aller]
dingen, zoo moeten wy ook terstont beleiden, dat h[y]
kennisse en wetenschap der zelve heeft, waerom God

x in de Schrift word genoemt de Godt aller kennisse 1. Reg. 2-3

3 Ja, niet alleen strekt Gods kennisse en wetensch[ap]
zig uit over alle dingen, die hy gemaekt heeft, maer
over alle dingen die' er gebeuren of gebeuren zullen

4. Niet alleen over alle dingen die er gebeuren [en ge-]
beuren zullen, maer zelfs strekt Gods wetensch[ap]
uit over die dingen die niet gebeuren zullen, en
gebeurt zouden hebben, indien de middelen gestel[d ge-]
weest waeren, door dew. zy moesten gebeuren.

5 Eindelijk Gods wetenschap strekt zig uit [tot]
d' innerlykste gedagten van de herten en nieren de[r men-]
schen.

Laet ons nu maer eens van stuk tot stuk het
wat denkbeeld, dat de Schrift ons van dees' Gods [ken-]
nisse en wetenschap geeft.

3tio. Zoo leert ons de Schrift dat er in God een ken-
wetenschap en wysheit is, die oneindig, onuitputtelyk
nier na te gaen is. Zoo spreekt David van de wysheit
kennisse Gods. Groot / zeit David, / is onze Heer, en groot Ps. 146-5.
zyne magt, en zyne wysheit is niet op te tellen. Item: Ps. 138-6.
te wonderbaer is my uwe kennis, zy is te verheven, ik
kan ze niet bereiken. Ame Paulus Dei Sapientiam
considerans exclamat: O diepte der rykdommen, van de Rom 11-33
kennisse en de wysheit Gods! hoe ondoorgrondelyk zyn
zyne oordeelen, en hoe onnaespoorlyk zyne wegen! want
heeft den zin des Heere gekend? of wie is zyn raeds
man geweest?

Gevolgens Gods wysheit, kennis en wetenschap, die
bepaelt is in zig zelve, is ook oneindig en met geen
stand, te agterhaelen of te doorgronden. Waerom Aug. in Ps. 146-5
van handelende zeit: Laet 's menschen gedagten rusten, A niet alleen, dat
tot onbegrypelyke zaeken te agterhaelen zig niet begeven. Gods kennis en wetenschap ondoorgrondelyk en onnagankelyk is; maer ook....

2do. De Schrift leert ons dat God van alle zaeken
zelf van d' aldergeringste dingen, een volmaekte ken-
nisse en wetenschap bezit.

Het was op deze wetenschap van God dat de Koningin Esth. 14-14.
Esther zig beriep, wanneer zy haer beklag deed voor
Heer over het gevaer, 't welk haer en haer volk boven
hoofd hing. Help my, riep zy, help my, die geen
lp heb, dan u alleen, O Heer, die alles weet. In die
woorden, Esther te kennen gaf dat zy overtuygt was en
kende dat de Heer wetenschap en kennisse had van
smaed en ellende die Aman, de gezwoore vyand
van Gods volk, voor 't zelve volk brouwde.

Het was op deze wetenschap van God, dat zig ook Job. 28-24
beriep die vroome en heilige man Job, wanneer hy van
Gods hand geraekt, een voorwerp van spotternye voor
zyne vrienden geworden was. God / zeit Job / Ziet de
wereld van het eene einde tot het andere, en alles wat
onder den hemel is beschoud hy.

Het is ook van deze kennisse Gods dat Paulus nog al Heb. 4-13
duidelyk zeit. Daer is geen schepsel onzigtbaer voor
zyn aenschyn, maer alle dingen zyn naekt en open voor
zyne oogen.

Bygevolg zoo is de Leere en tael der h. Schriftuer

dat Godt alle dingen kent in haer zelven, in dat .. onder de sonne omgaet of hy heeft 'er kennis van ..

3tio. Gelyk nu Godt alle zaken kent in hem zelven, zoo leert de Schrift al verder dat Godt ook .. ken kent die gebeuren, gebeurt zyn, of ook ge.. zullen.

1. Dat Godt de tegenwoordige zaken kent .. zyn de blyken zoo meenigvuldig x. Nauwlyks had .. de verboden vrugt gegeeten of Godt toonde wel .. hy 't wist, als hy Adam riep en zeide: Adam .. Wie heeft u dog bekent gemaekt dat gy naekt w.. dan dat gy gegeeten hebt van de boom, van w.. boden had dat gy niet eeten zoud?

x als 'er byna hoofdtstukken zijn in de h. schrifture. Zie maer eens van den beginne af aen .... Gen. 3-9...

Nauwlyks had Cain vermoord zynen broed.. of de Heer deed hem wel haest zien, dat hy .. kende: Wat hebje gedaen, zeide godt, de st.. des bloedts van uwe broeder, roept tot my van ..

ibid. 4-10.

Zoo zoo toonde Godt ook dat hy wist .. bedorventheit van d'eerste wereldt in d'onderg.. zelve, wanneer hy tot Noe zeide: Ik zal den .. te niet doen die ik geschapen heb, want de g.. en zinnen der menschen zyn tot quaedt genegen .. hunne jonkheit af.

ibid. 6-7.

Ja, in ons hed. h. Ev. geeft de Heere ons .. duisterlyk te kennen hoe hy kennis heeft van a.. gen die 'er gebeuren als hy wil dat we eendeels de .. des hemels zullen beschouwen, van dewelke hy zegt .. nog maeyen, nog vergaemelen in de schuere niet .. hemelsche Vader voed de zelve, en anderdeels al .. dat we de Lelien des velds zullen aenmerken h.. wassen, en nog arbeiden, nog spinnen niet ..

Zoodat David, uit overweginge van deze k.. en wetenschap van Godt met regt uitroept: W.. gelyk den Heere onzen Godt, die in het hooge woont .. die op 't nedrige ziet in hemel en op aerde?

Ps. 113-5..

vervolgens Godt kent dan 't tegenwoordig..

2. Niet minder kent Godt ook 't geen reeds al.. schiet is en verby al is. Zoo is 't dat de Wyze m.. spreekt

rekende van d' eeuwige Wysheit, die godt zelf is,
delijk zeit: zoo iemand belust is tot veelvuldige
wetenschap, zij (scil: de Wysheit godts) weet de voor
lene dingen en oordeelt van de toekomende. zoo Sap. 8-8
ook dat David van godts wetenschap en kennisse
eekt: Gy Heer weet alle dingen zoo voorledene als toekomende Ps. 138-5.
odat hoe zeer de zondaer zyn quaed vergeet en als verby
de en niet meer om denkt het blyft egter in gehengenisse
godt, die 't op zyn tydt zal oordeelen, vonnissen en straffen
3 Ten 3. godt kent en weet ook 't toekomende 't geen
niet gebeurt en is, maer eens gebeuren zal, en deze we-
schap word ook in de schrift vermeld als zynde godt
een, maer eigen, ik zeg de schrift spreekt hier van als van
kennisse godt alleen maer eigen, om dies wille dat schoon
s propheten en h. mannen van toekomende dingen ge-
oken hebben, niet zy uit hun zelve, maer door godts
er de toekomende dingen wisten en voorzeiden. De
sheit (inquit Salomon) weet toekomende dingen ... zij
er de teekenen en wonderen, eer dat zy zig vertoonen, en Sap. 8-8
geschiedenissen der tijden en eeuwen. Hinc Deus ipse
: Dit zeit de Heer de heilige van Israel, die hem ge- Isa. 45-33
aept heeft: ondervraeg my over de toekomende dingen
Zoodan godt alleen weet wat er nog gebeuren zal. Hy
er dan alleen hoe lang de wereld nog staen zal. Hy
er dan alleen hoe lang een yder van ons 'er nog weten
, waerom Job ook zeit: Breves dies hominis, et nume-
mensium apud te e. Hy weet dan alleen wie zyne Job. 34
verkoornen weren zullen. Novit Deus qui sint ejus
Godt weet dan alle zaeken, en die reeds al gebeurt zyn
nogtans niet zyn gehengen ontvliegen, en die dagelyks
beuren, als ook die nog gebeuren zullen.
4to
Di schrift leert dat gelyk godt weet de tegen-
oordige voorledene en de toekomende dingen, dies nog ge-
beuren zullen, dat hy dus ook kent en weet de toekomende
niet gebeuren zullen, dog geschiet zouden zyn, indeen
middelen gestelt waeren geweest door deze. Zy moesten
beuren. Een voorbeeldt voor alle anderen zy genoeg
alleen de Heere Xus zeit van Tyrus en Sidon Vae tibi Matt. 33-23..
rozaim vae tibi Bethsaida &c uit w spreuk dat blykt dat

de Heere Xus wist dat Tyrus en Sidon, zig bekeerd
den hebben, byaldien de Heer zig door mirakelen
hun had bekent gemaeckt. Zoo dat, dan de Heer
wat die 2 heidensche steden gedaen, zouden hebben
ze gelyk Corozaim en Bethsaida van den Heere
naedigt waeren geweest, 't tw nu niet geschiet zyn
nu ook niet bekeert geworden zyn. Godt weet

5to Denique verbo dicam Gods kennisse is
vloedig dat de Schrift ons leert dat zy zig uit
tot de binneste en innerlykste gedagten van onse
Jerem. 32-19 uwe oogen, (inquit Jeremias) zyn open, over alle de
Eccli. 23-28 van Adams kinderen. Et Eccleus: De ogen des Heeren
veel klaerder dan de zon, zy letten op alle de wegen
menschen, en doorzien de diepte des afgronds, mitsgaders
des de herten der menschen, tot hunne verborgenste
Jerem. 17-9 hoeken toe. Imo Deus ipse: Het hert van alle menschen
is bedorven en ondoorgrondelyk, wie zal het kennen
Ik die de Heer ben, en die de herten peile, en de nieren
beproeve.

Zoodat David, deze kennisse in Godt aenbiddende
Ps. 138.... daerom uitroept: Heer, gy doorgrond my, en gy kent
gy kent myn zitten en myn opstaen, gy verstaet
gedagten van verre, myne paden en myne omme
spoort gy na, en gy hebt alle myne wegen te voren
ook al eer het woord op myne tong is.... Waer zal
heen gaen voor uwen geest, of waer zal ik voor
schyn vlugten? Zoo ik in den hemel klimme
zyt gy; zoo ik ter helle daele gy zyt er tegen
Al nam ik my vleugelen aen met den dageraed
ging woonen aen 't uiterste der ~~aerde~~ zee, zo
uwe hand my ook derwaerts geleiden, en uwe regt
zoude my vast houden.

Vervolgens ziet daer A.A. hoe verre dat
alwetentheit en kennisse zig uitstrekt en verbreid
Videamus nunc quid hæc Dei scientia nos doceat

Ac 1

Ac 3tio quidem, hoc Dei oscua nos docet, oplet-
ten zyn op alle onze gedagten, woorden, en werken, op al
doen en laeten, opdat wy 't zy in 't openbaer, 't zy in
't bezonder, 't zy inwendig 't zy uitwendig niet iets doen,
Gods alziende en alwetend oog kan mishaegen, wa-
nt dat d'alziende God een getuyge en regter van al
ons doen en laeten weesen zal.

En zekerlyk niets is er al bequaemer om ons van de
zonden te wederhouden dan dat we Gods alwetentheit ons
gestendig voor ogen stellen. Zeit Salomon van 't uiterste
den mensch: <u>In alle uwe werken, denk op uwe uitersten</u> Eccle. 7-40
<u>en gy zult in der eeuwigheit niet zondigen</u>, met regt mag
men ook wel zeggen: In alle uwe werken, denk op Gods al-
ziend en alwetent oog, en gy zult in der eeuwigheit
niet zondigen.

Dit was 't geen den vroomen jongeling Joseph we-
derhiel, dat hy met 't ontugtig wyf van Putiphar zynen Gen. 39-9
meester niet en zondigde. Joseph, alhoewel hy met dit
ontugtig wyf maer alleenig was, alhoewel hy zeer sterk
van haer tot 't quaed wierd aengezogt, hy en liet zig evenwel
niet verleiden; hy wist, dat al was hy met haer alleen
en zagen hem geen menschen, dat nogtans Gods alzien-
de oog hem aenschouwde, en hy wist wat groot quaed
het was voor d'ogen van dien alziende en alwetende God
te zondigen, en daerom riep Joseph ook uit: <u>Quoo possum</u>
<u>malum facere et peccare in Deum meum?</u>

Dit, dit was 't ook 't welk de kuische Susanna weder- Dan. 13.
houden heeft dat zy met die oude gyle boeven geen
quaedt in 't minst bedreven heeft; zy wist dat d'al-
ziende God over al tegenwoordig is, zy wist wat quaed
het was voor d'ogen van dien alzienden en alwetenden
Gods te zondigen. daerom wat dat die onkuische ~~gy~~
grijzegaers ook mogten zeggen, om Susanna te beweegen
het was alles vrugteloos; of zy tot haer zeiden, dat de
deuren gesloten waeren, dat niemand hen kon zien
dat zy maer alleenig by haer waeren, 't kon al niet
helden; of zy ook zeiden, dat zy haer zouden beschuldigen
en zeggen, dat zy met een jongeling gezondigt had,

't kon al niet helpen, al dat Susanna dagt ...
T' is my beter zonder het quaedt te doen in uwe ...
te vallen, dan voor het aenschyn des Heeren te zondigen
Ziedaer zoo zoo is 't dat een Joseph, eene Susanna ... (in 't)
't quaed wederhouden zyn. en zoo is dat wy ook ...
dien alzienden en alweetenden Godt gedenkende van 't ...
moeten wederhouden.

explo sit Cain in agro gen. 4. Item David et explo sit peccator qui apud Eccli. ait. — 'T is den zondaeren en godloozen eigen gods alwe...
niet te gedenken, ~~zy ... ~~ zy beelden zig in
als hen gene menschen zien dat zy dan vyligerien ...
mogen zondigen. Wie ziet my? zeit de zondaer by
Eccle. 23-26. — Eclus 23. ik ben rondom in de duisternissen, de mu...
bergen my, daer is niemand die naer my ziet, wien ...
te vreezen? D'alderhoogste zal myne zonden nie...
De zondaers (ait David) die zeggen in hunne herten ...
Ps. 93-7 — Heer zal 't niet zien, nog de Godt van Jacob zal 't ...
van weeten. Item: Zy zeggen hoe zoude Godt du...
Ps. 72-11 — en zoude 'er ook welkennisse zyn by den alderhoogste
Zie onderussen terwyl de zondaer zoo spreekt, en zoo ...
als of er geen Godt en was, zoo zeit de Wyzeman: ...
Eccli 23-27. — bedenkt niet dat het oog des Heeren alles ziet, hy ...
niet, zeit de Wyzeman, dat d'oogen des Heeren vee...
zyn dan de Zon, dat zy op alle de wegen des mensch...
en de diepte des afgronds, mitsgaders de herten de...
schen, tot hunne verborgenste deelen toe, door zien

Bedriegt dan niet zondaer, bedrieg je niet, ...
't heimelyk, in de duisternissen, en verhoole plaetsen ...
digt, een Godt staet 'er altydt by die het weet, en ...
weet en ziet om het op zynen tydt te wreeken en ...
eeuwig vuer te straffen.

Indien Godt 't quaedt dat er bedreven wordt ... m...
oosten, west of zag (ait S. Aug.) je had je dan ...
na het westen te begeeven om het daer te plegen ...
nu is er geen plaets (zeit Aug.) in dewe Godt de ...
werkender en oordeelder van s'menschen werken ...
Jerem. 23-23 — Waerom Godt ook zelf zeit: Meent gy dat ik slegts
Godt van naby ben, en niet een Godt van verre? Kan ...
zig wel in een heimelyke plaets verbergen, daer ik he...

..n en zonder, vooral ick niet hemel en aerde, zeit de
..er ? Vervolgens bedrieg je niet o zondaer wie gy zyt....
..g niet, zeit de Wyzeman / Ik zal my voor godt ver Ecli. 16-16
..gen, en wie zal uit den hoogen hemel op my denken ?
..e de hemel, en de hemel der hemelen, d'afgrond en de
..usche aerdbodem, met alles wat er in is, zullen op zyn
..el gezigt ontroerd worden.... alle herten zyn hem
..end.

Vervolgens als we gedenken, geloven en erkennen
..alweetenden en alzienden Godt, zoo moet ons deze
..ds alweetentheit eerst en vooral ook leeren oplettend
..n op alle onze gedagten woorden en werken, op al ons
..n en laeten, opdat wy 't zy in 't openbaer, 't zy in 't hei
..lyk en in 't bezonder nooit iets doen, 't geen Gods alzienden
..alweetend oog zou kunnen mishaegen, wel wetende
..r die alziende en alweetende Godt en getuyge en
..ter van al ons doen en laeten wezen zal.

2do

.. Hoc Dei scientia nos docet een zonderling
groot betrouwen te stellen op dien alzienden en alweeten
..Godt.

De gehengenisse van dat Godt alweetend is om onze
..odzaekelykheden en behoeftigheden te gemaet te
..men maer ons van dag tot dag ontdoen van alle die
..nuttige zorge en bekommernisse, die we meermaels hebben
..or 't tydelyke aerdsche en wereldsche, of we wel en
..e we nog door de wereld geracken zullen. Scit enim
..quit Xus in Ev. / pater vester qa his orbs indigetis
.. weet het als Godt die zyn werk niet en versmaedt
..aer gelyk hy het geschaepen heeft, ook onderhoudt
..m, weet het als vader die aen zyne kinderen niet zal
..eigeren het geen zy noodig hebben
..n op deze Gods alweetentheit en vaderlyke zorge
..e daer uit volgt betrouwende zoo is 't dat David zeide: Ikhad Ps. 15-9
..n Heer altydt voor oogen, want hy is my ter regter
..zyde opdat ick niet beroerd en worde i.e. hy is altyd by
..my om my te beschermen. Item: Junior fui, etenim Ps. 36

semini, et o vidi justum derelictum, nec semen
quaerens panem. En hierom verzekert ons ook
Ps. 33-11 wederom: Die ryken hebben gebrek en honger
Maer die den Heere zoeken zullen geen gebrek aan
goed hebben. q. d. die den Heer almogend en al
erkennen, om als 't noodig is haere noodzaekelyk
volbroem, die zullen geen gebrek hebben, aen een
ook zelfs geen gebrek aen tydelyke zacken, daer
noodig hebben, is 't juyst niet altydt in overvl
weet wat het best en zaligst is, het zal egter
zyn, om door de wereld te komen; want gel
Ps. 36-16 wederom ook zeit: Den regtvaerdigen is 't beter
zyn weynig, dan den zondaeren met hunne gr
rykdommen.

Daer we dan gelooven en erkennen een God
alwetend is, daer weeten wi ook dat zoo lang
God is, wy ook zoo lang geen gebrek zullen h
als we maer op him onze hoop en betrouwen
Daerom vermaent ons David: Werp uwe
Ps. 44-23. den Heer en hy zal u voeden, en gelyk Petrus
1 Petr. 5-7 Hy is voor u bezorgt, of gelyk de Heer zel
seit enim pater vester quia his omnibus indigetis

Conclusio.

Welaen dan Xtenen, Laet ons dan van
deze 2. Lessen van de Alwetenheit gods tot on
Onderlinge onderregtinge Leeren

1°. Is godt overal tegenwoordig, weet
kent hy alles, Laet wi ons wel wagten van iets
doen 't welk zyn alziendend oog zou mishaegen, Laet
noit inbeelden dat w' eenige verborge plaetzen
kunnen zoeken om des te vryer te zondigen, want
w' ons met een Adam ~~voor godt verbergen~~ om 't
quaedt voor Gods ogen verbergen, noit noit kan
wy zyn alziendend oog ontvlugten vide Ps. 138
om Laet ons noit voor Gods oogen vlugten. Maer
we godt ten deegen vlugten, gelyk we hem moe
Laet ons tot godt zelf vlugten, volgens dat de
zeit: Vis fugere ab ipso? fuge ad ipsum. wan

^ of gingen we met een Cain alleen op 't veld, om eenig quaedt te bedryven of al wilden ...

my, gelyk Godt zelf tot Abraham zeide, wandel Gen. 17. 1
my, en wees volmaekt.

2° Is Godt een alwetende Godt die alles weet
w' ook van nooden hebben, laet w' op hem onze zorg
pen en ons met vogelen des hemels en de Lelien des
s verlaeten, wetende en betrouwende dat zelfde
de godt die voor 't onredelyke zulken zorg draegt
weet wat wy noodig hebben, en vervolgens ook
r ons zal bezorgt wezen.
Laet ons maer eerst en vooral zoeken 't ryke
Godts en zyne geregtigheit &c.

Quærite primum Regnum Dei. Matt. 6. v. 33.

Dominica 14. Post Pent: 1738.

Si ad prælectum Ev. serio attendere velimus, facile servabimus duplicis gris bonorum, à Dno ibid. fieri mentionem. A. A.

Fit ibidem mentio bonorum sensibilium, visibilium, temporalium, et transitoriorum, qualia st, cibus, vestimentum, sanitas, divitiæ et vita, Item invisibilium, et spiritualium, qualia st, virtus, justitia, regnum Dei, et salus æterna, aarum.

Dubitare et disputare, utra horum duorum magis æstimanda, magisq quærenda, insulsum foret, quis enim nesciat hæc præ illis infinitè præstare eriq dbre? Etenim, teste Xto, Quid prodest homini mundum universum lucreri, aæ vero detrimentum patiatur? Matt. 16-26.

Interim tn ita e hoium stupiditas et perversitas, plerisq temporalia, æternis, visibilia, invisibilibus, ejusq vitæ temporalis commoda et necessitates cælesti regno, æternæq saluti præferamus. Immo ita, amq vulgaris hæc e perversio, ut Xus Dnus oibs modis huic torrenti sese opponere studuerit.

Atq sic in hod. Ev. gravi argumentorum variorum pondere eum invehere audimus in istam hoium perversitatem, qua terrena ma, qm cælestia quærant, simulq audimus hoc zeer, hy ons inte gendeel, ja eerst en vooral de zorg voor d'eeuwige goederen aenpreekt, dicens: Quærite primum regnum Dei, et justitiam ejus

quod idem e ac si diceret, betragt en, bezorgt vooral uwe zaligheit

Hanc Xti. Dni momentosam admonitionem, heden wat breeder en kragtiger aendringen.

Propositio

1º Salutem æternam, ejusq procurationem, tigste zaak, en de noodzaekelykste, die we hier de te verrigten hebben 2º esse negotium mxi tum. **Attendite**

Deus qui totum hoc universum tam mirabili avit, nihil in eo creavit, quin idipsum certum ali beret finem. S. Aug. de fine rerum creatarum in suis Soliloquiis ait: Exteriora cuncta pro corpo asti, corpus pro aa, aam pro te, ut tibi soli, se tibi soli vacaret.

Si itaq quispiam curiosus quærat ad quem tot tamq differentes creaturas Deus crearit, discet, cuncta e pro corpore. Sic solem crea suo lumine, ut illuminet oculos nostros; ignem calore ut frigida nostra membra calefaciat, aer hy swerven op de aerde, opdat de inaedeming ons zoude verfrisschen; aquam creavit et fluvi rivos et fontes om ons te laeven in onze dorst; produxit, et eam ditavit et replevit tot aliis reb aurum, argentum, boomen en planten, bloemen en allerhande zoorten van beesten, ut hæc oia ad sustentaculum, nutrimentum, et commoditat corporis, exteriora cuncta pro cpore creasti;

Si quis jam ipsum hoc corpus csiderans, cu roget, quare corpus creavit, ex Aug. discet, ita A.A. Corpus humanum creavit, illudq tot ptibs et membris, tot diversis qualitatibus ciebus, uo st, vlees en beenderen, aederen en oogen en ooren, en voorts d'andere zinnen o quam ten dienste van de ziel Corpus pro aa

... jam quis ipsam, aam, csiderans roget cur, aam, creavit, haneq tot illustribus donis ditaverit, et Aug.no cet, illam pro Deo esse creatam; Deumq solum ea s scopum, et finem.

Quod cum ita, sit facile quis concludet, Deum, aeq utem, quae in Dei possessione consistit, pro oibs ea ærendum, hocq negotium, ea mxi. momenti pro hoie. Certè sa hoo pro Deo creatus e, o ad fruendum hic iciis, o ad ditandum, o ad conquirendum divitias et nores hic in mundo creatus e, Non, o, sed ad excelriorem finem, ad æternam, salutem, in Deo possedam, creatus e. Hinc S. Aug.: "Fecisti nos ad te et, uietum e cor nostrum, donec requiescat in te". Imo a hois statura, id ipsum docet, scil: hoem o ad terrena, e ad cælestia, creatum esse

Finis itaq creaois nostræ e salus æterna. Et hinc rect qtopere oblegati simus quærere eam. En zouden dat niet betrachten? cum id ipsum, sit ad quod desti[nati] sumus? en zouden wy dat niet behartigen, 't geen enigste is waerom wy in de wereld zyn?

Oia alia, fines hois o st, sed tt media ad hunc unicum em. Sic v. g. Rex o eim mundo ut regat, sed ut p bonum gimen, ad hunc finem, perveniat, Item, mercator o e in, undo ut mercaturam exerceat, sed ut justè eam exerdo ad hunc finem perveniat. &c

Oia respiciunt salutem, adeoq hæc mxè curanda, q hinc 3o discimus salutem æternam, e de gewigtigste ek, en de noodzackelykste die we hier op aerde te vertten hebben.

2do Idipsum etiam discimus ex pretio quo salus stra empta e. Onze zaligheit komt al vry duûr te aen, aen onzen Godt: Empti estis pretio magno. Et 1. Cor. 6 – 20 tomo: Non corruptibilibus auro vel argento redempti 1. Pet. 1 – 18.. estis... sed pretioso sanguine quasi agni immaculati, et incontaminati

Quid Deus ō fecit ut nos salvaret? Nihil ...
hac peperit. Proprio filio suo ō pepercit, sed pro
oibs tradidit illum. Ipse Filius quid ō fecit in ...
nostra salute / recense particulatim decurrendo ...
pro nobis fecerit /.

Cum ergo Xus ita fecerit pro nostra salute, ...
res magna, et momentosa, censeri dbt. Hoe ...
zoo veel laeten gelegen leggen aen onze zaligheit ...
nobis ō evenit! komt onze zaligheit aen Godt zoo ...
te staen, en zouden wy ze dan verwaerloozen? ...
Deus pro ea fecerit, ō quæ nobis facienda st!

Igitur si vel solum pretium salutis nostræ ...
damus facilè intelligemus salutem æternam, ee ...
tigste zaek, en de noodzaekelykste die we hier ...
ten hebben.

3°. Deniq si consideremus quod salus ...
sit pro nobis res magnæ sequelæ, et hinc patebit ...
pere simus obligati de zelve te zoeken en te bekomen ...
Certe quænam res pt ee majoris consequentiæ quam ...
pendet æternum ee felix aut æternum infelix? ...

Multæ st res in mundo, quæ magnæ etiam ...
At hoc hbnt, quod earum sequela, sive bona, sive ...
ō sit nisi pro tpore, pro aliquot annis v. g. ...
accipiat magnas functiones, amplos reditus vel ...
tatem, ē certè res magnæ sequelæ pro eo: nam ...
raekt hy in een en aenzien by de wereldt &c. ...
iemand beroofd van zyne bedieninge of komt hem ...
ander onheil over, certè res ē magnæ sequelæ, ...
hoc dehonoratur, perdit æstimatiem, infelix vivet. ...
hæc sequela, bona unius, vel mala alterius ō ...
pro tpore. Sic item, v. g. Matrimonium res ...
sequelæ, si faustum, bene ei erit.. si infaustum ...
At id ē pro tpore, sed quamdiu illud matrimonium ...
sic ut à mala ejus sequela liberari posset ...
aut plures, althans t'kan niet langer dueren ...
tota hac vita, tandem finem habebit, At ...
adep...

pta vel perdita, e sequela aeterna; ab ea pendet aeternum esse felix aut infelix. Atq. hoc considerao docet salutem aeternam, ee de gewigtigste zaek, en de noodzaekelykste die we hier te verrigten hebben.
pta saepe ab hoibs adhibentur pro rebus minoris momenti q. pro beneficio aliquo &c (declarat) si ita pro tali quando cavenit pro hac re unde pendet aeternum bene esse. Nec tt aeternum bene ee, sed et aeternum male esse.
capite AA. si res quarum adeptio aliquem reddunt felicem, quas tn, si o accipiat, o erit ideo infelix &c qui o accipit speratum beneficium, privatur quidem eo sed hoc o incurrit aliud malum, manet idem qui fuit ante. Aliter se hbt cum salute, qui o accipit hoc bonum incurrit aliud grave malum, o da ibi medium.
Atq. hinc iterum colligimus salutem aeternam ee de gewigtigste zaek, en de noodzaekelykste die we hier verrigten hebben.
In fine sunt casus in mundo qui saepe reparari pnt, sed secus o hbt cum negotio salutis nostrae, si semel perdita, ipsa et aeternum perdita. Ex inferno nulla e redemptio. Quam dabit hoo commutationem pro aa sua. quin quis o videat quanti momenti sit salus aeterna, quo opere obligati simus eam primum quaerere &c.
Ast proch dolor! nihil adeo ac salutem negligimus. Supervacaneum foret multis id demonstrare. vel solum inspicienda e vita plurimorum hoium.
Plurima pars hoium parum aut nihil pro salute facit. Mogelijk s'morgens dat z'een klyn gebedt verloops en met veel verstrooytheit bidden, en s'avonds mogelyk niet veel beter. Het overige van den gansche dag wordt besteet voor 't tydelyk, zonder eens om godt te denken, of zyne werken tot godt te stieren. Heeft men al de tyt, om s'morgens de kerk by te woonen, byhooy

of gras zal dat nog wel eens geschieden, m..
dat meesten tyt te doen, o dat valt al te moy
dat z'al te veel werk! honderden ..vlugt ..
daer voor &c ~~Exstabis plerumq vivitur~~
van 't vieren van den Zondag, hoe veele verge..
zig met des s'morgens de kerk by te woonen, ..
overige van dien dag tot plyzier, ... te besteede..
als of godt gezeit hadt, je zult de halve sabb..
vieren. &c Talis plerumq e vita multorum
Igua qm parum hoes faciunt pro salute? &c

Spreken we nu van die genen, die niet alle..
doen voor de zaligheit, maer ook zelf die dat do..
'er tegenstrydig aen is, qm multos enumerare
mus? Hic recensende centuries illi qui ... in...
sequuntur. Hic enumerandi cent &c

Igua, hoe verwaerloost men dan niet al d'...
zaligheit, het geen nogtans de gewigtigste zaa..
de noodzaekelykste is die we hier op aerde te
hebben, die zaek daer tus ons van zeit. Quaeri..
mum regnum Dei.

Conclusio. Welaendan A.A. Laet ons na deze zaa..
zaekelyke vermaeninge en lesse des Zaligm..
en zoeken eerst en vooral, bovenal 't ryke ..
de eeuwige zaligheit, een zaek die de gewigtig..
noodzaekelykste is die we hier op aerde te verri..
hebben (repete)

Laeten w'ons wel wagten van zulken zaek
te verwaerloozen. Schrikkelyk is de bedreig..
die Paulus aen die doet, die te verwaerloozen ..
zullen wy (ait Paul) die (Gods straffen en oord..
Heb. 2-3 Hoe zullen wy die ontvlugten, indien wy zoo g..
zaligheit veronagtzaemen?

Lia, &c

Quærite primum regnum Dei Matt. 6 v. 33. Dominica 14 Pentecostes 1735. 7. 46. 63.

Luc. 10 - 38.

Martha, Martha, gij zijt zorgvuldig, en bekommerd met veele dingen, zei wel eer de Heiland tot de zuster van Maria en Lazarus, die hem in haar huis ontfing, en zig was met veel dienens A. A.

Dit zelve zou men met regt en waarheid tot 't grootste deel der menschen kunnen zeggen, want de wereld vol van Marthas volk is. Een ding is er eigentlijk maar nodig, en nogtans de meeste menschen zijn zorgvuldig, en bekommerd met veele dingen.

Het gene Martha dede, had nog enige eigenschijn van reeden, en van billikheid, als spruitende uit eene zonderlinge liefde, en genegenheid tot den Here Jesus, dien zij volgens zijne waardigheid wilde ontfangen; maar 't gene de meeste menschen doen, dat heeft gansch gene gemeinschap met Cbs, en gaat hem in 't alderminste niet aan, ja strijd tegen zijn Ev:

Gewis, die de hele wereld overziet, zal bevinden dat de meeste menschen zig gemenelijk bekommeren, en ontrusten met ~~[illegible]~~ veele zaaken, die hen de zorg van 't Enige, dat nodig is, benemen. D'eerste zorg en bekommering van de meeste menschen is over de dingen die nodig zijn om te leven, wat zij eten, wat zij drinken, waarmee zij gekleed zullen worden, i.e. hoe zij zonder gebrek van kost en kleren, zoo voor zig, als voor de kinderen, door de wereld zullen komen. De zorg van anderen strekt zig nog al verder uit, zij zijn bezorgd hoe zij boven anderen zullen kunnen uitmunten; het gene zij hebben vergroten, vermeerderen, en daar mee boven anderen braveren. Anderen zijn daar en boven nog bezorgd omtrent al 't gene dat tot voldoeninge van hunne dartele Lusten kan dienen.

Met zulke en diergelijke zaken ziet men de gehele wereld ontrust en bekommerd, zoo ver dat zij om 't enige, dat nodig is, gansch niet, of zeer zelden, of zeer slap en traag zig bekommeren.

Immers zodanig is 't hert der menschen gesteld, dat daar en tweederlei volle zorgen te gelijk niet kunnen plaats hebben, de eene zorg is d'andere inden weg, waarom de Here Cbs ook van daag in 't Ev. Nemo pt duobus dominis servire.

Wel is waar, de meeste menschen beelden zig in
zorg voor 't tijdelijke onderhoud wel kan zamen ga
de zorge van 't enige dat nodig is, het gene ook wel
als ~~binne~~ die zorg~~en~~ geregeld is ~~zijn~~ - - - - maar zij denken niet, hoe die ^tijdelyke^ zorg eens in 't hert reg
genomen hebbende, het hert des mensche zodanig
vervuld en inneemt, dat 't gene zorg, voor 't eenige
is, meer kan inlaten: niet omdat die zorg strijd tey
zorg, maar alleen omdat 't hert van die zorge vol
deze daar niet kan inkomen; even als 't water, dat
een vol vat gieten wil, over 't vat henenloopt, en buiten
vat moet blijven, niet omdat 't strijd met 't water dat
vat is, maar omdat 't vat vol is, en niet meer waters in
kan.

Dit is 't gene waar van de Heiland zijne discipelen
regt in 't hoofd: h: Ev:, waarom hij hen ook afmaant van
overtollige tijdelijke zorge, en integendeel met kr
reedenen aanmaand om zorgvuldig en bekommerd te
voor 't enige dat nodig is. Zoekt (ait) eerst het rijk
(en zijne geregtigheid.)

Propositio Wij zullen deze spreuk des Heilands in 't kort
gen, en daaromtrent aanmerken 1mo Wat dat is 't rijk
2do Wat dat is 't zo
zoeken 3tio Wat dat is 't eer
Eerst zoeken Attendite

Quamqm verum sit quod Chs Dnus hæc verba
discipulos suos dixerit, inquiri meretur, quinam
pulos illigantur. Et qui putant quod pr Discipulos
debeant illigi Apli, et illi discipuli, die hij twe
voor zig afzond in alle de steden en plaatzen van
om 't Ev: des koningsrijks te preken.

Atq sic sensus verborum hic esset: zie ik heb
verkoren tot mijne dienaars en gezanten om te ve
digen 't Ev: des koningsrijks, dat gij daarmee allee
bezig zijn, en alle andere dingen laten varen.
ook dit alleen, denk om geene andere dingen, zoek
dit rijk te verkundigen en bekend te maken, en om
zal mijne hemelsche Vader voor U.L. denken, niets
ontbreken, overal zult gij vinden dat gij van noden
het zal u t'huis gebragt en toegeworpen worden,
op mij en mijnen Vader, wiens afgezanten gijl zult

[wa]nt een arbeider is zijn Loon waardig. Zoekt dan eerst &c.
Diffiteri ō possumus quin hæc verba Chri sic Aplis appli=
ca hunc sensum habere possint. At verosimilius ō hæc Chri
verba ō ad solos Aplos, sed ad oēs ejus discipulos, sive
Christianos dicta esse. Adeo ut hæc verba in zig behelzen eene
[ver]maning, die wel voor d'Apostelen, maar ook in 't algemeen
voor alle Christenen is.

His præmissis rem ipsam consideremus. Quærite primum &c. 1mo Quid Regnum Dei?

Die een Koning noemd, die noemd den heerlijksten en ver-
[uit]nemenste titel, die iemand in de werreld gegeven kan worden; die
Koningrijk noemd, die noemd den besten en geagtsten staat,
die op aarde zijn kan, dewijl 't een staat is daar een Koning
in heerscht om 't zelve te bezorgen van alles dat nodig is
tot welstand der onderdanen: want daar toe is eigentlijk
een Koning, mits 't volk niet om den Koning is, maar de Ko-
ning om 't volk.

De meining is niet hier alles op te halen, dat door 't rijke
Gods verstaan kan worden, en in de Schrift, of ook in on-
zen text kan genomen worden. Wij verstaan hier nu alleen
door 't Rijke Gods die gelukkigen staat daar God als Koning
zelf in den hemel in heerscht, en zijne uitverkoornen van alles, dat hij
heeft, zal mededeelen, en dat zonder einde, zonder ophou-
den, ook zonder dat 't te vrezen zal zijn, dat eenig vijand
om 't zelve zal kunnen ontnemen of verminderen, of 'er in ontrusten.
Zodanig een staat noemd Chus het Koningrijk, en wel het
Koningrijk Gods, om te kennen te geven, dat zulke geluk=
zalige eigenschappen in d'aardsche Koningrijken niet te
vinden zijn: want immers zo wij den staat van alle aardsche
Koningrijken aanzien, zij zijn ongestadig, veranderen zeer
ligtelijk, zijn vol van allerleij troebelen, oorlogen en
verwarringen, en 't geen daaruit volgd, vol van elenden.
Zoo zijn de Koningrijken der menschen op aarde, maar
het Koningrijk Gods in den hemel is ver buiten alle die onge-
makken, de toestand is daar gelukkig, zonder de minste
vermengelinge van ongeluk en elende; en die gelukkige
toestand is geen verandering onderwarig, maar blijft
eeuwigdurende in den zelven staat.

Nu zulk een rijk, zulk een gelukkigen staat gebied 2do Quid illud quærere?
Jesus ons te moeten zoeken. Quærite (ait) regnum Dei.
Men zoekt iets op verscheide wijzen. 1o iemand zoekt iets
't gene hij niet vast weet, of het wel ergens is, gelijk die
onbekende landen en gewesten zoeken. 2o iemand zoekt

ook dat'er is, en't géne hij weet dat'er is, en waar't is, m[...]
dat 't zijne eige niet is, zoomeer hij, wil hij 't als zijne [...]
bin, zijne best doen om 't te krijgen.

Nu 't rijk Gods of die gelukkige staat, dien Cħs ons gebied[...]
ken, moeten wij niet op d' eerste wijze zoeken, als niet w[...]
of zulk een rijk, zulk een gelukkige staat elders is; wa[...]
Cħnen daar van verzekerd zijn, want 't geloof ons leerd [...]
schrift over al roept, dat Godt zulkeen gelukkige staat [...]
alle euwigheid voor zijne uitverkoorenen bereid heeft i[...]

Ps. 30-20

hemel. Hiervan David: Heer, hoe groot is de menig[...]
heid uwer zoetigheid, die gij verborgen hebt den gene[...]
ù vrezen, die gij bereid hebt voor die op ù hopen. Pa[...]

1. Cor. 2-9.

Nog oog heeft gezien, nog oor heeft gehoord, nog in[...]
iemand in 't herte gesteigd, het gene Godt bereid heeft [...]
genen die hem lief hebben. En Cħs zelf getuigd da[...]

Matt. 25-34.

ten jongste dage tot d' uitverkoorenen zal zeggen: Ko[...]
gezegende mijns vaders, bezit het koningrijk, 't van d[...]
leggingen der wereld voor ù bereid is.

Die dan dit rijk zoeken doen geen vrugteloos werk[...]
lijk menigmaal die doen die onbekende gewesten zo[...]
want zij dikwils zoeken 't gene'er niet is. Dog zoo niet [...]
't rijk Gods zoeken.

En daarom dit rijk moeten wij zoeken, wel wetende [...]
't'er is, maar ook tegelijk erkennende, dat 't ons eige[...]
is, en overzulks dat w' ons best moeten doen om 't te k[...]
Quærite, ait Salvator, et: Quærite Primum regnum [...]

3tio Quid illud Primum quærere?

Om nu te weten wat Cħs door dit woord al van ons
eischt, moet men weten, wat in dit woord zoeken [...]
begrepen is. ^ en wel zonderlingen 't eerst zoek[...]

R. 1o. toto ai impetu in illud ferri, et ob ejus carentiam contristari.

1mo Zoeken ^ vervat in zig niet alleen eene genegentheid [...]
te hebben, of te bekomen, maar daar en bovenenen dr[...]
die den helen mensch met al zijne hert en des zelfs kr[...]
gaande maakt, om die zaak te bekomen, en verdrietig [...]

\# lang hij 't niet bekoomt.

Dit is regt zoeken. En hieruit kan men afmeten wa[...]
Jesus verstaat als hij ons gebied 't rijk Gods te zoeken [...]
gebod heeft meer in als men wel meind. Hij begeerd [...]
herten gezet zijn op dat koningrijk, op dien geluk[...]
staat, even als 't hert van eenen regten zoeker gezet is [...]
gene hij zoekt.

Nu of 't hert van eenen zoeker gezet is op 't gene hij z[...]
blijkt daar uit zoozeer niet, dat hij gaarn had 't gene [...]
dat hij daar na wenscht en verlangt; want iemand kan [...]

ensehen, zonder dat hij moeijte zou willen doen, om te zoeken.
Waar daar uit blijkt, dat iemand op een zaak gezet is, als 't
hem verdrietig valt die zaak te derven, en als hij zig onge-
lukkig agt ~~om~~ dat hij die derft.
Zoo was 't een zéker téken, dat Achab gezet was op Naboths
wijngaard, omdat hij, doe ze hem geweigerd wierd, daar
over zoo ontsteld was, dat hij te bed ging leggen, en niet
kon rusten nog düren voor dat hij ze had.
En düs is 't ook een blijk dat eens Christens hert regt gezet is
op 't rijke Gods, als hij zig ongelukkig agt dat te moeten
derven, en verdrietig is over dat derven.
Dus bleek het dat een Paulus, dat een David enz. regte
zoekers wåren van dat rijke. Hun hert was daarop gezet,
en dit bleek omdat zij zugtten en verdrietig wåren, dat
zij 't nog moesten derven. Hoord hoe David zijne verdriet
getuigd: Aij mij! dat mijne ballingschap zoolang duurd! Ps. 119-5.
Gelijk een hart snakt naar de waterbronnen, zoo snakt mij- 41-2.
ne ziel tot ü, o Godt.... Wanneer zal ik daar kômen, en
verschijnen voor Gods aanschijn? Zie er Paulus: Quis me Rom. 7.
liberabit de corpore mortis hujus! Cupio dissolvi et esse Phil. 1.
cum Christo.
Het zoeken dan van 't rijke Gods behelsd in zig een
verdriet, en droefheid over 't derven en ontbéren van 't zelve.
2do. Daarenboven 't woord ~~eerst~~ zoeken, en eerst zoeken behelsd dat wij ons 2o ante oia,
voornaamste werk 'er van moeten måken om dit rijk te erlangen. seu quam
Waarom de Heiland 'er ook bijvoegd: Zoekt eerst 't rijk Gods mxe illud
quaerere.
Gewis, die een zaak regt zoekt, daar hij gelooft zijne
geheele welvåren aan te hangen, die maakt zijne werk van
die zaak te zoeken. Al doet hij al andere dingen, hij doet
die maar ter zijde af, ter loops, dat gaat hem niet ter herte,
zijne hert is op 't géne hij zoekt, alle zijne zinnen staan 'er
op gespannen. al eet hij, al drinkt hij, al spreekt hij, al
handeld hij met anderen, hij heeft altijd zijne hert en ge-
dagten naa 't géne hij zoekt. Daar zijne schat is, daar is
zijne hert.
En zoodanig moeten zig gedrågen alle degénen, die den
naam willen hebben, dat zij 't Rijk Gods regt zoeken. Zij
moeten 'er hunne voornaamste werk van måken, alle andere
zåken moeten daar voor wijken, en als z' al gedaan moeten
worden, zoo moet dat maar in vergelijkinge van dat andere
als bij gevalen ter loops geschieden; eeten en drinken, houwen,

en trouwen, kôpen, en verkôpen, geld en goed vergâd[ren]
moet wezen als een werk dat ter zijde afgaat, en als ter
1. Cor. 7-29. gesehied. Hierop zag Paulus: Die trouwen hebben, als
zij'er geen hadden; die wênen, als of zij niet weenden; die
blijde zijn als of zij niet blijde wâren; die kôpen als of zij
bezâten, en die deze wereld gebruiken, als of zij ze niet gebrui-
ken. Zoo zogt Paulus zelf 't rijk Gods, hij maakte zijn
zijne voornaamste werk 'er van, dat hij alle andere zâken
Phil. 3-8. schâde en drek rêkende te wêzen. Ik agte dat het al te
schâde is... en niet meer als vuiligheid opdat ik Chs mag
3º. Nulli labori et difficultati in quaerendo parcendum. 3º. Eirst Zoeken vervat in zig, dat men geen arbeid of moei-
lijkheden moet ontzien in het zoeken, om 't zelve te erlangen.
Dus doen de regte zoekers van verborgene schatten; zij
spâren nog kosten, nog arbeid, nog enige moeijlijkheid.
En zoo moeten wij zoeken 't rijk Gods. Wij moeten geen moei-
te, nog arbeid, nog onkosten ontzien, om dit rijk te
Matt. 13-44... Wij moeten alles verkôpen, om den verborgen schat, en
relijke paarel te kôpen.
De menschen lôten dikwils naa ênige zâken te zoeken
om dat die de kosten niet waardig zijn. At die se ô
regno Dei. Men hoeft niet te vrêzen, dat onze arbeid
en onkosten in 't zoeken grôter zullen zijn, als de waarde
van 't rijke Gods. Dit gaat oneindig te bôven alle kosten
en arbeid die men kan aanwenden. Al moest men, met
Laurentius om dit rijk te bekomen, op ene rooster ge-
// om met eenen h. Bartholomeus gelijk voorgaanden Woensdag zeiden, lêvend gevild worden wordin // wij hadden 't nog niet te duur, 't is dit wel
(idem die de Lapidibus Stephani, de carceribus et
Pauli) al moesten wij ons regter oog uittrekken, onze
en voet af kappen, al ons goed gêven aan den armen
ons Lighaam om te branden, wij hadden 't nog al niet
duur, 't zou 't nog wel waardig wêzen. Rond uit
Rom. 8-18. Paulus: Ik stel vast, dat het lijden van dêzen tijd, niet
te waardêren tegen de toekômende heerlijkheid, die
ons zal geôpenbaard worden.
4º. quousq inveniatur quaerendum. 4to Deniq. Eirst Zoeken vervat in zig, dat men niet moet
ophouden te zoeken, voor dat men 't gezogte gevonden
Gewis, die ene zaak regt zoekt, is van voornemen niet op
te houden, voor dat hij ze vind, of tot dat hij niet meer
zoeken kan.
Dus die 't rijk Gods regt zoekt, gelijk Chs vereischt,
moet zoeken tot dat hij niet meer kan zoeken. Ende
zoekt hij tot dat hij het vind

In aardsche zaken te zoeken kan dit niet altoos plaats hebben. Wij zoeken dikwils wel iets tot dat wij niet langer kunnen zoeken, en evenwel het gezogte nog niet vinden. Dog als wij zoeken 't rijk Gods, zoolang tot dat wij niet langer kunnen zoeken, i.e. tot 't einde van ons leven, dan vinden wij 't ook zeker op 't einde van ons leven. Op 't einde van den loopbaan hangt de prijs, die 1. Cor. 9-24.
dezen heeft uitgelopen word ze gegeven. Weet gij niet &c.
Dus gedroeg zig Paulus in dit rijk te zoeken, hij hield niet op van zoeken, dan als hij kon zeggen: ik heb mijnen 2. Tim. 4-7.
loop voltrokken. En dan vond hij ook 't gene hij had gezogt. Waarom hij ook zeide: voordaan is mij de kroon der regtvaardigheid toegelegt, met w mij de Heer in dien dag vergelden zal als een regtvaardig regter.

Quærite primum regnum Dei, & justitiam ejus, & hæc omnia adjicientur vobis.

Matt. 6. v. 33.

Dominica 14 Pentecostes
1744. 58.
74.

Het blind heidendom, alleen door het flauw natuurlijk ligt beschenen, heeft egter verscheide voortreffelijke zedenlessen voor den dag gebragt, bekwaam om een uiterlijk burgerlijk leven daarnaar te schikken. A. A.

Tot getuigen hiervan kunnen dienen de schriften die de groote wijsgeer Aristoteles aan den geleerden wereld heeft nagelaten, waarvan zijne zedenkundige lessen geen klijn deel uitmaken.

Waar vint men niet eene treffelijke zedenleer bevat in de boeken van eenen Roomschen Seneca, waardig zelfs om van verligte Ctnen gelezen te worden?

Wat heeft een Cicero niet treffelijk van de zeden geschreven, als hij zijnen welsprekenden pen heeft gebruikt om van de deugden iets noate laten?

Met een woord verscheide heidensche geleerden hebben met lof, naar mate van hun ligt, gesproken en geschreven.

Maar hoe verheven, en voortreffelijk hunne lessen ook zijn, hoe zeer zij ook strekken tot opbouwinge van het burgerlijke leven, egter zoo dra zij vergeleken worden met de zedenkunst, die Chs ons leerd, haare glans verdwijnd aanstonds, en haare agting vergaat tenopzigt van die wondere zedenleere, die ons een God-mensch heeft nagelaten. 't is deze daar wij niet alleen leeren een stigtig burgerlijk leven leiden; maar ook een leven leven, dat ons tot 't eeuwig leven leid. Wij lezen hierin niet alleen voor een tijd gelukkig zijn, maar om eeuwig gelukkig te blijven. Wij lezen hier niet alleen d' uiterlijke pligten, die ons voor de menschen voor een tijd eerwaardig maken, maar hierin lezen wij de deugden, die ons uit kragte van Jesus zijne genadige beloften waardig maken aan eenen eeuwigen loon.

Het zijn deze lessen die ons door 't heelt Ev. worden gegeven, en van alle kanten als blinkende diamanten uitschijnen. Maar noit voortreffelijker dan in d' onderwijzinge op den berg, waarin Jesus de zedenkunst van 't jodendom verbeterd, en eene nieuwe zedenleere aan 't Chtndom voorsteld.

Onder alle deze lessen schijnt als een zon uit de les in onze op-

opgenome^ne^ woorden Quærite primum &c. een Les waarin
kort ~~dezenteekt~~ ^heel de^ Chtenpligt begrepen is, waarin wij in
Leren, wat zorge wij voor 't eeuwige, en wat zorge wij voor 't tijd
moeten hebben, een Les dierhalven wiens pit, en merg alle
moeten weeten.

Propositio De meining is daarom ook de ^zeopgen woorden^ ~~tekst~~ eerst Letterlijk te
klaren, en dan die op ons toe te passen. Attendite.

Zoekt eerst &c. Tweedeelen zijn'er in deeze ^woorden^ ~~tekst~~ bevat
1ste toond Jesus wat onze hoofdpligt is: zoekt eerst &c.
2de wat hierop zal volgen viz. En alle deze dingen zullen

En wel 1mo nadat Jesus in 't hud. h. 24. nu een verbied
gebod had gegeven, nadat hij d' al t' angstige zorge aangaande
kost en klederen had verboden, gaat hij voord, en geeft een
gebiedend gebod, waardoor hij toond hoe en waarin wij
doen der heidenen moeten onderscheiden zijn, en hoe wij zonder
eene verkeerde, en al te groote zorge, door gods voorzienigheid alle
delijke noodzakelijkheden kunnen bekomen. Hij steld
pligt der Chnen regt streeks tegen het doen der heidenen
deeze dingen zoeken de heidenen ... Zoekt dan eerst het rijk
q. d. de zorg van het blinde heidendom doeld meest op rijk
op geld, en goed, hunne gedurige arbeid en gedagten heb
geen ander oogwit ~~als~~ ^dan^ kost en klederen; maar dit moet
voorname zorg niet zijn, gij, die God uwen Vader noemt
eerst het rijke gods &c.

Om deze Les van Chs ~~in deesen~~ te bevatten, diend
te weten, wat Jesus wil verstaan door het geen hij ons
bied te zoeken. Twee zaken zijn't die hij ons aanwijst.
Rijke gods, en zijne geregtigheid, en dee gebied hij ons
ken, en eerst te zoeken.

Regnum Dei En wel 1o verscheide beduidingen zoo in 't Oude, als Nieuwe
Test. heeft 't woord Rijke Gods, edog voornamentlijk wo
't voor 3 zoorten van rijken genomen 1 voor het rijk van
Magt, 2 voor het rijk van Genade, en 3 het rijk van glo
en heerlijkheid. 1 Door 't eerste rijk van Magt word niet
verstaan ~~als~~ ^dan^ 't oppergebied dat God als Schepper heeft
alle geschapene zaken, dat magtig rijk daar David zoo h
Ps. 22-29 van zingt in zijnen 22. Ps. Het Rijk behoord den Heere
Ps. 144-13 en hij zal heerschen over de heidenen; en in zijnen 144. god
aanspreekende zeide hij: uw Rijk is een rijk van alle eeuwen
en uwe heerschappij duurd door alle geslagten.

2 Door het tweede rijk van Gods Genade
beduid al het geen dat Jesus door de Genade in 't N. T.

verleend, en waardoor hij onder het midden van ons op eene ze-
kere maniere heerscht. Zoo word voor eerst de kerk in verschei-
de gelijkenissen het Rijke Gods genoemd, als B. v. in de gelijke-
nisse van een visnet, van een dorschvloer, van een mosterzaad &c
in dew Cbs sprekende van zijne kerke, altijd deze inleidinge
gebruikt: Het Rijk der hemelen is gelijk &c. Zoo word 't h. Ev.
als 't Wetboek van dat Rijk, het Rijke Gods genoemd. In deze
benaminge zeide Jesus: Ik moet ook aan d'andere steden 't Ev. Luc. 4-43.
van het Rijke Gods verkundigen. Zoo word d'uitwerkinge
van Jesus kragtdadige genade, die zoetigheid die de h. geest
in de gemoederen der regtvaardigen indoet vloeijen, het Rijke
Gods genoemd, als zijnde die staat, waar in God in dit leven
het bekwaamste over ons heerscht. Van dit rijk gaf Paulus eer- Rom. 14-17.
tijds de bekeerde Romeijnen kennis als hij hen schreef: Het rijk
Gods is nog spijs, nog drank, maar regtvaardigheid, vrede, en
blijdschap door den h. geest.

3. Behalven deze twee Rijken is 'er een Rijk van
Glorie, viz. dat Rijk 't w die genen zullen ontfangen, aan dew
Jesus, volgens Matt. 25., ten jongsten dage zal zeggen: Venite
benedicti &c; dat Rijk daar Jesus van zegd dat in het zelve de Matt. 13-43
regtvaardigen zullen blinken als de zon; dat Rijk waarin Je- 1. Cor. 15-28.
sus alles in alles zal zijn.

En op dit laatste zoort van Rijk schijnt Cbs voorn te zien
als hij ons ~~in deeten~~ leerd: Zoekt eerst het rijke Gods. 't is waar
hij wil ook hebben dat wij het rijk van genade, zijn kerke, zijn Woord,
zijne genade en heiligmakinge zullen zoeken; maar dat wil hij
hebben als middelen tot dien einde, om zijn rijk van Glorie daar
door te verdienen.

2°. Maar opdat men niet zou meinen, dat Jesus ons alleen Justitiam
~~nog~~ aanmaande om zijn Rijk te zoeken zonder de middelen aan
te wijzen om tot het zelve te geraken, steld hij het tweede dat hij
wil hebben, dat wij zullen zoeken, het middel om tot het rijk te
komen: Zoekt eerst het Rijk Gods, en zijne geregtigheid, viz.
Gods geregtigheid.

Men moet egter niet meinen, dat Cbs hier wil hebben dat
wij die geregtigheid zullen zoeken, waardoor God geregtig is.
Neen! Geliefden, dat is eene wezenlijke eigenschap van God,
die aan de Godheid eigen is, die eigenschap waardoor hij alles
regtvaardig doet, regtvaardig oordeeld, dat is die regtvaar-
digheid waarvan David zegd: Heere, gij zijt regtvaardig, en Ps. 118-137
regt is uw oordeel. Item: uwe regtvaardigheid is een eeuwige v. 142
regtvaardigheid, en uwe wet is waarheid.

Maar hier word van eene andere geregtigheid gesproken,

vitz. die waar door wij voor Gode regtvaardig zijn, die reg
vaardigheid, die wij door 't geloof, en goede werken van Gode mild
ontfangen; die wij volgens belofte van Gode ontfangen
't onderhouden zijner geboden, w geboden zelfs zoo in 't O. als
N. T. geregtigheid, of regtvaardigheid genoemd worden.
noemd David Gods geboden met den name van geregtigheid
als hij zegd dat hij de zelve noit zal vergeten, en bid dat
z'hem wil leren onderhouden Ps. 118 - 8 - 12 - 27 - 33 - 64.
Lukas, beschrijvende de vroomheid, en geregtigheid van Zach
rias, en Elisabeth, d'ouders van Joan den Dooper: Zij waren
Luc. 1 - 6. beide regtvaardig voor Gode, wandelende onberispelijk in
alle de geboden, en instellingen (justificationibus, geregtig
des Heeren

Tot 2 dingen wil Jesus ons dan aanleiden, tot het Rijke
hemelen, 't einde waartoe wij geschapen zijn, en tot 't onder
den van Gods geregtigheden of geboden, als 't middel om
't einde te geraken, volgens de Les die Jesus aan dien jong
ling gaf, die hem vraagde, wat hij moest doen om 't eeuwig
Matt. 19 - 16. leven te hebben, Wild gij tot het leven ingaan onderhoud
geboden.

Quærite 3°. Edog opdat wij niet zouden meinen dat het
was eene losse begeerte, en klijne genegentheid tot het zelve
te hebben, zoo toond ons Cbs ook met ~~...~~ wat eene gretigheid
~~daarom~~ doornaa moeten haken. Zoekt, zegd Jesus, omdat hij ons
zou leren, wat vlijt, moeÿte, en waakzaamheid dat er van
om 't Rijke Gods, om 't Rijke der hemelsche glorie 't erlangen. wij
moeten hierin doen, gelijk Cbs ons elders leerd, even als de
vrouw, die 't gansche huis doorzogt, alles uitveegde, en doorsn
felde tot dat zij den verlooren penning weder vond.

'T is waar voor den val van onze eerste ouders was het
tot dat rijk te komen, wij waren daar toe geschapen, wij
daar een volkome regt toe; maar nadat wij door onze
ballingen ~~waren~~ zijn geworden, nadat wij dien treffelijken
ning, dat wonder pand der oorspronklijke regtvaardi: hebben ~~hadden~~ verlooren, nu moeten wij
ken, nu moeten wij poogen, en alles inspannen om hier
te geraken.

Primum 4°. Dog hoe zeer wij ook dit rijk, die geregtigheid
hoe zeer wij er om slooven, en arbeiden, het zal niet helpen
indien 'er iet is dat wij meer, of eer zoeken, ~~als~~ dan dit rijk God
en zijne geregtigheid. Duidelijk ~~zegd~~ leerd Jesus ons dit,
zeggende: Zoekt eerst, i. e. dat uw eerste, uwe grootste
vuurigste neÿging zij tot dat rijke ~~en Gods geregtigheid~~

wil CBs dan in 't eerste deel ~~[illegible]~~ onzer woorden hebben, dat d'eerste zorg van 't Ctendom zij, het Rijke der hemelen te zoeken; daar z'er verblijf zullen zoeken in der eeuwigheid; ten tweeden wil hij, dat zij dit niet alleen zullen wenschen en naa verlangen, maar ook de middelen zullen in 't werk stellen, gods geregtigheden of geboden onderhouden; 3 dat zij dit zullen zoeken te doen, en geen moijte, of arbeid daar toe zullen ontzien; 4 dat zij dit eerst en vooräl, als 't allernoodigstem zullen betragten. dus ver d'uitlegging van den

2da Pars Applicatio

Is waar dit valt wat zwaar voor den aardschen en vleeschelijken mensche, die niet wel vat het géne gode aangaat. Een mensch die hier op aarde leeft, heeft staag aardsche hulpmiddelen van doen, om zig t' onderhouden, daar moet dagelijks gegeeten, en gedronken worden, het lighaam moet gedekt, en gekleed worden, daar is zoo veel van doen om te leven, en over dit alles moet onze geregelde zorg gaan. Maar wat een troost dat wi op gods voorzienigheid in alles kunnen, en ook moeten steunen? steunen, zeg ik, op de voorzienigheid van dien gode, die ons gebiedende het rijk gods, en zijne geregtigheid te zoeken, daarbij heeft toegezeid, en alle deeze dingen d— hij zegd niet kost, en kleeren zul je hebben, maar: zal u toegeworpe—

Jesus schijnt hier eene gelijkenisse te nemen van het géne die doen; die gewend zijn kostelijke zaken te verkopen, die daar slegtere waar bij smijten, niet tot bewaringe van den koop, maar voor een toegift op den koop. Zoo wil Jesus ook zeggen: Indien gij met het een ziele het rijk der hemelen zoekt, indien gij dien kostelijken akker, daar die hemelsche schat in begraven legt, wild kopen, in dien gij daar uw best toedoet, al de rest zal u toegeworpen worden, dat zal godt als een toegiftje op deze kostelijke koopmanschap daarbij smijten, hij die u dat grootere voor al uwen arbeid zal verkopen, zal het kleijnere voor niet daar bij werpen.

Hier van hebben w' eene zoete, en levendige gelijkenisse in den jongen vorst Salomon. deze als hij (naar gods beloften, dat hij hem zou geven al wat hij zou vragen) geen geld, geen goed, geen glorie, of magt, maar wijsheid vraagde om wel te regeeren, en te heerschen, wierd hem van godt rijkdom, magt, en glorie toegeworpen, zonder dat hij 'er om gebeden had.

Nu zoo wil CBs ~~in den text~~ ons ook zeggen zal godt volgens zijne belofte met u ook doen: Quaerite primum.... et haec oia adjicientur vobis.

Applicao

1mo
troost voor
den behoeftigen

Wat kon ons Jesus deftiger zedenles, waardig aan 't nader verbond, aan eene wet, waarin men niet, als 't vleeselijk Israël, eene tijdelijke gelukzaligheid moet zoeken, maar geestelijke gaven, wat kon (zeg ik) Jesus treffelijker stokregel voorhouden, om de zijnen van eene al te groote zorge voor het tijdelijke te ontslaan, en ons tot de zorg van 't eeuwige aan te maanen. Quærite &c.

Gelijk B. v. een welgestelde vader, die zijn kind ..... keerd bezorgd ziet in zijne teere jeugd, hoe dat hij t'eeten en te drinken zou krijgen, hoe dat hij tot eenen staat ..... winninge eens zou komen, hem in deze of diergelijke ..... niere zou aanspreken: waartoe, mijn zoon, die onnodige zorg? Pas maar op, dat ju wel draagd, draag maar zorge om godvruchtig te leven, en u bekwaam te maken tot den staat daar God u vroeg of laat zal toeroepen, draag maar zorge om uwe ouders te gehoorzamen, en hen d'eere te geven die hen toekomt; de rest, hoe gij ondertussen de kost zult krijgen, dit staat aan ons, als gij uwe kinderlijken pligt doet, de rest zullen wij zonder uwe zorge, beschikken. Even zoo gaat Chr. in

opgen woorden
met ons te werk, Quærite primum &c. q. d. hebt die onnodige zorgen en laat niet om gedurig met smerte t'overdenken, hoe zullen w' aan de kost geraken? wat zullen w' eeten, waarmee zullen wij gekleed worden, alle deze dingen zoeken de heidenen, zijt daarvoor zoo onmagtig niet bezorgd, maar dat uwe voornaamste zorg zij, het rijk te zoeken daar gij toe geschapen zijt, mijne geboden t'onderhouden, dan zal de rest wel toevloeijen, dat zal ik u milddadig toewerpen.

2do
Bestraffing
over het klein
vertrouwen
op Jesus
beloften

Maar, elaas! terwijl een Jesus roept, en ons allen vermaand, dat onze eerste, dat onze voornaamste, dat onze grootste zorg moet zijn, om het rijk der hemelen te zoeken, wij slagten het slaafelijk Israël, wij hebben meer smaak en begeerten tot de vleespotten van Egypten, dan tot het hemels manna; wij houden met eenen Esau meer van een schotel moes, en hebben daar meer greerigheid, en genegenheid toe, dan tot 't eerstgeboorenschap, 't erfdeel waartoe wij geschapen zijn; het spreukje van eenen heidenschen ..... naal is nog, elaas! in der Chr. gemoederen geschreven:

O! cives, cives quærenda pecunia primo,
virtus post nummos. ——

Treed, bid ik je, met mij maar eens onder het midden van de Chr., geen slegter, geen geringer zorge zal men

zien drâgen dan ~~als~~ voor den hemél, om een wijnig gewin zal
men hele dagen slâven, en om den hemél zal men bijna niet
eens denken, of ten minsten het tiende deel niet doen. &c
Ô! waar't dat iemand eens eenen Konings zoon bezorgd zag
hoe hij de kost zoû krijgen, en om hier of daar een klijn winstje
bij een te schrâpen, zoû men niet over zijne verkeerde zorge
versteld staan? en, zie daar en tussen, wij zijn geschâpen
om een eeúwig rijke te bezitten, wij zijn door Jesús bloed
aangenôme kinderen om met Jesús erfgenâmen te zijn van
't eeúwig rijke, door den doop is ons die genade, en die hoope
medegedeeld, wij zijn ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ volgens Paulús geene vreemdelingen Eph. 2-19
en uitlanders meer, maar medeburgers der heiligen; en
zie daar en tussen wij bemoeyen ons, en laaten onze gansche
bezigheit gaan over eenig slegt tijdelijk welvâren.

3to Aamaning tot betrouwen

Wilt gij de rêden wêten? A. A. wij zijn niet genoeg over-
tuijgd van de godlijke beloften, dat, als wij den hemel zoeken,
~~dat~~ ons ~~van~~ het tijdelijke zal bezorgd worden, ons geloof
is te klijn, wij betrouwen meêr op onze kranke zorgvul-
digheit, dan ~~als~~ op gods voorzienigheit, en vaderlijke beloften,
hou zijt verzêkerd indien wij maar met een groot vertrouwen,
doelden op het rijke der hemelen, indien wij met eenen David
d'eeúwige dâgen gedurig in onze gedagten hadden, indien
wij maar het stuk van onze zaligheit voor goed ter herte hadden,
wij zouden de waarheit vinden van david al in 't O. T. uitge- Ps. 33-11
sprôken: die den Heere zoeken zullen geen gebrek aan eenig
goed hebben; wij zouden overtuijgd zijn dat Jesús d'eeu-
wige waarheit niet dan waarheit gesprôken heeft, zeggende NB abbrevian do conclusi
Quaerite primum &c

4to Maar voor de die, den Gods Rijk zoekin

Maar bedriegd ú niet, A. A. beeld ú niet in dat het ge-
noeg zal zijn terloops eens op den hemél te denken, nu of
dan den godsdienst bij te woonen, ooke op zommige tijden des
jaars als godvrugtig te lêven, voor de rest als de feestdagen
over zijn zijne godvrugtigheit weer lâten verfliegen, traag
zijn in 't gebéd, in 't goeds te lêzen, de zondagen maar
half, of niet te vieren, wijnig jaa geen geweld doen aan zijne
kwade driften &c denk niet, denk niet, zeg ik, dat dit
genoeg zal wêzen om aan Jesús belofte deelagtig te worden,
O! neen! Jesús heeft die aan niemand gedaan, dan ~~als~~ die het rijk
der hemelen zoeken, i.e. die daar moeyte, en arbeid toe doen.
't is nog waar dat Jesús heeft gezeid: Regnum .. vim patitur.. Matt. 11-12.

Matt. 13-44. 't rijk der hemelen is een verborgen schat in eenen akker,
moet gezogt, daar moet gearbeid, gespit, en gegraven w
om dien te bekomen, alles wat men bezit moet men verk
2. Pet. 3-10 om dien schat t'erlangen. D'Ap. Petr., als hij ons wild
wat dat is het rijk der hemelen zoeken, ~~die~~ zegd: doe uw
om uwen roep en verkiezinge te verzekeren door goede w
Men moet zijn best doen, geen moeite, of arbeid onzien
zijnen roep te verzekeren. Die anders na het rijk der he
wagt, kan voor geene regte zocker gehouden worden, en d
zulken heeft Jesus zijne belofte niet gedaan.
Jaa dat boven al wel diend in agt genomen te worden, h
zeer iemand ook zoekt na dat heerlijk rijk, hoe groot
arbeid zij om 't zelve volgens Jesus zeggen in te nemen
zal nog al vrugteloos zijn, voor hen is nog al niet Jesu
belofte in onze ~~[illegible]~~ opgen woorden, indien zij niet hunne eerste en voor
naamste zorge hier toe inspannen, indien zij 't niet voor
alles zoeken dat op de wereld is. dit gaf Jesus te ken
Matt. 16-26 als hij zeide: Wat baat een mensch dat hij de heele wereld
C. 10-37 wint &c., item: Qui amat patrem matrem plus quam me
me dignus. i.e. die iets op de wereld, al was 't zelfs vader
moeder, meer zockt dan mij, is mij niet waardig.
Godt bij den ProphEet Jerem. schijnt een uitdrukki
Jer. 29-13. te gebruijken, waar uit men genoeg kan bevatten, hoe w
rijke Gods moeten zoeken om deelagtig te zijn aan Jesu
lofte ~~in onze tekst~~, i.e. om verzekerd te zijn, dat de Heer, vo
zijne toezegginge, ons aan geen tijdelijk nooddruft geb
zal laten lijden. Gij zult mij zoeken (zeide Godt) en gij
zult mij vinden, wanneer gij mij uit geheel uw hert zult
q.d. dan zult gij mij eerst regt zoeken, zoo als ik moet gez
worden om gevonden te worden, zoo als ik moet gezogt w
den om u deelgenooten van mij en mijn rijk te maken, w
neer gij mij uit geheel uw hert zult zoeken, als ik d'eerste
plaats in uwe herte heb. die godt, en zijn rijk zoo niet z
voor dien is deze belofte niet: Alle deze dingen zullen
u toegeworpen worden.

vide 3am. Concio
nem Bakx in
hoc festo.
NB post Sum=
mum, Sacram dixi
Post primum vero
monitum fuit 1o.
quod Deus dicatur
in templis nostris
manere, et quod
dicantur domus
salutis 2o. quod
praecipue templi
spiritalis ad
nostra in hac
festo recordari
debeamus.
NB hac Concio
Prima fuit quan
ut Pastor dixi.

Hodie salus domui huic facta est. Luc. 19.9.

In Dedicat: Eccla Dnica XIV. Post Pent: 1734.

Twee verscheide Ev: steld de Kerk ons heden voor, 't eene van den
Zondag, en 't ander van de Feestdag der kerkwydinge die heden
hier ter steden gehouden word. is
't 1 Ev: van den Zondag is getrokken Matt. 6. 24. aldaer Leert ons
de Zaligm: hoe onmogelyk 't is twee heeren, god en de wereld, te kunnen
dienen, als ook hoe gods wonderlyke voorzienigheit van ons af
moet weeren die al te groote zorge die er in veele omtrent dit tydelyk
gevonden word. En dit is 't gene in 't Ev: van den Zondag besloten is.
Wat 't Ev: van de Feestdag ~~der Zondag~~ aenbelangt, dit is getrokken Luc: 19
alwaer, gelyk we hebben hooren Leezen, d' H: verhaelt hoe
dat de Zaligm: door Jericho wandelende in 't huis van zekere
oppertollenaer met naeme Zacheüs zig vertrokken heeft; en
door zyn verblyf de zaligheit aen 't huis van Zacheüs toege-
bragt heeft. En deze geschiedenisse word ons heden op de
Feestdag der kerwydinge voorgeleezen. De reden waerom
deze geschiedenisse alsdan word voorgelezen, is ligt om na
te gaen. Immers aen een ijder is zeker wel bekent, dat de Kerk
op sommige feestdagen eenige Ev: voorsteld, niet omdat zij opent-
lyk of bedektelyk na de Letter of geestelyke zin handelen van
de heiligen, of van 't misterie dat dan geviert word, maer omdat
'er eenige woorden of spreuken in 't Ev: van dien feestdag staen
die heel wel passen op den heiligen, of op 't misterie van dien
feestdag. Dit blykt by v. b. duidelyk in de feestdag van de
hemelvaert van Maria, op welke feestdag tot Ev: word voorgelezen
hoe Martha den Zaligm in haer huis ontfangen, en hoe Maria
aen zyne voeten zittende om 't woord te hooren 't beste deel
verkooren. Nu een ijder ziet van zelf dat aldaer in 't minst
van h: maagd Maria niet gesproken word, en nogtans word dat Ev: van
Martha en Maria heel wel op de feestdag van Maria voor
gelezen, om dieswille dat gelyk deze zusters den Zaligm in haer
huis ontfangen hebben, zoo ook nog veel verhevender Maria
hem in haer schoot ontfangen en gedragen heeft. En zoo
meer andere dingen die in 't Ev: van Martha en Maria ons ontmoeten
zullen we vinden op Maria te passen. En zoo is 't ook met de
tegenwoordige feestdag gelegen. Want ons de geschiedenisse van
Zacheüs word voorgelezen omdat 'er verscheide dingen daer in
gevonden worden die zeer wel op de feestdag van de kerkwydinge
toegepast kunnen worden. Dus by v. b. ziet een ijder, dat met val
meer regt van onze kerken dan van 't huis van Zacheüs gezegt
kan worden: heden is dezen huize de zaligh: toegekomen, want
onze kerken aen god zyn toegewijdt en met bezondere voorregten
begiftigt: zoo ook wederom ziet men duidelyk dat deze woorden
heden moet ik in uw huis verblyven, zoo ziet men zeg ik dat deze
woorden wonder wel op deze feestdag passen, want door de wydinge
de kerk een woonplaets van god en zijns geworden is. En deze
zyn de redenen waerom dit Ev: heden voorgelezen word.

Dog aengezien aen Steene en Lighaemelijke kerken eigentl…
geene zaligheit en geluk geschieden kan, zoo is 't voorne…
nu juyst niet hier ook van te Spreken, maer 't voorneemen …
als nu zal zijn, dit wat verder in te gaen en te zien van …
geluk en van welke zaligheit dat wij heden voornaem…
de gedagtenisse houden, 't geen zal wezen 't voorwerp &…
Om aen 't al voort te dragen, waer van wij op de feestdag …
Kerkwijdinge zonderlingen de gedagtenisse houden, zoo k…
wij voor niets beters te kunnen doen, dan alleen hier in te v…
'T geen van over lange jaeren, niet alleen de h: h: vaders, m…
ook zelf 't geen van 't begin der kerke af de apostelen h…
geleert. Immers zoo wanneer der h. Bern: op diergelyke ge-
legentheit, gelyk wij heden hebben, op de Stoel stont en to…
toehoorders van de kerkwydinge zoude spreken, zoo begon de…
Leeraer in dezer voegen: Lieve Broeders de hedendaegsche
dag moet voor ons des te godvrugtiger wezen, hoe dezelve
meer gemeenschap met ons heeft: andere feestdagen en d…
der heiligen hebben wij gemeen met andere kerken; maer deze…
dit feest is ons zoo eigen, dat is 't zaeken dat wij die feestd…
niet en vieren, dat ze van niemand geviert zal worden. …
zegt Bern: is eigentlyk onze feestdag, omdat 't is de feestd…
van onze kerk, ja dat meer is 't is onze feestdag omdat 't …
alleen de feestdag onzer kerk is, maer ook van ons zelve…
of Bern: zeide: heden vieren wij de jaerlykse gedagtenis…
onzer kerkwydinge, een dag op dew: dit gebouw, deze kerk …
god is toegewijd, als een huis des gebeds, als een tabernak…
van verzoeninge, een plaets van offerhanden en van alle …
dienstigheit; en vervolgens is 't van daeg een dag van de…
baerheit, een dag van vreugde en blydschap: Dog deze …
baerheit, deze vreugd en blydschap moet daeromtrent all…
blyven, ze moet niet alleen maer over een Steene en Ligh…
lyke tempel wezen, maer moet zig eerst en vooral uit…
ken tot op eene geestelyke wydinge van eene onzienlyk…
tempel die door den Lighaemelyken betekent word; w…
gelyk de h: Sacramenten zelf niet en worden geeert om …
wendige en zienbaere ceremonien of tekenen in dew: zij …
staen en uitgereckt worden, maer gelyk zy worden geeert …
d'inwendige vrugt en genaede die zy betekenen, in zig be…
en uitwerken in de genen die dezelve wel ontfangen; zoo …
mag men zeggen dat de wydinge der Steene kerken niet …
word geviert om de heiligheit van d'uitwendige wydinge …
Steen hout en andere Stoffen daer de kerken van gem…
zijn; maer men moet zeggen dat de wydinge der steene kerken …
word geviert om de heiligheit van eene andere inwendige …
dinge, van dew: d'uitwendige wydinge slegs een verbeeld…
is. Want wat heiligheit, zegt Bern:, kunnen die steenen h…
opdat we hunne feestdag zouden vieren? 't is waer, zegt …

Zy hebben wel hunne heiligheit, maer niet in hun selve, nog
om hun selven, maer om 't geene zy betekenen en verbeelden,
om 't w: klaerder uit te leggen, en de sin van Bernd des
te beter te doen verstaen, zoo moet men weeten, dat d'uit
wendige en zienelyke tempels die als gods huizen eeren, is
dat die tempels, zeg ik, verbeeldinge zyn van de geestelyke
tempels onzer zielen, in dew: god zyne wooninge en rust=
plaets heeft: vervolgens ook de wydinge, door dew: de zienelyke
tempels aen god worden toegeheiligt, zyn eene verbeeldinge
van die gelukkige wydinge, door dew: onze zielen als levende
tempels worden geheiligt en aen god toegeeigent. En dus als wy
~~vieren~~ de feestdag der kerkwydinge vieren, zoo vieren wy na
't zeggen van Bernd onze eigen feestdag van onze eige wydinge
En dit is niet de leeringe van den h. Bernd alleen. O
neen, Bernd heeft dit zelf van de voorvaederen, zonderlingen
van den h: Augt ontfangen. Immers op derelfde wyse had de
h: Augt ~~600~~ meer dan 600 jaeren te vooren hier al van ge-
sproken. Liefste Broeders zeide Augt tot zyne toehoorders,
zoo dikwils als wy de feest van eenig kerk of autaer wyding
vieren, is 't dat wy hier op met aendagt willen letten, is 't dat wy
heilig en regtvaerdig leven, zoo word in ons op geestelyke wyze
vervult, 't geen in de wydinge der steene en lighaemelyke
kerken is verrigt. want hy niet gelogen heeft, zegt Augt, die
ons heeft gezeit, heilig is gods tempel, dew: gy luiden zyt
Als of Augt zeide: 't geen ik zeg dat de lighaemelyke tem-
pels en der zelver wydinge verbeeldingen zyn van de geestelyke
tempels en wydinge onzer zielen, zulks wil ik van my zelven
niet zeggen, 't is Paulus zelf die groote apostel, die my
en ons allen zulks heeft geleert, en deze leeraer is 't die niet
gelogen, maer ook zelf hier niet heeft kunnen liegen; want
't de h. geest, de geest der eeuwige waerheit zelf is die
door de mont van Paulus dit gesproken heeft, gelyk
wy lezen. 1. cor. 3-17. heilig, zegt Paulus, heilig is gods 1. cor 3-17
tempel, en gy zyt die tempel. zoodat hier uit blykt hoe
vast dat gaet, hoe waeragtig dat is 't geen Bernd en lang
voor Bernd Augt heeft geleert, te weten dat de lighaeme-
lyke kerken en wydinge verbeeldinge zyn van de geestelyke
tempels en wydinge onzer zielen, want zy dit zelf van
den h: geest door Paulus sprekende ontfangen hebben.
Ja, dat nog meer is, Paulus is niet alleen te vreeden met
ons dit eens geleert en openblyk betuygt te hebben, maer
ook tot verscheide tyzen zelf toe heeft hy dit herhaelt,
zoo herhaelt hy dit ibid. c. 6. weet gy niet, zegt Paulus 1. cor. 6-19
aldaer tot de korintenaeren en ook nog tot ons allen, weet gy
niet, zegt hy, dat uwe leden een tempel zyn van den h: geest
die in u luiden is? die in uwe zielen zyne woonplaets als in

2. Cor. 6 - 16. zyne tempel heeft: zoo ook nog wederom herhaalt hy dit
alwaer hy wederom de zelfde Corinthenaeren, en in hunne
ons allen, deze zelfde waerheit tragt in te scherpen. gy zyt
Paulus, gy zyt de tempel van den Levende god, gelyk god
zegt hy, zelf gezeit heeft, ik zal in hen woonen. als of hy
zeide: d'afgoden en goden der heidenen, die maer houte en steene beelden
zyn, die niet en leven, die hebben alleenig maer houte en steene
tempels; maer onze god, de waere god, de Levende en Levend
makende god, die is met zulks niet te vreden, 't is hem niet
genoeg houte en steene tempels te hebben, daer hy geeert, gevierd
en aenbeden word; maer gelyk hy Levend is zoo wil hy ook Levende
tempels hebben, tempels in dew: hy, ja, van dew: hy gekent en
eert en aenbeden word, tempels in dew: hy op eene heele volmaakte
en verhevender wyze zyne woonplaets heeft; als in alle de
en steene tempels van de heele wereld. En deze geestelyke
gelukkige, deze hoogwaerdige tempels, deze Levende tempels
van den Levende god, die tempel zegt Paulus zyt gy
Zoodat met regt volgens Paulus en de Leeringe der
van onze zielen gezegt en toegepast mag worden, 't geen
heden in 't Ev: van 't huis van zacheus zeide, en 't geen
op deze feestdag der kerkwydinge aen onze kerken, vergader
plaetsen en huizen des gebeds wil toegeeigent hebben,
niet alleen met veel meer regt aen onze steene kerken en
't geen Xus van 't huis van zacheus zeide te weten heden
deze huizen de zaligheit toegekomen, maer ook met nog
meer reden dit toe komt aen de geestelyke tempels onzer zielen
van dew: met regt Paulus heeft gezeit: heilig is gods tempel
en gy zyt die tempel. Zie daer dan, G. van welk geluk
van welke zaligheit wy heden de gedagtenisse houden,
te weten van de zaligheit die onze zielen gods geestelyke tempels
door gods genaede toegekomen is. En hier uit moeten wy
en na gaen 't geen w'aen godt verschuldigt zyn.
Wy moeten zeg ik hier uit ~~kennen~~ ons geluk en onze
heit wel Leeren kennen, de zelve kennende groot Leeren agten
groot agtende wel Leeren bewaeren. Dit zeg ik nogmaels dat
wy hier wel uit Leeren; want anders verre van daer, dat
onze geestelyke huizen en tempels geregt zou kunnen worden
heden is deze huize zaligheit toegkomen, verre van daer
't tot ons geluk en zaligheit strekken zoude dat wy gods
tempels geworden zyn, zoo zou dit zelf tot ons onheil en
zwaerder oordeel alleen maer dienen. De schrift verhaelt
2. Reg. 6 - 6 van Oza, dat hy niet al te eerbiedig, ja zelf meenende dienst
te doen, aen de arke dew: begon te vallen, dat hy zeg ik
staende voet met de dood van god gestraft geworden is.
Indien dan god aldus met eenen oneerbiedige Oza gehandelt
heeft, wat straf, wat oordeel zal niet te verwagten hebben
gene die de arke en tempels hunner zielen, ook zelf door de

hebben, derren schenden. De Schrift verhaelt dat de Dan. 5.
Balthazar, op een groot maeltyt van de wyn beschonken zynde
op zyne tafel deede brengen de goude en zilvere vaten, die Nabu
chodonosor uit den tempel van Jerusalem had genoomen. Dog zie is
tot straffe van zyne vermeetentheit is hy den zelfden nagt door de
Chaldeers van ryk en leven berooft geworden, gelyk hem van
Gods wegen door eene hand schryvende op den muer was bedreigt
geworden, en door den propheet Daniel was verklaert geworden.
Indien dan eenen Koning zoo zwaer van God gestraft geworden
is, dat hy niet alleen van ryk en kroon, maer ook van 't leven,
en, dat te vreezen is, ook van 't eeuwig leven berooft geworden is,
en dat om dat hy eens, en dit nog half beschonken zynde
de vaten des tempels geschonden had, wat een straf heeft
die niet te verwagten, die geene vaten van een joodsche tempel
die ook zelf geene vaten van goud of zilver, onzer kerken
maer die ook ~~selfs~~ den tempel zelf, en eene geestelyke tempel
komt te schenden. # veel swaerder oordeel, veel zwaerder straffen # vide et in=
worden bedreigt aen de schenders en onteerders dezer geestelyke seres duo alia
tempels hunner ~~onzer~~ ziele, die op 't volmoektst aen God zyn toegehei= exempla, in hac
ligt. Hoort maer alleen de bedreiginge die Paulus tegen alle adjecta scedula
dusdanige doet. Zoo wie, zegt Paulus, de tempel Gods geschon 1. Cor. 3. 17.
den zal hebben schenden &c

Willen wy dan de deze schrikkelyke bedreiginge vermijden,
zoo moeten wij ons geluk beter leeren agten en bewaeren, weten=
de dat God, die ons bedreigt niet bespot kan worden, weten=
de hoe dat wij nog veel zwaerder gestraft zullen worden dan
de genen die om 't kopen en verkopen door den Zaligm. uit den
tempel der joden verdreeven wierden. En dan zeg ik dit onheil
te vermyden zoo moeten wij heden, op 't feest der kerkwydinge
de geestelyke wydinge van de tempels onzer zielen gedenken,
weetende hoe dat wy door den doop tot Gods tempels zyn in=
gewijd, wetende wat dankbaerheit wy voor zoo een wel
daet aen God schuldig zijn, wetende waer mede God bedreigt
die dit geluk verwaerloost zullen hebben. En dit moeten
wij heden zeg ik op deze dagen ons zonderlingen voor oogen
stellen wanneer wy voor onze oogen zien hoe veele dat
de tempels hunner zielen door allerhanden zonden komen
te schenden en te ontheeligen. Op dat wy dan onder dit rampzalig
getal niet mogen gerekent worden, zoo moeten wij
heden zonderlingen de belofte van den doop en de ceremonien
van die geestelyke wydinge in ons vernieuwen,
God bidden om zyne genaede dat hij die ons tot zyne
tempels heeft toegewijdt, in ons en van ons gedient en ge=
eert mag worden, ~~hier in de tyde en hiernamaels in alle eeuwigheit~~
En dit is 't geen we heden, op deze dagen zonderlingen, moeten
voor oogen hebben en betragten. # heden, is 't ook zonderlingen, bij dat ik &c

Zachæe festinans descende quia hodie in domo tua oportet me manere Luc. 19. v. 6.

In Festo Dedicationis 1752. 63.

'T is voorwaar wel een troostelijke spreuk van den Apostel Paulus ons nagelaten, Eph. 3-20 alwaar hij van Godt zegd, dat hij magtig is, door de kragt die in ons werkt, veel meer te doen, dan al wat wij begeeren, of denken. Door deze woorden wil Paulus ons zulk een denkbeeld van Gods goedheid en mildadigheid inprenten, dat hij, gelijk de kerk „bid (dom XI.), door den overvloed zijner goedertie„rentheid de gebéden en wenschen zijner smêkende „dienaren verre te bóren gaat.

Verscheide voorbeelden, van deze grondwaarheid verschaft ons 't h: Ev: Immers hoe dikwils lêzen wij niet in 't h: Ev: dat de zieken en gebrekkelijken, die den Heer Jesus allêen maar om hunne ligha-melijke genêzing bâden, ook daarenboven de gees-telijke genêzing hunner zielen, en andere geeste-lijke gâven erlangden. Tot v. B. zij de beroerde van 't huid: h: Ev:, die niet allêen van zijne beroerte volgens dat hij bad, genêzen wierd, maar ook uit Jesus mond deze troostelijke woorden hoorde: Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. Tot v. B. diene ook d' oppertollenaar Zachêus in 't voorgelêzene h: Ev: deze wenschte allêen Jesus te zien wie hij was, en, zie! Jesus bied zig ook zelfs aan, om bij hem te herbergen, en brengt dus aan hem en geheel zijne huis de zâligheid mêde. En dus is 't dat Jesus door d' overvloed zijner goedertierentheid den wensch en begeerte van Zacheus verre te bóren ~~gaat~~ ging.

de kerk past deze historie van Zacheus toe op d' inwijdinge onzer kerken, die eigentlijk zijn hui-sen des gebeds

De meining is &c. vide 1735.

Zachæe, festinans descende; quia hodie in domo tua oportet me manere &c. Luc. 19. v. 5.

In Festo Dedicationis 1735.

74.

51

Het is eigen aan den godsdienste, dat men niet alleen bezondere persoonen, tijden, maer ook plaetsen aan gode heeft toegewijt. A. A.

1º. Uit het oude Test: weeten wij dat Aaron, en gants de Stam van Levi, bezonder gode was toegewijt om hem ten dienste te weezen.

2º. Scimus dat god onder alle de dagen, den sevenden verkoozen heeft, en tot den godsdienste heeft toegewijd.

3º. Sic et de Loco scimus, dat god eerst 't tabernakel, daarnaa den tempel van Jerusalem verkoozen heeft, en ten dien einden van Salomon heeft doen bouwen.

Idem et in N. T. observatur. Persona, tempora et Loca Deo dicantur.

1º. In Personis audimus Paulum dicentem: Ipse dedit Chs quosdam quidem, aptos, quosdam autem, pastores, et doctores. Eph. 4 – 11. Scimus quos Xus aptos, et discipulos in Eccla ministros elegerit, miseritq in mundum docere oes gentes &c quorum locum tenent Epi Aptorum, et Presbijteri Discipulorum. De his Chm per Aptos suos substituisse;

2º. Quantum ad tempora, Scimus Chm diem primum loco Septimi, scil: Dominicum, et plures alios dies festos Deo dicari.

3º. Scimus Sessante persecutione ethnicorum imperatorum, sub Constantino Magno Ecclam publica templa exstruxisse, eorumq festum anniversarium celebrari voluisse et etiamnum observati, sicuti hodie in hac civitate anniversarium illud solemniter celebramus, quod nomen Kermis zelf mede brengt.

Quid enim significat Kermis anders dan Kerkmis, dat is de jaerlijksche geheugenis dat de eerste offerhande der Misse in de hooftkerk van de stad, of dorp is gedaen.

Nu op dit feest van Kermis, of kerkwijdinge doet de kerk 't H: Ev: van Zacheus leeren, dit doet de kerk om dat de historie van Zacheus wonder wel op de kerkwijdinge toegepast kan worden, en onder andere: Zachæe &c.

Paucis 1º hanc convenientiam, quæ inter templum et domum Zachæi est, videbimus, 2º. Discemus ex Zachæo quid in Eccla nobis agendum sit, ut et nobis sit domus salutis, et salutem consequamur. Attendite.

Propositio

Verba assumpta Zachæe &c Hodie in domo tua oportet me manere, Eccla præcipue accommodat templis nostris.

Similitudo domus Zachæi cum Ecclis nostris inter multa alia, et in hoc consistit quod, sicut domus Zachæi, ex communi Zachæi

domo ~~[struck]~~ hospitium Xti facta e,
Sic et Structura templi per dedicationem, domicilium
Dei et Xti fiat.

At ne hoc ita intelligas ac si templa essent domus
Locus Dei taliter, ac si ~~[struck]~~ alias nullibi esset. o neen
niets minder dandat! Deus e ubiq: cœlum et terram ego
Jer. 23-24. pleo. Meind gij dat ik slegs een god van naabij ben, zegt
Heer, en niet een godt van verre &c. Cœlum sedes mea
Isa. 66-1. terra autem scabellum pedum meorum. David ait: Quo
Ps. 138-8... a Spu tuo et quo a facie tua fugiam?......

Itaqz eo sensu templa dicuntur domus Dei, ac si
alias nullibi esset, nam Deus ubiq e, uti infantes docentur

At equidem, ~~[struck]~~ o e Deus ubiq eodem modo. (Ex
Si Lubet, In cœlo e per gloriam, quam beatis coicat, in terra etiam in terra in

Certe Deum quibusdam locis aliter ac aliis esse nullus
dubitare potest. Hoc ut ostendam unus locus Exodi. sufficit
Exod. 3-5. Scriptura refert quod Deus Mosi apparuerit, et ei jusserit
// sic Gen. 28-16 ut calceos exueret. Koom, zeide de Heer, alhier niet na
Jacob: vere Dnus e ontbind de schoenen van uwe voeten; want de plaets daer
in loco isto, et ego staet is een heilige ~~[struck]~~ aarde. cur terra sancta?
nesciebam, &c quia Deus ibi erat singulari modo, ut suam videlicet
Matt. 18-19. misericordiam, ostenderet Mosi mandans Israelem liberare // Item Xus ipse Indien er
van u overeenstemmen op d'aerde, al wat zij begeeren
zal hen van mijnen vader, die in den hemel is geworden
want alwaar er twee of drie in mijnen naame vergadert zijn
daar ben ik in 't midden van hen. Nu wij weeten dat
Xus daar spreekt van eene bezondere wijse op den: hij teg
woordig is bij de genen, die in zijnen naame vergadert zijn
Scilicet......

Si itaqz Xus, ubi duo vel tres congregati sunt, singulari
quodam modo ibi in medio eorum presens e, quo magis
ibi, o jam duo vel tres congregati sunt, sed ubi Comm
~~[struck]~~ simul congregata e, et in nomine totius Eccle Catho
lica orat. Est igitur in Eccla speciali quodam modo Deus, et
propter Eccla etiam specialiter domus, seu habitaculum
Dei nuncupetur, et sic quemadmodum domus Zachæi
hospitium facta e, sic et structura templi per dedica
tionem domus, locus et domicilium Dei fieri.

Videamus nunc quid in templo agendum. Discamus
id ex Zachæo qui ad vocem Xti, Zachæe festinans descende
festinans descendit in domum suam, et excepit illum gau

I. In primis Zachæus sua festinatione docet qua festinatione oporteat
etiam nos descendere, et ad domum Dei

Ast proh dolor! quam lenti et tardi quoad hoc multi
Xani? Certe multi sunt qui quasi de templis nauseant,

// Om nu niet van de heiligen des Oude Test. te spreeken, die eenen bezonderen yver hadden voor godts huis, sla uwe oogen maar op d'Aplen en aenstelheen van d'Aplen zegd Lukas 24-53. Act. 3-1. van d'eerste Chen Act. 2-46...

et nisi praecepto Ecclesiae illius diebus dominicis et festis coacti
cogerentur, o venirent: vix aut numquam diebus ferüs ad templum
vacant, vel ex negligentia, vel quia nimium temporalibus
immersi, perditum tempus putant quod frequentando
templo insumunt. Het is waar men moet zijn beroep ||
Sunt et alii, qui, quia consuetudine nescio, semper Lentè
et serò ad templum veniunt, putarent forsan se peccare,
si paulo citius, quam divinum officium inchoetur, in templo
essent. In puncto horae, dum inchoabitur occurrunt, et tempus
domi, nugis, aut ~~otium~~ vestium ornatui insumpserunt.
Carpendi et hic ii, qui o multum curant, num Missa
jam tum inchoata, aut ad Longum protracta, veniunt ~~tales~~
~~stulti sunt~~. Certè graviter hac in re multoties peccatur
Excusari possent qui impedimenta vera habeant... verum qui
ex pigritia ita agunt, excusari haud minime poterunt.
Et quod hic quoq notandum e, ii qui serissime ad templum
veniunt, citissimi sunt in excurrendo, vix Missa finita e,
vix concio inchoata e, vix ultima verba dicta st, quin ex
currant.....
Heu! quam Longè haec isti absunt à Zachaeo?....
Pudor certè quod hanc ita procedant; dolendum haec eque
ac temporibus S. Chrysostomi, qui de multis conquerebatur
Nonis quod ad equorum curricula, theatraq invitati accur=
rerent, vocati verò ad domum Dni cunctarentur.
Eidem nunc querelae Locus. His praesertim diebus id vi=
demus fieri, de quo chrys: conquerebatur. Hoe ziet men 2'
deze dagen naa ~~Armoira~~ Speelhuisen en commedien, Hoe die nu niet werken, egter naa godshuis niet om zien. O quantum hi differunt?
~~Abramora~~ Davide ~~Ik~~ ben verblijdt in't gene mij gezeid is zeide
~~.~~ David, Wij zullen gaan in 't huis des Heeren. Sic hoc
gaudebat David.... Idem hic Zelus ~~?~~ notatur
Jsaia 2. Koomt, Laat en wij ~~?~~ opgaen tot den berg des Heeren
en tot het huis van den Gode van Jakob. Sic se mutuo
hortantur ut in Domum Dni ~~?~~ irent.
Sic et nos mutuo adhortemur, et cum Davide Laeti, et
cum Zachaeo festinantes in domum Dni introeamus. Et
hoc primum in Zachaeo observandum, et à nobis imitandum.
II Deinde in Zachaeo notamus, quod dum jam in domo
sua (Eula figura) esset, quod ibi o fuerit otiosus, nec va=
nis aut mundanis rebus sese occupaverit; o Saecularia ibi
tunc tractabat, nec telonii negotia ibi aut cogitabat, aut
exercebat, quin contra, cum solo Jesu occupabatur, ait
~~tertia~~, Stans autem Zachaeus dixit ad Dnum; ait Jesus an
Hinc discimus quia o agenda in templo, o vana, o saecularia
cogitanda, multo minus mutuo verbis ~~?~~ tractanda. Ibi cum Deo occupari debemus,
cum Deo nostro Loqui debemus. Zachaeus in domo sua cum
Xto Loquens, audiebat quoq Dnum sibi Loquentem; ait

een blijk daar van is, dat zommigen des niet tegestaande nog de kerk op gebôde dagen verzuimen; 2° blijk daar van is dat veelen || niet verwaarlozen, om in des weeke te kerk te gaan. dit gaat dan zeker voor. Maar hoe dikwils zou men ook zonder zijn beroep te verzuimen, de kerke kunnen waarnemen? Jaa, ach of! ijder dit eenige keeren ook al o was 't maar eens ter weeke naa kwam.

Ps. 43. et 83.

Ps. 121. 1.

Jsa. 2–3.

52

hij sprak tot Jesus en hoorde Jesus tot zig spreken; Ecce ...

ait Jesus ad eum, ... Sic et nos in templo cum Deo
et Deum nobis Loquentem audire debemus. Nos cum
Loquimur dum oramus, Deus loquitur nobiscum per
motiones et inspirationes, per vocem sacerdotum, Lecti-
nem piorum Librorum, per devotum exemplum aliorum, quos unani-
biscum in templo congregati videmus. #
In templis itaq. cum Deo Loqui, id e orare, debemus
Possumus id quidem ubiq. facere, at templa sunt singul-
ter domus orationis. God kon overäl gebeden en aenbede
worden, maar nogtans verhoor god in 't oude Test: eerst he
tabernakel, daar naa den tempel van Salomon gebouwd, Isa. 56-7. en van Ch: domus oratio
Sic quamvis ~~[struck]~~ captivus in Ninive Tobias god overal kon bidden
alhoewel zijne traanen in 't begraaven der dooden gestort
nevens zijne gebeden en andere goede werken gode aangenaam waren
en door den Engel Raphaël den Heere wierden opgedraagen, nogt
pergebat suo tempore ad templum Dni in Jerusalem;
Ea propter Daniël captivus fenestris apertis
ciebat orans contra Jerusalem.
Sic et Ezechias infirmus faciem versus templi pa
tem convertit quia ad templum ire ō poterat. alte
Multis et exempla ex Novo Test: vidua Anna prophetissa ō discedebat de templo
jejuniis et orationibus serviens nocte ac die. Sic Jos
Sic ~~[struck]~~ primi Christiani potuissent quidem ubiq. orare, sed tamen
ipsis legimus dat zij gestaadig waren in den tempel om
te Looven en te danken, dus getuijgt Lukas van d' Apostelen ~~[struck]~~ dat
deeden als zij den heere hadden zien ten hemél vaaren
Dit getuijgde de zelfde Lukas ook, ~~[struck]~~ dat zij naa de
des H. Geest nog vervolgden, en getrouwlijk onderheel
van Petr: en Joa: 3. 1.
et hac ves vere Jani observarunt. Sic, ut plura
de Monica Augni matre historia, Eccta testatur
bis de die, mane et vesperi sine intermissione a
ecclesiam oratura pergebat. vide S. Aug. confess. L. 5. c.
Vervolgens, alhoewel god overäl kan gebeden worden
alhoewel een Job bad op den mesthoop, Susanna in de
handen der booren, de Jongelingen in de gloeijenden ove
alhoewel Paulus en Silas God loofden en baden in den kerker, Jesus zelfs ho
gende den het kruijs, nogtans evenwel bezonderlijk
ken zijn er teweeken de kerken, om met gode te spreke
en door het gebéd ons tot gode te keeren. Dit wist een
bias wel, dit wist een Daniël, dit wist een Ezechias
dit wist de wed: Anna, dit wisten d' apostelen wel,
daarom was 't dat, alhoewel z' overäl met gode konden
ken door het gebéd, dat zij nogtans evenwel naa den temp
gingen of zig daar heen keerden, wel weetende dat de te
pel eigentlijk de voornaamste plaats was om te bidden
En

als wij dan dus met
Jesus bezig zijn,
moeten wij op ons
tolhuis, kostwin-
ning, hanteringe,
neeringe en huide-
lijke zaaken niet vrijwillig
denken. Wij moeten
met Abraham zul-
lende zijnen zoone
offeren, de knegten
en ezels aan den
voet van berg laaten
Wij moeten met Ja-
kob naa Bethel trek-
kende ons ontlasten
van al 't tijdelijke
Dan. 6-10

4 Reg. 20.

Luc. 2-37.
Act Maria, et
Jesus. Luc. 2-43..
Act. 2-46.

Luc. 24-53.
Act. 3-1
en bijaldien
wij ons best doen
om alle invallende
gedagten af te wee-
ren, zoodat wij moo-
gen vertrouwen dat
d' opkoomende ver-
stroidheden onvrijwillig zijn, verre van
dan den moed te
laaten zinken, moe-
ten wij vertrouwen,
dat God ons des te
eer zal verhooren
zoggende met Da-
vid Ps. 102-14. de Hr.
weet wat wij voor een maaksel zijn.
Maar zijn wij daar
oorzaak van, &c,
vreezen moeten wij
voor Gods bedrei-
ginge Jerem: 48-10

En deze V. L. zijn 't die wij naevolgen moeten. Zoo zullen wij naakomen, het geene wij in kenen Zacheüs bemerken, wij zullen toonen, dat wij den Heere bij ons hebbende in onze huizen of kerken, gelijk Zacheüs den heere Xus bij zig had, wij zullen toonen zegt, dat wij den Heere bij ons hebbende, wij ons ook alleen met onzen Heere en gode door 't gebed willen spreeken, en hem tot ons hooren spreeken. Sic fecit Zachaeus, id 2° in eo observamus, et hoc à nobis imitandum. Videbimus

NB 1763 his duobus inhaesi

Applicao fuit Subdiacono G. Timmer fieri ordinato

(3° Si penitius Zachaeum consideremus, quod ille cum Xto loquens exerceat actus fidei, spei et caritatis. Fidei dum eum Dnum confitetur: spei, dum in spe accipiendae à Xto remissionis peccatorum suorum, ei cum fiducia ait: Ecce dimidium bonorum meorum Dne, do pauperibus....
Caritatis, dum Xtum gaudens excepit.

Ex his Zachaei actibus discimus quid in templo à nobis fieri oporteat. certè nescio si quid magis conveniens in templo possit fieri, quam hos fidei, spei et caritatis actus exercere, qui Deum ipsum ibi praesentem, immediatè respiciunt. certè hic finis, et scopus totius religionis est....

II. 4° In Zachaeo quoq notamus expositionem et agnitionem peccatorum suorum, quam Deo facit. certè hoc V. in re Zachaeum in templo imitabimur dum in Sptu humilitatis et aio contrito nos quoq peccatores coram Deo reputabimus. ‡ Sic se gessit publicanus in templo, agnoscebat se peccatorem, sic Magdalena, sic filius prodigus et sic veniam consecuti sunt. Sic se Zachaeus gessit, sic salutem consecutus e, sic et nos geramus ut salutem quoq consequi mereamur.........

‡ is hiervan dat d' Offerhande der Misse altoos zijn aanvang neemt. de priester een[?] dit is 't regte middel om bij gode genade te vinden

II. 5° Demum et hoc in Zachaeo observandum, quod jam in domo sua existens Xum gaudens susceperit. et certè nec hoc oblivisci debemus inter ea quae in templo à nobis fieri debent, Xum ibidem excipere debemus, nec semel ‡, ut Zachaeus, sed saepe sppius. Zachaeus excepit Jesum 1° coporaliter eum hospitando, 2° spiritualiter in pauperibus: dimidium

(Triplici modo Xus excipitur 1° dum corporaliter in Eucharistia sumitur, 2° Dum Xus ipsa veritas in veritatibus Evangelicis excipitur 3° Dum in pauperibus excipitur, qui enim pauperem excipit, hospitatur, cibat et potat, id Xto facit, juxta quod ipse ait: quod uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis

Sic et nos studeamus exipere Jesum 1° per dignam Coionibus praecipuis Matt 25 anni festis, et quoties intersumus SS. Sacrificio spiritaliter cum Sacerdote &c 2° In pauperibus, de qbs dixit: Matt. 25. &c---

Triplici hoc modo Xum excepit Zachaeus (ostende) Et triplici hoc modo Xum Jesum, nos in templis nostris excipere debemus. Divide particulatim.

Olim quotidie id faciebant Fideles, quotidie frangebant panem circa domos. 2o quotidie erant in templo 3o oia eis erant coia... vide act. 2-44.

Heu! quantus hac in re hodiedum tepor?

Conclusio. Optandum foret ut hac in re pristinus fervor revivisceret. Eja, A. A. ad hoc allaboremus.)

Dom. 18. 36. 58.

Veré Dns est in Loco isto, &c Gen. 28. v. 16.

In Festo Dedicationis 1736. 48. 62.

Pertransiens Harlemum, ibidem in Octava Dedicationis, Domca 13. Pentecostes, quo erat 2da Sept. 1770., Sermonem habui de Dedicatione Eccla Cathedralis.

55

Exordium 4. Reg. 4. ab hospitalitate Sunamitidis, ejusq mariti, hominum divitum, erga Elizeum, hujusq erga eos gratitudine; quod mihi frequenter Harlemum pertranseunti, hospitiumq hic, apud Pastorem, invenienti, gratitudinis ergo hodie hic officiando respondere optimo modo judicavi.

2o In hoc Divinam providentiam adoro, me Epm Harl. in Octava Dedicationis Cathedralis Sermonem facere &c

3o Sed quid proferam? Introitus Missæ hujus Festi mihi in mentem venit.

Ppoo: Itaq Hæc Jacobi verba 1o Explicabimus (vide Serm. hujus Festi 1736.) 2o Circumstantiis Festi applicabimus. Attendite. Propositio

Dom. 38 / 36. / 16.

In Festo Dedicationis 1736. 48.

62.

56

Vere Dnus e in Loco isto, & ego nesciebam. Pavensq; Quam terribilis e, inquit, Locus iste! non e hic aliud nisi domus Dei & porta cœli.

Gen: 28. v. 16.

Zeer aanmerkens waardig is 't géne de Schrift verhaalt 2. Mach. 10. v. 1.

De H. Schrift vermelt aldaar hoe ~~dat~~ Júdas Machabeús, naa groote verdrúkkingen, eindelijk meester geworden zijnde van Jerúsalem, zijne eerste, en voornaamste zorge toonde om den tempel te herstellen. Hij verkoor daar toe priesters die godswet lief hadden, die de heilige plaetsen ~~gemeen te~~ zuiverden ~~[illegible]~~ van alle d' ontëeringen, en heiligschenderijen, die Antiochus Jerúsalem, en din tempel ~~in~~ 3½ jaren had aangedaan, en om verre gesmeeten hebbende ~~het~~ outaar, ~~dat~~ d' afgodisten, door húnne grúwelen, en boosheden ontheiligt hadden, ~~zoo~~ vernieuwde hij de heilige vaten en al 't géne ~~[illegible]~~ tot den dienst van den tempel behoorde. Dit alles gereedt zijnde, deede hij een feestdag instellen, om aan gode den tempel wederom toe te heiligen, en in te wijden, het géne zij al te zaamen met groote vreúgde, en blijdschap deeden.

Deze inwijding van den tempel aldús voltrokken zijnde, deeden zij jingt tex., ook eene bevél afgaan aan al het joodsche volk, dat zij de zelfde dagen

^ ten tijde van din heere Chs, en ook Chs zelf, onderhielden.

alle jaaren, zouden hebben te vieren, ^ gelijk zij dit na
't is agtervolgens dit 4. B. van Judas Machabeu
dat onze moeder de h. kerk onze kerken tempels of
bidtplaetsen, met bezondere seremoniën gewoon is aa
gode toe te wijden, en daar ook zelfs alle jaaren de
gedagtenisse van wil houden, en dit is de feestdag
dien wij als nu heden vieren.

Wat ons nu te doen staat om deezen feestdag ge-
lijk het behoord, te vieren, ~~dat~~ kan men ligtelijk naa
gaan, en bemerken, als men maar let dat de kerk ||
op dezen feestdag toepast de woorden van den Patriar
Jacob, die wij tot onzen text ook opgenomen hebben, Cùm
qd. Jacob dixerit: Voorwaar de Heer is op deze plaets
en ik wist het niet. En bevreesd zijnde: hoe ont
zagbaer, zeide hij, is deze plaetse? 't is hier niet
anders dan het huis gods, en de poorte des hemels.

|| in d'introitus, of het begin van d'offerhande der Misse

Propositio

Lubet itaq. hunc Jacobi modum agendi, ejusq.
dictum paulo penitius considerare, nobisq. appli-
care; quod dum facio Attendite.

Ad clariorem textus explicationem, juvat annotare
qua occasione Jacob hac verba pronuntiaverit.

In initio capitis 28 Geneseos, ex qua verba textus
assumta sunt, refert sacer Historicus ~~quod~~ Jacob exi
isse è domo paterna, itineriq. sese dedisse ut proficis-
ceretur in Mesopotamiam. Causam hujus profectio
nis Scriptura fuisse ait, ut acciperet sibi uxorem de
filiabus fidelium, secundum quod Isaac pater ejus p
suaserat.

Jacob itaq. secundum Patris sui consilium, ut fili
obediens, domo egreditur, itineriq. sese accingit.

Putabit forsan quispiam Jacobum, multo famu
rum comitatu abiisse, multisq. cum muneribus di
cessisse: Nequaquam; licet enim esset opulentissimi patr
filius, et ad ducendam uxorem mitteretur, tamen, sin
sa-

famulorum servitio, sine amicorum consortio, sine munerib9, et divitiis mittitur. Servus abraho cum magna opulentia et magnificentia missus e eumdem in Locum, ut inde ~~pro~~ filio suo Isaac uxorem acciperet. Tulit 10 camelos de grege Dni sui, ingf ter. , et abiit, ex oibs bonis ejus portans secum. Gen. 24.

Solus Jacob egreditur, baculum ~~tt~~ et parum olei penes se habebat; ~~ut colligere ex eo quod~~ de baculo, Jacob postmodum dixit: Minor sum cunctis miserationibus tuis.... in baculo meo transivi Jordanem istum, et nunc cum duabus turmis regredior. Gen 32-10.

Prater hunc baculum, paululum ~~forsan~~ et olei habuit penes se, ut colligitur ex eo quod oleum super Lapidem effuderit in gratiarum actionem. post ~~[illegible]~~ eam visionem, deiq benedictionem

Egressus itaq Jacob cum baculo, paululumq olei secum portans, venit ad quemdam Locum, quem aliqui scriptores opinati sunt fuisse montem Moria, scil: eumdem Locum in quo abraham filium suum Isaac offerre jussus erat, certum e quod textus de hoc loco H. 39. dicat: ~~[illegible]~~

Annotavit sacr Historicus ~~quod~~ sole jam occubuisset, et Jacob in eo Loco requiescere velleisse, et in hunc finem tulisse ~~Jacob~~ unum de Lapidibus, qui jacebant ibi, et suppositas capiti suo dormivisse in eodem Loco.

Non timebat Jacob in medio campo nocte te gaan liggen slaapen, die Jacob, die gode met zig had, vreesde geen onheil, de naare nagt, nog 't open veld ~~kon~~ ~~den~~ hem niet verwaard maaken. Hij had geen zagt bedde van nooden om te rusten, en hij, die eene gerust gemoed van binnen had, ~~de~~ kon slaapen al was zijn hoofdkussen een harde steen.

Cumq Jacob ibidem sic quiesceret, vidit in somnis scalam stantem super terram, et cacumen ejus tangens colum, angelos quoq Dei ascendentes, et descendentes per eam, et Dnum innixum scala; ~~et~~ Dnus autem Loquebatur ad Jacob promittens ei multiplices benedictiones.

Scala haec o fuit vera scala, sed imaginationi Jacobi somnianti se representabat ac si esset vera scala, o̅n̅e gent angeli scalā, qua vel ascendant vel descendant. Idem dic de deo schala innitenti.

Niet, als of Jacob niet wist dat Godt overal tegenwoordig is; maar hij wil hiermee zeggen, dat hij niet wist, dat Godt hier op eene bezondere wijze tegenwoordig was met zijne weldadigheid te bewijzen, gelijk Godt in den braambosch bij Moses, in het tabernakel, en naderhand in den tempel van Salomon tegenwoordig was. Jacob zeide dan: Verè Dnus ē...
Hij gaat voort, en voegd'erbij: Quam terribilis ē..., en wil hierdoor te kennen geven zijne eerbied en ontzag voor die plaats op dewelke hij ondervond dat de heer bezonderlijk tegenwoordig was.
Non ē hic aliud...
1. Tim. 2.
q. d. alhoewel de hemel eigentlijk Gods huis, en woonplaats is, zo is nogtans ook deze plaats, op dewelke Godt bezonderlijk tegenwoordig is, zijne huis, of een zijner huisen hier op aarde.
Hij noemd die plaats Gods huis, omdat Godt zig aldaar met zijne Engelen tegenwoordig vertoonde.
Hij noemd ze de poort des hemels omdat d'Engelen tot hem daarneder daalden.
Hierop Jacob ontwaakt zijnde, stond 's morgens vroeg op

Cumq. jam è somno evigilasset Jacob sancto, et reverentiali metu perculsus erumpit in hæc verba: Verè Dnus ē in Loco isto &c. #

~~Deinde surgens Jacob mane~~ tulit Lapidem, quem supposuerat capiti suo, et erexit in tumulum, fundens oleum desuper ad gratias Deo agendum, uti de Noë post diluvium, et de aliis sanctis legimus.

Ibiq. etiam Dno vovit votum.

En quæ quoad litteram circa Jacobi verba in ~~textu~~ assumta observanda erant.

Lubet jam quod litteraliter explicavimus sensu spiritali declarare, nobisq. applicare.

Ac imprimis Locus hic quem Jacob Bethel vocat ubiq. ipse deeze ontmoetinge gehad heeft, rectè figura ē Templorum nostrorum, quorum dedicationem hodie celebramus, his quadrat ~~et~~ quod Jacob de Loco isto dicebat scil: Verè Dnus ē in Loco isto.

Sanè A. A. quamquam in omni Loco Deum ēē optimè sciret Jacob, tamen de Bethel singulariter id pronuntiat. Sic quamquam in omni Loco sit Deus, singulariter tamen in templis nostris esse dicitur.

Sanè in omni Loco ē, atq. ibidem orari, et invocari potest, ut et Paulus monet: Volo viros orare in omni Loco Levantes puros manus. Sic et Moses in medio maris rubri Deum oravit, Job in sterquilinio, Ezechias æger in Lectulo, Jonas in ventre piscis, Manasses in vinculis, Daniel in Lacu Leonum, tres pueri in fornace ignis, Latro in cruce, Xus in horto et in cruce, Paulus et Silas in carcere.

Nihilominus tamen in templis singulariter præsens ē. Sanè si Jacob de Bethel dicere potuerit Verè Dnus ē in Loco isto, quo potiore jure id de nostris templis dicere possumus? quocumq. Deus in antiquo testamento alicubi fuisse Legitur, ~~solideerat~~ id fiebat vel per angelum personam Dei repræsentantem, vel per aliquam operationem. In nostris autem templis non per angelum sed per semetipsum, non per operationem tantum aliquam, sed realiter et corporaliter ē verè præsens, requiescit in

in nostris altaribus. adeoq recte per Bethel figuran-
tur, et eis applicatur: Vere Deus e in Loco isto. ~~[illegible]~~

Cumq templum nostrum spiritale sit Bethel, ubi ~~[illegible]~~
Deus vere praesens e, recte quoq de eo dicitur et illud ~~Bethel [illegible]~~
quod Jacob de Bethel scil: quod sit Locus terribilis,
seu venerabilis. Quam terribilis e Locus iste! sane
si venerabilis fuerit Locus iste ubi Deus tam impro-
prie praesens erat, qm venerabile esse convincitur tem-
plum nostrum, ubi Deus modo tam excellenti et proprio
praesens e? ~~[illegible] Bethel zijn~~

Sicuti templa nostra recte per Bethel figurata sunt
quia vere Deus in istis Locis e; et ideo terribilia, seu venera-
bilia sunt Loca ista, quod utrumq Jacob de Bethel pro-
nuntiat, insuper et praeterea per Bethel figurantur,
qa in templis id fit modo Longe eminentiore, quod in
Bethel contigisse refertur. In Bethel, ut vidimus,
erat erecta scala, in qua angeli ascendebant, et des-
cendebant: sic et in templis nostris angeli ascendunt
perferentes preces nostras ad thronum Dei, et des-
cendunt Dei beneficia desursum ad nos deferentes. apoc. 8-3.

Onze tempels zijn Gods huis daar god op zekere wijze woond, zoo als wij aan stonds hoorden, daar de opperigen de zelfde geestelijke spijzen ... nuttigen &

Onze tempels zijn de Poorten des hemels, daar is't dat ons door den Doop de poorte tot de kerke, ja tot den hemel zelfs geöpend word

Sic ecce rectissime templa nostra in Loco isto Bethel
figurantur.

2o. Sicuti hoc vidimus, zoo zullen wij ook in 't gedrag
van Jacob zien, ^na ons Bethel moeten gaan, en quod et nos ^nos in templis nostris ge-
rere debeamus.

Atq in primis vidimus quod Jacob absq ullo splen-
dore, absq ullo comitatu, in simplici humilitate pro-
fectus fuerit in Bethel. sic et nos dum ad nostrum
Bethel scil: templum accedere volumus in vera hu-
militate id facere dbms. at, eheu! qm saepe contra-
rium contingit? hoc schikt rijder zig ~~niet~~ om 't
trostte op als men naa Bethel toe komt? ...
Niet dat ik wil afkeuren dat men zig net, en behoor-
lijk ^volgens zijnen staat opdoet als men ~~als~~ ter kerke komt, o neen, ^want ~~[illegible]~~ ^dat zij verre!
past 't dat men zig behoorlijk opdoet als men zig bij
~~fatsoenlijke~~ ^van rang en bedieninge menschen zal vertoonen, hoe veel te
meer is zulks ~~meer~~ billijk als men zig in Gods huis voor Gode

zal gaan vertoonen? Jaa Paulus zelf die gebied het als hij zegt: Ik wil dat de vrouwen zijn eerlijk in 't
1 Tim. 2. 9
gewaedt, zig opschikkende met zedigheid, en gematigh. vervolgens de nette, en zedige opschik is niet af te keuren, maer eene ligte, eene trotse, en hovaerdige opschik die is af te keuren, en die is vooral dan af te keuren wanneer men zig naa gods huis komt te begeven, midsdien 't aldaar is, dat Jacob, zig naa Bethel begevende ons door zijn v. B. Leerd, dat w' ons met eene ootmoedige, en nedrige gesteltenisse moeten vertoonen.

(2°. Observ. Dat Jacob zig naa Bethel begevende servos, ancillas, et divitias domi, reliquerit. Sic et nos dum ad Bethel imus domi relinquere dbms servos, et ancillas, scil: o occupari dbms in tplo cogitationibus et sollicitudine rerum domesticarum, illic cogitare o dbms de lucro, et divitiis augendis. 't huis moeten we zulke gedagten laaten. In de kerke moeten we met gode, en geestelijke zaaken bezig zijn. De koopers, en verkoopers, en wisselaars heeft de Here Xus tot tweemaal den tempel uitgedreeven om ons te leeren, dat met dierg[e]lijke zaaken ons in gods huis bezig te houden, is gods huis ontheiligen. Itaq ad Bethel properantes dbms imi[tari] Jacobo.... sic Abraham, immolaturus filium, servos reliquit

ad radices montis. Sic et nos sacrificium Deo oblaturi... sic Jacob sic et nos...)

3°. Observ. quod Jacobus proficiscentem in Bethel, licet nihil comitatus secum habuerit, tamen baculum paululumq olei penes se habuisse. Sic et nos properantes ad spiritale Bethel baculum, oleumq asportare dbms.

In baculo nitimur. Baculus denotat firmam spem, et fiduciam nostram. Hanc in Deum hbre dbms dum ad templum orat[u]ri imus. Hanc Xus Dnus nobis in-
Matt. 18-20.
gerere voluit dum dixit: ubi duo vel tres congregati in noie, ibi sum in medio eorum. Hanc inspirare voluit dum nobis Deum orantibus ut Patrem orandum proposuit..... Hinc et Jacobus monet:
Jac. 1-5.
zoo 't iemand aan wijsheit ontbreekt, die verzoeke ze van gode.. maar hij moet ze verzoeken met geloove, niet twijfelende; want die twijfelt.. die mensch moet niet d[enken]

... 's morgens vroeg op

denken, dat hij iets van den Heere verkrijgen zal.
In ergo quo baculo in Bethel tendere debeamus, sicut Jacob in Bethel proficiscens baculum asportabat, sic et nos baculo spei, et fiducia.....

At præter baculum, oleum quoq portaverat secum Jacob. Oleum symbolum ē ~~misericordiæ~~ caritatis, et misericordiæ erga proximum.
Hoc caritatis, et misericordiæ oleum hbre dbms dum ad templum imus: qui hoc oleo caritatis carent Deo sacrificium suum offerre ō possunt.
~~[illegible]~~ Hoc Xus nos docere voluit, cum dixit: Si offers munus tuum ad altare, et ibi recordatus fueris qa frater tuus hbt aliqd adv. te: zoo Laat uwe giften daar voor het outaar, en gaa u eerst met uwen broeder verzoenen, en dan zult gij uwe giften komen opdraagen. Hoc nos quotidie meminisse voluit, dum quotidie nos orare docuit Dimitte nobis... sicut et nos dimittimus... Huc flecte ~~quod~~ Dnum noluisse ~~quod~~ David ædificare templum, licet impensas ad hoc jam collegisset, ille enim vir bellator erat, sanguinem fuderat, sed hoc reservebatur pacifico Salomoni. — Matt. 5-23

Itaq qm mxè necessarium ē hbre oleum caritatis et pacis cum proximo dum ad templum imus.

Sed et oleum misericordiæ hbre dbmus erga pauperes // spr et ubiq misericordiâ moveri dbmus erga miseros, sed mxè dum nos â Deo misericordiam imploraturi in tplum venimus; en opdat de gelovigen dit indagtig zouden wezen, daarom is 't een aloud, en loffelijk gebruijk dat d' armbossen aan de deuren der kerke hangen.....

// Jacob super Lapideum oleum effudit, nos vivis Dei Lapidibus oleum effundere debemus. Sd Jacob in Bethel fecit: sic et nos...

Si ergo Jacob..... nos vivis Lapidibus oleum effundamus.

Conclusio

Agite A.A. hæc hic a Jacobo nunc discamus?
4º Observ: quod Jacob de Bethel dicat: qm terribilis ē Locus iste! ut suam reverentiam. Quantam reverentiam nos ✝ debemus templis nostris? &c
5º Observ. Si templa nostra, multo ma qm Bethel, Domus dei, et porta cæli? ei! hoe zeer moet dit onzen ijver voor de zelve dan ~~niet~~ opwekken? &c

18. Dom. 15.
18.
17.

Hodie in domo tua oportet me manere.

In Festo Dedicationis 1737.50.
65.71.

Luc. 19. V. 5.

60

Met reeden mag men zeggen, dat de kerk hier ter steede heden niet éénen, maer zelfs verscheidene, of wel éénen driedubbelden feestdag vierd. A. A.

Heden vierd de kerk d' inwijdinge van onze steene-kerken, huizen, of vergaederplaetsen tot den godsdienst geschikt.

Ten anderen, zoo vierd de kerk ook d' inwijdinge of heiligmaekinge van de geestelijke tempels onzer zielen en lighaamen, van welke geestelijke tempels, de zienelijke en materiäle of stoffelijke tempelen, slegs maer afbeeldsels zijn.

Denig celebrat d' inwijdinge, of het oprechten van de kerke van Xus in 't algemeen, van welke kerke van Xus, de materiäle- of steene-kerken slegs maer afbeeldsels zijn; en van welke kerke van Xus, de geestelijke tempels onzer zielen en lighaamen maer eenige gedeeltens of lédemaaten zijn.

Nu op dezen driedubbelden feestdag word ons tot Ev: voorgeleezen de geschiedenisse, of historie van Zachéus en de reeden is omdat die historie wonderwel op die verscheidene feesten, of geheimen toegepast kan worden.

Immers si Xus Dnus de Zachei domo dixerit: Hodie in domo tua, oportet me manere; quis-non videat dat het zelfde ook met regt van onze steene-tempels, of kerk-huizen gezeid mag worden, dewijl de Heere Jesus aldaer op onze autaeren wézentlijk, en waeragtig tegenwoordig blijft, in 't allerh: Sakrament

Si Xus Dnus de Zachæi domo dixerit: Salus domo hodie in de huis facta e, quis o videat dat het zelfde ook wonder wel past op de geestelijke tempels onzer zielen, als Paulus daer van zegt: De tempel gods is heilig
1. Cor. 3-16.. en gij zijt dies tempel.

Si Xus de Zachæi domo dixerit: Hodie in domo tua quis nesciat quod idem Xus de spiritali domo sua
Matt. 28. id: Ecclâ dixerit: Ecce ego vobiscum sum oibs diebus usq ad consummationem sæculi.

Dog dewijl de tijd niet toe zou laaten, van dit alles in 't bezonden, (zoo van de inwijdinge onzer steene kerken, en huizen, zoo van de heiligmakinge de geestelijke tempels onzer zielen en lighaamen, als van de kerke van Xus in 't algemeen te spreken, zoo zullen wij nu alleenig maar eens zien hoe gods kerk Zachæi domui, aut cuilibet domui recte comparetur.

Proposïtio

Ejus comparationem Ecclæ Dei, inter et domo videbimus, et quid inde discere debeamus paucis indicabimus. Attendite.

Het is eene zaak zeer gemeen, in de bladeren der h. schriftuere, dat gods kerk bij een huis vergeleken word.

Zoo is gods kerk al in de dagen des oude Test. verbeeld geweest door 't huis van de hoere Rahab, in 't w: alleen die genen behouden wierden, die tot het zelfde hoorden en in 't zelve gevonden wierden, evengelijk die genen alleen behouden, en zalig worden in 't Jericho van deze wereld die tot 't huis van gods kerke behooren, en'er in gevonden worden.

Zoo is gods kerk ook verbeeld geweest door 't huis in 't w: 't Paeschlam moest gegeeten worden, &

Op is de zelfde wijze is ook in 't Nieuwe Test. meermaelen
de kerk bij eene huis vergeleken, in 't w: de Heere Jesus eenige mirakelen deede, preekte, of zondaeren bekeerde, als bijvoorbeeld het huis van Lazarus, van Jairus

van Mattheus, en gelijk wij heden zien, bij het huis van Zacheus.

Praterea inter varia noia quae Ecla passim tribuun-tur, o infimum quoque e qd vocetur AEdificao, et Domus dei. Sic Paulus eam vocat, cum ait: Gij zijt Godsgebouw; Item: Het huis Gods, tw: de kerk van den levenden god is. 3. Cor. 3-9 / 1. Tim. 3-15.

Et merito Ecla domui comparatur, aut domus noi=natur, pauca enim noia sunt, quae adeo qualitates Ecla exprimunt, quam illa domus nuncupatio. Proprietates, et qualitates quas coiter in aedificio, seu domo observamus valde bene conveniunt cum proprietatibus, et qualitatibus quas hbt Ecla. Heb. 3-6.

Ac 3o. Unaquaque domus suum hbt aedificatorem, ois namque domus / ait Paulus / fabricatur ab aliquo, nulla do=mus seipsam aedificat, et erigit. Sic et se hbt cum Ecla, o illa a seipsa e. Hij die dit groote uitspansel des hemels over onze hoofden uitstrekt, en den hoeksteen der aarde ge-leid heeft, etiam e de bouwmeester, die de kerk gesticht en opgebouwd heeft. Huc David respicit in Spn cum ad Laudem aedificatoris urbis Jerusalem excitabat fideles: Looft den Heere... die Jerusalem opbouwt. Item: Loof, Jerusalem, den Heere; Loof, o Sion, uwen God: want hij heeft de grendelen uwer poorten vastgemaakt. Jam autem p Jerusalem Eclam intelligendam, e docet Joes, cum ait: Ik Joes zag de h. Stad, het nieuw Jerusalem, van gode afdaalen uit den hemel, toebereid als eene bruid opgepronkt voor haaren bruidegom. Atque hoc sensu Pau-lus Eclam vocat AEdificaom Dei, qa Deus eam aedificavit; vocat eam o tt domum, sed domum Dei, qa Deus eam aedificavit. Immo Xus Dnus de Ecla sua loquens ro-tundes ait: Ego aedificabo Eclam meam.

Heb. 3-4.

^ Waarom Paulus, ibid. gezeid hebbende Alle huis word van iemand gebouwd, 'er bijvoegd: dog't is Gode die het alles gebouwd heeft, of: die alles gebouwd heeft, is god, te weten: Chs. die zijne kerke gebouwd heeft.

Ps. 146 / Ps. 147.

Apoc. 21.

Matt. 16.

Ita, A. A. Deus Dnus qui nos hoes fecit, nos etiam Xanos, et fideles fecit, # hij behakt en bebouwd ons, hij heeft ons met de banden van zijnen h. Geest in Xto saamen gevoegd door éen geloof, [2] eene Liefde, [3] eene hoope, door de mede=deelinge derzelfde Sakr., en onderhoorigheid aan een

jaa wij zijn de Levende steenen van dat huis Gods

Verum e, A. A. die groote Opperbouwmeester heeft dag Chs is en blijft altijd de Bouwmeester van't huis zijner kerke.

in den opbouw van dit huis, zijne kerke, wel onder Werk-
meesters, en dienaers [knegten]. Talis Paulus, et alii Apli, [eorumq Successores] atq
1. Cor. 3 — in illo respectu Paulus [se et alios] Aplos noiat Dei adjutores, et
ad Corinthios [vocat] ~~...~~ suum opus, [dicens] ~~...~~: Zijt gijl niet
1. Cor. 9-1 — mijn werk in den Heere?

Alle deze medewerkers, en onderbouwmeesters, die dringen
zig zelf in dit werk niet in, die opperbouwmeester stelt
hen te werk. Hij ~~roept hen~~, Hij schikt, en bestierd, en
regeerd ook hun werk; ~~En zij~~ werken ook met Zijn gereed-
schap; het is zijne hamer, [bijtelen] ~~...~~ daer ze medewerken
clare loquar: Het is zijne woord, zijne Ev: [zijne Sacramenten] waermede Apli
mundum converterunt, ethnicos et infideles ad Xtum
adduxerunt, het is zijne wet, en wil die d'apli voorstellen
als eene regel, daer de geloovigen moeten naar leeven.

hij is die vader des huisgezins, die vroeg in den morgenstond uitging om arbeiders te huren. Matt. 20. deze zijne arbeiders

Licet itaq apli loquebantur coram regibus et praesi-
dibus, coram ethnicis et infidelibus, o tamen illi erant qui
Matt. 10-20 — loquebantur, qm spiritus Patris, qui loquebatur in ipsis
1. Cor. 3-7. — Licet apli plantarent et rigarent, Deus tn erat qui in-
crementum dabat. Licet apli loquerentur ad hoes, Deus
Act. 16-14. — tn erat qui aperiebat corda, ut intenderent his quae dicebat
Licet apli loquerentur ad plebem, Deus tn erat, die dage-
Act. 2-47. — lijks vermeerderde 't getal der genen, die zalig wierden.
Jaa zonder d'instrumenten, en gereedschappen van deze an
opperbouwmeester, zonder zijne kragten, bestieringe, zonder
zijne toedoen, zouden alle die onderwerklieden in d'opbouw van
dit huis [der kerke] niets vermogen, niets gevorderd [zijn] ~~hebben~~, juxta ...
David ait: zoo de Heer het huis niet bouwd, te vergeefs
Ps. 126 — arbeiden zij, die'er aen bouwen. Concordat 1. Cor. 3-7.

Igitur gelijk het met een huis gelegen is, zoo staet
de zaek ook met gods geestelijke huis de h. kerke: gelijk
alle huis van iemand gebouwd word, sic et Ecclesia....

2o Unaquaq domus suum hbt fundamentum,
~~et quo illud fundamentum firmius est, eo et domus illa~~
~~firmior est.~~ Legimus Matt. 7. de domo aedificata super
arenam, quae corruebat dum pluvia descendebat, et flumina

uti firmum illud sit curandum est, ne tota domus corruat, ~~...~~ uti

et venti, qa fundamentum debile erat. Sic Et legimus ibidem de domo ædificata supra petram, quæ mansit firma, et immobilis ctra ventos, pluviam, et flumina, qa fundamentum firmum erat et domus ~~...~~ ~~...~~, ædificata supra petram.

Hbt et Ecla suum firmum fundamentum. Et quodnam illud? J. C. de bouwmeester, is zelf het fundament van dit gebouw. Ille e petra, in qua ædificata Ecla, Ille est, quem Paulus eum noinat, item et Petrus / Lapis summus angularis, in quo ædificata Ecla. Hinc Paulus rotunde ait: Niemand mag een ander grondwerk / fundament / leggen dan het geene er gelegd is, tw: is J. C. — Eph. 2. Petr. 2. 1. Cor. 3-11.

Objiciet forsan quispiam: Paulus Eph. 2. ait de ~~...~~ oibs fidelibus eos esse huisgenooten Gods, opgebouwd zijnde op het grondwerk / fundament / der Apostelen en propheten. Et Apoc. 21. hbtr: De muer der Stad had 12 grondwerken, / fundamenten / waar op de 12 naamen stonden van de 12 apostelen des Lams. Xus ipse vid. Petrum noiare fundamentum Eclæ dum ait: Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Eclam meam. Hoe staat dan hier mede saamen dat Chs 't grondwerk zijner kerke is? — Eph. 2-19. Apoc. 21-14. Matt. 16-18.

Rs 1o. At facilis e ad hoc objecta responsio: Quantum ad verba Xti diversimode explicantur. 1o quidem per Petram, o Petrum aplum, sed ipsum Xtum interpretantur &c 2o Alii p Petram illigunt confessionem Divinitatis Xti, qam Petrus fecerat &c 3o Alii p Petram ipsam personam Petri illigunt, sicut et ipse fundamentum Eclæ dici possit, sed hoc Petrus coe hbt cum oibs aplis, ut Paulus id eis attribuit loco præcitato, cum ait de fidelibus eos esse ~~...~~ huisgenooten gods, opgebouwd &c — v. 16.

Rs 2o. Quantum autem ad verba Pauli Eph. 2-19. aut dictum Jois Apoc: 21-14. .... Verissime apli fundamentum Eclæ dici possunt scil: hoc sensu, quatenus p ministerium suum, per suam prædicationem, et doctrinam, gods kerk gesticht, gehandhaefd, en ondersteund hebben. Atq hoc sensu oes ministri

Zullen wij 't reeds gezeide nader toepassen. En wel 1° zeiden wij dat Chs d'opperbouwmeester, en opperhoeksteen is zijner kerke, die zijne knegten en medewerkers, zijne Apflen en discipelen, en hunne naazaten de Bss: en Prs in zijne kerke gesteld heeft om met, en onder hem mede te werken tot de volmaking der heiligen, tot 't werk der Bedieninge, tot stigtinge van het Lighaam van Chs? Wij zien daar van de leevende bewijzen hier voor onze oogen, en in 't bezonder in onzen niewgewijden Onderdiäken, die ten dienste voor onze haarlemsche kerke word opgeleqd. O! wat reeden dan om ons in deeze geligenheid te verblijden? en Jesus voor de zorge zijner kerke te bedanken? Wel is waar onze niewgewijde is eigenlijk nog geene regte medearbeider, veel min een grondwerk van 't huis der kerke, maar alleen een onderdienaar van de zelve, dog hij word'er toe opgeleid, en is van nu af aan onwederroeplijk aan den dienst der kerke verbonden. Zoo dan vader ouz: Wij wenschen uw veel geluk met uwen zoon! Uw, F. D. wij wenschen uw dat gij in uw onderdiäkenschap zoo wel zult dienen, dat gij wel gediend hebbende verdienen zult hooger op te gaan; wij wenschen uw, dat dit pond, uw toevertrouwd, uw een twede, en meer dat er ponden bij zal zetten, en roamals zult mögen hooren: Euge serve bone &c

Eccla, prædicatores verbi Dei fundamentum Ecclesiæ sint, scil: quatenus suo ministerio, et doctrinâ gods kerke helpen handhaeven (atq hoc sensu quilibet fidelis dici pt fundamentum Eccla, scil: quatenus pio exemplo et ædificatione alios fideles confirmat, en van de kerke, id e fideles, die de steenen zijn van dat huis helpt ondersteunen); dog egter 't opper onzienlijk fundament, en (Non absimili modo ut se hbt in materiali domo ubi unus lapis is de stut, het fundament, de grond en het steunsel van de anderen: de lagere steenen zijn het fundament en stut van de hoogeren, de twede van de derde, de derde van de vierde. Maer die ze alle onderstennd, en het fundament van alle is, dat is d'onderste is het fundament ook van die steenen, die het fundament zijn van d'andere. En deze grondsteen daar alle anderen in 't huis van gods kerke opgebouwd zijn is C. J.) En dus Paulus alhoewel hij d'apostelen de fundamenten van gods kerke noemd, zegt nogtans en voegd'er bij dat Jus de voornaamste hoeksteen is. Gij (inqt) zijt huisgenooten gods, opgebouwd zijnde op het fundament der apostelen en prophieten, waarvan J. C. de voornaamste hoeksteen is.

Ique, en iterum, gelijk het met een huis gelegen is, zoo staat de zaak ook met gods geestelijke huis de h. kerke, gelijk ijder huis zijne fundament, of grondwerk hebben moet, sic et Eccla, ~~van verscheide~~ andere overeenkoomingen zijn'er, dog eer wij verder gaan # (Præter has duas jam allatas domus proprietates quas et domus Dei, scil: Eccla hbt, plures alias ass facile possemus, at pp tporis præfixi brevitatem in aliam vicem eas relinquemus, en wij willen nu liever overstappen tot de 2de lessen, die w' uit 't gezeiden kunnen leeren, ~~en om ons ook zelfs hier in niet op te hoeden, zoo zullen w' ons met een enige 2de als is het gezeide te trekken, gaan ver gaan~~

2° Maer laat en wij 2. verder gaan, en ons, huisgenooten van het huis der kerke van Chs, 3 geluk wel aanmerken, en waardeeren, zeker geen klein geluk voor ons

Itaq om tot de zaek te komen, uit het gezeidene moeten wij leeren, erkennen, quod favor, quamq beneficium, sit quod Deus nobis praestitit, qui nos domesticos fecerit magnae illius domus sui: Ecclesiae suae) — Toepassing

De zegen, die Noë over zijn zoone Japhet uitsprak, bestond daarin, dat Godt Japhet zoude doen woonen in de tenten van Sem. Was dat 't geluk van Japhet...? qua ergo nostra felicitas ----n? — gen. 9-27.

De koningin van Saba, agtte zeer gelukkig de knegten, en huisgenooten van Salomon, qui stabant coram eo, ejusq sapiam quotidie audiebant. — 3 Reg. 10.

At multo feliciores nos Xani, qui domestici sumus in domo illius, qui infinities plus qm Salomon e, quiq ipsam sapiam Divinam audiamus.

't dit ons geluk is zoo veel te grooter, des te meer 't is te waerderen, hoe er des te wijniger zijn, die dit geluk genieten, of ten minsten, gelijk het behoord, waarderen.

Quot populi adhuc st hospites &c? # quot qui in hac Ecclesia Catholica domo st, die de waerheit niet kennen, of kennende, evenwel versmaaden, of niet naar leeren?

Fruimur itaq mea nostra felicitate, in hac domo Ecclesiae et domesticos, die dan dit geluk bewaaren, niet roekeloos dit versmijten, en moedwillig uit dit huis der kerke wegloopen.

Niet wel beraaden, erat filius prodigus, qui cum, non solum ut domesticus, sed et filius est in domo patris sui, dat hij dat huis verliet, en daar uit wegliep. Eilaes! in wat ellende wikkelde hij zig in? &c

(Dus zijn onberaaden, alle de genen, die gods huis de h. kerk hebben verlaaten. tales ii. d(?)o fuere (recense si lubet percurrendo singula saecula) tales nuperrime fuere Martinus Luther, Menno ... et infiniti cum illis.)

Scio colorant discessionem suam, zij geeven voor se justam discedendi rationem habuisse, in Ecclesia multi erant abusus, superstitiones et similia. #

Rdo. Hi bene consideraverunt, multa in Ecclesiae quoad

Immers, behalven heidenen, Jooden, Turken of Mahometaanen, hoe veelen zijn 'er, die zig van de katolijke kerke hebben afgescheiden, als zijn de Grieken, en alle de Protestanten daarenboven. Luc. 15.

Maar ik andwoord met den h. Aug. Lib. 2. cont. Epist. Parm. C. 11. Num. 25. Praecidendae unitatis nulla est justa necessitas.

Jaa, maar (aiunt)

R. 1o. Zijn 'er dan, nu in hunne nieuwe vergaderingen geene kwaalen &c of zijn alle hunne ledemaaten heiligen?

Kortöm: alle onze afgedwaalde broeders, de Protestanten, kunnen niet looghenen, dat de R. K. kerk, als zij haar hebben verlaaten, door heel de werrald verbreid was, en dat zij haar vervolg optelde tot aan d'Aplen (gelijk d'eerste Reformeerders hebben bekend) en vervolgens was de R. K. kerk nog in stond, als de Protestanten zig van haar hebben afgescheiden. Want de kerk van Chs is altijd de zelfde. Portæ inferi non &c. Matt. 16. Ecce ego vobiscum sum &c. 28. Zoodat zij zeggende, dat zij zig van de R. K. kerke hebben afgescheiden, hun eigen vonnis spreeken.

Eclam, o pertinent, uti oes abusus, et peccata; si id consideraffent, Eclam, non qm deseruissent, sed, ipsa, in domo illa, mansissent.

Melius fecere oi avo fideles, et adhuc hodiedum, ut domestici faciunt, qui, multa, mala, et perversa, in Ecla domo videntes, ideo Ecla domum, o dereliquerunt, sed conati sunt illa, ejicere è domo, quæ ad illam, o pertinent, et quæ everrere o pnt. die verdraagen zij tot dat het den vader des huisgezins behaagen zal aan zijne maeijers éénmaal te zeggen, dat zij 't onkruid uitplukken, en in bondeltjes binden zullen, om te verbranden, en de tarwe te vergaaderen in de hemelsche schuuren. Simplex, et quotidiana similitudo id nos docere poterit. Quid facit prudens materfamilias, aut fieri curat, indien zij sordes, of ongedierte in haar huis ontmoet? zij verfoeijt, zij verwenscht, zij verlaat of zij daarom haar huis? Neen! maar zij neemt, of doet den beezem neemen, of zij gebruikt vallen &c. om het ongedierte te vangen, de onde vuijligheid en uit te veegen. Sic et nos simpliciter facere debuissent oes qui Eclam deseruerei pro cidenda unitatis nulla est justa necessitas. Kortom: Zia A. A.

Conclusio.

3°. Een huis word opgebouwd bij trappen, en niet schielijk op ééne en zet &c.

4°. Een huis bestaat uit verscheide zoorten van materiälen &c.

5°. ijder huis heeft eene deur &c.

6°. Daar is géén huis, of men vind' er iets dat eigentlijk tot 't huis niet behoord, als muijzen, rotten

Mor. 2m. Cum diximus Eclam tam in se quam in suis partibus o simul ac semel, sed pedetentim perfici, consolationi nræ serviet als wij onze onvolmaaktheden aanschouwen &c.

Onze pligt is, om 't weldaad, dat wij tot gods waare, en éénige kerke hooren, wel te waardeeren 1°. met ons vast aan die kerk te houden. 2°. met god voor dat weldaad al ons leeven te bedanken, vooral op onze verjaaringe, or 't feest der kerkwijdinge &c. 3°. voor al met ons als regte leevende leeden der kerke te draagen. &c.

Conc: Wel aan dan, A. F. &c.

v. de Rogers de parabel van den verl. Zoone.

Dom. 37.

In Festo Dedicationis

Item

S. Matthæi

1738. 49.

66.

64

Zachæe, festinans descende.... &

Festinans Descendit

Luc. 19. v. 6.

Surgens, Secutus est Eum.

Matt. 9. v. 9.

Niet een, maer verscheide zaeken zijn'er, die als nu heden tot voorwerp van uwe aendagtigheid zouden kunnen dienen. A. A.

Eerst en vooral zou ons voorwerp heden kunnen 't Ev. van dezen Zondag. dog ik stapp hier van af, om dat er juijst een bezonderen ondubbelde feestdag op dezen dag vervalt Scil: en de feestdag der kerkwijdinge, en de feest van den h. Apostel, en Ev. Mattheus.

1766

dolore dentium, et febre impeditus hodie nullum officium in Eccla exercui

Voor zoo veel 't heden is de feestdag der kerkwijdinge. is 't al van ouds de gewoonte van de kerke dat op dezen feestdag 't Ev. van Zacheus word voorgelezen; en niet zonder reden; want gelijk de Heere Xus in 't huis van Zacheus zijn verblijf genoomen heeft, en dat huis daer door de zaligheid toegekomen is; zoo is 't ook dat zulks van onze huizen, kerken, en vergaderplaetsen gezeid mag worden; want Xus aldaer rust, en blijft op 't outaer; want hij aldaer zonderling is door d'uitdeilinge zijner genaede, en aldus de zaligheid mede deilt.

Wat nu den feestdag van den h. Apostel en Ev. Mattheus aenbelangt, 't Ev. van dien feestdag komt wonder wel over een met 't Ev. van den feestdag der kerkwijdinge. 1° Word Zacheus een rijk man, een tollenaer, als in 't voorbijgaen van Jesus geroepen, 't Ev. zegt ook van Mattheus: Jesus van daer voordgaende, zag een mensch op 't tolhuis zitten, genaemd Mattheus, en zeide tot hem, volg mij.

2° Word 'er van Zacheus gezeid, dat hij van Xus geroepen

Dom. 37.

In Festo
Dedicationis
Item
S. Matthæi
1738. 49.
66.
64

Zachæe, festinans descende ... &
Festinans descendit
Luc. 19. v. 6.
Surgens, secutus est eum.
Matt. 9. v. 9.

Niet een, maer verscheidene zaeken zijn 'er, die als nu heden tot voorwerp van uwe aendagtigheid zouden kunnen dienen. A. A.

Eerst en vooral zou ons voorwerp heden kunnen wezen 't Ev. van dezen zondag. doch ik stappe hier van af, omdat er juyst een bezonderen en dubbelde feestdag op dezen dag vervalt, scil: en de feestdag der kerkwijdinge, en de feestdag van den h. Apostel, en Ev. Mattheus.

Voor zoo veel 't heden is de feestdag der kerkwijdinge. is 't al van ouds de gewoonte van de kerke dat op dezen feestdag 't Ev. van Zacheus word voorgelezen. En niet zonder reden; want gelijk de Heere Xus in 't huis van Zacheus zijn verblijf genoomen heeft, en dat huis daer, door de zaligheid toegekomen is; zoo is 't ook dat zulks van onze huizen, kerken, en vergaderplaetsen gezeid mag worden; want Xus aldaer rust, en blijft op 't outaer, want hij aldaer zonderling is door d'uitdeilinge zijner genaede, en aldus de zaligheid mede deilt.

Wat nu den feestdag van den h. Apostel en Ev. Mattheus aenbelangt, 't Ev. van dien feestdag komt wonder wel overeen, met 't Ev. van den feestdag der kerkwijdinge.

1°. Word Zacheus een rijk man, een tollenaer, als in 't voorbijgaen van Jesus geroepen, 't Ev. zegt ook van Mattheus: Jesus van daer voordgaende, zag een mensch op 't tolhuis zitten, genaemdt Mattheus, en zeide tot hem, volg mij.

2°. Word 'er van Zacheus gezeid, dat hij van Xus geroepen

zijnde: haestelijk afgekomen is; 't Ev. zegt ook van Mattheüs: En hij opstaende, volgde hem. 3°. Word' er van Zacheüs gezeid, dat hij den Heere Xus in zijn huis ontfangen heeft, en dat alle die dit zagen, daer over morden, van 't Ev. zegt ook van Mattheüs dat hij Xus aen zijn tafel ontfangen heeft, tw. de Pharizeën, ziende tot zijn discipelen zeiden: Waerom eet uw meester met de tollenaers en zondaers? 4°. Word' er, in 't Ev. van Zacheüs gezeid, dat Xus wederleide degenen, die'er over morden, 't Ev zegt ook dat Jesus, hoorende 't gene de Pharizeën tot zijne de discipelen zeiden, scil: waerom hunne meester bij een tollenaer was, dat hij dit hoorende, zegt aan deeze zeide: De gezonden hebben de geneesmeester niet van noode, maer wel de zieken ... want ik ben niet gekomen om de regtvaerdigen, maer om de zondaers te roepen.

|| dat hij bij Zacheüs was ingegaen, en dat Xus tot hem zeide: De zoon des menschen is gekomen om, &c.

Zoodat wij den met regt ook zeggen dat 't Ev. van beide deeze feestdagen overeenkomt met elkanderen.

Mijne meeninge is juijst niet deeze overeenkominge in alle haere deelen te agtervolgen, maer enkelijk, en alleen zullen wij voor als nu overwegen (hoe dat en Mattheüs en Zacheüs van Xus geroepen zijnde den Heere Xus vlijtig en terstond in hunne huizen ontfangen hebben, waer uit de zondaer leeren zal hoe hij na hun voorbeelde Xus volgen, en ontfangen, maer) Attendite.

Propositio

1°. de Personen die Jesus riep,
2°. hoe hij ze riep.
3°. Wat zij geroepen zijnde deden.
Ider deezer 3 Leden zal ons een zoet lesje mededeelen.

Ium qd. nobis occurrit circa personam Matthæi et Zachæi, illud e, qd. fuerint hoes ejusdem conditionis et professionis, scil: ambo Publicani. Cum enim Matthæus in telonio sedisse legatur, publicanum fuisse satis colligitur: Zachæus autem distincte noie publicani, in Ev. describitur, Nam Ev. ait: Daer was een man genaemd Zacheüs, die een oppertollenaer, en zeer rijk was.

Publicani ii erant, qui imposita Judæis tributa colligebant. Hos Judæi oderant, et ut publicos peccatores habebant.

Verum, o sic sese res hbt, exactorem esse tributorum nihil mali arguit: si enim, dicente Xto reddendum

Matt. 22. 21.

sunt Cæsaris Cæsari, et teste Paulo, Cui tributum tributum; etiam, eos requiri, qui ea colligant, abundè colligitur. Idq malum o e. Rom. 13-7.

Malitia, si quæ, in eo erit quod nimium exigant, et ultra justitiam extorqueant. En omdat ten tyde van Chs de tollenaars door den bank zulke knevelaars en onregtvaardige wáren, gaan zy in 't Ev. ook doorgaans gepaard met d'openbare zondaars.

Videndum autem, hic an Matthæus, et Zachæus fuerint publicani, qui solo apud Judæos noie injusti et peccatores, an etiam in rei veritate tales coram Deo fuerint.

Quantum ad Matthæum, publicanum injustum fuisse ex textu colligunt Interpretes. S. Chrysol. Serm. 39. "Notans vocem Sedentem, ait, sedebat qui stare o poterat pondere cupiditatis oppressus, et ipsa totus conscia fraudis incurvus." Idem innuit S. Ambr. in Cap. 5. Luc. "Propria reliquit, qa rapiebat aliena". S. Hier. in C. 9. Matth. "Videbant publicanum à peccatis ad meliora conversum". Igitur Matthæus o tt apud Judæos noie injustus, sed et in rei veritate talis coram Deo fuit.

Talis item, et Zachæus fuit. patet ex eo quod ipse Zachæus Xto Dno dicebat. Zie Heere, inquiebat, de helft van mijne goederen geef ik den armen, en heb ik iemand door bedrog ergens in te kort gedaen, dat geef ik vierdubbeld weder. adeoq, fatente ipso Zachæo, ~~non~~ o solo apud Judæos noie injustus, sed et in rei veritate talis coram Deo, sicut et Matthæus, fuit.

2do Quid autem de utroq hoc injusto publicano dr.? Ev: ait, utrumq, à Xto Dno vocatum, et quasi casu et p. transennam, vocatum esse. De se ipso Matthæus in Ev. ait: Jesus van daer voordgaende, zag een mensch op het tolhuis zitten, genaemd Matthéus, en zeide tot hem: volg mij. De Zachæo Ev. Lucas ait: Jesus ingaende doorwandelde Jericho. En daer was een man genaemd Zachéus... En Jesus hem ziende, zeide tot hem: Zachéus, haest u, kom af.

3tio Et ecce uterq à Xto vocatus statim venit. Matthaus de seipso ait: surgens secutus e eum. De Zachao Ev. Lucas ait: En hij quam haestig af, en ontfing hem met blijdschap. Statim ut Dni vocantis vocem audierunt, venerunt, secuti st, et exceperunt Illum in domos suas. Xus Dnus dicebat: veni sequere me, haest u, koom af, et secuti st. Non amplius hærebant in peccaminoso telonio. Non ctinebant amplius haetenus praeticatas injustias. Non desiderabant amplius ex publicani, qui jam vocabantur, ut essent Xti discipuli.

En paucis quales personæ fuerint Matthæus et Zachæus, quos à Xto vocati, et statim secuti st Eum. Singula nobis saluberrimam lectionem nunc dabunt.

Moralia

Ac 1mo Si cSideremus quales persona fuerint, scil: publicani, qui habebantur et re ipsa erant publici, et nixi peccatores, hinc discere possumus dat de zondaer noit denmoedt moet laeten zinken, quantumvis gravia sint sua peccata. Videmus hodie Matthæum et Zachæum à Xto Dno vocatos. Et hos Xus Dnus vocare voluit, ut eos peccatoribus adderet, suumq amorem erga peccatores ostenderet. Hunc suum amorem in innumeris alüs ostendit ut v. g. in Petro, in Paulo, Magdalena, alüsq mxis peccatoribus. Idem varüs parabolis etiam declaravit, ut drachmæ pditæ, item ovis, filii prodigi, et similibus.

Numqm itaq peccator ac cadat, al was hij een onkuijsige gelijk een Magdalena, of een verlooren zoone, al was hij een vervolger van Xus gelijk een Saulus, al was hij een verraeker, en verloochenaer van Xus gelijk een Petrus, al was hij een onregtvaerdige, woekeraer, knevelaer, en verdrukker van zijnen naesten gelijk een Mattheus en Zacheus. Numqm cum Caino dicat: Grooter is mijne boosheid, dan dat ik genade verdiene. Sed ectra dat hij gedenke, dat Jesus heeft gezeid: Venite ad me oes qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos: Dat hij gedenke dat, als de Pharizeen morden dat Jesus bij een Mattheus, bij een

Gen. 4-13.

Matt. 11-28.
Jois. 6-37.

bij eenen Zacheüs was ingegaen, dat hij gedenke, zeg ik, dat Jesus
alsdan zeide: De gezonden hebben den geneesmeester
niet van noode, maer wel de zieken... Ik ben niet ge-
komen om de regtvaerdigen, maer om de zondaers te
roepen. De zoon des menschen is gekomen om te zoeken
en zalig te maken, het gene verlooren was: Dat hij
gedenke, hoe dat de Heere Jesus zulks met er daed in
den persoon van eenen Mattheüs, van eenen Zacheüs heeft
getoond, met hen, die zulke groote en openbaere zondaers
waeren, tot zig te roepen. Atq illud primum est qd &c.

2do Si consideremus quod Jesus Matthaeum et Za-
chaeum vocaverit scil: al wandelende, en in 't verbijgaen,
exin discere possumus qd et hodiedum simili modo saepe
peccatorem vocet. Circumcirca obambulat Jesus maledic-
tum Jericho cordis nostri. Et quid mirum? Si adversa- 1. Pet. 5.
rius diabolus (uti Petrus ait) circuit quaerens quem devo-
ret, et ut in libro Job habetur, circuit terram et perambu- Job. 1-7.
lat eam, nonne potiori jure bonus pastor Xtus circum-
eundo procurabit salutem ovium suarum? has quaerit,
et ob has circuit. Hoc incepit ab introitu suo in hunc
mundum // hoc ostendit in Mattheo et Zacheo. Et tales
deambulationes adhuc facit in maledicto Jericho cordis
nostri idem Xtus. Quid enim aliud st sanctae ejus in-
spirationes, et piae cogitationes, nisi Dei in corde nostro
deambulationes? Quam saepe Deus quasi transeundo,
ambulando, et casu vdr, vocare peccatorem? quam saepe
Deus peccatorem tangit lectione pii libri, door 't hooren
van deeze, of gene predikatie, door dit of dat ongeval,
het gene hij aen zijne bueren, vrienden, naestbestaenden,
of ook aen zijnen persoon sinit evenire? Deambulando
in paradyso Deus olim clamabat et dicebat: Adam Gen. 3
ubi es? sic et hodiedum saepe obambulat cor et cum
peccatoris dicens: Peccator ubi es? quid fecisti? &c.

// Hierom zeid d' Engel tot Joseph: Gij zult zijnen naam Jesus noemen, want hij zal zijn volk verlossen. Matt. 1-21. Hierop ziet Paulus 1. tim. 1-15.

Est hoc sane non parvum amoris divini et misericordiae
indicium, qd toties adhuc indies corda nostra obam-
bulet. Verum pessime nobiscum ageretur, si ambulanti
Dno reluctemur. Exprobrabat Jesus civitatibus quas

Luc. 10-33 perambulabat: Væ tibi Corozaim, væ tibi Bethsaida &c.
o correspondera[n]t visitationi, et voci Divinæ. Plorans
Luc. 19-42. dicebat Jesus Jerosolymæ: Ach! of gij erkende, ook
nog op dezen uwen dag, het geene u tot vreede strekt?
edog nu is 't voor uwe oogen verborgen. Want u zullen de
Prov. 1-24.... dagen overkomen &c. Idem et peccatori timendum,
qui vocem Xti obedientis, o audierit.
3º. Quare minime sufficit tot troost van den zondaer
aen temerken, dat Jesus vocaverit Matthæum, Zachæ-
um &c. peccatores, qd. Jesus etiamnum sæpe pecca-
torem vocet, sed et considerandum e, qd Matthæ-
us, quid Zachæus à Jesu vocati fecerint, sul: (ut
audivimus) Secuti sunt eum &c.

Atq. hinc 3tio discere dbms dat zal 't voorbeelt
1 aen den zondaer van eenen Mattheus, van eenen Zacheus tot troost verstrekken
can hem aen maedigen om op de goedheid en barmhertigheid van
Jesus tot de zondaers zijn betrouwen te stellen, dat hij ook
^ zoo moeten wij, gelijk Mattheus, gelijk Zacheus van Jesus geroepen zijnde
zeg ik, daer uit leeren zijn zondig leven moet verlaeten, terstond opstaen en
Xtus volgen. Non expertus Mattheus, o expertus Zache-
us fuisset misericordiam Jesu et remissionem peccatorum, nisi
relinquendo &c. Matt. 18-8.

Adeoq. nisi peccator relinquat..... Verbo: sine conversio-
ne nihil peccatori patrocinatur misericordia Jesu erga
peccatores.
3º. Forsan dicet aliquis peccator: scio qd sine pœa. nihil
mihi serviat divina misericordia, sed ego me convertam,
Deus misericors e, et bonus; dabit mihi postea spatium
conversionis; bonus e o vult mortem peccatoris, dabit tpus quo
me convertam.

R. Itane? O peccator! hujusne asserti tui hbs assecuritatem?
qdonam, aut ubinam Deus tibi promisit tpus aliquod, quod
nunc hbs? oibs dictum e: Vigilate qa nescitis diem neq.
Matt. 25-13 horam. Qd igitur differs conversionem in tpus qd. forsan
„ o hbbis? „ Spem expectas (inquiebat S. Aug. peccatoribus)
„ et de Dei misericordia plurimum tibi polliceris

quasi

quasi ille, qui tibi per poenitentiam promisit indulgentiam,
promiserit tibi etiam longiorem vitam, unde scis quid
pariat crastinus dies? Gedenk wat d'Eclus zegt:
Vertoef niet u zelven, tot den Heere te bekeeren, nog en — Eccli. 5-8.
stelt het niet uit, van dag tot dag; want zijne gramschap
zal schielijk komen, en u in den tijd der wraeke vernielen.
2º. Instabit forsan peccator dicens: Aliquibus spatium
pœnitendi in senectute dedit, quidni et mihi dabit? bonus
est, et misericors.

R. Gratia aliquorum non est omnium. Opponamus his alios, qui
converti negligentes, antequam postea conversionem inchoarent, abrepti sunt.

Sed esto, licet Deus tempus largiatur postea, an et
tunc cum tempore conversionis gratiam largietur? Dis=
tincta longe sunt illa duo, tempus, et conversio. Multis, nega=
re non possumus, post patrata peccata, satis longum vivendi
tempus datum; sed non ideo cum tempore etiam gratia conversionis
data est. Qui prius se convertere, vocante Deo, neglexere,
postea non possunt, justo Dei judicio gratia tunc eis denegatur;
Exemplo tota Jerosolyma.
3º. Instabit fortassis iterum peccator allegans: Antehac
etiam multis vicibus, dum incideram in peccata, convertere
me potui, et à peccatis resurrexi, quare non possem idem
facere in posterum?

R. In primis unde scis, O peccator! quod anterioribus
istis vicibus verè te converteris? Concedam facilè quod ex=
ternè quaedam signa dederis, quod etiam ad Sacra
accesseris, at cum istis optimè consistere potest defectus veræ
conversionis; non enim tam in istis externis, quam in corde
contrito, germano emendationis proposito, vitæ novæ exemplo vera conversio
consistit. cum Matthæo, Zach. non differendum, statim surgendum, relinquenda
quæ... et Jesum sequi oportet, et in eo vera conversio consita est.

Deinde, licet concedam, te istis anterioribus vici=
bus verè fuisse conversum, quod tu facilè concedendum,
ergonè poteris postea? Falleris, falleris, O peccator.
Non affert, quod de Samsone Script: habet, qui postea, ut ante
se rumpere funes, et è manibus philistinorum evadere

posse putans, ô poterat) En die se hbt cum peccatore
Longa in peccatis procrastinatio conversionem reddit diffici-
lem (Hic affer exemplum Augni vide lib. Confess. 8.)
Waerlijk d'uitstel maeckt de bekeeringe nog zwaerder:
gedüerig slaen maeckt het ambeeld onverbreekelijk; door
gedüerig werken krijgt men vereelde handen; ~~en~~ door gedüe-
rig zondigen komt men tot de gewoonte, en als men lang
gewoon is het padt der zonden te betreeden, kan men zeer
Jerem. 13 qualijk dat verlaeten. Ja zoo ras kan een moor zijn huijd
en een luijpaerd zijne vlekken veranderen, als een zondaer
goed doen, als hij aen het quaedt gewent is. Hoe[2] een boom
dieper geworteld is, hoe die quader is uit te trekken; Hoe
een ~~nagel~~ spijker dieper ingeslagen is, hoe die ook moeijlijker
uitgetrokken kan worden; Hoe[5] de grond langer onbe-
ploegd legt, hoe die harder word; Hoe[6] ouder de vlek
in een kleedt, hoe moeijlijker uit te wissen; Hoe[7] de
wonden meer veroüderd zijn, hoe veel te qualijker die
Pone hic superiori parenthesi inclusa te geneezen zijn: Even zoo is 't met een verouderde &c.
Vervolgens O! zondaer, wie gij zijt, bedrieg u zel-
ven niet, ~~stelt het niet uit~~ streelt u niet met het onzekere toekomende Vertoeft niet u zelven
hij voegd'erbij: want zijne gramschap zal schielijk koomen, en u inden tijde der wraeke vernielen.
tot den Heere te keeren, nog stelt het niet uit van dag
tot dag, denkende God is een goede, en barmhertige
Godt &c ; 't is zoo, God is goed en barmhertig; maer ook
rechtvaerdigh; daerom als d'Ecclus uw vermaent: Vertoeft niet #
Conclusio
Si velimus Dei bonitati, et misericordiæ, ut oportet,
confidere, Matthæum, Zachæum imitemur, & ca-
sic ceteros veri pœnitentes (enumera) Sic et nos &c.
Sic fiet, dat, gelijk Mattheus, gelijk Zacheus van
Christus geroepen zijnde, en Christus terstond gevolgt zijnde
en Christus in hunne huizen ontfangen hebbende de zaligheid
aen hunne huizen toegekomen is, zoo zal 't geschieden
zeg ik, dat wij Jesus ook in 't huis van onze ziele
door zijne genaede ontfangen zullen, en dat wij
~~naemals~~ zullen verdienen naemals van Jesus ont-
fangen te worden in zijn huis van den hemel, om aldaer
daer te verblijven, bij Jesus niet voor een tijd, maer
in alle eeuwigheid. Amen.

Dom. 15. 68

In Festo Dedicationis 1740.

Nescitis qa templum Dei estis, et Spiritus Dei habitat in vobis? Si quis autem templum Dei violaverit, disperdet illum Deus.

1. Cor. 3. v. 16. 17.

De feestdag der kerkwijdinge, die wij heden vieren, is een feestdag die zoo in 't O. als N. T. met groote plegtelijkheis gevierd geweest. A. A.

Zoo vermeld de schrift 3. Reg. 8-63. wat een groote vreugde Salomon en geheel Israël bedreef als de nieuw gebouwde tempel aen Gode almagtig wierd ingeweid. Ja deze vreugde duerde zelfs agt dagen agtervolgens.

Zoo verhaelt ook de h. schrijver van de boeken der Machabeën dat Judas Machabeus den tempel, door den koning van Sijrien ontheiligd, gezuiverd hebbende, eenen grooten feestdag daervan heeft ingesteld, w feest 8 dagen agtervolgens duerde, en 't jaerlijks zou gehouden worden. 1. Mach. 4-56.

'T is ook van deze 't jaerlijkze kerkwijdinge dat d' Ev. Jo. 1-10-22 zeid: Het hoogtijdt der tempelwijdinge wierd te Jerusalem gehouden, en Jesus wandelde in den tempel in de Galerije van Salomon.

Nu deze zelfde gewoonte van de kerken of templen aen Gode toe te wijden, en de 't jaerlijkse gehengenisse daer van te houden, is niet alleen geweest bij de Joden in 't O. T., maer ook altijdt bij de Xtenen in 't N. T. onderhouden. Getuygen daer van is de feestdag der tempel of kerwijdinge, die wij als nu heden nog vieren.

Meermaelen hebben w' U. A. op dezen feestdag onderhouden met d' inwijdinge onzer steenen templen, en hoe wij daer van 't jaerlijks met dankbaerheit de gehengenisse

moeten houden.

Daerom laet ons nu van eenen geestelijken tempel en des zelfs Inwijdinge spreken, naem. van den tempel onzer Lighaamen en Zielen. Van deze geestelijke tempel zeit Paulus in d'opgenomene woorden: Weet gij niet dat gij Gods tempel zijt, en dat de geest Gods in u woont? Zoo wie den

Propositio tempel Gods schendt, Godt zal hem schenden. Quae verba mutuae instructionis ergo paucis explicabimus. Attendi

Naedat Paulus in 't voorgaende van 't 3de hoofdstuk des 1sten briefs aan de Kor. uit tw. onze opgenomene woorden genoomen zijn, gesproken had van 't grondwerk des gebouw

van C. J., en hoe hij Paulus, naar de genaade aan hem gegeven op dat grondtwerk gebouwt had, met de Corinthianen door 't geloof, in den Doop in C. J. tempels des h. Geest te maken zoo begint hij in d'opgenomene woorden, de Corinthianen te waarschouwen dat zij zig moesten wagten voor de valsche

Joodse Leeraars, die 't grondwerk C. J. zogten te vereidelen, en 't géene daer op gebouwt was wilden vernietigen. Nu dit doet Paulus met de gelovigen aldus aan te spreken: Nescitis qa templum Dei estis &c.

1o Fidelis templum Dei. = 1o Paulus noemt de gelovige Corinthiänen tempel van Gode. Hij had haer v. 9. genoemt Gods akkerwerk en Gods Gebouw, en in de text noemt hij hen tempels van Gode, daer de h. Geest in woont, tempels gebouwt niet op menschelijke wijsheid, menschelijke welsprekentheit, maer op 't grondtwerk der Apostelen en propheten, waer van J.

Eph. 2-20 zelf de voornaamste hoeksteen is.

Deze zelfde benaaminge van tempels van Gode geeft Paulus ook nog aan de gelovigen op andere plaatsen zijner brieven meer. Dus noemt hij hen ook in dit zelfde hoofdst. terstont naa d'opgenomene woorden. De tempel Gods is heil[ig] (inquit) en gij zijt die tempel. Item: Weet gij niet dat

1. Cor. 6-19 uwe leden een tempel zijn van den h. Geest, die in u is, dien

2. Cor. 6-16 gij van Godt hebt, en dat gij u zelfs niet en zijt. Item: Gij zijt de tempel van den Levenden Godt, gelijk Godt ge zeit heeft: ik zal in hen woonen, en onder hen wandelen ik zal hun Godt zijn, en zij zullen mijn volk zijn.

2o Idum Corpus & aam. Tempels dan zijn de gelovigen van Godt en den h. Ge[est] die in haer woont, en dit zijn zij niet alleen naar de Ziele, maer ook

ook naa't Lighaam zelfs. Dit drukt Paulus duidelijk
uit in de woorden, zoo even aengehaald, Weet gij niet dat
uwe Leden een tempel zijn van den h. Geest, die in u is.
Welke woorden duidelijk zeggen, dat de geloovigen, en na de ziele
en naa't lighaam, tempels zijn van gode, en den h. Geest. 3°.
Wil U. A. nu ook weeten, hoe en op wat wijze de Kor:, en wij In. Bapt. facti
allen geloovigen tempels van godt, en den h. Geest geworden
zijn? 1° wij hebben ons alleen ~~maar~~ te herinneren 't h. Sakr. des Doopsels ^ de bedieninge van 't
'tw. wij door gods genaede ontfangen hebben. ^ Daar is 't dat de Pries-
ter den duivel uit den Doopling verdrijvende heeft gezeit:
Vertrek van hier onreine geest, en maek plaets aen den
h. Geest den Vertrooster, ~~welke~~ w bewoordinge, en wijze
van spreken de priester tot verscheide maelen toe herhaelt.
daar is de doopling, zoo dra hij gedoopt is, met 't h. Chrismais
gezalft, om als eene geestelijke priesteren in den tempel
van zijne ziele en lighaam, zijn ziele en lighaam aen gode Rom. 12. 3
op te dragen tot eene levende, heilige, en gode behaaglijke
offerhande. 2°. voeg hier nu bij de bedieninge des h: vormsels, in dew wij door d'op-
Het is dan door 't Sakr des doopsels dat wij en na de ziel leggingen der handen van den
en naar lighaam tempels van godt, en den h. Geest geworden zijn Bis: overkommende en gezalfd met de gebe-
w. tempelwijdinge, is door 't h. Sakr: des vormsels vergroot, en bevestigd. den h. geest hebben
En dit wil Paulus dat wij wel zullen weeten, i.e. wel Illues rult
zullen gehengen, en dikmaels ons indagtig maken. Nes Paulus ut re-
citis, ait Paulus, q. d. cordentur.
Dog wanneer, wanneer, moeten we dit al weeten en geden-
ken, of vernieuwen? ô dit behooren wij al gedaen te hebben met betrek op den doop 5°
zoo draa wij tot de jaaren van ons verstands gekomen zijn, Quando?
Hierop behooren alle ouders, ende Peters & Meters wel te letten, dat
zij dit indagtig maken aen de kindertjes, die zij ten doop
gehouden hebben, zoo dra als zij tot de jaaren van 't ver-
stands beginnen te koomen &
2°. dit behooren ~~wij~~ gedaen te hebben, of ook nog te
doen, als zij ~~w~~ eenig ander Sakrament ontfangen, en bovenal
als zij ~~men~~ 't h. Sakr. des Vormsels, of d'eerste h. Communie
zullen ontfangen &
3°. Dit moeten wij doen als de vont op paesch-
avonde gewijd wordt &
4°. 5° jaarlijks ijder op zijne geboortendag &
5°. Eenig in hoc festo dedicationis istae, in quo
secundum S. Bernardum memoriam colimus van d'inwijdinge

onzer Zielen en lighaemen in 't Jaer van den Doop &c.

Weet ye dan niet gelovigen dat gy Godts tempel zyt

6°. quod id faciendum. Gedenk al dikwels aen deze uwe waerdigheit, doet dit 1°. met Godt te bidden, om vergiffenis van al 't geen, waerdoor ye eenigszins den tempel van ye ziel of lighaem mogt geschonden hebben, &c. doet dit 2°. met een goed voornemen te maken, en Godt te bidden, om zyne genade om in 't toekomende dien tempel niet wederom te schenden.

7°. quare id faciendum. En niet zonder reden dat Paulus wil dat wy al zoo zeker weeten, en indagtig zyn, dat wy tempels van den H. Geest in den doop geworden zijn; want hy voegt er by en zeit: zoo wie den tempel Godts schend, Godt zal hem schenden.

8°. templum Dei violatur falsis doctrinis. Door deze woorden wil Paulus, schryvende aen de Cor. en haer waerschouwende dat zy zig wel zouden wagten van door de valsche Leeraers niet verlydt te worden, te kennen geven de bedreigingen en de straffe die zy zoo wel als de valsche Leeraers te verwagten hadden, byaldien zy Gods tempel, door den doop geworden, door eenig valsche Leeringe zouden komen te schenden. Zoo wie den tempel Gods schent, Godt zal hem schenden; Godt zal niet straffen door 't vuer, waerdoor hy nog zou kunnen gezuivert en behouden worden, maer Godt zal hem schenden en ten eenemael vernielen.

Dog nademael Gods tempel onzer zielen en lighaemen, niet alleen geschonden word ~~door~~ valsche Leeringen maer ook door alles wat aen Godt strydig is, en met zyn heiligheit niet gepaert kan worden, zoo dient men hier verder aen te merken, hoe en op wat wyze die tempel al geschonden word, en ook hoe dat die schenders van Godt zullen geschonden worden.

9°. violatur quovis gravi peccato. En wel 1°. in 't algemeen gesproken, zoo word de tempel Godts geschonden door alle grove en doodelyke zonde. Hoort Paulus hier maer eens van sprekén: Wat gemeenschap heeft 't ligt met de duysternisse? wat samenstemming heeft Xus met Belial?... wat overeenkomen heeft de tempel Gods met d' afgoden? want gy zyt de tempel van den levende Godt, gelyk Godt gezeit heeft: ik zal in hun wonen, en onder hun wandelen, ik zal hun Godt zyn, en zy zullen myn volk zyn. daerom gaet uit het midden van

2. Cor. 6. 14..

van hem, en scheidt u af, zeit de Heer, en raeckt niets aen het geen onrijn is. q. d. Paulus &c.

10° Violatur præcipuè impudicitiâ.

Doch alhoewel alle doodtzonde den tempel godts onteert, zoo geschiet dit nogtans bovenal door de gruwzaeme zonde van onzuiverheit, die Paulus wil dat van de Xtenen niet eens genoemt, veel min gepleegt, zal worden, gelyk't heiligen betaemt.

Zoo leert ons Xus onze Heiland Matt. 15. alwaer hy optellende de zonden die den mensch besmetten, aen 't hooft van alle stelt, quade gedagten, overspelen, hoereryen, en dan besluit hy met te zeggen: dit zyn de dingen die den mensch besmetten, aldus te kennen gevende dat 't deze zonde zyn die gods tempel schenden. Matt. 15. 19

'T zelve leert ons ook 't Apostel Paulus 1. Cor. 6. 18 Hoort hoe hy aldaer spreekt. vlugt, zeit hy, de hoererye alle andere zonden die de mensch doet, is buiten het lighaem maer die hoereert, zondigt tegen zyn eigen lighaem, i.e. hy onteert zyn lighaem met er zoodaenige driften in te ontsteken, die den mensch meer aen een beest dan aen een redelyk schepzel doen gelyken.

Vervolgens 't is besonderlyk deze zonde die den tempel van onze ziel en lighaem schent. en vervolgens weet gy niet, ô Xten, wie gy zyt, die u zoo ligt aen d'ontugt 't zy by u zelven, 't zy met anderen, 't zij met gedagten, woorden of werken overgeeft? weet gy niet (zeit Pau.) dat uwe lighaemen ledemaeten van Xus zyn? zal ik dan de ledemaeten van Xus nemen en die tot ledemaeten van een hoere maeken? dat zy verre.... vlugt de hoererye (en alle andere ontugt...) alle andere zonde die de mensch doet is buiten het lighaem. Maer die hoereert of enig ander ontugt plegt, zondigt tegen zyn eigen lighaem, hij schent den tempel van zyn ziel en lighaem

'T is dan in 't gemeen alle zonde, en in 't bezonder de zonde van onzuiverheit die den tempel van s'menschen ziel en lighaem schent.

2°. Nu, zoo wie den tempel Gods schent (zeit Pau.) Gods zal hem schenden. En dit is eerst en vooral waer van alle groote of grove zonde, mits dien godt aen allen die zulken zonde plegen, en niet beteren ten jongsten dage zal zeggen: Discedite à me maledicti.

11° Hos disperdet Deus.

Dog in zonderheit en bovenal is dit waer van die gruwzaeme zonde van onzuiverheit. van deze is 't dat Pau. Disperdet illum Deus. Dit doet godt deels hier in dit leven, en deels in 't ander leven

12° præcipuè Impudicos

13° *sæpius in hac vita*

En wel 1°. zoo is dit waer reedts hier in dit Leven: want indien men de Schrift eens na wel gaen men zal bevinden dat de zwaerste en schrikkelykste straffen, daer ze van gewaegt, om de zonde van ontugt, den menschen zyn over komen.

De zonde van d'eerste wereldt, dewelke godt door de waeteren van de zondvloed verzoopen heeft, namen haeren

gen. 6-2 oorsprong uit d'ontugtigheit. waerom Moyses zeit: de kinderen Gods, ziende de ~~kinderen~~ dogteren der menschen dat zy schoon waeren, hebben uit die zig alle tot huisvrouwen genomen. En hierint is zulken bedorventheit ontstaen dat Godt alle d'ongeregeltheden niet langer kunnende verdragen, eindelyk de wereld door de waeteren deed overstromen, waerdoor hy vernielde al wat wezen had op de

ibid. 7-23 aerde, van de menschen tot de beesten.

Naer de zondvloed is er geen voorbeeld van de vrael nemende Gramschap Gods zoo schrikkelyk geweest over

ibid. 19-24.. eenig volk dan de verwoestinge van Sodoma, Gomorra en d'andere omleggende steden, die alle om de zonde van onzuiverheit door 't zolfer en vuer regenende van den hemel vernielt geworden zyn.

Men heeft nog 't v. B. van vierentwintigduizend Israeliten die om de zonde van onkuisheit in de woestyne geSneuveld zyn, een v. B. 't w. Paulus aen de Cor. en aen al

1. Cor. 10-8 gelovigen voor ogen stelt om hen van die zonde af te schrikken, even gelyk d'Apostel Petrus. 2. c. 2-5.. en d'Apostel Judas v. 7. de v. B. van de zondvloed en van Sodoma en Gomorra gebruyken om ydereen van der

A zonde af te schrikken. A.

By deze v. B. in dewelke wy zien hoe godt ook heele volkeren, omdat zy zyn tempel schonden, verdelgt en geschonden heeft voeg ook dat van David die ze deze zyne zonde van onkuisheit met verscheide straffen is bezogt geweest volgens dat Nathan aen hem zeide: Non recedet

2. Reg. 12. gladius de domo tua. zoodaenige straffen waeren de

× v. B. van Amnon, die tot straff van deze zonde vermoordt geworden is 2. Reg. 13. 't v. B. van Absolon die zoo droevig aen zyn eind gekomen is 2. Reg. 19.

doodt van zyn kind, de droevige gevolgen van Amnons gruweldaet, d'opstand van Absolon etc: voeg hier by ×

't zelfde kan men van Salomon zeggen, naemelyk dat hy om zyn ontugtigheit van godt met verscheide plagen is [...] Het er Onan gen. 38-7..

is bezogt geweest. B zoodat men wel te regt mag zeggen B.
dat reeds hier in dit leven al zyn waerheit heeft 't geen
paulus bedreigt aen allen die de tempel van haeren ~~ziel~~
ziel en lighaem door eenige zonde van onkuisheit ko
men te schenden. Disperdet illos deus, inqt paulus N°. 2.
2°. Ja doet godt dit juyst niet altydt hier in dit praecipue in altera vita
leven, ô des te schrikkelyken zal hy hem schenden en ver
delgen in 't ander leven. Hoort maer hoe paulus hier van 1. Cor. 6-9..
spreekt: Nog hoereerders, nog overspeelders, nog ontugtigen
zullen het ryke godts bezitten. Hoort ook hoe hy hier van
spreekt gal. 5. De werken des vleesch zyn wel bekent, dewelke gal. 5-19...
zyn hoererije, onreinigheit, oneerbaerheit ontugtigheit.....
en diergelyke, van dewelke ik u waerschouwe, gelyk ik u reeds
gewaerschouwd heb, dat de genen die zulke dingen doen, het
ryke Gods niet en zullen bezitten. Men vind de zelve waerheit
ook in de brief aen die van Ephesen. Gy moet wel weeten zeit
pau: aldaer, dat geen onkuische erfdeel heeft in 't ryk van Eph. 5-5..
Xus en van godt. En dewyl men doorgaens in de wereldt die
dingen zoo quaed niet eens en agt, weynig werk maekt en
niet eens telt vrywillige quaede oneerbaere gedagten, dubbelzinnige
woorden enz: zoo voegt paulus'er eindelyk by: dat nie
mand u verleide met eidele woorden om u wys te maken
dat zulke en diergelyke dingen die tegen de kuisheit stryden
zoo groote zonden niet en zyn, want Om deze dingen, zeit
pau., koomt de gramschap Gods over zulke menschen
Eindelyk en ten laesten hoort ook wat Petrus hier van
zeit. De Heer, zeit hy, bewaert de boozen tot den dag des 2. Pet. 2-
oordeels om gestraft te worden, maer voornamentlyk de
genen, die naer het vleesche in onzuivere begeerlykheden
wandelen. Zy zullen het loon der ongeregtigheit krygen
als die hunne genoegte in de dagelykse weelden stellen
En vervolgens wel te regt zeit paulus van de genen die
de tempels haeren lighaemen en zielen door eenige zonden
van onkuisheit schenden, Godt zal hen schenden, meer
nigmael zelfs door zienlyke straffen hier in 't leven, en
naemaels door d'eeuwige en allerzwaerste straffen der
helle in 't ander leven, waerom ook de hh. vaders zeggen
dat d'onkuischen 't onderste en diepste van allen in de

helle zullen begraven leggen, draegende daer deze
zwaerden straffen hoe dat zy min in dit leven zyn gestraft
geweest.

Conclusio. Wel aen dan, A. A. laet we heden deze les van Paulus
wel gedenken: Nescitis qa. &c

Indien 't ooit beraemt, al 't hans op deze dagen; want
vieren wy met vreugde d'inwydinge onzer steene tempelen
en gebouwen, niet min beraemt 't dat wy gedenken en ver
nieuwen d'inwydinge onzer geestelyke tempels van onze
lighaemen ende zielen &c

Hier toe moet ons aenzetten de bedreyginge die Paulus
doet aen de schenders dezer geestelyke tempels, zoo we den
tempel Gods schent, godt zal hem schenden.

Maer eilaes! hoe wynigen die op deze dagen d'inwy-
dinge haerer lighaemen ende zielen gedenken? In tegen
deel wat is 'er gemeender dan deen h. tempel te schenden
door alle ongebondenheden (enumera) ô! ô! vraeg of laet
zal den dezen t' huiskomen 't geen Paulus haer bedreyge
naem Disperdet illos deus. en elders: Het geen den
Gal. 6-7... mensch gezaeyd heeft, dat zal hy ook maeyen, die in
zyn vlees zaeyd, zal van zyn vleesche verderfenis maeyen
en daerom zeit Paulus ook voor af: Bedriegt ú niet, godt
laet zig niet bespotten. zaeyen wy vlees, wy zullen ook
van 't vleesche de bederfenisse maeyen. Maer in tegendeel
zaeyen we hier 't zaedt van deugden en goede werken
laet 't al wat hart vallen aen onze bedorven natúer, de
tyt zal eens komen dat wy met vreugde zullen weder ko
Ps. 125-6. men, draegende onze schooven, gezaeyt hier hebbende
in den geest, zoo zullen we dan ook van den geest hier een-
wig leven maeyen

Dom. 38/36.

In Festo Dedicationis 1741. S. S.

72

Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis, ut virtutes annuntietis ejus, qui è tenebris vos vocavit in admirabile lumen.

1. Pet. 2. v. 9.

Indien men eit groote vreugde ziet by de menschen, zoo is 't al t'saems op de jaerlykze kermisdagen, waervan ook 't spreekwoord: 't is een slegt dorp daer 't niet eens kermis is. A. A.

D'oorsprong dezer vreugde brengt de naem van Kermis mede: want wat wil Kermis anders als Kerkmis zeggen? i. e. de jaerlykze gedachtenis dat d'eerste Mis in de hoofdkerk der stad of dorp gedaen is? Zoodat de naem van Kermis ons ook aenwyst 't voorwerp of de zaek waerover w'ons verheugen en verblyden, naemelyk dat onze kerken, bid en vergaderplaetsen, aen Godt zyn toegeweid. Een zaek waerover gelyk d'Israelieten in 't O. T., dus ook de Xtenen zig verheugen en verblyden in 't Nieuwe Testament.

Dog dit is 't niet al waervan w'op deze blyde kermisdagen de gedachtenis houden. Wij vieren daer en boven ook wel bezonderlyk de inweidinge en heiligmakinge van de geestelyke tempels onzer lighaemen en de zielen. Ja van de deze is d'eerste zelfs een verbeeldinge. Unde S. Bern. de utroq agens ait: Quid lapides isti potuerunt habere sanctitatis, ut eorum solemnia celebremus? Habent utiq sanctitatem sed pp corpora nra... sancta est a pp inhabitantem — Serm. in dedic. S.

„ Sptum Dei, sancta st corpora pp aas, sanctae etiam
„ pp corpora domus„.

'T is van deze laeste tempel wyding onze's eigen zelven dat wi U. A. alsnu Gedeen zullen onderhouden.
d' Apostel Petrus zeid hiervan in onzen text: Gy zyt een uitverkooren geslagt, een koninglyke priesterdom, een heilige afkomst, een aengewonnen volk: opdat gy de groothedem zoud verkundigen, die u uit de duisternisse tot zyn wonderbaer ligt geroepen heeft.

Propositio Hae verba 1 ad litteram exponemus
2 Moralia deducemus Attendite

Di schrift verhaelt Exod. 19. 5. 6. veele en verschede weldaden, die Godt aen Israel bewezen heeft, en onder anderen, dat Godt aen dit volke zeide: Gy zult my tot een eigendom wezen uit alle volken ... en gy zult my zyn tot een priesterlyk koningryk, en een heilig volk.

Met deze gunsten en weldaeden aen Israel bewezen komen wonderwel over een die, dew d' Apostel Petrus in onzen text vermeld, dat godt aen d' Israelieten na den geest, ik zeg aen de Xtenen bewezen heeft. Ja men mag zeggen dat Petrus als zinnespelende op 't geen godt eertyds aen Israel zeide, wil te kennen geven dat die uitmuntende beloften op eene treffelyker wyze volbrogt zyn in de Xtenen, die na gods woord, uitgedrukt in 't Ev., getrouwelyk luisteren, en die zyn verbond, met hem in den Doop gemaekt, onderhouden. Immers van de dezen zeid d' Apostel: Gy zyt een &c.

twe dingen vermeld Petrus aen de Xtenen in deze woorden 1 houd hy hen voor de waerdigheden die zy door den Doop gekregen hebben 2 hy wyst hen aen, waer toe die waerdigheden hen verpligten.

1 Wat 't eerste aenbelangt naem de waerdigheden die Petrus zeid dat de Xtenen door den Doop gekregen hebben, 5 verscheide telt hy 'er op. Gy zyt een 1 uitverkooren volk (zeid Pet.) een 2 koninglyk priesterdom 3
i.e. koningen en priesters &c.

En wel 1°. Gy zyt een uitverkooren volk. Op verscheide wyzen vinden w' in de schrift dat deze of gene van God uitverkooren word, als B.v. tot eenig uiterlyk ampt of bediening, 't zy geestelyke, 't zy wereldlyke. Dus word van Moyses gezeid: God heeft hem door zyn geloof, en door zyne zagtmoedigheid heilig gemaekt, en hem onder alle vleesch uitverkooren. Dus van d' Apostelen: Vocavit Jesus discipulos suos, et elegit 12 ex ipsis, quos et aplos nominavit. Dus van Paulus: Vas electionis mihi, e ut portet nomen meum, coram &c. confer. 1. Cor. 1-27 — Eccli. 45-4 / Luc. 6-13 / Act. 9-15.

Ten anderen zoo word dit woord van uitverkooren in de schrift genomen voor geroepen tot 't geloof, tot de genade van 't Er., en de kerke van C. J. Dus worden de geloovigen genaemd uitverkoorenen. Doet aen (zeid Pau.) als uitverkoorenen Gods, heiligen en welbeminden, een inborst van medogen &c. Wy moeten God altyd danken (schryft hy aen die van Thess.) voor u, die van God bemind zyt, dat God u van den beginne verkooren heeft tot zaligheid. Item: alles verdraeg ik om d' uitverkoorenen opdat zy ook de zaligheid, die in C. J. is, mogen bekomen. Dus ook Petrus begint zynen brief, en zeid: Petrus Apostel van J. C. aen de vreemdelingen ... aen d' uitverkoornen. — Col. 3-12 / 2. Thess. 2-13 / 2. Tim. 2-10 / 1. Pet. 1-1.

Eindelyk zoo word 't woord van uitverkoornen genomen voor die voorschikt zyn tot de eeuwige zaligheid. In deze zin, zeid Xus: Multi sunt vocati, pauci vero electi. — Matt. 22-14

Zoodat dan volgens den styl der schrifture drie-zins iemand van God uitverkooren word, naem. tot eenig ampt of bediening, tot 't geloof in de waere kerke; en tot d' eeuwige gelukzaligheid.

Nu als Petrus aan de geloovigen zeid: gy zyt een uitverkooren volk, zoo is dit te verstaen van de twede wyze, ^ men die hoopen van ook op de derde wyze naem. tot d' eeuwige gelukzaligheid verkooren te zyn.

^ naem. dat zy uit den overgrooten hoop van ongeloovigen tot 't geloof in de kerke van Xus geroepen waeren.

En deze roep noemt Petrus eene verkiezing: gy zyt een uitverkooren volk, om aldus de Xtenen indagtig te

te maken, dat zy niet om hun verdiensten, en goede
werken, gods uitverkooren volk geworden waeren, maer
dat z' uit enkele genade en loutere barmhertigheid
tot 't geloof in de kerke van Xus geroepen waeren.
'T geen overeenkomt met 't geen Paulus des aengaende
2. Tim. 1-9 zeit, naem. dat Godt ons geroepen heeft niet na onze
werken, maer na zyn voornemen, in de genade die ons
gegeven is in C. J. voor alle eeuwen. vide Tit. 3-5.

Uit kragt dan van een roep die gene verdiensten onder-
stelt, maer die alleen genadig en barmhertig is, zoo
noemt Petrus hier de Xtenen, een uitverkooren volk
i.e. een volk dat door den Doop van Godt geroepen en
verkooren is tot 't geloof in 't Ev., met de hoope om ook
naemals 't eeuwig leven te bezitten.

2° Gy zyt dan een uitverkoren volk. Pet.
gaet voort en voegt'er bij, Een koninglyk priesterdom
i.e. koningen & priesters. Concordat Joes qui dicit
Apoc. 1-6. dat Xus ons koningen & priesters voor Godt zynen Vader
gemaekt heeft. // zoo dan, de twede waerdigheid, die
Pet. aen de Xtenen toeschryft is dat zy ~~priesters~~ koningen zyn.
1 Koningen zyn zij niet van deze wereld, gelyk ook
Xus ryk hier van deze wereld niet was, maer koningen
voor zoo veel z' aen Godt ~~hunnen~~ zijn opperkoning door eenen
opregten dienst onderworpen, want gelyk de kerk in
haere gebeden zeit: Deo servire regnare e.
2 Koningen, omdat zy over ~~hun~~ eigen zelven heerschen
en door de genade van Xus overwinnaers zyn van den
duivel, en van de zonde. En deze heerschappye stelt
Salomon zelfs boven 't heerschen en overwinnen van
vyanden en sterke steden. Een zagtmoedig man (zeit
Prov. 16-32 Salomon) i.e. is beter als een sterkman, en die meester
van zyn gemoed is, is beter dan een inneemer van ste-
den.

3 Eindelyk koningen, zeit Pet., omdat de Xtenen
die hoop hebben van naemals als koningen met Xus
te heerschen, mits dien de Doop ~~hun~~ erfgenaemen maekt
van Godt en mede erfgenaemen van Xus. Hinc Xus aplis
Luc. 22-29 Dispono vobis regnum, sicut disposuit mihi pater.
Idem

// om dit te beduiden heeft de Bedienaar der kerke onder andere ceremonien in den Doop den dopeling het hooft gezalfd.

omnibus promittit: Qui vicerit dabo ei sedere mecum in throno meo, sicut et ego vici, et sedi cum patre meo in throno ejus. Hinc omnibus electis dicturus est: Venite benedicti patris mei possidete regnum, quod &c. Apoc. 3 Matt. 25

3° Koningen noemt Petrus dan de Xtenen, en te gelyk ook priesters. Gy zyt een koninglyk priesterdom.

1 Priesters zyn de Xtenen, niet gelyk de genen die van Godt tot bedienaers der Kerke gestelt zyn, maer geestelyke priesters om, gelyk Petrus in het zelfde hoofdstuk een 8 of 4 voor onze tertwoorden zeid, geestelyke offerhanden op te dragen, die Gode aengenaem zyn door J. C. En wat zyn die geestelyke offerhanden? Hoord Paulus maer spreken. Ik bid u broeders door de barmhertigheid Godts, dat gy uwe lighaemen opdraegt tot een levende, heilige, in Gode behaeglyke offerhande. Rom. 12 - 1

2 Priesters ook nog zyn de Xtenen in Xtus, die het hoofd is van 't lighaem, daer zy de ledemaeten van zyn.

3 Priesters omdat zy in ons outaers offerhande te zaemen met Xtus, die daer en d'opperpriester en d'offerhande zelfs is, en met de priesters of bedienaers der Kerke, C. J. offeren en opdraegen aen den Hemelschen Vader. Waerom ook de priester in d'offerhande niet zeid, ik bid u, ik offer u &c maer, Wy bidden u, Wy offeren u &c. Waerom ook de dienaer der Misse uitnaeme van al 't volk gestaedig antwoordt, Amen &c.

Zoo dan te regt zeid Petrus van de Xtenen Gy zyt een koninglyk priesterdom.

4° Pet. gaet voord, en voegter by: Gy zyt een heilige ~~afstammelinge~~ afkomst.

1 Heilige afkomste omdat zy door den Doop geheiligd zyn, waerom Paulus ook zeid: Gy zyt afgewasschen gy zyt geheiligd, gy zyt geregtvaerdigd in den naeme onzes H. J. C., en door den Geest van onzen Godt. 1. Cor. 6 - 11

2 Heilige afkomste zeid Pet. ook nog omdat zy uit kragte van de heiligmakinge des Doops tot de heiligheid geroepen zyn. Waerom ook heiligen, of Xtenen, geloovigen een en 't zelfden te zeggen is. Waerom Paulus de Xtenen zonder onderscheid met de naem van heiligen noemt.

~~Hierom zegt Paulus ook beide deze reden~~

(Nu worden de Xtenen van Petrus Heiligen genoemd en om haere heiligmakingh in den Doop ontfangen, en omdat zy tot de heiligheid geroepen zyn, 't is agter volgens 't geene Jesus zynen hemelschen voor de zynen gebeden heeft. Voor hen, zeide Jesus tot zynen Vader,

Joan. 17. voor hen heilig ik my, opdat zy ook mogen geheiligd zyn in de waerheid. 't is dit ook tw Paulus beiden te zaemen voegd: Geloofd zy godt de Vader onzes H. J. C.

Eph. 1. die ons in C. verkooren heeft, opdat wy heiligen en onbevlekt voor zyn aensigt zouden zyn in Liefde.

Zoodan te regt noemt Petrus de Xtenen Heiligen, gy zyt een heilige afkomste.)

5°. En eindelyk voegd hy'er by: gy zyt een aengewonnen volk. Dog hoe gewonnen? Gewonnen door het dierbaer bloed van J. C. zoo legt Petrus ons dit zelf uit in 't voorgaende hoofdstuk van deze zyne brief. Weet

1. Pet. 1-18 (zegt Petrus) dat gy niet door vergankelyke dingen, door zilver of goudt uit den ydelen wandel ... verlost zyt, maer door het dierbaer bloed van C., als van het onbevlekte Lam. Concordat Jo:s: J. C. die de getrouwe ge-

Apoc. 1-5. tuige is ... die heeft ons bemind, en ons van onze zonden in zyn bloedt gewasschen. Hic respicit Paulus: Empti

1. Cor. 6-20 estis pretio magno, glorificate et portate Deum in corpore vestro. Zoodat was Israel gods volk omdat hy 't zel te aengenomen en, uit de slavernye van Pharao verlost had? nog veel eigender zyn de Xtenen gods aengewonnen volk, verlost uit de slavernye des duivels, en dat door 't bloed van C. J. zelfs.

Ziedaer dan de waerdigheden, die de Xtenen door den Doop gekregen hebben: gy zyt een uitverkooren geslagt (zegt Pet.) een koninglyk priesterdom &a.

2 Petrus gaet voort, en na deze waerdigheden opgehaeld te hebben voegd hy'er by, tot wat einde hy hen die waerdigheden deed geheugen, naem. Opdat gy (zegd Petrus) zyne grootheden zoud verkundigen, die u uit de duisternisse tot zyn wonderbaer ligt geroepen heeft. q.d. Petrus doe

daer toe heeft de Doop ú zoo verheven, opdat ge zoud aenkundigen de grootheden van dien godt, die ú uit de duisternisse &c.

De grootheden daer Pet. van spreekt dat zyn de volmaektheden gods, als zyne almogentheid, goedheid barmhertigheid &c die in 't werk onzer verlossinge boven al uitgeblonken hebben, aen dewelke w'ook deelgenooten worden in den Doop

Nu die grootheden gods wil Petrus dat de Xtenen verkundigen, naemelyk door een heilig, en stigtig leven, door een dankbaer hert, en mond gestaedig verkundigende den lof van hunnen godt, verlosser en zaligmaker, en

Deze pligt die Petrus den Xtenen hier aenwijst heeft Petrus ontleend en genoomen uit den propheet Isaias, alwaer godt aldus spreekt: Dit volk heb ick voor myn zelven gemaekt, en het zal mynen lof verkundigen. Isa. 43-21
't zelfde vinden w'ook by den propheet David: Het volk 't wilk zal geschaepen worden, zal den Heere looven. Ps. 103-19
En Xus 't hoofd aller heiligen, spreekt aldus zynen Vader aen: Ik zal uwen naem verkundigen myne broederen; in 't midden der vergaderinge zal ick ú loven. Ps. 22-23

En dit wil Petrus dat de Xtenen met Xus hun opperhoofd, ook zullen doen. En dus zinnespeeld Petrus op 't geen wel eer d'Israelieten deeden, die uit Pharaos handen verlost godt looffden, en zeiden: Cantemus Dno &c Exod. 15.
zoo wil ook Petrus dat de Xtenen &c

En opdat die lof des te vueriger en gestaediger zoude wezen, zoo doet Petrus de Xtenen gedenken wat zy te vooren geweest ~~hebben~~ zyn, eer zy tot de genade van 't Xtendom geroepen waeren, en wat zy nú zyn. opdat gy zyne grootheden zoud verkundigen, zeid Pet., die ú uit de duisternisse tot zyn wonderbaer ligt geroepen heeft # Petrus ontleend der ook wederom uit de propheten, naemelyk den propheet Oseas, alwaer godt zeid: Ter plaetze daer hen zal gezeid wezen: gy zyt myn volk niet, daer zal men hen zeggen: gy kinderen van den levenden godt. Item Ik zal haer genadig zyn, die genadeloos was; en tot het Ose. 1-10 c. 2-23

de duisternisse daer Pet. van spreekt, is de duisternisse van onwetentheid, van zonde, en der verdoemenisse 't ligt, is 't ligt der kennisse, genade en der zaligheid. Wonderbaer, want wat is er wonderbaer als &c

gene mijn volk niet was, zal ik zeggen: gy zyt mijn vol[k]
Idem vult Petrus &c.

Applicaõ

Zie daer dan A. A. de waerdigheden die wy steenen volgens Petrus in den Doop gekregen hebben, en wat dat hij uit dien hoofde van ons vereischt.

Nu indien 't oit, zoo is 't al t'hans op deze dagen, dat wij deze onze waerdigheden wel moeten gedenken, en ons tot onze pligt opwekken.

't is dezer dagen dat wij niet alleen vieren de heiligmakinge of inwydinge onzer steene tempels, maer wel voornaementlyk de heiligmakinge onzer geestelyke tempels in den Doop. Repete ex Exord. Sentiam S. Bern[ard]i. Daer daer zijn wij geworden een uitverkooren geslagt. En verwolgens laet ons ook verkundigen de grootheden Gods, die ons uit de duisternisse tot zijn wonderbaer &c.

1o. Zijn wij door den Doop een uitverkooren geslagt geworden? leven moeten wij gelyk 't uitverkoornen betaemd. Daerom heeft de Heer ù verkoren (zei Moyses aen Israel Deut. 26.) dat gy hem een eigen volk zult zijn, op dat je alle zyne geboden zult onderhouden. Idem et nobis dictum putemus. Zijn wij dan uitverkooren geroepen tot 't geloof, en gelyk wij hoopen, ook tot de zaligheid? denken moeten wij dat [wij] ook tot ons zed. Doet uw best om uwen roep en verkiezing te verzekeren door goede werken. 2. P. 1-10.

2o. Zijn wij Koningen? Deo serviamus, cui servire regnare. Passionibus n[ost]ris imperemus. Mortificemus membra quae sunt sup[er] terram &c. tum aliquo t[em]p[o]re nobis dicet: Qui vicerit

3o. Zijn wij Priesters? meminerimus Rom 12-1. Conjungamus nos X[rist]o summo sacerdoti; ejus &c. primo est qdocumq. incruento ejus sacrificio intersimus &c.

4o. Zijn wij van afkomste heiligen? nobis dictum cogitemus: Sancti estote quoniam ego sanctus sum. Lev. 11-. Unde Paulus: Haec voluntas Dei sanctificatio vestra. 1. Thess. 4-3

5o. Zijn wij een aengenomen volk? saepius cogitemus quod acquisiti. Unde Paulus: Empti estis pretio magno, glorificate &c.

Met een woord verkundigen zullen wij de grootheden Gods, die ons uit &c.

Conclusio. Wel aen dan A. A. laeten wij deze lessen van Petrus dan vooral dezer dagen gedenken. Is de wereld uitgelaten in brasseryen slemperyen, slaepkamers, onreynigheden, O! laet ons wel denken dat er niets minder dan zulke werken der duisternisse betaemd aen 1 uitverkoornen, 2 Priesters, 3 Koningen, heiligen, en aengewonnenen door 't bloed van Jesus. Daerom laet ons dan de werken der duisternisse afleggen, en de waepenen des ligts aen doen, laet ons als in den dag eerlyk wandelen, Rom. 13-12. Laet ons denken dat Jesus: Sic luceat Lux v[est]ra coram h[omin]ibus &c.

Ingressus perambulabat Iericho, (et ecce vir nomine Zachaeus &c.) Luc. 19. 1. 2. ...

D. 16. 15. 15. 96

In festo dedicationis 1743. 53. 67.

'T is al van ouds gebruikelijk dat de kerk op 't feest der kerkwijdinge voor doet lezen het voorgelezene Ev., of de geschiedenis van Zacheus, die Jesus in zijn huis ontfangen heeft. de reden is 1° omdat op onze aan Gode toegewijde kerken wonderwel past de spreuk van Chr: heden is dezen huize de zaligheid toegekomen. 2° omdat daar op ook past het gene Jesus tot Zacheus zeide: ik moet van daag in uw huis verblijven. 3° omdat 't huis van Zacheus niet alleen een afbeeldsel is van onze stoffelijke tempels, maar ook wel bezonderlijk van den geestelijken tempel, van denw d' Apostel zeide: de tempel gods is heilig, en gij zijt die tempel, jaa ook van 't geestelijke huis, ik zeg der kerke van Kristus hier op aarde. 1. Cor. 3. 17

Wij hebben U. A. op andere jaren gesproken dan van d' inwijdinge der stoffelijke tempels, dan van de heiliginge der geestelijke tempels, van dew wij op 't feest der kerkwijdinge de dankbare geheugenis houden, dan ook van den aart, en toestand der kerke in 't gemeen, en hebben daarop 't een of ander uit 't Ev. toegepast.

dog behalven d' overeenkomingen, die 'er zijn tussen dit Ev., en de plegtelijkheid der kerkwijdinge, zo vervat dit zelfde Ev. ook nog verscheidene geheimen, en zeer nuttige bemerkingen, uit welkers overweginge wij groote onderregtingen kunnen trekken.

Ons inzigt is op dien voet van daag deze geschiedenis te beginnen, en enkel aan den wandelenden Jesus ons te houden. Jesus (zeit Ev.) doorwandelde Jericho. dit wandelen van Jesus zal... (d' Ev. Lucas begint de zelve aldus te beschrijven: Jesus ingaande doorwandelde Jericho. (En daar was een man genaamd Zacheus, die een oppertollenaar, en zeer ryk was, welke zogt om Jesus te zien wie hij was.)

(Twe dingen zullen wij in deze woorden opmerken. Propositio
1mo het wandelen van Jesus door Jericho,
2do den persoon, en 't gedrag van Zacheus. w zogt Jesus te zien.) Attendite

|| Jericho was een stad in de stamme van Benjamin C. 18-21., omtrent 7. uren van Jerusalem. 't was d'eerste stad die Josue in 't land van Canaän veroverde C. 2-3.

omtrent 500 jaren hiernaa.

3. Reg. 16-34

Eccl. 27-12

C. 2-

1. Cor. 7-

1. Jo. 2-17

Matt. 25-41

3° Jericho, zeiden wij aanstonds, is een afbeeldsel van 't veranderlijk Jericho deezer werreld.

1°. D'Ev. Lukas begint de historie van Zacheus met te zeggen: Jesus ingaande doorwandelde Jericho || In 't zesde boek
Josue Cap. 6. staat ons van deze stad Jericho beschreven,
dat de zelve op Gods bevel op eene wondere wijze verwoest
geworden is, dat Godt gebood niets daarvan te sparen
of te bewaren, jaa dat hij gevloekt zou zijn voor den Here,
die de stad Jericho wederom herstellen, en opbouwen zoude.
In 't volgende hoofdst. vinden wij dat Achon, tegen
Gods gebod in de verwoestinge van Jericho eenig goed geroofd, en verborgen hebbende, van geheel Israël doodgesteenigd is. Ook vinden wij 3. Reg. 16. dat, als Hiël die van
Bethel was # Jericho herbouwde, 't hem zijnen eerstgeboornen zoone koste, als hij haren grond leide, en dat 't hem
zijnen jongsten zoone koste, als hij hare poorten stelde,
volgens (zegd de text) het woord des Heeren, 't welk hij gesproken had door den dienst van Josue, den zoon van Nun.

Jericho beteekend in 't hebreeuws zoo veel als Maan
of veranderlijkheid, de regte eigenschap van de maane;
waarom d'Ecclus eenen zot, of zondaar om des zelfs ongestadigheid of veranderlijkheid bij de maane vergelijkende, zegd: Een zot veranderd gelijk de maan.

En hierom is Jericho een regt zinnebeeld van de wereld, mits de wereld, en al wat in de wereld is, de veranderinge onderworpig is. Nihil permanens sub sole
zeit Ecclus. Et Paulus: Praeterit figura hujus mundi.
Et Joes: Mundus transit, et concupiscentia ejus.

Dit geestelijk Jericho, de wereld, is ook, gelijk 't
oude Jericho Jos. 6., van Gode gevloekt, en dat om
Adams zonde, naedien 't zelve onder des duivels geweld
als onderhorig geworden is, die in dit Jericho heerscht,
en de prins dezer wereld geheeten word.

Die dit Jericho weder opbouwen, zijn de zondaars, deze
bedreigd Godt met d'euwigen vloek, deze, ten zij zij het zondig Jericho in zig tijdig verwoesten, zal de ware Josue
eensdaags zeggen: Gaat weg van mij gij vervloekten de...

een voorbeeld hoe wij ons in 't Jericho... Dat hebben wij hier in den wandelenden Jesus door Jericho 1°. Cricho

richo van deze wereld moeten gedragen, naam het zelve doorwandelen. Wij zijn hier in 't aards, en wereelds Jericho niet om 'er in te blijven, maar om 'er door te gaan. En zekerlijk wel; want hoe zouden wij blijven in de wereld, die zelf niet blijft? Mundus transit, et concupiscentia ejus zegd Joes. Non habemus hic manentem civitatem zegd Paulus. Wij zijn hier als vreemdelingen in de herberg, daar wij ons maar voor een korte tijd, voor een poosje, en uit noorzakelijkheid maar ophouden! Paulus meld van d'oude Patriarchen dat zij woonden in hutten. Hinc et Jacob dies vitæ suæ vocabat: dies peregrinationis meæ. Ja opdat die oude Patriarchen zouden weten, en gedenken dat zij hier niet altoos zouden blijven, gebood God hen menigmaal te verhuizen, en te vertrekken van d'eene plaats naa d'andere. dus zegd Paulus van Abraham, door 't geloof heeft Abraham geroepen zijnde gehoorzaamd... en trok uit, niet wetende waar hij henen ging. En van den zelfden Abraham, en d'andere oorsvaders zegd Paulus wederom, dat zij beleden dat zij uitlanders en vreemdelingen wéren op der aarde.

1. Jo. 2-17.
Heb. 13-14
c. 9-9
11-8

Dus moeten wij wel herinneren dat wij in dit Jericho zijn, niet om 'er altijd te blijven, maar om 'er door te wandelen. En daarom zeggen wij ten tweede:

2º. Dit doorwandelen van Jericho, dat Jesus doed, geeft ons ook te kennen, dat wij met ons hert niet moeten blijven hangen aan de goederen van dit veranderlijk Jericho, dat wij 'er moeten doorgaan, ons hert niet aanhegten, en onze genegentheid niet laten aankleven. Achan was aanhankelijk aan de kostelijkheden van Jericho, als hij tegen Gods uitdrukkelijk verbod goud, en zilver, en den mantel uit den roof stil agterhiel. Maar, zie! hoe zuur is hem dat ook opgebroken! &c. de Rijke dwaas stelde zijn hert op zijnen rijken oegst. Mijne ziel, zeide hij, gij hebt veel goeds opgelegt voor vele jaren, rust, eet, drink, en maak u vrolijk. Maar (voegde Jesus 'er bij) God zeide tot hem: Gij dwaas &c. En dan voegde de Heiland 'er nog eens bij tot waarschouwinge voor ons allen: Alzoo is het met den genen, die zig zelven schatten vergaderd, en die niet rijk in God is.

ibid. 13-13. Wij (zegd Paul. spreekende uit den naam aller Christenen) hebben hier geen blijvende Stad, maar zoeken de toekomende. daarom bidden wij dagelijks: Onze Vader die in den hemelen zijt, uw rijk toekome.

Josue. 7-24...
Luc. 12-19...

Zoo dan willen wij deze bedreiginge des Zaligm ontwijken? wij moeten noit of oit met eene ongeregelde liefde aan de schepsselen gehegt zijn. dit zou maar wezen in Jericho

neen. neer!

ons ophouden; wij moeten'er doorgaan; altoos indagtig

Ps. 61-11 de Les van david: Zo u de rijkdom toevloed, steld'er dog

uw hert niet op. Hebt dog de wereld niet Lief (roept Joes)

1. Jo. 2-15. nog het gene in de wereld is. en d'Apostel paulus: die deze

1. Cor. 7-31 wereld gebruiken, als of zij ze niet gebruikten. Ja ook zelfs

wil paulus dat de getrouwden, die elkanderen met een ge-

v. 29 regelde liefde moeten aankleven, zig zoo gedragen; dat de

genen, die vrouwen hebben, zijn als of zij'er geen hadden.

Met een woord wij moeten ons omtrent dit aards, en wereldsch

Jericho; en 't gene in 't zelve is, zoo gedragen, dat wij'er maar

doorgaan // 't zelve met matigheid gebruiken, en niet als of

wij'er op verliefd waren.

// agtervolgens deeze gulde spreuke van den h. Augs: Utentis modestia, non amantis affectu. S. Aug. wij moeten

Om dan tot den text weder te keeren, Jesus doorwan-

deld Jericho. En hij doorwandeld'et als een geneesm.r [illegible]

1°. Jericho, gelijk wij ~~in 't begin~~ aanstonds zeiden, was wel eer van

Gode gevloekt door den dienst van Josue den Zoon van

Nun. en, ziet nu doorwandeld de ware Josue Jericho.

En hierin blinkt uit Gods oneindige barmhertigheid,

zijne gramschap blijft niet altoos, maar laat zig ligt ver-

zoenen. zoodat david wel te regt van Gode zeide: hij zal

Ps. 102-9 niet altijd verstoord zijn, nog zijne ongenade eeuwiglijk

Isa. 57-16. vertoonen. Ja Gode zelfs zegd: Ik zal dog niet eeuwig kijven

nog ten einde toe verstoord blijven. En ~~bij~~ den propheet

hab. 3-2 Habacuc: Wanneer gij vergramd zult zijn, zult gij der

barmhertigheid indagtig worden. Wilt u. A. hier van eenige

staaltjes hebben? hoe wonderlijk heeft Gode dit ~~niet~~ ge-

toond ten tijde van den zondvloed? in de gevangenissen

van Egijpte, en Babelonie, en in de verlossingen uit de zelve?

Ja zelfs ten aanzien van het gansche menschelijk geslagt

met in 't uitspreken der straffen zijner barmhertigheid

te gedenken, en eenen verlosser te beloven? Jesus doorwan-

deld het wel eer gevloekte Jericho. //

// En dit moet ons in 't midden van gods regtvaardige straffen, op zijne genade en barmhertigheid doen betrouwen. Met david moeten wij dan maar bidden: Heer straf mij niet in uwe[…] Ps. 6. Wel is waar vele zijn de geesselen des zondaars, maar wie op den heere hoopt, dien zal de barmhertigheid omvangen. Ps. 31-10. Jesus doorwandelde…

2°. Jesus doorwandeld het als een geneesmeester door een

groot gasthuis om zijne liefde te betoonen aan de kranken

die hunne quaal zelfs niet gevoelden. En waarlijk bij al-

1. Petr. 5-8 dien de duivel de vijand rondgaat, zoekende wien hij mag

verslinden, indien hij, gelijk'er in 't boek Job staat, rondgaat

Job. 1-7. en d'aarde doorwandeld, is 't niet met veel meer reden dat

Jesus, de goede herder, rondgaat om de zaligheid zijner scha-

pen te bezorgen? O! Ja om deze reden, is Jesus gekomen in

't Jericho van deze wereld // dit heeft hij (van dag in 't Ev.) met'er daad ge-

toond.

// daarom vergelijkt hij zig bij eenen Samaritaan. Luc. 10-33

toond de Stad Jericho doorwandelende, en de zaligheid aan 't
huis van Zacheus toebrengende, en daar dan bijvoegende:
Want de Zoon des menschen is gekomen om te zoeken en
zalig te maken het gene verloren was. dit toonde Jesus
(gelijk Petr. naamals van hem preekte) al weldoende,
trekkende door het land, en genezende allen die onder
's duivels geweld waren. Act. 10-38.

In diergelijke wandelingen doet Jesus ook nog in 't
gevloekte Jericho van ons bedorvene herte; want wat zijn
de goede godvrugtige gedagten, heilige ingevingen, en godvrugtige
bewegingen des herte anders dan wandelingen van Gode in
onze ziele? wat zijn alle d' opwekkingen, vermaningen,
berispingen, en onderwijzingen, die de bedienaars der kerke
ons geven, dan wandelingen die Chs nog doet door ons
Jericho? van deze is 't dat Jesus zelfs heeft gezeid: die
UL. hoord, hoord mij &c. hierom zeide Paulus: Wij bedie- Luc. 10-16
nen het gezantschap voor Chs, als of Gode door ons ver- 2. Cor. 5-20
maande. Wij bidden u van Chs wegen, laat u met Gode
verzoenen. Wandelde dan wel eer Gode in 't paradijs als
hij eenen zondigen Adam aansprak, roepende: Adam waar Gen. 3-8
zijt gij? Gode wandeld ook nog bij ons als hij ons op d' eene
of andere wijze in 't gemoed tast, ons daar als aanspreekt,
en zegd: o! zondaar, waar zijt gij? wat doet gij? wat hebt
gij gedaan? &c.

Voorwaar geen kleyne blijk van Gods liefde en barmhar-
tigheid! dus Jesus nog dagelijks doorwandelende het ge-
vloekte Jericho van ons herte, toond ten aanzien van ons
het gene hij, Jericho doorwandelende, aan Zacheus dede, hij toond
dat hij heden nog de zaligheid aan 't huis onzer ziele, aan
onze huisgenooten, vrienden, bloedverwanten, aan 't huis
onzer kerke, en gemeente toe wil brengen, hij toond dat hij, de Zoon
des menschen, gekomen is om te zoeken en zalig te maken
het gene verloren is. dus roept Jesus nog gelijk hij in 't boek der Openb. 3-20
aan den Engel der Kerke van Laodi-
cie zeide: Zie ik sta aan de deure (uws herte) en ik klop. en hij voegd
er bij: zo iemand mijne stemme hoord en mij de deure opend
ik zal tot hem &c. q. d. gelijk ik met Zacheus, zo zal ik

Maar ongelukkig de genen, die den Heere, dus nog Je-
richo doorwandelende, tegenstreven. Hoor maar eens wat
Jesus verweet, en bedreigde de steden, die hij doorwandeld
had, maar gene vrugten'er meede zagen. Weeu korosaim (riep
hij uit Luc. 10-13.) Weeu Bethsaida. want zo de wonderda-
den, die in u geschied zijn, in Tyrus en Sidon geschied wa-
ren, zij hadden al over lang in haire kleederen, en in assche
boetvaardigheid zitten doen. daarom zullen 't Tyrus, en

Sidon, in het oordeel genadelijker hebben, dan gijluiden.
En gij kapharnaüm, die tot den hemel toe verheven zijt, zult
tot in de helle nedergeworpen worden. Gelijk Jesus deze beroerde
steden, die hij doorwandelde, bedreigde, zoo bedreigde
en voorspelde hij ook 't zelfde onheil aan Jerusalem, en
de gansche joodsche natie, zeggende: hoe dikwils heb ik de gelijk een henne
Matt. 23-37. haere kiekens vergaderd onder haere vleugelen, en gij hebt
niet gewild? Zie uw huis zal u woest gelaten worden.
Dit parste den heiland zelfs de traanen uit zijne oogen
Luc. 19-43 en dit deed hem al klaagende uitroepen: ach of gij erkende
ook nog op dezen uwen dag, het gene u tot vrede strekt!
Edog nu is 't voor uwe oogen verborgen. En, zie! dit zelfde
bedreigd God aan allen, die Jesus, 't Jericho huns herte
doorwandelende, wederstreven: Omdat ik geroepen heb
Prov. 1-24 (zegd d'eeuwige Wijsheid) en dat gij niet hebt willen
hooren; omdat ik mijnen hand uitgestoken heb, en 'er
niemand agt op gaf; omdat gij alle mijne raadgevingen
veragt hebt; en u niet gekreund hebt aan mijne berispingen,
zoo zal ik ook lagchen in uw verderf, en 'er mee spotten, als
het gene gij vreesde, u zal overkomen. als een onverwagte
ramp u overvallen zal, en de dood als een storm u op
het lijf zal vallen. Ja, hiermede als nog niet genoegd
zoo gaat de Wijsheid voord in ~~haere~~ haare bedreiginge, en
voegd 'er nog al bij: dan zullen zij mij aanroepen, maar
ik zal ze niet verhooren: Zij zullen al in den morgen
stond opstaan, dog zij zullen mij niet vinden. En de reeden
is. Omdat (zegd de Wijsheid) zij d'onderwijzinge gehaat
hebben, nog de vreeze des heeren niet aangenomen hebben, omdat
zij niet geluisterd hebben naar mijnen raad, en alle
mijne bestraffingen gelasterd hebben. Ongelukkig!
ongelukkig dan alle degenen, die d[...]!
Dat niemand hier denke, dat raakt mij niet, dat raakt die zondaars
maar, die zig den wandelenden Jesus gansch niet aan
trekken, en in hunne oude fouten blijven zitten; maar
godt zij gedankt! ik ben mij daar niet van bewust.
Maar A. T. bedrieg u niet. 't is waar het raakt
eigentlijk groove versteende zondaars. Maar ook vrezen moeten zij, die nog vrij schijnen van uiterlijke groote fouten, ~~maar~~ en ondertussen luij, vaddig, traag en on

onagtzaam zijn in 't goede; die, hoe dikwils Jesus ook 't Jericho huns herte doorwandeld door zijne inwendige inspraken, of uiterlijke vermaningen, zig dat niet aantrekken, en even vaddig blijven. Omdat gij lauw zijt, en nog koud nog heet, zoo zal ik u gaan spouwen uit mijnen mond. is de bedreiging van godt aan alle de zulken. Zie 't ook levendig in de 5 dwaze maagden. Niets word haar ten laste gelegt waardoor zij haren staat te buiten zouden zijn gegaan: zij worden zelfs opgeteld met de wijze maagden; in zo ver dan zij mede haren wandelen ... moet gaan, maar om da... waren, en zij die te laat ... zij verrast, en de deure ... heere, heere, doe ons open ... ik zeg u voorwaar, dat i...

Apoc. 3-16

Matt. 25.

...at zij onagt... niet ijverig ...in 't goede

3.

Jericho beschreven uit Josue 6 en 7 en 3 Reg. 16-34.

~~4~~

Jericho 1. verbeeld de veranderlyke wereld. 2. is om adams zonde gevloeckt 3. de zondaars herbouwen het en worden met den vloeck gedreigd Matt. 25-41.

3 ~~4~~

Jesus doorwandeld Jericho. 1. Naar Jesus V. B. moeten wy als vreemdelingen de wereld doorwandelen Heb. 13-14. c. 9-9. et 11. 8. 2. ons hert niet stellen op 't goed der wereld. Ongeluk van Achan Josue 7. van den ryken Luc. 12-19. aanmaning ps 61-11 1. Jo. 2-15. 1. Cor. 7-31. et 11. 29

2 ~~3~~ ~~4~~.

Jesus doorwandeld Jericho weleer gevloeckt: godt zal niet altyd verstoord zyn ps 102-9. Isa. 57-16. Hab. 3-2. voorbeelden. die moeten ons op Gods barmhertigheid doen betrouwen Ps 33-10

4.

Jesus doorwandeld als geneesmeester 't blykt in Zach. de zoon des menschen is gekomen ... 1. zo wandeld hy nog door onze herten 2. Wat een geluk? apoc. 3-20 3. Ongelukkig die den wandelenden Jesus laten verbygaan. Luc. 10-13 3. grote zondaers Matt. 23-37. Luc. 19-41. Prov. 1-24 2. sloppe chr... apoc. 3-16. Matt. 25.

onagtzaam zijn in 't goede, die, hoe dikwils Jesus
ook 't Jericho huns herte doorwandeld door zijne in-
wendige inspraken, of uiterlijke vermaningen, zig
dat niet aantrekken, en even vaddig blijven. Omdat Apoc. 3. 16
gij lauw zijt, en nog koud nog heet, zoo zal ik u gaan
spouwen uit mijnen mond. is de bedreiging van godt
aan alle de zulken. Zie 't ook levendig in de 5 dwaze Matt. 25.
maagden. Niets word haar ten laste geleggt waardoor
zij haren stoot te buiten zouden zijn gegaan: zij wor-
den zelfs opgeteld met de wijze maagden; ja zelfs dat
zij mede haren wandelenden bruidegom wilden te ge-
moet gaan, maar om dat haare lampen niet genoeg voorzien ^omdat zij onagtzaam, niet ijverig genoeg in 't goede waren
waren, en zij die te laat wilden verzorgen, zie zoo wierden
zij verrast, en de deure wierd gesloten en of zij al riepen,
heere, heere, doe ons open; de heer antwoordde zeggende:
ik zeg u voorwaar, dat ik u niet kenne.

Jericho was een stad in de Stamme van Benjamin, omtrent 7 uren van Jerusalem c. 38-23. 't was d'eerste stad die Josue in 't Land van Canaan veroverde c. 2-3.

Christyne Preuil.

Et ecce vir nomine Zacheus, et hic princeps erat publicanorum, et ipse dives. Luc. 19. v. 2.

D. 36.
in festo Dedicationis.
1754. 68.

80

D. 16. In Festo Dedicationis 1754. 81

Et ecce vir nomine Zacheus; et hic princeps erat publicanorum, et ipse dives; (et quærebat videre Jesum, quis esset) Luc. 19. v. 2.

Indien min oit de menschen grôte vreugde ziet bedrijven, zoogeschied dit alt'hans op de jaarlijksche kermisdagen. En hiervan kômt 't spreekwoord: 't is een slegt dorp daar't niet eens kermis is.

D'oorsprong dezer vreugde wijst ons de naam van kermis aan; want kermis zooveel als kerkmis wil zeggen i. e. de jaarlijksche geheugenis dat d'allerh: offerhande der Misse in de hoofdkerke van de stad of dorp voor d'eerstemaal opgedrâgen is. Zôdat 't voorwerp, of de zaak, over dew wij ons op de kermis moeten verblijden, is, dat onze kerken, bid-of vergaderplaatsen aan gode zijn toegewijd, en d'offerhande der Misse aldaar voor d'eerstemaal opgeoffert is.

Nu op dit feest der kerkwijdinge is 't van ouds gebruikelijk dat tot Ex. word voorgelezen de geschiedenis van Zacheus, die Jesus in zijn huis ontfangen en de heil of zaligheid voor zijn huis verkregen heeft, 't gene wonderwel past op onze kerken, of vergaderplaatsen, gelijk wij U. A. op andere jâren hebben voorgehouden.

Dog behalven d'overeenkôminge die 'er is tussen de historie van Zacheus, Jesus in zijn huis ontfangende, en het feest der kerkwijdinge, ~~zo~~ vervat dit zelfde Ex. ook nog verscheiden nuttige omstandigheden; uit welkers overweginge wij grôte onderregtingen kunnen trekken.

Voorgaande jaar hebben wij U. A. voorgehouden het wandelen van Jesus door Jericho. Nu zullen wij U. A. sprêken van den persoon (en 't gedrag) van Zacheus, die den doorwandelenden Jesus zogt te zien. Propositio
D'Ev. beschrijft ons dit in den text: En ziedaar was een man Zacheus, die een oppertollenaar en zeer rijk was (en zogt om Jesus te zien, wie hy was.) Litt. et Mor. Attendite.

~~Toen~~ Als de Heere Chs omtrent het laatste hoog-
feest van Paaschen optrok naa Jerusalem om
aldaar voor ons zig op te offeren aan het kruis, ~~zoo~~
nam hij zijnen weg door Jericho, en terwijl hij Jeri-
cho doorwandelde, Zie (Luc.) daar was een man
genaamd Zacheus &c. (Aanmerkt hier den persoon
Zacheus een Oppertollenaar en zeer rijk man 2. en
zijn gedrag: ℣ zogt om Jesus te zien.)

1e Wat de persoon van Zacheus aanbelangd
1. men onderzoekt hier of hij een heiden of wel een
Jood geweest zij. Die willen dat hij een heiden zoude
geweest zijn, besluiten dit omdat hij een tollenaar,
en zelfs een Oppertollenaar is geweest, een bedie-
ning zoo verfoeijelijk bij de Jöden, dat, zeggen zij,
geen Jood die zou hebben willen offenen.

Anderen integendeel besluiten
uit zijnen hebreuwschen naame, en dat Chs door-
gaans alleen omging met de Jöden, dat hij een Jood
geweest moet zijn, en des te meer omdat ook de
Jöden tollenaars waren, als blijkt uit du gemeenen
ommegang van Chs met dezelve, als blijkt uit den tollenaar,
die met de pharizeo opging naa den tempel om te
bidden, en in den persoon van den tollenaar Matthe-
ús van Jesus tot zijn discipel ~~en Apostel~~ uit zijn
tolhuis geroepen, gelijk wij gisteren in Gods
kerke nog gehengden.

2. Dog 't zij hij een heiden, 't zij hij een Jood geweest
zij, dit is zeker, dat hij een Oppertollenaar ge-
weest is.

de tollenaars waren die ~~den~~ de gemeene schattin-
gen voor de Romeijnen ingaderden, menschen ten
uitersten gehaat bij de Jöden, die zig lieten voor-
staan, als Abrahams geslagt zijnde, aan geene vreem-
de volkeren eenige schattingen verschuldigd te wezen.

Daarenboven gaan de tollenaars in 't h. Ev. door-
gaans gepaard met de grootste zondaars, omdat zij
ook waarlijk zulke menschen doorgaans waren.

Hier

Hieruit namen de Jôden, de gelêgentheid om ook
den Heere Chs, die veel omging met de tollenaars,
voor een goddeloos, en zondig mensch uit te mâken.
Dêze mensch (zeiden zij) ontfangt de zondaars, en hij Luc. 15-1
eet met hen. Waarom, (zeiden zij tot Jesus discipe-
len, als hij in't huis van Mattheus ter tafel was) Matt. 9-11.
waarom eet uwe meester met de tollenaars, en zondaars?
Ja in't geval van Zacheus zelfs, als hij Jesus in zijn
huis ontvangen had, alle die dit zagen, zeiden al mor-
rende, dat hij bij een ondeugend mensch was gaan
herbergen.

Ja niet alleen de Jôden, maar ook ~~[illegible]~~ de Heere Chs zelfs, sprak ~~[illegible]~~ van de tolle-
naars, als van de goddeloosste zondaars v.g. als hij Matt. 21-31
tot de Jôden zeide: Ik zeg u voorwaar, dat de tollenaars
en ligte vrouwen, u zullen voorgaan in het rijke gods.
Hierom ook sprêkende van eenen zondaar, die naar
d'overigheid der kerke niet wil luisteren, zeide,
en verklaarde hij: Zoo hij de kerk niet hoord, ~~zoo~~
houd hem als een heiden, en tollenaar. C. 18-17.

Zô dan de tollenaars wierden zeer gehaat, en
waren ook in der daad groote zondaars.

Maar A. F. denkt daarom niet dat het ampt
van tollenaar in zig zelve zoo ondeugend was; neen!
dat niet; want indien, volgens s' Heilands bevêl, men,
den keizer moet gêven, het geen den keizer toekômt, C. 22.
en, gelijk Paulus leerd, den tol betâlen, dien men, Rom. 13
den tol schuldig is, zoo moeten'er ook tollenaars
zijn die den schuldigen tol invorderen, en ontvangen.
Hierom ook wanneer de tollenaars tot Joes kwamen,
om van hem gedoopt te worden, en vraagden: Meester Luc. 3-12
wat zullen wij doen? Joes gebood hen niet dat zij
hun tollenaarsampt, als een ondeugend ampt, moes-
ten verlâten, maar alleen zeide hij, het zondige
besnoeijende: Eischt niet meer dan het gene u ge-
steld is. Zoodat dan't tollenaarsampt in zig niet
zondig was.

Maar zondig was het dat de Tollenaars grôte onregtvaardige, en knevelaars waren, als blijkt uit het gene Joes de dôper de Tollenaars, die bij hem kwamen, gebood: Eischt niet meer dan het gene ú gesteld is, als blijkt uit d'openbaarne belijdenis, en vergoedinge, die Zacheus van zijne onregtvaardigheden dede, zeggende: Heb ik iemand door bedrog ergens in te kort gedaan, dat geef ik vierdubbeld weder. Bij welke onregtvaardigheden de Tollenaars ook nog voegden een heel los, en ongebonde leven, waarom de Heiland zelfs hen bij de ligte vrouwen, en heidenen in 't Ev. paard.

Niet alleen zulk een onregtvaardige, en ondeúgende Tollenaar was Zacheús, maar zelfs een kopstuk, en overste van hen, een Oppertollenaar, zegd Lukas, die in onregtvaardigheden, en ondeugd d'andere tollenaars nog te boven ging, waarom hij ook opentlijk zijne schuld belijdende tot vergoedinge van zijn los, en ongebonden leven beloofde: Zie Heer, de helft van mijn goed geef ik den armen; en tot vergoedinge zijner onregtvaardigheden voegde hij'er bij: En heb ik iemond door bedrog ergens in te kort gedaan, dat geef ik vierdubbeld weder. Een Oppertollenaar dan was Zacheus,

3. En een man die zeer rijk was, voegd d'Ev. er bij, die door zijne onregtvaardigheden, en knevelarijen zoo rijk geworden was. Waarom hij ook nú bekeerd wordende om zijne zonden uit te boeten de helft van zijn goed gaf aan den armen, en om zijne onregtvaardigheden te vergoeden vierdubbeld wedergaf aan den genen &c.

Zie zulk een Oppertollenaar, en zeer rijk man was Zacheús. En zie daar was een man genaamd Zacheus, die een Oppertollenaar, en zeer rijk was.

4. Zie, zegd Lukas, als iet wonders willende te kennen geven. En zeker wat is'er al wonderder dan dat zulk een Oppertollenaar, dat zulk een rijk man, zig den wandelenden Jesus door Jericho aantrekt, in zijn huis ontfangt, en de zaligheid voor zijn huis erlangd?

Als wij de h. Schrifte te raden gaan, zoo zullen wij bevinden dat de h. Geest van de bekeringe der verouderde zondaars, en de zaligheid der rijken spreekt bijnaa als

als van onmogelijke dingen. 3. Het is een gemeen spreek-
woord: (zegd Salomon) als een jongman eenen weg inge- Prov. 22-6.
slagen is, zal hij, zelfs als hij oud geworden is, daar
niet afwijken. En in 't boek Eccles zegd de zelfde Salomon: Eccle. 1-15.
De bedorvene menschen zijn bezwaarlijk te bekeeren.
Nog verder gaat de propheet Jeremias: Indien (inqt) Jer. 13-23.
een moriaan zijn vel, of een Luipaard zijne gespik-
kelde huid veranderen kan; zoo zult gij ook het goede
kunnen doen, die geleerd hebt kwaad te doen.

D'ondervinding van alle eeuwen heeft deze waarheid
ook bevestigd. Laat ijder een, die aan eenige bezondere
fouten ..... vast is, of vast geweest is, maar eens gaan
bij zig zelven, geen een bijna zal'er zijn of hij zal met
een Aug., nog niet bekeerd zijnde, belijden dat de ge-
woonte van zondigen voor hem bijna als een nootzake-
lijkheid geworden is, in dewelke hij niet door eens anders
ijzere banden, maar door zijn eigen bedorven wille als
gekluisterd is. 2. Gaan wij nú de h. Schrifture
raden over de bekeeringe of zaligheid der rijken, Ge-
lukzalig (roept ons toe d'Ecclus) is de rijke die onbe- Eccli. 31-8.
smet bevonden word. Wie is die man? en wij zullen hem
prijzen, want hij heeft wonderlijke dingen in zijn leven
gedaan. Ja om zelfs niet verre van de geschiedenisse
van den rijken Zacheus af te weiden, een weinig vant- Luc. 18-18.
voren ter gelegentheid van den rijken jongeling die
Jesus vraagde: Goede Meester wat zal ik doen om het
eeuwig leven te bezitten? Leerde Jesus hoe moeijelijk
het is voor de rijken zalig te worden. Hoe bezwaarlijk v. 24.
zullen degenen die geld hebben, in het rijke Gods komen!
Want het is ligter dat een kemel door het oog van eene
naalde doorga, dan dat een rijk mensch inga in het
rijke gods.

Zodat dan de bekeering der verouderde zondaars,
en de zaligheid der rijken zeer bezwaarlijk is. En
dierhalven Lukas beschrijvende de bekeeringe van
Zacheus, een man die een oppertollenaar, en zeer
rijk was, begint dit met te zeggen: En zie daar was er. Zie, zegd hij
als iets wonders willende te kennen geven, naam. dat
een oude zondaar een oppertollenaar, en een zeer
rijk man bekeerd geworden is. ~~en dat het geene onmoge-~~
~~lyk is by de menschen mogelyk is by godt~~

Moralia — Ô wat een troost brengt dan Zacheus een oppertollenaar, en een zeer rijk man, hier toe aan de zondaars, en aan de rijken? jaa ook aan die niet eens rijk zijn?
En wel 1mo als wij Zacheus aanmerken als een oppertollenaar, die in onregtvaardigheden, en ondeugd d'andere tollenaars nog te boven ging, en egter zoo wonderlijk bekeerd is, zoo zien wij hierin bewaarheed
Isa. 1-18 — Gods goedertierne beloftens: Al waren uwe zonden als scharlaken, zij zullen zoo wit worden als sneeuw, al waren zij zoo rood als karmozijn, zij zullen zoo wit worden als wol. In dit v. B. van Zacheus toond godt hoe waaragtig dat is zijn woord, 't welk hij met
Ezech. 33-11 — eede staafd, en bevestigd, zeggende: Zoo waar als ik leef, ik begeer de dood des goddelozen niet, maar ik begere dat hij zig van zijnen handel bekeere en leeve. Te regt besluit dan ook de Heere Chs deze geschiedenis van Zacheus met te zeggen: de Zoon des menschen is gekomen om te zoeken, en zalig te maken, het gene verloren was.
Des dat noit iemand, wat zondaar hij ook zij, hoe verouderd hij ook mag wezen, || den moed verloren geve; dat noit iemand met Kain zegge:
Gen. 4-13. — Groter is mijne boosheid, dan dat ik genade verdiene. Al was hij ook zelfs om zijne onregtvaardigheden, om zijn los, en ongebonden leven, gehaat, en eerloos bij al de wereld, dat hij zig met een oppertollenaar Zacheus trooste, die, des niet tegenstaande, Jesus in zijn huis heeft mogen ontvangen, en de zaligheid verkregen heeft: Dat de zondaar zijne oogen slaa op een tollenaar Mattheus, dien Jesus zelfs van zijn tolhuis tot zijnen discipel, en daar na tot apostel geroepen heeft, gelijk wij gisteren nog in Gods kerke vierden: dat hij gedenke aan den tollenaar, die van den Pharizee in den tempel wel versmaad wierd, dog van wien Jesus zelfs verklaarde, dat hij geregtvaardigd naa huis toe keerde.
Luc. 18-14. — Al was dan iemand nog zoo wederspannig aan zijne ouders en verdere oversten, al was hij nog zoo ongebonden van leven, als een verloren zoon, al was hij nog zoo argerlijk als een openbare zondares in de stad, egter

|| hoe moeijelijk ook zijne bekeering zij, dat hij, zeg ik, noit

egter zal altoos waarblijven; dat dien veele zonden zullen vergeeven worden, die veel bemind, dat'er ook blijdschap zal zijn bij d' Engelen Gods over éénen zondaar die boetvaardigheid doet. 't is een vaste waarheid: Bij den Heere is barmhertigheid, en bij hem is overvloedige verlossing. Jesus verklaard zelfs: al die tot mij komt zal ik niet verwerpen: jaa hij roept ook zelfs: Komt tot mij allen die belast en beladen zijt, en ik zal u verkwikken.. Een proefe hier van is onze oppertollenaar Zacheus, wiens geschiedenisse Jesus ook besluit, zeggende: de Zoon des menschen is gekomen &c.

Ps. 129-7.
Joh. 6-37
Matt. 11-28.

Maar welke zondaars zijn 't aan dew. onze oppertollenaar Zacheus dus tot troost kan verstrekken? Zekerlijk niet aan die ~~dew~~ zig met 't V. B. van Zacheus streelen, op Gods goedheid, en barmhertigheid zig verlaaten, ~~en~~ en in hunne zonden blijven steeken ff. Integendeel aan deezen zegd de h. geest: Zeg niet, de barmhertigheid des Heeren is groot, hij zal zig over de meenigte mijner zonden ontfermen... want zijne gramschap zal schielijk koomen, en u in den tijd der wraake vernielen. De deezen vraagd, en bedreigd d' Apostel: Versmaad gij de rijkdommen zijner goedheid, en verdraagzaamheid, en langmoedigheid? Weet gij niet dat de goedertierenheid Gods u ter boetvaardigheid aanleid? Maar naar uwe hardnekkigheid, en onboetvaardig hert, vergaderd gij u zelven een schat van gramschap in den dag der gramschap, en der openbaaringe van Gods regtvaardig oordeel. Zo dan zekerlijk niet aan alle zulke zondaars kan onze oppertollenaar Zacheus tot troost verstrekken, maar alleen aan die ~~dew~~ zig gelijk Zacheus ten aanzien van Jesus handelenden door Jericho gedraagen, gelijk wij in 't gevolg nader zullen hooren.

|| Zekerlijk niet aan die ~~dew~~ op de kermisdagen, in plaats van met blijdschap te gaan in 't huis des Heeren, na speelhuisen en commediën loopen, plaatsen daar men niet zonder groote zonde kan ingaan, en daar zig ook geen ... Eccli. 5-6.. Chtn. van eenen goeden naame zal loopen vinden alle de zulken kunnen zig aan ...

Rom. 2-4..

met 't V. B. van eenen oppertollenaar Zacheus troosten.

2do Niet alleen diend Zacheus als oppertollenaar tot troost aan alle zondaars, maar ook als een zeer rijk man aan alle de rijken.

Hoe schoon, en aanlokkende het geld en goed van de wereld ook mag schijnen, egter d' Apostel zegd er van,

1. tim. 6-9- Die rijk willen worden, vallen in bekoring, en in den strik des duivels, en tot veele ~~en~~ onnutte en schadelijke begeerlijkheden, die den mensch doen verzinken in 't verderf, en in de verdoemenis. Want de geldgierigheid is de wortel van alle kwaad; waar toe zig zommigen begerende, afgedwaald zijn van 't geloof, en zig ingewikkeld hebben in veel verdriet.

Ecli. 31-8 In Eclus hoorden wij zooeven uitroepen: gelukzalig is de rijke die onbesmet bevonden word. Wie is die man? en wij zullen &c. Q. d. &c. In heiland J. C. hoorden wij zooeven zeggen: hoe bezwaarlijk &c.

Dog ~~egter~~ hoe moeijelijk 't ook zij voor de rijken daar om zalig te worden, 't is egter niet onmogelijk, ja om, ~~dit tastbaar en door een levendig V. B. te tonen~~, na dat Chs gezeid had: 't is ligter dat een kemel &c. en als de discipelen daarop zeiden: Wie kan dan zalig worden? zoo andwoorde hij hen: het geen onmogelijk is bij de menschen, is mogelijk bij Gode, en daarop in 't volgende 19. cap. liet hij de geschiedenis van onzen zacheus een zeer rijk man volgen, om door een levendig V. B. te tonen, ~~dat~~ hoe moeijelijk 't ook zij bij de menschen, dat de rijken zalig worden, 't egter niet onmogelijk is bij Gode, door wiens genade alle rijken met zacheus kunnen zalig worden zoo dat 't V. B. van onzen zeer rijken zacheus aan alle rijken tot troost dienen kan.

Dog gelijk wij zooeven zeiden dat 't V. B. van den oppertollenaar zacheus niet aan alle grote zondaars tot troost kan dienen, zoo ook niet zijn V. B van een zeer rijk man aan alle rijken, 't hans zeker niet aan die rijken, die hun geld maar gebruiken, om hunne grootsheid in pronk, en opschik te voldoen, die goeden zier daar van houden, en naar den armen weinig of niet omzien. Integendeel van

Luc. 16-19.. deze zegd de zaligm.: daar was een rijk man, die in het purper, en in 't fijn lijnwaad gekleed ging, en die dagelijks lustig slempte, en zig den armen Lazarus niet aandroeg. des voegd hij 'er bij: Ook stierf de rijke, en die wierd in de helle begraven. - Diensvolgens alle zulke rijken kunnen zig niet met zach. troosten Maar

Maar die, ~~den~~ als de rijkdom hen toevloeid, gelijk david vermaand, 'er hun hert niet opstellen, die ge= lijk Zacheus, de zelve gebruiken, om Jesus in hun huis t' ontvangen, om hunne zonden en gebreken, gelijk door 't uitdeelen aan den armen af te koopen, en zig vrienden te maken, die hen in d' eewige woo= ningen zullen ontvangen. NB Tempore effluxo Conclusi

Ps. 62-33.

ten bewijze van dien,

3tio Ook kunnen de genen, die niet rijk zijn, tot hunnen troost aanmerken dat d' Ev. zullende be= schrijven de bekeeringe van den rijken Zacheus, als van verwonderinge over eene zeldzame zaake uitroept: Zie daar was een man genaamd Zacheus, die zeer rijk was!

Hebben wij dan geen of weinig ~~...~~ geld en goed van deze we= reld, verre van ons te bedroeven, wij zullen ons troosten weetende dat wij dan ook bevrijd zijn van alle de gevaaren der zonden aan dew de rijken ook bloot staan. Wij zullen ons wel wagten van aan anderen het aardsche en tijdelyke te benijden. Indagtig zullen wij altoos wezen de spreuk van Pau= lus: Wij hebben niets in deze wereld ingebragt: buiten twijfel dat wij 'er ook niets kunnen uitdragen. Als wij dan ons voedsel, en ons deksel hebben, zoo laat ons vergenoegd zijn. Om deze vergenoegzaamheid, te erlangen, te bewaaren, en in ons meer en meer aan te kweeken zullen wij wel gehengen dat de Heere Jesus ons dagelyks heeft leeren bidden: Geef ons heden ons dagelyks brood. Ten dien einde zullen wij vooral ook gehengen aan het gebed van Salomon, die bij eigen ondervindinge egter is gewaar geworden het gevaar der rijkdommen: Geef mij (zullen wij met hem zeggen) nog armoede, nog rijkdom, maar verleen mij alleen het gene nodig is tot mijn onderhoud, opdat ik verzadigd zijnde niet bekoord worde ~~om~~ u te verloochenen, en te zeggen: Wie is de Heer? Of dat ik door den nood ge= praamd, niet steele, onder 't woord van Steelen alle onregtvaardigheden begreepen worden.

1. Tim. 6-8

Prov. 30-8..

Met een woord: wie van ons is'er die aanmerkt dat d'Ev. van de bekeeringe van Zacheus spreekt als van eene zeldzaame zaake, en daarom zegd: *Zie daar was een zeer rijk man*, die zig zal bedroeven dat hij het geld en goed van de wereld niet heeft? Wie is er die dit aan anderen zal benijden? Wie, als wij ons voedzel, en ons dekzel hebben, zoù niet vergenoegd willen wezen?

Conclusio

Troosten wij, troosten wij ons dan allen, wie wi' ook zijn, aan Zacheus van wien Lukas zegd: *Zie dan* dat zig de zondaars, dat zig hier de rijken, dat zig hier ook de minderen of armen troosten. Hem

D. 18. 19.
In festo
Dedicationis
1755. 69.

Quærebat videre Jesum quis esset.
Luc. 19. v. 3.

D. 18. 19.
In festo Dedicationis
1755. 69.

Quærebat videre Iesum quis esset.
Luc. 19. v. 3.

Heden vieren wij hier ter stede wederom met grote vreugde het feest der kerkwijdinge

Wanneer d'eerste tempel, daar de Schrift van meld, door Salomon was gebouwd, wierd de zelve met groote plegtelijkheid den Here toegewijd, en de vreugde van dat feest duurde 8 dagen agtervolgens. 3. Reg. 8.

De twede tempel na de gevangenis van Babilonien onder den koning darius voltoid zijnde, zegd de H. Schrift, dat de kinderen van israël, de priesters, en Leviten de wijdinge van Gods huis met vrolijkheid verrigt hebben.. 1. Esd. 6-15..

deze, in't vervolg door den koning van Syrien ontheiligd, wierd door Iudas Machabeus wederom gezuiverd, en het feest daar van duurde 8 dagen, en wierd in't vervolg 's jaarlijks onderhouden.. En 't is van deze 's jaarlijksche vernieuwinge dat d'Ev. Ioes c. 10-22 zegd: het hoogtijd der tempelwijdinge wierd te Ierusalem gehouden, en Iesus wandelde in den tempel in de galerije van Salomon. 1. Mach. 4-56.

En deze gewoonte van de kerken, of tempels aan Gode toe te wijden, en de 's jaarlijksche vernieuwinge daar van te houden is van de Joden in't O. T. overgaan tot de Chnen in't N. T. zoodra de zelve de vrijheid bekomen hebben om eenige tempelen te bouwen. 't bewijs hiervan is het feest der kerkwijdinge, 't en wij als nu vieren hier ter steede.

Op dit feest is van ouds tot Ev. voorgelezen de geschiedenis van Zacheus, die Iesus in zijn huis, en de heil, en zaligheid voor zijn huis ontvangen heeft, omdat dit wonderwel past op onze kerken, of vergaderplaatsen.

dog behalven deze overeenkoming van 't huis van Zacheus met onze kerken, zo vervat die historie ook nog verscheiden andere omstandigheden, die zeer leerzaam zijn, als bij v. B. dat zelfs, dat onze opgenomene woorden

Propositio
melden dat Zacheus zogt om Jesus te zien, wie hij was
¼ is deze omstandigheid, die wij als nu nader met
U. A. zullen overwegen, en zedelijk toepassen Attie.
Als Jesus nu door Jericho wandelde zie zoo was
daar een oppertollenaar, en zeer rijk man Zacheus, welke
(zegd d' Ev.) zogt om Jesus te zien, wie hij was.
Van verscheidenen lezen wij in de historie van 't h. Ev.
Luc. 9-7... dat zij den Heere Jesus zogten te zien. Dus zegd Lukas
van Herodes, bijgenaamd Antipas, of de zoon van Herodes
den kindermoorder, dat hij, hoorende al het gene Jesus
deed, hem zogt te zien. En van dien zelfden Herodes zegd
C. 23-8. Lukas wederom in 's Heeren lijden: Herodes Jesus ziende
was zeer verblijd, want hij had van over langen tijd ge-
wenscht hem te zien, nadien hij veel van hem gehoord
Joes 12-9. had. Dus zegd d' Ev. Joes dat velen van de Joden kwamen
om Jesus, en Lazarus te zien, dien hij van de dood verwekt
had. Dog alle deze of diergelijkenen zogten Jesus maar
te zien uit nieuwsgierigheid, gelijk duidelijk blijkt uit
het verhaal der Ev.
Maar zo niet Zacheus, die Jesus zogt te zien, wie
hij was, om hem regt te leeren kennen, en tot de zalig-
heid aangeleid te worden, gelijk ook zijne daarop vol-
gende bekeering, en de gansche historie duidelijk te
kennen geeft. Zacheus zogt Jesus te zien gelijk de
Matt. 2. Wijzen uit den Oosten, die hem te Bethlehem gevonden
hebbende, nedervallende hem aanbaden; hij zogt Jesus
Joes 1-37. te zien gelijk Andreas, en nog een andere discipel van
Joes den Doper, die hunnen meester hebbende hooren zeg-
gen: Ziedaar het Lam Gods, Jesus volgden, en ook
H. 44. zijnen broeder Simon tot hem bragt, of ook gelijk Phi-
lippus, die aan Nathanaël boodschappende dat
hij den Messias gevonden had, zeide: koom, en zie; ...
met een woord Zacheus zogt om Jesus te zien, wie hij
was, op die wijze van zien, dewelke Jesus zoo zeer ver-
haffte dat hij daar over zijne discipelen gelukzalig
Luc. 10-23. roemde, zeggende: Zalig zijn d' oogen, die zien het ge-
ne gij ziet: want ik zegge, dat vele propheten en konin-
gen hebben gewenscht te zien het gene gij ziet, en zij heb-
ben 't niet gezien, en te hooren het gene gij hoord, en zij
heb-

[Margin note: hij zogt Jesus te zien, gelijk een oude Simeon, die ten dien einde door den Geest kwam in den tempel. ob. Luc. 2-27. Zacheus; and interlinear: kunnen te]

hebben 't niet gehoord.

De koningin van Saba kwam van 't uiterste der aarde om Salomon te zien, en te hören; maar, zie! Zacheus zogt om Jesus te zien, die meer dan Salomon is. Matt. 12-42.

Waarlijk door dezen zijnen zugt om Jesus te zien maakt Zacheus wel beschaamd veele Chrin., die [redacted] op deze dagen löpen, en wenschen te zien, niet Jesus, maar den duivel, en zijne verlöpingen in de speelhuizen, en Komediën, [redacted] plaatsen daar men niet zonder gröte zonde kan ingaan, en daar zig ook geen Khristen van eenen goeden name zal laten zien.

Hier gelden gene verschöningjes, als bij v. B. dat men zegd: 1. ik ga maar in de Komedie als er een goed spel zal gespeeld worden: 2. dat ik in een speelhuis gaa, is maar om een kijkje: 3. dat ik op zulke plaatsen kome, is maar op de kermis &c. zulke verschöningjes, zeg ik, gelden niet; want 1. laat het spel van de Komedie nog zo onnozel zijn, zal de klugt, en de rest ook zoo wezen? jaa, zo genomen al, zal een ander daarin niet ontstigt zijn? zullen die, die gewoon zijn daarte kömen, zig van uw v. B. niet bedienen, om zig te verschönen, en te zeggen, wel heer! is dat zo een kwaad? die, en die heb ik 'er ook wel gezien &c.

2. Zegd men: wel 't was maar om een kijkje, dat ik in de speelhuisen ben geweest: wel hoe mag men zig dan in 't gevaar stellen? heeft David zig door het zien niet in gevaar gesteld, en is hij 'er ook niet door gevallen? en hoe veel te groter is 't gevaar niet op zulke plaatsen? Maar zoo genomen al, dat 'er zulks niet opvolgde, hoe zal men ~~het schandaal~~ de ergernisse, en de stijving in 't kwade, dat men daar door aan anderen geeft, goed maken?

3. Zegd men: O! dit gaat met de kermis door, op andere tijden doe ik dat niet. ône ~~schone~~ mooijë verschöning! zal dan de kermis de zonde geöorlofd maken? Of zal men daarom minder zondigen, omdat men met velen zondigd? hoor wat de h. Augs zegd: die met velen zondigen, zullen met velen verlören gaan, en zij zullen niet minder branden omdat zij met velen zullen branden.

~~Wy keeren weder tot Zacheus, die Jesus zogt te zien wie hy was: om van hem ~~ – te leeren, ~~ Jesus ook te zien, Maar zal iemand zeggen: waar, en wanneer kunnen wy Jesus zien? Wy hebben immers die gelegendheid niet?~~

Zoo dan Zacheus, die zogt om Jesus te zien, beschaamt alle die Chnen, die op deze kermisdagen, niet Jesus, maar den duivel zoeken te zien.

agt! of god gaf, dat wij allen van Zacheus leerden zoeken Jesus te zien, opdat dus ook aan ons, gelijk aan Zacheus, en zijne huize, de zaligheid mogt toekommen.

Maar zal iemand zeggen: waar, en wanneer kunnen wij Jesus zien? wij hebben immers die gelegentheid nu niet meer? Jesus is immers van ons opgenomen in den hemel, en zal ten jongsten dage maar, alzoo zigtbaar met heerlijkheid, wederkomen.

Ik 't is zoo, Jesus is nu niet meer zienlijk bij ons op d'aarde, in dezen zin voorzeide hij aan zijne Apostelen

Jois. 12-8 Mij hebt gij niet altijd. dog egter is Jesus evenwel bij ons, en kan van ons gezien worden op verscheide wijzen.

En wel 1o. Jesus kan van ons gezien worden, in zijne arme ledemaaten, in welkers persoon hij verscholen, en bij ons is. waarom ook de heere Chs, als hij zijne discipelen voorzeide: Mij hebt gij niet altijd, ~~daar uitdrukkelijk bijvoegde~~ vooraf zeide: Gij hebt altijd arme menschen bij u, ~~maar~~ en dan voegde hij daar bij: Mij hebt gij niet altijd. q. d. & dat Chs dus in zijne armen altoos bij ons is ~~in zyne armen~~ alhoewel hij nu niet meer zigtbaar bij ons is, heeft hij ook duidelijk geleerd wanneer hij een schets van 't laatste oordeel gevende, als wanneer hij wederom zigtbaar zig aan ons zal vertoonen, daar in laat vloejen, dat hij

Matt. 25-34. tot d'uitverkoornen zal zeggen: Koomt gezegende mijns vaders & want ik heb honger gehad, en gij hebt mij gespijsd & dan zullen hem de regtvaardigen zeggen: heere, wanneer hebben wij u hongerig gezien, en hebben u gespijsd & en de koning zal hen andwoorden, zeggende: Ik zeg u voorwaar zoo dikmaals als gij dit aan een van deze minste broederen gedaan hebt, zoo hebt gij 't mij gedaan. Zie daar hoe dat Chs ons zelf leerd, en verklaard, dat, alhoewel hij nu niet zigtbaar met ons is, egter van ons in zijne armen gezien, en welgedaan kan worden. dus zag de h. Martinus Jesus in den armen aan de poorte van Amiens en dus verzekerde ~~hij~~ Jesus aan Martinus, aan wien hij des nagts verscheen, dat hij van hem met zijn kleed begiftigd was.

Deze pligt van Jesus dus te zien, en wel te doen in

in zijne armen is zoo groot, en zoo noodzakelijk, dat 't verzuim van dien, al had men geen ander kwaad uit gedaan, alleen genoeg zoude wezen om eeuwig verloren te gaan, misdien Chs ter gemelde plaatse uitdrukkelijk verklaard, dat hij aan de zulken zal zeggen: gaat weg van mij gij vervloekten, in het eeuwig vuur &c. Om deze reden onder andere lezen wij ook van den rijken vrek, die zig den armen Lazarus niet aantrok: ook stierf de rijke, en die wierd in de helle begraven. Luc. 16-22.

Dezen pligt van Iesus in zijne armen te zien behooren wij al t'hans op deze dagen te oeffenen; want verspillen de kinderen dezer wereld hun geld in allerhande ongeregeldheden; jaa nemen vele geregelde Chnen op deze dagen eene geoorlofde uitspanning # hoe? betaamd het dan ook niet dat men ook iet voor Iesus overheeft, en dat men ## ongeregeldheden van anderen door aalmoessen ziet af te koopen?

\# van eenen vriend t'ontvangen, of ontvangen te worden? Wel

\## zijne eige misslagen, en

Zoodan, indien ooit, t'hans allermeest op deze kermisdagen behooren wij met Zacheus te zoeken om Iesus te zien in zijne arme ledematen.

2e. Alhoewel Iesus niet meer zigtbaar met ons is op d'aarde, egter leerd ons ons geloof dat hij met en bij ons is op onze outaaren in 't allerh. Sak. onder de ~~gedaante~~ uiterlijke gedaante van brood, of wijn, die wij daar aanschouwen, en dat uit kragte der woorden: dit is mijn lighaam, dit is mijn bloed, die de priester in Chs plaatse daarover heeft uitgesproken; Waarom ook de priester, zoodra hij in d'offerhande der Misse die woorden over het brood, en over den wijn heeft uitgesproken, terstond nederknield om Chs, dien hij daar door d'oogen des geloofs tegenwoordig ziet, t'aanbidden, en de h. hostie en kelk opheft om hem aan 't volk te vertoonen, om ook van 't volk aanbeden te worden. Ziedaar hoe dat Iesus, alhoewel hij nu niet meer zigtbaar bij ons is, egter van ons met d'oogen des geloofs op onze outaaren wezentlijk en dadelijk gezien kan worden, misdien wij vastelijk gelooven, dat die zelfde Iesus, die deze woorden: dit is mijn lighaam, dit is mijn bloed in 't laatste avondmaal heeft gesproken, die tot zijne apostelen zeide: doe dit tot mijner gedagtenisse,

mis dien, zeg ik: wij vast geloo-
ven, dat die
zelfde Jesus...

die zig aan't kruis bloedig heeft opgedragen, die nu glori-
eus in den hemel altijd leefd om voor ons te spreken #
zig nog onbloedig opdraagd in d' offerhande der
Misse, en in't allerh. Sakr. tegenwoordig blijft.
Leerd het geloof der kerke dat wij dus Jesus
nog kunnen zien? hoe behoorden wij dan ook niet
naar't V. B. van Zacheus te zoeken om Jesus te
zien? In hoe studio videndi Jesum in altaribus //

// nostris eni-
tuerunt primi
Chani Act. 2. 41.
42 et 46. item
S. Monica, de
qua Aug.s testa-
tur quod, dum
viveret, quotidie
Missae sacrificio
interesset. Conf.
L. 9. C. 13. N. 36.

Dit is een pligt, waartoe wij op de zondagen, en ge-
bodene-dagen, door't uitdrukkelijk gebod der kerke
van Misse te horen met goede manieren, verbonden
zijn, en waarvan niemand dan door ziekte, en dier-
gelijke wettige beletselen verschoond kan wezen:
zo dat men op de geboden dagen niet zonder merke-
lijke zonde dit gebod der kerke kan overtreden.
Deze pligt van te zoeken om Jesus te zien op onze
outaren in de h. Offerh. der Misse is niet bepaald bij
de gemelde geboden dagen, maar strekt zig ook
zelfs uit tot d'andere dagen der weke voor allen,
~~de~~ die ~~[illegible]~~ den tijd, en gelegentheid hebben, of zou-
den kunnen maken dat zij hadden, indien zij maar
ernstig zogten met Zacheus om Jesus te zien. 't hand
zekerlijk indien men door eenen regten zugt, en
liefde om Jesus te zien gedreven word, men zal niet vragen
of de kerk dit uitdrukkelijk gebied gelijk op de geboden
dagen; men zal, is't niet dagelijks, ten minsten zor-
gen eenige dagen in de weke uit te zoeken om Jesus
te zien; men zal ten minsten zijn best doen, dat
één of eenigen uit't huishouden dagelijks, of eenige
dagen in de weke na de kerk gaan; ja zijn'er eenigen, #
die door hun huishouden, kostwinningen, handwerk, ambagt, of ander wettig
beletsel verschoond zijn van in de weke d'offerhan-
de ~~niet~~ bij te wonen, deze zullen des te nauwer gezet
zijn om het gebod van Gode, van den Sabbat te heili-
gen, en het gebod der kerke, van op de geboden dagen
Misse te horen met goede manieren, te volbrengen:
deze zullen ook zelfs in de weke bij V. B. op deze ker-
mis dagen, en andere dagen, als alle ambagten stil-
staan, zig des te meer bevlijtigen, en zoeken om
Jesus te zien, op onze outaren. # Ja ik kan niet na-
laten hier in't verbijgaan te uitten mijne vreugde #

D'ouders zullen
zorgen, dat hunne
kinderen niet te
werk, op't naij- of
schrijf-school gaan-
de na de kerke
koomen, om voor
hunne ouders, en
voor zig den Heere
Jesus te bidden.

over de trou-
wigheid der wei-
nigen, die dage-
lijks Jesus zoeken
te zien in d'offerhande
der Misse: ook ben ik
zeer gestigt in
verscheidene ...

~~over~~ verscheiden ambagtsluiden, die op zulke dagen, als de Paas, Pinkster, en deeze kermisdagen, of als zij een Bink met 't quare weêr, of om de vorste in den winter hebben, Jesus zoeken te zien: niet min verkwikt mij de zugt der genen, die, om de koude niet kunnende arbeiden, zig niet ontzien, eenuure door de koude te koomen loopen en Jesus zoeken te zien door d'oogen des geloofs in ons Outaars geheim. God gewe dat de v. B. der eerste Kristenen, van eene h. Monika, en alle die leede v. B. die wij, gode zij lof! onder ons hebben, alle de traagen beschamen, opwekken, en aanzetten, om naar 't v. B. van Zacheus Jesus in ons Outaars geheim te zoeken en te zien.

~~als zij niet koeven te werken Jesus zoeken te zien Gode geve dat zij op deze dagen deze onzeblijtschap vermeerderen! dat zij aan anderen tot een spiegel en opwekking dienen, en de traagen beschamen.~~

Met een woord, dewijl de wereldlingen, gelijk wij zooeven zeiden, loopen om den duivel te zien, en zig neêrstorten in alle ongeregeldheden; dewijl wij zelf als goede Chnen op deze dagen eene geregelde uitspanninge mogen neemen, o! laat ~~ons~~ en wij dan ook ten minsten deze dagen, naar 't v. B. van Zacheus onze liefde en ijver toonen, en zoeken om Jesus te zien op onze outaaren; laat ~~ons~~ en wij hem smeeken, dat hij ons niet mede straffe om de menigvuldige ongeregeldheden, die er deze dagen bedreeven worden. ~~&~~

Zie zoo, zoo kunnen wij, alhoewel Jesus niet mee zigtbaar bij ons is, egter met Zacheus zoeken om Jesus te zien, te zien, zeg ik, in zijne arme ledematen, en door d'oogen des geloofs in ons Outaars geheim.

Zacheus zogt dan om Jesus te zien, wie hij was, om hem regt te leeren kennen, en tot de zaligheid aangeleid te worden, die daarop voor hem, en zijne ~~huize~~ ook gevolgd is.

Vraagd nu iemand, wel waarom steld de h. Lukas, de bekeeringe van Zacheus zullende verhaalen, vooraf, dat hij zogt om Jesus te zien, wie hij was?

R. Omdat het begin der zaligheid is Jesus te kennen. Dit is (zeide Jesus tot zijnen Vader in zijn gebed na 't avondmaal Jo. 17-3) het eeuwig leeven, dat zij u kennen, den eenigen waaren godt, en J. C. dien gij gezonden hebt. deze kennis van Chs als godt, en mensch, als verlosser en zaligm. van God gezonden, is 't voorwerp, het einde, en het kortbegrijp van den heel ~~[illegible]~~ godsdienst, en het grondwerk van de bekeeringe des zondaars, en van het werk der zaligheid. Ag! dat de Jeugd door dit v. B. # ~~daarom~~ dit van Zacheus regt wierd aangezet om door d'onderwijzingen Jesus te leeren kennen: dat zij weeten dat van ider naukeurig boek gehouden word om daaruit en uit de Biegte op zijnen tijd de volgens God uit te kiezen die ik zal oordeelen bekwaam te zullen weezen.

Maar van waar kwam, zal men zeggen, Zacheus deze begeerte om Jesus te zien, wie hij was?

R. Zij kwam hem van de goddelijke genade.. „ de Heer
„ (Aug.) zag Zacheus zelfs. Zacheus is gezien geweest, en
„ hij heeft gezien. dog ten zij hij gezien was (te weeten inwen-
„ dig door de genade) hij zoude niet zien; want die godt voorschikt heeft, die heeft hij ook geroepen.

Serm. 8. de Verb. Dni C. 3.

Rom. 8-30.

Conc: wel aan dan ben ben

Cont. Coll. C. 7. Op de zelfde wijze spreekt de h. Prosper van Zacheus
„ Chs (inquit) heeft eerst voor zig het gemoed bereid van
„ den genen, bij wien hij wilde herbergen. „
Dit hadden deze hh. oudvaders geleerd van den h. apostel
1. Cor. 4 - 7. Paulus, die aldus spreekt: Wie onderscheid u? of wie
doet u van anderen verschillen? Wat hebt gij, dat gij niet
ontvangen hebt? dat is te zeggen, al het goede, waar
door wij van een ander, die het niet heeft, verschillen, komt
2. C. 3 - 5. van Gode. En wederom: Niet dat wij van ons zelven be-
kwaam zijn om iet te denken (veel min te doen) maar
onze bekwaamheid is uit Gode.
2°. is deze Leer die de kerk ook altoos in d' uitspraken
hazer kerkvergaderingen gevolgd heeft. Dus in haare
vermaarde vergaderinge van Orangie Cap. ult., onder
anderen ook zelfs aanhalende het v. B. van onzen Zacheus,
„ besluit zij aldus: Men moet klaarlijk gelooven, dat het won-
„ derbaar geloof van den goeden moordenaar, van den hof-
„ man Kornelius, en van Zacheus, die verdiend heeft Chs
„ t'onthalen, niet kwam van de nature, als beginnende
„ dat werk: want deze plaats der Schrifture is maar
„ al te waarsen algemeen: Ik zal hem tot mij doen naderen;
Jerem. 30 - 21 „ want wie zou' er dog zijn hert kunnen toe begeeren, om tot
„ mij te naderen? Zegd de Heer. „
Op de zelfde wijze verklaard de laatste algemeene kerk-
„ vergadering van Trenten Sess. 6. Cap. 5. dat het beginsel
„ van de regtvaardigmakinge in de volwassene menschen
„ genomen moet worden van Gods voorkomende genade door
„ door J. C., dat is van zijnen roep, door den welken zij zonder
„ eenige hunner verdiensten worden geroepen &c. En
sprekende van de maniere op dew de zondaars tot de
regtvaardigmakinge voorbereid worden, zegd zij. Cap. 6
„ Zij worden bereid tot de regtvaardigheid zelf, als zij
„ van Gods genade opgewekt, en geholpen zijnde, het ge-
„ loof uit het gehoor ontvangende, vrijwillig bewogen
„ worden tot Gode &c.
En diensvolgens gelijk Zacheus door Jesus genade
oog was gezien, zoude hij zoeken om Jesus te zien, zoo is
't ook Jesus die d' eerste goede bewegingen in 't herte des
zondaars stort, en door zijne liefde alle verdiensten
voorkomt, en barmhertigheid doet aan den genen, die 't
hem belieft.

Maar

Maar beeld ú niet in, dat dit alleen ziet op d'eerste genade der bekeeringe, o neen! maar ook op al wat wij, nú reeds geregtvaardigd zijnde, zullen doen; want gelijk het niet genoeg is oogen te hebben, om te zien; maar het ligt er nootzaakelijk bij moet wezen, zoo ook is't niet genoeg dat de ziel door de genade geheiligd is, ten zij dat 't ligt der genade vervolge en voordgaa met ons mede te werken. Hierom vermaande Paulus de gehoorzaamige Philippensers: Maakt dat gij met vreeze, en agterdenken uwe zaligheid werkt, want (zegd hij) het is Godt, die in ú werkt het willen, en 't volbrengen naar het welbehaagen. Jesus ipse hanc veritatem apposita similitudine illustrat, als hij zig bij den wortel, en een en wijngaard vergelijkt, en zijne Apostelen, en alle de geloovigen bij de ranken. ik ben de waare wijnstok, ~~en alle~~ en ~~ranken~~ Gij zijt de ranken ~~...geen vrugt dragen~~ Gelijk een rank uit zig zelven geen vrugt draagen kan, tenzij hy op den wijnstok blijve, zoo ook gij niet, tenzij gij in mij blijft, en hij sluit het met deze gewigtige waarheid: Zonder mij kunt gij niets doen. Phil. 2-12 Joes. 15. v. 5.

Zoodan gelijk Zacheus zonder Jesus niet kon zoeken om Jesus te zien, zoo ook zonder Jesus kunnen wij hem niet beginnen, niet voordgaan, en volherden te zien.

1. Is dit zoo? dan moeten wij altoos tot ons zelven zeggen: Wat hebt gij, 't w gij niet ontvangen hebt? dog indien gij 't ontvangen hebt, wat beroomd gij u, als of gij 't niet ontvangen had? des zullen wij met Isaïas ons tot Gode keeren, en zeggen: Heere gij hebt alle onze werken voor ons gedaan; en met David: Non nobis Dne — 1. Cor. 4-7 Isa. 26-12 Ps. 113-9.

2. Moet de Heer ons zien, zullen wij hem zien? ei! laat on wij voor ons, en voor anderen, den heer bidden, dat hij ons aanzie met d'oogen zijner genaden; dat wij met David zeggen: Zie op ons, heere, en ontferm ú onzer; en wederom: Bekeer ons, o godt, vertoon ons uw aanschijn, en wij zullen behouden wezen. Ps. 118-132 Ps. 79-4.

Praecurrens ascendit in arborem Sijcomorum ut videret eum. Luc. 19. 4.

In Festo Dedicationis 1744. 56. 70. et in Octava

Heden agt dagen, op't feest van kermisse, of kerkweidinge, begon ik mijne inleidinge met aante haalen, dat 't feest der tempelweidinge zelf al in't O. T. bij de Jooden met groote plegtigheid wierd gevierd, en dat de Heer Jesus, volgens den Evt. Joes, heeft gewaardigd 't zelfde meê te vieren. Jois. 10. 22.

Ik zeide, dat de kerk van't N. T., ook van't begin af 't zelfde heeft opgevolgd, zoo dra zij, naa d'eerste bittere vervolgingen der heidense keizers, de ruste heeft gekreegen, en openbaare tempels, kerken, of vergaderplaatsen, ter oeffeninge van den godsdienst, heeft beginnen te bouwen.

Ik voeg hier nu bij, dat de kerk van't N. T., ter naarvolginge van Judas Machabeus, die den tempel van Jerusalem, door Antiochus Epifanes ontheiligd, wederom zuiverde, en opniew inweidde, en 8 dagen lang dat feest vierde, en stelde, dat 't dus in't vervolg jaarlijks 8 dagen moest gevierd worden, ter naarvolginge, zeg ik, van dien heeft de kerk des N. T. dit feest 8 dagen lang gevierd. 1. Mach. 4. 2. Mach. 10.

Op den eersten dag van dit feest heb ik U. G. A. voorgaanden zondag voorgehouden een deeltje uit 't h. Ev., dat de kerk ons dan in d'offerhande der Misse doet voorleezen, te weeten de hinderpaalen, die Zagheus, zoekende Jesus te zien, wie hij was, wederhielden, of tegenstreefden, 't w. d'Evt. Lukas uitdrukt met te zeggen: Maar hij konde niet om de meenigte des volks, vermids hij zeer kort van gestalte was.

Wat Zagheus egter deed om Jesus te zien, toen 't is, 8 er schooren, de tijd verstreeken zijnde. D'Evt. beschrijft dit, zeggende: Hij liep dan vooruit &c.

Des dan zullen wij nu op't Octaaf der kerweidinge deezen lofflijken daad van Zagheus op den zelfden trant vervolgen. Attendite

Zonder eenige herhaalinge van't gene wij U.A. voorgaanden Zondag zeide over den dubbelden hinderpaal, die Zagheus belette Jesus te zien, naam de meenigte des volks, en de kortheid van zijne gestalte, gaan wij nu regt over tot zijn'en. kelden daad; naam wat hij, alhoewel verhinderd, egter deed om Jesus te zien. De h. Lukas drukt dit uit, zeggende: Hij liep dan voor uit &c.

Exord. dedicat. 1756. 70. 93

Wij vieren heden hier ter stede we-
derom met grote vreugde het feest der
kerkwijdinge; een feest, niet van
heden, of gisteren, maar zelfs al in
't O. T. bij de joden met grote plegre-
lijkheid gehouden, een feest 't w. de
Heere Jesus in zijne dagen heeft ge-
vierd, gelijk wij leezen jois. 10. 22.

'T is dit feest het gene de kerk van
't N. T. ook van den beginne heeft
gehouden zoodra zij naa d'eerste bittere
vervolgingen der heidensche keizers de rust ge-
kregen heeft, en openbare tempels
of vergaderplaatsen heeft mogen
bouwen.

'T is dit feest 't w. heel de katolijke ~~de hele~~ wereld
door, alhoewel juist niet op denzelf-
den tijd, en dag, gevierd word.

Nu op dit feest

Dom. 37. 35.

Quærebat videre Jesum... & non poterat præ turba, quia statura pusillus erat. Et præcurrens ascendit in arborem sycomorum ut videret eum, quia inde erat transiturus.

In Festo Dedicationis 1744. 56.

D. 36. et 37. 70 et in Oct.

Luc. 19. v. 3. 4.

94

1745

Præmisso Exordio dices: Nu op dezen feestdag doet de kerk ons voorlezen de Historie of geschiedenisse van de bekeeringe van Zacheus, en 't ontfangen van Jesus in zijne huize.

Wij hebben u. A. de voorgaande (jaar in 't begin dezer historie voorgehouden, viz. 1o het wandelen van Jesus door Jericho, 2do // de begeerte van Zacheus om Jesus te zien voorgedragen.) jaar (69.) voorgehouden, dat Zacheus zogt Jesus te zien, wie hij was. // die persoon van Zacheus beschreven 3o.

De meening is als nu den draad der historie te vervolgen. D'Ev. zegd'er van, dat Zacheus, die Jesus zogt te zien, dit niet kon doen om de meenigte des volks, vermits hij zeer kort van gestalte was. Hij liep dan vooruit, en klom op een wilde vijgeboom, om hem te mogen zien, want hij al daar moest verbijkomen. Tweedingen zullen w' in d woorden aangaande Zacheus met u. A. aanmerken. 1mo wat Zacheus belette Jesus te zien. 2do Wat Zacheus egter deed om Jesus te zien. Wij zullen het zelve toepassen op den Zondaar, ~~[illegible]~~ die gelijk Zacheus belet word J. te zien, en egter gelijk Zacheus zijn best moet doen om hem te zien. # Attendite

Propositio

wij zullen 't ook tussen beiden toepassen op de regtvaardigen.

Zacheus die Jesus, door Jericho wandelende, zogt te zien kon niet (zegd Luk.) om de meenigte des volks, vermits hij zeer kort van gestalte was. Twee hinderpaalen steld Lukas hier dat'er waren, die Zacheus verhinderden den Heiland te zien, viz. 1o de menigte des volks 2o zijne korte gestalte des lighaams. En wel 1o de meenigte des volks. Meermaalen vinden wij in 't Ev. dat de groote scharen volks dezen of genen verhinderden van tot den Heiland te genaken. Zoo de mannen die bij Luk. 5. eenen beroerden tot Ch. zogten te brengen. 3. zoo de blinde op den weg van Jericho wierd bestraft & 3. zoo zegd Lukas van des Heeren Moeder dat zij hem niet kon

Luc. 5

c. 18.

c. 8.

niet kon genaken om de meenigte des volks. En zoo wast hier ook met Zacheus gelegen —

En even zoo gaat het nog met de genen, die Jesus willen zien door eene ware, en opregte bekeeringe, en veranderinge van leven. D'eerste, en een van de grootste hinderpalen die zij ontmoeten, is de meenigte des volks, ik zeg, de duivel, de wereld, en 't vleesche; de duivel, die den mensch door zijne kwade ingevingen ~~den mensch~~, de wereld, die door alle hare kwade v.B., en 't vleesch ~~dat~~ door zijne drif-ten, en kwade gewoontens ^verhinderen, en ^beletten Jesus te zien.

^ allen daar op uit zijn om den zondaar te

Het gaat met zulk een even alleens als met de kinderen Israëls, als z' uit Egypten zouden trekken: tunc Pharao eos multo ma qm antea opprimebat (dilata). Immo jam modo egressos oi vi insequebatur, et reducere conabatur. Atq in eo imaginem habms quod infernalis Pharao oi modo impedire conetur ne hoc Aegyptum peccati deserat; immo si contingat hoem ejus tyrannide esse ereptum, et tunc eum adhuc insequitur, et o desistit oi modo captivum reducere. Huc flecte Luc. 11-24...

Exod. 5. & 14.

Rememorate quaeso quod Apoc. 12. legitur. Describitur ibid. Joes mulierem, bekleed met de zonne, en de maan onder hare voeten, dew baaren zoude. En zie de draak stond voor de vrouwe, om, als zij zou gebaard hebben, haar kind te verslinden. At cum res voto ejus o succederet, vervolgde hij de vrouw, die den mannelijken zoone gebaard had, en de slang schoot water uit zijn mond, als een stroom agter de vrouwe, om haar door den vloed weg te rukken, en de draak wierd toornig tegen de vrouwe, en hij ging den oorlog aan doen aan d'anderen van hare geslagte, die de geboden Gods onderhouden, en de getuigenisse van J.C. hebben. En ^diaboli rabiem qd vivum dipieram etra eos, qui jam facti st, vel fieri ^volunt ex semine Jesu filii istius mulieris.

Recte quoad hoc scriptor o ignobilis (Did. Stella) diabolum comparat venatori. Venator (inquit) feram sponte in retia currentem, tacitus observat, neq ulla utitur vociferatione. dum vero diversam abire videt sese ei via opponit, cogita terroribus, ac minis in laqueos redigit. Sic diabolus quos sponte videt aut perire, aut ignari viam ducere, o molestat; illos vero, qui salutem quaerere volunt, et bonum opus aggredi proponunt, oibs modis in-

infestat ut à proposito deterreat, et in laqueos suos reducat.
Sit 4. g. quis die aan deze, of gene zonde verslaafd is, maar
die zig voor goed tot gode wil keeren. O! wat eene meenigte
ontmoet hij dan die hem beletten, en wederhouden van Jesus
te zien? hoe is de duivel dan bezig om hem door zijne heimelijke ingevingen te wederhouden? Hij gaat gestadig rond
(zegd Petr.) zoekende hem maar te verslinden. Wat een groote hinderpaal is de wereld, of de meenigte der wereldlingen door hunne
... de 4. B., en geselschappen voor zulk eenen zondaar?
Wat een geweld doen op hem dan zijne eige huisgenooten, ik zeg, zijne oude gewoontens, passien, en driften?
Vultisne exempla? Audite Davidem a filio Absalone persecutum
experientiam loquentem: Heere, wat zijn zij ... Veelen (ait) zeggen tot mijne ziele: hij en zal in zijnen gode geene behoudenisse vinden. ... Sic et à poenitente ...
Sic testatur et Augus. se expertum, dum se ad Deum convertere proponebat: „De beuzelingen der beuzelingen, ait,
„en d'ijdelheden der ijdelheden, mijne oude vrienden hielden
„mij op, en zeiden: hoe verlaat gij ons dus? En zullen wij van
„dezen stonde af niet meer bij u zijn? zal u dit, en dat niet
„meer geoorlofd zijn?... Meend gij dat gij zonder deze dingen
„zult kunnen wezen? &c. En quoo Augus. de se ipse testatur, dat de meenigte des volks, ik zeg, ... hem beletten
den Heere te zien.

Het gene Augus. dus van zig zelven getuygd, ondervindt
ijder zondaar in 't bezonder, als hij de hand maar slaat
aan 't werk zijner bekeeringe. Zoodat, even gelijk de meenigte des volks Zacheus verhinderde den Heiland te zien,
de zondaar in zijne bekeeringe door den duivel, de wereld, en 't
vleesch verhinderd word Jesus te zien in zijne genade.

Maar niet alleen is 't dus met den zondaar gelegen, maar
ook op de zelfde wijze gaat 't met ijder een, die maar wat
stigtiger, godsdienstiger, of strenger dan 't gros der Christenen,
of als hij zelf te vooren deede, wil beginnen te leven.
Immers daar zullen'er genen ontbreken, die met hem den zullen
spotten, en durven zeggen: y! zie, hoe fijn is hij nu!.....
„Is'er iemand (ait Augs.) die gode zoekt te dienen, die de
„modens van de wereld, derzelfde ijdelheden, en pomperijen
„verlaat, volgens de belofte van zijnen doop, O! aanstonds
„roept de wereld: wel waartoe tog deze dwaasheid? waartoe
„tog deze malle buitensporigheid? Waartoe deze godvrugtig-

S. Pet. 5.

Ps. 3-3.

Conf. L. 8. C. 11.

„ heid, die meer dan gemeen is? of: beeld gij u in dat gij maar
„ alleen Chtn zijt? of dat wij ook geen deel met Chs hoopen
„ te hebben? „ zoo zegd Augs &c.

Zoodan gelijk Zagheus wierd belet door de meenigte des volks ~~van~~ Chs te zien, zoo word ijder boervaardige zondaar, zoo word ijder Chtn, die maar vroom en stigtig wil leven, belet, en verhinderd. D'Ev. zegd dan dat Zag. J. niet kon zien om de menigte des volks. 2°. D'Ev. voegd'er ook nog bij: Vermids hij zeer kort van gestalte was. zoodat Zagheus dan niet alleen door de meenigte des volks, maar ook door zijne eige korte gestalte verhinderd wierd ~~om~~ J. te zien.

En dit heeft ook wederom plaats op eene geestelijke wijze in de bekeeringe des zondaars. geene klijne, maar zeer groote moeijlijkheden komen'er den zondaar voor als hij zig voor goed wil beginnen te bekeeren, ontelbare hinderpalen vind hij zoo van den kant des duivels, als van de wereld, en van zijn eige vleesche, die hem alle, als eene groote meenigte des volks, zoo als wij daar aanstonds hoorden, beletten, en tegen willen houden om Jesus niet te zien in zijne genade.

Nu wat komt daaruit veeltijds voord? dan wel eene klijnmoedigheid, hoopeloosheid, waardoor de zondaar zijn begonne werk wederom laat steeken. zoodat hij niet alleen belet of tegengehouden word door de meenigte des volks, maar ook door de klijne gestalte van zijn gemoed. zoo B.v. een dronkaard ---- zoo een Zuijpaard ---- zoo een die aan't gezelschap gehegt is ---- zoo een ontugtigtige ---- zoo getuijgd Augs dat hij, worstelende met zijne kwade gewoontens, de moed telkens verlooren gevende, te klijn was om Jesus voor goed te zien.

De Schrift verhaald N. 33. ~~dat~~ als de kinderen Israëls hoorden van de bespieders van het beloofde Land, dat des zelfs inwooners groote sterke reuzen waren, dat hunne Steden zeer groot en wel versterkt waren, ~~dat gaven~~ zij den moed verloren gaven, dat zij ~~zig zagen~~ zig zelven al te klijn aan zagen om tegen dat volk op te trekken. Nu even zoo gaat 't veeltijds met den zondaar als hij naa Kanaän van gods vriendschap op zal trekken &c. Ja zomtijds gaat deze klijnm. Ja niet alleen de zondaar, maar de vroomen zelfs hoe dikwils zijn, zij ~~niet~~ al te klijn om over de meenigte des volks heen te zien? Hoe klijn moedig zijn zij dikwils ~~niet~~ als iets goeds meenen te doen, en eenige tegenspraak, of beschimpingen, en uitlagchingen ontmoeten? Hoe klijnmoedig zijn zij zomtijds om een ander te berispen? B.v. hoe ver zoo ver dat z'ook zelfs een wanhoop word. zoodat de zondaar ziende de leelijkheid van zijn bedrijven kwaad, de moeijlijkheden om'er uit op te staan, de weg van Caïn en Judas inslaat &c. vaard.

vaard om hun afkeer, en misnoegen te toonen over slegte, dubbelzinnige, en slordige praatjes, die z' uitboren slaan? waardoor zij dikwils, alhoewel zij 't kwaad juijst ~~niet~~ zelf [nijet mee] doen, egter grootelijks zondigen volgens dezen stokregel van Paulus: dat de genen, die zulke dingen doen, des doods waardig zijn, en niet alleen die ze doen, maar ook die den genen, die ze doen medestemmen. Rom 2-32.

Zoodan wierd Zagheus belet J. te zien, vermids hij zeer kort van gestalte was, zoo ook de zondaar.... zoo ook meenig vroom Chr.n .....

Ziedaar dan 't eerste uit onze opgen woorden, viz. wat dat Zagheus belette J. te zien, viz &c

Wij gaan nu over tot het tweede deel, viz. wat Zagheus, alhoewel verhinderd, egter deed om den Heiland te zien. Lukas zegd: Hij liep dan vooruit, en klom op een wilde vijgeboom, om hem te mogen zien, want hij aldaar moest verbij komen.

Dog de tijd verstreeken zijnde, zullen wij dit tot nadere gelegenheid verschuiven.

Zagheus doet hier even aliens als de blinde op den weg van Jericho. deze wierd van de meenigte des volks bestraft dat hij zwijgen zouden; maar in plaatse van te zwijgen, riep hij nog veel meer: Jesus Davids zoon ontferm u mijner. zoo hier ook Zagheus &c

Tot slot zoggen wij: word de zondaar door de meenigte des volks zoo zeer verhinderd, o! al tans op deeze kermisdagen &c ons aangaande dat wij des te meer Jesus zoeken in Gods huis &c

Gelijk Lukas zegd dat 'er 2 hinderpalen waren, die Zagheus beletten Chs te zien, viz. de meenigte des volks, en de kortheid zijner gestalte, zoo zegd Lukas ook dat hij alles in 't werk stelde om zoo d' eenen als den anderen hinderpaal t' overmeesteren. Hij liep dan vooruit, zegd Lukas, en....

En even zoo moet ook des zondaar doen zal hij Jesus mogen zien. 1º Hij moet vooruit lopen. 2. hij moet klimmen op den boom. En wel 1º vooruit moet hij lopen. 't is niet genoeg een willetje, wensch, en begeerte te hebben om Jesus te zien, en 't daarbij te laten steken, o neen! niet minder dan als dat; want de hel vol zal weezen van zulke willetjes, ik zeg, van de zulken, die wel gewild hebben Jesus te zien, die wel gewenscht hebben zig te bekeeren, maar die 't daarbij hebben laten steken; want wat godlooze is 'er die dit niet zou wenschen? Jaagelijk de wijzeman getuijgd, eeuwig zullen de verdoemden 't zig beklagen zoo dwaas, en uitzinnig geweest te zijn &c [daarom zulke willers, om J. te zien, kan men heel wel vergelijken bij den luijaard van den w. Salomon prov. 13-4.] zoo dan 't is niet genoeg al gewenscht te hebben J. te zien; maar voord, en vooruit moet men lopen tegen, en verbij de meenigte des volks, ik zeg, tegen, en verbij alle kwaade ingevingen van den duivel,

tegen, en verbij alle de kwâde v. B., gezelschappen, en verlei-
dingen der wêreldlingen, tegen, en verbij onze oude kwâde ge-
woontens, passiën, en driften.

2. Esd. 4-37. Sacra Scriptura refert de Israelitis è Babylone reversis,
et templum reaedificare volentibus quod zij veel tegenstand
ontmoetten van d'ongelôvige volkeren; maar dat zij ~~agter~~
daaröm van hun voornêmens en begonne werk niet te rugge-
deinsden, maar integendeel met de eene hand hun werk de-

Nota figurativum modum loquendi, et explica-

den, houdende in d'andere hand den degen. En zoo moeten
wij ook in 't opbouwen van den geestelijken tempel onzer ziele
te werk gaan. Wij moeten niet wederhouden worden door de-
genen die ons hierin beletten willen, maar integendeel naer
't v. B. der Israëlieten ~~moeten~~ wij de handen des te meer uit- #

Steeken om alle de vijanden der zaligheid af te slaan, en ons wapenen met 't zwaard des Geestes Eph. 6-13....

1. Reg. 17. De Schrift vermeld van David dat hij tegen Goliath,
willende ten strijde trekken, van zijnen oudsten broeder
Eliäb bespot, en bestraft wierd. Dog desniettegenstaande
hij volherde in zyn voornêmen, hij wierd den koning aange-
boden, hij trok tegen Goliäth op, en behaalde d'overwin-
ninge. Zoo moeten wij ooke naar Davids v. B. te werk
gaan als 't doen is om den helschen Goliäth te keer te
gaan &c Hoe zeer onze naaste bloedverwanten ook tegen-
~~D'Ev. Lucas verhaald van Paulus dat hij na zyne beke-~~
~~ringe~~ streefden, wij moeten ons niet laaten tegenhouden, indagt-

's Heilands woord Matt. 10-36. Met een woord, ondervinden wij dat de meenigte des volks
ons belet ~~van~~ J. te zien, met Zacheus moeten wij vooruit
lôopen, ons aankanten, en tegenstellen tegen alles wat ons
zou mogen willen tegenhouden, altijd indagtig zijnde de

Eccle. 2-1. Spreuke des Wijzemans: <u>Fili accedens ad servitium Dei</u>
<u>praepara aam tuam ad tentationem.</u>

Zoo moeten niet alleen vooruit, en verbijlôopen de zondaa-
die hunne bekêringe eerst zullen beginnen; maar ook die
reeds door Gods genade al zoo vergekômen zijn, die Jesus ree-
al zien, die in zijne gunst, en genade zijn. Dêze moeten
ook vooruitlôopen in de deugd, en godvrugtigheid, zij moeten
zig in 't goede niet lâten verstooren door 't beschimpen, be-
spotten, en belagchen van de wêreld. Lôopen moeten zij,
niet luijêren, verslappens en verflauwen.

~~Zo deden wel eer d'Israëlieten als zij nu Egypten~~
~~doorgetogen waren, ontmoeten zij in de woestijnen~~
~~veele vyanden, tegenspoed gebrek aan water, m~~

Zoo deed wel eer een Paulus naar zijne bekêringe als hij

act. 9-22. te Damaskus preekte; veelen over zijne bekêringe ver-
steld, en verwonderd staande, zogten hem te beletten, maar

paulu

Paulus (zegd Lukas) wierd meer, en meer versterkt, beschaamde der Joden, die te Damaskus woonden, bevestigende, dat dit de Chs was. En zoo wij ook, zijn wij door Gods genade nu al bekeerd, wij zullen ook al tegenstand ontmoeten, de meenigte zal ons ook al willen verhinderen,; maar naar 't v. B. van Paulus beschaamd moeten wij d' onbeschaamden maken.

Zoo deeden wel eer alle d' apostelen, als zij den verrezen J. al gezien, den h. geest op den Pinksteren ontfangen hadden.. Stonden de Joden, en de raad zelfs tegen hen op; wilden zij hen beletten voor Chs te spreken? zij wierden niet wederhouden &c
En zoo moeten wij ook &c

Hebben wij 't geluk dat wij Jesus reeds al zien in zijne genade? voord moeten wij nog al lopen, ik zeg, tragten in de deugd meer en meer voord te gaan.

Zoo deed een Paulus, en zoo leerd hij dat een Chsten lopen moet. Van zig zelven getuigde hij: Broeders ik laat mij niet voorstaan, dat ik het al bekomen heb. dog dit doe ik, het gene agter mij is vergetende, en mij zelven uitstrekkende tot het gene voor mij is, loop ik voord na het doelwit &c Phil. 3-13
tot dit v. B. van lopen maand hij de Chsnen aan zeggende: 1. Cor. 9-24 Weet gij niet dat de genen, die in den strijdbaan lopen, wel alle lopen, maar een alleen den prijs behaald? Loopt dan zoo dat gij hem moogt behalen.

Ja dit voor uit lopen is zoo noodzakelijk, dat wij zonder dat haast zullen ophouden van lopen. Hierom zeer wel S. Bern. „Qui non proficit, deficit." 't is er mee gelegen als met iemand die met een schuijtje op 't ij zijnde, als hij ophouden zou met roeijen, zou hij in plaats van voordgaan, met den stroom agter uit drijven. zoo ook die zijne geestelijke riemen intrekt &c

Ja dit voord lopen is zoo noodzakelijk dat aan die alleen de prijs der zaligheid word toegezeid. die ten einde toe volherd, zegd Chs, niet die begint, of al eenigen tijd gelopen heeft; Maar die ten einde toe volherd zal zalig zijn; die tot den avond zijns levens in den wijngaard zijner ziele arbeid, zal den tienling des eeuwige levens ontfangen.

Zoo dan liep Zacheus voord, alhoewel de menigte des volks hem belette? zoo ook moet de zondaar, zal hij Jesus zien, verbij, en voor uit lopen .... zoo moeten die genen zelfs, die Jesus reeds al zien, verbij, en voor uit lopen. D' Evt. zegd dan van Zacheus: Hij Liep dan voor uit. En d' Evt. voegd daarbij

2o. En hij klom op een wilden vijgen=boom, om hem te mogen zien, want hij aldaar moest verbij=komen. En dus kwam hij zijne korte gestalte te gemoet, was hij klijn, hij klom op

En zoo moet ook de Zondaar doen, zal hij Jesus zien;
ook de regtvaardige om Jesus te blijven zien.
Is de zondaar klijn van gestalte, ik zeg, is hij klijnmoedig
hopeloos, geen kans ziende om de menigte des volks, ik zeg
om d'ingevingen des duivels, de verleidingen der wereldlingen,
zijne kwade gewoontens verbij te loopen? ÿ! dat hij naar t
v. B. van Zacheus op den vijgenboom klimme.

Maar w is die vijgeboom, en hoe moet een zondaar daar
op klimmen? R/ een wilde vijgenboom is van bladeren zeer
gelijk aan eenen moerbezenboom, dog is zeer hoog, zijne
vrugten zijn zeer ontsmakelijk, derhalven noemen hem
de Grieken den dwazen vijgenboom. En hierin ontdekken d
hh. vaders schone geheimenissen, en heilzame leeringen vo
de zondaars. de wilde vijgenboom zeggen zij, op den w Zach
klom, was een afbeeldsel van het kruis van J. C., 't w van d
1. Cor. 1-23. ongelovige wereld voor een dwaasheid wierd aangezien:
want wat schijnt 'er dwazer aan de bedorve reden dan
eenen gekruisten God t' aanbidden? klimmen dan op de
vijgenboom is tot het kruis van J. C. door een levendig
geloof, en vast betrouwen zijnen toevlugd nemen; # en
met een kloek geloof, en vast vertrouwen moet een boetvaardige zon
daar tot den gekruisten CBS zijnen toevlugt nemen, wel
in vertrouwende, gelijk een Paulus sprak, dat hij alles
zal vermogen door de verdiensten en genade van den ge
kruisten Jesus. Adde ex Conc. Trid. Sess. 6. cap. 6.

niet tot 't hooge kruis, ook zelfs niet tot 't waare kruis, waar aan Jesus is gestorven want dit maar hout is, dat wij alleen maar eeren als een werktuig waaraan de Zaligmaaker der wereld gestorven is; maar tot Jesus zelf moet de zondaar opklimmen.

Zoo klom een goede Moordenaar, ook zelfs op den laa
sten oogenblik van zijn leven, hangende neffens Jesus aan
't kruis, op den vijgenboom van Jesus. Zoo een Paulus
die daarom ook naderhands zeide: Gra[tia] dei sum id quod sum. W
Phil. 4-13 ik vermag alles door hem die mij versterkt. Zoo klom
een Petrus, zoo een Aug[ustinu]s & zoo zijn alle boetvaardi
zondaars op den vijgenboom geklommen.

Zoo moet dan een zondaar met Zacheus op den vijgen
boom klimmen, zal hij Jesus zien, zal hij de beletselen
van de meenigte des volks, en zijne korte gestalte overwin
en vooruit lopen en dan zal de zondaar met Zacheus uit de
[Je]sus mond ook hooren: De Zoon des menschen is gekoomen, om te zoeken, en &

Zoo moeten ook de vromen op dien vijgenboom klimmen
want zullen zij de meenigte des volks verbij, en vooruit lopen
en daarin kloekmoedig voordgaan, 't is al door de genade
van Jesus, die daarom ook zeide: Zonder mij kunt gij niets
doen, niets goeds beginnen, veel min voordgaan, en volherden

Conclusio

Wel aan dan A. F. &

In Dedicatione. D. 15. 16. 15.

Ego Joes vidi Sanctam Civitatem.

Apoc. 21. ℣. 2. 1745. 57. 72.

D. 35. 36.

In Festo Dedicationis 1745. 57. 72.

100

Ego Joes vidi sanctam civitatem, Jerusalem novam descendentem de cælo à Deo, paratam sicut sponsam ornatam viro suo.

Apoc. 21. v. 2.

Vieréénen enkelden, maar éénen driedubbelden feestdag vieren wij alsnu heden hier ter stede. A. A. Wij vierendendag dat (1º 2º 3º uti in exordio serm. 1742.

En dus is't dat w' als nu heden het voorfeest houden der gelukzaligen in den hemel; mits onze houten en stene kerken tot den godsdienst zijn geschikt, en dus Gode zijn toegeweid; 2. wij vieren de tempeldinge onzer lighamen en zielen door den h. doop, en 3. # der kerke van Cbs hier op aarde; alle afbeeldsels, gedeeltens, of begingsels der triomferende kerke in den hemel. Jaaom ons te vermanen dat wij dit driedubbeld kerkfeest (van onze materiäle kerken, van ons eigen zelven #, en van Cbs kerke hier op aarde) vieren moeten met opzigt op de triomferende kerke in den hemel, word ons op dit feest heden in d'allerh. offerande de lesse, of epistel voorgelezen, in de h. ap. en evt. Joes van de kerke des hemels zegd: Ik Joes zag de heilige stad, het nieuw Jerusalem, van god afdalen uit den hemel, toebereid als eene bruid, opgepronkt voor haren bruidegom.

d'opregtinge

Wij zullen deze woorden alsnu beginnen uit te leggen 1. naar de letter van de triomferende kerke in den hemel; de zelve 2º toepassen aan de strijdende kerke hier op aarde; waaruit wij dan 3º enige stigtige zedelessen zullen trekken. Attendite. Propositio

(Ik Joes (luid de text) zag de heilige stad, &c

Joes, die onder den keizer Domitianus omtrent 't jaar des Heeren 94 om 't Christen geloof na 't eiland Patmos verbannen was, heeft aldaar geschreven 't boek der openbaringe, aldus genaamd omdat 't onder prophetiesche, en zeer duistere afbeeldingen, in zig bebelsd de voornaamste, en aanzienelijkste dingen, die in de h. kerke van Joes tijden af tot 't einde der wezeld toe staan te geschieden. In 't 21. hoofdst. waar uit de h. ep. ontleend is, beschrijft Joes hoe hem vertoond is de staat der h. kerke na de beroeringen, en ontsteltenissen van dit leven, ik zeg, hij verhaald aldaar hoe

D. 35. 36.

In Festo Dedicationis 1745. 57. 72.

100

Ego Joes vidi sanctam civitatem Jerusalem novam descendentem de cælo à Deo, paratam sicut sponsam ornatam viro suo

Apoc. 21. v. 2.

Vieréénen enkelden, maar éénen driedubbelden feestdag vieren wij alsnu héden hier ter Stede. A. A. Wij vieren den dag dat (1º 2º 3º vide in exordio Serm. 1742.

En dus is 't dat w' als nu héden het voorfeest houden der gelukzaligen in den hemél; mits onze houte en Stene kerken tot den godsdienst zijn geschikt, en dus Gode zijn toegeweid; 2. wij vieren de tempelewijdinge onzer lighamen en zielen door den h. Doop; en 3. # der kerke van Chs hier op aarde; Alle afbeeldsels, gedeeltens, of beginsels van der triomfeerende kerke in den hemél. Jaaom ons te vermanen dat wij dit driedubbeld kerkfeest (van onze materiäle kerken, van ons eigen zelven, en van Chs kerke hier op aarde) vieren moeten met opzigt op de triomfeerende kerke in den Hemél, word ons op dit feest héden in d'allerh. offerande de Lesse, of Epistel voorgeléjen, in de h. ap. en Evt. Joes van de kerke des Hemels zegd: Ik Joes zag de heilige Stad, het nieuw Jerusalem, van Gode afdalen uit den hemél, toebereid als eene bruid, opgepronkt voor hâren bruidegom. # d'opregtinge

Wij zullen déze woorden alsnu beginnen uit te leggen
1º naar de letter
2º van de triomfeerende kerke in den hemél; de zelve toepassen
3º aan de Strijdende kerke hier op aarde; waaruit wij dan eenige stigtige zédelessen zullen trekken Attendite

Propositio

(Ik Joes (Luid de text) zag de heilige Stad, &c

Joes, die onder den Keizer Domitianus omtrent 't jaar des Héren 94 om 't Christen geloof naat eiland Patmos verbannen was, heeft aldaar geschréven 't boek der Openbâringe, aldus genaamd om dat 't onder prophetiesche, en zeer duistere afbeeldingen, in zig bebelst de voornaamste, en aanzienelijkste dingen, die in de h. kerke van Joes tijden af tot 't einde der wéreld toe staan te geschieden. In 't 21. hoofdst. waar uit de huid. Ep. ontleend is, beschrijft Joes hoe hem vertoond is de staat der h. kerke na de beroeringen, en ontsteltenissen van dit léven, ik zeg, hij verhaald aldaar hoe

hem vertoond is de triomfeerende kerk van den hemél.

De h. Joes zag in eene verbeelding eenen nieuwen hemél en eene nieuwe aarde, want d' eerste hemél en d' eerste aarde waren vergaan, en de zee was er niet meer. Dit had de heer wel eer

Isa. 65-17. voorzeid bij Isaias zeggende: Zie, ik ga nieuwe hemelen en eene nieuwe aarde scheppen, de voorgaande dingen zullen uit de gedagenisse gaan &c. Dit verklaard d' ap. Petrus aldus gelijk d' oude wereld vergaan is door d' algemeene watervloed

2. Pet. 3-6-13. alzoo zegd Petrus word de tegenwoordige wereld, hemél en aarde, die nú zijn, bewaard om door 't vuur te vergaan in den dag des oordeels. de lugt, 't water, en de aarde met alles wat 'er in is, zullen door de hitte des vuurs als gesmolten worden, en aldus veranderd en gezuiverd zijnde, tot eene nieuwe gedaante overgaan.

En uit den hemél aldus vernieuwd zag ik Joes de heilige Stad &c.

'T is te bemerken, dat Joes zullende beschrijven de glorieuze kerke des hemels hierbij voegd zijnen naam Joes, zeggende: ik Joes zag de heilige Stad &c. De naam van Joes wil zoo veel zeggen, als begunstigden, of begenadigden. En dezen naam van begunstigden, begenadigden of van Joes voegd Joes 'er bij als hij gaat spreken van den hemel, om te beteekenen dat niemand den hemél, de h. Stad, of 't nieuw Jerusalem zal ingaan, ten zij hij hier op den weg van dit leven in gods gunst, en genade geleefd heeft, ja dat het ingaan in de h. Stad, 't nieuw Jerusalem zelfs gods gunst en genade is, volgens dat Paulus zegd: de genadegifte god

Rom. 6-23. is 't eewig leven door J. C. onzen Heere.)

Ik Joes (~~[illegible]~~ zegd Joes den ~~[illegible]~~) zag de h. Stad, het nieuw
NB. drie namen geeft Joes aan de triomfeerende kerke
hij noemd haar 1° eene heilige Stad, 2° het nieuw Jerusalem
3° eene toebereide bruid opgepronkt voor haaren bruidegom

En om als nú alleen maar bij d' eerste dezer 3 benamingen te blijven, ik Joes zag de heilige Stad, zoo is hier aan te merken, dat die benaming van eene Stad meermalen in de h. Schriftuur aan de kerke van den hemél gegeven word. zoo noemd Paulus den hemél met den name van eene Stad

Heb. 11-10 als hij van den aartsvader Abraham zegd: hij verwagtte de Stad die vaste gronden heeft, waar van de kunstenaar en bouwmeester

meester Gods is. En wederöm in 't zelfde hoofdst. te kennen
gevende 't verlangen aller heiligen van 't Oude test. naar hun va-
derland van den hemél, ~~zoo~~ voegd hij 'er bij: Daaröm schaamd Ibid. 11. 16.
zig God niet, hunnen Godt genoemd te worden, want hij hen
eene stad bereid heeft. En in 't 13. zegd die zelfde apostel tot
de bekeerde Hebreën: Wij hebben hier geene blijvende stad, c. 13-14.
maar wij zoeken de toekomende. En dus ook in onze opgenomene woorden
word aan Joes onder de hoedanigheid van eene stad vertoond
de triomfeerende kerk, ~~waarden hemel~~ of 't onuitsprekelijk ge-
luk der heiligen in den hemél; eene zaak (zegd de h. Chrys.)
die meêr moet overwogen ~~worden~~ in den vrede, en stilzwijgen-
heid des gemoeds, dan uitgelegd worden met woorden.
Niet dat wi hier meê willen zeggen, dat ~~men~~ ten eenemaal
hier van zoû moeten zwygen. Neen! Joes spreekt 'er zelf van,
en wijst ons aan de bekwaamste zinnebeelden onder ~~daw~~
God' hem dit onuitsprekelijk geluk des hemêls afschetste,
en verbeeldde. Ik Joes (zeit) zag de h. stad.

En waaröm dogeene stad? Om dit des te levendiger
te vatten moet men maar agt geven hoe 't met eene aardsche
stad hier al gelegen is. 1o. In eene aardsche stad zijn
veele inwoonders, en burgers, d' eene grooter, en verhevender
van staat, dan d' andere. Veelen zijn ook de heilige, en ge-
lukzalige inwoonders van den hemél. Joes zegd 'er van: Ik Apoc. 7-9.
zag eene groote meenigte, die niemand konde tellen, uit alle
landen, en stammen, en volkeren, en talen, staande voor
den throon, en voor 't aanschijn van 't Lam, bekleed met
witte lange kleederen, en met palmtakken in hunne handen.
In deze veele, of ontelbare inwoonders des hemêls, alhoewel
zij in eene, ende zelfde stad te saamen woonen; verschillen egter
in staat, of trap van heerlijkheid, of glorie. Hierop ziet Pau- 1. 1o. 14-2.
lus als hij zegd; sprekende van den verscheiden luister met 1. Cor. 15-41.
d' uitverkoornen ten jongsten dage zullen verrijzen: Anders
zegd hij, is 't helder ligt der zonne, anders 't helder ligt der
mane, en anders 't helder ligt der sterren, ook verschilt
d' eene star van d' andere in helderheit, alzoo is 't ook met
de verrijzenisse der dóoden. 2o. In eene aardsche stad alhoewel
veele, en verscheide inwoonders, alle zijn z' onderlingen
vereenigd met d' anderen. En op 't volmaakste heeft dit plaats

onder de burgers van den hemel, die, alhoewel zij verschillen in luister, en heerlijkheid, met eenen eewigen, en onverbreekelijken band van liefde verknogt, en veréénigd zijn. zoo dat daar geen de minste nijd, twist, of onëenigheid, gelijk hier nog veel tijds onder de zelfde inwoonders, jaa buren, en naastbestaanden heerscht, kan gevonden worden.

3°. In eene aardsche stad worden alle der zelfde inwoonders bestierd door de zelfde wetten, oversten, of regeerders. De wet der hemellingen is gode eewig te beminnen, onöphoudelijk t'aanbidden, te looven, en te danken: w wet van hen noit overtreeden, maar volmaakt onderhouden word. Gunne overste, of koning is godt zelfs, de koning der koningen, en de heer der heeren, die niet slaafelijk gediend word, maar wien te dienen zelfs heerschen is, die alle traanen zal afdroogen van d'oogen zijner onderdaanen, zoo dat daar voordaan geen dood, nog gejammer, nog gekreit, nog smert meer wezen zal; een koning, die de vijanden zal stellen tot een voetbank zijner voeten.

eenkoning

En vervolgens wel te regt word de glorieuze kerk van den hemel eent stad genoemd, en niet alleen eens stad, maar ook eent heilige stad. Ik Joes zag de Heilige Stad. En waarom eent Heilige Stad? ~~#de reden hier van is verantwoorden uitdrukkelyk word~~ op't slot van't zelfde hoofdst, waaruit onze opgenoome woorden ontlaend zijn, gereid word: Daar zal niets besmettelijks in haar binnen komen, nog iets dat gruwel bedrijft of leugen; maar die geschreeven staan in het boek des leevens van het Lam. En in't volgende, het laatste hoofdst. v. 14. Zalig zijn ze (zeide d'engel tot Joes) die hunne klederen wasschen in het bloed van't Lam, opdat zij regt mogen hebben tot den boom des leevens, en door de poorten in de stad mogen ingaan. Buiten zijn de honden, en de toveraars, de hoereerders, de doodslagers, d'afgoden dienaars, en alle die de leugen lief heeft, en doet.

\# een heilige stad omdat'er koning de heiligheid zelfs is, die alles heiligd wat'er heilig is. Wien de Seraphijnen, Cherubijnen, en alle d'inwoonders van die stad onöphoudelijk toejuijgen: heilig, heilig heilig is a. een heilige stad om dat alle haare burgers heiligen zijn. t'aards Jerusalem hoe heilig't ook mogt hieten, om'er tempel en godsdienst bevatte in zig goeden en kwaden, en overstroomde van.

Ik, zegd Joes dan spreekende van de glorieuze, of triomferende kerke des Hemels) Ik Joes zag de heilige stad.

Brengen wij dit nu over tot de strijdende kerke hier op aardes, al is't juijst zoo volmaakt niet, egter moeten w ook bekennen, jaa dagelijks belijden wij, dat zij de zelfde eigendom heeft

heeft, en dienvolgens ook teregt eene heilige Stad geheeten word.
Dat de kerke hier op aarde den naam van eene Stad gegeven word is niets vreemds. Zoo noemde Cbs haar eene Stad die boven op eenen berg ligt. Matt. 5. 14. Zoo Paulus als hij aan de bekeerde Heb. voorsteld de voortreffelijkheid der kerke van 't N. Ts boven de Sijnagoge van 't O. T., en hen aanspreekt in dezer voegen Heb. 12. 22. Gij zijt gekomen tot den berg Sion, en tot de Stad van den levenden Gode... tot de vergaderinge der eerstgeboornen, die opgeschreven zijn in den hemel.
Een Stad dan is de Strijdende kerk hier op aarde.
En wel 1o. een stad, die veelen en ontelbare burgers heeft, daar Cbs van zeide: Veelen zijn'er geroepen; die daarom ook den naam van katolijk eigen heeft, volgens dat wij dagelijks belijden als wij zeggen: Ik geloof eene h. katolijke kerke. Katolijk word de kerk genoemd omdat zij door den geheele wereld door verspreid is, de grootste, bloeijenste, en wijduitgebreidste vergadering van geheel Europa is, en ook in d'andere delen der wereld haare ledematen heeft.
Jaa zoo eigen is dit merkteken aan de kerke, dat geene andere vergadering katolijk geheeten kan worden; want 'er geene vergadering is, dan alleen de R. k. kerk, die zoo wijd verspreid is, waarom zij ook zelfs (zeit Augs) van hare vijanden katolijk genoemd word; ja vraag je hen naar de katolijke kerke, zij u niet naa kunne, maar naa onze vergaderingen verzenden zullen. S. Augs Epist. fundam. cap. 4. et 5.
Vraagd iemand: Indien 't een merkteken van de kerke is, dat ze algemeen, of overal verspreid is, Waar wat dan de kerk ten tijde van Cbs? Men zal hem antwoorden: 't was de zelfde kerk, als nu tegenwoordig, die Cbs toen stigtte, die, alhoewel ze toen juyst met de daad nog niet overal verspreid was, egter verspreid zou worden, volgens dat Cbs toen zelfs al voorspelde zeggende: Euntes docete omnes &c
Waarom Cbs ook zijne kerke vergeleek bij een mostert zaadje &c
Vraagd iemand verder: Wel hoe noem je uwe kerke katolijk, is zy dan meer verspreid, en meerder van getal dan alle andere vergaderingen? Men zal hem andwoorden: Zeker is zij meer verspreid, en meer van getal dan alle andere Secten: Want alwaar die zijn, zul j' ook katolijken vinden; maar niet overal daar katolijken zijn, zul je andere Secten vinden.

van alle gruwelen zoo verre dat Jesus haar verweet: Jerusalem, Jerusalem, quae occidis &c zoo dat hij al weenende hare verwoesting voorzeide; ja wat aardse stad is er daar 't zoo niet mee is? Maar, neen! zoo niet de Stad van den hemel alles is daar rein en heilig; weshalven uitdrukkelijk op 't slot

zelfs zover, dat

102

Daarenboven, zoo genomen al ('t geene egter zoo niet is) dat de kerk zoo talrijk, en zoo wijd uitgebreid niet was als alle andere vergaderingen ^ te saamen, z' is nogtans grooter, en uitgestrekter dan ~~als~~ ijder in 't bezonder; z' is als een boom, die wel klijnder is dan alle de ^ afgekapte takken te saamen, maar die nogtans groter is dan ijder afgekapte tak in 't bezonder.)

Zoodat dan de kerk te regt een Stad geheeten word, om de menigte haarer ledemaaten, waarin zij alle andere vergaderingen te boven gaat.

~~Dog~~ In deze veele ledemaaten, gelijk de burgers van eene Stad en van ~~den~~ een kon~~ink~~ ~~[illegible]~~ verschillen van elkanderen, zoo verschillen ~~[illegible]~~ zij ook van den anderen, 't zij van Staat of beroep, 't zij van begaafdheden der natuur of van genade. Waarom Paulus keel wel: Gelijkerwijs wij in één lighaam veele leden hebben, dog alle de leden het zelfde werk niet ~~en~~ doen, alzoo zijn wij veele één lighaam in Christus, en alle zijn wij leden onder elkanderen.

~~de burgers of onderdaanen van den konink~~

Rom. 12. 5.

2° Word de triomfeerende kerk van den hemel eene Stad genoemd om de wonderlijke vereeniginge ~~[illegible]~~ haarer burgers onder hetzelfde ~~[illegible]~~ Opperhoofd? O! hoe heerlijk past dit ook ~~niet~~ op de Stad der strijdende kerke hier op aarde? Hier op zien alle die gelijkenissen van één rijk, één visnet, één akker, één huis, één schaapsstal, ^ alle gelijkenissen die Christus heeft gebruijkt om d' éénheid zijner kerke, en d' onderlinge vereeniginge der zelfde ledemaaten te bezagen.

Vereenigd zijn deze ledemaaten door inwendige, en uitwendige, of zienelijke banden. 1. D' inwendige, of zienelijke banden zijn d' 1. éénheid van geloove, daar Paulus van zegt: Una Fides; d' 2. éénheid van de hope der zelfde eeuwige goederen, waar van Paulus zegd, dat wij tot ééne hope onzer roepinge geroepen zijn; d' 3. éénheid van geest, en liefde, waar van wederom Paulus, dat wij moeten tragten d' éénigheid des Geests door den band van vrede, en liefde t' onderhouden. 2. D' uitwendige of zienlijke banden zijn de 1. belijdenis van éénen 't zelfde geloove, de 2. mededeiling der zelfde hh. Sacr., en d' 3. onderhorigheid aan ~~de~~ zelfde harders der kerke, van dewelke d' eerste de nazaat van den h. Ap. Petrus, de Paus van Romen is.

Eph. 4. 5.

ibid.

ibid.

Zie daar wat schoone overeenkomste tussen de Stad of triomfeerende kerke van den hemel, en tussen de Stad of strijdende kerke hier op aarde! Zoodat noemd Joes de kerk van den hemel ééne Stad, zeggende: Ik Joes zag de Stad, wij ook de kerk op aarde wel ééne Stad mogen noemen;

Ja nier alleen ééne Stad, maar ook ééne Heilige Stad;

Hei-

Heilig is de Stad des hemels omdat haar opperhoofd, en haare inwoonders alle heilig zijn. Heilig is ook de Stad, of Strijdende Kerk; 1°. Heilig in 'er onzienlijk opperhoofd C. J. die, God zelf zijnde, de bron, en oorsprong aller heiligheid is; 2°. Heilig in haare Leere omdat 't de Leer van C^s, en zijner Apostelen is, en dat C^s 'er uitdrukkelijk heeft beloofd, dat hij altijd met haar, onderwijzende alle volken, zoude blijven; ook omdat haare Leer niet andiend dan om de geloovigen, tot de heiligheid te brengen; 3°. Heilig is de kerk in haare Ledematen; niet als of alle die in de kerke zijn heiligen waren, of dat de kerk alleen uit heiligen bestond, neen! 't onkruid is hier vermengd met de goede tarwe, de kwade met de goede vissen, de bokken met de schaapen; jaa de meesten &c. de meesten in de kerke zijn onheilig, veelen geroepen (zeit C^s) maar wijnigen uitverkooren; maar heilig is de kerk in 'er ledematen om dat z' allen tot de heiligheid geroepen zijn, waarom Paulus 'er doorgaans met den naame van Heiligen noemd; 4°. is ook de kerk heilig in 'er Ledematen, omdat alleen in de kerke maar heiligen kunnen gevonden worden, want 'er buiten de waare kerke van C^s geene heiligheid, of zaligheid te bekomen is, alzoo min als 'er buiten d' arke Noächs iemand behouden is.

Zie daar A. T. d' uitlegginge onzer opgenoome woorden, in w^r Joes van de triomfeerende kerke in den hemel zegd: Ik Joes zag &c; als ook de toepassinge op de Strijdende der aarde.

O! wat een open veld &c?

Moralia

1°. Gode bedanken, dat hij ons gunstelijk, en genadiglijk tot zijne kerke geroepen heeft. Non fecit taliter oi nationi. Ps. 147-20 God kon ons, gelijk zoo veele anderen, die buiten de kerke zijn, ook 'er buiten gelaaten hebben. Nu, nu zijn wij geene vreemdelingen, en uitlanders meer, maar medeburgers der heiligen, en huisgenooten Gods. Eph. 2-19. Geloofd zij dan Gode, de Vader onzes Heeren J. C., die ons door C^s gezegend heeft met allen geestelijken zegen, en hemelsche gaaven. C. 1-3.

Deeze onze dankbaarheid moeten wij bezonder verwekken, en betuigen op onzen verjaar- of geboortendag, waarop wij vernieuwen dat wij door den h. doop in de h. kerke gekomen zijn; Deeze onze dankbaarheid, indien oit, moeten w' al t'hans betoonen, als nu heden, en 's jaarlijks op 't Feest der kerkwijdinge; misdien w' alsdan vieren d' inwijdinge van den geestelijken tempel onzer lighaamen, en zielen, door den doop, en dat wij burgers ~~worden~~ der h. Stad, of Strijdende kerke hier op aarde geworden zijn, en hoopen in de hoope van eens medeburgers te zullen worden der triomfeerende kerke.

1. Pet. 1-3. Zoodat wij met Petrus mogen uitroepen: Geloofd zij Godt, de Vader onzes Heeren J. C., die ons naar zijne groote barmhertigheid heeft doen herboren worden.

2° Ons altijd houden aan d'eenheid der heilige kerke, vereenigd met haar en door d'inwendige, en uitwendige banden van vereeninge.

Huc affero epistolam meam pastoralem, hisce diebus datam, oibs in testimonium unionis cum tota Ecclia Catholica.

3° Ons niet vergenoegen met in de kerke te zijn, maar als waare, en heilige ledematen der h. kerke ons te gedragen. Hier toe altijd gedenken, dat onze naam van Ledematen der kerke, i.e. heiligen, ons dit zelfs vermaand. Ja riep God

Lev. 11-44. oudtijds tot Israël: Sancti estote quoniam ego Sanctus sum, nog veel meer roept hij't tot ons, die hij geheiligd heeft, door zijne

1. Pet. 1-15 Zoons in de hh. Sakr. Hierom Petr: gelijk de gene die u geroepen heeft heilig is, zoo weest gij-zelf ook heilig in al uwen wandel, want daar staat geschreven (viz. Lev. 11.) weest heilig, vermits ik heilig ben. q. d. Petrus &c.

Conclusio Agite A. A. 1 dankt Godt, 2 houd u altijd aan d'eenheid der kerke, 3 en Leef als heilige Ledematen der h. kerke.

Toond dit, toond dit vooral op deze dagen, die zoo ons heiligd worden, &c. gedenk, en volbreng nu vooral de Les van Paulus Phil. 2-15. Laat, nu 't alkermeest volgens Christi zijne vermaan, uw ligt schijnen &c. Matt. 5-16.

HARDERLYKE BRIEF

VAN DEN

HOOGWAARDIGSTEN HEER

JOANNES VAN STIPHOUT

BISSCHOP VAN HAARLEM,

AAN DE

KATHOLYKE GEESTELYKEN EN LEEKEN

Van het zelve Bisdom.

T'UTRECHT,

Gedrukt by LE FEBVRE, 1745.

HERDERLYKE BRIEF

VAN DEN

HOOGWAARDIGSTEN HEER

JOANNES VAN STIPHOUT

BISSCHOP VAN HAARLEM,

AAN DE

KATHOLYKE GEESTELYKEN EN LEEKEN

Van het zelve Bisdom.

T'UTRECHT,

Gedrukt by LE FEBVRE, 1745.

HARDERLYKE BRIEF
VAN DEN
HOOGWAARDIGSTEN HEER
BISSCHOP VAN HAARLEM.
Aan alle de Katholyke GEESTELYKEN en LEEKEN van 't zelve Bisdom.

JOANNES door Gods voorzienigheit Bisschop van Haarlem, aan alle Katholyken van dit Bisdom, Geestelyken en Leeken, heil en zaligheit.

Indien de wonde, welke de Haarlemsche Kerk door het afsterven van onzen Doorlugtigsten Voorzaat, geleden heeft, genezen ware, zo haast zy eenen Nazaat bekomt, Zeer Eerwaarde Medewerkers en Beminde Geloovigen, wy zouden ons enkelyk met Uluiden behoeven te verheugen, zonder van enige zorgelykheit of droefheit te melden. De Vaderlyke zorg van den Doorlugtigsten Aarts-Bisschop van Utrecht, onzen waarden Metropolitaan en Inwyder, heeft deze bedrukte Kerk niet lang in haren Weduwlyken staat laten verzugten. De tyd van drie maanden, binnen welke, volgens de Kerk-wetten, het Capittel van Haarlem den keus had moeten verrigten, verloopen zynde, en het Capittel dus, volgens de zelve Kerkregels voor deze maal van het Regt om te kiezen vervallen zynde, zo heeft zyn Hoogw: ten eerste bezorgt geweest, om als Metropolitaan die nalatigheit te vervullen, volgens de bevelen der Algemeine Kerkvergaderingen van Lateranen en van Trenten, welke ook door de Pauzen aangenomen, en, zo men dus spreken wille, bevestigt zyn. Nadat dan die Hoogw: Kerkvoogd het behoorlyk onderzoek en raadplegingen met zyn eigen Capittel en met aanzienelyke Geestelyken van dit Bisdom te werk gestelt had, heeft Hy niet alleen met raad, maar ook met toestemminge van het zelve Capittel en Geestelyken, onzen Persoon tot Bisschop verkozen en verklaart op den vyfden Mey van het tegenwoordige Jaar 1745. Hoe vurige wederstand wy aan dien keus geboden hebben, uit overweginge van onze onbequaamheit om zulken last te dragen, zullen wy hier niet melden: al wie maar enige kennis en indruk van de Evangelische Waarheden en van de Bisschoppelyke pligten heeft, die kan enigzins gissen, hoe een gemoed, dat het werk van zyne euwige zaligheit niet reukeloos behandelt, op het aanschouwen van zo verschrikkelyken last moet aangedaan zyn. Dog wy hebben ons eindelyk moeten ten onder geven aan de tekenen van den wille des Heren, die men ons langs vele kanten vertoonde. Onze toestemming gegeven zynde, is 'er aan Zyne Heiligheit Benediktus XIV. geschreven, met ootmoedig verzoek van dispensatie om de Bisschoppelyke Wyding zonder het bywezen van andere Bisschoppen te laten geschieden, indien 'er gene andere konden of wilden komen; welke dispensatie de Pauzen nu gewend zyn niet bezwaarlyk te vergunnen. Men heeft ook door beleefde Brieven

enige naburige Bisschoppen verzogt om de Wyding met hunne tegenwoordigheit en behulpzaamheit te vereren: dog al wederom heeft men, nog van Hen, nog van Romen, enig antwoord bekomen. De Hoogw: Aarts-Bisschop ondertusschen aangetast zynde van ene ziekte, die niet zonder gevaar was, wierd by die gelegentheit zeer ernstelyk gebeden om de Wyding, zo haast als het Hem zou mogelyk zyn, te verrigten; opdat, indien de Heer Hem haast quam tot zig te roepen, de Bisschoppelyke waardigheit hier te Lande niet teffens zou ontbreken. Hier door heeft Zyn Hoogw: zig dus verre laten bewegen, dat Hy onze Wyding enige weken vroeger verrigt heeft, dan Hy anderzins had voorgenomen. Dit gewigtig werk is dan voltrokken op den elfden Julius laastleden met de gewonelyke plegtigheden.

Tot hier toe, zeer Eerwaarde en Beminde, spreken wy van het gene Ul: tot troost en vreugde verstrekt heeft: uwe vreugd in den Here behoort ook
Rom. XII. 15. de onze te zyn, volgens de vermaning des Apostels, *Verblydt u met de blyden.* Maar zo wy de ogen laten vallen op den last, die ons is opgeleit, en op de menigvuldige elenden der Kerke, bezonderlyk in deze Landen, elenden, die 't als onmogelyk schynt te boven te komen, zo verandert de vreugd wel haast in droefheit, en wy zouden U liever aanspreken met deze andere
Ibid. woorden van den Apostel ter zelve plaats, *Weent met de wenenden.* Wy zullen ons nogtans over die elenden hier niet uitbreiden: dewyl de voornaamste kort en bondig vertoont zyn in den Harderlyken Brief van onzen Doorlugtigsten Voorzaat, en de geheugenis van dien Brief noch versch is. * Wy
* 3. December 1742. bidden U dan enkelyk dit alles t'overwegen onder Gods ogen, en daar by nog de menschelyke zwakheden, daar wy mede omringt zyn, om door zulke menigte van beweegredenen opgewekt te worden om des te vuriger te bidden, hoe wy meer nodig hebben den allerkragtigsten bystand van Hem,
Philipp. IV. 13. *door wien* alleen wy konnen bequaam worden om *alles* te *vermogen.* Dog laat het, bidden wy, by het Gebed alleen niet blyven. Laten wy by het Gebed de werken van Liefde en van Boete voegen, om de medogentheit des Heren over Ons, over deze gansche Kerk, en over alle onze Broederen te verwerven. Hier toe vermaant ons, en voornamelyk in deze droevige tyden, Raphaël, de Engel des Heren, volgens deze getuigenis van Gods
Tob. XII. 8 woord: *Het Gebed, met Vasten en Aalmisse vervoegt, is beter dan schatten van Goud op te sluiten.* 'T was buiten twyfel op dien Text, dat de groote Augustinus het oog had, als Hy aan zyne toehoorders deze zoete verma-
S. Aug. in Ps. 42. N. 8. ning gaf: *Wilt gy dat uw Gebed tot Godt opvliege? Maakt 'er twee vleugelen aan vast, het Vasten en de Aalmis.*

Wy vertrouwen, Beminden, dat gy, wegens zo billyke vermaninge, of beter wegens zo noodwendige waarheden, naar de stemme van uwen Harder
Handel. XVI. 14. zult *luisteren* met de oren *des herte*, welke wy bidden en hopen dat *de Heer* door zyne zoete en kragtige werking zal *openen*: wy vertrouwen, dat gy in alles door uwe leerzaamheit en christelyk gedrag onzen last zult verlichten, en grooten troost zult bybrengen aan de genen, *die*, gelyk wederom
Hebr. XIII. 17. Paulus spreekt, *over uwe zielen waken, als zullende rekenschap daar van geven, opdat zy het zelve met vreugde mogen doen, en niet al zugtende: want dat is u niet nuttig.*

Wy zullen uwe aandagt ook niet ophouden met bewyzen en redeneringen

gen over de Geestelyke Regten der beide Bisdommen en Capittelen, over de regtmatigheit van heel ons gedrag in deze droevige geschillen, over onze onwrikbare aankleving aan alle de Leerstukken en de Eenheit der Katholyke Kerke, over onze opregte eerbiedigheit en onze wettige gehoorzaamheit aan den Paus, zo als ons die door de Leer en Tugtregelen der Katholyke Kerke word voorgeschreven; alle deze zaken zyn nu zo menigmaal gezeid en zo duidelyk bewezen, dat 'er niets dan ene onverschoonbare lastertaal langer kan tegenspreken. Ook hebben wy veel mindere genegentheit om van twistingen te handelen, dan om te spreeken van *het gene tot vrede strekt*, en tot herstellinge der Kerkelyke Eendragt, welke onder de Katholyke Ingezetenen dezer Landen op zo beklagelyke wyze verstoort word. Rom. xiv. 19.

Wat zouden wy niet geven en opofferen, om na zo langdurige tweespalt dien gewenschten Vrede eindelyk te bekomen. Wy hebben in den Brief, dien wy kort na onze Wyding met alle schuldige eerbied aan Zyn Heiligheit geschreven hebben, niet alleenlyk betuigt, dat wy om enen christelyken en bestendigen Vrede te verkrygen, bereid waren de Bisschoppelyke Bediening neder te leggen, maar dat wy 't ook hielden voor eene schuldige pligt; aangezien men en waardigheden, en al wat men heeft, en het leven zelve, ten beste moet geven voor de Liefde en voor d'Eendragt der Kerke, al zo wel als voor hare Lere, als 'er niets anders tot het herstellen der Eendragt zou vereischt worden. Wat voor Christen zou 'er aan zo ene waarheit konnen twyffelen? of wat is 'er zoeter en doortreffender, dan het gene de Katholyke Bisschoppen der Africaansche Kerke deswegen schreven in enen Brief, die waarschynelyk door den H. Augustinus opgestelt is? *Wel hoe*, zeiden zy, *zouden wy nog in beraad of in twyffel staan, ene Offerhande van zodanige ootmoedigheit aan onzen Zaligmaker op te dragen? Zal Hy dan om menschelyke Ledematen aan te nemen van den Hemel nedergedaalt zyn, opdat wy zyne Ledematen zouden wezen: en zouden wy nog vrezen van onze Bisschoppelyke Stoelen af te gaan, opdat zyne Ledematen door ene wrede scheuring niet zouden van een gerukt worden?* Neen, Beminden, niets is 'er dat een Christen, en veel min een Bisschop, van het toestemmen aan zulken Vrede wederhouden mag, dan het gene hy, niet zou konnen doen zonder zyn gemoed te quetzen, zonder Godt te vergrammen, zonder de euwige waarheit of de regtvaardigheit te benadelen; kortom, zonder zig te bezondigen. *Apud Aug. Lib. de gestis cum Emerito N. 7.*

Ah! of het den Here beliefde, die grote en kragtige zugt tot den Vrede in te storten in de herten onzer Broederen, die zo verkeerdelyk tegen ons yveren! Wy betrouwen niet zonder reden, dat zy niet allen even vurig tegen ons zyn ingenomen, en dat 'er onder hen zyn, die ook hertelyk naar den Vrede wenschen. Maar is het genoeg naar het goede te wenschen, als men niet werkt volgens zyn vermogen om het te bereiken? Wy bidden die vreedsamige Personen ten beste te nemen het gene wy ons verpligt agten hen deswegen te vertonen. 'T is gene bitterheit, 't is ene ongeveinsde liefde, die ons praamt om hier van te spreken. Indien onze zaak regtvaardig is, indien zy ten minsten zodanig is, dat zy gene wettige reden tot afscheuringe of afsnydinge geeft, hoe kan men langer blyven die scheuring styven, en ten minste naar het uitwendige dezelve opvolgen? Hoe kan men gerustelyk blyven aanspannen met zulken, die zo bewenelyke twedragt met alle

 kragt,

kragt, met alle vinnigheit indrukken en voortzetten? Meint men, dat ene onbepaalde gehoorzaamheit dit alles kan verschonen? Elk een weet immers, en alle Katholyke Gods- of Regtgeleerden belyden het, dat 'er geen Overste is, Geestelyke of Wereldlyke, hoe verheven die ook wezen mag, of Hy kan een onwettig vonnis uitspreken en onnozelen veroordelen, 't zy door verkeerde opvattingen en misleidingen van anderen, 't zy door eige driften en hertstogten. Indien dan alle die Banvonnissen, daar men op steunt, van zulke slag zyn, indien 'er ene menigte van tastelyke misslagen in begaan is, indien 'er misschien noit ene Kerkelyke zaak onwettiger behandelt is, indien dit alles meermaals ten klaarste bewezen is, hoe kan ene zo genaamde gehoorzaamheit aan zulke vonnissen, een Christen gemoed bevredigen, als het 'er op aankomt om met woorden of werken deel te nemen in de scheu-
S. Aug. Epist. ad Classic. ringe? De H. Augustinus verklaart zonder enige twyfel, *dat indien iemand der Gelovigen onregtvaardiglyk geëxcommuniceert word, zulks eer zal benadelen den genen, die dit ongelyk begaat, dan hem, die het lydt:* en deze onbetwistbare Grondregel is met die eige woorden van Augustinus in het Pauzelyk
Causa XI. q. 3. C. 87. Regtboek geplaatst. Dit ongelyk nu begaan zy meer of min alle, die zulke Banvonnissen doen gelden, en die, om ze op te volgen, de Kerkelyke Gemeinschap jegens ons afbreken, en ons houden voor geëxcommuniceerden.

Zy *benadelen* dan zich zelven veel droeviger dan ons met zulken *ongelyk te begaan* en te styven: en Godt geve, dat zy eens met ernst overwegen,
Rom. I. 32. wat 'er ons in Gods Woord gezeid is: *niet alleen* van die het quaad *doen*, *maar ook* van *die den genen*, *die* het *doen*, *medestemmen.*

Zulken bezonderlyk, die de Geestelyke Regten der Haarlemsche Kerke en Capittel enigzins ter herte hebben, konnen nu eindelyk zien, waar onze vinnigste bestryders, die ook hunne bestryders zyn, op doelen, en behoorden zig daarom opentlyk te verenigen met ons, die voor de zelve Regten stryden, om gezamentlyk deze dierbare panden te verdedigen, en des te kragtiger, hoe wy beter zouden verenigt zyn. Zy wisten wel, dat 'er onder hunne party waren, die de bestendigheit der Haarlemsche Kerke en Capittel alzo wel loochenden als de bestendigheit van de Utrechtse Moederkerke en haar Capittel: dog sedert nu ruim een jaar is dat geschil zo vurigIyk uitgeborsten, het Haarlemsche Capittel en des zelfs Ledematen zyn door zo vinnige en zo onbetamelyke Schriftjes aangetast, dat des Capittels Verdedigers en Aanhangers niet langer konnen twyffelen, dat hunne Wederparty de volkome vernietiging van alle Geestelyke Regten dezes Bisdoms betragt, en hier niets wil overig laten buiten ene blote Zending. En het gene ondertusschen van wegens enige Roomsche Bedienden is voorgevallen, tot nadeel van Opzienders en Oversten door hen zelve aangestelt, doet genoeg blyken, welke der twe strydende partyen door die Bedienden gestyft en begunstigd word. Zo dat 'er niet te twyfelen is, dat, indien men dus blyst dralen, die bovendryvende party, door het middel en grondregel van ene onbepaalde gehoorzaamheit, haast het hele Capittel zal onder den voet halen. Waarom dan niet ten laatste opentlyk gestreden en geleden voor de Geregtigheit, voor het toevertrouwde en dierbare Regt dezes Bisdoms? Waarom zig niet vastgehouden aan het wettige Kerkbestier, zo als het in alle Katholyke Landen geoeffent word, en zonder het welke men dagelyks

zal zien aanwassen het getal van onwetende en zielverderfelyke Bestierders? Waarom zig eindelyk met ons niet verenigt, nu de gemelde Bestryders zelve belyden, dat, indien het Bisschoppelyke Capittel van Haarlem in stand is, en evenwel zyn Regtsgebied niet wil oeffenen, de Aarts-Bisschop van Utrecht geregtigt is om die nalatigheit te vervullen, zo als Hy gedaan heeft. *Want dog*, zegt een zeer vinnige Schryver onder uwe Bestryders, *als het Haar: Kapittel nog langer beweerd word, dan legt de Zending-magt van Roomen en Brussel door een wettig gevolg in duigen, en dan moeten wy gewillig of ongewillig bekennen, dat die van Utrecht*, jure devolutionis, *voet hebben gehad, om een Bisschop van Haarlem te verkiezen.* Hoe kan men ook aan zo een gevolg twyffelen? Hoe konnen zy, die het Haarlemsche Capittel erkennen, nog aarselen omtrent de wettigheit van onzen keus en Inwydinge? *Copy van een Antwoord, enz. bl. 9. en 10.*

Nog men moet niet denken, dat men door zulke openbare verenigingе met ons, zig zou afscheiden van andere Katholyken, die van gene vereniginge hooren willen. Neen: verre zy van ons, dat wy iemand zouden aanzetten om zig van de Kerkelyke Gemeinschap van enig Katholyk ter wereld af te zonderen; aangezien wy zelfs schromen voor zulke afzondering. Maar de Waarheit en de Geregtigheit, daar men van overtuigt is, opentlyk met woorden en werken te belyden, is ene pligt, die men wel kan en moet volbrengen, zonder zig van iemands Gemeinschap af te scheiden. Dog zo 'er als dan bittere yveraars gevonden wierden, die om zulke redenen zouden van hunnen kant de Gemeinschap afbreken, dan zouden 't dezen zyn, maar niet de vreedzamigen, welke zig pligtig aan scheuringe zouden maken. En niets is 'er zekerder, dan dat men ene wezentlyke pligt niet mag nalaten, uit vreze voor ene verargernis, die ongegrond zou zyn. De H. Paus Gregorius de Grote, die voorzigtige Leidsman der Geloovigen, aanmerkt, dat men zomtyds enig goed werk moet agterlaten uit vreze voor zekere verargernissen, en dat men ook zomtyds in tegendeel enige verargernissen moet misagten als een enkele niet, *pro nihilo contemnendum*: hy toont beide deze dingen uit het voorbeeld des Zaligmakers, die, hoewel niet verpligt zynde zekeren *tol of schatting* te betalen, het egter heeft willen doen, om de eischers dier schattinge *niet te verargeren*, zo als hy zelf getuigt; en die egter op het vertoog, *dat de Phariseen* wegens zekere waarheit *verargert waren*, aldus antwoorden: Laat ze geworden. *Zy zyn blind, en Leidsmannen van blinden. En als d'ene blinde den anderen leidt, zo vallen zy beide in de gragt.* Waar over dan de H. Gregorius dus redeneert en besluit: *Hier uit moeten wy bemerken, dat wy de verargernis van onzen evenmensch moeten vermyden, voor zo veel als men 't kan doen zonder te zondigen. Maar zo 'er uit de waarheit verargernis opgevat word, dan is 't beter, dat men de verargernis late ontstaan, dan dat men de waarheit verlaten zoude.* UTILIUS *permittitur nasci scandalum, quàm veritas relinquatur.* *Homil. 7. in Ezech.* *Matth. XVII. 23-26.* *Matth. XV. 10-14.* *Greg. uti sup.*

Nog 't is niet nodig, dat men om tot die heilzame vereniginge te komen eerst overeenstemmie wegens alle de Geschillen, die 'er hedendaags binnen de Katholyke Kerke in zwang zyn. Daar zyn immers duizenden van Katholyken in de wereld, die omtrent gewigtige geschillen van ander gevoelen zyn als wy, en die egter wel vervreemd zyn van ons daarom voor ketters of scheurmakers te houden: en wy van onzen kant zyn ten uitersten

ver-

vervreemd van om een van die geschillen, of zelfs om alle die geschillen te gelyk, de Kerkelyke Gemeinschap af te breken. Men kan in zulke voor-
Zach. VIII. 19. vallen *de waarheit en den vrede liefhebben*, zonder d'ene of d'andere te schenden; men kan de waarheit opregtelyk onderzoeken, en ondertusschen den band der Liefde en der Eenheit niet afbreeken; men kan het oordeel en de duidelyke blyken van ene algemeine overeenstemminge der Kerke afwagten, zonder haar vonnis door voorbarige en reukeloze afscheidingen te voorkomen; en dus kan men wederzyds getrouwelyk opvolgen deze zoete
Philipp. III. 15. 16. vermaning van Paulus: *Zo wie dan onder ons volmaakt zyn, laat ons dit gevoelen hebben: en zo gy iet anders gevoelt, dat zal Godt u ook openbaren. Ondertusschen daar wy toe gekomen zyn, laat ons daarin het zelve gevoelen hebben, en in den zelven regel blyven.* De Barmhertigheit des Heren is oneindig, zyne Almagt is onbepaalt. Waarom zouden wy niet hopen, indien men wederzyds deze vreedzamige gedagten werkstellig make, dat Hy enen onverwagten Zegen over dit Vredewerk zal uitstorten; dat Hy, het vuur der Liefde kragtiglyk ontstoken hebbende, de heilzame vlam derzelve wyds en zyds verbreiden zal; dat Hy door haar verslinden zal alle hertstogten, die haar wederstaan; ten laatste, dat Hy allengsjes tot de vereniging brengen zal de zodanigen zelfs, die 'er tot nu toe meest van vervreemd zyn. Zagen wy eens dien gelukkigen dag, wat Christen hert zou 'er niet uitroe-
Luk. II. 29. pen: *Nu laat gy, Heer, uwen Dienaar naar uw woord in vrede gaan?* Ten minste is het onzer allen pligt, Zeer Waarde Medepriesters en Beminde Geloovigen, naar zo grote Zegen over Gods Kerke grondhertiglyk te verzugten, en 'er vuriglyk om te bidden tot Hem, aan Wien niets onmogelyk is: misschien zou die gewenschte zaak al verre gevordert zyn, indien 'er yder van ons wel hertelyk en volstandelyk om gebeden had.

Laten wy dan in 't toekomende nog meer bezorgt zyn om over de elenden der H. Kerke onder Gods ogen te zugten en te smeken, dan om 'er
Tertull. Apolog. cap. 39. met de menschen over te redeneren: en *door eenparige Gebeden den Here een aangenaam geweld* aandoende, den Vrede uit den Hemel tot ons doen nederdalen. *Voorts, Broeders. verblydt u, weest volmaakt, vertroost u, weest*
2. Cor. XIII. 11. *eensgezind, leeft in Vrede, en de Godt des Vredes en der Liefde zal met u zyn.*
Gegeven t'Amsterdam den 27. Augustus 1745.

✠ JOANNES BISSCHOP VAN HAARLEM.

Op 't bevel van Zyn Hoogw:

PETRUS BORGER, Secret.

Dom. Ult. Pintecostis in Oct. Dedica Zaandami 1746.

Exordium a Matt. 28-19. 1. Cor. 9-16. Conc. Trid. Sess. 5 Reform. Cap. 2. Sess. 24. Reform. Cap. 4. et 7. item Cap. 3.

Dit gebod onzer Laaste algemene Kerkvergaderinge agtervolgens het gebod des Heilands aan zyne Apostelen en der zelver Nazaten heeft my van zelf en al heel ligt bewogen, om het verzoek van uwen zeer E. H. Pastoor te bewilligen en hier te komen kerken &c.

Maar wat nu U. E. voorgehouden? heb myne gedagten op 't ene en andere al laten vallen &c. Uit alle het feest der kerkwedinge gekozen, als zynde een der voornaamste kerkfeesten dat agt dagen agtervolgens met ene Octave word gevierd. Verscheide zijn ook de voorwerpen van dit feest, naam. 1. onze houten en stenen tempels, 2. de tempels onzer Lighamen en Zielen, 3. 't oprigten der Kerke van 't N. T., 4. Ja zelfs 't voorfeest van den hemel &c.

1773.

In Octava Dedicationis

Novam, Descendentem de Cælo a Deo.

Van zoo dra 'er tempels den Heere zijn gebouwd, heeft men en in 't oude, en in 't N. T. hunne inwijdinge plegtig gevierd. Zulks leezen wij van den eersten tempel door Salomon gebouwd; 't zelfde meld de Schrift van den herstelden tempel door Zorobabel naa de wederkomste uit Babel; De 3de inwijdinge verrigtte Judas Machabeus, naa Gods vijanden overwonnen, den tempel gezuiverd, en een niew outaar opgeregt te hebben, 164 jaaren voor de geboorte van Kristus, en is, volgens d'instellinge van Judas Machabeus, 's jaarlijks onderhouden, en van den Heere Kristus zelf gevierd.

3. Reg. 8.
1. Esd. 6.
1. Mach. 4.
2. . . . 10
Jois. 10-22.

'T zelfde heeft de kerk des N. T. begonnen zoo dra de bittere vervolgingen der heidense keizers ophielden, en de Groote Konstantijn, met 't kruis van Kristus op de kroone zijns hoofds begon te pronken, en de kerk heeft dit tot heden toe heel de katolijke werrel door 8 dagen lang agtervolgens onderhouden.

Op den feestdag hebben U. A., naar 't V. B. van den h. Joes uit de Lesse van den feestdag, onder 't zinnebeeld van Jerusalem gesprooken van de heerlijke kerke des hemels, als 't volmaakte gezigt des vreedes, en de plaatse daar God eewig op 't volmaakste geloofd, gedankt, en aanbeden word, en daaröm ook te regt Jerusalem geheeten word; # wij lieten toen de 2 overige leeden onzer opgenoomene woorden stil rusten, die wij nu van zins zijn af te doen, naam dat Joes Jerusalem noemd:

waarnaa wij 't zelfde aan de Strijdende kerke hier op aarde, en aan ons hebben toegepast.

1o. 'T Niew Jerusalem,

2o. van Gode afdaalende uit den hemel.

Wij zullen dit beide wederöm op den zelfden trant 1o. uitleggen van de heerlijke kerke in den hemel, 2o. Toepassen aan de Strijdende kerke der aarde, 3o. Ons nader toeëigenen.

Om onze opgenoomene woorden &c ut pag. 5.

Vidi civitatem sanctam, Jerusalem novam, descendentem de Cœlo à Deo, &c.
Apoc. 21. v. 2.

Dom. 36. 19.
D. 36. u 37
In Festo Dedicationis
1746. 58.
73.

~~Het~~ Van daag ~~dat~~ wij hier ter stede vieren den plegtelyken feestdag der kerkwydinge. A. A.

Op dezen dag ~~moeten~~ wij Godt moeten bedanken, dat hij die een Godt is, die hemel, en aarde vervuld, egter aan zig bezondere huizen, of kerken heeft laten toeweiden, in dewelke hij zonderlingen tegenwoordig is door de prekinge van zijne h. Woord, de bedieninge der hh. Sakr., en 't verhooren van de gebeden der geloovigen.

Op dezen dag ~~moeten~~ wij bezonder vergiffenisse moeten vraagen van alle d'oneerbiedigheden, en ontheiligingen op die h. plaatse geplegt; en onze eerbied, en ijver voor de zelve ~~moeten~~ opwekken, en vernieuwen.

Jaat is deze dag, op den welke wij als 't voorfeest vieren der gelukzaligen in den hemel. 'T is, om ons hier van te vermaanen, dat, op dit feest der kerkweidinge, in d'allerh. Offerhande der Misse zodanig een Les, of Epistel word voorgelezen, in dewelke de h. Ap. en Ev. Joes van de kerke des Hemels zegt: Ik Joes zag de heilige stad, het nieuw Jerusalem, van Gode afdaalen uit den hemel, toebereid als een bruid, opgepronkt voor haaren bruidegom.

Drie naamen geeft Joes in deze woorden ~~...~~ aan de triumpherende kerke van den hemel: 1º hij noemd haar eene h. Stad, 2º 't nieuw Jerusalem, 3º eene toebereide Bruid.

Voorgaande Jaar hebben wij U. A. voorgehouden d'eersten naam, te weten van eene h. Stad. Nu is de meining U. A. ~~...~~ onderhouden met den tweeden naame, te weten van 't nieuwe Jerusalem. Ik, zegd Joes, zag het nieuw Jerusalem van Gode afdaalen uit den hemel.

Wij zullen deze woorden aan U. Godv. uitleggen
1mo van de triumpherende kerke in den hemel,
2do Aan de strijdende kerke hier op aarde ~~toepassen~~, en
3tio uit 't gezegde eenige zedenlessen trekken. Attendite

Propositio

2. **Pars 1ma**

Ik Joes (Luiden ~~dat tort~~ onze woorden) zag het nieuw Jerusalem van Go[de]
afdaalen uit den hemel.

1773.
In dedicatione de solo nomine Jerusalem egi, et in Octava de 2 subsequentibus - - -

Drie zaaken zijn in deeze woorden aan te merken:
1o. de benaaming van Jerusalem, die Joes geeft aan de triumpherende kerke van den hemel,
2o. dat hij haar noemd 't Nieuw Jerusalem,
3o. dat hij zegd, dat dat nieuw Jerusalem van Gode afdaalde uit den hemel.

1o. Vidi Jerusalem.

En wel 1o. Joes noemd de triumpherende kerke met den naame van Jerusalem, ik Joes zag het nieuw Jerusalem, een benaaming, die in de h. schrift meermaalen aan de kerke des hemels gegeeven word. Zoo noemd haar Paulus als hij zegd (Gal. 4-26.) Het Jerusalem, dat daar boven is, is vrij. Zoo Joes in dit zel-de boek der Openb. (apoc. 3-12.) meld dat de Heer daar zegd aan den geenen die overwint: ik zal den naam van mijnen Gode op hem schrijven en den naam van de stad van mijnen Gode, het nieuw Jerusalem die van mijnen Gode uit den hemel afdaald. En in 't 21. hoofdstuk (c. 21-10.) waar uit onze woorden genoomen zijn, zegd Joes ook: Hij (de Engel) toonde mij de h. stad Jerusalem, van Gode afdaalende uit den hemel. En dus ook in de opgenoomene woorden word aan Joes onder de benaaminge van Jerusalem vertoond de triumpherende kerke van den hemel, 't onuitsprekelijk geluk der uitverkoornen in den hemel, een zaak (ait Chrys.) die meer moet overwoogen worden in vreede, en stilzwijgenheid des gemoeds, dan uitgebeeld worden met woorden.

Niet dat wij hier meewillen zeggen, dat men hiervan ten eenemaal zou moeten stilzwijgen. Neen! Joes spreekt 'er zelf van, en wijst ons aan de bekwaamste zinnenbeelden, onder dewelke God hem dit onuitsprekelijk geluk des hemels afschetste, en verbeeldde. Ik Joes (ait ~~in textu~~) zag het nieuw Jerusalem. Joes noemd dan de triumpherende kerke Jerusalem.

En waarom dog Jerusalem?

1o. Omdat 't aardsch Jerusalem een afbeeldsel was van 't Hemelsche Jerusalem. Dit wijst ons de naam van Jerusalem of de beteekening van dien zelfs aan. Jerusalem is een Hebreeuws woord, en beteekend, volgens het gemeen gevoelen der Hebr. taalkundigen, zoo veel als gezigt des vredes of zij zullen vrede zien, en dat om dat Gods volk in Jerusalem eene geruste, en vaste woonplaats zoude hebben.

Nu was dit de beteekenis van de benaaminge van Jerusalem dewelke die aardsche stad droeg, gezigt des vredes? ô! veel meer

meer kômt die benaming toe aan dat hemelsche Jerúsalem;
de triumpherende Kerke van den hemel; Dat is dat aller=
volmaakste gezigt des vredes; 1o. Daar word die vrede Gods
gezien, daar Paulus van zegd: de vreede Gods die alle verstand te boven Phil. 4-7.
gaat; Daar word van aangeschijn tot aangeschijn gezien de
God aller vrede; De ware vrede Vorst C. J., die door zijn bloed hemel,
en aarde bevredigd heeft, heeft daar d'eerste, en verheven-
ste plaatse, en is daar gezeten aan de regter hand zijns Va-
ders, ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~, hebbende alle zijne
vijanden leggen onder den voetbank zijner voeten; 2o. 't is in
dit Jerúsalem dat d'inwoonders eenen vollen vrede ~~van~~ hebben met
zig zelven, ziende hunne gemoederen ~~en conscientien~~ in eene
eewige gerustigheid, zonder dat zij oit gestoord kunnen
worden door eenige kwade driften of begeerlijkheden; # 3o. Jaa
't is daar in dat Jerúsalem, dat d'inwoonders op d'aller=
volmaakste wijze zien, en genieten eene eewige en onverbree=
kelijke rustigen vrede onderlingen onder elkanderen.

waaraan de kerboornen, ook de heiligsten, als een Paulus, hier onderhevig zijn;

Opeene veel verhevender, en volmaaktere wijze word dan
de zegenpralende kerk Jerúsalem of gezigt des vredes
genoemd, dan ~~als~~ het aardsch Jerúsalem. Opeene veel voor=
treffelijkere wijze kômt haar die benaaming toe, dewijl in haar
zulk eenen standvastigen, en eewige vrede gezien, en genoten
word.

2o. Bijaldien wij nu van de beteekeninge van dien name Jeru-
salem wilden overgaan tot 't beschrijven van Jerúsalem,
van wegens des zelfs welbebouwdheid, van wegens deszelfs
groote, en sterkte, van wegens deszelfs poorten, en schoone
muren, van wegens des zelfs straaten, van wegens deszelfs
kostelijke huizen, en gebouwen van binnen, van wegens des
zelfs volkrijkheid, en menigte van inwoonders, bijaldien
wij, zeg ik, dit alles wilden gaan beschrijven, en zien hoe
of dit alles opeene veel volmaaktere wijze gevonden word
in 't Jerúsalem van den hemel, de tijd zou ons ver ont=
breken # ook kan een ijder genoeg bij zig zelven dit over=
wegen, en nagaan, dat dit alles wederom opeene veel voor=
treffelijkere wijze plaats heeft in 't hemels Jerúsalem; Jaa
men hoeft zelfs maar dit zelfde 21. hoofdstuk der Openb.
te lezen, en men zal 't daar voor een groot gedeelte be=

om dit te beginnen;

beschreven vinden; dog dit alles gaan wij maar verbij.

3º. Maar het géne in 't aardsche Jerúsalem nog iets zonder-
lings was, is dat 't de zètel van den Godsdienst was. Daar had je
dien kostelijken tempel, van de disciplen, vol van verwo-
deringe, tot Jesus zeiden: Meester, zie eens, wat stenen, en
gebouwen; Daar had je den opperpriester, en eene menigte
van priesters; Daar was de plaats der offerhanden; Der-
waards kwamen de Joden uit alle steden, en plaatsen om de
plegtige hoogtyden des jaars te vieren; waarom Jerúsalem
ook geheten wierd de steede der hoogtyden; waarom Gode
zelfs in de H. Schrift ook gezegd word in Jerúsalem te wonen
de Godt van Jerúsalem te zijn; en waarom Jerúsalem de stad Gods
of de Stad des groten konings geheeten word.

Marginalia: 4 heel de werreld door beroemd; Marc. 13-1. Isa. 33-20

Was 't dan zoogelegen met 't aardsche Jerúsalem, was daar
de zètel van den godsdienst? Hoe heeft dit wederom op eene
volmaaktere wijze plaats in 't Jerúsalem van den hemel!
wat een zuivere, heilige, en volmaakte godsdienst geschied
daar niet? Daar word een andere tempel gevonden, geen Je-
rúsalems tempel van stenen en andere materiaalen, maar
Godt en 't Lam zelfs is. Ik (zeit Joes hoc eod. cap. 21.) zag
geen tempel in de zelve; want de Heer, d' almogende God, is
haar tempel, en ook het Lam; Daar heb j' een anderen
opperpriester, dan in 't aardsche Jerúsalem, J. C. zelfs prie-
ter in der eewigheid volgens de wijze van Melchisedech,
die met alle d' uitverkoornen een priesterdom uitmaakt,
waarvan hij d' opperpriester is; waarom zij ook tot hem vol
dankbaarheid roepen: Gij hebt ons voor Gode koningen en
priesters gemaakt. En wat een volmaakte offerhande mo[et]
daar ook niet opgedragen worden, daar zulk een heilig en
volmaakt priesterdom is? O! geene lighamelijke, en bloedig
offerhande, geen bloed van kalveren, bokken en stieren,
gelijk in 't aardsche Jerúsalem geöfferd wierden; maar de
Heer Jesus offerd daar zig zelven op aan zijnen hemelschen
Vader, en met zig het heel ligham der uitverkoornen, alle
zijnde met hem één lighaam, en één offerhande; Daar offe[rt]
men alle d' uitverkoornen offerhanden van eene eewige liefde,
door den h. Geest, die ongeschapen Liefde, dat heilig, en
goddelijk vuur ontstoken; Daar worden aan Gode d' aller-
volmaakste gebeden, en aanbiddingen van lof, en dank gedaan
van eene ontelbare menigte uit alle landen, en stammen, en
volkeren, en talen, die met luider stemme roepen: De zalig-
heid zij onzen Gode, die op den throon zit, en het Lam[.] [...]

Marginalia: Apoc. 21-22. c. 5-10. c. 7-9

te regt dan word de triumpherende kerk van den Hemel Jerusalem genoemd, en niet alleen Jerusalem, maar het Nieuw Jerusalem. Ik Joes zag het Nieuw Jerusalem. Zoo noemde de Heilige, de Waaragtige, die den Sleutel van david heeft, 't hemelsch Jerusalem ook met den name van het Nieuwe Jerusalem, als hij dengenen, die overwint, beloofd: ik zal den naam van mijnen Gode op hem schrijven; en den naam der stad van mijnen Gode, het Nieuw Jerusalem.

2° Novam, Om onze opgenoomene van voogaanden Zondag te vervolgen, zeggen wij, dat Apoc. 3. 12. Joes de heerlijke kerke van den hemel noemd niet alleen Jerusalem, maar 't Niew Jerusalem. Ik Joes zag &

Maar hoe, zal ligt iemand denken, word de triumpherende kerk, 't hemelsch Jerusalem Nieuw genoemd? want aanschouwen wij 't in aanzien van Gode, zoo is 't eeuwig, gelijk Gode eeuwig is; aanmerken wij 't met opzigt op d' inwooners van 't zelfde, 't is hunne verblijf al geweest van de scheppinge der zalige Geesten; En dienvolgens hoe word 't dan Nieuw genoemd?

zal iemand vraagen, # mids als Joes dit schreef 't aardsa Jerusalem al ~~[illegible]~~ al was vergaan, en 't hemelsch al tijd 't zelfde is, en blijft.

R. O! tot oplossinge diend 1°. dat ~~het~~ kemelsch Jerusalem zeer wel Nieuw genoemd word in tegenstellinge van 't oude aardsche Jerusalem; # 2°. Nieuw word 't genoemd om den Nieuwen staat van glorie, en heerlijkheid der uitverkoornen, in den hemel, zoo naar de ziel, als naar 't lighaam te kennen te geven; waarom ook op 't slot van den heid. Lett. de gene, die op den troon zat, zeide: Zie ik maak alles Nieuw. Daar zullen de zielen der geluk zaligen met eenen nieuwen luister, en heerlijkheid verciert zijn, en alle hare kragten vernieuwd worden; 't verstand, dat hier zeer duister was, en niet begreep dan onder deksselen, en raadselen, zal daar helder, en klaar zijn, en alles in Gode volmaaktelijk zien, en kennen; de wil, die hier bedorven, en tot 't kwaad geneigd was, zal daar regt, en tot 't goede genegen zijn, d' oude, en kwade wil zal daar gantsch in 't geheel niet meer weezen, # De lighamen zelfs zullen daar ten jongsten dage vernieuwd, en verheerlijkt zijn, alle d' oude, noodzaaklijkheden onvolmaaktheden, en gebreken zullen daar geen plaats meer hebben. Waarom Joes ook wederom in de heid. Lett. zegd: Gode zal alle traanen van hunne oogen afdroogen; en daar zal voordaan geen dood meer zijn; nog gejammer, nog gekrijt, nog smert zal er meer weezen; want d' eerste dingen zijn voorbijgegaan; en die op den throne zat, zeide: Zie ik maak alles nieuw.

1. Cor. 13 - 12

Gen. 8 - 21.

daar zal geen Paulus meer uitroepen: Infelix ego homo Rom. 7 - 24.

1. Cor. 15 - 42 ...

3°. Nieuw word 't Hemelsch Jerusalem genoemd, om dat Gods oneindige goedheid, die daar uit schijnt, van de gelukzalige inwooners met zoo veel genegentheid, en

vreugde genoten word, als of zij gestadig iet nieuws pro-
Ps. 36-35. den, en smaakten; zonder walginge altoos verzaadigd worden.

En dienvolgens wel te regt word de triumpherende kerk niet alleen Jerusalem, maar ook het Nieuw Jerusalem genoemd.

3o. descendentem de cælo à Deo.
En van dit Nieuw Jerusalem zegd Joes: ik zag het van Gode afdalen uit den hemél. Zoo beschreef de heilige en waaragtige, sprekende tot den genen die overwint, ook 't Nieuw
Apoc. 3-12. Jerusalem, als afdaalende van Gode uit den hemél. Zoo zegd
C. 21-10. Joes in 't 21. dat de Engel, die hem in den geest vervoerde op eenen hogen berg, Jerusalem ook vertoonde, van Gode afdaalende uit den hemél.

tweedingen zegd Joes in deze woorden van 't Nieuw Jerusalem. 1o. dat 't Van Gode afdaalde, 2o. uit den hemél.

1o. Van Gode, zegd Joes, om aan te tonen dat God de bouwmeester, of maker is van dat Nieuwe Jerusalem, en dat alle des zelfs luister, heerlijkheid, en volmaaktheden van God voortvloeijen. Waarom ook op 't slot van de heid. [illegible] de geen die op den throne zat, zeide: Zie ik maak alles nieuw.

Heb. 11-10. Sprekende van den geloovigen Abraham.
en Paulus van de verwagtinge: Hij verwagtte de stad die vaste gronden heeft, waar van de kunstenaar en bouwmeester God is.

2o. Uit den hemél, zegd Joes, om hier door aan te tonen de gemeenschap die 't Nieuw Jerusalem, de triumpherende kerk heeft met de strijdende kerke hier op aarde.

midds de hh. Engelen, ongelukzaaligen door kunne gebeden. de geloovigen hier op aarde te hulpe koomen: van d'Engelen getuigd Joes. Apoc. 8-3. en van de heiligen, zegd hij, dat hem vertoond Apoc. 5-8
~~dat zij te hulpe komen daar~~ de hh. Engelen ~~die de geloovigen~~ ja dat ider eenen engel heeft, die ook hier beschermen, en bewaren, waarom Jesus Kristus de hh. Engelen ~~hu~~ zijne Engelen noemd; ja getuygd, dat de hh. Engelen zig over de bekeeringe des zondaars verheugen, en verblijden in den hemel ~~te~~ ~~te hulpe komt met voor haar te bidden en de gebeden van God op te dragen; waarom Joes zeid~~, dat hem vertoond wierden, de 4 dieren en 24 ouderlingen, hebbende elk goude schaalen vol van reukwerk, 't welk zijn de gebeden der heiligen. Daar en boven leerd ons de h. Schrift, dat de

hh. Engelen enz. ut supra.
Dierhalven, om aan te tonen, dat Godt de bouwmeester is van 't Nieuw Jerusalem de triumpherende kerke des hemels, en om aan te wijzen haare gemeenschap met de strijdende kerke hier op aarde, zegd Joes, dat hij het zag nederdaalen van Gode uit den hemél. Prosequere.

Ik Joes zag dan het nieuw Jerusalem &c — Passen wij dit
Pars 2da
of Brengen wij dit nu over tot de strijdende kerke hier op aarde, al is 't juijst zoo volmaakt niet, egter zullen wij bevinden
Eccl.a Militaris Jerusalem
dat zij de zelfde eigendommen heeft, en dat van haar ook gezegd kan worden, dat zij is 't Nieuw Jerusalem van Gode afdaalende uit den

En waarlyk het Io gelyk de kerk des hemels Jerusalem geheten word,
zoo draagd ook de kerk der aarde denzelven naam in de h. Schrifte.
Zoo noemde Paulus de kerke met den name van Jerusalem,
als hy aan zyne bekeerde broederen de Hebreën aanwees de
voortreffelykheit der kerke boven de Synagoge, en tot hen zeide: Heb. 12-22
Gy zyt gekomen tot den berg Sion, en tot de Stad van den lee=
venden Gode, tot het hemelsch Jerusalem..., tot de vergaderinge
der eerstgeboornen, die opgeschreven zyn in den hemel.
Zoodan de Strydende kerk, even als de triumpherende kerk,
word in de h. Schrifte Jerusalem genoemd.
En waarom Jerusalem?
R. Omdat 't aardsch Jerusalem 't afbeeldsel van haar
is geweest, en om haare overeenkomste met 't Jerusalem van
den hemel. Om dit levendig te zien, herinner u maar eens
't gene wy zoo even van 't aadsche, en hemelsche Jerusalem
zeiden. # Immers Io zeiden wy, dat de naam van Jerusalem # naam dat zy
zoo veel als gezigt van vrede wil beduiden, en past dit 't gezigt des vre=
op 't Jerusalem van den hemel, daar de volmaakte vrede is? des, en de zetel
past ook op 't Jerusalem of Strydende kerke der aarde; van den gods=
want alhoewel de kerk hier op aarde de Strydende kerk dienst zyn; 't zelf
geheten word, om dat 'er altyd te vegten en te stryden vallen de past ook op 't
zal; om dat 'er altyd disputen, verdeeldheden, jaa gelyk Jerusalem der
Paulus spreekt, ketteryen zelfs zullen zyn, op dat de genen, die opregt Strydende kerke,
zyn, bekend worden; jaa onder vinden wy dit, Godt beterd! 1. Cor. 11-19.
toegelyks ook maar al te veel; egter evenwel aan die Stry-
dende kerke komt de naam toe van Jerusalem, of 't gezigt
des vredes; want 't aan haar is dat Jesus de regten vrede,
of zynen vrede gelaten heeft, zeggende: ik laat u de vrede Jois. 14-27.
naa, en geef u mynen vrede; ik geef z' u niet, gelyk de wereld
die geeft. 't is in dit Jerusalem, dat de ware vrede met Gode, en de onze gemoedere
door de Bedieninge der hh. Sakr. verkregen word. Daar is 't
dat de regte Liefde onderlingen, onder hare inwoonders
of Ledematen gevonden word, agtervolgens 't gebod van Kristus, zoo verre dat de heidenen oudtyds Jois. 15-12. Jaa dit stelde Chs als 't merkteeken zyner discipe-len. Jois. 13-35.
verstelde, en verwonderd zeiden: Zie hoe ze er zy elkanderen
beminnen, jaa bereid zyn voor elkanderen te sterven. En
dit gezigt van vrede met Gode, met 't gemoed, en onderlin-
gen met elkanderen is zoo eigen aan 't Jerusalem der kerke,
dat Augs daar van zeide, dat 'er buiten de kerke van Chs
geene opregte vrede, of Liefde is te vinden; en met regt, want
is 'er buiten de kerke van Chs geene ware heiligheit, zynde zy
een heilige kerk, zoo is 'er ook buiten haar geene ware vrede te vinden.

2º. Zeiden wij dat in 't aardsche Jerusalem
en het volmaaktste in 't hemelsche Jerusalem, de waare
en zuivere Godsdienst geöeffend word? dit past ook wederom
op 't Jerusalem der Strijdende kerke op aarde. 't is in haar
dat Godt gediend word, niet met eenen lippendienst, maar, vol-
Joan. 4. gens 's Zaligmakers woord, in geest en waarheid. Daar toe zijn
geschikt de huizen, en kerken aan Gode toegeweid, en waar
van wij heden hier ter stede de plegtige gedagtenis houden.
't is in dit Jerusalem, dat zelfde opperpriester C. J. onz
lijk, en zienlijk door de priesters, met en voor de gelovigen, word op-
gedragen aan zijnen hemelschen Vader in d' allerh. offer-
hande der Misse

Zo dat dan wel te regt de kerk hier op aarde Jerusalem
\# waare godsdienst geheten word, omdat zij is 't gezigt des vreeds, en de zetel des
2. Nova, Ja niet alleen Jerusalem, maar ook het Nieuw Je-
Passen wij dit nu toe, of brengen wij dit nu over tot de Strijdende kerke &c. met regt word zij ook genoemd 't Niew Jerusalem; want &c.
rusalem; want word 't hemelsch Jerusalem Nieuw genoemd
in tegenstellinge van 't oude, en aardsche Jerusalem; zijnde
in dat nieuwe Jerusalem alle d' oude dingen verbij gegaan
en alles nieuw gemaakt, ô! zoo mag de kerk hier op aarde
ook Nieuw genoemd worden. 1. Ja zoo word z' in tegenstelling
van 't oude Test:, d' oude kerke, of Synagoge der Joode, de kerk van
't Nieuwe Test genoemd. 2. Nieuw word zij genoemd, om
\# uitgenomen de 10 geboden, en al 't geen zedelijke, dat daar onder besloten is
d' oude Wet met alle haare plegtelijkheden # verbij is, en alle
nieuw gemaakt is, naam een nieuwe wet van 't evangelie met alle zijne
behooren, en een nieuwe manier, en dew zij gegeven is. #
\# d' oude wet was, gelijk Pau. Hebr. 8-8 spreekt, gebrekkelijk en kragteloos, onder al wat schrik aanjaagt, gegeeven &c. zij was geschreeven op steene tafelen; maar de nieuwe wet heeft Jesus op den Pinksteren door den h. geest in de herten geschreeven.
3. Nieuw word de kerk ge-
noemd om de nieuwe ledemaaten, die zij dagelijks aan
en dienvolgens wel te regt word de kerk hier op aa
niet alleen Jerusalem, maar ook het Nieuw Jerusalem
genoemd.

3. descendens de cœlo a Deo
en hier van haald'r in de Pau. 4. 10 aan Gods belofte: dit is &c. en hierop besluit hij dan 4. 13.
\^ de gevangenisse gevangen gevoerd, en de menschen giften gegeeven heeft, gelijk David van hem had voorzeid Ps. 67. en d' Ap. Eph. 4. van hem heeft verklaard, uitstortende op den Pinksteren den h. Geest, en 't zelfde nu nog vervolgende door zijne h. k.

Eindelijk, en ten laatste zegd Joes van de triumphe-
rende kerke: Ik zag het van Gode afdaalen uit den hemel. van Gode afdaale
1º. Omdat God haare maker is? 't is ook die zelfde bouwmeester die de
van de Strijdende kerke op aarde is, waarom zij ook doorgaans in de h. Schrifte de kerke Gods geheeten word. Matt. 16.
2º. Word de triumpherende kerk gezegd af te daalen uit den
hemel om de gemaenschap die zij met de Strijdende kerke
heeft? ook deze word gezegd af te daalen uit den hemel, ten
dat haar opperhoofd C. J. van den hemel gedaald, en
der ten hemel geklommen is, 1. ~~[illegible]~~ Sakramenten die
kragt hebben uit den hemel, 2. om dat de koopien en wandel haarer lede-
maaten reeds in den hemel weezen moet, en 3. om dat zij haare
beden stiered tot Gode, en d' inwoonders van den Gemeel

Gode, en C. J. als den gever, bron en oorsprong aller
genade; en tot de Engelen en uitverkoornen, als haare goede
vrienden, en voorspreekers bij Gode, en C. J.

Zie daar dan A. A. hoedat zoowel van de strijdende, als
triumpherende kerke gezeid kan worden, dat zij is 1 het
Jerusalem, 2. het Nieuw Jerusalem, en 3. van Godt afda-
lende uit den hemel. Om nu't gezegde aan ons & prosequere pag.

Om nu't gezegde in 't kort aan ons toe te eigenen, moeten wij ons herinneren, dat de Strijdende kerk der aarde, naar 't V. B. der heerlijke des hemels, Jerusalem genoemd word, om dat zij, alhoewel min volmaakt, waarlijk is 't gezigt des vreedes, en de zetel van den waaren Godsdienst hier op aarde: die in onze kerken uiterlijk geöeffend word. En diensvolgens zijn wij dan. &

Pars 3tia

Wij gaan nu voort laatste tot 't Zedelijke over,
en om dit niet al te lang te maken zullen wij op ijder woordje
van den text, volgens d'uitlegging die wij er van gegeven
hebben, ook maar ene woordje zeggen.

Zijn wij dan borgers, inwoonders en Ledemaaten der Strij-
dende kerke, en hoopen wij eens deelgenooten te worden van
de triumpheerende kerke in den hemel? (ik zegge, van het
Nieuwe Jerusalem van Gode afdaalende uit den hemel) zoo
moeten wij 1mo # betragten het gezigt van vreede: ik zeg, 1.
den vreede met Gode, 2. met ons zelven, en 3. onzen evenaasten;
ten dien einde zeggen wij met Paulus: Wij bidden van Cs
wegen, laat u met Gode verzoenen; 2. en met den zelfden Paulus:
de vrede van Cs hebbe d'overhand in uwe herten; 3. En weder-
om: Alle eens gezind zijnde onder elkanderen... is het moge-
lijk, zoo veel in u is, met alle menschen vreede houdende, ook
met de genen die den vreede haaten tragt u vreedzaamig te ge-
draagen.

tragten regte Jerusalemmers te weezen, en

Rom. 5-1.
2. Cor. 5-20
Col. 3-15.
Phil. 4-7.
Rom. 12-16-18
Ps. 119-7.

Was 't aards Jerusalem in 't O. T. de zetel van den waaren
Godsdienst? Word God op't volmaakste geëerd, geloofd, ge-
dankt, en aanbeeden in 't Jerusalem van den hemel?

2do # Tragten moeten wij onzen Gode in 't Je-
rusalem der Strijdende kerke zoo te dienen, dat wij onder de waare aan-
bidders in geest en waarheid mogen gerekend worden, en zoo
altoos in onze kerken, of vergaderplaatsen ons aanstellen
dat wij te regt dien naam mogen draagen; daar moeten wij geern, en
vlijtig vergaderen, om ons met J. C. op te offeren aan den
hemelschen Vader, altoos indagtig 's Heilands woord:
Doet dit tot mijner gedagtenisse. Dit vereist van ons Gods, en 't
kerkgebod om den dag des Heeren, en andere geboden feestdagen,
wel te vieren; jaa dit vereist god ook zonder eenig uitdruklijk
gebod van alle kristenen, welkers kostwinning, handteering,
en huiselijke zaaken eenigzins kunnen veelen, dat zij,
al was 't niet daaglijks, naa Gods huis kwaamen, of datten mijsse, ten minste eenige keeren ter weeke, een van allen
naa Jerusalem ging om zig, en de t'huis blijvende met en door C. J., en de vergader-
de geloovigen aan Gode op te draagen, en zijnen zegen af te smeeken &

Om nu 't gezegde aan ons in 't kort toe te bigeden, moeten wij wel gedenken dat wij geene kinderen zijn van d'oude Slaafsche, maar van de Niewe Wet; 3tio Iragten moeten wij regte Ledemaaten te zijn van 't Nieuwe Jerusalem, met uit te trekken den ouden mensch met zijne werken, en aan te doen den nieuwen mensch, die naar Godt geschapen is in alle regtvaardigheid en waarheid.

Eph. 4-22.
Col. 3-9.

waarom Paulus Rom. 8-15. Gij hebt niet wederom ontvangen den geest der slaafelijke vreeze, gelijk gesc de als de Wet aan den berg Sinai gegeeven wierd, waarom zij ook terstond af weeken, en 't goude kalf aanbaden; dien geest hebt niet ontvangen; maar, zegt d'Ap., gij hebt ontvangen den geest der aanneeminge tot kinderen, door wij roepen Abba, Vader, en diensvolgens die door de liefde gedreeven Gods geboden, niet voor een poosje, maar op den duur onderhouden.

2º Is eger iemand zoo ongelukkig, dat hij door eene bezondere bekoo ringe mogt bezweeken zijn, dat hij den moed niet opgeeve; maar naar des Ap lesse Eph. 4-22. Col. 3-9. dat hij ten dien einde met David bidde: averte faciem &c en dat hij berouwende met zelfden david zegge: Cor contritum et humiliatum &c Cor mundum &c

4to Altijd wel gedenken dat God H. ons opbouwende Eph. 2-22. tot eene woninge Gods in den Geest, kunstenaar, en bouwmeester van 't Nieuwe Jerusalem ook de maker en uitwerker is van al 't goede dat 'er in ons van wien, gelijk de h. Ap. Jacobus zegt Jac. 1-17. zijnde hij die in ons werkt 't willen en 't volbrengen Alle goede giften &c en diensvolgens is 'er iet goeds in ons altoos met David Non nobis Dne, o nobis, sed nomini tuo da gloriam altoos hem bidden, dat hij die 't goede in ons begonnen heeft, het ook voltrekken tot den dag van C. J.

5to Lesten moeten wij met onze wer ken, 't gene wij dagelijks met onze monden belijden Coionem Sanctorum 3.tio moeten wij dit met ons keeren tot d'inwoonders van de kerke des hemels; te Gode als den geever, bron en oorsprong aller genade tot Gods Heiligen, als onze goede vrienden om ons te spreeken door onzen eenigen Middelaar en Zaligmaaker J. Kristus. 2º Lesten moeten wij dit met ons handel en wandel zoote rigten, dat wij met Paulus Nostra conversao in cælis e, quæ sursum st sapientes

Phil. 3-20
Col. 3-1.

3. Met onze wenschen en begeerten hemelwaarts te stuuren. Adveniat regnum tuum

Paratam sicut sponsam. Apoc. 21. 2.

D. 38. 110

In Octava Dedicationis 1760.

D. 18.

Ego Joes vidi sanctam civitatem... paratam sicut sponsam ornatam viro suo. Apoc. 21. v. 2.

In Octava dedicationis, et primitiis R. Dni Matthiae Röbol 1760

Plegtig is voor ons deze dag uit vele hoofden.
1°. dies Dnica &c
2°. Octava dedicationis &c
3°. dies, qua onze niew gewijde zijne eerste offerhande opdraagt

En zeker al geen ~~[illegible]~~ geroeglijker dag kan daar toe dienen als de zondag, d'eerste dag der weke, mits wij lezen, dat d'eerste Christenen van't begin af op dien dag zig met dat h. werk ~~onderhielden~~ van d'offerhande, of het breken des broods, en het preken bezig hielden. dus zeid de h. Lucas: Op den eersten dag der weke, als wij vergaderd waren om het brood te breken, zo preekte Paulus Act. 20-7.

En hier van is herkomstig het gebod der kerke van op den zondag d'offerhande der Misse bij te wonen

Ook zeer wel te pas komt het feest der kerkwijdinge ~~[illegible]~~ wiens Octaaf wij heden vieren, want de kerken geschikt en ingewijd zijn tot d'offerhande.

Maar waarom dan niet den dag in plaats van 't octaaf daar toe genomen? dus heeft onze niew gewijde het verkoren om (dewijl de gelegentheid het veelde) gedurende deze 8 dagen zig des te nader te bereiden.

De kerk leest ons op dit feest der kerkwijdinge tot ~~[illegible]~~ Epistel voor de ~~of~~ Lesse ontleend Ap. 21. dew begint: Ik Joes zag de heilige stad, het niew Jerusalem van godt afdalen uit den hemel, toebereid als een bruid opgepronkt voor haren bruidegom.

Kome gij dan, Eerw: Heer, om juist op dit feest in Gods huis voor d'eerstemaal J. C. en door J. C. u zelven op te dragen? Mij dunkt ik mag dan als een andere Joes van daag ook zeggen: Ik Joes zie u (niewe offeraar) van godt afdalen uit den hemel toebereid als een bruid &c

Wij zullen dan ook dezen text 1° volgens gewoonte nader verklaren 2° en toepassen aan de strijdende kerke en aan ijder gelovigen, en ten laatsten in op des tijds omstandigheid, daar wij hier vergaderd zijn. Attendite

Propositio

Ik Joes (luid de tekst) zag de h. Stad

Joes, onder den Keizer Domitianus omtrent het
jaar des heeren 94 om het Christen geloof naa 't eiland
Patmos verbannen, heeft aldaar het boek der Open
baringe geschreven, aldus genaamd om dat 't onder
profeetiesche, en zeer duistere afbeeldingen in zig
behelsd de voornaamste, en aanzienlijkste dingen,
die in de h. Kerke van den tijde van Joes af tot 't eind
der wereld toe staan te geschieden.

Met het 23. hoofdstuk (waaruit onze tekst ontleend
is) begint Joes te beschrijven, den staat der kerke
naa de beroeringen, en ontstelteniffen van dit leven,
dat is den toestand der ~~triumfeerende~~ zegenpraalende kerke in den
hemel. Hij begint dit hoofdstuk zeggende: Toen
zag ik, toen, nam naa de beroeringen, en ontstelte-
nissen der kerke van dit leven, die hij in de voorgaande
hoofdstukken op eene duistere, en profeetiesche wijze
had beschreven, Toen zag ik (zegd Joes) ~~nam~~ in een
gezigt, eenen nieuwen hemel, en eene nieuwe aarde; want
d' eerste aarde en hemel was vergaan, en de zee was
er niet meer. Dit had God wel eer al voorzeid bij Isaias

Isa. 65-17 zeggende: Zie, ik ga nieuwe hemelen, en eene nieuwe aarde
scheppen, de voorgaande dingen zullen uit de gehe-
2. Pet. 3-6-13 genisse gaand. De h. Apostel Petrus verklaard ons
dit aldus: gelijk d' oude wereld vergaan is door de
algemeene watervloed, alzoo zegd Petrus, word de
tegenwoordige wereld (hemel, en aarde die nu zijn)
^ in den dag des oordeels bewaard om ^ door het vuur te vergaan. Dat is, 't water
de aarde met al wat er in is, zullen door de hitte des
vuurs als gesmolten worden, en aldus veranderd en
gezuiverd zijnde, tot eene nieuwe gedaante overgaan.
En uit den hemel aldus vernieuwd zag Joes in den
geest de h. Stad & toebereid als een bruid, opgepronkt voor
(NB drie naamen geeft Joes aan de triumfeerende
kerke van den hemel. hij noemd haar 1º. een h. Stad
2º. het niew Jerusalem, en 3º. een bruid opgepronkt
voor haaren bruidegom.

Om ons nu alleen omtrent de benaaming van eene
opgepronkte bruid te bepaalen) ijder een weet dat de
liefde

Liefde aan eene brüid, en brüidegom bezonder eigen
is. Hiervan zeide Salomon: De Liefde is sterk als Cant. 8-6..
de dood... veele wateren hebben de liefde niet kunnen
uitblüschen, en de vloeden züllen haar niet versmoo-
ren. (Ter beduidinge van deze liefde onderlingen
te zullen bewaren, en aankweeken geven brüid en brüi-
degom volgens kerk gebrüik voor Gods outaar trou-
wende elkander de regterhand, en steekt de brüide-
gom den ring aan de hand van zijne brüid.) Op deze
onderlinge liefde van eene brüid, en brüidegom ziet d'
Apostel hen leerende de zelve te regelen, als hij meer-
maalen aanhaald, en ten voorbeelde voorsteld de lief-
de van Chs tot de brüid zijne kerke.

Dewijl dan de liefde 't eigen ken- of merkteken is
tüssen brüid en brüidegom, daarom word de kerk van
den hemel bij eene brüid vergeleeken, Joes aldus te kennen gee-
vende haare reine, en vüurige liefde die zij tot Gode
heeft, en de tedere liefde, en genaegenheid die Godt
tot haar heeft; want haare Godt, en haare koning, zegd
de h. Aug.s, is zelf haare Brüidegom. Joes noemd
dan de kerke van den hemel eene brüid. &

In eene opgepronkte brüid, opgepronkt 1e door de
gemelde liefde, die daar 't aldervolmaakste, en zonder
einde wezen zal. De profeetiën (gelijk Paulus leerd) 1. Cor. 13-8
zullen te niet gaan, de taalen zullen ophouden, de weeten-
schap zal vergaan, ja geloof, hoop, de Sakramenten,
en al 't uiterlijke van den godsdienst zal met dit leeven
eindigen, maar de liefde, de voornaamste van alle
dingen, zal (zegd d'Ap.) noit einde neemen. Opge-
pronkt is dan de brüid van den hemel door de eindelooze liefde,
~~Liefde~~ tot Gode haaren brüidegom. 2e Opgepronkt
door het bezit van Gode haaren Brüidegom ~~in~~ wien zij ~~[illegible]~~
van aanschijn tot aanschijn ziet, volmaaktelijk kend,
in wien zij alle vreugde geniet. Van dit zien, en
deze volmaakte kennisse van die hemelsche brüid
zeide d'Ap. Paulus: Nu zien wij door een spiegel, v. 12.
en in een raadsel, maar dan aanschijn aan aanschijn.
Nu ken ik onvolmaaktelijk; maar dan zal ik kennen
zoo gelijk ik gekend word, te weten van Gode. ~~van de~~

Matt. 25. de vreúgde, die de brúid des hemels geniet, noemde Jesus
de vreúgde des heeren: gaa binnen in de vreúgd úws heeren
Ps. 30-20 Van deeze riep wel eer een david úit: Heer, hoe groot is
de menigvúldigheid úwer zoetigheid, die gij verborgen
hebt den genen, die ú vreezen, die gij bereid hebt voor
die op ú hoopen. Met een woord Paulús agtte den op-
schik, de brúidschat van de hemelsche brúid zoo hoog
1. Cor. 2-9. dat hij 'er van zeide: Nog oog heeft gezien, nog oor heeft
gehoord, nog oit is het iemand in 't herte gesteigd, het
gene Godt bereid heeft den genen die hem lief hebben
Opgepronkt is dan de brúid of kerk van den hemel
door de volmaakte eindeloze liefde waarmede zij Godt haaren
Brúidegom bemind, en door het bezit van hem in
wien zij alles bezit. Zij is dan treffelijk opgepronkt.
Maar deezen pronk, en opschik is zij aan Gode haaren
brúidegom zelfs schúldig, en verpligt, al wat zij bezit
al wat hem behaagen kan, heeft zij van hem genàdig ont-
S. Aug. in Ps. 44. v. 12 vangen, ab illo dotata, ab illo decorata, zegd de h. Aug.
Godt haare koning, haare Brúidegom heeft haar
haare brúidschat gegeeven, en heeft haar opgepronkt. Om
deeze reeden word van deeze opgepronkte brúid ook
gezeid dat zij van Gode afdaalde úit den hemel.
Zij word gezeid af te daalen úit den hemel (zegd Aug.
wederom) om dat Godt haar door eene hemelsche genade
als eene stad heeft opgebouwd, en als eene brúid heeft
opgeschikt; het gene overeen koomt met de spraúke
Rom. 6-23. van den Apostel: de genàde gifte Gods is het eeúwig
leeven door J. C. onzen Heere.
Wel is waar dat de brúid des hemels al haaren
hemelschen pronk door haare deúgden, en goede
werken in dit leeven heeft verdiend, agtervolgens
Gen. 15-1. het gene Godt tot Abraham zeide: Ego merces túa
magna nimis, agtervolgens het gene de Heer Christus
Matt. 25 tot de goede en getrouwe knegten van 't Ev: Quia
súper pauca fuisti fidelis, super & intra in gaúdium Dni tui,
agtervolgens des zelfs belofte aan die om zijnent
C. 5-12. willen vervolging gelijden, zaggende: Verblijd, en ver-
heúgd ú, want uw Loon, is zeer groot in den hemel.
Wel is waar dat, volgens deeze, en diergelijke úitspraken

spreuken maer, de bruid hâren pronk, en opschik in dit
lêven heeft verdiend, en Godt haar dus nú beloond
in den hemel, maar als godt onze goede werken loond,
zegd de grôte Augustijn, dan kroond hij zijne gâven.
En dus blijft het waar dat de bruid in den hemel van
Gode hâren bruidegom is opgepronkt.

Zie daar d'eige en letterlijke verklâring van on-
zen tekst, waarin Joes zegd, dat hij de kerk van den
hemel zag van Gode afdâlen uit den hemel, toebereid
als een bruid, opgepronkt voor hâren bruidegom.

Maar, dewijl de kerk op het feest der kerkwijdinge
niet alleen ziet op de kerke van den hemel, die Joes
in den Epistel eigentlijk beschrijft, maar ook op de
strijdende kerke op d'aarde, jâ op ijder gelôvige ziele,
of lidmaat van de zelfde, zoo laat en wij van de zegenpraalende
kerke in den hemel afdâlen tot de kerk der
aarde, en tot ijder gelôvige ziel in de zelve, en
haar toepassen dat zij is een bruid opgepronkt voor
hâren bruidegom J. C.

En wel 1o wat aanbelangd de kerk der aarde in't   1ma Applic:
algemeen, wie weet niet dat zij de bruid van J. C. hâren
bruidegom geheten word? hier op zinnespeelde Joes
de Doper als hij zijne discipelen leerde dat niet
hij, maar Jesus de Chs was, die moest aanwassen, daar
hij Joes moest afnêmen, en al zinspêlende zeide hij: Jois. 3-29
Die de bruid heeft, dat is de bruidegom (te weten Chs)
maar des bruidegoms vriend (te weten hij Joes) die
daar staat en hem hoord, is verrukt van blijdschap om
de stemme des bruidegoms. Jaa wat is het gansche
boek der Zangen anders dan een lied van den bruide-
gom J. C. en zijne bruid de kerke?

Zeiden wij van de kerke van den hemel dat zij een
bruid geheten word om de liefde tussen haar en Gode
hâren bruidegom? Lees maar Ephese 5. en daar zult   Eph: 5.
gij vinden, hoe breedvoerig Paulus spreekt van de liefde van Chs tot zijne bruid
of zijne kerke

Zeiden wij van de kerke van den hemel dat zij is
een bruid opgepronkt voor Gode hâren bruidegom
door de volmaakte liefde en het bezit van Gode? jâ dat

godt zelf haar heeft gesierd, en opgepronkt zen
dat zij daarom ook gezeid word van God af te da[a]len
uit den hemel? # hoor ook hoe deftig D'Apostel Paulus
spreekt van den pronk, en opschik, waarmede Chs
zijne bruid de h. Kerk heeft begiftigd. Chs (zeit) he
de Kerke lief gehad, en zig zelven voor haar gelevert
opdat hij haar zoude heilig maken ... opdat hij zig ze
ven eene heerlijke kerke bereiden zoude, die geen vlek
of rimpel, of iet desgelijks hebbe, maar die heilig
en onbevlekt zij. #

(Vraagd iemand nader: wel w is de pronk en op-
schik van de bruid of Kerke van Chs waardoor zij
voor de bruid van Chs onderscheiden word van alle
andere, die zig de bruid van Chs willen roemen te
wezen?

R. Deze pronk of Sieraad bestaat in de 4 bero
de ken- of merk-tekens der ware kerke, waarvan wij
in onze geloofsbelijdenisse gewagen, als wij bely
den, Eene, heilige, Catholijke en Apostolijke Kerk

1°. Gelijk de kerk van den hemel is een Stad, een
Jerusalem, een bruid, zo ook de kerk van d'aarde
Hierop zien alle de gelijkenissen van een rijk, een
visnet, een akker, een huis, een schaapstal, die Chs
heeft gebruikt om d'eenheit zijner kerke, en d'onder
linge vereniging harer ledematen te leeren.
Deze eenheit van de bruid of kerke ~~bestaat~~ is ten dé
een inwendige, en ten dèlen een uitwendige eenhe

1. D'inwendige eenheit is [1] d'eenheit van een en [t] zelve
geloove, daar Paulus van zeid: Una Fides; [2] d'eenhe
der hope van de zelve eeuwige goederen, waarvan de
Paulus: dat wij tot een hoop onzer roepinge geroep
zijn; [3] d'eenheit van geest of liefde, waarvan wede
d'Apostel: tragtende d'enigheit des geests door
den band van vrede t'onderhouden. 2. D'uitwendi
eenheit bestaat in [1] d'uiterlijke belijdenisse van een e
het zelve geloove, [2] in de mededeelinge der zelve h. Sa
cramenten, [3] en in d'onderhorigheid aan de zelve
harders der kerke, waarvan d'eerste of het zienlijk
hoofd is de nazaat van den Apostel Petrus, de Pa
of Bisschop van Romen.)

---

ook is de bruid of strijdende kerk afgedaald uit den hemel, van Chs haaren bruidegom opgebouwd, en opgeschikt, omdat Chs haar bruidegom gedaald is van hemel ~~en mensch geworden~~ is; hij heeft haar opgebouwd: aedificabo Ecclam meam; hij heeft haar opgepronkt haar op den Pinksteren vervullende met den h. geest, en met haar zullende blijven tot de voleindinge der wereld.
Eph. 5 - 25 ...

2°. dat ook op de strijdende kerke past het geene Joes in den tekst van de triumpherende kerke zegd: Ik Joes zag de ... een enige bruid een enige kerk.

Eph. 4 - 5

NB parenthesi inclusa omitte.

2°. Dalen wij nu verder af van de strijdende kerke tot ijder gelovige ziele in de zelve, ook niets gemeender dan dat deze de bruiden van Chs geheten worden. — 2da Applicao

Niet alleen de kerk, maar ijder gelovige ziel is de bruid, die Salomon in het boek der zangen doet spreeken tot Chs haren bruidegom. Ik heb ul. (schreef ook die grote Aposteel Paulus aan de gelovigen van Cor.) Ik heb ul. toebereid, om u als eene reine maagd aan eenen man, aan Chs ter bruide op te dragen. — 2. Cor. 11-2

Is de Liefde het Ken- en merkteken van de bruid des hemels, en van de kerke der aarde? ook van ijder ware gelovige ziele zegd Jesus haar Bruidegom: Zoo wie mij lief heeft, die zal mijn woord onderhouden, en mijn vader zal hem lief hebben, en wij zullen bij hem komen, en ons verblijf bij hem nemen. — Jois 14-23

Is de bruid van den hemel, en die van d'aarde eene bruid van Gode opgepronkt, en word zij daarom gezeid van Gode af te dalen uit den hemel? 't is de zelfde liefde waarmede J. C. onze bruidegom ons heeft liefgehad. Chs (zeit Pau:) heeft de kerk (en ijder lidmaat der zelve) liefgehad, en zig zelven voor haar gelevert, opdat hij haar zoude heilig maken, haar zuiverende met den doop des waters door het woord des levens. (Zoo dat ijder gelovige ziel, door den doop des waters gezuiverd, aan Chs ter bruide is opgedragen. ten bewijze van dien heeft de Priester den doopling met een wit bruilofstkleed bekleed, hem de branderde taars in de hand gegeven zeggende: ontvang &c verders Chs onze bruidegom.) hij heeft ons opgepronkt in 't h. Sakr. des Vormsels, ons vervullende met de gaven des h. Geests, ons voedende met zijn h. vleesch en bloed in 't alderh: Sakr. des Outaars. Zodat wij, vervuld met zijnen geest van boven, etende het levend brood voor ons gedaald van den hemel, zijn als opgepronkte geestelijke bruiden van Gode als afgedaald uit den hemel. — Eph. 5-25..

3°. Past dus op ijder gelovige ziele het gene Joes zeide van de kerke van den hemel: Ik Joes zag de h. stad... van Gode afdalen uit den hemel, toebereid als eene bruid opgepronkt voor haren bruidegom? Zoo mag ik als een andere Joes van u, Eerw. Heer, in het bezonder zeggen: Ik zie u van Gode afdalen uit den hemel toebereid als een bruid opgepronkt voor uwen bruidegom. — 3a Applicao

27 Maii 1736 Voor 24 jaren heeft Jesus U, door mij zijnen Dienaar
onwaardig, in den h. Doop tot zijne bruid aangenomen
ten bewijze van dien heb ik u naa d'afwassinge in den h.
doop met het wit bruilofskleed bekleed, en de brandende
de kaars in de hand gegeven, zeggende: Ontvang de bran-
„ dende kaars, en bewaar uw doopsel ongeschonden... op
„ dat als de Heer tot de bruiloft komen zal, gij hem moogt
„ te gemoet lopen met alle de Heiligen in de hemelse bruiloftzale
„ dat gij het eeuwig leven moogt genieten, en leven in
„ alle eeuwigheid. Amen. „

Toen hebben Peter en Meter, D'Eerw: Hr. Pastoor
vander Kloes, en Meu Ida Robol, u ten bruide aan
J. C. opdragende, uit uwen name beloofd te verzaken
den duivel, de wereld, en alle zijne pomperijen, en J. C.
uwen bruidegom alleen te zullen aanhangen.

* Vide Installationem R. Dni P. van Hardenberg in Oct: Ded: 1768

Uwe waarde Ouders hebben, nevens ons, hun best
gedaan, om in u de genade van den h. Doop te bewaren,
en u van een kind af de Christelyke Leer, of h. Schrif-
tuur te leren, #. Om u dus ten bruide aan Chs op te
dragen voor alle bederfenis te bewaren. hebben uwe ouders
in het deftig queekschool t' Amersfoort besteld,
niet juist met inzigt [illegible], gelijk nu haden, voltrok-
ken is om u als Priester aan Gods Outaar eens te zien
neen! Vader, na 't voltrekken uwer lage scholen,
stond zelfs uw voornemen van de Studie te vervol-
gen kragtig tegen, en heeft zig door uwen yver en
voordgang in de zelve maar laten beraden en over-
winnen.

waarin Gij uwe medejeugd ten voorbeelde, en de gansche gemeente tot vreugde strekte. Ach of! alle nalatigen, alle verzuimers of verzuimsters in den Catechismus door uw V. B. tot hunnen pligt nog aangespoord wierden! Wat voordeel zou dit wezen voor de jeugd? Wat vreugde voor d'ouders, en de gansche Kerke?

Gedurende ~~[illegible]~~ uwe lagere studien
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ heeft Chs uwe Bruidegom, door mij zijnen
dienaar onwaardig, u als zijne bruid ~~[illegible]~~ al bereid en opgepronkt
22 Aug. 1752 ~~[illegible]~~ in h. Vormzel vervullende met de gaven des h. Geest
in Ocw. aff. B. M. V. en in d'eerste h. Communie met zijn h. vleesch en bloed

23 Maii 1758. Hierop is gevolgd dat wij u tot de Tonsure en klijne
Wijdingen hebben aangenomen, u toen voor de tweede
maal met een wit kleed bekleed, en ter verzakinge
van de wereld het hair hebben afgesnoden, terwyl
Gij voor Godt, en mij uwen Biss: in 't openbaar der kerke
verklaarde: de Heer is het deel mijner Erve en
„ mijns drinkbekers, gij zijt die mij mijn erfdeel
„ zult wedergeven „, en aldus heb gij u wederom aan Chs ten
bruide opdraegen.

Dare

Deze uwe opdraging, ~~[doorgehaald]~~ alhoewel nog ver-
breekelijk, hebt gij na 4 maanden onverbreekbaar | 23 Sept. 1758
bevestigd, wanneer Gij u onwederroepelijk door 't
Onderdiakenschap aan de Haarlemsche kerke
hebt verbonden, en u als eene reine maagd voor
altoos aan Chs ten bruide hebt opgedragen.

Deze uwe opdraging heeft Chs in u opgepronkt
met u een jaar daarnaa tot het h. Diakenschap, | 22 Sept. 1759
en nu voor 8 dagen tot 't h. Priesterschap te ver- | 20. Sept. 1760
heffen, waarvan Gij nu heden bezig zijt om d'eer- | 28 Sept.
stelingen met, en door Chs aan den Vader op te draa-
gen.

Des zult Gij nu heden de geestelijke bruiloft
van uw geestelijk huwelijk houden. De spijs, die
Gij daar zult opdissen, zal het ware vleesch en bloed
van J. C. zijn. Daarmee zult Gij spijzen die u naar de
natuur geteeld, gespijsd, en groot gemaakt hebben,
ik zeg, uwe waarde, en lieve Ouders. Deze hemelsche
spijs, en drank zult Gij voordienen aan bloedverwan-
ten en vrienden, die de h. Kommunie uit uwe gewijde
handen zullen ontvangen. Tot alle deze zult Gij
dan mee roepen, ja roept Gij reeds door mijne stemme
al: Eet vrienden, en drinkt: drinkt lustig aan, | Cant. 5-1.
allerliefsten. En nogmaals: Komt, en eet mijn | Pr. 9-5.
brood, en drinkt den wijn, dien ik voor UE. gemengd
heb.

Geloofd, en gedankt zij dan God, van wien Gij,
Eerw: Hr, als van den hemel afgedaald, en tot een
Priester onzer Haarlemsche kerke gegeven zijt.

Gode pronke u verder op met alle priesterlijke
gaven, en genaden, om al u leven een opgepronkte
bruid voor J. C. uwen bruidegom te wezen.

Wij wenschen u, waarde Ouders, en alle vrienden,
dat deze nieuwe Offeraar lange jaren een h. offeraar,
voorbidder, en middelaar door J. C. tusschen Gode
en UE zal mogen wezen. Vergoeg u heden te zamen met hem, en bid

Met een woord: laat [en wij] ~~ons~~ allen als ledematen der [dat zijne eerste-]
kerke, gelijk zij eens door haar herbloeijen, en zoo [lingen, en alle]
genpralen na d'aanstaande bekeering [der Joden] zig zal ver- de volgende eens
blijden, ons van daag ook verblijden, en tot elkander en h. offerhandes [mogen wezen.]

Apoc. 19 - 7 - zeggen: laat ons blijde zijn, en ons verheugen, en
hem (de Heer onze almògende Godt) lof en eere
gèven: want de bruilofte van het lam is gekòmen,
en zijne bruid heeft zig bereid gemaakt. In hi[er]
op zal dan volgen, het gene de Geest aan Joës gebo[od]
v. 9. te schrijven: Zalig die tot het bruiloftmaal van
het lam geroepen zijn. Waar aan ons allen deel
agtig make de Vader, en Zoon, en h. Geest. Amen

In Festo dedicationis 1761.

Audivi vocem magnam de throno dicentem: ecce tabernaculum Dei cum hominibus, et habitabit cum eis.

Apoc. 21. v. 3.

'T is den godsdienst, zò in 't Oude als Niewe test. eigen, persònen, en ook tijden, en plaatsen Gode toe te wijden.
1 In 't Oude test. had Godt zelf de stamme Levi uitverkòren, en ingewyd om hem te dienen.
3 Godt zelf had eerst het tabernakel, en daarna den tempel van Salomon tot de plaats der offerhanden gebòden op te regten.
2. Godt heeft den Sabbatdag uitverkòren, en andere feestdagen ingesteld, om op de zelve bezonderlyk geeerd en gediend te worden.

En dus vinden w' ook in 't Niewe test. dat de Heer Chs zyne 72 discipelen en 12 Apostelen tot bedienaren zyner kerke heeft verkòren. Waarom Paulus ook zeid: hij zelf heeft sommige tot Apostelen andere tot verkundigers van 't Ev., en andere tot harders en Leraars gegeven. Eph. 4-11.

Wat den tijd aanbelangt wij wèten dat de kerk van de tijden der Aplen af den eersten in de plaats van den Sevenden dag der weke of den Sabbatdag heeft onderhouden, waarom die ook van Joes de dag des hèren geheten is. Apoc. 1-10. En bij dezen dag des hèren heeft de kerk verscheide feestdagen gevoegd

Het zelve is van de plaats; want qualyk was na de bittere vervolgingen eerst door de Joden, dan door de heidenen, na 300 jaren onder Constantijn den Groten de vrede aan de kerke gegeven, of de bisschoppen regten overal pragtige tempels op, die zij plegtig inwydden, en waarvan men 's jaarlyks de vernie-
wing vierden, of de gedagtenis der kerkwydinge
hiew.

En zie 't is dit feest dat wij hèden hier ter stède.

van daag vieren.   ^word ons voorgelezen
Op dit feest der kerkwydinge ^de Les of Epistel
uit Openb. 21. daar Joës spreekt van 't hemels Jeru-
salem, waarvan Gods kerk hier op aärde, en ider
gelövige een deel en beginzel is. Onder andere
daar van zeid Joës in onzen text: Ik hoorde een gröte
Stemme uit den throon, zeggende: Zie hier de wöning
Gods met de menschen, en hij zal met hen wönen.

Propositio Wij zullen deze woorden 1° uitleggen van de trium-
fèrende kerke van den hemel 2° toepassen 1° op
de strijdende kerke, en 2° op yder gelövigen in 't
bezonder. Ider dezer uitleggingen ^of toepassingen zal ons een
bezonder Lesje geven. Attendite

De h. Joës onder den keizer Domitianus, omtrent
het jaar des Heeren 94., om het kristen geloof na of op
't eiland Patmos verbannen, heeft aldaar zijne Apo-
calypsis of Openbäring geschrèven. Dit boek word
aldus genoemd, omdat 't onder profetiesche afbeel-
dingen in zig behelsd de voornaamste dingen, die
in de h. kerke, van de tyden van Joës af, tot den
ondergang der wereld, staan te geschieden. Im-
hier mede is Joës in de 20 eerste hoofdstukken bezig.
In 't 21 hoofdstuk begint hij den staat of toestand
van de kerke in den hemel te beschryven, en zeid
daar van onder andere: Ik hoorde een gröte &

De Stem, die Joës hoorde, was de Stem van Godts,
als blykt uit 't twede v. na onzen text, alwaar men
leest: En die op den throon zat zeide.

Joës hoorde een gröte Stem. De grootheid van de
stemme, zeggen d' uitleggers beduida 1. de grootheid
der gelukzaligheid van den genen die ze uitsprak
2. de grootheid van zyne godlyke goedheid en
barmhertigheid tot de menschen. 3. de gröte aange-
legantheid van het gene Godt wilde bekend maken.

En deze gröte stemme, die Joës hoorde, quam
zeid hij, Uit den throon.; want 't Godt alleen is die
als een almögende köning aan zyne heiligen zyne
gröte goederen kan toezeggen, bereiden, en ver-
Ps. 135. 4. günnen. Hij is 't alleen, (zeid David) die gröte
Eccli. 11. 4. wonderen doet. En de Wyzeman: De werken des
alderhoogsten alleen zyn wonderbaar, roemwaar-
dig, verborgen en onbekend.

En

En deze Stem hoorde Joes zeggen: Ziehier de Woning Gods met de menschen, en hij zal met hen wonen. Voorwaar wel een wonderbare zaak! ^ daar is een oneindige afgelegentheid tussen Godt en het schepzel; en egter zal Godt in den hemel met de menschen wezen, en schoon hij hunne Godt is, zal hij niet nalaten van bij hen te verblijven, en met hen te wonen. des riep, david, dit geluk der hemelingen betragtende, teregtuit: Zalig die wonen in uw huis, o heer &c

^ een zaak die de Stem uit den throon zullende melden daarom ook vooraf laat gaan 't woordjen Zie! Zie de woning Gods &c

Ps. 83-5.

Maar let wel dat Joes de Stem hoorde zeggen: Ziehier de Woning, of het tabernakel Gods met de menschen, en niet de Stad of het hof van Godt. In een huis, woning, of tabernakel leefd men zeer gemeenzaam, men ziet elkander dagelijks, men handeld met elkander zonder wantrouwen. Zo is't niet gelegen met de genen die in de zelve stad, of in't zelve hof wonen. Door de woning, huis, of tabernakel word dan de grote gemeenzaamheid, en vriendelijken ommegang van Godt met zijne heiligen betekend, die hen zal dienen om Gods hoogste aanzienlijkheid des te beter te kennen. Zij zullen hem loven in alle euwen, zij zullen hem gestadig aanbidden, en zig aan hem onophoudelijk opofferen, als zijne priesters, en zijne offerhanden. Zo dat deze woorden: Ziehier de Woning of het tabernakel Gods met de menschen een volkomen vervulling zijn van het gene Godt eertijds aan d'Israelieten beloofde, zeggende: Ik zal mijne woning (of tabernakel) midden onder U.L. stellen, ik zal onder U.L. wandelen, ik zal uw Godt zijn, en gij zult mijn volk wezen. En wederom: Mijn tabernakel (woning) zal onder hen wezen, en ik zal hunne Godt zijn, en zij zullen mijn volk wezen.

Lev. 26-11.

Ezech. 37-27.

Daarenboven aanmerkt ook nog dat Joes Godt hoorde zeggen: Zie het tabernakel of de tente Gods met de menschen. tabernakels of tenten zijn eigentlijk voor reizigers en Soldaten om daar maar voor een poos in te verblijven. En egter noemd Godt den euwigdurenden hemel met die naam. hoe dat zo? zult gij vragen.

'T. de kerk is gewoon, aan Gods heiligen in den hemel d'instrumenten hunner lijden als tekenen hunner overwinninge, waardoor zij de hemelsche glorie hebben bekomen, toe te eigenen. dus past zij Stephanus

toe de Stenen, Laurentius den rooster, Petrus het kru
Paulus het zwaard. En dus hoorde Joes godt den
hemel ook noemen met den naom van tabernakel of
tente om dat gods heiligen, den hemel bekomen
hebben omdat zij zig hier op aarde als reizigers en
Soldaten, die in tenten maar wonen, hebben gedrage

Zie daar A. T. d'eige en letterlijke verklaring van
onzen text, waarin Joes zeid, dat hij van de kerke in
den hemel een grote Stem uit den throon hoorde
zeggen: Zie hier de woning Gods met de menschen
en hij zal met hen wonen.

Maar dewijl onze moeder de h. kerk op 't feest der
kerkwijdinge niet alleen ziet op de kerk van den
hemel, die Joes volgens gods openbaring in den h.
Epistel eigenlijk beschrijft, maar ook op de Strij-
dende kerk van der aarde, ja op ider gelovige
ziel of lidmaat der zelve, zo dalen wij nu ook
van de triumferende kerke in den hemel af tot de
Strijdende kerke op d'aarde, en tot ider Lidmaat
of gelovige ziel der zelve in 't bezonder, en daa
passen w' ook toe dat Godt van haar zeid: Zie hie
de woning Gods met de menschen, en hij zal met

En wel 1° wat aanbelangt de kerk der aarde
in 't algemeen, Hoorde Joes in den text dat een Stem
uit den hemel, of Godt zelf de kerk van den hemel no
de een woning gods met de menschen? hoe volmaak
past dit ook op de Strijdende kerk der aarde? Daa
van heeft ook een Stem uit den hemel, ik zeg: J. C.
voor ons mensch geworden en gedaald uit den he-
mel verklaard dat hij haar quam oprègten tot ee
woning en tempel in den here. Hier van zeide hij
Matt. 16-18 tot Petrus: Gij zijt Petrus, en op dezen steen zal ik
mijne kerk bouwen, en de poorten der helle zullen
tegen haar niet vermogen. Daarom noemd Paulu
meermalen de kerk van Chs op aarde, een huis en
1. Tim. 3-15 woning van godt. Deze dingen schrijf ik u op dat gij
zoud weten hoe gij u behoord te dragen in het huis
gods, 't w de kerk van den levenden godt is &. In
Heb. 3-6. Moises was wel getrouw in zijn gehele huis als een
dienaar. Maar Chs als de zoon over zijn eigen huis
w huis wij zijn.

Vraagd iemand, wel hoe woond Godt in de woni
of t huis zijner kerke hier op aarde?

R4 3° door zijn h. woord, zijnde zij volgens den
Apostel 't huis en de kerk Gods, die de pijlaar, en 1. Tim. 3-15.
de vaste stijl der waarheid is, aan wie Chs beloofd
heeft den Geest der waarheid, die haar alle waar-
heid zoude leren. Zodat gene poorten van dwalinge
in stuk van lere, rakende het geloof, of zeden tegen haar iet vermogen.
2° Jesus woond in zijne kerke met ons menschen
in de bedieninge zijner h.h. Sacramenten, waarvan
hij niet alleen d'insteller, maar ook altoos d'on-
zienlijke en opperuitrijker is, zodat 't zij Petrus doopt
't zij Paulus doopt, zeid Augs., Chs doopt. Waarom
Paulus ook te regt zeide: Wij bedienen het gezant- 2. Cor. 5-20
schap van Chs.
Dog onder de Sacramenten is, blijft, en woond
Jesus bezonder met zijne kerke in en door 't alderh:
Sacr: des Outaars, waarin hij wezentlijk en waar-
tig tegenwoordig is met zijne ziel en lighaam, God-
heit en menscheid gelijk hij is in den hemel
Van beide dit zijn verblijf met zijne kerke door
zijn h. woord, en de bediening der hh. Sacramenten
beloofde Jesus zijne Aplen effen voor zijne hemel-
vaart: Gaat dan henen onderwijst alle volkeren,
hen doopende... En zie ik ben ul (lerende en doopende Matt. 28-19
waaronder ook de bediening der andere Sacramenten
begrepen word) En zie ik ben met Ul. alle de dagen
tot de voleinding der wereld.
En dus past dan ook op de strijdende kerk het gene
Joes in den text van de triumferende kerke Godt,
of de stem uit den throon hoorde zeggen: Zie hier
de woning Gods met de menschen, en hij zal met &c #
2° Dalen wij nu verder af van de strijdende
kerke in 't algemeen tot ijder gelovigen of Lidmaat
der kerke in 't bezonder om aan hen toe te passen het
gene Joes in den text van de triumferende kerke Godt
of de stem uit den throon hoorde zeggen: Zie hier &c
Ligt zal U. A. zig hier over verwonderen; maar zult die
verwondering ook ligt laten varen, als U. A. hoord,
dat de Chnen, die de genade van 't niewe verbond ont-
vangen hebben, in wie de h. Geest door de liefde woond
zelfs op een volmate wijze verbeelden d'innige ver-
eeniging en gemeenzaamheid van Godt met de geluk-

Nog een woordje van deze toepassinge eer wij er afstappen. Bemerkten wij in de verklaringe dat Joes hoorde zeggen Zie de woning, tabernakel of tente, namen die een verblijf voor een wijle tijds willen beduiden? dit past al t'hans op Gods woning met ons menschen in de strijdende kerke; want al heeft Jesus beloofd: Zie ik ben met Ul. &c. Zijne woning of verblijf door zijn h. Woord en hh. Sacramenten, zal niet langer duren dan tot de voleinding der wereld. de strijdende kerk dan overgaande tot de triumferende zal met Godt &c.

zaligen in den hemel. Hoor de Stem ūit den throon
van den hemel, ik zeg, J. C. gedaald ūit den hemel
Jois. 14-23. hier van zeggen: Zo wie mij lief heeft, die zal mijn
woord onderhoūden, en mijn Vader zal hem lief heb-
ben, en wij zūllen bij hem komen, en ons verblijf bij
hem nēmen. D'Apostel doet ons dit ook gedenken zeg-
1. Cor. 3-16. gende: Weet gij niet dat gij Gods tempel zijt, en dat God
geest in ū woond? ... de tempel Gods is heilig, en gij zijt
die tempel. Ja niet alleen is onze ziel, maar ons
Lighaam ook Gods tempel agtervolgens dat d'Apostel
c. 6-19 wederom zeid: Weet gij niet dat ūwe Lēden zijn een
tempel van den h. geest, die in ū is, dien gij van Godt
hebt, en dat gij ūws zelfs niet zijt? Waarūit hij dan
besluit: Verheerlijkt dan, en draagt Godt in ūwe
Lighāmen (gr: En in ūwen geest.)

In ūwe Lighāmen waarin de ziel maar voor een poosje, alleen voor dit leven als in een tente woond, van wi tente of woninge de
2 Cor. 5-1.

~~[illegible]~~

Apostel zeid: Wij wēten zō dit ons aardsche woonhūis afgebroken word, dat wij een gebouw van Godt hebben, een hūis niet met handen gemaakt, euwig dūrend in de hemelen.

Zie daar A. T. de verklāring van onzen text, ~~[illegible]~~
in Joes naar den Letter spreekt van de triūmferende
kerke in den hemel. Wij hebben den zelve ook toege-
past aan de strijdende kerke der aarde, en aan ijder
gelovigen in 't bezonder. Laat ons nū eens zien wat
ider dezer ūitleggingen of toepassingen ons moet
lēren.

En wel 1o. zeiden wij in de Letterlijke verklaring
van onzen text dat de Stem ūit den throon den hemel
noemd een Wōning Gods met de menschen om daar
door ūit te dūiden de grōte gemeenzaamheid, en vrien-
delijken ommegang van Godt met zijne heiligen.
O! hoe zeer moet dit in ons ontstēken ons verlangen
na die gemeenzāme wōning van Godt met zijne
heiligen in den hemel? Hoe Lieffelijk (riep hier over
Ps. 83-2 ūit een David) hoe Lieffelijk zijn ūwe wōningen,
Heer der heirskragten! Mijne ziel wenscht en bezwijkt
van verlangen naar de voorzālen des Hēren: mijn hart
en mijn vleesch hāken vrōlijk tot den Levenden Godt.

En Ps. 43. roept hij uit: Gelijk een hart snakt naar de waterbronnen, zo snakt mijne ziel tot ú, O Godt. Mijne ziel dorst naar Godt, den magtigen lèvenden, wanneer zal ik daar kòmen, en verschijnen voor Gods aanschijn? Ps. 43 - 2.

Dit was al't verlangen van een Paúlús van maar ontbonden en met Chs te zijn. Dit heeft Chs ons dàgelijks lèren verlangen, wenschen en bidden, als hij ons dàgelijks heeft lèren bidden: Adveniat regnúm túúm. Phil. 1 - 23.

Zodan drúkt de stem, úit den throon door de benàming van de wòninge Gods met de menschen, úit zijne gròte gemeenzaamheid met zijne heiligen: wie zoú daar dan niet naar hàken en wenschen?

2°. Zeiden wij dat Godt in den text den hemel noemd een tente of tabernakel, de verblijfplaats der reizigers of solàten, omdat de hemellingen, zig hier als reizigers en soldaten gedràgen hebbende tot den hemel zijn gekòmen? ei! dit leerd dat, willen wij 'er ook toe geraken, wij hier ons als reizigeres en soldaten moeten gedràgen, 1. als reizigers: want wij hebben (Paúlús) hier geen blijvende stad, maar wij zoeken de toekomende. Des, gelijk de zelve Apostel leerd, wij zúllen de wereld gebrúiken, als of wij zeo niet gebrúikten, i. e. secundúm S. Aúg.^{num} Utentis modestia, non amantis affectú. 2. als soldaten, lijdende, en strijdende voor Jesús en zijn h. Lr. opdat wij na't verblijf voor een wijle tijds in de tente van deze wereld met Paúlús vol moed en betroúwen ook mògen ten laasten zeggen: Ik heb een goeden strijd gestrèden, mijnen loop voltrakken, het geloof behoúden. Voordaan is mij de kroon der regtvaardigheid toegelegd met wi mij de Heer in dien dag vergelden zal als een regtvaardig regter &c. Heb. 13 - 14. 1. Cor. 7 - 31. 2. Tim. 4 - 7.

Zeiden wij in onze toepassinge van den text op de kerk der aarde, dat ze teregt de wòning Gods met de menschen gehèten word omdat Jesús met haar is door zijn h. Woord, en de bediening der hh. Sacr.? O! hoe zeer behòren wij dan deze gemeenzaamheid van Godt met ons menschen te waardeeren? 1. geen dag behoorden wij over te slaan zonder dat godlijk boek, en besonder het N. T. in onze handen te nèmen,

om Godt daarin tot ons te hôren sprêken. Dus zoû op
Jois. 8 - 47. ons passen: die uit Godt is, hoord Gods woord. 2. By
het lêzen en hôren van Gods Woord moeten wij ook
voegen een gemeenzaam en goed gebrùik der hh. Sacram-
ten, en in't bezonder van't alderh. Sacr: des Outaa
waardoor ~~Jesus~~ op't volmaakste bewoarhaad word.
Zie hier de wôning Gods met de menschen, agter
volgens de belofte van Jesus: die mijn vleesch eet
C. 6 - 57. en mijn bloed drinkt, blijft in mij en ik in hem.

Zeiden wij in de twede toepassinge van onzen
text op ider gelovigen in't bezonder, dat hij Gode
wôning en tempel is naar ziel en lighaam:
laat'er ons met den Apostel ook ùit besluiten: ver-
heerlijkt dan, en draagt Godt in ùwe lighâmen, en
in uwen geest. Ach of wij deze zêdenles wel bevatten
den! dat wij dikwils deze bemerking maakten: dat
zijn wij door den h. doop Gode toegewijd, zijn onze h
ten en onze lighâmen aldùs geworden tempels en
wôningen van den h. geest, dat wij, zeg ik, over dit
het gelùk van deze wijdinge en heiligmâkinge gro
moeten agten, onze lighamen en zielen in êre houd
en den h. geest, die in ons woond, geen smaad aand
Maar in tegendeel dat wij Gode een gedùrige offer-
hande doen van al dat wij zijn, en van al dat wij kùn
nen, met alles aan Godt op te dragen, en door de
bewêging der liefde tot hem te sturen in den naam
en door de verdiensten van J. C. &c

In Festo Dedicationis 1739 47.

Audivi vocem magnam de throno dicentem, ecce tabernaculum Dei cum hoibs, & habitabit cum eis.

Ap. 21-3.

Het is eigen aen ~~alle~~ din godsdienst ~~[illegible]~~ zo in 't O. als in 't N. T. dat men niet alleen bezondere persoonen, maer ook tyden en plaetzen aen Godt gewoon is toete weiden. A. A.

Uit 't oude Test. weten we dat de stam van Levi bezonder aen Godt was toegewydt om hem ten dienst te wezen.

Sic scimus Deum diem elegisse septimum in diem sabbathi, aliosq dies festos instituisse.

Sic item scimus Deum elegisse primo tabernaculum, deinde templum Jerosolimitanum in locum sacrificii.

Atq sic et in N. T. idem observatur. Persona, tempora et loca Deo dicantur.

Xus ipse elegit personas qua ministri Ecclesiae sua essent, unde Paulus: Ipse dedit quosdam quidem Aplos, quosdam autem prophetas &c. Eph. 4.

Quantum ad tempus, scimus ab ipsis Aplis diem primum loco septimi, scil: diem Dnicum loco sabbathi observatum fuisse, et etiamnum observari, uti et plures alios dies Deo sacros.

Quantum autem ad locum, et hunc specialem et deo sacrum, ipsi dicatum fuisse, ipsa hujus diei

festivitas satis demonstrat. Want wat is dog deze feestdag anders, dan wel de dag, op den wy de gehengenisse houden, dat de plaetzen, dair w' onse godsdienst plegen, ten dien einde god: zyn, toegeheiligt. Idq vocabulum hujus festi scil: *Kirmis* clare insinuat, want *kermis* zyn naem ontleend van Kirkmis, en *Kirkmis* niet anders zeggen wil dan wel dendag, op den de jaerlykze gehengenisse gehouden word dat de hoofdkirk van stad of dorp aen god is ingeweidt, en dat d' Offerhande der Misse, als voornaemste van den ganschen Gods dienst aldair voor d'erstemael aen God opgeoffert is.

Nu op dit feest van kirkmis steld de kerk ons den Epistel voor, dair Joes spreekt van 't hemels Jerusalem, wair van gods kerk hier op derde, als ydr gelovige in 't bezonder, ook onze steene kerken, ~~[illegible]~~ een begin of afbeeldzel zyn. Dair is 't dat Joes onder andere van zeit: Ik hoorde een groote stemme uit den he[mel] zeggende: zie hier de wooninge Gods met de mensch[en] en hy zal met hen woonen.

Propositio Hæc verba paucis exponam, et una, quæ ad rem res pertinent, inseram. Attendite

Het is de h. Joes, die onder den keizer Dominus om het kristen geloof, omtrent 't jaer des Heeren 94, na het eiland Patmos verbannen zynde, aldair zyne Openbaeringe of Apocalypsis geschreven heeft. dit boek van Joes word d' Apoc: of Openbaeringe genaemt, om dat het onder prophetische en zeer duistere afbeeldingen in zig behelst de voornaemste en aenzienlykste dingen, die van de tyden van Joes tot 't einde des wereldts geschieden zullen.

Nu uit dit boek van Joes, en uit des zelfs 21 hoofdst. is genoomen, de Epistel van deze feestdag, en daer

dat Joës beschryft de staet van de kerk in den hemel heerlyke en zegenpraelende
naerdat zy voorheen hierop aerde geweest heeft in de
smerte en droefheit, waerom de kerk hierop aerde ook
genoemt word de strydende kerke, gelyk de kerk van
den hemel, de glorieuse of triumpherende kerk.

Nu van die kerke in den hemel, en ook op zekere
wyze van de stryden de kerke hierop aerde als ook van yder gelovigen in 't bezonden
van onze steene kerken, ~~[illegible]~~
hoort Joës een stemme uit den throon, zeggende: zie &c

D: stemme die Joës hoord, was Gods stemme zelf, als
blykt uit 't geene Joës in 't gevolg zeit, teweeten dit zelfde
hoofdstuk V. 5. alwaer Joës zeit: En die op den throone
zat, teweeten God, zeide enz:

Hy hoorde dan Gods stemme, en een groote stemme
zeit Joës. Joës noemt de stemme van Godt die hy hoorde
een groote stemme 1º om de grootheit der gelukzalig
heit, van Godt die ze uitsprak 2º om de grootheit van
zyne godlyke goedheit en barmhertigheit tot de menschen
3º om de groote aengelegentheit van 't geene Gods
stemme zoude gaen zeggen.

In deze groote stemme van Godt, die Joës hoorde,
quam uit den throon, Audivi vocem magnam de throno
En met reden word 'er gezeit dat de stemme quam uit den
throon; want het is Godt alleen die als een almogende
Koning aen zyne heiligen zoo groote goederen kan toe=
zeggen, bereiden, en vergunnen. Hy is 't alleen (zeit David) 135-4
die groote wonderen doet. En de Wyzeman: D: werken Eccli. 11-4
des Aldirhoogsten alleen zyn wonderbaer, roemwaerdig
verborgen en onbekent.

In deze groote stemme die Joës uit den throon
hoorde, die hoorde hy zeggen: Zie hier de wooninge
Gods met de menschen ~~[illegible]~~ NB quid Joes dicat se audivisse vocem dicentem Zie de wooninge Gods of volgens de Lat: text:
~~rem notatu dignam innuit, et sane dignum est admi-~~
~~ratione deum commorari hominibus, usque adeo ut~~
~~defuerint, qui ea ratione templorum usum impro~~

Ecce Tabernaculum Dei, i.e. Het tabernakel of de Te[nt]
Gods. Joës ō dicit, Ecce Civitatem aut palatium De[i]
sed Tabernaculum Dei. Et recte, nam in een tente
of tabernakel leeft men zeer gemeenzaem, men ziet
elkanderen dagelyks, en handelt met elkanderen z[on]
der wantrouwen. Dog zoo is 't niet gelegen met de[ge]
nen die in de zelfde stad, of in 't zelfde hof woonen.
Atq, ideo Deus volens exprimere de groote gemeen-
zaemheid en vriendelyke ommegang met zyne heilig[en]
zoo zeit hij Ecce tabernaculum Dei. En dus volbren[gt]
Godt 't geen hy voor heen beloofd had zeggende: Ik z[al]
Lev. 26-11... myne wooninge (of tabernakel) midden onder U. stell[en]
Ik zal onder U. wandelen, en ik zal uw Godt zyn, en [gy]
zult myn volk wezen. en by den propheet Ezechi[el]
Ezech. 37-27 Myn tabernakel zal onder hen wezen, en ik zal hun
godt zyn, en zy zullen myn volk wezen.

Dus dan gelijk Godt beloofd had, zoo zeit Joës
dat hy ook de stemme van den hemel hoorde zeggen
Ecce tabernaculum Dei cum hoibs.

NB qd Joës dicat se audivisse vocem dicentem E[cce]
Dit woordtje Ecce innuit rem notatu dignam. Et [vere]
rē dignum ē admiratione Deum commorari hoibs, in[o]
adeo, ut ō defuerint qui ea ratione templorum usum im[pro]
baverint; quod indignum videretur Divinam majest[a]-
tem angusto claudere habitaculo, quasi conviven[tem]
nobis homuncionibus. Fateor equidem, si tali pers[ua]-
sione niterentur, usus templorum fore dignum rep[re]-
hensione. Ethnicorum quippe ō e ferendus iste e[rror]
claudi posse Deum loco. Unde Tyrii Apollinem
aureis catenis veluti captivum tenuerunt in delubro
ne fugeret, et Trojani summa diligentia custo[die]-
runt Palladium, quo ablato urbem evertendam [prae]-
dixerat oraculum. Alios alii gentilium cibo et [po]-
tu, succulentis sacrificiis et donariis deos suos reti[nere]
studuerunt. Sed Xanos aliter sapere jussit Aps[tolus]
Act. 17-24. in hunc modum de Deo loquens: Dewyl Godt de

Hac et paginâ seq. omisi, et 4am explicationem tabernaculi hic subjunxi nobis et dilatavi. Mor. gen fuit: Si caelum tabernaculum dr qa commorantes in eo in mra vita coione st, quo ad illam coionem ō anhelandum. Hoc Davides, hoc Paulus tunc desiderum. hoc Ces nos docuit. ad- rencat dignum tum

van hemel en aerde is, zoo woond hy in geen tempels, die met handen gemackt zyn, nog hem word geen dienst gedaen met menschen handen, als of hy iets gebrek had, (eo videlicet modo quo persuadebant sibi gentiles) maer... hy is niet verre van een yder van ons, want het is in hem dat wy leven, ons roeren, en het wezen hebben. en by gevolg zoo is godt overal onbepaelt en oneindig.

Quod ergo (inquies) tam qm rem novam audit Evangelista, Dei Tabernaculum ee cum hoibs? si ubiq ē Deus, ubiq etiam cum hoibs ē.

R. Quamvis Deus pr essentiam, ptam et praesentiam (ut scholae loquuntur) sit ubiq, certis tn locis ē singulari operatione, quam ubiq o exercet, qmvis pr essentiam et ptam suam ubiq sit praesens

Hoc sensu Patriarcha Jacob exclamabat, Vere Dus ē in loco isto et ego nesciebam! niet als of Jacob onkundig geweest was nopens Gods tegenwoordigheit, als of hy zou gemeend hebben, dat godt daer ter plaetse, daer hy was, en ontwackende aldus uitriep, niet tegenwoordig geweest zou hebben. Absit. Maer ik wist niet, wil Jacob zeggen, dat godt hier op eene bezondere en buiten gewoone wyze was, zoo als ik nu met 'er daed bevonden heb, dat hy hier door zyne werkinge tegenwoordig was. Gen 28-16

Ut rem clarius capiamus ex humanae mentis imagine rem illustrare possumus. Eadem membris oibs humani corporis assistit mens gubernatrix, variis tamen operationibus hinc inde conspicua. Het is 'tzoog daer de ziel 'tnoghaene door ziet, aure audit, lingua gustat &c at o audit oculo, o gustat aure, o videt lingua &c maer met 'toog ziet zy met 't oor hoort ze met de tong smackt ze spreekt ze &c, dog schoon alle die leden door de zelfde ziel beheerscht en bestiert worden, zoo zyn egter de werkingen van 't eene lid verscheide van d' anderen. En zoo is 't ook in aenzien van godt gelegen: gelyk de ziel in alle de

deelen des Lighaems is; zoo is Godt ook overal tegenwoor-
dig; maer gelyk de ziel door 't eene Lidt dit, en door 't
andere wat anders uitwerkt, zoo werkt godt ook op d'
eene plaets dit, en op d'anderen wat anders. In cœlis præ-
mia distribuit justis, in inferno supplicia impiis, in
terris beneficia indigis. Idem ubivis Deus ē, effectus tã
planè diversi.

Qdo ergo Joes has ē cœlo voces descendit Ecce taber-
naculum Dei cum hoibs, singularem quemdam innuit
modum quo Deus ea cooperit cum hoibs.

A, Imo quidem p istud Tabernaculum accipere
Licet Eclam militantem, quam Xus ut sapiens archite-
tus ædificavit sup firmam petram, in qua cum fidelibus
suis spã sese commoraturum, ipse dixit: Ecce ego vobiscu
Matt. 28 sum oibs diebus usq. ad consummatõem sæculi. Et quo-
quæso Xus sic nobiscum ē? Io in sacramentorum dispe-
satõe; nam ut S. Augus ait, Xus ē qui baptizat, ipse ē qui
peccata dimittit &c. unde et paulus ait: Sic nos existime
1. Cor. 4-1 hoo ut ministros Xti, et dispensatores mysteriorum Dei.
Item: Wat is Apollos? en wat is paulus? 't zyn dienaers
ibid. 3-4 van degene, wiens geloove gy hebt aengenomen.
2o Adē Xus Eclã in prædicatõe verbi, ne in eo erraret.
Sic Xus ipse aplis suis promisit, als hy haer toe zeide d
h. Geest den geest der waerheit, die haer alle waerhe-
leeren zoude, en by haer zou blyven in alle eeuwigh-
ut sæpius repetendo promisit in scrim. post cœnam
Merito ergo, cum militantem contemplamur Eclam
dicere licet: Ecce tabernaculum Dei cum hoibs, ecce taber-
naculum de quo David: D'alderhoogste heeft zyne won-
Ps. 45-5. ning geheiligt, Godt is in 't midden van haer, zy zal
niet ontroert worden.

Morale. Atq. hanc ob caam gaudendum nobis ē, quod
tabernaculi istius sumus inquilini. Van dit ons geluk
is en vandere reden van vreugde is 't dat paulus zeid:
Eph. 2-19 zijt nu geen vreemdelingen ~~meer~~ en inlanders meer

meer, maer gij zijt medeborgers der heiligen, en huisgenoten gods, opgebouwd zijnde op het grondwerk der Apostelen en propheten, waer van J. C. zelfs de voornaemste hoeksteen is. op denw 't geheele gebouw opgeregt zijnde, aenwast tot een heiligen tempel in den Heere. waerop gij ook mede gebouwd word, tot een wooninge gods in den geest. Van dit ons geluk! en van deze onze reden van vreugde idem spa. ait: gij zijt gekomen tot den berg sion, en tot de stadt van den levenden Godt, tot het hemelsch Jerusalem, tot de meenigte van veele duizenden der engelen, tot de vergaderinge der eerstgeboorlingen, die opgeschreven zijn in den hemel, en tot godt den regter van allen, tot de geesten der volmaekte regtvaerdigen tot Jesus den middelaer van 't N. T. Heb. 12-22...

Et certe qta felicitas nobis! dat wij tot dit tabernakel of kerke gods geroepen zijn, daer wij 't niet meer verdient hebben, dan zoo veele anderen, seckens en gezintheden, ja vrienden en naestbestaenden, die niet behoorende tot de wooninge gods met ons menschen in zijne kerke hier op aerde, ook noit zullen behooren tot zijne wooninge of kerke van den hemel? &

Sed ne vane gaudeamus notandum qd in Ep. sqti, et ipsi populus ejus erunt, et ipse Deus cum eis erit eorum Deus. Nihil enim prodest ee in Ecla, nisi simus populus Dei, et ipse Deus sit Deus noster. In Ecla passim in Evang: exhibentur tam mali qm boni. Area e, ager e, sagena e & Quid juvabit paleam qd in area fuerit Dnica, cum sit exurienda igne inextinguibili? Quid juvabit zizania & Quid juvabit pisces malos & sic et similiter quid juvabit nos ee et commorari in Dei Ecla militante si Dei mandata contemnimus? Quo populus dei erimus? si deum nostrum ventrem habuis, si aurum Phil. 3-19. si honores, si mundi quisquilias, quis dicet ipsum

Deum esse nobis deum?

Ut ergo simus in isto Dei tabernaculo, q(uo)d e(st) int(e)r
Dei populus esse d(omi)n(u)s &... et ut verbo dicam, sin-
guli viritim Dei d(omi)n(u)s esse tabernaculum, ut o(mn)i m-
odo de Ecclesia, sed et de singulis nostrum, dici possit
Ecce tabernaculum Dei cum ho(m)i(ni)bs, atq(ue) haec alte-
ra tabernaculi, p(otes)t esse Acceptio

2do itaq(ue) tabernaculum Dei cum ho(m)i(ni)bs ...
quod Deus habitet cum unoquoq(ue) fidelium in partic-
lari, want wy allen zyn Gods wooninge door den doop
geworden, wanneer we geheiligt zyn door den h. Geest
die gestort is in onze zielen. Hinc Paulus: Weet gy niet
1. Cor. 3 - 16.. dat gy Gods tempel zyt, en dat de Geest Gods in u woont
... de tempel Gods is heilig, en gy zyt die tempel.

Ja niet alleen dat de ziel van yder gelovigen Gods
wooning is, maer ook zelfs 't lighaem en alle des zelfs
ledemaeten. unde Paulus: Weet gy niet dat uwe le-
1. Cor. 6 - 19 een tempel zyn van den h. Geest die in u is, die gy van
Godt hebt, en dat gy uws zelfs niet en zyt. want gy zyt
gekogt voor een hoogen prys. verheerlykt dan en draegt
Godt in uwe lighaemen.

Als we dan ons zelven beschouwen, en overwegen, wat
wy in den Doop geworden zyn, zoo roepen we met reden
ons uit, Ziet hier de wooninge Gods met de menschen

Morale. Nu zyn wy de wooninge Gods zoo maeren we wel
zorg draegen dat Godt in ons blyve woonen, dat wy
van ons niet verdryven door eenige zonden. Hinc
2. Cor. 6 - 14... monet: Trekt geen een jok met d'ongelovigen. want
wat deelgenootschap heeft de regtvaerdigheit met d'on-
regtvaerdigheit? of wat gemeenschap heeft 't licht met
de duisternisse? wat saemenstemminge heeft Xus met
Belial? Et tum, ratem addit quare jugum ducere non
debeat cum infidelibus, Want, zeit Paul. / Gy zyt den
tempel van den levenden Godt gelyk Godt gezeid heeft
ik zal in hen woonen, en onder hen wandelen, en ik zal
hunne Godt zyn, en zy zullen myn volk zyn

Nu moeten w' ons wel wagten voor alle zonden in 't gemeen; boven al en voornaementlyk moeten w' ons voor die zonden wagten, waerdoor we Gods wooninge van onze ziele, en lighaem, beide te zaemen schenden en onteeren, ik zeg boven al moeten w' ons wagten voor de zonden van ontugtigheit. Hierom Als Paulus ons doet gedenken dat wy Gods tempel en wooning zyn, dan vermaent hy ons ook in 't zonderheit dat w' ons met den hoofden voor die vuile zonden moeten wagten. Weet gy niet / zeit Pau / dat uwe ~~leden~~ lighaemen Ledemaeten van Xus zyn? Zal ik dan de Ledemaeten van Xus neemen, en die tot Ledemaeten van een hoere maeken? dat zy verre ... vlugt de hoererije / idem ē de oibs alus simuleibus peccatis / Alle andere zonde die de mensch doet is buiten het lighaem, maer die hoereerd, zondigt tegen zyn eegen lighaem. Et tum addit racem fugiendo formicatio; Weet gy niet dat uwe Leden een tempel zyn van den H. Geest die in u is ... verheerlykt dan, en draegt Godt in uwe lighaemen. 1 Cor. 6-15....

En deze Les van Paulus behooren wy vooral op deze kermis dagen wel te onthouden, dewyl deze dagen by de werelt zyn dagen, die by na nergens anders toe besteedt worden, als om Gods wooningen ~~onden~~ der zielen en lighaemen door alle ongebondenheden en ontugtigheden te schenden en t' onteeren &c Dog schrikkelyk, schrikkelyk is die donderstem, die Paulus tegen alle die schenders van Gods wooningen uit dondert: zoo wie den tempel Gods schent, zeit Pau / Godt zal hem schenden. 1. Cor. 3-17

Willen wy dan A A die schrikkelyke bedreigingen ontwyken, zoo moeten w' ons wel wagten, en vooral op deze kermis dagen, dat wy Godt uit ons niet en verdryven door de zonden. Maer in tegendeel zoo moeten w' ons best doen om door d' oefeninge van geloof, hoop, en Liefde Godt in ons te houden, gelyk Paulus ons vermaend als hy zeit: Eph. 3-16
Dat Xus door 't geloove in uwe herten woone. Item als hy zeit, dat wy Gods huis of wooninge zyn, indien wy dog 't betrouwen en de verheugenge der hoope ten einde toe stand vastig behouden. Item gelyk Joes zeit: Deus caritas ē H. b. 3-6 1. Jo. 4-16

et qui manet in caritate in Deo manet, et Deus in eo. Wi
Gods Geboden moeten we maer onderhouden, en Gods zal
in ons blyven, woonen, volgens 't geen Jesus zelfs ons uit
Jois. 14-23 drukkelyk leerd: zoo wie my liefheeft die zal myn woord
onderhouden, en myn Vader zal hem lief hebben, en wy zullen
by hem komen, en ons verblyf by hem neemen. Est ergo De

3tio Hae verba, Ecce tabernaculum Dei cum hoibus
accipi possunt de templis materialibus nostris. Et recte: si
enim veteris Test. templum, Dei domus saepius audit, ut
Isa. 56- et alibi, et de ista domo scriptum est: Myne ogen
2. Paral. 7-15... zullen open staen, en myne ooren aendagtig wezen, op het
gebed des genen die in deze plaets zal bidden. Want deze plaets
heb ik verkooren en geheiligd, opdat myn naem daer eeuwig-
lyk zy, en dat myne ogen en myn hert daer blyven ten eeuwi-
gen dagen; Quis leviora suspicabitur de templis nostris
rum? mxe cum ibi sit in SS. Eucharistia, ideo simili
modo ut est in coelis. Non sic erat Deus apud Judaeos
sicuti habitat nobiscum xanis: Want dog wat hebben
wy in onze kerken minder, als de heiligen zelf hebben in de
den hemel? Jesus is immers hier bij ons als 't Lam dat
dagelyks geslagt word, en nogtans altoos levend is
voor ons te smeken, en ons hulp en bystand toe te brengen
De Heiligen zyn alhier onze voorsprekers by Godt, en de
d'Engelen die aenbidden hier met ons en nevens ons den
Godt wiens aenschyn zij altoos aenschouwen in den hemel
De zoone Gods komt hier op onse Autaeren tegenwoordig
door de Consecratie, alhier offert hij zig zelven voor ons
den Vader, niet juyst op eene bloedige wyze, maer
alzoo waeragtig en alzoo levendig als hij 't gedaen
op den Berg van Calvarien, hangende aen den kruys
laetende alhier nog als van zijne kruis afbloeden zijn
dierbaer bloedt op onze dorstige zielen tot laefenisse
en versterkinge van de zelven.

Zoodat wij beschouwende onse steene tempels en kerken
met regt mogen zeggen Ecce tabernaculum Dei cum hoibus.

Nu zijn onze kerken op zulken bezondere wyse
de wooningen Gods met ons menschen ## met wat een
righeid, met wat een eerbiedigheid behooren wy ons altijd
te verheerlyken &c. 2o te vertoonen

4o hoe behooren wij niet te behertigen, al wat tot eer en luister dezer wooninge kan verstrekken? Dit heeft Godt zelf getoond, die eerst aen Moysen des Tabernakels, en naderhant zelfs aen Salomon wegens den tempel geboodt de zelve op 't aller kostelykste te maeken. Hierom is 't ook een zeer loffelyke zaek dezelve of gene versieringe aen Godshuis te geeven. Mits dit dienende om Gods wooninge te verheerlyken &c.

Morale

te vertoonen? Was de patriarch Jacob vol schrik en
vreeze als hij gods tegenwoordigheid in Bethel beproefde. Gen. 28.
ô met wat eenen heiligen schrik, en ontzag moeten wij
niet aengedaen wezen, als wij onzen godt, in onze kerken
tegenwoordig aenschouwen, onder de gedaente van broodt
en wijn, in 't allerh. sacr.? Procul igitur hinc, alwat
de heiligheit van die plaets kan onteeren, procul hinc
(innumera aliqua vitia)
3o Denique zijn onze kerken de woningen gods met ons
menschen, mogen wij daerover uitroepen, en met veel meer
reden uitroepen als eertyts d' Israelieten deeden: Daer en Deut. 4-7
is geen ander volk zoo groot als wij, die goden heeft die
haer zoo nabij zijn, als onze godt nabij is op alle onze
gebeden, mogen wij, zeg ik, dat uitroepen en daerop roemen,
ô wij moeten ook wel toezien, dat dat geluk, en die roem,
ons niet dienen tot grooter bezwaernisse, en zwaerder
oordeel. Nergens pogten, nergens roemden de joden eertyts
meer op, als dat godt bij haer in hunnen tempel woonde,
daer door meinden zij, dat zij niets te vreezen hadden, hoe
boos, en godloos zij ook leefden, zij riepen maer Templum Jer. 7-4
Dni, templum Dni, templum Dni e, net alleens als
of dat haer behouden zoude. Maer hoort hoe godt haer
daerover berispt: Gij stelt (ait Deus) uw betrouwen op
leugenagtige woorden, die u niet zullen baeten.... Gaet
eens na mijne plaets Silo, daer mijne heerlykheit in 't
eerste gewoont heeft, en zie wat ik die plaets gedaen heb
om de boosheit mijns volks van Israel .... en zoo zal ik
dit huis even eens handelen als ik Silo gehandelt heb &
en zoo is 't ook nog dat godt tot ons kristenen zeit, indien Morale.
wij ons op d' uiterlyke pomp en plegtelykheden dier kerken verlae-
tende, door onze zonden godt blijven vergrammen.
Gaet na Silo, zeit godt tot ons, en zie hoe dat ik met de
joden gehandelt heb, en zoo zal ik ook met u handelen
indien je haeren boozen handel volgt. Gaet na Silo en
zie hoe ik met ontelbaere kerken van Asie en Afriken &c
gehandelt heb, hoe ze nu verlaeten zijn, en vrees dat
ik ook zoo met u zal handelen. Ja godt spreekt nog
nader, ons voor ogen stellende die dingen die we dagelyks

voor onze ogen hebben. gae na Silo, zeit godt, beschou
eens d'openbaere kerken en tempels, die in 't midden va
u zijn, hoe ik die verworpen heb, hoe mijne godsdienst
en offerhande daer nu uit verbannen is &c. en weerdat
ook zoo met u zal handelen, zoo je &c.

Zijn dan onze kerken de wooningen Gods met ons menschen, zoo moeten we # 2° altyde met groot ontzag en eerbied daer verschijnen # 3° we moeten ons wel wagten dat we ons niet op 't uiterlijke verlaetende in 't quaed zonden blijven volharden.

1° eene bezondere liefde toonen ons, zoo veel ons mogelijk is, d'eer en luister van Gods huis te behertigen 2° zoo moeten we

4to Denique verba Epistolæ accipienda sunt de cœlesti Jerusalem, cujus typum gerunt Ecclesia militans et templa materialia.

At enim inquies, quare tabernaculum dicitur illa gloria? Quod Ecclesia hic militans, quod in corpore mortali agit, quod peni... ædificia, tabernacula dicantur, non abs re fateor, quia ta-bernaculi instabilitas et subita translatio, tribus istis desituris conveniunt. At cœlum semper duraturum quo tabernaculum dicitur? vide Interpretes et præcipue Alcasar. Ecclesia mortem, ut divis suppliciorum toleratorum instrumenta, tanquam trophæa attribuat, ut craticulam Laurentio, saxa Stephano &c. Tabernaculum ergo in universum convenit Ecclesiæ, quia militaris hic in terris (tabernacula militum sunt) adeoque in toleratarum ærumnarum præ... istud habebit trophæum, quod habuit laborum domicil... Adeo ut non improprie de cœlesti gloria dicatur: Ecce tabernaculum Dei cum hominibus.

Morale.

Ex quo jam discimus quid nobis facto sit opus ... istam gloriam consequamur; nimirum cogitare debemus militiam esse vitam hominis super terram, tabernaculum ... Ecclesiam in quo pugnandum sit ac laborandum, ut vincamus et coronemur. Meminerimus pugnæ finem: Absterget Deus omnem lacrymam ... quia prima abierunt. Abiit lacryma, succedit risus, abiit mors, succedit vita &c. abiit tabernaculum laboris ac doloris, Ecce tabernaculum Dei cum hominibus sed tabern: præmiorum et gaudiorum. Cogitanda sunt ista dum affligimur et felices nos reputabimus potius, dum affligimur, quam infelices. Ecce enim sumus, quos Deus salubri inopia, morbi, contemptus ... scalp... præparat, locum habituros in cœlesti tabernaculo.

Conclusio. Agere A. A. Repete & Adhortare

vide Verslyppen
6 Deel. 3 Tom
Pag. 325.
NB post Summum
Sacrum dixi; post
primum verò Moni
tum, Feria 5 post
Dnicam, 4 Quadra-
gesima ~~[illegible]~~
~~[illegible] exposuit~~
~~in [illegible] [illegible] Evan~~
~~gelista historiam~~

Ecce defunctus efferebatur; filius unicus matris suæ Luc 7. ll. 12.

Dnica XV Post Pent: 1734.

Alhoewel de Zaligm: de weduwe van 't Ev: Verbood te weenen, zoo zyn 'er, nogtans veele en ontelbaere dooden te beweenen,

De Schrift verhaelt dat David, twe zoonen hebbende des eene doodt beweende en, over, des anderens zig verblyde. David had twe zoonen, d'eenen, uit Bersabee, en d' anderen, uit Maacha welke was Absolom. D'eerste als die stierf, was David bleide: want zoo lang dit kind ziek was weende hulde en vaste David, dog zoo als hij uit 't gemompel zyner dienaeren verstond, dat 't kind gestorven was, zoo stond hij op, hy waschte en zalfde zig, en ging vroolyk ter tafel zitten, zoodat zyne dienaeren grootelyks verwondert zynde tot hem, ~~Akendeyyn~~ zeiden: wat gedrag is dat, gy vaste en weende, als 't kind nog leefde, en nú 't dood is, zyt gy opgestaen en helt gaen eten, Dog in tegendeel als men David tyding bragt dat Absolom gestorven was, zoo was hy als van droefheit overgooten, hy riep met luider stemme: myn zoon absolom, absolom myn zoon, myn zoon. — 2 Reg. 19-4.

Nu de reden, waerom dat David zoo verscheidentlyk zig over 't af sterven van beide deze zoonen, quam te gedragen, was dat hy beide deze dooden verscheidentlyk aenzag. hy zag in Absolom, een ongehoorzaem en wederspannig kind zyne verdoemenisse, en daerom weende hy; dog de doodt van 't kind uit Bethsabee was heilig en onnoozel, en daerom weende hy niet. En dus is 't ook nog heden daegs dat gelyk de doodt van veele niet te beweenen is, te weten der genen die in den heere rusten, zoo ook nogtans ontelbaere zyner welkers dood gelyk die van absolom te beweenen is. 't is van beide deze dooden, dat ik voor als nu ul een, zal toonen,

1° hoe schrikkelyk dat is de dood van eene stervende zondaer

2° hoe groot dat is 't geluk van, eenen stervende regtveerdigen

opdat wij dit beide ziende aengezet mogen worden ons wel tot de dood te bereiden, en een gelukkige dood te sterven, L.

Alhoewel 't leven, van een zondaer schynt te wezen, een leven van vreugde en plysier, nogtans is 't vervult met lasten, moeylykheden en verdriet, gelyk zy dagelyks zelf ondervinden, en lief of leed- als 't te laet wezen, zal eens zullen moeten beleiden, wanneer zij al kermende en klaegende zullen, roepen: wy uitzinnigen wy zyn vermoeid geworden, op de weg der boosheit en des bederfs, en wy hebben moeyelyke wegen bewandelt, zoo is 't dat de zondaers zelf van hun leven, 't w: schynt vreugde en plyzier te wezen, zullen spreken en beleiden, hoe 't zelve niet dan druk en moeyelyk is geweest. Nu is 't leven van een zondaer moeyelyk en hart, hoe veel te schrikkelyker is niet des zelfs doodt? o veel moeylyker, veel schrikkelyker zal 't einde als 't leven, zelf wezen. Dit is ons zeer net afgebeelt door 't geen, den kinderen Israels in d' uitbog uit Egypten wedervaeren, is. De Schrift verhaelt dat de kinderen Israels grootelyks en met zwaere lasten, van Pharao in Egypten wierden, gedrukt en overladen, dog nog ongemeen, veel zwaerder, waeren de lasten wanneer men maer begonnen te spreken, van uit Egypten te trekken — Sap. 5-7 — Exode. 5.

En, zoo is 't ook met den zondaer, in 't Egypten van deze wereld
en van dit Leven gelegen. Hy word gedrukt zelf in die dingen
in dew: hy zyn vermaek en plyzier meint te zoeken; want geen ply-
zier geen vermaek hier in de wereld, zonder moeyte en bitterheid
te vinden is. Dog nog oneindig meer word hy gedrukt, als hy uit
't Egypten van deze wereld door de doodt staet te trekken. Dan
dan word de zondaer zonderlingen benauwt en gedrukt, uit drie
verscheide hoofden, 1o. hy word gedrukt door 't voorgaende 2o. hy
word benauwt door 't tegenwoordige, en 3o. hy word verschrikt
door 't toekomende. En zoo worden de drie verscheide deelen van
tyden, die noit te saemen kunnen gevonden worden, nogtans door ver-
wondere schikkinge in een stervend mensch te saemen gevonden, en
de voorlede tyd benauwt hem, de tegenwoordige bedroeft hem, en de
toekomende tyd verschrikt hem.

1o. het geen de zondaer van 't voorgaende benauwt, is de ge-
dagtenisse van zyn zondig Leven. Immers heel een andere aen-
zigt en gedaente is 't dat de zonden hebben, wanneer men ze wil gaen be-
dryven, en heel een andere gedaente hebben de zonden, wanneer de zonden
op 't sterfbed voor oogen komen. D'eerste gedaente van de zonde
vertoont niets dan 't geene dat aengenaem, liefelyk en plyzie-
rig is, want 't is door de schyn van een valsch plyzier dat de
mensch word aengelokt om de zonden te bedryven, en god af
te vallen. Maer zoo wanneer op 't sterfbed dat mombakkes
eens word afgedaen, zoo wanneer alsdan de Leelykheit der
zonden, gelyk zy waerlyk in haer zelven is, zig begint te ver-
toonen, zoo wanneer de gedagtenisse van de zonden, die men
bedreven, ~~zig~~ alsdan voorkomt, dan is 't dat de zondaer 't zwaerst
word benauwt. Voeg hier by wat quellinge en benauwdheiden
zondaer alsdan lyden zal gedenkende al den tyd die hy verloren
heeft, die men in plaets van wel besteedt, qualyk heeft doorgebragt.
Alsdan is 't dat men klaegen zal dat men zynen tyd, Leven
willen verquisten, dan dat men zig in gods huis tegenwoordig
hebben laeten vinden, om aldaer gods woord te hooren, de god-
lyke diensten by te woonen, en de goddelyke Lofzangen te zingen.
Dan is 't dat men klaegen zal dat men zoo traeg en loom
geweest in 't naederen tot de h: saer:, en in 't onderhouden van
geestelyke oefeningen. Dan is 't dat men klaegen zal dat men
zoo spaerig (om niet te zeggen gierig) dan is 't zeg ik dat men
klaegen zal dat men zoo spaerig is geweest in den armen by
te staen, en na zyn vermogen te helpen. &c. 't is waer, ik twy-
fele niet of in diergelyke gelegentheden zullen 'er groote klag-
ten en propoosten geschieden. veele zullen zeggen: och of ik
nog eens opmogt komen, ik zou heel anders leven, ik zou al-
en gene dingen doen; maer eilaes 't is te vreezen, dat alle de
beloften hen alsdan niets in 't minste zullen baeten. Een
del en overtuygend v. b. vinden we hier van. Een v. b. voor
2. Mach. 9-13 dat allen zondaer niet alleen ziek en krank maer ook zelf

en, gezont zynde met doen, Schrikken, en, Beesen. De Schrift
verhaelt aldaer hoe dat de Goddelooze koning Antiochus nu
op zyn, Sterfbed Leggende, en, gedenkende zyne zonden, goede
voorneemens en, beloften, maekende nogtans van god verstoo=
ten wierd, De Booswigt, zegt de text, bad ook den Heere, van
wien, hy geen barmhertigheit stond, te verwerven. Zie daer een
droevig v. B. van een Stervende zondaer. wel te pas zynde had
Antiochus niet de minste ongerustigh. of knaginge des gemoets
maer op 't Sterfbed Leggende dan, zag hy de droevige ellenden
tot dew: hy vervallen, was, dan, was 't dat hy zeide: Tot wat een 1. Mach. 6-11
ellende Ben, ik gekomen, en, in, wat een, vloed van, droefheit bevind
ik mij: Nu zegt hy, Nu word ik al het quaed indagtig, dat ik
te Jerusalem, gedaen, heb. Nu besefe ik wel dat deze rampen, my
om die reden, overgekomen, zyn. Zie daer, zoo zoo is 't met eenen
Stervende zondaer gelegen, zoo zal 't gaen, als men, hem die droe
vige tydinge brengen zal: gij zult Sterven, en, niet Leven, dan 4 Reg 20-1
zal hy met antiochus zeggen Nu. word ik al 't quaed indagtig
dat ik te vooren gedaen heb.

Dog heel anders gaet 't met den, regtvaerdigen, op zyn,
Sterfbed, Leggende, Daer, de zondaer, schrikt en, beeft geden-
kende de tyd, die voorleden, is. Daer brengt de gedagtenisse
van, 't voorgaende den, regtvaerdigen, vreugt en, blydschap by.
Immers wat troost en, is 't niet, wat vreugd en, blydschap
gevoelt de zieke niet, hoe word, hy niet verligt in, zyne pynen
als hy regtzinnig met Job voor god, kan, zeggen: Myn Job. 27-6
gemoed verwyd my niets in, geheel mijn, Leven: of heb ik iets
bedreven, ik heb een, vast betrouwen op gods goedheit en, barm
hertigheit dat mij door mijne boetvaerdigheit mijne zonden ver
geeven zyn. wat een, ~~tr~~ troost voor den, zieken die met eenen
h: Hilarion zig verkloekende zeggen kan: gae vrylyk uit
myne ziel, wat hebje tog te vreezen, ? 70 jaeren hebje god,
gedient, en, vreesje nu, te Sterven: zoo is dat de h: Hila=
rion nu zoo zoo zullende Sterven gesproken, heeft, en zoo is 't
dat de regtvaerdigen, Stervende spreken. zoo was 't ook dat
de h. Martinus kloekmoedig op zyn, Sterfbed, sprak: gae weg
zeide Martinus tegen den, duivel, gae weg gy wreede beest, gy
en, zult in, mij niets vinden, dat u toebehoort. wat een, blyd-
schap zullen dan ook tussen de pynen des doods in, zig niet gevoelen
de genen, die voor god, vertrouwen kunnen dat zij hunne tyd
en talenten, van, god ontfangen, wel besteed zullen, hebben: in
welke gerustigheit zullen, die ouders zig niet bevinden, die in, vrede
geleeft, hunne kinderen, met woorden en, werken in de deugd
en, Godvrugt zyn, voorgegaen. &c in, hier, uit zien, we voor
eerst hoe schrikkelyk dat is de dood, van een Sterbende zondaer
en in, tegendeel hoe gerust en, gelukkig de dood van, eene regt-
vaerdigen is.

2º 't twede dat in den Stervende Zondaer Schrikkelyk
moet komen, is ook zelf 't tegenwoordige, bewcten, dee droe
Schydinge die'er in de dood geschiet van al wat hy bezeten
of ongeregelt bemint mag hebben. En welke is dog die Schy
die'er in de doodt geschiet? o deze Schydinge is van de
van 't goet bw: de Zondaer bezeten heeft, deze Schydinge is
zyne vrienden, en ook van 't eigen Lighaem zelf.
Droevig is de Schydinge die de Zondaer in de dood, van
goederen dezer wereld doet. Immers wat een hertseer moet
den ryken niet weren, dat hy van alle zyne goederen Schyden
dat hy alles hier moet Laeten zonder een duyt te kunnen me
dragen? want heeft hy in zyn Leven van een deel zyn'er goe
niet kunnen scheiden om volgens zyn vermogen den armen
te staen, voor wien hy de zelve van god ontfangen had, hoe
zal hij gerust en blyde alle zyne goederen in de dood dan
kunnen verlaeten? was hij in zyn Leven bedroeft en ongie
rust als hem eenig verlies, 't geen hem niet eens kon deuken
is overkomen, wat zal 't weren als hy alles zal moeten
lierzen? zoodat niet te vergeefs is 't geen de h: geest ons
Eccli. 41-1. Leert: o dood hoe bitter valt uwe gedagtenisse aen een me
die gerust in 't midden van zyne goederen Leeft. Nu is de
dagtenisse alleen van de dood, volgens den h: geest bitter
Schrikkelyk aen een mensch, die gerust in zyne goederen
hoe bitter en Schrikkelyk moet dan niet de gedagtenisse
de dood, maer de dood zelf aen zulke menschen wezen?
zal mogelyk hierop iemand zeggen, hoe zal dit bitter en
kelyk aen den zondaer wezen? wel is dit ook aen den regtv
digen dan niet eigen, zullen die ook niet alles in de dood ver
ten moeten? hoe word'er dan gezeit dat den zondaer Schrikke
lyk en bitter is? R. 't is waer dat ook de regtvaerdigen
alles in de dood verlaeten moeten, dog dit is 't onderscheid
dat de regtvaerdigen de goederen dezer wereld wel bezeten
bende, maer niet van de zelve bezeten geweest zynde,
zelve niet gehegt geweest zynde de zelve met vreugde en
schap zelf verlaeten zullen, zij zyn indagtig de spreuke
Paulus: Dat de genen, die deze wereld gebruyken, de zelve
1. Cor. 7-31 bruyken als of zy ze niet en gebruykten, want de gedaente dezer
gaet voorbij. En zulke ryke menschen, alhoewel wynig
altyd gevonden, die de goederen dezer wereld gebruyken
of ze ze niet en gebruykten met hun hert op de zelve niet te
en door de zelve den armen by te staen en te helpen. zulk
ryke menschen waeren die eerste Patriarchen Abraham
Isaak en Jakob, welke ligt en met gemak de zelve k
verlaeten, dewyl hy aen de zelve niet gehegt en waeren
Lyk in abraham gebleeken heeft, die op gods stemme
en Land verlaeten heeft niet wetende waer hy henen trok

Zulk een ryke man, was ook de propheet Job, in wien zoo
heerlyk gebleken heeft, hoe wynig dat zyn hert aen de goe
deren was gehegt, en hoe 't hem niet bitter was de zelve te
moeten verlaeten. Immers zoo wanneer god hem dat groot ver
lies liet overkomen, beroofd niet alleen van alle zyne schatten en
de rykdommen dew: hy bezat, maer ook van alle zyne kinderen
en van zyne gezondheit zelf, verre van te klaegen, of te morren
loofde en dankte hy god, en zeide: De heer heeft het ge Job. 1-21.
geven, de heer heeft het genoomen, 't is geschiet zoo als het den
heer beliefde, de naem des heeren zy gezegend. En zulke ryken
worden 'er ook nog op heden gevonden, alhoewel wyniger als men
wel denken zou; want veele hier in zig zelven kunnen bedriegen, en
in de dood bedrogen zullen vinden, want ook de liefde en aenklevent
heit tot de wereld, in de herten van veele schuilt zonder dat zy 't
weeten. En zoo is dit ook zelf in gemeene en geringe menschen te vinden,
die meenigmael op hun wynigje zoo veel als of 't groote schatten waeren
hunne herten stellen. En deze ryken, deze gemeene of zelf geringe
menschen zyn 't aen dew: bitter en schrikkelyk de dood voor zal komen
wanneer zy tegen dank van de goederen dezer wereld zullen moeten
scheyden, want wel waeragtig is 't geen greg.s zegt: 't word zonder
droefheit niet verlaeten, tw: met liefde bezeeten word. Maer integen
deel gelukkig zullen de regtvaerdigen weezen, die met liefde zullen
verlaeten 't geen zy met maetigheit bezaeten.

Nu gelyk droevig is de scheyding van de goederen, niet min bitter
is de scheydinge voor een zondaer van zyne vrienden en bekenden en
zelf van zyn lighaem: hoe bitter zal 't alsdan niet weezen te moeten
verlaeten zyne vrienden en karnuijten by dew: men in de zonden zyn
vermaek en blydschap zogt? wat een naesleep zal 't niet hebben
dat den zondaer alsdan voor zal komen, hoe hy andere verlyt, dat
hy gelegentheit van verergenisse en van verdoemenisse aen zyne
gezellen gegeeven heeft? hoe schrikkelyk zal alsdan de scheydinge
van ziel en lighaem weezen? want indien de regtvaerdigen zelf
deeze scheydinge niet zonder gevoelen lyden, hoe schrikkelyk zal
de zelve in de zondaers dan niet weezen? o dan zullen zy moeten
verlaeten dat lighaem tw: zy in dit leeven koesterden, en zyne
weelden lieten genieten, dan zullen zy met eene droevige Agag 1 Reg. 15-32.
scheidende uit dit leeven hun zelven beklaegen en zeggen: scheid
dus de bittere dood aldus? Maer integendeel de regtvaerdigen
verre van te schrikken en te beven voor deze scheydinge, die zullen
met eene Paulus wenschen ontbonden en met Xtus te weezen, die
zullen op hun sterfbed, gelyk ook in hun leeven met Paulus
verzugten en roepen: ik ellendig mensch! wie zal my verlossen
van dit lighaem des doods! En hier uit || zien wy weder om, hoe || uit deze drie dubbelde scheydinge die 'er in de dood geschiet, daer uit zien wy
schrikkelyk dat is de dood van een stervende zondaer, en integen
deel hoe gerust en gelukkig de dood van den regtvaerdigen is.

3e Dog alhoewel dat Schrikkelyk is de dood van eene Stervende
zonder, zoo uit hoofden van 't geen de dood voorgaet als uit hoofde
van 't geen in de dood zelf gevonden word, niets is'er nogtans
de dood zoo ~~nog~~ Schrikkelyker maekt als 't geen op de zelve zal volg
een zondaer op zyn Sterfbed Leggende, die ziet de dood voor oo
hy weet dat hy in 't kort zal moeten scheyden, en hy weet niet w
er van hem zal geworden, of veel eer, hy weet en voorziet seke
lyk tot wat een afgrond van ellenden hy zal vervallen, met wa
een Schrik en vreeze moet zoo een zondaer dan bevangen zyn
hij weet voor welken regter hy verschynen zal, hoe dat ken
ter weren zal die alweetende voor wien dat niets 't minste zelf v
kan verborgen zyn, hy weet hoe dat 't een regter weren zal die
magtig is, voor wien alle magten moeten zwigten, en de bygg
hy weet hoe dat een regter weren zal die regtvaerdig is, voor
wien dat niets ongestraft zal blyven. vervolgens hoe Schr
kelyk moet de dood den Stervenden zondaer dan niet weren
Immers indien by v. B. iemand een groot proces zou hebben
daer eer en alles van af zou hangen, indien hy ook daer en boven
zelf van zyn goed regt zou twyfelen, in wat benauwtheit zou
een man niet weren, hoe wynig zou hy rusten voordat 't vonnis
gegeeven word, vervolgens wat anxt, wat benauwdheit moet 'er
dan in eene Stervende zondaer niet weren, die alle ogenblikken
zyn vonnis moet verwagten om eeuwig ongelukkig te sullen
Dog zoo is 't niet met den regtvaerdigen gelegen. De regtvaer
digen heeft dit niet te vreeren. 't is waer de regtvaerdigen zyn niet
van alle Schrik en vreese des doods op hun Sterfbed ontslagen
maer de vrees die 'er is, die is met zulk een vaste hoop en
trouwen op godts goedheit en barmhertigheit verzelt, en het
op hun voorgaende Leven en goede werken dat alle vrees die
in hun op kan ryzen van zelf wederom verdwynt, zoodat zy
eenen h: Hilarion ook zelf durven zeggen zoo veel en zoo
jaeren hebje god gedient en vreesje nu te Sterven! dese zyn
dies niet vermetelyk maer zeer ootmoediglyk op hun Sterfbed
mogen zeggen 't geen Jakob tot Laban zeide. geef my verlof
gen 30-25. vat ik na myn vaderlant wederkeere.. gy weet wat dienst ik
u bewezen heb. gy weet hoe ik u myn god gedient heb in
Leven, laet my bid ik u nu tot myn vaderland den hemel
wederkeeren
Zie daer, B, wederom hoe Schrikkelyk ~~dat is~~ de dood
van eenen Stervende zondaer is. zie daer 't verschil dat 'er is
de dood der zondaeren en der regtvaerdigen is. Schrikkelyk is
de dood van den zondaer, zoo voor 't voorgaende, 't tegenwoord
als 't toekomende. gelukkig is in tegendeel de dood der regtvaer
digen, uit de zelfde hoofden. Met regt is 't dan dat David
kende van de dood der zondaeren de zelve rampzalig en ongel
ps. 33-22. noemt Rampzalig is de dood der zondaeren. item ps. 335-35

Cúm appropinquaret portæ civitatis ecce defunctús efferebatúr. Luc. 7. v. 12.

Dominica 15 Pentecostes 1744. 57. 63

'T is eenen welsprekenden Redenkonstenaar eigen, niet aanstonds zijne zwaarste en gewigtigste redenen voor den dag te brengen, maar van de kleynste tot de grootste trapsgewijs op te gaan, om zoo zijne toehoorders staags met meer en meer kragt te bewegen A. A.

'T is op deze zelve wijze dat de gezegende Zaligm ook te werk ging in zijne beweegredens, waardoor hij de menschen tot zijne Leere wilde overhalen, Ik zeg, zoo ging hij te werk in het doen van zijne mirakelen, waar door hij de Joden tot zijne leere wilde trekken, en van zijne Messias-schap wilde overtuygen. Hij ging al traps gewijs op van mirakel tot mirakel, en deed telkens in de zelve meer en meer zijne godlijke magt uitschijnen. Als Jesús zijne eerste mirakel op Canaas bruiloft dede, toonde hij alleen dat hij de magt had over d'ongevoelijke schepselen, terwijl hij water in wijn veranderde. Na dit mirakel trad Jesus wederom een trap hoger, als hij Marc. 1. eenen melaatsen reinigde en genas ~~genezen~~, en aldús toonde dat hem ook zelfs de ziektens gehoorzaamden, en op zijn bevel de lighamen verlieten. Daarna wederom Luc 7. ging hij nog verder en genas ook afwezend den knegt van den honderstenman van eene doodelijke beroerte, en toonde al zoo dat zijne magt in de zieken te genezen niet gebonden was aan zijne tegenwoordigheid. Na dit wonder mirakel, opdat niemand meer zoú twijfelen, stijgde hij ten top, en toonde dat zijne magt zelfs zoo verging, dat hij de dooden tot het leven roepen kon, dit toonde hij in den persoon van den Naimschen Jongeling, nú ten grave gedragen wordende, van de doodt op te wekken. D'Ev. Lucas die dit als een blijk van Jesús onbepaalde magt ons nagelaten heeft, vergeet gene omstandigheid om het zelve in zijnen vollen glans te stellen. onze opgenome text bevat daar 't eerste beginsel van, viz: de komste van Jesús na Naim, en d'uitdraging van den dooden. D'Ev. zeid: Cúm appropinquaret &c. Wij zullen deze woorden 1mo Letterlijk verklaren, en 2do op de zeden toepassen. Attendite

Propositio

Nadat de Zaligm nu den knegt van den honderstcn man
van zijne dodelijke geraaktheid genezen, en daardoor zijnen
naam verheerlijkt had onder de Capharnaieren, verhaald ons
Lucas dat hij daarna ging naar een klijn steedje Naim ge-
naemd, alwaar hij voorhad zijnen naam nog door grotere won-
derdaad te verheerlijken, hij wilde hier eenen onfeilbaren blijk
geven van zijne godheit als hij door zijn enkel woord eenen
dooden jongeling tot het leven zoude roepen.

D'Ev: als hij dit ongehoorde wonderwerk beschrijft, begint
deze geschiedenis met onze opgenome text: Als hij aan de poor-
te van de stad quam, wierd'er een doode uitgedragen. Hij begint
dan dit wonderdaad met te beschrijven den tijdt, en plaats als
wanneer en waar dit doorlugtig mirakel is voorgevallen.

1 Als Jesus aan de poorte van de stadt quam. Indien men de
omstandigheit van tijde aanschouwd zonder op Gods schikking
agt te geven men zal reden hebben om zig te verwonderen, dat
Jesus toen juyst aan de stad quam als de doode jongeling wierd
uitgedragen, en deze wedüwe alzoo bijgeval haren dooden zoon
levend wederkreeg; maar egter indien wij hoger opgaan, en
ons staroogend gezigt opheffen tot de schikkinge van de god-
lijke voorzienigheit, zoo zullen wij moeten bekennen dat dit
van Jesus, dat voor de menschen gevallig scheen, ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ door zijne albestierende wijsheid aldus was beraamd
Hij quam juyst op dien tijde, als hij door zijne alwetentheid
dat deze uitgedraagde doode daar zou zijn; of wel hij bewoog
door eene ongevoelige bewegingen het gedrag van de dragers
dat zij den dooden ~~[illegible]~~ juyst op dien tijde daar zouden brengen, als Je-
aan de poorte van de stadt zou komen. Gelijk Jesus naamelijk
alhoewel hij wel wist van de doodt van Lazarus, want hij aan
zijne apostelen zeide; Lazarus onze vriend slaapt, egter quam
als hij nu al begraven was, om het wonderdaad zoo veel te
doorlugtiger te maken; zoo ook nam Jesus door zijne al-
schikkende wijsheid juyst die tijdt waar, als deze doode nu w-
uitgedragen, om zoo door dit uiterlijk geval te meer te toonen
dat hij inderdaad dood was, die nu zoo ten grave gedragen
wierd

2 De Plaats juyst van den weg ~~op den~~ daar de Zaligm het lijk
tegen quam, tussen het huis daar hij uitgedragen wierd, en
graf daar hij na toe gebragt wierd, beschrijft d'Ev. net, en zegt
dat het in de poorte geweest is. Als hij aan de poorte van de
stadt quam, wierd'er &c. Geen plaats was bequamer om al-

mirakel door de gansche stadt, en heel het Land door bekend te-
mäken, als de stads poorten. 1. Hier was een gemène toeloop van
in en ùitgaande scharen, die terämen aanschouwers en getùij-
gen konden zijn, van dit ongehoord mirakel. 2. Maar behalven
dit al, de deftigsten, de wijsten, en geleerdsten, van de stad
wèren op die plaats, naamt. bij de poorten der stadt te vinden,
want 't was een gewoonte en gebrùijk bij de Jòden dat de poorten
van de stadt de plaats van regt en justitie waren. Hierop
zag David als hij klaagde: Die in de poorten zäten spräken Ps. 68-33
mij tegen, i.e. die vergàderd zijn op de plaatse des geregts, daar
de raad terämenkomt, die späken quaad van mij. En van den Ps. 126-5
godzäligen, zeid hij: Hij zal niet beschaamd staan, als hij
zijne vijanden zal toesprèken in de poorte, i.e. als hij met hen Prov. 31-23
in de vierschaar, daar geoordeeld word, zal twisten. In dùs= 2. Reg. 15
dänigen vierschaar zat eertijds Absalon, als de text zeid dat
hij in de poorte der stad zat om 't volk te rigten. Dit was dan
de plaats, alwaar de reizigers en bùrgers niet allen om noot-
zakelijkheid den ganschedag in en uitgingen; maar daar en bo-
ven, daar groot en klijn dagelijks vergaderd was, als op de plaats
daar alle regtsgedingen gewèzen wierden. Geen plaats dierhal=
ven diende bèter om dit roemwaardig mirakel rugtbaar te mä-
ken, als daar de meeste hoop van de stadt gemeenlijk vergàderd
was. Als Jesus dan aan de poorte der stadt quam wierd'er...
3. NB wierd 'er een doode uitgedragen, zeid d'Ev. 1. 't is waar
dit is wat ongemeen naar ons hèdendaags gebrùijk. 2. 't is bij ons
de gewoonte de dooden in en bij onze kerken te begräven; maar
't was een ander gebrùijk 3. onder 't Jòdendom, deze wierden bùi-
ten de stèden begräven. Zoo was het graf van den raadsheere
Joseph van Arimathea 2. bùiten Jerùsalem, 3. däar Jesùs begrä=
ven wierd. Andrichomiùs, die 't H. Land beschrèven heeft, stelt
al de gräven van de bùrgers van Jerùsalem in het dal van Jo=
saphat. Dit was niet alleen om dien tijdt een gebrùijk onder
't Jòdendom, maar ook 2. de Heidenen begroeven hùnne dooden
bùiten de stèden. de Romijnen begroeven de hùnnen bùiten volgens Liviùs
de stadt op 't veld van Mars. Ja volgens d'oùdste wet der Ro-
mijnen, genaamd, Lex dùodecim tabùlarùm, was het zelfs den Romijnen
verbòden de dooden in de stad te begräven. 3. De Christenen zelfs
hebben deze gewoonte eerst binnen Ròmen nagevolgd, waar
van d'oùde kerkhòven en onderaardsche begraafplaatsen
bùiten Ròmen getùijgen zijn. Een van d'eerste onder de Christenen,
en wie weet of niet wel d'aldereerste, die in de stadt en dat in de

kerke zijn begraafplaats verkoren heeft, is geweest de groote
Constantijn. Deze heeft zig volgens den ouden kerk schrijver
Eusebius in de kerke der 12 Apostelen laten begraven, met
meininge om op deze plaats deelagtig te worden aan de gebeden
die daar ter eere van die heiligen gestort zouden worden.
Na dezen tijdt zijn de begrafenissen der Chrnen allengjes meer
en meer in de stadt en kerk geschied.

't is dan op deze manier dat Jesus van daag de begrafenis
van den dooden jongeling aan de poorte van de stad te gemoet
~~quam~~, en die plaats verkoor om hem van de doodt op te wekken.

Applicatio

Twijfele niet of u. A. verstaat nu ten volle den letter-
lijken zin onzer opgenome woorden. Zie nu eens, bid ik,
wat deftige geestelijke leerstukken onder dit lighamelijk
mirakel verborgen leggen. Om deze lessen na te vorssen moeten
wij de Leere van den grooten Augustijn maar in agt nemen
„Dns nr J. C. ea quae faciebat corporaliter, etiam spiritualiter
„volebat intelligi; neque enim tantum miracula propter miracula faciebat,
„ut mira essent videntibus, vera intelligentibus". Wij moeten
dan op eenen geestelijken dooden toepassen, het geene Jesus
hier in eenen lighamelijken dooden heeft gedaan.

Nu dan is iemand geestelijk dood, als Jesus door zijne
heiligmakende genade eene ziel verlaat; want gelijk een
Lighaam dood is zoo dra de ziel het zelve verlaat, zoo is
ook de ziel dood zoo dra zij godt verlaat. „Sicut vita corpo-
„ris anima, ita vita animae Deus. Si anima deserat corpus, moritur
„corpus, sic anima moritur si deserat Deum" apud Prosp. Sent.

't was deze schrikkelijke ziel-dood, die eene h. Wed. Mo-
nica in haren zoon Aug: met niet minder tranen beweende
als de weduwe van ons Ev: de lighamelijke dood van haren
eeniggeboren zoon beweende.

Op de zelve manier dan als de doode jongeling van ons Ev.
levendig gemaakt wierd, moet in het geestelijke dooden
die door de doodzonde gestorven is, en het leven van gods ge-
nade verloren heeft, wederom opgewekt worden.

Het moet dan Jesus zijn die tot eene doode ziel komt, zal
zij wederom levendig worden naar den geest; zijne genade
moet haar voorkomen, die moet zonder den vrijen wil te kren-
ken, kragtig en zoet den wil bewegen, zal zij uit haar zon-
graf opstaan, 't is anders onmogelijk tot het geestelijk
leven te komen, geen natuur, geen konst is zoo kragtig
om het leven wederom te geven aan eene doode ziele. dit
be-

getüygd godt ùitdrukkelyk bij Isa. 43. Ego, ego ipse sum qui
deleo iniquitates tuas propter me. 't schijnt ook dat Paulùs hier
op zag, als hij de bekeerde Romeijnen schreef: Non ē volentis, neq
currentis, sed miserentis ē Dei. Al weend de kerk als moeder Rom. 9-16.
over haar geestelyk gestorven kind, al doet die alle weerom de
gestorve ziel wederom levendig te maken, 't is alles vrugteloos,
zoo Iesùs niet komt om haar op te wekken.

Om hier van overtùygd te zijn hoeft men de proefstukken in de
h: bladeren maar op te zoeken van verscheide geestelyke opge-
wekte dooden, ik zeg, bekeerde zondaars, en men zal altijdt mer-
ken dat godt hen heeft voorkomen, ja zelfs op eene ùiterlyke
manier om ons zoo een lesje te geven van het geen 'er innerlyk
in de ziele geschied.

1. Als David ùit zijne zonden zoù opstaan, Godt stùùrdde
hem eerst eenen Propheet Nathan, en voorqùam hem zoo om
hem zoo ùit zijne zondendood te redden. 2. Zoù een Mattheùs
ùit zijn zondig tolhùis, en met een ùit zijne zondedoodt op-
staan, Iesùs qùam en riep hem zelfs, en deed hem zoo van zij-
ne zondedood opstaan. 3. Wie was 't anders als Iesùs die eenen
Petrus ùit zijne zondendood opwekte na zijne droevige ver-
loochening? deze moest eerst op hem zien, zoù hij genezen
worden. Weshalven ook de h. Hier: zeer wel zeid: Wierd Petrùs op
't eerste hanengekraaij niet bekeerd, Iesùs had nog niet op-
gezien, die was nog niet gekomen om hem op te wekken.

4. Hoe kon Iesùs oogschijnlijker de manier toonen, hoe de
doode zielen worden opgewekt als in de bekeeringe van dat groote
vat van verkiezinge den h. Paùlùs? Al was Paùlùs lang
naar de ziel dood geweest, hij stond egter niet op eer Iesus
zelf qùam om hem te wekken, eer dat hij hem zelfs begon
te roepen: Saùle, Saùle, qùid me persequeris? 't is hierom,
dat daarna die groote heilig zùlk een groote kragt toe-
schreef aan de godlyke genade, zeggende: Gra̅a Dei sum 1. Cor. 15-10
id quod sum q. d. verwonderd gij ù, dat gij mijne ziel in mij
dood door de zonde, ziet herleven? ô! verwonder ù niet, Iesùs
in wiens hand 't is den geestelyken dooden, niet minder als den
lighamelyken, op te wekken, die heeft mij door zijne genade
opgewekt; Gra̅a Dei sum &.

't is dan onmogelyk anders als door de genadigen bijstand
van godt ùit onze zondedoodt opgewekt te worden. zoo on-
mogelyk als 't is zonder godt een dood lighaam te doen ver-

verrijzen, zoo onmogelijk is het zonder gods genade een
doode ziel uit het graf der zonden op te wekken.

Ach! of de zondaar deze waarheid eens terdeeg betragte
wat zoù hij ~~meer~~ ~~een~~ schrik van de zonden krijgen? hoe
zoù hij voor de zonde ~~meer~~ vlugten als voor 't gezigt van der
slang? ô! indien hij overtuijgd was dat hij gene vergiffenis
kan krijgen, zonder de genàdige bijstand van eenen godt,
van die godt, dien hij gestàdig meer en meer vertoornd,
zig dus vergàderd een schat van gramschap in den dag
van gramschap, hoe zoù hij ~~meer~~ vrezen, dat godt hem tot st
van zijne voorgaande zonden zoù verlàten, daar hij go
door zoo veele zonden zoo lang verlàten heeft? hoe!

Indien hij deze waarheid eens terdeeg overwoog, zoù
~~meer~~ schrikken voor die godlòze gedàgten, daar zig veele
zondaars mê in slaap wiegen, dat het laaste van 't lèven
genoeg zal zijn om boetvaardigheid te doen, hoe zoù hij in
tegendeel ~~meer~~ bedùgt zijn, terwijl de bekèring zonder
gods genade niet kan geschieden, dat godt hem op zijn
ùiterste zal verlàten, terwijl hij godt gedùren de zijn
lèven verlàten heeft, en de rijkdommen zijner genàde
versmaad heeft? ô! zeker ja, hij zoù den tijdt van genàde
bèter leeren waarnemen. met reden, zoù de zondaar schrikken;

Daar en tussen, zoo schrikkelijk deze leere voor eenen
verharden zondaar is, zoo troostelijk is de zelve voor een
boetvaardigen, die zig zoekt te bèteren, en van zijne zon
doodt zoekt te verrijzen. Niets is 'er dat hem meer moed
verschaft, gene zoeter troostbalzem, kan hem verquikken
als dat hij weet dat 't Jesus is die hem van de zonde doodt
kan opwekken.

Wel aen dan! zondaar, die zoo dikwils zonder vrùgt u
hebt gesteld tegen ùwe zondige gewoonte, die zoo dikwils
met de zelve worstelende zijt overwonnen, mistrouwd u
niet, geef den moed niet verlòren. 't is Jesus die u kan
helpen, zijne erm is nog niet verkort. Hoe zeer ùwe ziel
in 't zondegraf ook zij verstorven, Jesus kan ze wederom
Lèvend màken. Smeekt hem maar ootmoedig om zijnen
lijken bijstand, doe maar voor ùwe ziele, 't geen de Weduwe van
ons L.H. voor het lijk van haren eenigen zoone dede. Wee
en zoekt maar met traanen van berouw zijnen godlijken bij
stand, roep maar met eenen droevigen Paulus: Infelix
ego

ego hoo, quis me Liberabit &c Hebt gij u tot dezen tijdt tot vrugteloos zoeken te beeteren? zijt gij noit tot uw verlooren leven der ziele weeropgestaan? Jesus kan u helpen. smeek maar, zoek maar, klop maar, hij die van daag in 't Ev: eenen jongeling het leven des Lighaams wedergaf, zal ligt u het leven der ziele weder schenken.

Wat een troost was't eertijdts ~~voor~~ voor eenen ellendigen zieken aan de schaapspoel, die nu 38 jaren vrugteloos bij der water zijne genezinge had gezogt, als hij van Jesus hoorde, Vis sanus fieri? die zelve troost krijgt een boetvaardige zondaar als hij verstaat dat Jesus hem van zijne zondeziekte, ja van zijne zondedoodt kan genezen. Geeft hij dikwils vrugteloos gepoogd om tot het leven der genade weer te keeren?, dat hij daarom niet mistrouwe, daar is nog hulp over bij den genen, wiens magt oneindig is. Jois. 5-6.

Conclusio

Wel aan dan zondaar! die met ernst het stuk van uwe bekeeringe meend, troost u, Jesus zal u van de zondedoodt opwekken, dat bij de menschen onmogelijk is, is mogelijk bij Godt. 't is Jesus die de zondaars ontfangt, en met hen ter tafel gaat, om te toonen dat hij hen niet wil verstooten. Hij roept nog: Venite ad me oes &c. Hij heeft nog dien titel dien hem Joes zijne voorlooper eertijdts gaf Agnus dei qui tollit peccata mundi. Hierom om de zondaars zalig te maken is hij gekomen in de wereld. Hij heeft zelf verklaard dat hij barmhertigheid wil, en geen regt, want hij gekomen is niet om de regtvaardigen maar om de zondaars te roepen. Kom maar tot hem met gebeden en geween. Noit heeft d' afgrond van ootmoedigheid vrugteloos aangeroepen den afgrond van barmhertigheid, en zijt verzekerd, die van daag de dragers van den jongeling stil deed staan, zal ook door zijne voorkomende genade uwe quade gewoontens doen ophouden, hij zal u zeggen: Tibi dico surge. Hij zal niet alleen gebieden maar ook dadelijk opwekken, tot dat hij u zal laaten door boetvaardigheid verlost hebbende van de zieledoodt, u zal bequaam maken om na de doodt schuld betaald te hebben, over te nemen tot die plaats, daar geen doodt of zonde meer zal zijn, maar daar wij hopen en wenschen hem in een eeuwig Leven te Loven. Amen

Ecce defunctus efferebatur
Luc. 7. V. 12.

Dominica 15 Post Pent:
73. 1739. 59.

Lugubrem exequiarum apparatum exhibet nobis hod. evang. A.A.

Quocumque defunctus Ev. consideretur, aequè deflendus videtur. Effertur enim tumultuandus o decrepitus senex, sed adolescens; o vitae pertaesus mendicus, sed juvenis opulentus spe longioris vitae plenus; o pater superstitis uxoris, et filiorum, sed adolescens adhuc expers nuptiarum; filius o unus, sed unicus; o utriusque parentis superstitis, sed viduae, quae amisso marito, etiam filium unicum, et charissimum, nunc amittit. In tanto luctu auspicatus accidit Dni occursus, qui lugubri mortis spectaculo affluram primò verbis, dein facto solatur viduam, redditoque filio, luctum omnem in gaudia convertit.

Caeterum misso historiae filo, funestam istarum exequiarum imaginem, peccatori, nunc applicare licet, et breviter videre quis, à quibus, et quo tumulandus effertur. Attendite.

Propositio

T is gantsch niet zonder reden dat d' Ev. Lukas zullende ~~gaen~~ beschrijven de begraafenisse van den dooden van 't Ev., deze beschrijvinge begint met 't woordtje Ecce Zie daer wierd een doode uitgedraagen. De h. Aug. neemt hier uit de geleegentheid van te vraagen en t' onderzoeken, wat dat het dog is, 't welk d' Ev. wil dat wij zoo aendagtig zullen zien, en aenmerken ~~zullen~~? En 't andwoorde hierop is, dat d' Ev., zeggende: Ecce defunctus efferebatur, niet zoo zeer wil dat wij agt zullen geeven op 't uitdraagen van dezen jongeling naer der Letter, dewijl wij dit meermaels, jaa dagelijks voor ooroogen zien gebeuren; maer het geene d' Ev. wil dat wij zullen zien, zeggende: Ecce... is de geestelijke dooden, die door den lighaamelijken, verbeeldt, en beteekend word.

1mo Quis?

En wie is nog deeze geestelijke doode?
~~Een~~ deeze geestelijke doode is ijder Zondaar, die godde-
delijk vergramt door de Zonde; en die een geestelijke doode
genoemt word, omdat zijne Ziel sterft door de Zonde.

Als men hier spreekt van de doodt ~~van~~ der Ziele, zoo
dient men te letten, dat de Ziel van den mensche een dubbel
leeven heeft, scil: een natuürlijk, en een bovennatuürlijk.
De Ziel, geschaapen naar godts beeld, en gelijkenisse, is onsterfe-
lijk in haar eige zelve, zoodat ze niet kan vernietigt wor-
gelijk 't lighaam, en dat is 't natuürlijk leeven van de Ziele
't natuürlijk leeven in alle menschen eeuwig blijft, gelijk
Godt eeuwig is, 't leeven ook zelfs blijft in de godloozen, en
verdoemden, die d' eeuwige helsche pijnen zullen moeten
lijden. en in dezen zin kan de Ziel van den mensche niet ster-

Dog behalven dit natuürlijk leeven ~~van~~ der ziele van
den mensche, ~~is~~ is 'er ook nog een bovennatuürlijk leeven
en dit ~~geestelijk~~ bovennatuürlijk leeven der Ziele is niet anders dan ~~als~~ godts
genaade, en vriendschap, 't genaade godts de Ziel door de
Zonde verliezende, gezegt word te sterven, zoodat een
geestelijke doode dan ook niet anders is dan ~~als~~ een Ziel, die uit
godts vriendschap, liefde, en genaade vervallen is, zijnde
de Zonde de doodt van de Ziele, en veroorzaakende aan de
Ziele dat zelfde, het gene de doodt, veroorzaakte aan den
jongeling, die ten graave wierd uitgedraagen.

Zoodat dan een geestelijke doode, verbuldt door den
jongeling van 't Ev: is een Zondaar, ~~of~~ een Ziel berooft van
Gode, en van des zelfs liefde, vriendschap, en genaade.

2do à Quibus?

2do. Nu van dien doode van ons Ev: zegd 't Ev: dat hij naar 't lighaem, ~~wierd~~ uitgedragen,
en zoo is 't ook dat een doode Ziel word uitgedraagen; en
dit geschiet wanneer de mensch van d' eene Zonde vervalt
tot d' andere; want 't de Zonde eigen is dat ze niet alleen
de Ziele van den mensche besmet, maar ook aanzet, en aandrijft
om eene tweede, enz. Zonden, ~~op nieuwe Zonde~~ te bedrijven; weshalven
David zegt: Superbia eorum qui te oderunt, ascendit semper,
Non enim est contentus diabolus quod semel hominem peccare fe-
cerit, sed &c. Zoodat uitgedraagen worden, is Zondig ~~...~~
~~met vrije wille, zonder schroom, zonder angst of ...~~
~~gelijk de gene zijn, de gbr. zij hebben anderg...~~

Ps. 73-23
en van d' eene tot d' andere Zonde vervoerd, en als uitgedraagen te worden.
Isa 3-9

~~wij hebben op kanne onde ... gelijk ... daden die te bewimpelen~~

Maer wie zijn nu die draagers, die eene doode ziele uitdraagen, of die d'oorzaak zijn dat een ziel gods liefde en genaade verlooren hebbende, en alzoo doodt zijnde voor Godsoogen, ook doodt blijft? Die draagers A. A. zijn verscheiden, als 1º. de eige bedorve natuur, des zondaers

2º. De kwaade gezelschappen, die hem al verder, en verder, verleiden.

3º. De hoop van een lang leeven, en 't uitstel van bekeeringe, die daaruit volgt.

4º. Deme een vermeetend betrouwen op Gods barmhertigheid.

Ziedaer dat zijn 4 draagers, die eene zondige ziele uitdraagen, of die oorzaak zijn, dat een zondaar in de doodt der zonden blijft, en als uitgedraagen, en begraaven word. Willen wij die van naden bij eens zien, ut discamus diligentius nobis caveri, zoo zeggen wij. 1º. dat een zondaar uitgedraagen word door zijne eige bedorve natuur, en kwaade begeerlijkheid, die w'allen uit den bedorven Adam overerven, en die er in ons blijft zoo lang wij leven. 1º. à corrupta Natura

Van deze kwaade begeerlijkheid spreekt godt Gen 8. de zinnen, en de gedagten van 't menschelijke herte zijn tot 's kwaade geneegen van jongs af aan. Gen. 8-21

~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~

Hier van is 't dat Paulus ook zegt: Het vleesch begeerd tegen den geest, en de geest tegen het vleesch, en zij strijden tegen elkanderen, zoo dat gij niet ~~en~~ doet al wat gij wel wildet. Gal. 5-17

Jaa hierover is dat Paulus bij zig zelven, al zugtende, en klaagende zeide: Ik zie eene andere wet in mijne Leden die strijdt tegen de wet mijns gemoeds, en mij gevangen voerd onder de zonde die in mijne Leden is. Ik ellendig mensch! wie zal mij verlossen van dit Lighaam des doods? Rom. 7-23

Jac. 1 - 14. Hoord ook den h. Jakobus hier van spreken: een ijder (in[?]) word bekoord, van zijne begeerlijkheid vervoerd, en gelokt zijnde, daarnaar als de begeerlijkheid ontfangen heeft, brengt ze de zonden voord, en de zonde volbrokken zijnde, baard de dood.

Ex quibus omnibus clare patet, remanere in homine etiam renato, uti in Paulo viro Sanctissimo, corruptam naam, [illegible] concupiscentiam malam.

Nu gelijk die kwaade begeerlijkheid in de heiligen gedurig bestreden en word, en van hen door Gods genade overwonnen, zoo is 't integendeel, dat de zondaar die bedorve natuur, stijft in zig zelven, en haare driften opvolgt, en zoo is 't, dat gelijk de begeerlijkheid grooter en grooter word in den zondaar, dat hij 'er ook vandag tot dag door weg gedraagen word tot grooter, en grooter zonde. 't is daar mede bijna gelijk als met een steen gelegen; gelijk een steen, door zijn natuurlijk gewigt, naa beneden zakt, en ook vallen zal, ten zij hij tegengehouden word; zoo word ook de mensch, door den drift van zijne bedorve natuure tot de zonden gedreven, en zal 'er ook zeker in bezwijken, ten zij hij ondersteund door Gods genaade 'er tegen kant.

Vervolgens ziet daar, dit eerste draagen, van eenen geestelijken dooden: ik zeg, van eenen zondaar, naamentlijk zijn eige bedorve natuur, en kwaade begeerlijkheid, die hij navolgt, en niet eens zoekt t' overwinnen.

2° à malis sociorum exemplis. 2do. De tweede draagen, die eenen geestelijken dooden uit draegt, is 't kwaad gezelschap en voorbeeld van anderen; en zekerlijk niets is 'er, waardoor min zoo ligt verwoed, en weggesleept word tot de zonde, dan wel 't voorbeeld van anderen. Gaat maar eens bij je zelven, en ziet maar eens of 't niet maar al te waaragtig is, tewijlen, dat wij ons van 't gezelschap afhouden, wij dikwils eenen walg en afkeer van dit of dat kwaade hebben, dat wij alleen zijnde onze kwaade begeerlijkheid, en drift tot deze of gene zonde overwinnen; maar integendeel dat wij komen in de gezelschappen, en de kwaade voorbeelden zien, als mede weggesleept, en genoodzaakt worden, om 't zelfde kwaade te bedrijven. Hoord hier van maar eens den h. Aug[...]

Aug^s in zijne Belijdenisse van zijne eige onderwindinge spreken: Waaröm dog (zegt Aug^s L. 2. C. 9.) had ik mijn vermaak in de zonden, die ik pleegde? ~~...~~ dan alsomdat ik die met gezelschap pleegde? Want 't is zeker, zegt Aug^s, dat ik die zonden, die ik met gezelschap deed, niet gedaan zoù hebben, indien ik alleen geweest was; maar omdat men, tot malkanderen zegt: H'Saa laat en wij ~~ons~~ hier of daar henen gaan, laat en wij ~~ons~~ dit of dat doen, zoo is men beschaamd niet mede te doen, men is beschaamd, dat men niet onbeschaamd zoù weezen, en met anderen niet zoù mede doen.

Zaaom ons te leeren, hoe gevaarlijk dat 't kwaade gezelschap, en de kwaade voorbeelden zijn, hoe ligt dat men daar door word weg gesleept, en als een doode word uitgedraagen, zoo gebruijkt de Schrift de gelijkenissen, van allerhande besmettelijke zaaken. Die pik aanraakt (inquit Ecclus) zal'er van besmet worden, en die met een hoovaardigen omgaat, zal de hoovaardigheid aanwennen. Paulus ~~...~~ zegt: Weet gij niet dat een wijnig zùerdeeg het gansche beslag zùer maakt? &c. — Eccli. 33-3 — 1. Cor. 5-6

Of in hieröm vermaant de wijzeman, een ijgelijk met zulke nadrùkkelijkheid, dat men zig wel moet wagten voor 't gezelschap der kwaaden, dat men, hoe zeer zij ons ook vleijen, en zoeken te verleiden, hen geen gehoor moet geeven. Mijn zoon, zegt de Wijzman (indien de zondaers u zoeken te verlokken, luister na hen niet. Indien zij zeggen: koom bij ons... wij zùllen allerhande kostlijkheden vinden... treed in gemeenschap met ons, laat ons allen maar een beurse hebben. eij! mijn zoon, zegt de Wijzeman, wandel met die menschen niet, houd uwen voet van hunne paden af, want hunne voeten loopen, tot het kwaade, en zij haasten zig om bloed te vergieten. q. d. zij zijn als doodgraavers die je ziel maar ten graave willen brengen, waaröm z' ook gelijk Paulus hen invoerd, zoo maar rond uit zeggen: Laat ons eeten en drinken, want morgen zùllen wij sterven. En tegen dezen vermaand ons Paulus dat w'ons wel zouden wagten, dat wij ons niet zouden laaten vervaeren ~~...~~ Laat u (zegt Paù) laat u niet verleiden. de kwaade reden ~~en~~ bederven goede zeden. Ontwaakt als regtvaardigen, en wilt niet zondigen — Prov. 1-10... — 1. Cor. 15-32... — v. 33.

Nu omdat de Zondaer zig laat verleiden en bedriegen
omdat hij mede daer gelijk hij anderen ziet doen, zoo w[...]
hij door hun ook uit gedraagen. Zoodat men meer reg[...]
't kwaad gezelschap, en kwaade voorbeelden van anderen, [...]
mag zien, als draagers, die eenen geestelijken dooden, ik [...]
eenen zondaar ten graave draagen.

3°. Spe longioris vitae

3tio. De derde draagers van eenen geestelijken dooden
ik zeg, van eenen zondaer is de hoop van een lang leeven
en d'uitstel van de bekeeringe, die daer uit volgt. En [...]
waarop steunt de zondaer meer, waardoor laat hij zig al
meer tot 't kwaad vervoeren, dan wel dat hij zig inbeelde
nog lang te zullen leeven, en wel tijd te zullen hebben
om zig te bekeeren? Hij ziet zig aan als jonk, kloek,
sterk, op 't beste van zijn leeven, in de bloei van zijne da[gen]
en ziet de dood, als nog maar van verre aen, en vervo[lgens]
denkt hij nergens minder op, dan op de bekeeringe. Kom[t]
zijn gemoed al eens boven, verwijt hem dat zijn los,
gebonde, en godloos leeven, hij tragt het terstond te stille[n]
en zagtjes in slaap te wiegen, hij belooft zig nog veele
jaaren leevens, en dat hij naderhand nog wel tijd zal
hebben om van leeven te veranderen, en zig tot Gode te beke[eren]
En ondertussen, nihil solet ee fallacius; quam multos enim
abripit quotidie subitanea, et improvisa, mors? Quot
defunctus efferri juvenis, in ipso aetatis flore, et quid
passim frequentius? Homo sicut foenum dies ejus, tam[quam]
Ps. 102-15 flos agri, sic efflorebit. Agri vocat florem, non horti
et quare? In hortis custodiuntur flores ut ne ante tem-
pus suum decerpantur; at in agro oibus patent injuriis
bestiarum et hominum, nullaque temporis habita ratione
proteruntur transeuntium pedibus, falce demetuntur
et aratro proscinduntur. Infirma ergo spes quae
nititur tempori, cum oe tempus incertum sit, et quis
spei tam infirmae suam credat resipiscentiam?

Eccli. 5-8. Hinc optime Siracides: Vertoeft niet, u zelven te
den Heere te bekeeren, nog stel het niet uit van dag tot [dag]
want zijne gramschap zal schielijk komen, en u in den
Luc. 12- tijd der wraake vernielen. Numquam hoc est expertus ille [...]

hoo, qui cum, annos plurimos sibi promisisset, mox audivit: Stulte, hac nocte repetent eam, tuam à te? Cum ergo neque [struck] ad unius diei spatium vitæ certi sumus, merito monet Siracides: Ne differas de die in diem.
Quid quod, nec ad horam, differenda è pœa, sic enim, disertè Dnus: Vigilate, inquit, qa nescitis diem neq horam. — Matt. 25-33
Adde illud: Weet, dat indien de vader des huisgezins wiste, wat ure de dief koomen zoude, hij buiten twijfel zoude waaken, en zijn huis niet laaten doorgraaven; daarom weest gij ook bereidt, want de zoon des mensche zal komen op eene ure, die gij niet en weet. — 24-43...
Deniq neq momento differri dbre pœa ex illo sapientis monito colligimus: Al wat uwe hand kan uitvoeren, doe dat met vlijtigheid, want in 't graf daar gij naatoereids, zal geen werk, nog overleg, nog wijsheid nog wetenschap zijn. NB qd Eccles dicat Instanter operare, item quoties properas. hæc preme. — Ecle 9-10.
Sed enim, etsi de longæva vita quis certus esset, nec tunc nisi temerè pœam differret, hæc enim qto protrahitur, longius, tto agitur difficilius; want vast gaat de spreuk van Salomon: Als een jongman een weg ingeslaagen is, zal hij zelfs, als hij oud geworden is, daar niet afwijken. o qsi raumgm id contingat, sed qa rarissime ex-sui ut. Sophar, unus ex Jobi amicis, etiam hæc sensu rectè dixerit: D'ongezondenheden zijner jeugd zullen in zijn gebeente gaan zitten, en zij zullen met hem in het stof rusten q.d.. — Prov. 22-6 — Job. 20-33
Jgr, nihil fallacius, sicut et nihil frequentius de-

4to — 4o Præsumtione di divina Misericordia

Scio quid peccator dicturus sit: Misericors è Deus; Maar, zie! dat God barmhertig is, en dat de zondaar zig vermeetend, op Gods barmhertigheid betrouwende, dat zelfs, is 't verderf van den zondaar, en draagt hem ook mede wederom ten graave
Audi Siracidem: [struck] Hoop d'eene zonde op d'andere niet, zeg ook niet: de barmhertigheid des Heeren is groot, hij zal zig over de meenigte mijner zonden ontfarmen; want zijne ontfarming, en zijne — Ecli. 5-5..

gramschap koomen schielijk aen, en zijne gramschap
ziet op de zondaers, tenweeten om die te straffen; of ge
4. Gr. heeft: zijne gramschap Rúst op de zondaers,
Rom. 2-4 blijft langen tijde op hun leggen..... Adde Paulum
Of versmaedt gij de rijkdommen zijner goedertierenheid
en verdraagzaamheid, en langmoedigheid? weet gij niet
dat de goedertierenheid Gods u tot boedvaardigheid leidt
Maar naar uwe hardnekkigheid, en onboedvaardig herte
vergaaderd gij u zelven een schat van gramschap in den
dag der gramschap, en der openbaaringe van Gods regt-
vaardig oordeel. et veri: nam, peccati, remedium
bet et cogitata Dei bonitas, o incentivum, / ad rem
S. Ambr. / Quid enim poenam differs? an ut plura com-
mittas peccata? ergo qa Deus bonus e, ideo tu malus
et divitias bonitatis ejus, et patientiae contemnis? Si
bonitas Dni, ma. te ad poenam dbt adducere. Singe
ceris audi terribilem Dni comminationem: Quaeretis
Jois. 8-21 et non invenietis, et in peccato vestro moriemini. Prov. 1-
3tio Illexistis opinor à qbs portatoribus efferatur
Quo effertur? peccator, sed quo effertur? quod 3tium et ultimum
circa peccatorem observandum diximus, nunc paucis
absolvimus.

Itaq quoad locum ad quem spiritualiter mortuus
à diversis portatoribus tumulandus effertur, duplex se-
1o ad peccandi pulcrum e. 1um inveterata peccandi consuetudo, alt
consuetudinem divinorum judiciorum oblivio, qo flectere possumus illud
Ps. 87-13 Davidis: zal men in de duisternissen uwe wonderheden
kennen, en uwe geregtigheid in 't land der vergeetinge
want een zondaer in de gewoonte van zondigen gebragt
zijnde, is gelijk een doode na 't lighaem in 't graf begra-
die d'ogen gesloten heeft; nergens meer aendoening van
heeft, misdien een zondaer door de zonden verblind
geen aendoening heeft, nog van Gods bedrijgingen, nog van
beloften &c, zoodat hij leeft als of er geen godt en was,
2o In Infernum 2o zoo wordt een zondaer eindelijk
laesten gedraegen na dat graf daer de rijke vrek
begraeven is. van dew de Heere Xus zeidt Mortuus e
Luc. 16-22 dives et sepultus e in inferno. en te regt is 't dat

Defunctus efferebatur. Luc. 7. v. 12.

Dominica 15 à Pentecoste 1741. 9. 60.

Het voorgelezen Evang: verbeelt ons een geval daer men weynige voorbeelden van ziet, naem. een jongeling, die reeds ter begravinge uitgedragen wierd, van de doode opgewekt. A. A

Behalven dit v. B. vinden wy in de gansche h: Schrift niet dan nog 5. v. B., naem. de verwekking van den zoone van de Weduwe van Sarepta, de verwekking van den zoone van de Sunamietische weduwe, de verwekking van dien dooden, die in 't graf van Eliseus geworpen, door 't aenroeken van des propheets beenderen, aenstonds levend wierd. En gelijk wy 3. v. B. van dooden ten leven verwekt tellen in 't O. T., zoo tellen wy er ook 3. in 't N. T., naem. dat van 't dogtertje van Jairus, dat van Lazarus, en dat van dien jongeling in ons hed: h: Ev.

3. Reg. 17-22
4. — C. 4-35
C. 13-21

Zoo dan te regt zeggen wy dat ons hed. h: Ev: ons voorhoud een zonderling geval, daer wy weynige v. B. van hebben.

Gelukkige jongman! bijaldien hy, gelijk het heeft kunnen zijn, qualijk gestorven zijnde, zig voor de tweedemael beter tot de dood bereid heeft.

't geen hem gebeurdis, zal ons niet gebeuren, terwijl wy geen twemael sterven. Immers niemand van ons heeft reden om dat te hoopen. Statutum est hominibus semel mori, eens, en ook maer eens. Wy zullen het voor de tweedemael niet kunnen verdoen.

H: 6. 9-27.

In dien staet, waer in de dood ons voor d' eerstemael v

zullen wij blijven voor een eeuwigheid, teweeten in de vriendschap, of vijandschap van Godt.

Ach! dat de dood wat meer indruk deed in onze ge moederen, dat wij die wat meer in onze gedagten kon den hebben, zij mag zoo afschuwelijk schijnen als zij wil, wij zouden er groote voordeelen uittrekken.

Hier van is de meining U. A. nader te spreken, drie dingen zullen wij daer van voordragen, name *Proposito*

1mo dat er veele zaeken zijn die ons de dood indagtig maken

2do Dat men egter weinig op de dood denkt, en

3tio dat het evenwel zeer voordeelig is'er op te denken

De historien verhaelen van Philippus Koning van Macedonien dat hij bevolen had dat hem dagelijks een kamer dienaer zou komen opwekken met deze woor
,, den: Heer Koning denk dat gij een sterfelijk mensch zijt. Zij verhaelen ook van een Keizer dat hij op zijn
,, signet had laeten sneijden. Denk dat gij sterven moet

Wat ons aenbelangt 't is niet van nooden, om ons de dood indagtig te maken, dat ons een knegt dage lijks komt vermaenen dat wij sterfelijk zijn, of dat wij 't laeten sneijden op onze signetten, de laetdun kentheid zelfs en de grootsheid zou hier kunnen in sluijpen. Behalven dit, veele, ja duizenden van dingen zijn'er, die ons dagelijks voorkomen, die de dood indagtig maken.

1o. De ziektens, kranktens, flauwtens en geeven dagelijks onze sterfelijkheid te kennen, en zijn anders niet dan voorbodens van de dood. Quo
,, dianus defectus (ait Greg.) corruptionis quid e al
,, quam quaedam prolixitas mortis? Hier om als Al ander de Groote het bloed uit zijn wond zag loopen bekende hij dat hij sterfelijk was. Dit was 't dat den philosooph Xenephon met een onverschrokken

moed

gemoed deed zeggen, als men hem boodschapte de dood van zijnen zoon: Ik wist wel dat ik een sterfelijk kind God voortgebragt. &c. Apoc. 3-20. Isa. 38-1.

2°. Ons leven zelfs steld ons de dood voor oogen, want, terwijl wij leven, sterven wij al, en wij houden op van sterven, als wij ophouden van leven. Hierom zeer wel zeide de wijze Vrouw van Thekua, die bij David voor Absalom quam spreken, Wij sterven allen, en vloeden weg als waeteren in d'aerde, die niet wederkeeren. 2. Reg. 14-14
NB Morimur, niet Moriemur. q.d. ons leven is een gedurige dood, die begint met onze geboorte, en eindigt als wij uit dit leven scheiden: Wij vloeden weg als waeteren in d'aerde, die niet wederkeeren, q.d. ons leven vlied gestaedig weg, en 't geen verbij is word niet herhaeld, maer dat is reeds al als dood. zoodat b.v. een mensch die 40 jaeren leven zal, en nu 20 jaeren oud is, reeds al gelijk als half dood is, want de helft van zijn levenstijd al verbij is. En terwijl onze levens tijd zoo gestaedig henen vloeid, zonder een ogenblik stil te staen, zoo volgt hier ook uit, dat 't leven zelfs ons gedurig de dood voor oogen steld.

Iob drukte deze gesteltenis van ons leven ook natuerlijk uit, als hij zeide: Dies mei pertransierunt quasi Naves. Die in een schip vaert, of zit, of staet, of slaept, of spreekt, of rust, of gaet, hij vaert al voort, zoo ook &c. D. Lactantius: „sive vigilantes, sive dormientes, sive jacentes, sive ambulantes, sive volentes, sive nolentes, per momenta temporum quotidie ad finem ducimur„. Idem innuit candela Baptismalis. Conf. Sap. 5-13 Iob. 9-26 Lib. 6. de divin. Institut.

3°. Als wij op alles letten, daer is bijna niets in ons, of buiten ons, niets het geen wij zien, aenraeken, opneemen, kortom niets het geen bij ons of in 't heimelijk, of in 't openbaer omgaet, of het is bequaem om in ons de gedagtenis van de dood te verwekken. Het vleesch dat wij eeten, de klederen daer wij mê gedekt worden

en daer men zijn ligbaem nie oppronkt, wat zijn d[...]
anders dan overblijfzels van doode beesten? Nu het
sterven van den mensch (ait Eccles.) is gelijk aen het s[...]
Eccle. 3-19. ven van de beesten, en het gaet hun alle beiden even[...]
(naem na 't uiterlijk, en na 't lighaem) trekken wij d[...]
onze klederen uit, zoo kunnen wij denken, dat w' ook
van ons ligbaem door de dood ontblood zullen worden.
Ons bed, en rustplaets vertoond ons het graf; de du[...]
ternis zeid ons, dat het ligt van ons leven uit gedo[...]
zal worden; en wat is de slaep anders als een afbeel[...]
ding van de doodt? Staen wij op, zoo kunnen wij ge[...]
ken hoe de dooden zullen opstaen, en verrijzen, als 't [...]
zal geroepen worden: Stae op gij dooden, en komt [...]
oordeel.

Gaen wij ten huizen uit, wij kunnen denken [...]
2. Cor. 5-1 w'ons aerdsche woonhuis eens zullen verlaeten. [...]
w' alleen dit maekt ons indagtig, dat de dood ons [...]
allen scheiden zal. Zien wij na d' aerde, zij roept ons: Memen[...]
hoo, qa pulvis es &c. Slaen w' onze oogen op 't aer[...]
Isa. 40-6. gewas, en de kruiden, Ois caro fœnum, et ois glo[...]
ejus qasi flos fœni. Zien wij water, qasi a[...]
dilabimur. Keijken wij na de schaduwe, hoo va[...]
Ps. 143-4 nitati similis factus e, dies ejus sicut umbra p[...]
1 want de wereld, en al wat in de wereld is dagelyks vergaet, en vervolgens ons onze ondergang voor oogen stelt. tereunt. En om met een woord maer alles te [...]
gen, daer is bijna niets in de heele wereld, of het [...]
stelt ons de dood voor oogen.1 Dit is een vaste wa[...]
heid, daer en valt geen twijfel aen.

Tde Pars

Nogtans 't geen ten hoogsten onze wondering [...]
waerdig is, is dat hoewel de dood dagelijks in [...]
voorvallen zig vertoond voor onze oogen, men evenwel [...]
zoo weinig daerop denkt, zoo weinig agtendogt heeft [...]
de doodt, min of meer als of w' onsterfelijk waeren. [...]
„het niet wonder? Quotidie morimur, zeid H[...]
„quotidie commutamur, et tamen aeternos nos e[...]
„credimus„ Epist: ad Heliodor.

Em[...]

En inderdaed om hier van ten vollen overtuijgt te zijn, hoeft men maer agt te geven op den handel en wandel van het gros der menschen. Immers als men het gedrag der meeste menschen aendagtig inziet zou men niet zeggen, dat zij zo leven als of zij staet makten van hier altijdt te zullen leven?
Men woelt, men loopt, men schikt, men timmert, men bouwd &c als of men noit van hier zou scheiden. Luc. 17-26...
Ja dat nog meer is, men geeft zig over aen allerhande wellusten, ongeregeltheden, en onregtvaerdigheden, men krenkt de waerheid, men drukt zijn medemensch, men overtreed regels en wetten van Godt en Kerke, hoe zou het dan mogelijk zijn zoo te leven, en zig te gelijk in te beelden dat de dood ons brengen zal voor de regterstoel van Godt, ut referat unusquisq., gelijk Col. 3-25.
Paulus zeid, pro ut gessit &c? Het staet dan vast, dat alhoewel de menschen dagelijks honderde v. b. van sterven voor d'oogen hebben, egter zij daer wijnig agterdogt van hebben.

Wel is waer, als 'er iemand sterft, voornamentlijk die ons wat nabestaet, 't zij vriend of bloedverwand, ~~[illegible]~~ het geeft nog wel wat indruk, men heeft er weer van, &c maer hoe lang duert dat? hoe zoekt men 't ~~[illegible]~~ ten eersten te verzetten, en uit de gedagten te maken? alle middelen stelt men er toe in 't werk &c Makt men bij zulke gelegentheid goede propoosten, hoe schielijk weden om vervlogen.

Men zou hier toe deze gelijkenisse kunnen gebruijken. Verscheide honders gaen op de zelve plaets hun kost zoeken, daer valt een grijpvogel onder de hoop, en haelt 'er een met zijne klauwen uit, aenstonds is hierop een groote verbaestheid onder de hoop, ijder neemt de vlugt, d'een kruijpt onder 't stroo, d'ander verbergt zig in een hol, anderen vliegen in de schuer, de schrik is algemeen; Daer zoo wat gezeten, en als vergeten hebbende het onheil aan hunne medemakkers overkomen, loopen en pikken zij als vooren &c zoo ook van gelijken &c

Wij allen gaen hier pikken en zoeken op de were
't geene tot ons onderhoud noodig is, als kuikens verg
gaederd Gods voorzienigheid, en zonge ons onder h
vleugelen: wat gebeurd'er? de grijp vogel, de dood
valt op, en onder ons neder; Hierop vlugten wij meenigmael
nog wel tot den genen die zeide: Venite ad me oes &
quoties volui congregare qmadmodum gallina &
zijn door 't sterfval van deze of geenen zomtijds zoo geraekt
dat wij een voornemen van een beter leven maken, wij
nen een heel beter leven te willen leiden, maer maer
haest vervliegen alle die goede voornemens &
ondertussen komt die grijp vogel, de dood al dikwils weer
en neemt dan den een, dan den ander weg, en eindelijk
word 't onze beurt ook zelfs; want vroeg of laet zijn de
mensch staet de dood ten prooije. Statutum e oibus
hoibs semel mori, zeid Paulus. Oes (zeid een heilige
seke Palladius) morti servamur, et nutrimur. Gelijk
die wangedrogt anderen voor onze oogen insloki, zoo
zal hij 't ons ook eens doen. *

En wanneer? Dat weeten wij niet: veeltijds als men
het minst op denkt. Sicut fur in nocte, zeid Xtus. De
Heidenen zelfs hadden'er ook dit denkbeeld van.
Mors imminet, & tacito clam venit illa pede, zeid Ti-
bullus. Imminet, hij hangt als boven ons hoofd, de
even gelijk de grijpvogels eer ze neirschieten, boven
de plaets blijven hangen en drijven op haere wieken
en dan onverhoeds nedervallen...... Laet ons, laet ons
A. A. hier ~~wel~~ ~~meer~~ op denken. Vigilate et orate

3tia Pars

De reden waerom wij dit dog ernstig en tijdelijk
bedenken moeten is, dat dit overdenken ons veel
voordeel toe kan brengen, naemelijk ons bevrijden van
dat quaed en ongeluk, 't geene wij 't aldermeest
vreezen moeten. En wat is dit tog? De zonde
de zonde, die d'oorzaek is van ons eeuwig verderf
Hier

Margin notes:

* hij rukt den enen voor, dan anderen na uit 't midden van ons weg.

en d'eeuwige dood die er op volgd,

Hier van kan ons d' overdenking des doods verhoe-
den. Hoor de Wijzeman: In alle uwe werken denk Eccli. 7-40.
aen uwe uitersten, en gij zult in der eeuwigheid niet zon-
digen, in der eeuwigheid, i.e. zoo lang wij ernstig onze
gedagten over de dood laeten gaen, zullen wij niet zon-
digen, dog zoodra wij die gedagten laeten vaeren, vallen
wij in de zonden.

Als wij op de dood denken verbeelden w' ons iets
dat er geen afschuwelijk is. Immers hoe lelijk, en af-
schuwelijk, en onzienlyk maekt de dood een mensch?
hoe maeger, bleek, ingevallen, zwart, hoe
vuil en stinkend? ja zoo dat'er zelfs de naeste vrien-
den een schrik van krijgen? hoe komt dit zoo? waer
heeft de dood dit van daen? wie heeft dat lelijk
monster voortgebragt? Peccatum intravit in mun- Rom. 5.
dum, zeid Pau., et per peccatum mors.

De dood is als de dogter van de zonde, want de
zonde heeft de dood voortgebragt. Is dit zoo? dan
zal iemand ligt aldus kunnen redeneeren: De dood,
die is zoo lelijk, berooft een mensch van alle zijne
schoonheid, zulk een lighaem, terwijl 't leefde,
zoo schoon van gedaente, en wel gemaekt van leden,
nu dood zijnde is zoo lelijk! is dan de dood zoo lelijk, hoe lelijk is
dan de zonde daer de dood van voortkomt, wat quaed
moet die dan veroorzaken in de ziele? &c

En hier uit volgt dan ook ligt; als de godlijke
genade daer onderwerkt, een afschrik in 't gemoed
van de zonde; dan ontstaet'er ook een droefheid
wegens de begaene zonde; aij mij! zeid dan de
zondaer, aij mij! mijne ziel zoo mismaekt! &c
En daerop volgt dan ook een ijver om die zonde uit
te roeijen. Tristitia quae secundum Deum est poenitentiam 2. Cor. 7-10.
in salutem stabilem operatur, zeid Paulus.

Wat de gehengenis van de dood door is reeds gezeid

L. 1. Ctra Manich. Memorare novissima &c. Audi Augum Nihil su ...
„ cat Hoiem à peccato, quemadmodum mortis meditat...
Item Hiērum Nihil æquè sibi proficit ad tempera...
ad Heliodor. „ tiam oium rerum, quàm frequens meditatio brevis ...
„ & hujus incerti: quidquid facis, respice mortem.

Ecce defunctus efferebatur. Luc. 7. v. 12.

Dominica 15 Pentecostes
1735. 46. 55. 69. 74.
NB. et 69 2am 74 2dam partem dixi.

Alhoewel de dood, in zig zelve aangemerkt, magteloos en kragteloos is, en niet dan een straf der zonde is, kan men egter zeggen dat zij onder Gods hand, en bestieringe grote dingen uitwerkt. A.A. als een instrument. Zie de dood die God gebruikt om grote zaken uit te werken. 1. Immers de dood is geweest 't middel, waardoor God de verlossinge van 't menschelijke geslagte heeft te weeg gebragt; 't is door de dood van den Zone Gods mensch geworden en gestorven, dat hij ons stervelingen 't leven heeft toegebragt. Waarom de kerk ook zingt: Mortem nostram moriendo destruxit. (Praef. Pasch.) 2. De Heere Chrs bediende zig van de dood van Lazarus om d'eere van zijnen vader en de glorie zijner Godheid te vertoonen, (Io. 11. 33-4.) waarom hij aan d'afgezanten van Maria en Martha andwoordende zeide: Deze ziekte is niet ter dood, maar ter eere Gods, opdat de Zone Gods daardoor verheerlijkt worde. 3. God gebruikt de bedreiginge van de dood om den mensch of van de zonde af te schrikken, en te verhoeden, of, zoo hij 'er reeds ingevallen is, om 'er tijdig uit op te staan, en de zelve te verlaten. Zoo wilde God zelfs den onnoozelen Adam afschrikken met te zeggen: (Gen. 2-17.) In wat dag gij daarvan zult eeten, zult gij de dood sterven. Ook vermaand ons al te saamen Ecclus: (Eccli. 7-40.) Denk op uwe uitersten, en gij zult in der eeuwigheid niet zondigen. Is de mensch reeds gevallen in de zonde? God zegd hem, gelijk hij wel eer door Isaias aan Ezechias zeide: (Isa. 38-1.) Beschik uwe huiszaken, want gij zult sterven, en niet langer leven.

En zeker wat is 'er al bekwamer om den zondigen mensche tot inkeer te doen komen, dan wel de zekerheid van de dood, en d'onzekerheid van d'ure van de dood? 't is hieruit dat velen gelegenheid genomen hebben om tijdig op te staan uit hunne zonden, en zig met Gode te verzoenen.

Maar helaas! ook niet weinigen zijn 'er op dewelke de gedagte van de dood niets uitwerkt, niet omdat zij twijfelen aan de zekerheid van de dood, maar omdat zij zig inbeelden dat de dood voor hen nog zoo nabij niet is, of dat zij tijd en gelegenheid genoeg zullen hebben om zig te bekeeren.

Propositio Ons inzigt is alsnu eens aan te tonen, hoe los, en onbedagt de zondaars te werk gaan, die op zulke gedagten zig verlatende, hunne bekeeringe uitstellens of vertragins. Attendi

ter geleegenheid van den jongeling van 't &c., die in de bloei zijns leevens ten grave gedraagen wierd U. A.

Duobus indiget peccator, ut recte, sancteq se convertat, viz. 1o. tempore 2o. Gratia Dei. Indiget tpore ad ponenda illa, quae ad salutarem poenitentiam, seu conversionem, requiruntur. Indiget Dei grao, qua excitatus, et adjutus exequatur quae poenitentia requirit.

Et haec saepe saepius hoo arbitratur sibi e defuturam, sperat se spn tempus habiturum, et graam verae conversionis sibi e defuturam.

Profecto hujusmodi imaginationes mirum quam multos à conversione retardent, et in infernum detrudant!

Summopere igr e necarium d'ijdelheid, en lossigheid van dit tweederleij vertrouwen aan te wijzen, en te tonen, dat wij onzeker zijn ten opzigt van den tijde, en onzeker ten opzigt van Gods genade.

1mum itaq quod peccatorem retardare facit conversionem suam, e illa persuasio temporis habiturum ante mortem ad sese convertendum, hij denkt niets minder, dan dat hij de dood in zijne schoot draagt, en dat die hem zal verrassen, hij herdenkt dat hij aleenen tijd lang in den staat der zonden heeft geleeft, zonder dat de dood hem heeft verrast,

en zig wijs te maaken,

en hij begint te denken, # dat zulks altijd zoo zal duuren en voordgaan, en overzulks dat hij zig niet hoeft te haasten om zijne zonden nog te verlaten.

Maar laat en wij de lossigheid van deze verbeeldinge eens wel aanmerken. Certum e Deum sicuti oia disponit, ita unicuiq hoi certum numerum annorum, mensium, dierum, vel horarum destinasse. De dagen van den mensch zijn kort (ait Job) het getal zijner maanden staat vast bij u, gij hebt hem palen gesteld, die hij niet zal konnen verbij treden. Hinc Lula in sua Oratione; Deus

Job. 14-5.

„cujus nutibus vitae nostrae momenta decurrunt„ sicuti capilli capitis nostri e st extra Dei disposiom, et oes illos numeravit, ita momenta vitae nostrae dirigit, et horas illius numeravit.

Luc. 12-7.

Et quamqm vel prolongao vel breviao vitae hois dependeat à multis rebus, et accidentiis, et illas res, et accidentias ipse Deus dirigit, zoodat die op 's menschen leven niet deonen nog

nog uitwerken, omdat af te verlengen, of te verkorten,
tenzij voor zooveel Godt dat wil, beschikt, en ~~werkt~~ bestierd.
At quamvis certum, et limitatum sit apud Deum vitæ
nræ tempus, tamen respectu nostri id incertum ē, et occul-
tum. Non scimus, nec nostrum ē scire tempora et mo- act. 1-7.
menta, quæ pater posuit in sua potestate. Wij gaan,
zegd men) als ossen voor den bijl; Nescit homo finem suum Eccle 9.
ait Eccles; wij mogen ons laten voorstaan, dat onze jaa-
ren nog veel, onze tijd nog lang zal zijn, maar zeker-
heid kunnen wij niet hebben, en wat reeden wij ook meenen
te hebben om zulks te denken, nogtans die reeden wel
onderzogt zijnde, zal ongegrond voorkomen.
Ethnicus Seneca adeo de hac vitæ nræ incertitudine con-
victus erat, ut diceret, neminem esse Regem adeo temera-
rium, die zig met alle zijne ~~conquesten~~ overwinningen van den dag van mor-
gen zou durven verzekeren: Ne crastina quidem domina-
mur. ~~Unde~~ Sapientissimum Regem Salomonem audimus Prov. 27.
monentem: Ne glorieris in crastinum Increpat Aplus Jaco- Jac. 4-13.
bus eos, qui dicebant: Van daag of morgen zullen wij naa zoo
eene stad gaan, en daar zullen wij een jaar blijven, en wij
zullen'er koophandel drijven, en winste doen, daar gij niet
weet wat'er morgen gebeuren zal. Want wat is uw leeven? &c.
En zeker indien wij eenig ~~fondament~~ grond zouden kunnen
hebben van te vertrouwen, dat wij zeker nog tijds genoeg van leeven
zullen hebben, dit zoude moeten voortkomen, uit hoofde van,
zekere belofte, die Godt desaangaande zou gedaan hebben.
Nu 't is zeker dat Godt noit iet diergelijks beloofd heeft, jaa
integendeel vinden wij, dat, zoodikwils als Godt spreekt van,
onzen leevens tijd, hij noit de zekerheid daar van belooft, maar overal ons
d'onzekerheid inprent. D'onzekerheid van ons leeven, en van
de dood heeft de Heiland ons aangewezen door de gelijke- Matt. 24.
nisse van de komste van eenen dief in den nagt, door de gelijke-
nisse van eenen heere die buiten 's lands ~~gaat~~ ging reizen, door de c. 25.
gelijkenisse der 5 dwaze en 5 wijze maagden, gelijkenissen
die de Heiland alle besluit met te zeggen: Waakt dan, want
gij weet nog dag, nog uur, ~~of diergelijks~~. Jaawaar toe Luc. 12-16.
dient ook dat verhaal dat de Heiland doet van den rijken
boer, wiens land overvloedige vrugten gedragen had, die tot
zijne ziele zeide: Mijne ziele gij hebt veel goeds opgelegt voor
vele jaren, rust, eet, drink, en maak u vrolijk, maar wien

de Her den zelven nagt zijne ziel afeischte, waartoe
ik, diende dat verhaal dan wel om ons d'onzekerheid van
leeven voor oogen te stellen? Waarom kristus al toepasse

Besluit v. 21. alzoo. q. d.

Nergens vinden wij dan, dat God ons eene vaste belofte
zekere toezegginge van eene uire leevens gedaan heeft. over
zo kunnen wij ons in't minste daar niet van verzekeren

Hierbij komt nog, dat God niet alleen gene verzekering
van eene uire leevens gedaan heeft; maar dat hij ook den
des leevens, en de jaren, die de mensch naar den loop
nature zoude gehad hebben, door zijne regtvaardige
deelen, om de zonden der menschen, menigmaal afbreekt

Zoodat een zondaar in plaatse van zig op d'onzekeren tijd te verlaaten, moet vreezen, dat God tot straffe van de zijn leeven zal verkorten.

De Schriftuur maakt hier dikwils gewag van
om de zonden der menschen hunnen leevensdraad onvoor
ziens afbreekt, en hunne dagen verkort. Zoo zegd David
van de bloedgierigen en valsche menschen, dat zij de helft
Ps. 54-24. hunner dagen niet zullen halen. David hiervoor vreezende
Ps. 103-25. bad daarom ook zoo ernstig: Mijn God, trek mij niet weg
in het midden mijner dagen. Salomon sprekende van
ongehoorzame en wederspannige kinderen, zegd'er van:
Prov. 20-20 zijnen vader, of zijne moeder scheld, diens lamp zal uit
geblazen worden in't midden der duisternissen. Hierop
Eccle. 7-38. ook de les van den Eccles: Bedrijf niet te veel kwaads
opdat gij niet sterft buiten uwen tijd i. e. voor uwen tijd
gij natuurlijker wijze zoud kunnen leeven, of op eenen
gelegen tijd, als gij nog niet bereid zijt om voor God te
verschijnen. Res hæc patet exemplis quæ scriptura re
viz. de Her et Onan filiis Judæ. Van Her zegd de S
Gen. 38-7. Her, d'eerstgeboren zoon van Juda, was ondeugend voor
den Heere, van wien hij ook gedood is. En van Onan d'and
zone van Juda zegd ze: Onan stortte zijn zaad op d'aar
v. 9. ... Deshalven heeft hem God geslagen, omdat hij die af
lijke zaak deed

1. diluvium de quo Chs. Matt. 24-38.. 2. Sodoma &c. 3. Her, et Onan 4. Chore &c. 5. alia documenta ibid. Num 16. Nadab, et Lev. 10. 7. Rusticus, de quo supra.

Cum itaq Deus justo suo judicio dies peccatoris ob pec
cata sua imminuat, et abrumpat, waarop kan hij zig
verzekeren nog tijd des leevens te zullen hebben?

De vroomste, die'er leeft, heeft gene verzekeringe van
eenigen tijd des leevens; niet tegenstaande Gods belofte
Longitudine dierum replebo eum, zoo veel te minder zal
dan een zondaar de verzekeringe van een lang leeven
ben, dewijl God hem bedreigd den draad zijns leevens
onverziens af te breken?

Waar

Waaruit dan te besluiten is, dat hoe zeer een zondaar ook mag berrouwen dat hij nog wel tijd, en geleegentheid om zig te bekeeren zal hebben, dit teenenemaal onzeker is, en te vreezen is, en dat Godt door zijne regtvaardig oordeel dat zal verkorten, en diensvolgens dat de zondaar zig ijdel daarop verlaat, jaa al willens in zijn verderf loopt.

Quod peccatorem retardare facit conversionem suam ē quod graam veræ conversionis se semper habiturum confidat. Scit sane graam sibi ee necessariam ad conversionem, sed confidit eam sibi ō defuturam, et hanc fiduciam in duobus fundat 1o in misericordia Dei, qui ō vult mortem peccatoris, sed ut convertatur et vivat; 2o in experientia plurimorum aliorum, quos malè vidit vivere, sed qui post malè peractam vitam in extremis voorzien van de hh. Sacramenten nog al beweeglijk en godvrugtelijk gestorven zijn. En dus laat hij zig voorstaan dat 't ook met hem zo gaan kan, en wel gaan zal.

Maar laat en wij eens zien hoe los dat dit vertrouwen is. Atq in primis nolo, nec possum negare Dei misericordiam, immo cum Davide confiteor: Misericordia ejus sup oia opera ejus: apud Dnum misericordia, et copiosa apud eum redemptio; nec nego varios esse, qbs, Deus post malè vitam actam, graam veræ conversionis dedit.

Sed hoc dico, graam illam ee incertam, nullumq peccatorem minimam hbre certitudinem, se illam graam conversionis habiturum in extremis.

En om dit tastelijk te doen zien, moet men maar letten dat alle genade, en wel zonderlingen die der bekeeringe, alleen afhangt van Gods wil en welgevallen, volgens dat Paulus zegd, hij ontfermd zig over dingenen, dien hij wil; Rom. 9. 18.
en volgens de spreuk des Heilands: Spūs ubi vult, spirat. Joes. 3.
En diensvolgens kan de zondaar geene zekerheid hebben, dat de genade der bekeeringe hem daarnaa wel zal gegeven worden.
En inderdaad indien de zondaar daar zekerheid van had, of kon hebben, dit zoū maar alleen kunnen weezen, dat Godt zulks ievers beloofd had; want 't dwaasheid zoū zijn, zig iets, dat van Gods welbehagen afhangt, zeker toe te leggen, zonder dat Godt zulks zeker beloofd heeft.
Nu nergens heeft Godt zulks den zondaar zeker toegezeid.
Wel is waar, Godt heeft beloofd, dat hij den boetvaardigen zondaar in genade zal ontfangen, dat op wat dag de zondaar

zig tot Gode zal bekeeren, Godt zig tot hem zal keeren, als de zondaar zijne zonden uit'er herte zal verfoeijen, Godt aller zijner boosheden niet meer zal gedenken, dat hij zeker zal leeven, en niet sterven; maar nergens zal men vinden dat Godt zulks den zondaar zeker beloofd heeft, viz: dat hij in zijn uiterste wel zal bekeeren, en zijne zonden uit'er herte verzaken.

Jnintegendeel zal men vinden, dat Godt den zulken zondaar bedreigd, dat hij hem zal verlaaten: Aa qua peccaverit ipse morietur, roept Godt bij zijne prophaeten. Quaeretis me et non invenietis, bedreigde de Heiland den Jooden. En in't algemeen

Prov. 1-24- # tot allen die hunne bekeeringe vertraagen, en tot op't laatste willen verschuiven

zegd Godt#: Omdat ik geroepen heb, en gij niet hebt willen hooren, omdat ik mijne hand uitgestoken heb, en'er niemand agt op gaf.... zoo zal ik ook lagchen in uw verderf, en'er mee spotten, als het geene gij vreesde, u zal overkoomen.... Dan zullen zij mij aanroepen, maar ik zal ze niet verhooren, zij zullen in den morgenstond opstaan, dog zij zullen mij niet vinden.

Heb. 12-17.

't heeft gebleeken in Esau, van wien Paulus: dat hij daernaar als hij den zegen begeerde te beërven, verstooten wierd; want hij konde geene wederroepinge verwerven, hoewel hij die met traanen verzogt had. 't heeft gebleeken in Antiochus, van wien de Schrift: Die booswigt bad den Heere, van wien hij barmhertigheid stond te verwerven. Patet in virginibus fatuis.

Hierop koomt ook niet de schrikkelijke bedreiginge die Paulus doet aan alle de zulken, die zig met Gods goedheid paaijen

Rom. 2-4.

en ondertusschen voortgaan in de zonden: Versmaad gij (zeit hij) de rijkdommen zijner goedheid, en verdraagzaamheid en langmoedigheid? Weet gij niet dat de goedertierenheid Gods u tot bekeeringe boetvaardigheid aanleid? Maar naar uwe hardnekkigheid, en onboetvaardig herte, vergaderd gij u zelven een schat van gramschap &c.

Zoo dan ydel is't dat een zondaar, die zijne bekeeringe vertraagd, zig met Gods goedheid paaijd, dewijl Godt niet alleen nergens den zulken zijne genade belooft, de maar integendeel bedreigd hem te zullen verlaaten.

Maar [1] denkt [2] misschien de [3] zondaar: wel daar zijn'er zoo veelen die naa een zondig leeven, op't laatste nog worden voorzien van de hh. Sakr: en godvrugtelijk sterven, dit kan 't en zal met mij ook zoowel gaan?

't antwoord hierop is: 1. Hoe ver dit godvrugtig sterven van zulken gaat, wie zal ons dit zeggen? 2. De liefde ons [illegible] de laatste bewegelijke teekenen het beste van den

vende heffen, en verders met Aug.^s^ zeggen: Sacramen- 145
ta, ô Securitatem damus? // Des hoe zeer een zondaar, die
zig daarmeê paaijd, dat 't met hem ook zoo nog wel zal
gaan, dat hem de hh. Sakr. bediend zullen worden, en
dan gedrugtelijk zal sterven, hoe zeer (zeg ik) een
zondaar zig daarop kan verlaaten, blijkt uit dit weinige, en uit 't gene wij
zoo even God den zulken hoorden bedreigen.

// vraag gij: wel hoe? geeft men de hh. Sakr. zonder gerustigheid? R. In extremis, aiunt Theologi, extrema tentanda. Et quare? R. qa Sacramenta propter hoes &c

Moogelijk zal zig de zondaar met 't v. B. vanden
goeden Moordenaar troosten, en denken, die heeft zig aan 't kruis nog wel bekeerd, en uit Jesus
mond moogen hooren: Hodie &c
R. 't is zoo, troostelijk is dit v. B. voor den zondaar, maar
voor den waaren boetvaardigen zondaar; dog zoo troostelijk als dit v. B. is voor den waaren boetvaardigen zondaar,
zoo schrikkelijk is 't voor den onboetvaardigen, die zijne
bekeeringe tot 't laatste uitstellen wil op hoope van zig op
't laatste tot Gode te zullen begeeven; want behalven dat hij zig
zelven die bekeeringe niet kan geeven, dat God hem die genade
niet schuldig is, ja in tegendeel bedreigd, # zoo is 't
hoog en gantsch ongegrond zijn vertrouwen te stellen op
één eenig v. B., dat 'er in het heel de h. Schrifture maar te vinden is, en dat van eenen zondaar, die, zoodra hij Jesus kende, zig tot hem keerde.

dat hij zulken zondaar, die naa hem, als 't tijd was, niet heeft willen hooren, dan ook niet zal verhooren

Voeg hier bij dat wij in 't Ev: leezen, dat CBs 3 dooden verwekt heeft, en is 'er
wel iemand die daarom zijne bekeeringe zal durven uitstellen
tot naa de dood, op hoope dat hij ook van de dood verwekt
zal worden, gelijk Jesus 'er 3 verwekt heeft? # O!
zeker niemand is zoo dwaas, die daarop zig zal verlaaten.
Waarom dan meer betrouwd op 't v. B. van éénen éénigen,
die op 't laatste bekeerd is, dan op dat van 3, die van
de dood verwekt zijn?

en dat hij zig dan zal bekeeren en beter leeven?

Daarenboven de moordenaar heeft (mag men zeggen)
eigentlijk zijne bekeeringe niet tot 't laatste uitgesteld;
hij heeft Jesus van te vooren niet gekend, en misschien
nu hangende aan 't kruis in 't begin nog meêgelasterd, mids Matt. 27. en Mark. 15. duidelijk zeggen, dat beide de moordenaars Jesus hebben gelasterd, 't w. de hh. Vaders uitleggen, dat zij beide eerst hebben gelasterd, maar d'een heeft opgehouden, en zig terstond bekeerd heeft, ja zijne me-
~~en daarom zig niet daarop 't laatste bekeerd...~~
zoo dat een zondaar, die ~~den Moordenaar niet eens naavolgd~~, die CBs kennende, en zig met zijne goedheid paayende, zijne bekeeringe vertraagd, en uitsteld tot op 't laatste, den goeden Moordenaar niet eens naarvolgd, en moet vreezen, dat
hij met den kwaaden moordenaar van Jesus aan de verblindheid
en versteendheid zijns herte overgelaaten, in zijne zonden zal sterven en eewig verlooren gaan.
de makker bestrafte Luk. 23. 40.

1755. In primo Sacro vide Fer. 4. post Dom. 14. Quod.
1740.

Conclusio: 3°. Ik sluit dan, en zeg aan allen, die hunne bekeeringe uitstellen, met den Eclus. 5-6. Zeg niet, O zondaar, die u tot uwe uiterste met Gods barmhertigheid wild paaien, zeg niet: De barmhertigheid des Heeren is groot: hij zal zig over de menigte mijner zonden ontfermen; want zijne ontferming, en zijne gramschap koomen schielijk aan; en zijne gramschap ziet op de zondaars; viz: om die te straffen: en dan voegd hij daar nog bij als tot besluit: Vertoef niet u te bekeeren tot den Heere te bekeeren, nog stel het niet uit van dag tot dag; want zijne gramschap zal schielijk koomen; en u in den tijde der wraake vernielen.

2°. Ik zeg aan allen, en een ider: Tragt zoo te leeven, gelijk gij eens hoopt te sterven, en bid God dagelijks om eens zalig te moogen sterven; gedenk tog wel de spreuke van
„ den h: Augustijn: „Wild gij wel sterven? Leefd wel: die
„ wel leefd kan niet kwaalijk sterven; een goede dood is de
„ vergelding van een goed leeven„ ; 't welk mij en U allen verleene de Vader, &c. Amen

Ecce defunctus efferebatur filius unicus matris suæ. Luc. 7. v. 12.

Dominica 15 Pentecostes 1743. 52.
63.

Inter plurima Messiæ venturi magnalia prædicta à Prophetis destructio mortis. A. A.
Godt de Heer (ait Isaias) zal de dood voor altoos verdrijven. Isa. 25. 8
Van de hand der doodt (ait Deus per Oseam) zal ik ze vrijmaken, ik zal ze van de dood verlossen. O Ose. 13. 14
doodt! ik zal uwe doodt wezen; ik zal uwe beete zijn, o helle!
Deze en diergelijke voorzeggingen der propheten zijn volbragt wanneer de Heere Chs, gelijk de kerk van hem zingt, „mortem nram moriendo destruxit.„ deze voorzeg- Conf. h: 6. 2. 14
gingen zullen ook nog volbragt worden naar den lighaamen ten jongsten dage, als (gelijk Paulus deze voorzeggingen uitlegd) dit sterfelijk lighaam d'onsterfelijkheid zal aangedaan hebben; want dan (ait Paul) volbragt zal worden dit woord der schrifture: de doodt is verslonden, 1. Cor. 15. 54.
en geheel overwonnen; waar is, o doodt, uwe overwinning? waar is, o dood, uwe prikkel?
Sed cum tempus implendi hujus vaticinii, de Chs verschenen zynde op d'eerste wijze nog exspectaretur, en nu nog verwagt word op de tweede wijze ten jongsten dage vervuld te zullen worden
visum fuit interim Dno præludii vice specimen ejus edere victoriæ in excitandis qbsdam ad vitam defunctis.
Est in his adolescens Naimitanus, de quo præsens Ev. Plura utilissima
Sic efertur tumultuandus, o decrepitus senex; sed adolescens; o vitæ pertæsus mendicus, sed juvenis opulentus spe longioris vitæ plenus; o pater superstite mortem stabilitis sermo hærede, sed adolescens adhuc expers nuptiarum; filius o unus è multis, sed unicus; filius o utriusq parentis superstes, sed viduæ. In tanto luctu auspicatus accidit Dni occursus, qui lugubri mortis spectaculo, afflictam primò verbis, dein facto solatur viduam, reddito filio, luctum oem in gaudia vertit.
Quæ oia utilissimas de morte lectiones nobis suppeditare possent

in hoc Ev: observare possemus v.g. quod adolescens, filius matri carissimus, et unicus efferatur; in matre quod vidua esset; in turba quod funus comitetur; sed his missis (63. in 3o sacro veram ideam vitæ humanæ proposui vide F. V. A. 4. quadr)

Sed his missis animus nunc nobis e imaginem harum exequiarum peccatori spirituali defuncto applicare et breviter videre, quod ille (à qbus, et quo) tumultuandus efferatur.

Propositio Hunc in finem assumti textus verba: Ecce defunctus de verbo ad verbum peccatori applicabimus // Attendite in praelecto Ev:

//2º quid hoc nos docere debeant videbimus.

Ev. Lucas descripturus exequias defuncti ait: Ecce Per hoc verbulum Ecce Evangelista lectoris attentionem excitat. Attamen observandum, quod attentionem exigit Ev., non ad exequias referendum esse (his n nihil e quod frequentius atq usitatius) sed ad miraculum, quod in occasione harum exequiarum patravit Servator: deinde et ad mysterium hoc e referendum, quod sub hujus funeris apparatu delitescit. Ecce (inquit) defunctus Q.d. Intendite huc mentis oculos Christiani, et sub adolescentis elati imagine peccatorem spiritualem defunctum attentius contemplamini.

Peccator verè spiritualis defunctus e, quod n mors huic adolescenti fuit, hoc peccatum e peccatori. Mors vitam aufert corpori, peccatum vitam aae. Accipite Chrysologum serm: 39. Quod e aa (ait) corpori, hoc e „Chs: sine aa corpus n vivit, n vivit aa sine Christo: recedente aa, mox corpori fœtor, corruptio, putredo, vermis, „cinis, horror, et oia visu detestanda accedunt: discedente Deo, confestim venit in aam peccatorum fœtor, corruptio criminum, vitiorum putredo, conscientiæ vermis, „vanitatum cinis, infidelitatis horror, et fit in corpore „sepulcro vivo funus aae jam sepultum„

En igr defunctum spiritualem, dico, peccatorem et defunctum filium unicum matris suae, vir: Ecclesiae, quae pro oibs suis membris, quasi pro unico filio, curam gerit: ~~[illegible]~~ ^ mortem aae singulorum deflet quasi filii unici.

^singulos parturit Sacrae Baptismi, singulos nutrit Verbo Dei et SS. Eucharistia, et si contingat aliquos peccato mori

Ev. Lucas pergit et addit de adolescente Ev. Efferebatur. atq in eo notamus morem Judaeorum sepelientium mortuos suos extra civitatem; contra quam nos facimus Christiani, qui mortuos nostros in templis aut coemeteriis tumulamus, more, cui martyrum sepulturae dedit

dederunt originem. dog 't gene dus wel eer geschiede om gods Martelaaren

Si autem illud Efferri spiritali defuncto applicamus, [scilicet] peccatorem ab interno consensu ad externum procedere delictum. Et hoc ut melius capiamus observandum Dominum tres mortuos excitasse, viz. filiam Jairi archisynagogi adhuc domi jacentem in lecto; hunc de quo agimus, adolescentem, qui efferebatur; et Lazarum jam sepulcro conditum, et fœtentem. S. Aug.s tres peccandi gradus in his tribus defunctis observat. Sicut, inquit, tribus gradibus ad peccatum pervenitur, suggestione, delectatione, et consensione; ita ipsius peccati tres sunt differentiæ: in corde, in facto, in consuetudine, tanquam tres mortes. Una quasi in domo, i.e. cum in corde consentitur libidini: altera jam prolata, quasi extra portam, cum in factum procedit assensio: tertia cum vi consuetudinis malæ tanquam male terrena premitur anima, quasi in sepulcro jam putrido. Quæ tria genera mortuorum Dominum resuscitasse legimus. Lib. 1. de ser. Dni in monte ad Matt. 5-28. Similia habet S. Greg. 4. Mor. 5. Efferri ergo, est peccatorem ab interno consensu ad externum procedere delictum.

te eeren; is daarnaa verbasterd, zoo verre dat de plaatzen der Offeranden en godsdienst de gemeene begraafplaatzen geworden zijn; 't gene niet alleen strijd tegen de heiligheid dier plaatzen, maar ook benauwde reuk en damp veroorzaakt. Waarom ook verscheide godvrugtigen bij hunnen uitersten wille beschikken dat zij niet in de kerk, maar op 't kerkhof moeten begraaven worden. daar wierd dan een doode uitgedraagen.

2.o Efferri etiam hoc modo explicari potest ut sciet peccatorem publicé peccare cum aliorum scandalo; atque tunc Jairi filia domi mortua sciabit peccatorem clanculum peccantem, adolescens ex: publicé peccantem, et Lazarus jam sepultus et fœtens peccatorem qui in sepulcro vitiorum fœtet, et qui proscripto omni pudore gloriatur cum male fecerit, et exultat in rebus pessimis. Prov. 2-14.

3.o Efferri etiam naam peccati innuit, quod vix adeo celari potest quin propaletur. Tussis, fumus, amor sponte se produnt, ita peccatum. Hinc illud commune proverbium: Het zal niet verborgen blijven, al zouden de raven het aan den dag brengen. Vultisne exemplum? Mosen cogitate. Exod. 2-14 die twee Hebreën, twist hebbende met elkanderen, wilde bevredigen tot antwoord kreeg: Wie heeft u tot oversten en regter over ons gesteld? Wilt gij mij ook doodslaan, gelijk gij gisteren dien Egyptenaar doodgeslagen

hebt? Moises (zegd de text) wierd bevreesd, en hij zeide
Hoe is die zaak uitgekomen? Hinc Lutes: Laster men in
Eccle. 10-20 gedagten den koning niet, nog spreek niet qualijk van den
rijken in't binnenste van uwe kamer: want zelfs de vogels
des hemels zullen uw zeggen overdragen, en de gevleugel-
den zullen uwe woorden uitbrengen. Sed esto lateat
hoes peccarum: quid juvat, cum o lateat Deum: wiens
Prov. 15-3 oogen (ait Salomon) op alle plaatzen beschouwen de goe-
Jer. 32-19 den en de quaden; wiens oogen (ait Jer.) open zijn over
Heb. 4-13. alle de gangen van Adams kinderen. Deniq. certo ve-
tius effertur in publicum tempore extremi judicii: wa-
vast gaat de spreuke des zaligm: daar is niets zoo bedekt
Matt. 10-26 of het zal ontdekt worden, en daar is niets zoo verborgen
C. 25-44. of het zal bekend worden. Zoo dan, dat de geestelijke
doode, ik zeg, de zondaar word uitgedragen, die geeft
de natuur der zonde te kennen, die dat eigen heeft, dat
ze zelden of noit verborgen blijven kan, 't hans noit von
^ Godt verborgen is, en eens voor al de wereld geopenbaard zal worden.
4°. De zondaar die word uitgedragen, atq. illud
|| tales. Prov. 2-14 notat ejus impudentiam et projectam audaciam: urpe
Item. C. 30-20 cui o satis e aliunde propalari peccarum suum; sed
ipse met illud data operâ propalat. || Zoodanig was wel
eer het zondig Israël, aan wien Godt daarom ook zeide:
Jer. 3-3 Gij had een hoeren voorhoofd, en gij wilde u niet schamen.
En wederom door Isaias: Zij hebben op hunne onbeschaamd-
gendheid geroemd, gelijk Sodoma, zonder die te bewim-
pelen. Summus peccati gradus. Unde subjicit vo-
Isa. 3-9. Wee hunne zielen, want hunne booshéden zijn hun ver-
golden.
5°. Deniq. defunctus efferebatur, atq. illud sig-
^ si pro meritis cum ipso ageretur peccatorem ^ debere efferri è contubernio fidelium, ob
spiritualem quem emittit faetorem; sicuti cadavera ob
3. Cor. 5-5 faetorem tumulo mandanda efferuntur. Hinc Paulus Co-
rinthium incestuosum, ne totam massam corromperet, efferebat. || Sic monet Corinthi-
11. 11 os quod se gerere debeant erga spirituales defunctos, me-
|| Idm hunc Pauli modum Eula olim ik heb u geschreven, dat gij u niet zult vermengen, met
segregabat peccatores etiam iemand, die den naam van broeder hebbende, een hoe-
panitentes à coiene, sacrificii. & reerder is, of een gierigaard, of qualijk spreker, of
dronkaard, ja dat gij ook met een zoodanigen niet zult
eten. + zel ve word nu nog onderhouden, omtrent grôte en hardnekkige zondaars die in

serm. (Scio propter peccantium multitudinem rarò id hodie posse fieri, attamen quantum possumus eos efferre debemus; dico, quantum possumus tales fugere et evitare debemus. Pro aliquando tempore divina justitia efferet peccatores atque exturbabit in tenebras exteriores, cum mittet angelos suos qui peccatores tamquam zizania colligent in fasciculos ad comburendum. At interim dum hic zizania tritico permixta sunt, tolleranda sunt, et quantum possumus evitanda sunt. Atque sic defunctos spirituales, dico peccatores, efferre debemus.

NB parenthesi inclusa omitti debent.

Matt. 13-30.

Habetis A. A. quod peccator efferatur. à quibus efferatur nunc breviter accipite.

Varios portatores hic enumerare possemus; ~~qui~~ sed ne ab adolescente nostro Ex. longius abeamus, dico, spem longioris vitae esse spiritualem peccatoris portitorem; hac n. spe delusus pergit in peccatis, sibique persuadet satis temporis superesse sese convertendi. NB vide et pergetur in serm. hujus Dominicae 1739.

NB de portatoribus nihil dixi, quia tempus effluxerat. Sed in primo sacro monitum fuit de duobus primis portitoribus ex serm. 1739. hujus diei.)

de kerkelyke ban gedaan worden. (Dog alhoewel dus alleen zommige grote en verharde zondaars door den kerkelyken ban uit de gemeenschap der gelovigen uitgedragen worden, egter ook nog moeten wij ~~[illegible]~~ ons van alle grote zondaars op zekere wijze afscheiden, met zoo veel 't mogelyk is hunnen gevaarlyken ommegang te vermeiden.)

Applicao 1°. Bemerkten wij dat de zonde is aan de ziel, 't gene
de dood is aan 't Lighaam &c, hoe zeer moet dit ons Leeren
nog veel meer te schrikken en te schroomen voor de dood
der ziele, dan van 't lighaam? 't is natuurlijk dat men
een schroom heeft voor de dood des Lighaams, mits ze een
straf der zonde is Gen. 2-17. Waarom ook menigmaal de kr
ligsten 'er voor schroomen. Maar hoe veel te meer is die
Matt. 10-28 dood te vreezen waardoor ziel en Lighaam verdoemd zal
worden in de helle? Des zeggen wij met d' Ecclus: vlugt
Eccli: 21-2. voor de zonde als voor een slang.

2°. Bemerkten wij dat de kerk de dood der ziel van
ider zondaar beweend als van haaren eenigen zoone!
1. O! wat een troost voor den zondaar &c?
2. hoe zeer moet dit de vroomen aanzetten om met de kerk
voor de geestelijke dooden te bidden, op hoop dat, gelyk er
Saulus door de gebéden van Stefánus is geworden een Pau-
lus, gelyk Monica door haare gebéden de bekeering van
haaren heidenschen man Patricius, en zoone Augustinus heeft ver-
krégen, zij ook de bekeering van hunnen man, vrouw, zoon
dogter, naastbestaanden, of medegelovigen eens mogen
verkrygen.

3°. Bemerkoen wij met den h. Augs. dat men door 3
verscheide trappen d' ingeeving, 't behaagen, en de toestem-
ming tot de zonde als word uitgedraagen, en tot den dood
zelfs koomt? dit moet ons leeren d' eerste beginzelen en
aanleidingen tot de zonde verwerpen; want wel waarachtig
Eccli. 19-1. is de spreuk van den Ecclus: die kleine dingen niet agt, zal
allengjes vervallen.

4°. Bemerkten wij dat een zondaar ook geestelijker
wijze word uitgedraagen als hij ópenslijk met verargernis
// dit moet ons Leeren van anderen zondigd? // Hoe veel meer ~~moeten wij~~ op onze
hoeden te wezen. dat wij zoo niet uitgedraagen worden, op dat
wij dus niet alléén ons zelven, maar ook anderen niet ver-
doemen in de helle. Schrikkelijk is 't gene de heiland van
Matt. 18-6.. zulke geestelyke uitgedraagene dooden zegd: Matt. 18.

5°. Bemerkten wij dat 't uitdraagen van den geestelyke
dooden d' eigenschap der zonde aanwijst, naam dat de zonde
zelden ten eenmaal verborgen blijft, tans noit voor Gods
alziende oog verborgen is, en eens voor al de werreld zal
uitgedraagen en verópenbaard worden? O! hoe zeer leert
Prov. 18-13. dit ons de waarheid van de spreuke des Wijzemans: die zijne
booze daaden verbergd, zal niet te regt koomen: maar die
ze belijd en 'er afstand van doet, zal barmhertigheid ver-
werven.

6°. Bemerkten wij dat 't uitdraagen eener geestelyke doo-

woorden wil te kennen geeven, dat hij meenigmaal tot
dien afgrond koomt, dat hij alles versmaadende, zig
verblijd in zijn kwaad, en zig verheugd over de snoodsten
zaaken? O! Wat een waarschouwing voor den zulken,
'tgene Salomon zegd: Een godloos mensch als hij in de
diepte der zonde gekoomen is, agt het niet. Maar (voegd
hij'er bij) smaadheid en schande volgen hem van agteren naa. Prov: 18-3.
7° Bemerkten wij, dat, wier een zondaar naar verdiensten gehandeld, hij om zijnen geestelijken stank uit
't midden der geloovigen moest uitgedraagen en verbannen worden? Ja zal die tijd eens koomen als de heer
zijne Engelen zal zenden, &c? ei! dat dit den zondaar
bij tijds een zalige vrees aanjaagen, dat alle, en ider
leere zig in zeden en gedrag van de zulken afscheiden.

Misericordia motus sup. eam dixit illi: noli flere, et accessit &

Luc. 7. v. 13.

Dominica 15 Pentecostes
1742. 54. 68.

Quam cum vidisset Dns, misericordia motus sup eam dixit: noli flere &c Luc. 7. v. 13.

Dominica 15 Pentecostes 1742

Wel te regt zei eertijds de wijze Salomon: de vreugd eindigd met rouwe. Prov. 14. 13. A. A. de waarheid dezer spreuke leerd ons dagelijksde d'ondervinding: ~~[illegible]~~ Eene vaste preof hebben wij hier van, in 't heil. h. Ev. daar komt ons voor ~~[illegible]~~ een weduwe rijke, en aanzienlijke vrouw, die, ~~[illegible]~~ ~~agen~~ eenen eenigen lieven Zoon had, dien zij met regt mogt noemen, gelijk wel eer Anna haaren Zoon Tobias noemde, Tob. 10. 4 ~~[illegible]~~ het ligt haarer oogen, den steunstok haares ouderdoms, den troost haares levens, de hoop haarer nakoomelingschaps. Maar, zie! wat vreugde deze vrouw in haaren eenigen lieven Zoon ook mogt scheppen, de zelve eindigde met rouwe. Daar wierd een doode uitgedragen (zeit Ev.) die een eenige Zoon van zijne moeder was, zijnde zij een weduwe, en daar was veel volks van de stad met haar, de moeder, die 't lijk meevolgde, weende bitterlijk, waarom de Zaligm haar al troostende zeide; wilt niet weenen. en dus is in deze voegen, den aanzien van deze vrouwe Salomons spreuk wel waaragtig: Extrema gaudii luctus occupat.

Edog indien wij het gevolg dezer geschiedenisse ook wederom aanmerken, zoo zullen wij deeze spreuke ook mogen omkeeren, en zeggen: Extrema luctus occupat gaudium; Licet n hæc historia pp multas circumstantias videatur tristissima, viz: si obitum filii viduæ, unici dilecti spectemus: at tamen pp admirabilem Xti clementiam, atq singulare illud miraculum, e lætissima, et consolatione plenissima. inzeker hoe troostelijk is 't ~~meer~~ dat Jesus de bedrukte, en weenende moeder ziende, met barmhertigheid over

haar bewogen wierd, ? dat hij haar aansprak, en zeide
wilt niet weenen ? dat hij toetrad, de baar aanraakte
den jongeling met een woord verwekte, en aan zijne moeder
wedergaf ?

Propositio. Z is dit V. B. van den barmhertigen Jesus ? 't welk
nu ons allen tot een spiegel zullen voorhouden, ut
(1mo quidem) dicamus quo nos exemplo Christi deceat esse mi-
sericordes,
(2do Unam alteramve rationem miserendi breviter
subjiciemus.) Attendite.

Als de Zaligm. met zijne discipelen van Capharnaum
naa het ~~Stadje~~ Steedje Naim ging, ontmoette hij omtrent de
poorte van Naim een lijk van eenen dooden, die één éénige
zoon van zijne moeder was, zijnde zij eene weduwe. de
Zaligm. ziende de moeder met groote droefheid overgo-
ten over het afsterven van haaren éénigen zoone, wierd
met barmhertigheid over haar bewogen, hij sprak haar
zeer troostelijk aan, en zeide: Wilt niet weenen. explic. Ne
ne putaret hac vidua, cum diceret, Noli flere, quem-
admodum esueverunt amici, o ea se flendum immode-
rate, qa unicuiq semel moriendum sit, et qa Deo ja
placuerit eum è vita evocare, ne, inquam, putaret eum
solis verbis agere et consolari, ut solent hoc homines
parte, statim, ut hoc dixerat Jesus, ad rem opus
quo consolatorem efficacem se praestet, et re ipsa op
tuleretur, se accingit; tangit loculum, et ait, Adolescens
tibi dico surge; et resedit qui erat mortuus, et dedit
illum matri suae.

In hac historia quatuor notanda sunt ad propositum
nostrum spectantia 1o dat de Zaligm. met barmhertig-
heid over deze Weduwe bewogen wierd, 2o dat hij haar
met troostelijke woorden aan sprak ~~gesproken heeft~~, 3o dat
hij met de daad d'oorzaak van haare droefheid weg
nam ~~genomen heeft~~ en 4o dat hij dit alles door eigen bewe-
ginge, ongevraagd ~~gedaan heeft~~. door al 't welk de
Zaligm ons een volmaakt V. B. van eene Kristelijke
barmhertigheid gegeven heeft.

En

En wel 1°. zal onze barmhertigheid, naar 't Y. B.
van den Heere Chs een Kristelijke barmhertigheid weren,
daar word verzogt eene inwendige medogentheid,
en geneegentheid, om den evenmensch te helpen. dit
brengt 't woord van barmhertigheid, zelfs mede; want
dan zijn wij regt barmhertig, als w' ons inwendigien
uit 'er herte erbarmen, of ontfermen, over 't ongemak
van den evenaasten.

Zonder dit hebben geene werken van barmhertig-
heid, küünen regten eisch; want hoe groot, en schoon,
de zelve ook mogen wezen, zij ontleenen hüüne deftig-
heid, niet zoo zeer uit de grootheid der giften, dan
wel uit de tederheid, en geneegentheid des herte daar
ze meegegeeven worden.

Dus zegt de Heere Chs, dat ook zelfs een teugkoud Matt. 10-42
water, met een goed hert gegeeven, zijn loon niet
zal verliezen. Daarom prees hij de gifte van d'arme ^zoo zeer
weduwe, die maar 2 kleine penningjes in d'offerkist Marc. 12-43
geworpen had; en integendeel verwierp hij de groote
giften die de rijken daar hadden ingeworpen.

Hierop ziet ook d' Apostel Paulus als hij zegt: si 1. Cor. 13
distribuero in cibos pauperum oes facultates meas
caritatem autem o habuero, nihil mihi prodest. Hun
item Aplus Joes: zoo wie het goed dezer wereld heeft, 1. Jo. 3. 17
en zijnen broeder ziet gebrek lijden, en zijn hert
voor hem sluit, hoe blijft de liefde gods in hem? NB
quod Joes o dicat, en zijn hand voor hem sluit, maar;
en zijn hert voor hem sluit; want al sluit men zijne
hand juijst niet, al is de hand al open, om den behoef-
tigen te helpen, 't is niet genoeg, 't hert moet ook
open wezen, men moet met barmhertigheid bewogen
wezen, en die zoo niet en geeft, hoe (zegt Joes) blijft
de liefde gods in hem?

Zoodan zullen onze werken van barmhertigheid
goed en verdienstig weren, uit 'er herte moeten zij
geschieden; wij moeten naar 't Y. B. die zaligen met
barhertigheid bewogen worden.

2°. Edog om ons ook niet d'innerlijke barmher-
tigheid niet te bedriegen, en opdat wij ons niet inbeel-
den, dat het al genoeg zou zijn, dat men zijn aande-
heeft van de droefheid, en élende des evenaasten, zoo
moeten wij weeten, dat 't maar een kleine, of geene barm-
heid is, die in 't herte verdwijnd zonder, tot de woor-
den, en werken, te komen, als het geschieden kan,
3. wij moeten wel weeten dat de barmhertigheid in 't hert
wel begint, maar van daar voordgaat tot de mond en
handen.

Zoo dan behalven d'inwendige medogentheid, is
'er ten tweeden ook van nooden, een troostelijke aanspraak
waar door wij d'élenden van onzen gebrekkelijken even-
mensch verzagten. Sic Chs in Ev. misericordia motus
suff eam dixit, noli flere... sic et nos...

Daar zijn menschen, die, alhoewel zij van zins
zijn hunnen evenmensch te helpen, en hem ook met de
daad behulpzaam zijn, egter zulke bittere, en vinnige
woorden gebruiken, dat eerlijke menschen dikwils
liever hadden de gifte te derven, dan zoo onfatsoenlijk
aangesproken te worden. Zeker zulk spreken hebben deze
luiden van den zaligm. niet geleerd. verum Chs forte pote-
rat accusare viduam, quod ipsius nimia indulgentia
perierit filius ante tempus &c. sed o vult addere
afflictionem afflictæ: Noli flere, inquit, &c. hoe ver-
verschillen zij dan van 't G. B. des zaligm. die het-
Verre zijn ook alle de zulken van de lesse des wij-
zemans, die wel uitdrukkelijk zegt: Geef aan die u
Eccl. 4-5... bidden, geen reden, om u agter uwen rugge te verwenschen
... Neig uw oor tot den armen zonder droefheid: kwijt
uwen pligt, en geef hem met goedertierenheid een
C. 18-35. zagt andwoord. Item: Zoon, voeg geen verwijtingen by
uwe weldadigheden; en als gij iemand wat geeft, doet
hem geen droefheid, aan door kwaade woorden. Zal
dauw de hitte niet verkoelen? alzoo is een goed woord
beter dan de gifte. NB wat d'Latus hier zegt. ‖ Ver-
‖ Nonne ardorem refrigerabit ros? sic et verbum melius, quam datum. Zeker, een zoo eer gelijkenis die hij hier gebruikt! Want gelijk de dauw de kracht

hemels de droogte der aarde wegneemt, en de vrugten
verkwikt zonder de minste beschadeginge, maar met
eene groote zoetigheid, zoo ook, wil d' Ecclus zeggen,
een goed woord bij de gifte d' aalmis gevoegd, verzoet d'el=
lende van den bedrukten armen met groote blijdschap, en vertroos=
tinge; maar integendeel vinnig toegrauwen, mag
met regt bij de donder, en hagelbuijen vergeleken
worden, waardoor het aardrijk wel bevogtigd word,
maar meenigmaal met groot nadeel van de vrugten, die ~~alle~~ neer=
geslagen, en beschadigd worden; en zoo ook, wil de
wijzeman zeggen, als iemand aan zijn evenmensch
eene gifte aalmis geeft, maar met harde en bitzige woorden,
des bedrukten armen uiterlijke nood word wel verzagt, maar
d' inwendige droefheid over zijne ellenden word groo=
telijks vermeerderd. En vervolgens, Verbum melius
quam datum, i.e. om de droefheid van den bedrukten armen te
verzagten is een troostelijk woord bekwamer, dan ~~als~~ eene gift, of
aelmis met vinnige woorden gegeven.

Zoo dan zijn wij van zins den evenmensch te helpen
wij moeten ons wel wagten, dat wij hem door vinnige
woorden niet meerder bedroeven, dan ~~als~~ wij hem met eene gifte, of
aalmis helpen.

Kunnen wij niet geven, het gene ons gevraagd
word, wij moeten wel toezien, dat wij immiddels onzen
woorden pligt niet vergeten; want hierdoor zullen
wij toonen dat 't ons aan de magt ontbreekt, en niet
aan den wille, dat wij niet ~~en~~ geven. Unde S. Aug. in ps. 103
Cui dare ō potes, quod petierit, ō spernas. Si dare
potes, da: si ō potes, affabilem te praesta. Coronat
Deus intus voluntatem, ubi ō invenit facultatem.
Qua Augni sententia concordat cum Paulina: In= 2. Cor. 8-12
dien de wil vaardig is (of de vaardige wil daer is,
hij word aangenomen naar het gene iemand heeft
niet naar het gene hij niet ~~en~~ heeft.

3°. Dog is 't dat godt ons gezegend heeft, en
dat wij de magt hebben om den evenmensch met de da
te helpen, zoo moeten wij 't niet bij zoete woorden
laaten berusten, maar dan is 'er ten derden van nood
dat wij d' uiterlijke werken voegen bij d' inwendige ge
negenheid, en bij de goede woorden. Sic Chs respexit
afflictam viduam...... Sic et nos juxta Chri exemplum.....
Dus beschrijft de Wijzeman den regtvaardigen, dat
hij in zijne barmhertigheden te oeffenen te werk gaat
want als hij ons op de aanstonds aangehaalde plaatse ver
maand had, dat w' ons tog zouden wagten, van bij onze
weldaadigheden geen verwijt te vervoegen, zoo voegt
Eccle. 18-17. hij 'er bij: Een goed woord overtreft dat de gifte, ma
dog bij een regtvaardig mensch zijn zij beide gaar
te vinden. q. d....
Hiertoe maand ons ook aan d' Apostel Joes. Filioli
1. Jo. 3-18 inquit, o diligamus verbo, neq. lingua, sed opere et ve
ritate q. d... Jaa zoo verre is 't 'er van daan, dat de
regte liefde, en barmhertigheid in zoete, en troostelij
woorden, zonder werken zou gelegen wezen, dat
zelfde Joes integendeel rond uit zegt: Zoo wie het goe
4. 17. dezer wereld heeft, en zijnen broeder ziet gebrek lij
en zijn herte voor hem sluit, hoe blijft de liefde Go
in hem? Et tum addit: Filioli, o diligamus &
Hoord ook hoe d' Apostel Jac: hier van spreekt:
Jac. 2-15.. Indien 'er een broeder of Zuster naakt, en bloot is, en
gebrek aan dagelijkschen nooddruft lijdt, en dat ie
mand van u tot hem zegt: gaat in vrede, weest warm
en wel verzaadigd, zonder hen te geven, het geene
't ligchaam noodig is: Wat zal dat helpen? q. d.
Zoodan willen wij regte Kristelijke barmhertigen
wezen, naar 't v. Cs. van Chs ons hoofd, bij d' inwendige
genegenheid, en bij de goede woorden moeten w' ook
de werken voegen. 't was Chs niet genoeg, dat hij
de Weduwe met woorden troostede, hij gaf ook met
de daad te kennen, dat hij inwendig medogenheid
met haar had, ten dien einde verwekte hij haaren zo
en

en gaf hem levend aan haar weder. en dus wij ook,
willen wij toonen dat wij regt medoogen hebben met
den evenaasten, door onze werken moeten wij 't toonen,
naar ons vermogen moeten wij hem helpen, en dan zullen wij
regt barmhertigen genoemd mogen worden.

4º. Eindelijk boven dit alles, is 't dat wij den
Zaligm. willen navolgen, en volmaaktelijk barmher-
tig zijn, zoo moeten wij met onze weldadigheden niet
wagten, tot dat z' ons met zulke bede afgevraagd wor-
den, dat wij ze niet zonder schaamte, of schande kunnen
weigeren; want 't gene zoodanig word gegeven, nauwe-
lijks een weldadigheid mag gerekend worden; 't is
voor een eerlijk hert al duur genoeg gekogt dat met
beden, en traanen betaald is. daarom geven moeten
wij, als wij maar weeten dat 't noodig en welgesteed is, al is 't dat w' uit
schaamte niet eens aangesproken worden; want zulke
behoeftigen, die niet durven spreken, eigentlijk de
regte armen zijn, en vervolgens ook zulken moeten
wij ongevraagd te hulpe komen, en zoo zullen wij den
Heiland J. C. navolgen, die, wijnige gelegentheden
uitgezondert, in dew hier de zaak anders vereischte,
al eer zijne barmhertigheid te werk stelde, dan hij om
hulpe verzogt wierd. Immers zier maar in 't huid
h. Ev. sponte, nec rogatus miseretur viduae... Jaa wat
roept de komste van Cbs op deeze wereld, en al wat hij voor onze zaligh:
gedaan heeft, ons anders toe, dan, wel dat hij onzer eerst, en zelfs ongevraagd
ontfermd heeft? daarom roept hij bij Isaias: ik ben
gevonden van de genen, die mij niet zogten: ik ben
openbaar geworden den genen, die na mij niet vraag-
den. Daarom zegt ook Paulus: Hi vindoet God
zijne liefde tot ons uitschijnen, dat in den tyde als wij
nog zondaars waren, Cbs voor ons gestorven is. Hier
mee komt ook overeen d' Apostel Joes. dew zegt: Hier
in bestaat de liefde, niet dat wij God bemind hadden,
maar dat hij ons eerst bemind heeft, en zijnen zoon ge-
zonden heeft tot verzoeninge voor onze zonden. En dan
besluit Joes hier uit hoe wij elkanderen, naar 't v. b.
van Gode, en J. C. moeten beminnen. Welbeminden, zegt Joes,

Right margin notes:
HB. 1768.
effluxo tempore
conclusi

Isa. 65-1

Rom. 5-8

1. Jo. 4-10

heeft Godt ons aldus bemind, zoo moeten wij ook
#anderen beminnen. Q. d. ....

Dat is eerst eene opregte barmhertigheid. Perfecta
„misericordia e (Aug. hom. 39. int. 50.) ut ante occur-
„ramus esurientibus, quam roget mendicus. Non n e per-
„fecta misericordia, quae precibus extorquetur„ Item
Tract. de Orat. et Miseric. Non e illa misericordia de-
„putanda, quae clamoribus extorquetur; aut e ille mer-
„cedem sui operis accipit; qui diu patitur se deprecari
„qdo e id efficit Dei mandato, sed precibus prostitu-
„misericordiam suam lacrijmis vendidit„ Vide eum
in ps. 103. Conc. 3. ubi exponit illud ps. 40. Beatus
qui intelligit sup egenum, et pauperem.

Zoodan zullen wij regt volmaakt barmhertig zijn;
het moet genoeg zijn om ons tot barmhertigheid te be-
weegen, dat wij weeten dat'er gebrek is; eerlijke be-
hoeftenmoeten wij deze schaamte niet aandoen; dat zij
twemaal ellendig zijn, eens door gebrek, en eens
door overlastig bidden; maar naar S. 4. B. des Zal-
qui sponte, nec rogatus viduae afflictae miseretur, a
nobis aliorum e miserendum.

ik zeg behoeftigen, die niet luiëren, nog den drank zijn toegedaan, maar hun best doen, zulk-

2da Pars.

Haec de miserendi modo sufficiant. Supere ut ad
rationes ob quas e miserendum veniamus.

1ma e Chri Dni exemplum, de quo hucusq egimus.

~~2da e expressum Dei mandatum, dat ons zeer streng
tot d'oeffening dezer deugd verbind. In d'oude Wet
sprak hij er van aldus: Ego praecipio tibi, ut aperias ma-
num tuam fratri tuo egeno et pauperi. En door den
Wijzeman: Fili, eleemosynam pauperis ne defraudes
et oculos tuos ne transvertas à paupere. En om kort
te gaan, zie maar eens op d'uitspraak des eeuwige regters~~

2da e immisericordium supplicium. Audi quid
Judex in judicio impiis dicturus sit. Discedite à me
maledicti in ignem aeternum, qui paratus e diabolo
et angelis ejus. Schrikkelijke uitspraak! Maar wat
hebben deze vervloekten gedaan? Esurivi n et c.
't verzuim van de barmhertigheid is alleen, genoeg om

om tot 't eeuwig vuer verwezen te worden.
Zoo wie dan niet geeft om 't ℣. B. van den Heere J.,
die zie maar op d' eeuwige, en ongelukkige straffen, die
onbarmhertigen te verwagten hebben. 't gaat vast
gelijk Jacobus 2 zegt: Judicium sine misericordia ei, qui Jac. 2.
fecit misericordiam.
Dog ik wil hoopen, dat U. A. veel redelijker zijt,
dan dat gij anders niet zoud willen barmhertig zijn, als dan.
door de vreeze van verdoemenisse geprangd zijnde, 't is
al te slaafelijk uit zulk een inzigt, en anders niet
barmhertig te zijn. - Daarom voeg ik hier eene
3de reeden bij, te weten het loon, dat de barmher-
tigen te verwagten hebben. Beati, inqt Chs, mise- Matt. 5.
ricordes quoniam ipsi misericordiam consequentur.
Adde felicem judicis in extremo judicio sententiam,
waarmede hij d' uitverkoornen zal verwelkomen:
Venite benedicti patris mei, (dicet tunc Chs) possi-
dete... Maar wat hebben deze gezegenden gedaan?
waarmede zullen zijn dien regtvaardigen regter
aldus verbonden hebben, dat zij met zulke geluk-
zalige woorden in gods rijke zullen binnen geroe-
pen worden? Esurivi n, et dedistis mihi... ô! 't is
barmhertigheid, met haare werken, die de poorten
des hemels aan d' uitverkoornen opendoet, gelijk d'
onbarmhertigheid de zelve voor de verdoemden sluit ‖

Conclusio

Wel aan dan! A. A. Laat we dan van daag van den
barmhertigen Jesus leeren op eene Kristelijke wijze
barmhertig zijn. - - - - Dat ons noit uit de ge-
dagten gaa: Judicium sine misericordia ei qui...
dat w' altoos staröogen op de belofte van Jesus:
Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam
consequentur; hier in den tijde, en naamals in alle
eeuwigheid. Amen

‖ de wijze maag den gaan met d' olij van liefde en goede werken de poorten des hemels binnen, maar de dwaaze beroofd van deze geestelijke olij worden 'er buiten gesloten

Dedit illum matri suæ.

Dominica 15
Post Pent:
1738. 48.
58.

Luc. 7. V. 15.

Non unum, eundemq modum, in patrandis miraculis, beneficiisq suis exhibendis, aut afflictis opitulandis observavit Dnus. A A.

Sæpius ○ nisi prævia afflictorum aut aliorum petitione beneficia sua præstitit, alias etiam eorum aut aliorum petitiones prævenit, et antequam peterent, beneficia exhibuit. Utriusq exempla subministrat Evangelica historia. ~~[illegible]~~ Socrum Petri sanavit a febri sed rogatus. Decem leprosos rogantes, et exclamantes Jesu præceptor, miserere nostri, a lepra mundavit. Cæcum juxta viam Jericho ○ nisi rogatus illuminavit. Filiam Jairi ○ nisi præveniente patris petitione a mortuis excitavit. En quod Xus Dnus ○ nisi prævia aliorum petitione beneficia sua exhibuerit. Sed et alias etiam ○ rogatus ea exhibuit. Sic hoem 38 annis infirmum ad piscinam ○ rogatus sanavit, Item cæcum a nativitate Jois. 9. Sic et in hod. Ev. filium viduæ Naim, etiam ○ rogatus a morte excitavit. adolescens ille tumultuandus efferebatur, multa turba civitatis funus comitabatur, at nullus ex oibs illis ejus excitationem a Xto petebat, nec ipsa mater illud petiit, sed ecce Xus Dnus suapte ○ vocatus accessit, et tetigit loculum. Hi autem qui portabant steterunt. Et ait: Adolescens tibi dico surge. Et resedit qui erat mortuus, et cœpit loqui. Et dedit illum matri suæ. En igitur quod et Xus Dnus etiam ○ rogatus beneficia sua exhibuerit, et hunc adolescentem a mortuis excitaverit.

Possemus ~~[illegible]~~ adolescentem hunc diversimode considerare, Vel ut emblema peccatoris qui effertur ad sepulcrum peccati, et inferni, sed in via a miseri=

à misericordissimo Jesu, sistitur et a morte ad exci
tur, matriq. Luta redditur. Vel considerare eum
possemus ut adolescentem, et filium, et filium unicum
matris suae, et tamen mortuum. Vel deniq. conside-
rare eum possemus ut Xti beneficio à mortuis redivivum
matriq. suae restitutum. Quocumq. autem adolescen-
tem hunc consideraremus, varia ad instructionem no-
tram inde deducere possemus.

Propositio

Lubet num adolescentem hunc considerare, non ut em-
blema peccatoris, non ut mortuum, sed ut Xti benefic.
à mortuis redivivum, matriq. suae restitutum. Textus
hbt: Dedit illum matri suae. Hanc circumstantiam
ad mutuam instructionem ponderabimus. Attendite

Opmerkens waerdig is 't geen de Schrift verhaelt
3 Reg. 17-23. S. Historicus ibid. refert quod Elias à
mortuis excitaverit filium unicum matris viduae, et
eum jam à mortuis redivivum, matri suae dederit: Hij
gaf het (zeit ter.) aen zijne moeder over, en zeide haer
Zie daer uw zoon die leeft.

Quod Script. aldus verhaelt komt wonderwel over-
een met 't geene d' Ev. vermeldt in 't hedend. h. Ev., zulks
hoedat de Heere Xtus (van wiens persoon, en van wiens
daeden Elias maer een afbeeldzel was). eenen zoon, en
zoon van eene weduwe van den dooden heeft verwekt gehad
hadt, en verwekt hebbende hem aen zijne moeder ge-
geeven heeft. Dedit illum matri suae.

Non dubito quin quisq. videat dat gelijk Elias fi-
lium viduae in matris graam excitaverit, sic et Xtus
Dnus filium viduae Naim in ejus graam excitarit, want
de Schrift zoo van den Heere Xtus, als van Elias getuigt
dat hij het zoontje verwekt hebbende, het zelve aen
zijne moeder gegeeven heeft. Dedit illum matri suae.
Quo facto ostendere Dnus voluit se filium in matris
graam suscitasse. Atq. id ipsum Evangelium sub
inimi...

[...]nuio, dum ait qd Dnus viduam videns: Misericordia
motus fuerit sup eam, eamq consolans, dixerit: Noli
flere. Itaq ob matrem excitavit filium, idq textus
etiam indicat, cum dicit Dedit illum matri suæ.
Solet Deus ob parentes sæpe benefacere filiis. Sic 3 Reg. 11-11
licet Salomon meritus esset perdere regnum ob idolola=
trias suas, reliquit tn Deus illud ipsi, pp David pa=
trem suum. Audi Deum ipsum id testificantem, Omdat
gij (inquiebat Deus Salomoni) mijn verbonden mijne ge=
boden, die ik u gegeeven heb, niet en hebt onderhouden,
zoo zal ik uw koningrijk scheuren en van een splissen
en het uwen knegt geeven. Egter zal ik dit niet doen in
uwe dagen, uit inzigt van uwen vader David. Sic item 4 Reg. 19-34
legimus qd Deus dixerit Regi Ezechiæ se salvatu=
rum Jerusalem pp David. Ik zal (aiebat Deus) deze
stadt beschermen, en ik zal ze verlossen om mijn zelven
en om mijnen dienaer David.
Atq ad hunc Dei morem respicientes Judæi sole=
bant orare et rogare Deum ob parentes suos eorumq Ps. 131-1
merita. Sic Salomon orabat: Gedenk, Heere, aen
David, en aen alle zijne weemoedigheid. et v. 10. Om uwen
dienaer David, keer dog het aengezigt van uwen ge=
salfden niet af. Sic item Azarias in fornace Baby= Dan. 3-35
lonis existens orabat Deum dicens: En neem uwe barm=
hertigheid van ons niet weg om Abraham uwen welbe=
minden, om Isaac uwen dienaer, en om Israel uwen
heiligen.
Sicuti autem Deus solet ~~bndm~~ benedicere filiis ob
parentes bonos, sic et ob parentes malos etiam sæpe
punit filios. Sic Deus ipse testatur: Ik ben de Heere Exod. 20-5
uwe Godt, sterk en ijverig, doorzoekende de ongereg=
tigheid der vaderen op de kinderen, tot in 't derde en vierde
geslagte der genen die mij haeten. (dedue si lubet)
Atq hinc colligere possunt parentes qti eorum in=
tersit bene aut male vivere, dum nimirum bona

eorum vita, filiis servit ad Dei benedictiones impe
trandas; mala vero eorum vita, eos vindicta divin
exponit.

Vivum hujus, dei benedictionis explum suppeditat nobis hod. Ev. in
quo videmus Xum Dnum motum lacrijmis matris
excitasse filium, excitatumq dedisse matri.

Ibi id ipsum locum spiritualiter in multis, quos
scil: Deus lacrijmis et precibus aliorum motus excitat
a morte peccatorum. Sic v. g. Deus motus lac
crijmis Monicae excitavit ejusd. filium Augum, sic
et quotidie Deus motus lacrijmis Matris nostrae
Eccla excitat peccatores.

Atq hinc parentes discere dbnt monitiones suas
quas immorigeris dant filiis, condire lacrijmis, et ad
secrationibus, ut tandem commotus Deus lacrijmis
et oraoibs parentum excitet eorum filios a morte
peccatorum, ut, quod filius vidae Ev. in graam matris
sic et eorum filii pp ipsos, et eorum lacrijmis et pre
cibus excitentur ad vitam spiritualem.

Itaq in graam matris excitavit Dnus filium, et
excitatum, dedit Matri.

Damus quae propria nostra str adeoq adolescens
Ev. Dni erat eum resuscitantis, adeoq et eum Dnus
vindicare poterat, ac jubere ut sese sequeretur dimissa
matre.

Id ipsum reputare dnt oes hoes, scil: Dei sese a pro
prios, attamen ppue illi, qui e gravi morbo, aut vitae
periculo evaserunt incolumes. Sicuti enim solus Deus
oibs vitam primitus dedit, sic et ipse solus aegrotos
sanat, priorique incolumitati restituit, ipse e periculis
servat incolumes.... adeoq et ex hoc capite de novo
obligamur Deo. Hoc recognoscebat David, dicens
Ps. 29. eum. Heer mijn godt tot u heb ik geroepen, en
gij hebt mij genezen. Heere gij hebt mijne ziele
uit de helle gevoerdt, gij hebt mij behoeden van
onder

...den onder de genen die ten graeven daelen... de Heer is mijn helper geworden... Heere mijn Godt in der eeuwigheit zal ik u looven. Et Ps. 58. et promittit: op u stel ik / i.e. zal ik stellen / mijne sterkte, want gij Godt zijt mijn beschermer.

Invehere in eos qui recuperata sanitate ctra Deum insolescunt, pejoresq. qm ante devenuint sanitate et membrorum restitutorum usu abutuntur ad peccandum. Illi meminerint illud Xti dictum ad Languidum, 38 annis à Xto sanatum: Ecce sanus factus es: jam noli peccare, ne deterius tibi aliqd ctingat. Jois. 5-14.

Excitatus itaq. adolescens Dni resuscitantis erat, sed benignissimus Dnus Dedit illum matri suae.

Dedit. Filii st donum dei. Sic Jacob de prolibus suis ad Esau: Parvuli st quos donavit mihi Deus. Gen. 33-5

Sic item Joseph de filiis suis ad Jacob patrem suum ibid. 48-9.

Filii mei st quos donavit mihi Deus in hoc loco. Hinc 1. Reg. 1-11.

Anna orans Deum: Indien gij uwe dienaeresse een zoon geeft, zoo zal ik hem den Heere geeven. vide item 1.27

Et certe quod filii essent donum dei, dewijl de kinderen zelfs di eige zegeninge des huwelijks zijn & een zegen, waervan de Kerk in de bedieninge van 't huwelijk zeid, die nog door de straffe der erfzonde, nog door het vonnis van den zondvloed is weggenomen.

Dedit itaq. insinuans filios ee Donum dei.

Igitur qtopere reprehendendi illi qui matrimonium affectant, liberos oderunt, qui aegre ferunt fecunditatem, aut quod pejus e conceptionem declinant. Quid hi nisi equus et mulus qbs non e intellectus Tob. 6-17

Tales fuere Her et Onan Gen. 38

Reprehendendi et illi parentes, qui proles suas non aestimant: sane cum Dei donum sint proles, magni eas facere dbmus. volunt hoes sua dona multum ab aliis aestimari, immo licet eet een kat of een hondt, volunt illud aestimari. Applica à fortiori.

Hoc itaq. meminerint parentes oes, proles suas si quas habeant donum Dei ee, easq. sibi à Deo datas ee, dedit illum matri suae.

At ad quid proles à Deo dantur parentibus!!
Non ut negligant, aut perdant; sed ut recte eas educent, et erudiant verbo, et exemplo.

Eccli. 7-25. Hoc parentes ubique monet S. Script. Hebt gij zoonen, onderregt ze, en buijg ze van hunne kindsheid af.
Ibid. 30-11.. Iterum adhuc magis energice: Geef uwen zoon geen vrijheid in zijne jonkheid: verzuim ook niet op zijne gedagten te letten. Buig zijn nek geduerende zijne jeugd, hij mogt anders verharden, en naer u niet luisteren; dan zoud gij' er hertzeer van hebben. Item
Eph. 6-4. Paulus: En gij vaders voedt uwe kinderen op in de onderwijzinge, en in de tugt des Heere.

Suppeditat item Script. varia exempla parentum qui hanc obligationem cordi habuerunt. Sic Salomon parentes suos ipsum educasse. Ik ben ook de zoon mijns
Prov. 4-3 vaders geweest, teer van aerd; en als een eenige zoon voor mijne moeder; hij onderregtte mij, en zeide: ontfang mijne woorden in uw herte, onderhoud mijne bevelen, en gij zult leven. 2. Sic Tobias senior
Tob. 1-10. educavit filium suum, Hij leerde hem van zijne kindsheid af, Godt te vreezen, en zig van alle zonden te
Dan. 13-3. onthouden. 3. Sic Parentes Susanna, dewijl zij regtvaerdig / NB Regtvaerdig / waeren, hadden hunne dogter onderwezen naer de wet van Moijses. 4.
Paulus testatur de Avia, et matre Timothei, quod earum cura ab infantia sacras literas noverit. 2. Tim. 1-5. item 2. Tim. 3-15. item 1. Tim. 4-6.
En, Quod proles sint donum dei et ad quid proles à Deo parentibus dantur.

Atque hanc piam educationem postulat gratitudo, quam parentes Deo debent. Atque sic Anna in recognitionem et gratitudinem filium suum Samuelem, quem Dnus ei dederat, Dno obtulit 1 Reg. 1-28.

Exigit et hoc ipsa parentum gloria, nam, ut ait
Prov. 10-1 Salomon, Een wijze zoon verheugt zijnen vader, maer een dwaeze zoon is de droefheid van zijne moeder.
Eccli. 30-2 Item: Die zijnen zoon onderwijst, zal over hem geprezen wor[den]

worden, en hij zal op hem roemen in 't midden van zijne huisgenooten. item. Prov. 29-15-17.
At vae parentibus illis, qui Cananaeorum more immolaverunt filios suos, et filias suas daemoniis. Ps. 105. Hi meminerint: zo wie geen zorg draagt voor de zijnen, en vooral voor de 1. tim. 5-8.
Itaq. cum filii sint donum Dei, et parentibus dati ut eos erudiant, videant parentes, ne quod ex pte dei donum e, ipsorum incuria, flagellum ipsorum fiat.
Expertus id e pater Heli. Negligens ille fuit in bene prolibus educandis, atq. in debita correptione. et hinc hi ipsi filii, flagellum ipsius fuere. It. 1 Reg. 3. et 4.
Expertus idem David in filio suo absolome.
Dedit itaq. illum matri suae. NB Matri. Mater licet patre inferior, tn nihil mi juris hbt in filium qm pater, nec mi obligatur qm pater educare proles, imo ma. 1o Tpore infantiae 2o plerumq. etiam contingit patrem ee foris, matrem domi, itaq. quasi aliqd tt patri, Tpr autem matri incumbit proles educare. Om deze reden zeid ook d' Apostel 1. tim. 2-15. met
Laus Jacobi e, quod dilectus Rebeccae gen. 25.
Laus Davidis: Ego filius ancillae suae Ps. 115. Laus Salomonis à ~~Bathsa~~ Bethsabea
Laus Timothei ab Avia et matre 2. Tim. 1-5.
Habent ergo matres qd in his matribus imitentur, et discant, sibi quoq. onus incumbere erudiendae prolis.
besondere nadruk van de moeder: de vrouw zal zalig worden door het opqueeken der kinderen. Om deze reden vermaande d' oude tobias zo ernstig zijnen zoon en zeide: uwe moeder zult gij eeren alle de dagen haars levens. C. 4-3.
Dedit illum matri suae, nimirum ut matri esset solatio, et auxilio.
solent filii matres viduas contemnere. sed si maledicti illi qui parentibus, multo ma qui matribus viduis, et afflictis graves sunt. Hinc tobias filium suum tam serio monebat: Wanneer godt myne ziel ontvangen zal hebben... zult gy uwe moeder eeren alle de dagen haars levens. In d' eclus: vergeet het gezugt van uwe moeder niet C. 7-29.
En diensvolgens dat alle kinderen wel gedenken wat zy aan hunne ouders, maar nog meer aan hunne moeders, en weduwe moeders verschuldigd zyn

Dominica 16 post Pent. 1736. 47.

1750. hunc Serm mutato Exordio dixi in Heldria 52. 60. 74.

Si Licet Sabbato curare?

Luc. 14. v. 3.

Res e satis nota ex historia Ev. Xum Dnum sapius Sabbato infirmos curasse, aut alia miracula perpetrasse A. A.
(Sic Legimus Jois 5. quod hoem die 38 jaeren lang ziek geweest was en aen den schaepspoel te Jerusalem lag op den Sabbatdag geneezen heeft.
Sic Matt. 12-10 dat hy den mensch die een dorre handt had op den Sabbatdag geneezen heeft.
Sic Luc 13-10 refertur dat hy een vrouw die 18 jaeren lang krank geweest was, en zoo krom geworden was dat ze niet meer opwaerts konde zien, op den Sabbat dag geneezen heeft.)
Sic et in hod. Ev. dicitur..... vraegd iemand: wel waaröm deed Xus vele mirakelen op den sabbatdag?
Rao esse videtur 1o. ut ostenderet se esse Dnum etiam Sabbati, uti alias dixit. (Matt. 12-8. Item Marc 11-28) 2o. ut plures hoes, qui ob diei religionem Jerosolijmis confluebant, # 3o. ut doceret quo rite celebrandum esset Sabbatum.
(# door zijne Leere, verzeld met de mirakelen zou de stigten, en onderwijzen.)
Atq ob hanc tertiam raoem Luca, filius suis hoc Evangelium prolegi voluit. Hinc et Luca ministri, occasione hujus Ev. de infirmo Sabbato curato, sapius de observando Sabbato Sermonem instituunt. Hinc et nos hodie de Sabbato observando Sermonem instituemus, atq ut rectam ideam de Sabbato habeamus, videbimus 1o. quid sit Sabbatum Judaeorum, 2o. quid Christianorum. Attendite

Propositio

^ Gode met de scheppinge der menschen zijn ingeprent, en daarom ook ~~zijn~~ niet alleen geboden ^ van Gode, maar ook geboden van de nature geheeten worden

^ van wien zij alles hebben

Gelijk ~~erwijs~~ de 10 geboden niet alleen van Gode ^ aan Moijses gegeeven zijn, maar zelfs ook van ^ ~~Ken~~ ~~in den redelyke schepselen zyn ingedrukt~~, alzoo is 't ook gebodt ^ van den Sabbatdag te vieren een van de 10, en onder de 10 het 3de niet alleen een gebodt ^ van Gode maar zelfs ook een gebodt ^ van de nature, voor zoo veel de nature alle menschen leert dat zij, ~~om aan gode dankbaarheid~~ ~~te bewijzen voor de gunst van hem~~ op zekere tijden ~~moeten~~ moeten toonen ~~om~~ aan gode daar voor ^ hunne dankbaarheid ~~plegen~~.

Zoo leezen we in 't oude verbondt voor de geschreven wet, dat ^ Kain, Abel, Noe, Abraham, Isaak, Jakob, Jobt ~~ook zekere tijden hebben bestemd om~~ hunne godsdienst te oeffenen, en hunne sacrificien aan Gode op te draegen. (Zoo ziet men zelfs dat de heidenen, die geen kennis van de waere Godheidt hadden, alleen door het ligt van de reden wisten, dat men zekere tijden moest hebben om van alle arbydt te rusten, en zig ten diensten van de goden ~~moest~~ te oeffenen.) Ita ipse Plato L. 2. de Legibus: Dii miserati laboriosum a naa genus humanum, remissionem laborum ipsis statuerunt.

^ dat is voor dat godt zijne wet, op steene tafelen geschreven, door Moises had gegeven

Deeze tijdt om van zijne arbeidt te rusten, en gode dankbaerheid te pleegen, was in de Wet van de nature onbe-vaamd, dat is, het stondt ijder een vrij zulke dagen of stonden daar toe te verkiezen, als ijder van hen goed vondt; ~~'t geene zekerlijk niet zonder groot [illegible]~~ ~~de menschelyke vergaderinge kon toe gaan, want [illegible]~~ ~~bij den eenen rustdag was, zoo was 't werkdag [illegible]~~ ~~anderen. Daarom godt, die een godt van ordentelikheit is~~ ^ Maar God heeft van Moijses een bevel ^ gegeven en stelde onder zijne 10 geboden, dat zij den vierdag of rustdag gelijkelijk zouden houden, op eenen enden zelfden tijden ^ en ^ hij verkoor daar toe den 7 dag van de weeke. Memento ut diem Sabbati sanctifices. Item: Videte ut Sabbatum meum custodiatis quia signum est inter me et vos [illegible]

Exod. 20. 8.

Exod. 31. 13

i.e. Hoc publico signo volo ut ab omnibus nationibus religionis meae cultores, eatenus hominibus dissimiles agnoscamini.

De reeden, waarom God hiertoe den 7 boven andere dagen verkooren heeft, was omdieswil dat hij 6 dagen gebragt hebbende in de scheppinge van hemel en aarde, en alles wat daar in is, den 7 dag gerust heeft, i.e.. En hierom begeerde hij dat de Joden den 7 zouden rusten, en zig alleen bekommeren, om Gode deese algemeene weldaadt der scheppinge dankbaarheid betuigen. Sex enim diebus, ait Moses in explicatione Exod. 20. 11.
8 praecepti, fecit Dnus coelum, et terram, et oia quae in eis sunt, et requievit die septimo, idcirco benedixit diei Sabbati, et sanctificavit eum. Zoodan god gebood den Joden den Sabbat te heiligen, en ten dien einde gebood hij van alle slaafelijke werk te rusten. Des zeide hij vooraf: Sex diebus operaberis, et facies oia opera tua, septimo autem die Sabbatum Dni Dei tui e, non facies oe opus in eo, tu et filius tuus &c.

De Joden moesten dan op dezen dag voornaamelijk 2 dingen in agt neemen, 1o. dat zij dien dag ten eenemaal geene slaafelijke werk deeden; maar vermids God met de luijheid der menschen niet gediend is, zoo hadden zij deze verbintenisse van te rusten alleen om in dien tijde Gode over zijne weldaaden dankbaarheid te toonen. En dit was 't tweede en voornaamste waartoe de Joden op den Sabbatdag verbonden waaren. Zy waren dan verbonden, zig van alle slafelijke werken t'onthouden, en dien dag met godsdienstige werken door te brengen.
Dog de Joden, dat een vleeschelijk volk was, naamen het eene aan, en vergaaten meestendeel het andere. Zij waaren zoo naugezet in 't nakomen van deze rust, dat zij niet alleen stiptelijk naakwamen, het gene tot dien rust noodig was, maar zelfs nog honderderhande bijvoegsels hadden, die het kruijd van hunne wetgeleerden, de farizeën daar bijgesmeedt hadden.
Daarom, hoe greerig zij ook naa winst waaren, egter de Sabbatdagen zag men onder hen niet alleen geen koopmanschap drijven, volgens de wet dan niet aleen geene spijzen Exod. 35. 3. zij bereiden, nog kookten, maar zelfs durfden zij geen geld handelen, &
Sed et hic dies tta reverentiâ, a religiosis qbs ab judaeis observatus e, ut ne arma quidem, qbs se ab invasoribus tuerentur, eo die capere auderent,

~~[illegible]~~ et potius, ab hostibus trucidari, quam Sabbatum violare vellent, quod videre e 3 Mach. c. 2.

Hier toe porden hen 2 zaaken geweldig aan; eendeels de beloften, die Godt aan hen, diens aangaande gedaan had, Jerm. 17-22. Sanctificate diem Sabbati, sicut dicitis me, dicit Dnus, ut ne inferatis onera per portas civitatis in die Sabbati, nec faciatis in eo ne opus, ingredientur per portas civitatis hujus reges et principes, et habitabitur civitas haec in sempiternum.

Anderdeels zoo wierden zij gedreeven, dit gebodt stiptelijk naa te komen, door de ~~[illegible]~~ bedreigingen en straffen die Godt ten dien einde voor de overtreeders gesteld had. ~~Zoo vindt men Num. [illegible]~~ een man, die, of door onkundigheid van de wet, of door zijne armoede gedreeven, een weinig houdt verzaamelde op den Sabbath, die daar over gevangen, beschuldigt, en gevonnisd. Maar vermids hij d'eerste was, en een overtreeder in [illegible] klijne zaake, en die ligtelijk door zijne armoede scheen verschoond te kunnen worden, zoo ~~[illegible]~~ hield Mojses het vonnis voor een tyde op, en hem opsluijtende, ging hij den mondt des Heeren te raaden. Recluserunt eum in carcerem nescientes quid super eo facere deberent. Maar Godt willende in dezen rampzaaligen eene proef tooneh, hoe zeer hem het overtreeden van zijn gebodt mishaagde, en wat straf hij verdiende, dixit ad Mosen: Morte moriatur hoc iste, obruat cum lapidibus omnis turba extra castra: Het vonnis was niet gesprooken, of het wierdt ter ~~[illegible]~~ uitvoer gesteld. Cumque eum duxissent foras obruerunt lapidibus et mortuus est sicut praeceperat Dnus. Door en diergelijke vermaaningen [illegible] de Joden, wel rusten op de Sabbatdagen, in dier voegen, dat zij tot uitvoeringe van deze rusten nog verscheide [illegible] zels hadden verzonnen, gelijk was dat zij zelfs hunne evenaasten in verlegentheid, en noodt zijnde niet en hielpen, en daarom verweet hen Jesus van daag [illegible]: Wie is'er onder u, die, als zijn ezel of os in een put [valt], hem niet terstond, op den Sabbatdag daar uit trekt.

hen toezeggende had en beloovende der vrugtbaarheid der aarde, en allen tijdelijken voorspoed gelijk wij vinden dat Godt beloofd Lev. 26-2. hoord Godt wederom die belofte herhaalen Jer.

van deze straffe spreekt Godt Jerem. 17-27. Exod. 31-35. een staaltje van die straffe vinden wij Num 15. kort naadat Godt de wet had gegeeven, in

alhoewel zij egter de beesten nog wel hielpen

in twaalen meinden, dat het door de wet niet verboden wierd, zijne os, of ezel te helpen, maar dat hij grootelijks misdeed, die zijne handen aan een mensche sloeg om dien op den Sabbatdag te helpen. Zoo verre ging hunne dwaling en verkeerde ontbuding van slaafelijke werken op den Sabbatdag.

De 2de verbintenis, die zij hadden, was den Sabbatdag heilig te maaken, met godvrugtige werken, met dankzeggingen en gebeden den zelven over te brengen. Hierin was 't dat de meeste Joden naalaatig waaren, die den Sabbatdag meer gebruyken tot hunne lighaamelijke ruste, en plesier, dan tot het beöeffenen van goede of godsdienstige werken. Sommigen met zig op die dagen te vervroolijken, & hunnen plyzier, en vermaak te neemen, en met eene meenigte van buitensporigheden en onbehoorlijke werken te plegen, die gode niet dan ten uitersten konden mishaagen. Daarover klaagde god bij den propheet Ezechiël Sabbata mea polluisti — Ezech. 22-8 item: Sabbata mea prophanaverunt — 23-38

Ziet hier hebt gij nu den Sabbatdag van de Joden. Videamus nunc quid sit Sabbatum Xanorum

2da Pars.

Al wat d'Insteller van de Nieuwe Wet, en voltrekker van d'oude Wet C. J. omtrent den Sabbatdag veranderd heeft, is dat Hij de Seremonien die dagen gewoon bij de Joden gepleegd, voor 't hele afgeschaft, en dat door een Apostolijken kerkelijke gebodt die 7 dag veranderd is in den volgenden, # of beter te zeggen, in den eersten dag der weeke # De reden van deze veranderinge is, dat op dien dag den eersten dag der weeke de geheimen van ons geloof voltrokken zijn in den persoon Xti, Dui, ce die amer... susitatio, en dat de H. Geest op dien dag over d'Apostelen, en d'eerste kerke nedergedaald is. En hier van is 't dat die dag bij ons Xtenen, niet den naam van den Sabbat, maar den naam van den dag des Heeren draagt, ut et in Apoc 1-10. nominatur

't is deze eerste dag der weke op dew de Xtenen ten tijde van Paulus by een kwamen om 't brood... Act. 20-7. en d'aalmissen verzameld... 1 Cor. 16-2 zodat die dag toen al in de kerke voor heilig gehouden wierd, gelijk de Rom. cat. zeer wel aanmerkt.

Adde quæ habent Suffragia Antwerpiana tomo 7. pag. 32. en nog meer

De verbintenissen, die de Joden hadden van op dien dag te rusten en gode te danken, en te bidden, hebben ook de Xtenen behouden, zij zijn zoo wel, ja nog meer

gehouden den Zondag heilig te maaken, dan de Joden
den Sabbatdag. Dit gebodt Memento ut diem Sabbati
Sanctifices verbindt hen, zoo wel (als dit: Diliges Do-
Deum tuum. # agtervolgens het gene wij zien van de
eerste Chnen hoorden act. 20-7. 1. Cor. 16.

Maar, eilaas! gelijk de Joden, zoo is 't ook dat veele
Xtenen, aan hunnen pligt van den Zondag heilig te maaken
ontbreeken. 1. Sommigen zien den Zondag aan als een dag
van Luij en Leeg te zijn; 2. anderen als een dag van vermaak
en plijzier, 3. anderen van pronk, en opschik; 4 anderen
stellen de heiligmaakinge van dien dag enkel in eene Misse
~~van een half of van een uir~~ gehoord te hebben;

Maar een opregt Xten, ziet den Zondag aan,
niet als een dag van Luij of Leeg te zijn, maar als een
dag om voorraad voor heel de weeke voor zijne ziel
op te doen, weetende, dat besteed hy 6 dagen voor het lighaam
2. Een opregt Xten, ziet den Zondag aan, niet als een
dag van zig te vermaaken, en te plijzieren, en te zondigen, maar als een dag om de fouten, in de vorige weeke
bedreeven, op den Zondag door bidden, en goede werken
uit te wissen.

3. Een opregt Xten, ziet den Zondag niet aan als
een dag van pronk of opschik, gelijk de kinderen
doen, ... O neen! maar hij ziet de uiterlijke en opschik
van dien dag als een teken van eerbied voor de heiligheid van dien dag
aan. als een, van de innerlijke reinigheid en zuiverheid
die hij op die dagen, tragt te bekomen, of te vermeerderen.
4. Een opregt Xten, steldt de heiligmaakinge van den
Zondag niet in eene Misse gehoord te hebben, O neen!
hij weet, dat 't ook zijnen voornaame pligt is gods
woordt te hooren, Hij weet, dat, gelijk het de pligt
is van de dienaaren, van gods kerke gods woord
verkundigen, zoo ook zijn pligt is het zelve te
moeten hooren..... Hij vergenoegd zig niet met
des 's morgens de kerke bijgewoond te hebben.....
Hij weet dat godt gezeid heeft Memento ut diem
Sabbati Sanctifices (et o partem) Sabbati sanctifices in

Zoo dan moesten de Joden zig op den Sabbat van alle slaafelijke werken onthouden, en dien dag heiligen, de Chnen zijn op den Zondag tot dien zelfden dubbelden pligt verbonden.
1º. Moeten zij afstand doen van alle slaafelijke werken, ten zij de nood of 't gemenes best zulks vereischt. In 't geval men dan nog volgens de kerke wetten oorlof van de Bedienaars der kerke moet vraagen. de slaafelijke werken worden verboden, opdat men niet zou verhinderd worden, dien dag te heiligen.
2º. Men heiligd dien dag met werken van godsdienstigheid en bezonder met de h. offerhande der Misse de predikatie en andere openbaare diensten der kerke godvrugtiglijk by te wonen.

het billijk en redelijk is, dat hij ten minsten een dag besteed om te werken voor die spijze, die niet vergaat, maar blijft ten eeuwige leven.

En daarom, ziet hij de zondagen aan als aengenaame dagen, dagen van zaligheid, om, op de zelve zig als eene heilige, en aangenaame offerhande op te draagen, en heelden dag aan Gode toe te heiligen.

At dicet forte quispiam: Wel moet men dan om den zondag wel te vieren, den heelden dag bidden, of in de kerke zijn? heiligd men dan den zondag niet als men 's morgens de kerke heeft waargenoomen? moet men dan ook nog 's middags in de kerke zijn.....? R. wij hebben zo even gehoord, dat Godt zegt: Memento ut diem Sabbati sanctifices, o dixit: partem Sabbati, adeoq. sequitur..... Wel is waar, dat men meenigmaal om zijne onderringe, hanteeringe, kinderen, of huiselijke zaaken het huis niet toe kan sluiten, en allen naa de kerke gaan; aan wat huisgezin, is 'er uit 't W. deeze of gene, man of vrouw, kinderen, of huisgenooten niet zouden kunnen te kerke komen?

Nog behalven dit andwoord kan men ook nog een algemeenen regel geeven, te weeten, dat men zooveel moet doen, om den zondag heilig te maaken, als iemand moet doen, om gereid te worden, den heelden dag gearbeid of gestudeerd te hebben. als men dit van iemand zegd, hier mede staet wel saamen, dat hij op zijn tijd eet, en drinkt, en eenige tijde, tot zijne ruste of uitspanninge heeft. zoo ook staat 't heele wel saamen, dat men zegd, dat iemand heelden zondag heiligd, en dat hij op zyn tijde eet, en drinkt, en dat hij zig naa het eindigen van de kerkelijke godsdiensten, een wijnig ververst en verlustigd, om dies wel dat het voornaamste van dien dag als dan besteed is om den zondag heilig te maaken. 2° dan een christen moet den zondag heiligen met #

Agite ergo! A. A. cum quid sit sabbatum solum Judaeorum, sed nostrum Xanorum, et quo sanctificandum sit.

Igitur sabbatum sic celebremus, hac via ut aeternum sabbatum percipiamus. Hinc Paulus

afstand van slaafelijke werken en 't oeffenen van godsdienstige werken.

Hier toe moet een christen aangezet worden, weetende wat straffen Godt bedreigde aan de Joden, die den sabbat schonden, en wat beloften hij dede aan die den zelven onderhielden, naam. dat de straffe der doode de eeuwige straffen beduiden, aan dew de schenders en overtreders van den zondag of den dag des heeren schuldig worden, en dat de beloften van voorspoed beduiden den geestelijken voorspoed en hemelsche goederen, die Godt belooft aan de pangenen die den zondag naar behooren heiligen.

Heb. 4-11. nos adhortatur. Laet ons dan vlytig tragten, in di
rust in te gaen. Hinc et cum Paulo [iterum] hortor. et ~~obsecro~~
his verbis concludo: Expectate pastorem ves
4. Esd. 2-34. truum, requiem æternitatis dabit vobis, quoniam in
proximo est ille, qui in fine sæculi adveniet. Amen

Dom: XVI. 1734.

Cujus vestrum bos, aut &c.

Luc: 14. v. 5.

Vide A. S. ex quá solúm únam raoem, súmsi, in posterúm altera úsui veniet.

NB post súmmúm sacrúm dixi, post 3um verò compendiosiús.

Regenten van het R. K. Wees- en Armenhuis, genaamd *St. Jacob*, te Haarlem, zullen op aanstaande Woensdag den 19 September 1827, de gewone jaarlijksche Kollekte doen tot aankoop en uitdeeling van Turf, ten behoeve hunner verarmde huiszittende geloofsgenooten. Zij hopen door de milde giften der ingezetenen dezer stad en derzelver grondgebied, in staat gesteld te worden om, in den aannaderenden Winter, weder een groot aantal bijna aan alles gebreklijdende — en waar onder zoo veel zieke huisgezinnen, met eene zoo veel nut te weeg brengende bedeeling, als die van Turf, te hulp kunnen komen.

Cujus vestrum bos aut asinus in puteum cadet et non continuò extrahet illum? Luc. 14. v. 5.

Dnica XVI. Post Pent: 1734.

De gelijkenisse van den os, en eezel, welke de Zaligm in 't huidige Ev: gebruijkt, toont ons duidelijk aen, hoe
regtmaatig dat 't is een ziek mensch, zonder uitstel, en vertoe=
flinge te geneeren. A:
Want indien een os, of eezel, in den put gevallen zijnde ter=
stond daer uit getrokken moet worden, hoe veel te meer moet een
mensch in eenen put, ik zeg in eene ziekte, gevallen zijnde,
terstond geholpen, en herstelt worden, dewijl de mensch
den os, en eezel verre te boven gaet, en oneindig waerdiger is?
in waerlijk dit is een wijs, en goed besluit, gelijk 'er ook anders
geen van d'eeuwige wijsheid zou te verwagten kunnen zijn. En deze
gelijkenisse van den os, en eezel word van de uitleggeren der
H: Schrifture gebruijkt in eene zaeke van nog grooter aenge=
legentheid, dan die in 't huidige Ev: gebruijkte. Door
deze gelijkenisse toonen d'uitleggeren aen, hoe dat een zondaer,
wiens ziel in den put der zonden gevallen is, terstond zonder
vertoeven zijne best moet doen, om die daer uit te trekken; want
indien een os, of eezel terstond uit den put getrokken word,
hoe veel te meer moet de ziel 'er uit getrokken worden,?
dewijl 'er tussen de waerdigheid van eene ziele, en tussen een os
of eezel gene gelijkenisse te vinden is. En inderdaed met
regt is 't dat d'uitleggeren dus redeneeren. ook twijfel ik niet
of ijder een is van de billikheid, en waerheid dezer redeneeringe
overtuijgt. Maer, eilaes! hoe meenigmael gebeurt 't dat
de waerheid word begrepen met 't verstand, en door de werken
geloochent? En dit is ook in dit geval of kas te vreezen, dat
't bij veele zondaers plaetse zal hebben; want 'er zeker veele
de regtmaetigheid, en noodzaekelijkheid van deze redeneringe
vallende met zien hoe schielijk eene ziel uit den put der zonden
moet getrokken worden, en nogtans 't zelve verzui=
men.

Nu tegen deezen is 't dat ik alsnu voorgenoomen heb
hier aen te toonen, dat in dit stuk geen uitstel of vertoef
weezen moet; en hier van alleen maer eene reden, voor te dragen zal
weezen 't voorwerp van deze verhandelinge, en 't onderhoud
van uw godvrugtige aendagtigheid. &

Propositio

In den vierden Ps: is 't dat David tot de zondaers sprekende zegt aldus:
Kinderen der menschen, hoe lang zult gij zwaer van herte zijn?
hoe hebt gij d'ijdelheid zoo lief?, en zoekt gij dus de leugen?! En
deze woorden zou men met regt tot vele zondaaren
kunnen spreeken, hoe lang is 't, o zondaers, dat gij de zonden lief zult hebben, en
in di zelve nog blijven steeken? wanneer zul je de zelve laaten?
wanneer zult ge ellendig mensch, gevallen zijnde, opstaen?

Dit, zeg ik, zou men met regt ook ~~redenen~~ tot veele zondae-
ren kunnen zeggen, die in de zonden leggende, vertraegen, en ver-
toeven op te staen uit de zelve. Doch zoo niet, o mensch!
Maer zijt gij zoo ongelukkig ~~ook~~ geweest van gevallen te zijn,
zo blijft niet leggen, maer staet op, en bekeert u tot den heere.
En waerlijk wat is 'er dat de Schrift zoo zeer den zondaer aenbeveelt als ter-
stond, en schielyk zig te bekeeren? hoort den h: geest hier maer van
Sali 5-8. Spreken: vertoef niet u zelven tot den heere te bekeeren, noch
Ezech 18-31. stel het niet uit van dag tot dag. Werpt, zegt Ezechiel, werpt af
d'overtreedingen, die gy begaen hebt, van u weg. Na ba[...] Schrift
En in der daed alhoewel d'uitdrukkelijke spreuken der h: Schrift
ons hier toe niet en vermaenden, veele en verscheidene redenen zouden ons
hier van overtuygen. Doch om dit des te beter te zien, zoo dient
men eerst naa te gaen, d'oorzaeken of die redenen door dewelke de zondaers
verleid, en bedrogen zijnde, uitstellen zig te bekeeren. ##

^ een reden, alleen willen we hier maer van geeven,

En ~~hier~~ uit deze reeden die de zondaers gebruyken om de bekeeringe te vertraegen, daeruit zal zelf blijken, dat z' integendeel zondaers vertraeginge kunnen ziel uit den put der zonden maeten tragten te trekken. ~~Deze~~ De reeden, waerom de zondaers vertraegen kunne ziel uit den put te redden, is;

3e zoodaet ~~dat 't vertraegen van de bekeeringe~~ d'uitstel zelf
van de goddelijke wraeke en straffe. En waerlijk bij ondervinding zoo als hij
is 't, dat wij düirentmael zien, dat god den zondaer, zoo als hij ge-
zondigd heeft, niet daedelijk en terstond zienelijk zal straffen, ...
ook zelf integendeel na de zonden gaet 't met den zondaer, ten
minsten naer 't uiterlijk, gelijk 't met hem voor de zonden ging; hij
hij blijft in 't bezit zijner goederen, hij wint als voor dezen, hij
schijnt eeven zeer van gode gezegend te worden, hij is niet ziek
hij is niet zwak, maer klack en vlug, als voor dezen, hij vervalt
door de zonden tot geene schand, of oneere, dewijl zijn fout den
menschen verborgen blijft, maer blijft in eerigen aenzien als voor
dezen; zoodat god den zondaer met geene uiterlijke straffen bezoekt, maer
laet hem uiterlijk ongestraft, en onverhinderd leeven. En deze
schijnbaere onstrafbaerheid maekt den zondaer traeg en loom om
zig te bekeeren, hij denkt quaklijk op de bekeeringe, hij blijft
onbeweeglijk omtrent zijne zonden, omdat hij de straffe niet gevoelt
Dit is 't geene de wijze koning Salomon ten zijnen tijden ook bemerkt,
Ecle 8-10. en hier van is 't dat hij spreekt: Ik heb goddelooze menschen begraven
zien, Salomon, die, omdat het vonnis niet ten eersten tegen
Isa: 26-10. geveld word, zonder eenige schroom de zonden bedrijven. ...
zoo is 't dat god zelf spreekt: of men den goddeloozen ...
tigheid beweeze, daerom zou hij de deugd niet leeren. ...
alleen ten tijden van Salomon, ~~ook niet alleen ten tijde~~ of ...
propheet Isaïas, maer ook zelf van oude dagen is dit in de ...
daeren 'er al gevonden geweest. Dit bemerken de h: vaders in ...
zelf plaetsgehad te hebben. En inderdaed, gelijk wij kunnen
leeren, naadat adam gezondigd had, zoo word 'er niet vermeld
dat hij zig terstond bekeerde, en de reeden is, omdat terstond na
de zonden de dood tot straffe niet gevolgd is. Dit zien w' ook
2 Reg. 11 en 12. in David plaetsgehad te hebben. David had gezondigd, ...
overspel bedreeven, hij is gerust, en zoekt ook zelf door eens
anders dood, de dood van Urias zijn zonde te bedekken, ...
naer hij ook nog zelf even gerust in zijne zonden bleef volhar-
den, en dagt op geene bekeeringe tot ten tijde toe wanneer god ...

Nathan, zond, die hem zijne zonden vertoonde, en gods drae-
-vige bedrijgingen voor oogen stelde. En dan dan was 't eerst
dat David dagt, om zig tot gode te keeren, (dan was 't eerst
dat hij zijne zonden erkende, en voor den heere beleed, dan was
dat hij riep: ik heb gezondigd voor den heere. Dit is 't ook dat
Ecclus van sommige zondaers ten zijnen tyden vermeld, deze Eccli. 5-4.
zeiden: ik heb gezondigd, en wat leed is mij dog overgekomen?
Zoo was 't dat Salomon zegt, dat de zondaers deezen, en zoo spreken zij
omdat ~~zij de zonden zig niet [illegible] dragen~~ zij draegen de zonden niet
men, zij dagten op geene bekeeringe, en dat omdat 'er geene straffe
op de zonden gevolgd was, maer integendeel in vreugde en rust be-
-geven lieten worden. En dusdanige zondaeren zijn er ook t'onzen
dagen nog te vinden, die op die zelfde strafloosheid betrouwende,
verzuimen zig te bekeeren; zo stellen zig gerust omdat ze gods straf-
-fende hand niet ~~[illegible]~~ gevoelen, ze denken ik heb gezondigd, en wat
wat is mij overkomen? ik ben nu naa de zonden van geen slegter staet,
rang, of waerdigheid in de wereld dan wel voor de zonden: Peccavi
et quid mihi &. En zoo maekt gods strafloosheid dat ze de zonden
niet agten, en sluit de bekeeringe buiten. En dit is een deel
van die quaede wortel, ik zeg van 't verzuim der bekeeringe. Om
die quaede wortel uit te trekken, en aen te toonen, hoe qualijk dat
de zondaer daerop zig verlaetende zijne bekeeringe uitstelt, heb
ik geene andere woorden noodig, nog ook geen andere reden, dan
die ~~[illegible]~~ d' Ecclus tegen alle dusdaenigen gebruijkte. Zeg niet, Eccli. 5-4
zegt d' Ecclus, zeg niet ik heb gezondigd, en wat leed is mij dog over-
-gekomen? want d' allerhoogste is een langmoedige vergelder!
Ombrent welke woorden, of bedrygingen van d' Ecclus aen te merken
is der zelve wondere kragt om te verzwakken, en te niet te doen,
alle de redenen der zondaeren, wegens gods strafloosheid, en 't ver-
-zuim der bekeeringe, die daer uit voortkomt. voor eerst d' Ecclus
noemt god den allerhoogsten, q.d. o zondaer, wilt u niet ver-
-beelden, dat god uwe zonden niet ~~[illegible]~~ weet, omdat hij ze nog niet
straft; want hij is d' allerhoogste, en van om hoog beziet hij
al 't doen en laeten van den mensch, niemand kan zig voor zijn
aenschijn verborgen houden: hoort maer hoe de zelfde Ecclus hier Eccli 23-25.
van spreekt: alle mensch... die zegt: wie ziet mij? ik ben rondom
in duisternissen, de mueren verbergen mij, daer is niemand die naer
mij ziet, wien heb ik te vreezen? d' allerhoogste zal mijne zon-
-den niet gedenken; die, zegt d' Ecclus, die mensch (die dit zegt)
die bedenkt niet dat het oog des heeren alles ziet, hij merkt niet
dat d' oogen des heeren veel klaerder zijn dan de zon, dat zij
op alle de wegen der menschen letten, mitsgaders de herten der
menschen, tot hunne verborgenste deelen doorzien. Ja alle Matt. 10
de hairen van ons hoofd zijn zelf bij gode geteld, gelijk Jesus ons heeft
gezegd, hoe veel te meer dan niet alle onze daeden: gij kent Ps. 68-6
o god, mijne dwaesheden, en mijne misdaeden zijn voor u niet
verborgen. en daerom, omdat god alles ziet, alles kent, daerom
noemt hem d' Ecclus met den naeme van allerhoogsten. 2° d' Ecclus
noemt god, niet alleen den allerhoogsten, maer ook den aller-

allerhoogsten die Langmoedig is. q. d. alhoewel god de
zonden, terstond niet en straft, en wilt ù niet een volkomen
strafloosh: beloven, 't is aen gode eigen, en 't is gods aerd, de straf
uit te stellen, om der bekeeringe de zondaers of der menschen te doen komen, volgens 't ge...
Eccli 33-24 Eclus elders zegt: god ziet de zonden door de vingeren, opdat zij
Rom. 2-5. boetvaerdigheit zouden doen, of opdat zij naer hun hardnek-
kigen onboetvaerdigheit, voor zig vergaderen een schat van
gramschap, in den dag der gramschap, en der openbaringe
van gods regtvaerdig oordeel, vervolgens dat zyne Langmoe-
digheid ù niet bedriege. En daerom zegt d'Eclus
ook by, dat hy is een allerhoogste, een allerhoogste die Lang-
moedig is, dog een Langmoedige vergelder. altissimus enim
est patiens redditor. d' Eclus zegt niet d'allerhoogste
is eene Langmoedige vergeever, eene Langmoedige zwijger, eene
Langmoedige vergeeter, maer d'allerhoogste zegt hy, is eene
Langmoedige vergelder. q. d. alhoewel d'allerhoogste ter-
stond de zonden niet en straft, t'eeniger tijden zal hy de
zelve straffen, en zelf 't uitstel zal hy door de verzwaer-
nisse der straffen vergelden. En hier uit wil d'Eclus besluiten
wil dan niet zeggen: peccavi et quid mihi triste accidit
waerom zoù ik mij bekeeren, ik word ongestraft gelaeten
wil dog zoo niet spreeken of by ù zelven denken, want d'
allerhoogste is een Langmoedige, dog een vaster en gewisse
vergelder. Nù deze reden van d'Eclus moeten alle zondae-
ren op hun zelve passen. Mogelijk heeft god ù, o zondaer
nog toe mogelyk ongestraft gelaeten, mogelijk heeft hy ù
met zegeningen verrijkt &c dog wilt deeze strafloosheid
niet misbruyken, om uwe bekeeringe uit te stellen, d'aller-
hoogste is eene Langmoedige vergelder. hy is een Lang-
moedige vergelder, greg. in haec verba, omdat hy de zonden
der menschen verdraegt, en op zynen tijde vergelt, want die hy lange tyd
verdraegt opdat zij zig bekeeren zouden, die zig niet bekeeren
keerende, zal hy wreeder oordeelen, en de straffen. En dit zy
altoos vast, god zal eindelyk de zonden straffen! het oordeel
gods zal den zondaer overvallen, gelyk een vogel van de vangst
en de wee den baerende vrouwe overkomt: als zij zullen zeggen
1 Thess. 5-3 (Paulus) 't is vreede, 't is veilig, dan zal 't verderf schielyk over hun
komen, gelijk de smerte een zwangere vrouwe, en zij zullen
niet ontvlieden. De veragte Langmoedigheid zal gods ge-
dreigde regtvaerdigheid over den zondaer brengen. Lang uitstel
gen is by god niet quyd gescholden, hy laet de rekening
hoogloopen, maer doet ze eindelijk af; misbruykte goedertieren
verandert in strengheid. De goden hebben loode voeten (...
bant veteres) maer ijzere handen; en door deze spreuk wilden
zij doen kennen, dat god traeg is in 't straffen, dog ...
als hy straft. Nu spreeken de heidenen zoo van hunne goden
van houte, steene of andere schepselen die zij als goden ...
hoe waeragtig moeten wij dat denken, dat dit in onzen waeren ...

veenigens en Leevenden god ~~dan~~ is? In waerlijk Zoo is 't met
god gelegen, dat hoe hij Zijn booge dieper spant, en intrekt,
hoe veeliger dat hij schiet, hoe dieper dat hij wondt, hoe
hij Zijne erm verder uitstrekt, hoe hij Zwaerder slaet, en neder-
valt. God laet de Zondaeren, rijp worden, tot den oogst, en vet
worden, tot den dag der slagtinge. En als Ze de maete der
boosheid hebben vervult, dan stort hij over hen de maete
Zijner toorn, en verbolgentheid uit. En dit gaet meenigmael
zoo toe, dat de straffen Gods dan 't allerzwaerste Zijn, als Ze het
minst worden gevreesd, of te gemoet gezien, als Zij u Zullen Zeggen 1 Thess. 5-3
't is vreede, 't is veilig, dan Zal 't verderf schielijk overkomen
Een groote stilte is somtijds een voorbode van groot onweer.
V. S. Zijn hier van Zonder einde. Doe d' eerste wereld was
etende, en drinken, uithuwde ende trouwde, doe is de Zond-
vloed overkomen: Doe de Philistijnen in 't huis van hunnen
afgod vreugde bedreeven, doe wierden Ze omgebragt. Doe Dan. 5.
de Koning Balthasar in 't midden van Zijne goude, en Zilvere
vaeten Zat, doe wierd Zijn sterfvonnis opgemaekt &c
En d' Apoc: roovert ook dat als de hoere van 't groot Ba- Apoc 18-7.
bylon Zeide: Ik Zit als Koningin, en ik ben geen weduwe, nog
mij Zal geen rouw overkomen, dan dan word 'er van haer
gezegd, dat haere plagen op eenen dag Zullen overkomen, want
magtig is de god die oordeelen Zal.

Conclusio

Welaan dan, G., Zie daer de schrikkelijke bedreigingen die
den Zondaer worden gedaen. En deze bedreigingen moet ijder
een altijd voor oogen hebben. Ze moeten aen de regtvaerdigen
dienen om wel op hunne hoeden te weren, dat Ze onder 't getal
der genen niet ~~en~~ komen, die in plaetse van voordeel te doen
in der bekeeringe aengeleid te worden door 't vertraagen van
Gods straffende hand, in tegendeel des te Zwaerder hun oordeel
maeken, en des te Zekerder hunne verdoemenisse. Ze moeten
ook aen alle Zondaers dienen om hun uit den slaep der Zonden
te verwekken, en hunne Ziele uit de put der Zonden te trekken,
en te redden; want anders Zeker, en gewis gods oordeel over
hen Zal komen. Gods oordelen en de straffen mogen voor een wijle
Zich vertoeven, Zij Zullen evenwel Zeker eenmael komen. Streelt
dan, o Zondaers u Zelven niet met de hoop van altijd ongestraft
te Zullen blijven, bekeert u tot den heere, haest u met uwe
bekeeringe, dan Zal hij u met eene Zondaeresse uwe Zonden
vergeeven, dan Zal hij u met eenen verloorne Zoone in genade
ontfangen, hij Zal u met 't kleed van Liefde bekleeden, hij Zal
den ring van trouwe ~~[illegible]~~ dan wedergeven, hij Zal u aen
Zijne tafel Zetten hier reeds in den tijde, en hiernaemals
voor alle eeuwigheid. Amen. L

Dominica 16.
Post Pent.
1738. 45.
67.

Intravit Jesus in domum cujusdam principis Pharisæorum sabbatho manducare panem, & ipsi observabant eum.

Luc. 14. v. 1.

Christum Dnum multoties cum Pharisæis egisse
ex Ev. discimus historiis A. A.
Mirum id forsan alicui obvenire posset: quæ enim
[con]sentio lucis ad tenebras, aut quæ societas optimi cum pessimis?
Verum mirari desinet, quisquis sit, dummodo atten-
[d]at ~~…~~ Xum corrigendis malis ~~venisse~~ venisse in hunc mundum, quare
[i]pse dixit: Non veni vocare justos sed peccatores.
Cum iis igitur agit, non ut eorum faveat malitiæ, sed
ut eas instruat, excitet, et multiplicis boni occasionem illis subministret.
Verum Ipsi fere contrarium accidit, prout quod phari-
[sæ]i Xti consortio, et alloquio perverterentur, occasionemque
multiplicis boni inde sumerent, ex contra plerumque fere
[p]ejores fiebant. Ut cæteros casus transeam, videmus
[i]d ipsum in hod. Evang., ubi pharisæi pro eo quod Xti
colloquio proficerent, ex contra Ipsum observabant malo animo
[s]perantes in eo deprehendere quod arguere possent.
[T]ex. habetur: Intravit Jesus… et ipsi observabant eum
Lubet hodie dit godloos gedrag Pharisæorum obser- Propositio
[v]antium Xum ex una parte, et ex altera het gedrag van
den Heere Xus erga hos pharisæos perpendere, ut in eo
quid detestandum, et in hoc quid imitandum sit videamus. Attendite.

^ parvis et magnis, justis et peccatoribus se adjunxit, quocumq vocabatur ibat.

Christus D̄nus sicuti ad oium hoium salutem in mundum venerat, sic et oium consortia ō ē dedignatus. Sic legimus qd invitatus à Martha et Maria, ad convivium sese illuc contulerit. Sic qd in domo Matthaei cum multis publicanis mensa accubuerit. Sic qd in domo Zachaei een opper tollenaer, en wockeraer morari dignatus.

Luc. 10.

Matt. 9.

Luc. 19.

Atq sic et in hod. Ev. hbms qd intraverit in domum principis pharisaeorum, ubi multi legisperiti et pharisaei convenerant, sabbatho manducare panem.

Dubitare oio ō possumus, quin Xus D̄nus optime perspectum habuerit se ō aio recto ab hoc principe pharisaeorum fuisse invitatum. Sane qd ō sincero et candido aio pharisaeus hic Xum invitaverit ex eo patet, qd tam ipse qm socii ejus observarent eum. Lex. hbo: In travit manducare panem et ipsi observabant eum.

NB qd textus dicat, Observabant eum. Observare aliquem stylo S. Script. et in bonam et in malam ptem sumi pt. Sic in qtum in ptem bonam sumitur de Maria sorore Marthae dr qd sedens secus pedes D̄ni observaverit eum, ut verbum ejus ad aeae suae salutem audiret. Sic de Nicodemo legimus qd hij verrukt door de leeringe van Jesus, die hij naukeurig uit zijn mondt gehoord had uit riep, en zeide: Meester wij weeten dat gij een leeraer van godt gekomen, want niemand kan deze bekenen doen die gij doet, ten zij dat godt met hem is. Id ipsum legimus de muliere illa, quae observata admirabili Xi doctrina extollens vocem de turba dixit, Beatus venter qui te portavit, et ubera quae suxisti. En de his et similibus observantibus Xum, illud in bonam ptem sumitur.

Ioīs 3-2.

Luc. 11

At ō sic de principe pharisaeorum, sociisq ejus dicitur Et ipsi observabant eum, sed in malam ptem sumitur qd observaverint Xum: nulla enim ex memoratis intentione Xum observarunt, sed ttmodo, num quid diceret aut faceret, in quo ipsum carpere possent. Immo ...

Verisimile judicatur à multis, hydropicum istum, de quo in Ev., à pharisaeis ex professo fuisse introductum, ut sic Dno occasionem darent sanandi hunc in sabbatho, et sic eum calumniarentur tqm sabbathi violatorem et legis transgressorem.

Nimirum adeo pestis invidiae, et virus venijn odii pharisaeos arripuerat ut Xum oi modo insectarentur. Ferre o poterant gloriam suam gloriâ Xti adeo obscurari, moresq suos plenos avaritiâ, superbiâ, et hypocrisi à Xto incessanter redargui; hinc Xum oderant, ~~[illegible]~~ observabant, et quaerebant quod in eo carperent.

Dit is de regte aert der nijdigen en quaedaerdige menschen, scil: te letten op het doen en laeten van anderen, hunnen handel en ommegang te doorsnuffelen, alleen maer om iets ~~[illegible]~~ met blijdschap te vinden het gene kunnen berispen.

Dico /attendite/ alleen~~lijk~~ maer om iets met blijdschap vinden het gene ze kunnen berispen, et hoc malum e. alias enim observare aliorum actus, o ipse malum e. Quin multis hoc ex obligaoe incumbit. Sic pastores observare dbnt mores suarum ovium, hinc et vocantur pastores, speculatores, hinc Paulus eos monet: Let wel op u zelve Act. 20-28
en op de geheele kudde, over dew: de h. Geest u tot opzienders gestelt heeft. Sic et parentes observare dbnt mores suarum prolium. Hinc Lucas eos monet: Verzuim ook Ecli. 30-33
niet op zijne gedagten / teweten de gedagten van uwen zoone/ letten. Hinc fleere quod in laudem de Sara, mores Ismaelis et Isaaci Gen. 21.
observantes. dicitur culpatur e contra in Script. Heli quod mores filiorum suorum o observaverit /1. Reg. 3./ item et David 3. Reg. 1-6. unde et filii pessimi effecti st. Observare item domesticorum mores dbnt patres et matres familias quod si negligant, fidem ipsam negant, et fiunt infidelibus deteriores, uti Aplus docet

Ast longe aliter observant pastores mores ovium, parentes prolium, patresfamilias domesticorum, et aliter

invidi mores proximorum. Lætantur illi si nihil mali in-
veniant; et tristantur vero si quid correptione dignum de-
Phil. 3-18. prehendant. Sic Paulus: Multi ambulant quos sæpe di-
cebam vobis nunc autem et flens dico inimicos crucis
.... quorum Deus venter est. (vide item 2. Cor. 2-2.) Sic
et dolebat Monica, pia illa mater observans pessimos mo-
res filii sui Augustini. En sic boni superiores obser-
vant mores subditorum.

Invidi vero, et malevoli hoc, dum alios observant,
dolent dum nihil mali deprehendunt, Lætantur vero
dum quid mali, et correptione dignum inveniunt, et ideo
et proximum observant.

Abominabile profecto vitium hoc est. Æmulantur dia-
bolum quicumque illud committunt. Nam teste sapiente:
Sap. 2-24. Door de nijdigheid des duivels is de doodt in de wereld
gekomen, en die van zijne aenhang zijn, worden zijne na-
volgers (scil: in den naesten te beneiden).

Tale quid se expertum ab impiis conqueritur David:
Dagelijks belasteren zij mijnen handel, alle hunne ge-
Ps. 55-6. dagten zijn om mij quaedt te doen.

Deze zelfde fout is, zijlaes! hedendaags bij veelen
heel gemeen. Hoe laeten zig veelen dikwils gelagen
leggen om het doen en laeten van anderen te weeten;
wat genoegen scheppen veelen in 't quaedt van anderen;

Caritas non cogitat malum, sed odium et invidia lætantur in malo aliorum

Fortiter etiam hoc vitium monet Salomon: Leg geen
Prov. 24-15 laagen aen een regtvaerdig mensch, zoek ook geen godde-
heid in zijn huis .... verblijd u niet als uw vijand zal ge-
len zijn, en uw hert verheuge zig niet over zijnen onde-
gang, want godt mogt het zien, en daer over gebelg-

Procul igitur a nobis illud vitium dat wij op het doen
laeten van onzen naesten maer zouden letten, om dae
met blijdschap iets te vinden, 't gene te berispen zo
wezen. Vitium hoc mire perniciosum et probrosum
est ipsi observatori. Het gaet met zulk een gelijk
met iemand, die met zijne vingers de kaers wil snuijt
~~[illegible]~~ hic lumen quidem cand
clari

larius accendit, sed digitos suos maculeat, et sæpe urit. Sic
alios observant, et libenter taxant, die zullen eens
anders doen hier door wel rugtbaerden maaken, sed inte-
rim conscientiam suam [redacted] fœdè contaminant, en stellen hunne ziele in gevaar van eewig te zullen branden.
Sic Pharisæi in hod. Ev. &

Hactenus Pharisæos, pessimumque eorum observandi
modum contemplati sumus. Xtum nunc, en zijn gg=
cōsiderabimus.

Quamquam Xto Dno minimè ignotum esset, se malo
animo invitatum esse, et inimicos [redacted] aio contra [redacted] esse affectos, # Pharisæos ibidem congregatos
ipse tamen ad eos intrare non est dedignatus, partim ut hydro-
picum corporaliter sanaret, partim ut alios præsentes
Deo lucri faceret, et vitia in eis curaret, sed et eorum
obstinationem, quos nec miraculis, nec verbo doctrinæ
nec exemplo vitæ evertendos prævidebat, scil. ut non haberent excusationem in peccatis, uti alia occasione de eis dixit.
Hæc natura Dei est, benefacere non solum bonis et piis, sed
et iis, qui oderunt eum. Solem / ait Xus de patre cælesti
loquens / suum oriri facit super bonos et malos, et pluit
super justos et injustos. Quod hic videmus, dum Xus sol justitiæ
se præsentem sistit his malevolis pharisæis, et pluviam
doctrinæ suæ cælestis super eos effundit. # Vide in fine.
Atque hoc suo exemplo docere nos voluit Dnus quo cum
inimicis sit conversandum, quod benefacere oporteat his
qui invident nobis, aut oderunt nos, non solum externa spe-
cie, sed et interno cordis affectu, ut eorum malitiâ non
vincatur bonitas nostra, sed ut / sicuti Paulus monet / Rom. 12-21.
in bono vincamus malum.

Magni momenti hæc est lectio, Xti hodierno exemplo robo-
rata, quam qui exequitur, filium Dei se esse demontrat, Deoque
similem præbet. Audite Xum ipsum id testificantem: Matt. 5
Benefacite his qui oderunt vos .... ut sitis filii patris vestri,
qui in cælis est, qui solem suum oriri facit super bonos
et malos, et pluit super justos et injustos.

Optimè quoad hoc sese gessit Regius vates: Hebik Ps. 7-5.
het quaed geloond, die mij met quaed betaelden

Zoo moet ik te regt verijdeld onder mijne vijanden bezwijk

1. Reg. 24. et 26. Vere id dicebat, qa tu inimicorum suorum (Saulis
Absalonis, Zemei) id exemplariter demonstravit, cum
tn, malum pro malo rependendi occasionem haberet.

Zoo gedroeg zig ook tu inimicorum suorum Paulus. Maledici-
1. Cor. 4-12. mur, zingt hij, et benedicimus, psecutionem patimur et sus-
tinemus, blasphemamur et obsecramus.

Sic et Xus ipse sese gessit in hod. Ev. &c Atq sic
nos hoc suo exemplo docere voluit &c

Conclusio. Habetis hic AA. het gedrag der Phariseen observantium Jesum ex una pte, et ex altera het gedrag van Jesus tu horum phariseorum.

Uit het gedrag der Phariseen, discamus quam detestandum sit alios ex invidia observare &c

Uit het gedrag van Jesus discamus quod etiam inimicis benefacere debeamus &c

Pone Supra

In dit gedrag van den heere Kristus zijn bezonder twe din- NB de hoc additamento nihil dixi.
gen t'aanmerken. En wel 1o. zien wij daarin hoe God de kwaa-
de daaden der menschen ten goede weet te gebruiken, gelijk
zij gods beste werken misbruiken. Josef van zijne broeders
verkogt gebruikte God ten goede, hij strekte niet alleen aan
zijnen vader Jakob, en zijne broeders, ~~[illegible]~~ niet alleen aan geheel Egyp-
te in den hongersnood ter behoudenisse, maar ook opdat hij
over hen zoude heerschen, en zij hem, wien zij, om hem niet t'aanbidden,
verkogt hadden, aanbidden zouden. Hoor Josef hier van
zelf redenen. Gij, zeide hij hen, hebt gedagt om mij kwaad Gen. 50-20.
te doen; maar God heeft het ten goede gekeerd, om mij te
verheffen gelijk gij tegenwoordig ziet, en om veele volkeren
te behouden. 't zelfde zag men duidelijk in 't joodsche volk.
Zij zogten maar den naame van Kristus te niet te doen,
en zijne gehengenisse ten eenemaal weg te neemen, des be-
slooten zij in hunnen raad hem te dooden, en hebben hem
aan 't kruis gehangen. Dog verre van daar dat zij hem ver-
drukken, en zijne gehengenisse zouden te niet doen, hebben
zij zijnen naame des te roemrugtiger gemaakt, want omdat
hij zig tot de dood des kruis vernedert heeft, daarom, Phil. 2.
zegt d'Apostel, heeft God hem verheeven, enz
Zoo van daag in 't Ev: de Farizeën &c
Zoo weet God de kwaade meeningen en werken der zondaa-
ren ten goede te gebruiken. Dit moeten wij altans gedenken
als wij de godloozen kwaad zien doen; want al weeten wij
niet, waarom God de boozen ongestraft kwaad laat doen,
hij weet dat tot meerder goed te schikken, en uit hun kwaad
zijn goed te trekken.
2o. kunnen wij in den Heere
Kristus bij de Farizeën, zijne gezwoorne vijanden, ten
maaltijde gaande, aldaar den waterzugtigen geneezende,
bij die geleegenheid hen verscheidene Lessen geevende,
aanmerken hoe zoet en liefdaadig hij met zijne vijanden
handelde, en goed voor kwaad beloond

Et ecce homo quidam hijdro= picus erat ante Illum. Luc. 14. v. 2.

Dominica 16
Post Pent:
1739.55.

T' is een zack, ongetwijfelt eeneigelijk wel bekend, dat de verscheide zoorten van ziektens ook verscheide slag van zonden beteekenen, en verbeelden. 't 't geene wij in 't algemeen van allerlei de zoorten van ziektens zeggen, dat heeft ook nog in zonderheid zyne waerheid, tenopzigten van de waterzugtigheid.

Hydrops potest esse imago cujuscumque morbi spiritualis seu peccati, quia omne peccatum habet aliquid quod in hydropesi reperitur. in in zonderheed is dit waar van de gierigheid.

(Hydroposia potest esse imago impudicitiæ: nam sicut hydropicus, quo magis zyn buyk met bedorven water opgevulgt is, tanto magis sitiat: sic et similiter hoo impudicus quo magis hy zyne quade lusten tragt te voldoen, tanto magis worden zyne booze herts togten ontstoken, want de vleeschelyke vermaekelykheden gene verzaedinge maer honger by brengen, zoodat een onkuisch mensch als hy d'eene dorst wil verslaen, zoo verwekt hy wederom den anderen.

Hydroposia imago est superbiæ; want 't hert van een hovaerdig mensch van eidelheit opgeblaezen is, gelyk 't lighaem van den watervzugtigen van 't water.

Nu gelyk de waterzugtigheit een afbeeldzel is van d'onkuisheid, van de hovaerdigheit en van alle andere zonden, zoo is de zelve ook in zonderheit een afbeeldinge van de gierigheit. Ja, zoo naturelyk is de gierigheit aen de waterzugtigheit te gelyken, dat ook) de heidenen zelfs hebben

dit meermaelen aengemerkt ~~hebben~~. Dus is 't dat een
heidensche Diogenes vraegende wie 'er aen een waterzug-
tigen te gelyken is, zyn zelven antwoordde dat 't een gie-
rigaerd is: want zegt hy, gelyk een waterzugtige met
water vervult is, gestaedig meer en meer dorst heeft, en
noit verzaedigt wordt, even zoo al eens (m.a.) is een gierigaerd
vervuld met een begeerte van geld en goed, verlangt altyd
meer en meer, is noit verzaedigt, en quelt daer door zyn
eigen zelven. Zie zoo zoo ist dat de heidenen hier van ge-
sproken hebben.

Maer dog wat is 't noodig dat wy dit uit de heidenen
willen haelen, dewijl dit de Leere is van den h. Aug.
Hier., Greg. ja de eenpaerige Leere van alle de hh.
Vaders, die alle eenpaeriglijk ons Leeren dat door de
waterzugtigen van 't Ev. bovenal een gierigaerd beteekent
word.

Propositio

't Zyn ook deze gedagten der hh. Vaderen nopende
den waterzugtigen van 't hed. h. Ev., die wy als nu wat
nader zullen opvolgen, ostendendo 1mo waerin dat
een gierigaerd by eenen waterzugtigen te gelyken is. 2do
Hoe groot quaedt of zonde dat die geestelyke water-
zugtigheid, ik zeg, de gierigheid is 3tio Wie dat er
aen die quael al vast zyn. Attendite

1mo Comparatio Hydropici cum Avaro

Onder veele eigenschappen en ellenden die men in eenen
waterzugtigen ~~om~~ kan aanmerken, en die 'er ook in de geestelyke
waterzugtigen, ik zeg, in den gierigaerd te vinden zyn [illegible]

1o. Dat een waterzugtige altoos dorstig is, en alle
drank die hy maer ziet begeerig is te drinken, en in te zwelgen

1o. Ultra sitit

En zoo is 't ook met den geestelyken waterzugtigen, 't welk
den gierigaerd gelegen, altydt is hy dorstig na 's werelds
goedt, en 't geen hy ziet dat wenscht hy wel te hebben. Af
om wordt de gierigheid van den h. Aug. genomen voor een
ongeregelde liefde tot 't tydelyken. Een ongeregelde lief[de]
(zegt Aug.) omdat de gierigaerd in zyn hert opstelt, om [het]
tydelyken niet om Godt, maer om zig zelven bemindt [illegible]

van daen, de vreugde van een gierigaerd over 't geene hy bezit,
hier van daen zyne onmaetige droefheid, als hy 't tydelyke
verliest, of door Gods schikkinge daer van berooft word. Ja hier
van daen, die groote drift, met dew een gierigaerd 't tydelyke
zoekt, en zyne begeerlykheid met dew hy 't bewaert, wetende
dikwils door middelen strydig aen gods wetten en geboden, van de tydelyke goederen
hy meester te maken, of onder zig te behouden. Wes-
halven Paulus de gierigheid een afgoderye noemd. waerom Eph. 5-5
ook de prophet Habacuc zeid: We hem die by malkanden Hab. 2-6
schraept, dat hem niet toebehoord.

Vervolgens gelyk 't eenen waterzugtigen eigen is dat hy
altoos dorstig is, zoo is 't ook den geestelyken waterzug-
tigen den gierigaerd eigen &c.

2° Zoo is 't eenen waterzugtigen eigen dat gelyk hy 1°. Utira sitit
dorstig is, nogtans te vergeefs drinkt, want al de vogt die et ō satiatur
hy drinkt, tot ~~zyn~~ en bedorve bloed, en tot wateragtige hu-
meuren verandert word, &c. even zoo is 't ook met den
geestelyken waterzugtigen, ik zeg den gierigaerd gelegen.
den gierigaerd dorst altoos na 't wereldts goed maer te vergeefs drinkt hy van de watren dezer wereld,
vergeefs bezit hy 't geene hy verlangt en na wenscht, mits
hy 't geen hy heeft niet wettig ~~en~~ besteed, maer in zig laet te ver-
bederven, zoodat 't geld en goed 't geen hy heeft aen hem geen
voordeel doet, ja verre van daen dat hy ~~tot~~ het gebruyk van
den armen ook zou besteden, zoo durft hy menigmael
zelfs zyne eigen eerlyke en noodzaekelyke nooddruft daer
niet van neemen, vrezende dat het zou verminderen, of dat 't nog te kort
zoodat men met regt wel zeggen mag, dat een gierigaerd mogt schieten
geld niet heeft, maer 't geld den gierigaerd. En daer
om als Ecletes van zulken gierigaerd spreekt, die zyne
goederen na behooren niet durft gebruyken, maer die de
selve maer inzwelgt, by een vergaedert, en opsluyt zonder
eenige nut of voordeel daer van te hebben, zoo verfoeyt hy Ecle. 6-2
zulken mensch, in zyn ziele. Daer is (zegt) nog een ander
kwaed onder de zonne dat ik gezien hebbe, en dit is zeer
gemein by de menschen. Daer is een man (zegt Ecletes) wien
God rykdom, goed en eere gegeeven heeft, in wiens ziele
niets ontbreekt, van al wat zy begeert.. Indien hy (zegt Ecletes)

de goederen die hy bezit niet en gebruykt ... van deen zeg ik dat een misdragt beter is dan hy, want hy is te vergeefs in de wereld gekomen (scil: omdat hy geen genot van de wereldt heeft, en zyne goederen niet durft gebruyken) en hy gaet na de duisternissen (scil: na 't duister graf) en zyn naem zal vergeeten worden.

Vervolgens gelyk een waterzugtige alhoewel hy dorstig is, en drinkt, en nogtans geen voordeel daer by heeft, zoo doet ook een gierigaert na geld en goed, en alhoewel hy 't heeft zoo heeft hy 'er geen nut of voordeel van, want hy vreest als hy 't maer aentast, ook zelfs op eene behoorlyke wyze dat 't zal verminderen, en dat hy mogelyk nog gebrek moge lyden.

3° qto plus ultra bibit, tto plus sitit — 3° zoo heeft de waterzugtige eigen, niet alleen dat hy altoos dorstig is, niet alleen dat 't drinken hem geen voordeel doet, maer ook dat hy, hoe meer hy drinkt hoe meer hy dorstig en dorstiger word, en meer en meer al drinken wil.

Idem ē de Avaro, qtacumq divitias habeat, adhuc alias sitit. Eccles ait: Een gierig mensch zal door geen geld te verzaeden wezen. Ecclus ait: Het oog van een begeerig mensch, is door een gedeelte van zyne ongeregtigheit niet te verzaeden, hy zal niet verzaedt worden, voordat hy zyne ziel zal hebben doen verdorren en uitteeren. Cum habeat mille, sitit adhuc aliud mille, si divitias acquirit hæreditatem, o ē replerus, cogitaōs ejus tendunt in aliam, qm adhuc sperat et non satiabitur.

Eccle 5-9
Eccli 14-9

Hinc S. Aug. Avarum similem dicit inferno, want hoe veel de hel 'er ook inslokt (ait Aug.) ze zeit noit dat ze genoeg heeft: en even zoo (zeit Aug.) al was 't dat alle schatten den gierigaerd toevloeiden, al bezat hy al wat 'er in de wereld is, noit zal hy vergenaegt of te vreden zyn.

Hanc eamdem comparaōem etiam spus S. instituit prov. 27. ubi Salomon ait: De hel en de doode zyn nooit verzaed: van gelyken zyn ook de oogen der menschen onverzaedelyk.

Prov. 27-20

Explo sit Rex Achab qui licet habebat tot hortos et vineas, nogtans niet verzaedigd was maer ook de wyngaerd

3 Reg. 23

wyngaerd van Naboth wilde hebben, et per fas et nefas
eam abstulit. Item exemplo sit dives ille rusticus &c Luc. 12.
Igitur sicut hydropicus &c, ita et avarus &c
4° Deniq non solum hydropico proprium est 4° quo plus ultra
quod, quo plus bibat, tanto magis sitiat, sed et quod quo plus bibit, tanto plus
bibat, tanto magis cruciet in abundantia aquas, qua repletur, cruciatur
Idem est de avaro. Audi Eccles. de avaro: Alle zyne Eccle. 2-23
dagen zyn vol smerten en ellendigheden, zelfs heeft hy
des nagts geen rust in zynen geest. Item: De verzaeding Ibid. 5-11...
van een ryk mensch laet hem niet slaepen. Ja, daerom
noemt de H. Geest de gierigheid zelfs hartzeer en verdriet
want als d'Eccles heeft gezeid dat de verzaeding van
een rykmensch hem niet laet slaepen, zoo voegt hy 'er by:
Daer is nog een andere aldervrogste quael, die ik onder de
sonne gezien heb: rykdommen die tot verdriet van hunne
meester zyn bewaerd, want zy gaen tot zyn uiterste hert-
zeer verlooren.
Een levendig voorbeeld hebben wy hier van in den
koning Achab die door zyne gierigheid ten uitersten 3. Reg. 21
gequeld en gepynigd wierd, om dat hy agter den wyngaerd
van Naboth niet konde komen, ja, zoo zeer wierd
Achab hier over by zyn zelven gequeld en gepynigd dat de schrift zeid
dat hy als quynende zyn zelven te bedde wierp, zyn
aenschyn keerde na de muer, en niet eeten of drinken
wilde.
Een ander niet min duidelyk voorbeeld hebben wy hier
ook wederom van in den ryken boer van 't Ev. die niet kon
rusten, of duerem van de zorgen om zyn land te be-
ploegen, in te bezaeijen, en als zyn land die nu al over-
vloedige vrugten had voortgebragt vol angst en kommer
was, hoe hy 't aen zou leggen om zyne vrugten in te zae-
melen en te bewaeren, waerom hy zelfs zeide: wat zal
ik doen, want ik heb niet, waer ik myne vrugten ver-
zaemelen mag? &c
Luc. 12.
En zoo is 't in 't algemeen met alle gierigaerts ge-
legen, yder duizend gulden brengt nieuwe zorg en hert-
zeer aen. Hinc etus Dnus divitias spinis comparavit Matt. 13

want de rykdommen als doornen der ziel van den gier-
rigen doorstéken en pynigen. Hinc Amos de Avaris
Amos. 9-3 ait dat zy de gierigheid in 't hoofd hebben, want zy hebben
hoofd, en zinnen nagt en dag met angst en zorg pyni-
gen en benauwen.

Zoodat dan een giergaerd even als een waterzug-
tigen door 't water, zoo ook door 't geld en goed gequelt
en gepynigt word.

En dus is de waterzugtige van ons hed. h. Ev. in alle
deelen een regt afbeeldsel van den geestelyken water-
zugtigen, ik zeg, van den gierigaerd.

2do Videamus nunc quantum malum sit Avaritia
Malitia waer van wy in den beginnen zeiden, dat wy ten tweede
avaritia zouden spreken.

Ac 1mo quidem zoo blykt de grootheid van de zonde
van gierigheid hier uit, dat de Schrifture van spreekt als
van een van de grootste zonden.

Hoort maer eens hoe dat Paulus van dit quaed spreekt.
1. Tim. 6-9 Die ryk willen worden, vallen in bekooringen, en in den
strik des duivels, en tot vele onnutte, en schadelyke be-
geerlykheden, die de menschen doen verzinken in 't ver-
derf en in de verdoemenisse. Weshalven Paulus aldaer
ook wederom nog zeid: De geldgierigheid is de wortel
van alle quaed. Waerom hy ook elders rondt uit van
1. Cor. 6-10. de giergaerds zeid, De giergaerds zullen het ryk Gods
niet bezitten. Ja, zelfs dat nog meer is, de zonde van gie-
righeid komt Paulus zoo verfoeylyk voor, dat hy zeid: Ava-
Eph. 5-3. ritia nec nominetur in vobis sicut decet sanctos. Hy paert
hier in de gierigheid met d'onkuisheid, een zonde die
wy weeten dat een van d'allerverfoeyelykste zonden is,
een zonde waer van een Xten boven al een schrik en schro-
moet hebben, een zonde die Paulus wil dat zelfs van eer-
eerlyke, en Xtelyke tong niet eens genoemd, veel min
gepleegd zal worden, en met zulk een schrikkelyke
zonde stelt Paulus ook de gierigheid zaemen, en wil
dat ook zelfs de gierigheid, gelyk d'onkuisheid, van
een Xten niet eens genoemd zal worden.

Hier van daen is 't ook dat de gierigheid gesteld word
onder de 7 hooftzonden: want gelyk daerom de hoog-
dighied

digheid, gierigheid, onkuischheid, gulzigheid, nydigheid
gramschap, traegheid, hoofzonden genoemd worden
omdat yder van hen d'oorspronk is van veele andere
zonden, zoo is 't ook dat uit de gierigheid voortkomt vide S. Greg. L. 33.
leugentael, bedrog, verraderyen, valsche eeden, en Moral. in Job
alle zoorten van onregtvaerdigheden, want omdat een cap. 37.
mensch gierig is, zoo ontziet hy zig ook niet die mid-
delen aen te wenden, die hem tot 't einde van zyne be-
geerlykheid kunnen brengen. zoo dat met regt d'Ecclus Eccli. 10-9..
heeft gezeid: Niets is'er ondeugender dan een gierig
mensch... Niets is'er onregtvaerdigen dan geld te be-
minnen want zoo een mensch heeft zyne eige ziel te
koop. Expl. sit Judas &c.

2°

Ten anderen zoo blykt het quaed of de groot-
heid van de zonde van gierigheid ook hier uit dat Godt
deze zonde schrikkelyken wyze gewoon is te straffen
menigmael zelf zienlyken wyze hier in dit Leven, al
t'hans altijdt vast, en onzienlyken wijze, en naemals
met d'eeuwige verdoemenisse.

1. Dus heeft Godt deze zonde van gierigheid eertyds
gestraft in Achan, die uit gierigheid, of heblust iets
tegens Gods bevel uit den roof van Jericho agter-
houden had. Godt zeide, zeit de schrift, tot Josue: Josue 7-10....
Israel heeft gezondigt, en myn verbond overtreden
en daerom ik zal niet meer met U. zyn, tot dat gy
hem zult vernielt hebben, die deze vaore daed schuldig
is. En zie hierop wierd 't Lot geworpen en bevonden
dat Achan schuldig was, die daerom ook gesteenigt,
en met al wat hem toebehoorde door 't vuer verbrand
wierd.

2. Zoo heeft Godt eertijds eenen Nabal, den man van
Abigail gestraft met de doodt omdat hy uit gierigheid 1 Reg. 25.
geweigerd had aen David Levensmiddelen te geeven &c.

3. Dus heeft Godt de gierigheid van Giezi den
knegt van Eliseus met melaetsheid gestraft gehad, &c 4. Reg. 5.

4. Zoo heeft Godt den gierigen Judas die zynen
meester voor 30 zilverlingen verkogt, gestraft met Matt. 27
toe te laeten dat hy tot wanhoop vervalt, zig zelven

verhangen heeft, en dus ellendig na 't Lighaem en
eeuwig na de ziel ongelukkig geworden is.
Luc. 12 — 5 Dus heeft Godt den gierigen boer van 't Ev. met
eene haestige en onvoorzienige doodt gestraft &c
ibid. 16. — 6 Zoo zoo heeft Godt gestraft, en zal nog in alle eeu-
wigheid blijven straffen den rijken dog gierigen
slempen en brassers, die aen den armen bedelaer La-
zarus ook zelfs de krummeltjes van zijne tafel
weigerde. Nu nu is hij gelijk Lucas meldt begraven
in de hel, en kan daer zelfs niet een droppeltje water
krijgen om zijne tong te verkoelen &c
7 Eindelijk en ten laesten zoo zoo heeft Godt gestraft
Act. 5 — 3 .. — eenen Ananias en Saphira zijne huisvrouwe, die uit
gierigheid voor den h. Geest loogen, en daerom op 't
woordt van Petrus op staende voet met de doodt ge-
straft wierden &c
8 Ja ja straft Godt niet altijdt zienlijk hier in
dit leven de gierigaerts, gelijk deze en diergelijken daer
wij nu van gesproken hebben, hij zal ze zeker voor
eeuwig straffen, die zig van haere gierigheid niet
~~en~~ bekeeren, want Paulus rondt uit van den gierigaerd
Eph. 5 — 5. — zeit, en ons allen verwittigt zeggende: Gij moet wel
weeten, dat geen gierigaerd, 't welk een afgoderije is, erfenis
heeft in 't rijke van Xus en van Godt.
Het moet dan voorwaer ook wel een groote en
schrikkelijke zonde weezen, dat z' aldus Godts wraek
hier in den tijd, en naemals voor alle eeuwigheid, halen
over de genen die daer mede besmet zijn.

3tio Quinam sint avari. — En nogtans A. A. niet tegenstaende dat de
zonde van gierigheid zoo groote, en zoo ysselijke
zonde bij Godt is, wat is 'er egter niet gemeender onder
ons menschen?
Godt zelf klaegden eertijds daer dikwils over door
Isa. 56 — 11 — zijne propheeten. Dus zeit Godt bij Isaias: Ieder
volgt zijne gierigheid van de hoogsten tot den laegsten
Jer. 6 — 13 / 8 — 10 — zijn zijn altemael / zeit Godt bij Jer. / op gierigheid
uit van de kleynste tot de grootsten toe, en zegenen alle

allegaden, met bedrog om van den Propheet tot den Priester toe.

En Godt gave! dat dit zelfde ook zoo by ons niet gesteld was. Maer, elaes! integendeel weinige weinige menschen zyn 'er, die niet gierig zyn, het meestendeel mag men zeggen gaet zoo wel om deze zonde, dan, om de zonde van onkuysheid verlooren. Dog 't ellendigsten van allen is, dat byna niemand 'er eens agt op geeft, en de reden is, omdat men gemeenlyk een valsche verbeeldinge van deze zonde heeft. Eiden een meint vry te zyn van deze zonde, als men maer zyne ryk dommen of goederen vergaedert en bewaert, door middelen die niet onregtvaerdig zyn, ten opzigte van den naesten, ten anderen, als men zyne goederen maer gebruykt volgens den staet daer men in gestelt is. Edog dit is niet genoeg A.A. want met dit alles kan 't heel wel zaemen staen, dat men gierig is. Ac 3° in grati een ryke is gierig als hy zyn hert vast gehegt heeft aen de goederen deze wereldt, schoon hy de zelve op d'aller regtvaerdigste wyze bezat, en zoo zyn 'er weinige ryken, die in deze zin vry zyn van gierigheid.

2° Daer en boven, ook in 't bezonder gesproken men is aen de zonde van gierigheid pligtig 1 als men niet te vreden is met 't geene men heeft, maer altoos, als met eene zekere onvergenaegzaemheid, meer en meer zoekt te hebben. Et quis e ctinous? adeoq quis leben, al hoe veho? en verwolgens hoe gemeen is die zonde niet? 2 Men is aen de zonde van gierigheid pligtig als men zyn zelven, zyne kinderen en dienstboden onthoudt 't geene men schuldig is. En, hoe gemeen is dit niet? ook zelfs by die genen daer men, 't volgens het uiterlyke uithangsbord, niet van zou zeggen? Immers hoe veele weeten zig na 't lighaem uiterlyk op te schikken om 't oog van de menschen te voldoen, en onderrussen binnens huis schraels en spaerzaem om niet te zeggen gierig leven, ja haere meiden dikwils niet alleen gene eerlyke loon, maer ook geen behoorlyk eeten in levensmiddelen geeven? 3 Men is aen gierigheid schuldig als men 't tydelyke op gene behoorlyke of regtvaerdige wyze verkrygt, 't welk dikwils

plaets heeft in 't koopen en verkopen, wanneer men den
een niet volgens de regtvaerdigheid te werk gaet; het gene
ook plaets heeft in den ambagtsman, als hy dag dieft en
luijerd, of niet behoorlyk werkt om den daghuer te ver-
dienen. En 4/ Een
man is aen de zonde van gierigheid schuldig als men
gene aelmoessen na zyn vermogen geeft. En
En op deze en diergelyke wyzen meer zyn de ryken en die
eenige middelen van den hemel gekregen hebben, aen die
schrikkelyke zonden van gierigheid pligtig, en ver-
volgens hoe vele geestelyke waterzugtigen, ik zeg
giergaerts zyn 'er niet?
Dog niet alleen de ryken maer ook armen zelfs
zijn aen gierigheid schuldig. 1/ Een arme is gierig
wanneer hij nydig is tegen den ryken. 2/ Als hij 't weinigje
dat hy heeft met aenhankelykheid bezit. 3/ Als hy God
vergramd, en zyn gebodt maer overtreed om zig uit zyne
armoede en slegte staet te helpen. 4/ Als hy klaegt
tegen Godt, vloekt, en zweerd, tot den drank en dierge-
lyke zaken zyn toevlugt neemt om quanzuijs zig te
troosten. 5/ Als hy zyne Xtelyke pligten verzuijmd
op zondagen, naeyt, werkt ... in plaets van de kerkdien-
sten by te woonen. En op deze, en diergelyke wyzen
meer zyn zelfs ook de armen en geringe luiden aen
de zonde van gierigheid onderworpen, welke zonde (elk
een doodt zonde is, zoo voor ryken als voor armen, als
men godt min bemind, dan wel 't wereldze, 't zy dit
veel, 't zy ook dat 't maer weinig is. En vervolgens zie
daer wie dat 'er al aen die geestelyke waterzugt, ik
zeg de quael van gierigheid onderhevig zyn.

Conclusio Daerom daerom A.A. laet ons wel toe
zien dat wy op geenderleide wyze onder 't getal der
geestelyke waterzugtigen van godt gerekend zullen
Luc. 12-15. worden. Laet ons wel gedenken aen de spreuk van de
Heere Xus: Ziet toe, en wagt u van alle gierigheid, want
't leven van den mensch hangt niet van d' overvloedig-
1. Tim. 6-7 heid dingen, die hy bezit. Immers (uit Paulus aen) wy

wy hebben niets in deze wereldt ingebragt, buiten
twyfel dat wy'er ook niets en kunnen uytdraegen.
waerom dat Paulus dan ook besluyt: Als wy dan,
zeit hy, ons voedzel en ons dekzel hebben, zoo laet
ons vergenoegd zyn.

Dat de ryke dan gedenke 't geen David heun ver-
maent: Divitiæ si affluant, nolite cor apponere. Ps. 61-11
stelt'er uw hert niet op, neemt'er eerlyk gebruyk
van, en laet d' arme altydt in uw gedenken wezen.

Dat d' arme ook gedenke 't geen Paulus heun
vermaent: Uwe wandel zy zonder giericheid, weest
vergenoegd met het tegenwoordige, want Godt heeft
gezeid: Ik zal u niet verlaeten. Dat hy gedenke
de Les, die d' Oude Tobias aen zyn Zoone gegeeven Tob. 4-23.
heeft: vrees niet myn zoon, 't is waer dat wy een
arm leven leiden, maer wy zullen veele goederen
hebben, zoo wy Godt vreezen, van alle zonden afwy-
ken, en deugdelyk leven.

Et factum ē, cum intraret Jesus in domum cujusdam principis Pharisæorum sabbato manducare panim, & ipsi observabant eum. Luc. 14. v. 1.

Dominica 16 Post Pent. 1740.

Onder alle zaken van den Heiland ons verboden vinden we dat hy ons wel zorgvuldig gewaerschouwt heeft te moeten wagten voor alle dronkenschappen en brasseryen A. A.

Zoo waerschouwt hy ons Luc. 21-34. Wagt u (zeit hij) dat uwe herten dog niet beswaerd worden door brasserye en dronkenschap.

Met deze waerschouwinge des zaligm. komt ook overeen die van zynen apostel paulus. Laet ons (zeit die groote leeraer) als in den dag eerlyk wandelen. Niet in brasseryen en slemperyen. Item: de werken des vleesches zyn... zyn dronkenschappen, brasseryen en dergelyke, van dewelke ik u waerschouwe, gelyk ik u reeds gewaerschoudt heb, dat de genen die zulke dingen doen het ryke gods niet in zullen beerven. Rom. 13-13. Gal. 5-19...

Ex his pluribusq. S. Scripturæ testimoniis clare patet quopere Xanus sibi cavere debeat van alle overdaet brasseryen, slemperyen, dronkenschappen enz.

Quemadmodum autem sacra pagina constanter hæc prohibet, ita permittit honestas epulas: quas, etsi alia ora deessent argumenta, vel unicum Xti Dni exemplum licitas ee planissime demonstrat. Quis enim nescit convivam illum fuisse nunc in Cana Galilææ, nunc in Bethania, nunc alibi: nunc Mariæ et Marthæ nunc Simonis Pharisæi, nunc Leprosi, nunc Zachæi (uti ante triduum in Evo audivimus) nunc Matthæi (uti voorgaende woensdag in ejus festo audivimus) et nunc hodie iterum in domo cujusdam principis Pharisæorum. Extra dubium igitur licita esse Xanis convivia.

(adeoq̃ ō abs re erit paucis docere quod sanè celebranda sint.

His nunc encaeniorum diebus plura convivia celebrantur in hac Civitate Amstelodamensi. Ut autem licite et sanè peragantur, juxta hodierni Ev: praeceptum tres conditiones requiruntur, nimirum ut adsit Humilitas, Sobrietas et Caritas

Propositio De his tribus sanorum ~~[illegible]~~ conviviorum conditionibus nunc dicam. Attendite.

Ut licita sint sanis convivia praescribit S. pagina ut celebrentur tanquam in conspectu Dni. Ita jubet Dnus Deut. 12-12-18. dicens: Gy zult vroolyke maeltyden houden voor den Heere uwen Godt. Et David: de regtvaerdigen

Ps. 67-4. moeten vroolyk zyn, en zig verheugen voor Gods aangezigt en met blydschap hun genoegen neemen.

Ita fecerunt Aaron et seniores Israel comedentes pa-

Exod. 18-12 nem, cum Jethro coram Deo

Tob. 9-12. Ita Tobias celebrans nuptiale epulum cum timore Dni…

Ita universus populus ob liberatam Bethuliam ju-

Judith. 16-24. cundus erat secundum faciem Sanctorum

3 Sunt Convivii sani conditiones. Ita hac generatim, ut licita sint convivia. Sin… autem 3 requiruntur ad Evangelii praescriptum, conditiones, nimirum, Humilitas, Sobrietas et Caritas.

1ma Humilitas. Ac 1mo quidem Humilitas. Istam data opera commendat Dnus in hod. Ev., cum ait: Recumbe in novissimo loco. Quo quidem praecepto non tam situs corporis quam animi virtus praescribitur. Qui enim humili sedet loco, et interim moleste fert alium sibi praeferri, frustra sibi blanditur de humilitate loci. Idem esto judicium de eo qui ad vanae gloriae aucupium libenter cedit alteri, … parat infimum in convivio locum. Hoc enim nihil aliud, quam intimam superbiam externae humilitatis … fallaciter abscondere. (Audi quid de tali dicat

NB hac ex Aut. imp. omisi. Autor Imperf. Oper. hom. 43. in cap. 23. Matt. Vi…
„ inquit, aliquem esse corde jactantem, audientem laudabile
„ esse in ultimo loco discumbere, discumbit post eos, et non
„ solum tunc jactantiam cordis non dimittit, sed adhuc ali…
„ jactantiam humilitatis acquirit, ut qui vult videri …
„ tus, etiam humilis videatur ab aliis. Quando enim …
„ superbi, qui corpore quidem in novissimo recumbunt…

cum elatione videantur sibi in cornu recumbere &c.)
Merito ad illos vafros illud Siracidis: Est qui nequiter humiliat se, et interiora ejus plena sunt dolo. Et quid juvat dolum hunc celare hominibus, cum Deo sit manifestus? Quid? quod sagaciores etiam homines advertant facile latentem sub humilitatis larvâ superbiam. (Quum Antisthenes pallii discissam partem conversam in conspectum ostendisset, intuitus Socrates: Video, inquit, per pallium tuam vanitatem (Laërt. Lib. 6.) Ô quam multos hodie videas Antisthenes! qui cum intus jactantia turgeant, externis tamen nihil non agunt, ut videantur.)

Eccle. 39-13.

NB et hæc hac parentesi inclusa, omisi.

Clamat contra hos omnes Servator: Recumbe in novissimo loco. Recumbe vero non solum corpore; sed etiam mente: immo mente magis quam corpore, ut in loco etiam non humili, mens semper maneat humilitatis studiosa: neque enim humiliari per se laudabile est, sed velle humiliari. ╳ Huc Pauli spectat monitum, dum jubet nos esse humilibus consentientes. Item cum præcipit nihil agere per contentionem, neque per inanem gloriam: sed in humilitate superiores sibi invicem arbitrantes. Arbitrari et æstimare nos vult alios nobis superiores: a quo longissime absunt omnes, qui etsi aliis cedant, sibi tamen superiorem deberi locum firmissime imaginantur. Hoc ergo est recumbere in novissimo loco, humiliter de se ipso sentire, atque ex ea persuasione amare locum novissimum, alios arbitrari se digniores, et consentire humilibus.

╳ Hinc Xtus non dixit omnis qui humiliatur, sed qui se humiliat exaltabitur.

Rom. 12.

Phil. 2-3

Ceterum quod de amando novissimo loco in conviviis dixi, de aliis etiam quibusvis conventibus velim intelligi, ut in omnibus humilitatis simus amantes, et ut Petrus scribit: Humiliati sub potenti manu Dei, exaltemur ab ipso in tempore visitationis

1. Pet. 5-6.

2da Frugalitas

2da Altera Xani convivii conditio Frugalitas quam in his verbis exprimit Lucas, cum refert Xtum pharisæi domum subiisse ut manducaret panem. Etsi enim phrasi hebraica omne edulium panis nomine censeatur, nihil vetat Evangelistæ accipere verba ad innuendam convivii frugalitatem, quam alibi etiam Xto singulariter placuisse legimus, ut cum, reprehensâ Marthæ sollicitudine, unum dixit esse necessarium. Sane sæpius mensa nobis exhiberunt Collegii Apostolici; numquam tamen ibi ~~lautitias~~

Luc. 10-42

de [illegible], nihil de gulonum deliciis, nihil de exo-
ticis aalibus et fructibus ~~[illegible]~~ (quâ clemens Alex.
gulæ mancipiis in pretio esse dicit) audivimus; sed spe-
cies invenimus cibos, nimirum, panes; pisces assos,
et semel favum mellis. Ita ut si Xti, aut Collegii
Aplici mensam attendamus, ex ea frugalitatem nobis
commendatam videamus.

Variæ rationes quæ Frugalitatem commendant

S. Clem. Alex. Pædag. Lib. 2. Cap. 3. plures allegat
raões qbs frugalitatem nobis commendat.
1a. ê qa dedecet hoem, incorruptioni destinatum, cum
brutis vivere ut comedat. Bruta, quibus nihil aliud
qm venter vita ê, vivunt ut comedant. Manus autem
comedere dbt ut vivat, deoq servat.

2a. qa victus simplicitas aptissima ê nutritionis et
„amica viribus ac sanitati. „Qui escis utuntur vilissimis
„ait Clemens, sunt robustiores, saniores et generosiores
„ut famuli dominis, agricolæ possessoribus„ Nonne
et quotidiana experientia id nos docet?

3a. qa cerebro ac rationi prodest. Qui escis utuntur
„vilissimis ait Clem: ô solum st fortiores, sed etiam
„prudentiores, ut philosophi divitibus: neq enim mentem
„nutrimentis obruerunt, neq ipsam voluptatibus dece-
„perunt„. Econtra qui gulæ in cibo aut potu indulgent
pigros et ineptos ad negotia videbis &

4a. qa caritatem in egenos promovet, facit esse sup-
esse quod illorum impendatur necessitatibus. Hinc et
SS. Patres ipsorum jejunii eam ipsius fidelibus commen-
dant, ut frugalitati studentes tto ma egenis lo-
care possent.

5a. deniq rao ê exemplum Xti &

Atq ha quidem raões mirifice valent ad commen-
dam frugalitatem. Audiamus et paucis quæ faciunt
ad detestandum contrarium gulositatis vitium.

Variæ rationes ob quas vitium Frugalitati contrarium detestandum.

1um ê, quod hoc vitium alienum sit â recta ratione
et hoem pecudi similem faciat. Nec mirum; quomodo
hoc gulosus ad oem sapientiam ineptus efficiatur: quid
enim pecudi cum sapia? Qui (inqt Clem) superat
„nec utitur alimento, numqm ut sit sapiens labora-
„rit, ut, qui mentem in ventre infoderit, adm odum
„similis pisci, qui asinus dicitur: quem quidem dicit
„Aristoteles solum ex aliis aalibus habere cor in ventre

...tre... tales sr hoïs, qui in ventrem credideruns, quorum deus venter est, et gloria in ignominia ipsorum, qui terrena cogitant". — Phil. 3

2° Non modo menti sed vaoi, sed et corpori infesta e ingluvies. "Victus (ait Clem.) qui sufficientiam excedit, ac obruit, hoi multum officit: aam certe segnem et inertem reddit, corpus verò valetudinarium, quod in morbos facile prolabitur, efficiens". Hinc ditiores saepius egent medico, q̄m tenuiores, q̄a n̄ia in cibo et potu excedunt.

3tium. Ab ingluvie malum Clementi e infamia qua notantur gulosi, dum helluones audiunt, et abligúritores et decoctores.

4to. Infamia addere possumus extremam rerum ōium inopiam, quam experientia teste plerumq̄ illos videmus invadere, qui dediti sr commessationibus et compotationibus.

5° Denique praeter hoc quod temporale e, illud e gravissimum quod sacra illis pagina minatur, cum asserit disertè commessatores ac ebriosos regnum dei n possessúros, et eorum, qbs deus venter e, finem esse interitum. — Gal. 5. — Phil. 3.

Sufficiunt haec A.A. ad ferendum de immoderatis epulis judicium, qbs tn coronidis loco n possum quin adjiciam illud Salomonis Prov. 23. Luistert toe myn zoon, en wees verstandig, doe uwe ziel regt op den weg gaen. Laet u niet vinden op de maeltyden van groote drinkers, nog op de slempmaelen van die vleesch te zaemen brengen om by malkander te eeten. want die het op een zuipen, stellen, in gelag aenbrengen, zullen te niet gaen, en de slaeperigheit zal gekleed gaen met lappen. Et quo post pauca: Voor wien is er wee? voor wiens vader is er wee? wie heeft er krakeelen? voor wien zyn'er diepe kuilen? wie krygt'er wonden zonder oorzaeke? voor wien zyn de blauwe oogen? is't niet voor die onder de wynroemers zitten? en hun werk maken van de bekers te ligten? Beziet den wyn niet als hy geelagtig ziet, als zyne kleur in den roemer blinkt. Hy gaet liefelyk in, maer op't laeste zal hy byten als een slang, en venijn uitspouwen als een Basiliscus. En sic Salomon. — Prov. 23. 19... — v. 29...

Non e q̄d addam, cum nihil horum sit quod n quotidiana probet experientia.

Hac de frugalitate. Nunc de Caritate.

3tia Caritas

3tio. Maximum Convivii ornamentum ē caritas usq. adeo ut si quid etiam ciborum defuerit hac sola abunde compenset. Hinc illud patria nostra coē proverbium: ben, heeft ligt kaes en broodt voor een vriendt. Item t' hert staet in t middin, et plura similia. Atq. hac concordant cum illo dicto sapientis: t'is beter op moes kruyden genoodigd te worden met liefde, dan op een gemest kalf met afkerigheit. Immo cum in mutui amoris ac benevolentiae testimonium, instituta sint convivia, idem ē convivium sine caritate, quod sine mente humana species. Itaq. curanda ē Conviviis ante oīa caritas.

Prov. 15-17

Hanc Xus in hodierno Ev: variè ostendit.

Hanc Xus in convivio hodierni Ev. abunde exercuit. 1um quidem, quod ab insidiatoribus invitatus ipsorum tamen bono venire voluit.

Deinde quod sanavit inter epulas hydropicum.

3tio quod similem caritatem erga afflictos hoīs exercendam docuit explo bovis vel asini, qbs vel ipso sabbato succurritur: quanto igitur diligentius subveniendum ē hoī?

4o. demq. quod saluberrima conviviis dedit monita humilitatis, liberalitatis erga pauperes, promtiq. accessus ad cœnam cœlestem.

Numquid hac illustria sunt divinæ caritatis indicia?

Contrarium agunt Pharisæi, sut pote superbi etiam mutuo odio habent. 2 Xum in convivio observant et sic larva amoris odium tegunt

Sed quid de Pharisæis dicam? Sanè nihil in in his invenio quam caritatem: ut enim nihil dicam de mutuis inter illos odiis, qua satis innuit primi electio accubitus (ē enim superbis familiare se odisse) quid hoc ē, quod Evangelista refert, observasse illos Xum,? hoccine caritatis ē? immo longe pejus ē, qm odisse: quid enim convivium cum insidiis? quid testimonium amoris cum implacabili odio? quid opus erat invitare Dnum specie benevolentiæ, si perdere illum erat aīo? sed ō ē quod miremur, ē quippe proprium hoc pessimis hoibus tegere odium larvâ benevolentiæ, ut hoc pacto deceptis gravius noceant. Sic Ioabus Abnerem decepit. 2. Reg. 3-27. et iterum Amasam, ibid. 20-9. Sic Absalon Amnonem, ibid. 13-27. Sic Ptolomeus Simonem, Sacerdotem, 1. Mach. 16-16. de iisdem Paulus queritur. 2. Cor. 11-26. cum pericula memorat ex falsis fratribus: et quis ē qui pestem illam ō fuerit expertus? Non ē igitur, quod levius aliquid à Pharisæis hoc ē hoibs flagitiosissimis expectet servator: oderant illum acerbissimè, et impatienter quærebant perdendi illius

eius occasionem; adeoq nihil non moliuntur, ut, si non aperto marte, saltem specie amicitiæ laqueis illum suis irretiant.

Utinam vero cum Pharisæis desiisset hoc malum! sed heu! proserpsit etiam ad Xanos: nec enim negare possumus, quod frequens adeo docet experientia. Nihil multis usitatius, quam apparatu conviviorum, aliisq benevolentiæ testimoniis occultare malevolentiam. an vero hoc Xanum est?

Imitantur Xani Pharisæos.

Multa possem dicere ad detestationem larvatæ ejusmodi malevolentiæ, sed brevitatis ergo Psalmographi de hoc malo sententia sufficiet; depingit is fraudulentum ejusmodi amicum, et exagitat psalmo 54. Zyn angezigt (avt) is zonder gramschap (i.e. hy toont een vriendelyk gelaet) en zyn hert is om my aen te randen. Zyne woorden zyn zagter dan olie, dog het zyn felle schigten. Hoc vero quam atrox malum sit, testantur ista querelæ: Indien myn (openbaere) vyand my gescholden had, ik zoude het dog verdragen hebben, en zoo de gene die my (openblyk) haette, my trotselyk bejegend had, ik had my voor hem mogen wagten. Maer gy, myn eensgezinde, myn raedsman en bekende vriend, die met my te zaemen de zoete spyzen naemt, in het huis gods wandelden wy met eendragt: q.d. te specie amicum, hostili ac mihi maledixisse oem atrocitatem superat. Unde pergit dignum ille tto scelere intentans supplicium: dat de dood hen overvalle, en dat zy levendig ter helle daelen... gy ô god zult hen nederdryven in den kuil des verderfs. Quid ista fraudulentiam istam dici potuit exaggeratius? horrebunt ad ista ingenui, et proscripta detestabili malevolentia, Xanam spe in conviviis aliisq congressibus colent caritatem, quam Xus signum suorum ēēdixit.

Sed dehortantur et ad amorem exhortantur.

Ps. 54-23.

H. 33...

Porro qa caritas virtus est ūrlis non satis est dbo convivis, ut eamdem inter se servent, sed et erga absentes illam tuebuntur.

Gravissime hic plerumq delinquitur, qdo plurimis vim ipsis pro more est, nullibi ma. qm in conviviis aliisq id genus congressibus absentium lacerare nomen, in his similibusq occasionibus unus hoc, alius illud infert etc.

Convivantes dehortantur à detractionibus, et ad amorem erga absentes exhortantur

Sane optandum esset ut redivivus aliquis Augustinus istud convivantium mensis appenderet disthicon:

"Quisquis amat dictis absentum rodere famam,
"Hanc mensam vetitam noverit esse sibi.

dat is:

"Zoo wie zyns naestens naem of eer zou willen stellen
"Moet weeten dat dees' tafel aen hem verboden zou weren.

Certe si hoc sententia, digna Augustino, mensis appenderetur, aut cubiculis convivantium inscriberetur, aut saltem memoria teneretur, remedium aliquod huic malo inde veniret.

Interea mirari licet quam ō nemo aegrè ferat suam absentis lacerari famam, et tamen nihil aestimet ceterus qm idem facere aliis.

Eccli. 38-33 33-38. At memor sit, quisquis is sit, monitis Siracidis: Oordeel uit uwe eige gesteltenisse van de gesteltenisse uws naestens. Cogitet dirissimum illud Epulonis supplicium quod in lingua pertulit, quod ille ob detrahendi libidinem quam accendere solent epulae, inflictum censet Greg.

deniq et ad amorem erga egenos adhortantur. Deniq; et hoc exigit caritas convivantium, ut ō sint immemores inopum, quod etiam, ubi ante monuimus, singulariter in hoc convivio Dnus praesensposit, statim enim subjungit: Wanneer gy een gastmael houdt, noodt er armen, gebrekkelyken, kreupelen, en blinden op. En gy zult gelukkig zyn, omdat zy niet en hebben om u te vergelden, want het zal u in de verryzenisse der regtvaerdigen vergolden worden. Non quod Xus his verbis praescribat ad litteram, et reipsa pauperes invitandos esse, sed id vult, quod si vocare illos non vacat, alia ratione sint invitandi, nimirum eis contribuendo et

Conclusio.

Habetis A. A. ex Ev. convivii Xanis qualitates

(Repete) Finio ergo cum Aplo: Sive manducatis sive bibitis, sive aliud quid facitis, oia in gloriam Dei facite. 1. Cor. 10-33. Si hoc observemus spes rare licebit nos de numero illorum futuros, quibus Servator promisit, et dixit: Ik schik u een ryk toe, gelyk myn vader my heeft toegeschikt, opdat gy aen myne tafel

Luc. 22-29 eeten en drinken moogt in myn Ryke, en dat niet voor een tydt, maer neemals in alle eeuwigheit Amen.

Dicebat & ad invitatos parabolam, intendens qm̃do primos accubitus eligerint, dicens ad illos: ... ō discumbas in primo loco, ... sed vade, recumbe in novissimo
Luc. 14. ℣. 7. ...

Dominica 16
à Pentecoste
1741. 58.

T is eigen aen de gemeenschap der menschen en zamenleeringe beleeftheden met beleeftheden te beantwoorden. A A zoo iemand dit zig daerna gevoegt heeft, zoo is 't de Heere Jesus geweest: een proef, en bewijs hier van in ons hed. h. Ev. een oversten der Phariseen spijsd hem aen zijne taefel; 't is waer daer staet, dat zij op hem pasten, gelijk men nog menschen vind die voor het oog beleeft schijnen, en ondertussen door die betuijginge van beleeftheid, maer gelegentheid zoeken van te beschaedigen, zoo ook hier de Pharisè, en de zijnen ten aenzien van Jesus.

Dog de Heere Xus ziet dit over 't hoofd, en geeft van zijnen kant waere blijken van zijne genegentheid, hij vereerd hun met een mirakel, 't geene hij doet voor hunne oogen; daerbij ziende hunne ongeregeldheid in 't verkiezen van d' eerste zitplaetzen, onderregt hij hun op eene zoete, en bevallige wijze.

Waerlijk deze beleeftheid van den Heere Xus overtrof zeer verre die van den Pharizè, dewijl hij met alle zijne gasten meer van nooden had, de geestelijke spijs dezer onderregtinge tot oeffeninge der waere

ootmoedigheid, als de Heere Xus deze lighaemelijke spijse tot onderhoud van zijn leven. Wel is waer deze onderregtinge van Jesus hielp den Pharisè, en de zijnen wijnig. Maer godt gav! dat die vermaening ons wat meer mogt treffen, dat d' ootmoedigheid ons deel mogt zijn, en dat de hovaerdigheid ons gestaedig niet op en hitste om overal d' eerste de hoogste plaetzen in te neemen.

Propositio

Hier van is ons voornemen U. A. alsnu nader te spreken Imo Zullen wij handelen van de verscheide zoorten van hovaerdigheid, of op wat wijzen de hovaerdigheid zig al vertoont met overal d' eerste en meeste te willen wezen. 2do Zullen wij bijbrengen de reden die ons moeten bewegen, om de zelve te vlugten Attende

Jesus, zeid d' ev., stelde den genooden een gelijkenisse voor, bemerkende hoe zij d' eerste zitplaetsen verkozen, en hij zeide tot hen &c Deze genooden, die Jesus zag hoe zij d' eerste zitplaetzen verkozen, waeren ongetwijffeld van 't zelve zoort als de Pharisè, bij wien zij ter tafel zaten. Nu 't is te verwonderen hoe deze menschen altijdt haekten na d' eerste en hoogste plaetzen. Niets was hun verdrietiger als onder de minderen gerekend te worden. d: Heere Xus steld het zeer naekt ten toon. Alle hunne werken doen zij (zeit Xus) om

Matt. 23-5

van de menschen gezien te worden .. zij zoeken d' eerste plaetzen op de maeltijden, en d' eerste zetels in de vergaderingen, in de begroetingen, op de markt, en van de menschen meester genoemd te worden. Deze dan was hunne aert.

Die van den H. C. regt het tegendeel. D:s: disce à me qa mitis sum et humilis corde. Die onder u de meeste is, zal u dienaer zijn. zoo wie zig verheft, die zal &c Siet er in hod. Ev. &c En vervolgens schrikken schrikken moeten de Xtenen voor die geest, die een mensch altijdt aenjaegt om de hoogste plaets te beklimmen D:

Matt. 33-

c. 23-33.

D: h. Augs. beschrijft deze poging, in drift om over d: Civ. Dei
al d'eerste te wezen: „Perversæ celsitudinis appetitus, Lib. 14. Cap. 33
een beschrijvinge, die, behalven dat ze den natuer en den
aert van de hovaerdigheid, ook de verscheide zoorten
der zelve heel wel uitdrukt, naem. (Ambitio) d'eerzugt, (vana gloria) d'eidele
glorie, (ostentatio) roemzugtent stoffen, (præsumptio) de zaeddunkentheid, en de
(contemptus aliorum) misagting voor anderen.

Ac 1mo quidem dicta definitio superbiæ in generali Ambitio
apprime convenit Ambitioni, quæ e inordinata cupiditas
esse efferendi supra id, quod quis e. Laici st, qui ô ali-
quâ laborant Ambitione, alii hoc, alii alio modo. Nam
nô e putandum solos aulicos laborare hoc morbo, parvi
atque isti st obnoxii, ac magni. 't is waer haer eerzugt
stijgt zoo hoog niet, dog 't ontbreekt zoo zeer niet aen
haer wil, als wel aen de magt. Men vind dit quaed in de
huishoudens, gemeentens, en vergaderingen, men tragt
daer ook al na d'eerste plaets, en men wil daer ook al
geëerd worden boven zijns gelijken. Dus haelt men
't zeil in top, houd men hooger staet als 't voegt.
Dogters, jongmans tragten na een portuur die meerder
is, ja om maer juffrouw, baes, of Seigneur genoemt
te worden zijn zij zomtijds haer ouders huismoeders,
en zoeken zij te huwelijken. Men denkt 't is wat anders
Juffrouw, en Mijn Heer genoemt te worden, hieruit
komt 't dat jonge kleuters, jongens van een jaer
of 20., die zelf nog stijl nog kostwinning hebben,
ja zoo veel mans niet eens zijn, al juffrouw, baes,
Seigneur of Mijn Heer genoemd willen worden. Met
een woordt, vix quisq. sua e contentus conditione,
ijder een wil al meer zijn als hij waerlijk is.

Men weet hoe eenvoudig onze voorvaderen geweest
zijn; maer zie het nu eens. Waer wist men eertijds
zoo van Me-Juffrouw en Mijn Heer als hedendaegs?
Wie zou een fatzoenlijk burger, en vervolgens veel
min jongens die geen stijl of kostwinning hebben,
Mijn Heer genoemd hebben? deze naem gaf men

alleen aen de genen die eenig ampt in kerk, of in staet bekleeden, of aen den adel, en die rijk van middelen waeren. ~~Monsieur Joff~~ Monsieur, Seigeur was al wat groots te zeggen. De Franssen zelfs, die anders in d' eerzugt de kroon nog van ons Hollanders spannen, zouden dit eertijds niet gedaen hebben. Een Fransche schrijver verhaelt omtrent de tijden van Francois I. dat men d' eertijtel van Madame, Mevrouw niet ~~en~~ gaf als aen den adel van den grootsten rang. Ten tijde van Hendrik 2. waeren 'er 2 vrouwen d' eene van 80000 gl, en d' ander van 90000 gl inkomen 's jaers, die egter niet wilden toelaeten dat men haer Madame noemen zoude. Zoo eenvoudig was men voor heen. ^ Maer zie het nu eens. Dat d' Ouden eens opstonden! wat zouden zij verwondert zyn? Dog dit zij genoeg van d' eerste zoort van Hovaerdigheid, naem d' Eerzugt.

^ ook zelfs by de Franschen.

Vana Gloria

2de Ambitioni sequitur ~~superbia~~ vana gloria dat is een welbehagen over iets het geen men heeft, of meend te hebben boven een ander. Zoo een mensch weet zig wonderlijk te kittelen, hij heeft zulk een voldoening in zijne eige volmaektheden, gelijk een paauw in 't midden van zijne schoone veeren. Zijn verstand, zijn ligchaem, zijn afkomst, huijs, klederen, werk &c zijn in zijn zin al zonder weerga. Zijne gedagten zijn 'er vol van; heele ueren worden 'er me versleten. Immers 't vrouwelijke, en voornaementlijk jonge dogters schijnen zomtijds haere ^waere of ingebeelde schoonheid niet genoeg te kunnen verwonderen, qualijk komen zergens in een kamer aenstonds d' oogen in de spiegel, zomtijds nog niet tevreden met de coleur, die haer de Schepper in 't aengezigt gegeven heeft, besmeeren zij 't zelve, of maken dat haere voorhoofden glimmen: en daer 't haer genoeg moest zijn met het aengezigt ongedekt te gaen, ontblooten zij zig nog verder, als d' eerbaerheid toelaet,

^ wat een tijdt hebben zommigen niet van nooden om haer op te schikken en te palleeren? zij schynen...

daer

daer toe die nieuwe modeze rijglijven, en dat al, om niets slimmer te zeggen, om haere eidele glorie te voldoen.

3tio. Ex ista vana gloria quasi necessario oritur cupiditas laudis et æstimationis. Superbus uti seipsum et opera sua miratur, sic cupit ut oēs sese mirentur, et magni faciant. 't is hem niet genoeg dat hij zulk een zugo in zig heeft, hij zoekt ook dat anderen dat in hem en voor hem hebben, hij zou geern met de vinger gewezen worden, en dat men zeide, dat is een man &c. dus geeft hij altijds hoog op van zig zelven, een krijgsheld wil geprezen zijn over zijne daden, een ambagtsman over zijn werk, een vader, en moeder over haere huishoudinge, kinderen, etc.; een jongmensch over zijne schoonheid, en bevalligheid, ja zomtijds zijn zij zoo gek dat zij 't gelöven, als de menschen hem prijzen ^ en zij merken ^ om eens te laghen 't niet dat men de gek met hen scheerd. Spreek gij zulk een mensch niet na zijn zin, geef je hem een titel minder als hij meent dat hem toekomt, 't is verbrod, geen quartier &c. — Ostentatio

4to. Si tales non laudentur ab aliis, volunt laudare seipsos, quod Jactantia dicitur. Nil ma odiosum, non solum coram Deo, sed et hoibs, quam ejusmodi sermones. semper pene loqui de seipso, consanguineis, suis factis, dictis, rem verbo, de suis præsidiis, oibs ē summè importunum. — et Jactantia

Sed in ista specie superbiæ horrendum ē gloriari stoffen, non solum de bono opere, sed et de perpetrato malo v. g. op dronkenschappen, speelen dobbelen, twedragt, onkuischheden, hoe anderen daer toe gebragt, bedrogen etc. ja nog 't allerergsten en schrikkelijksten is 't, te stoffen, te zweezen en te roemen, niet alleen op 't quaed dat men gedaen heeft, maer ook op 't geen men nog niet gedaen heeft; zoodat men zig als schaemd dat men niet ondeugender is als anderen, hoedaenig een Godtvergeten jongeling Aug. belijd en beklaegd geweest te zijn, als te lezen is. Confess. Lib. 2. cap. 3.

4to. Post hæc sequitur Præsumtio, qua homo se putat aptum ad oia, et nihil excedere suas vires — Præsumptio

Oē sublime videt, ipse ē rex sup oēs filios superbiæ. Job. 41-25.

zeid Job van den Satan, en dit past op de laetdunkenden. Deze gesteltenisse is zeer schadelijk, dat zij die voortkomt uit de wijsheid, deugd, rijkdommen, verstand en

Lapsus in peccatum, sæpe omne nisi pœna istius præsumptionis, Deo singularem suam gratiam substrahente, et permittente, ut turpiter in inhonesta ruat vitia. Hujus terribile exemplum est lapsus Petri. Ille protestabatur, etsi omnes Tum desererent, se non deserturum, se paratum esse ad moriendum cum ipso, et paulo post ad vocem ancillæ turpiter ignavè eum negavit. Dies zeid zeer wel Ju

Judith. 6. 15. dith: præsumentes de se, et de sua virtute gloriantes humilias. De h. Bernardus beschrijft zeer net dengeest der laetdunkenden: Hij neemt (ait Bern.) d'eerste plaets „in de vergaderingen, in d'overleggingen en raedslagen, „antwoord hij 't eerst, hij loopt daer hij niet gezonden word, „hij dringt in, daer hij niet geroepen is, wil in een ander „order stellen 't geen wel geordonneerd was, al wat hij niet „gedaen of geschikt heeft, dat deugt bij hem niet, hij „oordeeld die hem moeten oordeelen, en zoo hij niet verheven word tot die waerdigheid, die hij meend dat hem „toekomt, zoo wijt hij dat aen den haet en nijdt „van anderen „.

Contemtus aliorum

5to eindelijk uit alle deze zoorten van hovaerdigheid spruit de misagting voor anderen. zoo de pharisè: Non sum sicut cæteri hominum, de rest der menschen is maer canalje, zij mogen zig wel bij mij vergelijken

Luc. 18.

zijkomen wel bij mij te pas? ^ even gelijk iemand van een hoogen toorn ziende &c

^ zo denkt, ja zo spreekt menigmaal de hovaerdige

Hoc vitium licet valde commune sit omni hominum conditioni, frequentius tamen est onder menschen van een rang, handtering en kostwinning, qui contemptive de se mutuo loquuntur, et putant se tanto altius erigi quanto alios profundius deprimunt. Hinc aiunt: zie die is maer een botterik, hij en verstaet zijn werk niet zijn werk deugt niet &c. zie daer A. A. wat verfoeijelijke dingen! hoe wel passen die aen een Christen niet waer?

2da Pars

Ach! A. A. vlugten, vlugten moeten wij alle deze verscheide zoorten van hovaerdigheid. Vade (zeid de H. C. tot ons allen) recumbe in novissimo loco. De reden die ons hiertoe moeten aenzetten zijn verscheiden

En wel 1o. een genoegzaeme reden is 't bovengemelde vertoog; want wie ziet niet dat diergelijke gesteltenissen de Xtenen niet voegen? zelfs die ampshalven d'eerste plaetsen beklimmen, moeten in de gesteltenis van hun gemoed de laetste plaets houden, en zig agter anderen stellen. Zoo leerd de H. C. Qui major e in vobis, fiat sicut minor, et qui praecessor e, sicut ministrator. Dit moet voortspruijten uit de kennisse van onze eige nietigheid, of zijn wij meer als onze Heer en Mr. J. C. exinanivit semetipsum formam servi accipiens. Zoo dan, om ons te voegen na zijns leere, en om ons gelijkvormig aen hem te maken, ingeern zullen wij ons op de laetste plaetse stellen. — Luc. 22-26 — 1o gedenken van onze eige nietigheid zal ons aenzetten

2o. Denken wij op onze voorige zonden, wij zullen weeten wat wij verdiend hebben, teweeten vernederd te worden, tot in d'afgrond van de hel, en zouden wij dan niet kunnen lijden, dat wij agter een mensch gesteld worden? Hoort wat indruk 't overwegen der voorige zonden op 't gemoed van een Paulus deed, hoe dat dit hem vernederde. Ego sum minimus aplorum, qui o sum dignus vocari aplus, qa persecutus sum Ecclesiam Dei — 1. Cor. 15-9

3o. Zien wij mogelijk iet goeds in ons, wij moeten denken dat wij 't van ons zelven niet hebben. Broeders (zeid Paul) en wild niet opgeblaezen zijn d'een tegen den ander. Want wie onderscheid u? wat hebt gij, dat gij niet ontfangen hebt? dog indien gij 't ontfangen hebt, wat beroemd gij u als of gij 't niet ontfangen hebt? Zoo ook Jacobus: Alle goede gifte, en alle volmaekte gave is van boven, afkomende van den Vader der ligten, bij wien geen verandering, nog beschaduwing van verwisseling is. Bij den mensch is verandering, eis hoo vanitas. Sine me nihil potestis facere. Non qd sufficientes simus — 1. Cor. 4-7.. — Jac. 1- — Jois. 15. — 2. Cor. 3

cogitare aliquid à nobis &c. Hebben wij dan al iets
goeds? geen reden, van ons te verheffen, want wij 't niet
van ons zelven hebben. Des zullen wij wel gedenken de
Les van Paulus ut sup. 1. Cor. 4-7. 4°. Zijn wij bevrijd van 't quaed, wij want
derin zien bedrijven &c. geen reden om ons boven hem
te stellen, &c. want wij altijd met den h. Aug.s moeten
zeggen; ik dank u voor 't goede, dat ik gedaen heb, en
't quaed, dat ik niet gedaen heb. Want zijn wij nu goed
wij weeten niet of wij volstandig zullen blijven. Tu
Rom. 11-20. 1. Cor. 10-12. fide stas (zeit Pau.) noli altum sapere, sed time....
qui se existimat stare videat ne cadat. 3 Ja misschien
zullen die ons voordelen die wij nu versmaeden; Amen
Matt. 21-31. dico vobis qā publicani, et meretrices praecedent vos
in regnum Dei. Dit zei Xtus tot die qui confidebant
in se tqm justi, et aspernabantur caeteros.
5°. Eindelijk geern zullen wij ons op de laetste
plaetse stellen als wij onze oogen slaen op de glorie die
daerop zal volgen. Gaen wij hier op de laetste plaetse
zitten, de tijdt zal komen, dat ons eens gezeid zal worden
Vriend: gae hooger op, en dat zal dan een eer voor ons
zijn, voor alle die mede aen tafel zullen zitten. Want
al die zig verheft, zal vernederd worden, en die zig
„vernederd, zal verheven worden. „Cogitas (zeit Aug.s)
„magnam fabricam construere celsitudinis, de fun-
„damento prius cogita humilitatis. Serm. 69. alias. 10

Conclusio Agite A. A.

vide Loriot tom. 3. serm. 36. alia occasione 2ª & 3ª pars pro serm. dici p

Si Licet sabbato curare? .... Cujus vestrum asinus aut bos in puteum cadet & cotinuo extrahet illum in die Sabbati?

Luc. 14. v. 3. 5.

Dominica 16 Pentecostes 1744. 56. 68.

Een van de heerlijkste hoedanigheden van Godt is, dat hij uit het kwaad gedrag der menschen iets goed kan trekken. Hij kan volgens Paulus uit de duisternisse het Ligt doen schijnen. A. N. 2. Cor. 4-6.

Hoe menigmaal heeft Godt niet toegelaten de boosheid der vervolgers om daar door zijne heilige bloedgenuigen de kroone van overwinninge te doen ontfangen? Hinc Tertuliani Sententia: Sanguis Martirum Semen Christianorum.

Hoe dikwils word door d'onderdrukkinge der vromen die Godt toelaat, ~~hun geduldigheid en godvrugtigheid~~ geöeffend? Zou ~~Paulus~~ het heilig geduld van den Ap. Paulus wel zoo heerlijk uitgescheenen hebben, had Godt niet toegelaten dat hij overal van de verharde Joden en heidenen, jaa zelfs van de valsche broeders was bestreden?

Zouden wij wel zoo veele onderregtingen en dierbaare lessen van den Zaligm. in 't Ev. zelfs gehad hebben, indien het knorren en morren der Phariseën, en verdere vleeschelijke Joden, jaa zelfs het bitter vervolgen der zelfde geen aanleidinge hiertoe gegeven had?

En, om niet buiten het bestek van ons heid: Ev. te lopen, zou Jesus ons deze deftige Les wel gegeven hebben aangaande den Sabbatdag, en bijgevolg aangaande onzen Sabbat, of rustdag van het N. T., indien het godloos Jodendom den Zaligm. in 't voorgelezen h: Ev: niet belaagd had, als de geleegentheid zig opdeed om op den Sabbatdag een heerlijk mirakel te doen in het geneezen van eenen ellendigen waterzugtigen?

Propositio

Onze opgenomen tekst berat deze lesse. De Heiland zullende den waterzugtigen op den Sabbat geneezen, vraagde de Joden: Is 't ook geoorlofd op den sabbatdag te geneezen? en na het geneezen vraagde hij wederom: Wie is er onder u, die, als zijn ~~os~~ ezel in een put viel, hem &c. ad Litt. 2 Mor. Attendite

In 't voorgelesene hij Lu. , terwijl Jesus op den Sabbatdag bij zekeren Pharizé ter tafel ging, stond 'er voor hem een waterzugtigen, en alhoewel men niet leest dat hij om zijne genezinge smeekte, men vat genoeg dat hij ontslagen zogt te worden van zijne kwaal.

Waar van zijne wondere genezing een duidelijk bewijs is.

Misschien was hij daar van de Pharizéen zelfs gesteld, om den Heiland te kunnen berispen, en bij het gemene volk verdagt te maken als hij op den Sabbatdag door den Zaligm zou genezen zijn; of ten minsten indien hij daar zonder hun toedoen verschenen was, loerden zij op deze genezinge om Cbs te kunnen verdagt maken als eenen schender van Moises wet aangaande het vieren van den Sabbatdag.

Dog Jesus, die de herten en nieren door zijne Godheid doorzag, kende hun kwaad opzet, en om hen hunne boosheid voor oogen te stellen, sprak hij hen dan voor het doen van het mirakel, en zeide: Si licet sabbato curare?

De Zaligm schijnt hier voor te stellen eene vraag, die om den tijde, zoo eenige geleerden willen, onder de Joden wierd berwist, viz. of 't wel toegelaten was de geneeskunst of het gebruik der medicijnen op den Sabbatdag te oeffenen. Veelen van hen waren van gedagten, dat het niet toegelaten was, ten minsten zoo 'er geen oogschijnlijk gevaar der doode met 't vertraagen der zelfde gemengd was. 't Was volgens eeniger gevoelen niet toegelaten te werken op dien dag dan aan het geestelijke, ~~[...]~~ waardoor de meesten verstonden den tempeldienst, en offeren de zelfde, daar Cbs op eene andere plaatse van zeide volgens hun gevoelen, dat de priesters

Matt. 12. 5. den Sabbat op den Sabbatdag in den tempel breekt, en egter onschuldig is.

Zij wilden dan op deze gemene twistinge in hunne scholen niet andwoorden, om zoo deze genezinge niet te beletten, en zoo de stof niet te verliezen om Cbs over zijne genezinge op den Sabbatdag te kunnen lasteren.

Jesus dan grijpt den waterzugtigen aan, den hij egter, zonder dat, door eenen wenk van zijne wille kon genezen, om te toonen dat de Sabbat daar door niet geschonden wierd,

hij grijpt hem aan

en geneest hem dus, en neemt hier door gelegenheid om te toonen, hoe heilig ook deze rustdag was, dat hij door werken van liefde niet geschonden wierd, terwijl hij zelfs door werken van noodzakelijkheid, om geen tijdelijk verlies te hebben, volgens hunne eige leeringe, niet geschonden wierd. Wie

zei dan de H. J. is 'er onder u, die, als zijn ezel of os in een put viel, hem niet

niet verstond op den sabbatdag daar uit trekken zoude?

~~Naspah~~ Op dat u. A. nog beter vatte ~~genoeg~~ de kragt van de redenkavelinge van Jesus in dit geval hoort Denk. Augs. die vader zegd 't uit op deze wijze. Lib. 2. quaest. 21. cap. 29.
Immers stemd gij toe dat een ezel of os, zoo die op den sabbatdag in een put, kuil, of 't water gevallen is, dat men die er uit mag trekken, om zoo te voorkomen dat ~~ze~~ 't niet verdrinke een beest in de zelfde. Nu mag men op den sabbatdag zoo veel doen voor een onredelijk beest? en zou men dan een redelijk mensch niet mogen helpen op dien dag uit 't water zijner waterzugt?

Dat dit de kragt, en eige zin is van de redenkavelinge des Zaligm in onzen tekst, blijkt uit diergelijke redeneringe des Heilands bij Luc. 13. als hij eene vrouwe, die heel krom was, van 'er krankte genas: want als de Phariseën deze vrouwe bestraften zeggende: daar zijn 6 dagen op dewelke men moet werken, komt dan op die dagen om genezen te worden, en niet op den sabbatdag, zoo nam Christus 't woord op, en zeide: gij scheinheilige, is 'er wel iemand onder u, die op den sabbatdag zijnen os, of ezel, niet van de kribbe bind, en ze te water leid? Mogt dan deze dogter van Abraham, welke de satan nu 18 jaren lang aldus gebonden had, van dien band niet ontbonden worden op den sabbatdag?

Daarin bestaat dan Jesus zijne redenering q. d. o! dwaaze uitleggers van de Wette, gijl laat toe door uwe uitlegginge dat men het onredelijk vee op den sabbatdag in 'er noodzakelijkheid mag te hulp komen, zonder dien h. dag daardoor te schenden, en gij beknibbeld het zelfde ten opzigt van een ellendig redelijk mensch, &c

Zie daar dan de leeringe van Jesus ten opzigt van den Sabbatdag, viz. dat de Joden verpligt waren den zelven, volgens 't voorschrift van Moyses Wette, in rust te vieren, alleen uitgenomen als de noodzakelijkheid, of liefde verpligte, ook op dien dag de hand aan 't werk te slaan.

Moralia

Wat goede gelegentheid geeft mij dit geval van daag ~~niet~~ om van den rustdag der Christenen, die in plaats van den sabbat der Joden is ingesteld, te spreken? En dat voor al op dezen tijde, waarin de menschen zoo weinig schijnen te weten, of niet te willen weten hunnen pligt in 't vieren van denzelfden. 1mo Wij zijn verpligt dezen dag te vieren, niet uit eenige magere overleveringe van latere tijden, maar door d'instellinge van dien dag van 't begin van 't Christendom, en onder d'eerste kerkschrijvers bekend. 2do Wij moeten dien dag zoo vieren, dat wij den zelven heiligen. 3tio... 4to....

En wel 1mo wat aanbelangd den pligt van onzen Sabbat te vieren, ~~[illegible]~~ deeze neemt zijn oorsprong ~~[illegible]~~ met het begin van 't Christendom zelfs, en steund op zekere wijse zelfs op de Wet der Nature, en de Wet van Moyses, daar z' op gevolgd is.

1. Gelijk de Wet van de Nature, door Godt in de scheppinge onuitwisselijk in 's menschen hertinge drukt, het redelijk schepsel leerde 't Opperwezen door offerhanden d' opper eer te geven, en dus door t' aanbieden van dat wijnige goed dat men Gode offerde te belijden, dat aan die verhevene majestijt alles toekoomt, dat op d' aarde bezeten word, zoo had ook de zelfde Wet den mensch geleerd eenigen tijde tot den godsdienst af te zonderen, om daardoor, onder andere inzigten, ook te belijden, dat de gansche tijd van 's menschen leven den Opperschepper toekoomt. Si dies promiscuè eligebantur à primis hoibs et postea à patriarchis usq ad Legem Mosi.

2. De Wet van Moijses, die hierop volgde, regelde dezen tijd en stelde daartoe in den 7^den^ dag, als zijnde de dag op den God van 't scheppingswerk gerust had, en eischte niet alleen die dag in godsdienstige pligten te besteeden, maar wilde daarenboven gansch bestipt dat Abrahams nazaten dien dag zonder de minste slaafselijke werken zouden doorbrengen, om zoo de rust van Gode na de scheppinge in hunne rust te eeren. // en dien dag des te beter te kunnen heiligen.

3. Dit duurde tot dat die Wet, die de schaduwe was der toekomende goederen, die wij door Christus den toekomenden Messias zouden ontfangen, een einde nam, alswanneer het Christendom, na dat het zelve de Sijnagoge met eere ten grave gebragt had, zig den eersten dag der weeke in plaatse van den laatsten den sabbatdag verkoor, om den zelven door godsdienstige werken en heilige vreugde den Heere toe te weiden.

4. Dus wilde het Christendom verheerlijken dien dag op den welke hunne Godt en Messias zegenrijk van de dood was opgestaan. Waarom ze den zelven ook van naame veranderden, en in plaatse van Zondag, dus gemeenelijk onder de heidenen genoemd, den dag des Heeren begonnen te noemen, gelijk Joës den zelven noemd Apoc. 1-10. En dus wilden zij hunnen plegtigen vierdag eenige overëenkominge geven met den vierdag van Moijses Wet. Op dezen dag vierde dat oude volk de rust des Heeren na 't volbrengen van 't werk der scheppinge, terwijl de Christenen de rust van onzen Godt en Messias wilden vieren na 't werk van de herscheppinge, dat is, onze dierbare verlossinge, door de dood, en verrijzenisse van // den Heere Jesus te weeg gebragt.

5. D' eerste Christenen, als blijkt uit de h. algemeene kerk- ver-

vergaderinge van Nicéën Can. 20. wáren gewend op dien dag al staande in de kerke hunne gebéden te doen, terwijl z' op d'andere dágen gewend wáren dat h. werk al knielende te verrigten. Waarvan de Marteloar Justinus Resp. ad quaest. 345 de reden gaf, viz. om dat zij door het dágelijks néderrallen op hunne kniën, zouden erkennen hunnen val door de zonden, en op den dag des Heeren door hun staande gébed zouden belijden hunne gelukkige wéderopstandinge door d' opstandinge van J. C. uit de dooden te weeg gebragt.

6. Het valt niet zwaar om de gedurige vieringe van dien dag uit Gods geschrevene woord, zoo wel als uit d' overleveringe van d' oudste kerkschrijvers te bewijzen, en dat zelfs d' apostelen van 't begin af dézen dag bezonder tot de godsdienstige vergaderinge schijnen afgezonderd te hebben. 1. Op dien dag wáren zij vergaderd, als Cbs hen verscheen eerst opgestaan van de dooden; 2. en wéderom na 8 dágen als de Heiland in hunne vergaderinge kwam om den ongelovigen Thomas te genézen. 3. Op dien dag wáren zij wéderom vergaderd als Gods geest zoo zienlijk door het Pinxtervuur hen overlommerde. 4. Op dien dag Act. 2. wáren de Discipelen vergaderd om het brood te bréken, dat C. 20. niet anders dan van 't hemelsch brood in 't allerh. Sakr. verstaan kan worden. 5. Als Paulus in de vergáderinge verscheen, C. 20. en daar zoo heerlijk preekte eer hij van Troäs vertrok, 't was al op dien zelfden dag. 6. Wat zou anders den Apostel Paulus 1. Cor. 16. bewogen hebben om den dag na den Sabbatdag te verkiezen op denw de gelovigen iets voor de benoodigden zouden weg leggen, het w hij Paulus daarna verzameld zijnde, zoude kunnen komen halen, indien de gewoone godsdienstige vergádering van dien dag daartoe géne bezondere gelegenheid verschaft had, om het vergaderde bij een te zaamelen?

7. D' eerste verdédig schriften der Cbnen van Justijn, Minutius Felix, Tertulliaan &c máken hier van deftig gewag. Ja zelfs de wetten van d' eerste Chnen Keizers begunstigen dézen h. vierdag, en zoeken af te weeren al het géne dézen vierdag eenigzins zou de kunnen ontheiligen, ook van de kant der Joodenen heidenen zelfs.

't Is dan dit h. weekfeest, 't w niet door eene eenvoudige goede gewoonte, of trapsgewijse met 'er tijd onder het Cbdom is ingevoerd; maar door keur van Gods geest ten tijde der Apostelen al is vastgesteld, en sleept dus eenen onvrigbáren

NB hic Conclusi exhortando ad fidelem. Di ei Dominica observationem ob hebdomodam præteritam, et inchoatam &c

pligt naazig om van alle Chnen bestipt gevierd te worden.

Wij stellen dan vooreerst vast, dat wij als Cbnen verpligt zijn dezen dag, den sabbatdag der Cbnen te vieren.

Zeggen wij 2do dat wij den dag des Heeren moeten vieren met afstand van slaafelijke werken, en dien dag te heiligen. Wat d'afstand der slaafelijke werken belangt wijnigen zijn'er die dit niet onderhouden., Maar wat 't heiligen van dien dag aangaat

2do ~~Maar daar~~ # hoe wijnig komt dit overeen met het gedrag van zoo meenige flaauwe Cbnen op dezen tijde, die geen het minsten onderscheid schijnen te maken tussen dezen h. dag, en andere dagen van de weeke?

(Indien men mag voor oogen stellen hoe schrikkelijk die dag word onteerd, men zal moeten belijden, dat een groot deel van het Cbdom dien h. dag onteerd.

Zeg mij eens wat onderscheid om dezen tijde de meeste Cbnen maken tussen den dag des Heeren, en d'andere dagen van de weeke?) De zes dagen brengt men door in arbeid, en tijdelijke zaken, en den 7den veeltijds in plijzieren, kuijeren, en wandelen, ja ook zomtijds in overdaad, en zonden.

Is dat de heiligheid met dew men dezen h. dag moet vieren! Dat een heiden zoo zijne vierdagen houd, die ter eere van den duivel zijne ~~passien~~ driften involgd, en duivelsche werken pleegd; maar is dat cbtlijk vieren eenen dag, die zoo heilig voor 't Cbdom is!

Immers niet minder past de heiligheid aan den Zondag van 't Cbdom, ~~als~~ dan z' eertijds vereischt wierd van Gode op den joodschen sabbat. Godt gebood niet alleen aan 't vleeschelijk Israël den sabbat te vieren, maar te heiligen Memento ut diem sabbati sanctifices, luide het gebod van Gode door Moijses aan Israël gegeven. Zal dan een Cbnen feest zonder groote zonde mogen doorgaan, dat zoo ontheiligd, en onteerd word!

Indien iemand gods kerk gebouw door dronkenschap, of andere vuile zonden onteerde, wat zou men ~~niet~~ schreuwen over zulke misdaad? En terwijl men den dag des Heeren, met zonden onteerd, men kreund'er zig niet aan. Zoo schrikkelijk, elaas! heeft de boze gewoonte die dubbelde zonde verklijnd.

Indien iemand menschebloed stortein godshuis, wat ~~zou~~ zou ~~den~~ den de kerkregels ~~niet al plegtigheden~~ eischen vooral eer'er wederom de godsdienst in mogt geöffend worden? En men vermoord zijn ziele door overdaad, en ongebondentheden op den dag des Heeren, en niemand kreund'er zig aan.

Hoord, hoord, Overtreders van den Zondag van den dag des Heeren, wat de h. Crijsost. daarvan zeide viz. dat die genen, die den dag des Heeren door ijdelheden, spelen, dansen, drinken en klinken onteeren, niet minder zig voor Gode schuldig maken, ~~dan~~ die onze kerken berooven, van'er Sierdels, en h. vaten, mids zij dien h. dag ontrooven van dat h. Sierdel waar mee

Wede zij verpligt zijn, den zelven te vereeren.

Wat schrikkelijken afkeer zou men ~~niet~~ hebben, van iemand, die men wist dat eene h. plaatse beroofde van 'er h. Sierzels? en ondertusschen die dezen dag van ~~er~~ zijne heiligheid, die hij ~~er~~ hem schuldig is, beroofd, meind zonder schuld te zijn.

3tio Maar mij dunkt, ik hoor U. E. zeggen: Hoe diend die dag des Heeren dan geheiligd te worden? N. 1° Met de gezeidene onteeringen te meiden. 2° Met godsdienstige werken t'oeffenen; en wat?

Men moet maar aanmerken hoe de discipelen van den Heere Kristus van den beginne af den dag des Heeren heiligden om uit ~~er~~ hun voorbeeld te leeren hoe men den dag des Heeren heiligen moet. Act. 20 hebben wij een v. b. van: als Paulus daar daags naa den Sabbat te Troas preekte in de vergaderinge, en de gelovigen ~~die~~ daar te zaamen vergaderd waren om het brood te breken, i.e. men verrigtte daar d' offerhande van 't N. T. onder de benaaminge van 't breken des broods. de gelovigen verzelden deze h. offerhande met 'er gebeden, en wierden 'er aan deelagtig. Paulus preekte daarop. En dus wierd die dag voornaamentlijk geheiligd door d' all. h: offerande, het lezen en preken van Gods Woordt.

Als Justijn de Martelaar, Tertulliaan en andere Oudtvaders het vieren van den dag des Heeren beschrijven, spreeken zij van die h. offerande, van het lezen, preken en uitleggen van Gods h. Woord, en het zingen der h. gezangen.

Dus heiligde men van het begin den rustdag van het N. T.

Met een woord men is dan volgens dit h. voorschrift op dien dag verpligt de h. offerande in de vergaderinge bij te woonen, als ook de Predikatien en verdere uitleggingen van zijnen pligt naar 't voorschrift van Gods Woord. In 't kort: men is verpligt alle de gewoone kerkdiensten van dien dag bij te woonen, zal men dien dag heiligen, ten waar eene wettige reeden ons verschoonde.

Dat die dit eens regt bevatten die, zonder eenige noodzaakelijkheid, zig te vreden houden met schielijk een misje te hooren, of 's morgens ook al in de preke geweest te zijn (die nog wat godsdienstiger willen zijn, mee) en voor de rest niet verder denken, om 't ander deel van dien dag voor Gode heilig door te brengen. ~~maar met geen[illegible]~~

O! ~~neen~~ zeker moet men niet meenen dat men dus zijnen pligt voldoet, en dat het eene enkele godvrugtige devotie, en geen pligt is Gods woordt te hooren, en 's namiddags de kerke bij te woonen. O neen! want 1° Gods woordt te hooren is verknogt aan de offerande bij te woonen. Ostende ex Act. 20, ex Justino. Hierom plagt men

voor dezen, altijdt onder d' offerande vant lv. 't woord te doen &c — 2°. Men is ook verpligt 's namiddags den Gods dienst bij te woonen: want Godt niet gezeid heeft: Gij zult den Sabbat half heiligen; maar: Gij zult den sabbat heiligen &c —

Men moet dan den godsdienst op den zondag bijwoonen, en wel vooral d'allerh: offerande der Misse, #

4to. Dog meind niet A. A. als ik U A. vermane om volgens uwen pligt onze allerh. offer bij te woonen, dat het genoeg is, zoo maar ter loops dat h. werk te verrigten; dat men nog vrijwillig met zijne gedagten op straat, of in zijne bezigheden is, terwijl men met het lighaam, met wijnige uiterlijke eerbiedigheid daar tegenwoordig is. Ô neen! want in deze offerande tegenwoordig te zijn is niet genoeg als toezienders, of getuijgen daar te zijn; maar als mede offeraar, en offerande, vereenigd met C. J., die daar zijnen vader opgeofferd word in d' eenigheid van de bloedige offer op Kalvarien. 't is hierom dat de Priester, die hier in persoon van alle de kerkleden, die'er tegenwoordig zijn, die allerh. offer verrigt, niet en zegd: ik offer u; maar: Wij offeren, i. e. Ik de Priester, en de vergaderde geloovigen te zamen, wij &c.

In die offerande naar pligt tegenwoordig te zijn, is zig vereenigen met hert, en geest in de plegtigheden, die daar geschieden in de woorden, en gebeden, die aan Gods outaar gedaan worden. 't is een honger, en dorst hebben om deelagtig te zijn aan die allerh: offer, of dadelijk door eene h. nuttinge of kommunie, of geestelijk door zig te vereenigen met die genen, die dadelijk kommuniceeren, ten minsten met den Priester, die altijd in de h. offerhande moet kommuniseeren.

Om kort te gaan: om dat groot deel van den pligt op den dag des Heeren wel te verrigten, moet men zijne gedagten voor dien tijde, zoo veel het mogelijk is, van alle andere zaken aftrekken, en geheel zoeken te gebruiken om te betragten 't over h. werk, dat daar verrigt word. Zoo moet in wij ^

Indien gij de zaak in een v. B. klaarder wild zien; merk maar aan d' offerande, die vader Abraham ging doen op het bevel van Gode, als hem geboden was zijnen zoon te offeren, op het gebergte dat Godt hem getoond had. Gen. 22. Vidit locum procul, dixitque ad pueros suos.

't gene de kerk wel uitdruklijk heeft bevoolen, en voorgeschreven als 't heiligste, en voornaamste werk om den Sabbat, of den dag des Heeren te heiligen.

^ de h. offerande der Misse, en alle d'andere kerkdiensten bij woonen; zullen wij den dag des Heeren waarlijk heiligen.

Et ecce homò quidam hydropicus erat ante illùm... Ipse vero apprehensùm sanavit eùm. Lùc. 14. v. 2. et 4.

Dominica 16 Pentecostes 1749. 63.

Indien men nauwkeurig aanmerkt de verscheide zoorten van ziektens, die den èlendigen mensch van alle kanten bestormen, zò moet men die aanschouwen, als ééne droevige gevolg, en nasleep van de zonde, waardoor de mensch, als door verscheide deuren, tot de dood word geleid, en als eene straf die Godt aan het zondige menschdom heeft opgeleid volgens deze spreuk van den Apostel: Door enen mensch is de zonde in de wereld gekòmen, en door de zonde de dood; item: de belòning van de zonde is de dood. Rom. 5-12. c. 6-23.

Dog niet alleen moet men de ~~zon~~ ziektens aanzien als voorbòdens van de dood, en als ~~ene~~ straffe van de zonde, maar ook als verscheide afbeeldsels der geestelijke ziektens, ik zeg, der zonden.

Zò beeld d'afgaande koors zeer net af het gedurig hervallen van ènen zondaar. Als men ènen teeringagtigen mensch ziet, kan men zig aanstonds de droevige zielziekte van haat en nijd afbeelden. De pest, ~~de~~ Loop, vuile koorzen, en alle andere besmettelijke qualen, die niet alleen quaad zijn voor den lijder, maar ook voor de gènen die bij hem zijn, en dikwils daardoor besmet worden, gèven ons eene nette afbeelding van die zonden, die behalven haar innerlijk quaad, door hare verargernisse den evenmensch quetsen, en besmetten.

Jacobs zelf heeft noit in 't lev. enige ziektens genèzen of heeft daar door, volgens de vaders, getoond, dat hij in de ziele met een kon genèzen, die zonden, die door deze lighamelijke ziektens worden afgebeeld, en ùit de beschrijvinges van de lighamelijke ziektens zelfs leerd ons 't Ev. de verbeelde zielziektens kennen. #

dus hoorden wij nog voorgaanden zondag den h. Aug.s zeggen Miracùla quae Jesùs corporaliter faciebat, spirituàliter volùit intelligi.

Dus in ons hed: h: Ev: verbeeld ons de waterzugtige den geestelijken waterzugtigen, ik zeg, den gierigaard, en de manier op dew Jesus hem genas verbeeld ons de wijze op dew de gierigaard moet genezen worden.

Propositio

Dit zullen wij U. At. nader voordragen, en tot dien einde den text 1mo Letterlijk verklaren, en 2do den zelven toepassen op den geestelijken waterzugtigen. Attendite

Et ecce
Herat ante eum. hoc vult Ev.ta dicens: Et Ecce. Sic Dom. praterita: Ecce defunctus & sic Matt. 8-2-24.

En zie daar was een waterzugtig mensch voor hem, zeid de text. Non casu, sed Chri dispositione hydropicus ff

Hoo quidam

1o Wie juist deze elendige van ons Ev: geweest is, is onmogelijk na te vorschen, terwijl d' Ev: hem alleen noemd Hoo quidam. Alleen gewaagd d' Ev. aangaande zijne ziekte en noemd hem enen waterzugtigen. daar was een &c

Hydropicus

2o Twijfele niet of de meeste onder U.L. is deze elendige ziekte bekend, een ziekte die bestaat in verdorve vogten die de watervaten ook merendeels bederven, tussen de spieren en 't vleesch uitgestort; een ziekte die zijnen Lijder van alle kanten met water opblaast en uitspand, terwijl d' ingewanden van hunne nodige vogten gedurig berooft den Lijder gedurig dorstig maken, en zo vervuld en opgezwollen met vogten gedurig nieuwe vogten doet binnen slaan een ziekte, die, na dat ze enigen tijd geduurd heeft, haast ongeneeslijk is.

Erat ante Jesu

3o Zulke waterzugtige dan was daar voor Jesus. D' Ev. maakt ook gene gewag hoe hij daar quam voor Jesus die daar bij de Phariseen ter tafel zat.

1. Missebien was hij een medehuisgenoot, die deze gelegendheid waarnam om zo de gezondheid door Jesus magt wederom t' ontfangen.

2. Edog dit gaat zo vast niet of men kan ook gissen dat 't een mensch was, die van buiten inquam terwijl Jesus daar ter tafel zat. En waarlijk het schijnt zo vreemd onder de Joden niet geweest te zijn van in de gastmalen maar binnen te treden, als men ier nootzakelijks wilde verzoeken. De zondares Luc. 7. quam ook in d' eerzaal binnen, terwijl Jesus bij enen voornamen

men Pharisee ter tafel zat, om daar haren pligt waar te nemen en Jesus te zalven, eene zalving die gelegendheid gaf om van Jesus onmiddelijk de vergiffenis der zonden te verkrijgen. En zo ligt ook de waterzugtige den

3. Of wel die man was daar voor Jesus, van de Pharisëen, die daar ter tafel zaten, aldaar geplaatst, om Jesus te verstrikken, als hij op den sabbatdag genas, en hem alzo als eenen schender van Gods rustdag te laten doorgaan. Misschien passen hier ook op de woorden van den Ev: als hij Jesus komst ten huize van eenen Pharisee op den sabbatdag beschrijft, en aanstonds hierop zeid: Et ipsi observabant eum, zij beloerden hem, en namen hem waar, zij deden dezen elendigen voor hem stellen om hem te verstrikken.

Daar was, of stond dan eene waterzugtige mensch voor Jesus.

4°. Men hoord niet dat deze waterzugtige mensch iet sprak, of zeide. Regulus Joan 4. rogabat pro filio, Centurio Matt. 8. pro servo, mulier Cananaa Matt. 15. clamabat pro filia, Leprosi elevabant vocem suam Luc. 17., vidua Naim Luc. 7. flebat. Et ecce hydropicus Ev: tacet, et quare? 1°. forte o audet loqui qa hoc malum potando et hallucinando sibi acquisiverat Nihil dicens,

2°. Of wel misschien durfde deze elendige de gezondheid van Jesus niet verzoeken uit vreze voor de Pharisëen, die bezonder op d'uiterlijke plegtigheden stonden, en daar tegenwoordig waren, en 't juist sabbatdag was. Een droevig geval dat dikwils nog heerscht als men, om mogtige haters en vervolgers niet in 't oog te lopen, den bijstand van anderen niet durft verzoeken.

Hiers lezen wij dan dat de waterzugtige voor Jesus staande sprak, of zeide.

5°. Ook niemand van d'omstaanders sprak 'er, of zeide iet, maar elk loerde of Jesus ligt den waterzugtigen ~~nie~~ zoude genezen, en dus naar hunne verkeerde gedagten, Uti et circumstantes oes

Iesus vero apprehensum sanavit eum.

den sabbatdag zoude schenden

6° Maar zie eens wat Jesus doet. Hij schort zijne barmhertigheid niet op ter oorzake van de lasterende phariseen. Al wist hij dat zij daaruit gelegendheid zouden nemen om Jesus verkeerd voor enen sabbatschender uit te kreiten, hij nam den mensch bij de hand en genas hem

Wel is waar Jesus kon hem met zijnen wil, wenk, of woord wel genezen hebben, hij die ook afwezig zijnde den zoon van den koninglijken hoveling genas, hij die tot den beroerden zeide: volo, mundare, en die daar opgezuiverd wierd, hij die tot het dogtertje van den overste der Sijnagoge zeide: dogtertje ik zegu sta op, en die daarop verrees tot het leven, // zo ook kon Jesus den waterzugtigen wel genezen hebben, maar, neen! hij nam hem bij de hand en genas hem. 1° om zo te tonen (gelijk in andere gelegendheden meer) dat zijne menscheid door d'innige vereeninge met zijne godheid de kragt had van te genezen, en de grootste mirakelen te doen

Jois. 4 het servum cent. Matt. 8

// die zelve Jesus kon dus ook

2° En wel voornamelijk om te leeren dat men gene noodzakelijke werken van liefde daar moet laten, om aan ene mindere gebod te voldoen, wel of dat zulk eengebod met zulke liefdes werken niet word overtreden, maar heel wel zamen staat.

4. Jesus nam den waterzugtigen bij de hand, wat de farizeen ook zouden zeggen,

Jesus nam dan den mensch bij de hand, en genas hem

Zie daar eene uitlegging van onzen text waardoor men naar den letter kan bevatten d'elenden van den waterzugtigen, en het genezen van Jesus

Moralia

Wat vloeijen hier nu al heerlijke lessen uit om de zeden te stigten?

Hier leeren wij uit het gedrag van Jesus, dat wij onzen pligt van goed te doen niet moeten opschorten om het schreeuwen van de quaden &c

de phariseen geven ons ene afbeelding van dat soort van volk, die door een uiterlijke momaangezigt van heiligheid en nauwgezetheid de goeden zoeken te verstrikken, en voor godloozen te doen doorgaan, om dat zij hunne

hunne godloosheid tegengaan en bestrijden. Maar egter dit hebben wij juist nu niet voor om in het breed U. A. voor te houden.

De Waterzugtige zal ons alleen stof leveren om, onder die lighamelijke quaal ene geestelijke ziele quaal U. A. voor te stellen.

De hh. Vaders hebben ons merendeels door dusdanigen waterzugtigen de schrikkelijke zonde van gierigheid afgebeeld. Hydropicus avari figura

Hydropicus (ait S. Greg. Lib. 34. Mor. Cap. 6.) quo amplius bibit, amplius sitit, et ois avarus ex porú sitim multiplicat &. Op de zelve wijze spreekt de h. Augs., en d'andere Vaders.

Zo gaat het dan met enen geestelijken waterzugtigen, dat is, enen gierigaard, hoe meer hij heeft, hoe meer hij begeerd; hoe meer hij opsweld von tijdelijke goed, hoe zijne dorst om het zelve te hebben groter word.

Maar gelijk men niet wel kan spreken van ene lighamelijke ziekte, ten zij men eerst de toehoorders doet verstaan, waarin het wezen van zulke ziekte bestaat, zo kan men ook niet wel spreken van deze schrikkelijke geestelijke ziekte, als na dat men 't wezen van de zelve bevat. Videndum in quo malitia hujus vitii consistat

En waarin meend U. A. dat de gierigheid in bestaat? In het bezit van geld en goed? Geenzins! Abraham Isaac, Iacob, Ioseph van Arimathea, Lazarus, Maria en Martha waren rijk, en egter niet schuldig aan deze schrikkelijke zonde. Integendeel zij waren grote heiligen. Ergo Non in possessione divitiarum,

Meend gij dan mogelijk dat het bestaat in een gemoed vaardig om op alle onregtvaardige manieren goed te zamelen, voor die het niet heeft? Dit is dikwils een uitwerking van die droevige zonde; maar egter daar in bestaat het wezen van die zonde niet. Non in eas injuste acquirendo;

Maar hierin bestaat het wezen van dat schrikkelijke quaad, in ene ongeregelde begeerte, in ene ongeregelde liefde, in ene ongeregelde aanhankelijkheid aan geld Sed in inordinato desiderio ergaeas

en goed, indien men het bezit om het te bewaren en te vermeerderen, en indien men het niet bezit om het zelve dus bij een te schrapen.

Quæ hujus indicia? Vraagd iemand wel waar aan, of waaruit kan men merken, dat ons hert op geld en goed gesteld is?

R Dit kan men 1º daaruit afnemen, als men al te
bekomen
uitgelaten blijde is, als men het bezit, of onmatig droefig als men het verliest. 2º als men het door ongeoorloofde middelen maakt te krijgen, of blijft behouden. 3º als men het geld en goed gebruikt boven den eisch der nootzakelijkheid, of om zijne nieuwsgierigheid en wellusten te voldoen. 4º als men karig is om volgens zijnen staat den armen mè te delen.

Deze zonde van gierigheid die spruit voort uit de hovaardigheid, uit de nieuwsgierigheid, en uit de lighamelijke wellusten; want men het geld en goed bemind om daardoor aan deze begeerlijkheden te kunnen voldoen.

Uit deze zonde van gierigheid zeid de h. Greg. komen
als blijkt in Judas · in Achan · in Ananias en
men voort 1. verraderije 2. bedrog 3. Leugentaal 4º de
Achab. · de rijke voor · Nabal
valsche eden 5. Ongerustigheden 6. gelweldenarije,
de rijke vrek
en 7. ene verhardheid des herte tenaanzien van de behoeftigen.

1. Tim. 6-9. Deze zonde noemd d' Apostel den wortel van alle quaad, en zeid ronduit dat de gierigaarts het rijke
1. Cor. 6-10 gods niet zullen bezitten.

Josue. 5-11 Ja zelfs menigmaal straft godt die zonde reeds
1 Reg. 25 hier in het leven, als in enen Achan, Nabal, Giezi,
4. C. 5 Judas den verrader, den rijken boer, en rijken vrek van
Matt. 27.
Luc. 12 et 16. 't Ev: gebleken heeft.

Ja nog 't alderdroefigste is, dat die aan deze zonde vast zijn, zelden of noit daarvan genezen worden. gelijk een ingewortelde waterzugt zelden door d' ervaaraste geneesheren word genezen, zo ook zeer beswaarlijk worden de geestelijke waterzugtigen van die droevige zielziekte genezen. En de reden is omdat 'er wijnigen of bijna genen zijn die weten of bekennen, dat zij waterzugtig, ik zeg, gierig zijn. Een dronkaard, een ontugtiges, een vloeker en zweerder den erkend nog wel zijne ziekte, en zoekt daarvan nog wel verlost te worden

maar wie erkend dat hij gierig is? Wie zal zig, te biegt komende, van gierigheid beschuldigen? Fateor rara avis. En bij gevolg wie word'er van zijne geestelijke wàterzùgt genezen?

Egter zie hier het middel om'er van genezen te worden. De Wàterzùgtige van 't Ev: stond voor Jesús, wenschende verlangende, en smèkende, niet zò zeer met vèle woorden, want wij lèzen zelfs niet dat hij iet gespròken heeft, dan wel door zijne innerlijke begeertens, en 't ùiterlijke vertoonen zijner èlenden dat Jesus hem genèzen wilde. En zie Jesús nam hem bij de hand, en genas hem.

En zò moeten ook de geestelijke waterzùgtigen voor Jesús staan, ~~zig aan hem vertoonen in zijne bedienaars~~ door ene ùiterlijke vertòninge of belijdenisse ~~hunner~~ zijner quàlen, en door ene innerlijke beweginge des herte smèkende en biddende, dat Jesús door de magtige hand zijner genàde ~~hunne~~ onze herten aftrekke van de schelpselen en tot Godt kère, opdat niet de liefde van 't aàdsche, maar van Godt in ~~hen~~ ons d' overhand krijge, op dat de bedienaar zijne hand over ons ùitstèkende, ik zeg, d' absolùtie gevende, ons gerùst mag làten gaan. Dit dit is 't eerste middel om van die zonde verlost te worden. Ook is het beste middel om in die zonde niet te vallen voor Jesús te staan ik zeg, wel bedenken waarin die zonde bestaat &

Het eerste middel om van die zonde verlost te worden is voor Jesús staan, dat is, rijpelijk bedenken dat hoe heimelijk die zonde is, zij bij Godt daarom niet minder is, dat zal men daar van genèzen worden, men zig aan Jesús in zijne bedienàren moet vertoonen

2. zig menigmaal ondersoeken of 't hert aan geld en goed gehegt is &

3. zig wagten voor de hovaardigheid, niewsgierigheid, en alle wellùsten, waarùit de gierigheid gebore word.

4. zig menigmaal voor oogen stellen wat al lèlijke zonden ùit de gierigheid voordkomen &

5. hoe Godt die zonde eùwig straft, en ook menigmaal hierin dit lèven, en hoe zeldzaam men van die zonde genezen word.

Et ipsi observabant eum. Luc. 14. v. 3. Dominica 16 Pentecostes 1753. 66.

Leg geene lagen aan een regtvaardig mensch, zoek ook geene godloosheid in zijne huis, nog stoor zijne rust niet. dus vermaand de h. Geest door den mond van den wijzen Salomon Prov. 24-15.

Zeker wel eene ernstige Les! waardoor de h. Geest, volgens d'uitdrukkinge der gemeene latijnsche vertalinge, verbied den handel en wandel van een regtvaardig mensch met eene nieuwsgierige oplettenheid te bespieden, om'er eenige godloosheid, of onhebbelijkheid in te vinden, om de zelve tot voorwerp van berispinge, en bestraffinge te doen dienen, en daar door de rust van zijn gemoed te stooren.

Was dit verboden ten opzigt van alle regtvaardigen, die egter menigmaal in kleine misslagen vallen, en'er ook haastelijk door de boetvaardigheid wederom uit opstaan? hoe veel te meer moest dit duidelijk ~~gebod~~ verbod in agt genomen worden omtrent het hoofd aller regtvaardigen, in wien niet d'alderminste beneveling van gebrek, of ongeregtigheid was te vinden?

Wat ziet men dan eenen bozen, en ongeregtigen handel in die menschen, waarvan onze text gewaagd, die niet tegenstaande dit ernstig verbod van den Wijzeman, zig egter niet ontzagen lagen te leggen aan het hoofd aller regtvaardigen, en godloosheid te zoeken in zijnen handel? Et ipsi observabant eum, En zij namen hem waar, ait Ev.

Zulk een gedrag van deze menschen is ons beschreven, en word ons heden voorgesteld niet om het te volgen, neen! dat zij verre! maar om het te leeren vermijden, en te verbeeteren. De geen, die'er van lijd, Chs onze heiland, word ons voorgehouden tot troost, en waarschouwinge tegen zulke ontmoetingen, als wij hier den Heere zien overkomen.

Volgens dit twederlei slag van persoonen, d'eene als het aandoende, d'ander het verdragende zullen wij deze onzen Leerreden verdeelen, en in aanmerkinge neemen 1mo degenen, die waarnemen, 2do den heiland, die waargenomen word Attendite. Propositio ter tertiin.

De persoonen, welkers gedrag, oogmerk, en verborgen listen d' Ev. in onze textwoorden uitdrukt, schijnen de zelfde te zijn, die de Heiland v. 3. aanspreekt, nam. de Wetgeleerden, en Phariseeën, die mede genoodigd wáren, en' er gestadig op uit wáren om den Záligm overal, daar zij konden, te bekribbelen. Immers dat zij in 't bezonder worden aangesproken, geeft genoeg te kennen dat zij hierin het voornaamste en grootste deel hadden.

Daar zijn 'er die onder hun getal ook stellen den onthaalder, of den heer des huis. Maar dewijl 'er gene overtuigende, of waarschijnlijke bewijzen hiervan zig op doen, willen wij liever van den man het beste denken, nam. dat hij met eene goede genegendheid den Heiland genoodigd hebbe, niet min als Simon de Pharisé, van den w gewaagt d' Ev. Lucas c. 7. Want schoon in het gemeen der Phariseën vijanden van Chs wáren, immers zal men hier en daar nog wel eenen goeden gevonden hebben, als eenen Nicodemus onder de Wetgeleerden, en eenen Simon onder de Phariseën.

De genoodden Wetgeleerden, en Phariseën, zoo als onze text zegd, te sámen met den Heere aangezeten, námen hem waar; letten op hem, gávenagt op zijne woorden, en werken.

Vier voornáme bronnen, brengen in den mensch dikwils ~~[illegible]~~ eene oplettenheid, en waarneming voort, 1. || en dat zomtijds ten goede, of uit een goed inzigt, alhoewel meerendeels ten kwaade: 1. ten goede als 't geschied uit agtinge. 2. het geschied onderwijlen ten kwaade, als 't geschied uit enkele nieuwsgierigheid. 3. Nog ~~[illegible]~~ erger als 't geschied met een quaad inzigt, zoo als dat van david 2 Reg. 11. 2. ten opzigt van Bethsabee ~~[illegible]~~ in agtinge, of veel liefde, en genegentheid om uit iemands woorden, of werken iet te lezen, voordeel daarmeede te doen, daardoor verquikt, verheugd, geraakt te worden. || 4. Maar het dikwils ~~[illegible]~~ geschied dit uit jalousheid, 't meeste uit loutere nijdigheid om iemands woorden of werken af te spieden, met dat inzigt om 'er iet berispelijk in te vinden, of de zelve zodánig te verdraijen, dat men den evenmensch in zijnen goeden naame, eere, en agtinge krenkt, en daar door eenig nádeel toe kan, of zoekt te brengen.

|| gelijk Maria, die al wat zij zag, of hoorde van d'Engelen, herders, en Wijzen, waarnam, en overleide in haar harte.

En dit was zekerlijk de bron waaruit dit waarnemen der Wetgeleerden, en Phariseën voordquam, die, zoo als zij bij d' Evangelisten genoegzaam toonen, doorgaans groote vijanden, en benijders van den Heiland wáren, en op zulk een die

een verspieden afgerigt waren, nu om hem te vatten in zijne woorden, zoals Matt. 22. en Joh. 8. in 't geval van den tolpenning, en van d' overspelige vrouwe, dan wederom om hem te vatten in zijne werken, en voornamentlijk omtrent het punt van het vieren van den sabbatdag, zoo als Matt. 12 in de genezinge van den dorren hand heeft gebleken. Matt. 22-15 Joh. 8-6 Matt. 12-10.

Alle beide deze waarnemingen, om den Heer in zijne woorden, en in zijne werken t' agterhalen, schijnen deze Waarnemers hier in 't werk gesteld te hebben 1. in zijne woorden, of hij niets zoude zeggen het gene oneffen was, waarover zij hem zouden kunnen beschuldigen; 2. in zijne werken, of hij niet mogelijk iet onder de maaltijd zoude doen, waarover zij hem zouden kunnen uitkrijten bij het volk, B. v. voor een brasseren wijnsniper, zoals wij lezen Matt. 11. dat zij deden; dog voornamentlijk opdat zij gelegentheid mogten hebben van hem te beschuldigen als een overtreder van den sabbathdag, of, zo dit niet gelukte, om hem te bekladden van onbarmhertigheid, of zijn onmagt bij 't volk te doen gelden. C. 11-19

Wat voor een gevoelen de Phariseën hadden rakende het vieren van den sabbatdag geven genoegzaam te verstaan de voorbeelden van den blindgeboornen, van den 38 jarigen zieken, van den mensche, die eenen dorren hand had, en van de 18 jarige zieke vrouwe; nam. zij waren van gevoelen, gelijk nog heidendaags de Jooden zijn, dat men op den sabbat in 't geheel geene werk doen mogt; zelfs geen slijk maken, en 't iemand op d' oogen leggen om den blinden het gezigt te geven, zijn bedde opnemen en weg te dragen, iemand genezen van gebrekkelijkheid, of ziekte. dit alles was bij hen den sabbat overtreden, zoals de gem. v. B. toonen, en ~~[illegible]~~ dit alles streed, volgens hunne verklaringe, tegen de Wet, Gij zult dien dag geen werk doen. Joh. 9-16. C. 5-10 Matt. 12-10 Luc. 13-14. Exod. 20-10 C. 23-12

Om nu hieromtrent ook den Heer te kunnen agterhalen, en, hoe het ook uitviel of niet, te beschuldigen, scheen hen de gelegentheid gunstig geboren door de tegenwoordigheid van dien waterzugtigen, die daar voor hen was; 't zij van zelfs daargekomen, of door hun toedoen daargebragt; want, konden zij bij zig zelven denken, hij geneesd dezen waterzugtigen, of hij geneesd hem niet; Geneesd hij hem, zo doet hij een werk, dat op den sabbat verboden is, en

en zoo is hij een ontheiliger van den Sabbatdag, en zoo zullen
wij hem voor een ontheiliger bij 't volk uitkrijten; doet hij
het niet, zoo zal hij voor een onbarmhertige gehouden worde
want 't een wreedheid is iemand niet te willen helpen, als
men hem kan helpen, en genezen; of kan hij het niet doen
zoo hebben wij reden genoeg om zijn gezag te verkleinen
bij 't volk, 'tw grote denkbeelden van hem heeft, en van
zijne magt om te genezen, daar hij zelfs eenen waterzug-
tigen niet kan herstellen. Geneesd hij hem dan, zoo zal
hij veroordeeld worden als een schender van den Sabbat-
dag, doet hij het niet zoo zal hij van wreedheid, of onmagt
beschuldigd worden. In dezen zin, en oogmerk nemen,
velen dit waarnemen der Wetgeleerden, en Phariseën,
alhoewel men mag zeggen dat 't eerste naam het schenden
van den Sabbat het voornaamste voorwerp schijnt ge-
weest te zijn, waarom zij Chs waarnemen.

3. Hoe wonderwel worden ons hier in de persoonen der Wet-
geleerden, en Phariseën, die onder het schoon schijnend momaangezigt
van vriendschap, en gemeenzaamheid den Heiland waar-
nemen, vertoond die nijdige, quaadaardige of hovaardige
bespieders, die eens anders woorden of werken onder schijn
van genegentheid, en vriendschap aanhoorende, en bijwoo-
nende, daaruit gelegentheid neemen om hunnen even-
mensch naderhand te beschuldigen, te veroordelen,
of qualijk van hem te spreken agter zijnen rugge? valsch
àrissen, dew David beschrijft met te zeggen, dat zij
Ps. 27-3. vriendelijk spreken met hunnen naasten, maar de
Ps. 11-3. boosheid in het herte dragen. En elders: Onnutte dingen
hebben zij gesproken elk tot zijnen naaste, bedrieglijk
zijn hunne lippen, zij spreken met een dubbeld hert.

Een fout verfoeijlijk bij alle eerlijke Luiden, maar nog
verfoeijlijker bij Godt, en strijdig tegen de Christelijke liefde
en evangeliesche eenvoudigheid van den Heiland ons aan-
Matt. 10-16 bevolen: Weest eenvoudig als de duiven. Een fout dew
David beschrijft dat ook deerlijk van Godt zal gestraft
Ps. 11-4. worden, De Heer (zegd David) verniele alle bedriege-
lijk lippen, en de stout sprekende tonge.

2. Gaan deze ontaarde te werk, en doen zij 't aldermeeste
tegen de Christelijke liefde, en eenvoudigheid, die onder
het

het momaangezigt van vriendschap den évenmensch maar
lâgen leggen om hem te kunnen lasteren, en bespotten?
Ô! zij hebben 'er ook al deel aan, die, schoon zij met dit
vriendelijk gebaar niet voor den dag kômen, egter onder den
hand door zig zelven of anderen 'er op uit zijn om eens an-
ders gedrag, en zâken, te verspieden, opdat zij wat zouden
hebben om te prâten met elkanderen. ‖ 't zij men genoegza- ‖ En hoe gemeen
me kennis heeft om van zulke zâken te vonnissen of niet, is zulks ~~[illegible]~~? im-
't zij men weet of niet weet alle d'omstandighéden die mers
dikwils de zâken geheel veranderen ‖ als of men Salomons ‖ Wat doet men? Ô
wijsheid bezat, of een der wijze vrouwen van Thekua was,
men oordeeld dikwils als of men 'er kennis van had, en
daarop gaat men al voord den goeden naam, agtinge, deugd,
van den évenmensch bekladden.
Alle Quider ~~Menschen~~ die, volgens den h. Geest, een gruwel zijn Prov. 24-9
~~[illegible]~~ bij de menschen, maar ook niet min bij
den Heere, die, gelijk Paulus uitdrukkelijk getuigd, 1. Cor. 6-10
de qualijk sprekers voor eeuwig buiten zijn rijk zal slui-
ten.

Dat dan ook voor ons een gruwel zijn niet alleen zodanige
qualijk sprêkende verspiedingen, maar ook zelfs de persoo-
nen, en ommegang met zulken, die 'er hun werk van mâken.
Weer van ú, zegd ons de h. Geest, een quaden mond; en Prov. 4-24
quaadsprêkende lippen moeten verre van ú wézen. En c. 24-21.
wederom: Hebt geen ommegang met d'agterklappers. Want
hun bederf zal schielijk opkômen, en wie weet hoe zes
van beide gaat vernield zullen worden. Wagt ú dan niet
alleen voor die onnutte nâdelige nieuwsgierigheid, voor
het quaadspreken van den évenmensch, maar ook, zoo S. Hier. Ep. 2. ad
als de H. Hier.s aan Neopotianus schreef, van zelfs de Neop. Tom. 3.
quaadsprêkers te hôren.... want als een agterklapper pag. 36.
ziet dat gij zulks niet goorne aanhoord, zoo zal hij ook
niet ligt agterklap kunnen spreken; Hij zal meer en
meer verwijderd worden van den agterklap, en der zelve
oorzâken, en zoo zult gij den évenmensch, die miskan-
deld word, den quaadspreker, en ú eigen zelve voordee-
lig wézen, en ontwijken het géne 't wangedrag van die
genôdigden Wetgeleerden, en Phariseën, ons van daag
leerd verfoeijen, en vermijden.

Dog zijn wij zelfs buiten onzen schuld het voorwerp van zulke quaadaardige verspieders, en verspiedingen; het voorbeeld van den Heiland, 't welk wij ten 2de beschouwen, moet ons 1. dit niet vreemd doen agten, maar hierin
2. tot troost-regel van ons gedrag dienen.

1. De Zaligm. zelfs, zoo als d' opgenomene woorden getuigen, was 't voorwerp der oplettentheid, en waarnemingen van de geveinsde Wetgeleerden, en Phariseën. Een voorwerp zekerlijk dat anderzins ten hoogste verdiende in alles nauwkeurig beschouwd, en aangemerkt te worden; wiens spreuken de taal der Godlijke Wijsheid, de woorden des euwigen Levens waren; wiens gedrag en werken 't alderuitmuntenste voorbeeld verschaften van alle deugd, welgemanierdheid, en geregeldheid. Ô! voorwaar veel gelukkiger die dus op den Heiland staroogden, om 'er door geleerd, en getrokken te worden, dan deze nijdige Wetgeleerden en Phariseën, die 't maar deeden om des Heeren deftigste werken te beknibbelen, en zijnen persoon uit dien hoofde te lasteren!

Maar dit heeft de Heiland in zijnen persoon zelf willen lijden ~~tot troost van de zijnen, ja~~ als tot een waarschouwingen vermaaninge dat het de ledematen niet vreemd moet schijnen dat zij als hun hoofd gehandeld worden. D' Apostel Paulus geeft meermalen te kennen dat hij naar zijnen Meester ook al 't zelfde Lot moest bezuren. Hierop ziet hij als hij spreekt van zijne verantwoordinge

1. Cor. 9-3. bij de genen die van hem wilden oordeelen. En wederom

4-3 als hij zeide: Voor mij, daar is mij weinig aangelegen dat ik van u geoordeeld worde, of van eenig menschelijke oordeel. En wat een menigte van des Heeren dienaren naar hem? ja ook de grootste heiligen, en Ligten der kerke hebben zig aan deze ontmoetingen onderhevig gevonden? ja ook zelfs alle goede, en vroome Christenen hebben ~~het~~ ~~zelve~~ het zelve te verwagten; het gene in 't hoofd aller regtvaardigen heeft plaats gehad, moet ook in des zelfs ledematen gevonden worden. De Zondaar (zegd David)

Ps. 36-12 zal den regtvaardigen bespieden, en tegen hem op zijne tanden knarssen. Wel is waar David spreekt van een bespieden, dat de Zondaar doet om den regtvaardigen, die in zeden, en gedrag geheel aan hem strijdig is, maar van

von kant te helpen; maar gaat dit bespieden, en waar-
nemen van den Zondaar zoo verre? zoo ziet dit al t'hans ook
om den regtvaardigen, te beknibbelen, te schelden, en te
lasteren. De Leerling (heeft Chs hier van sprekende — Matt. 10-24
zelfs voorzeid) is niet boven den meester, nog de dienaar
boven zijnen heer. 't Is den Leerling genoeg, dat hij zij
gelijk zijn meester, en de dienaar gelijk zijn heer. zoo zij
den Vader des huisgezins Beëlzebub genoemd hebben
hoe veel te meer zijne huisgenoten? zo dan gansch niet vreemd moet 't ons
2. Wat dan gedaan? A. J., als wij ons bevinden in zulke voorkomen, dat wij ook waargenomen
gelegenheden? Hiers bever dan 't V. B. van den Heiland worden.
tot een spiegel nemen. 1°. om ons te troosten,
2°. om het zelve na te volgen.
En wel 1°. Sr Heilands V. B. moet ons tot troost die-
nen om ons zelve op te beuren, te versterken, en met een
klocken moed zulke ontmoetingen, om, en met hem te draa-
gen. Wat was 'er bevalliger dan de lippen des Zaligm? Wat
lieffelijker dan zijne geheiligde mond? Wat heiliger dan
zijn leven? Wat waaragtiger dan zijne Leer? Wat wonderbaar-
der dan zijne werken? Wat goddelijker dan zijne mirakelen?
Wat ootmoediger dan 't hert van Chs? Wat minzamer en
zoetaardiger, wat meer geregeld dan zijne zeden? En niet
te min heeft hij wel willen dulden, dat onder schijn zelfs
van vriendschap voorname personen zijn gedrag, en agtinge
lagen zouden leggen. Zullen wij 't dan niet willen verdraa-
gen die wij om zo veele andere gebrekkelijkheden verdienen verniee — [al hoewel onnozel in 't gene zij in ons nu
derd te worden? dierhalven Sr Heilands V. B. moet ons waarnemen, egter
tot troost, en ondersteuninge dienen. denken wij dan, de Leerling is niet ov[er]
Wel is waar zommigen zijn hier al te veil mede, namm
die, naadat zij zelfs oorzaak gegeven hebben, dat de menschen
met reden hun gedrag berispen, zig ligtelijk het V. B.
van den Heiland tot troost toeeigenen. Maar verkeerd.
Des zal men met grond zig met Sr Heeren V. B. troosten?
gene wezentlijke reden moet men gegeven hebben tot zulke ver-
wijten, maar gevolgd hebben, en in 't toekomende volgen,
het V. B. des Zaligm, dien zij zonder reden waarnamen; die Joia 15-25
2°. Wat deed dan de Heiland, of wat was zijne aan zig toepaste
handel, en gesteltenis? Hij was onberispelijk, en wagtte en zeide, dat dus
zig wel van eenigen steen, van wezentlijken aanstoot te volbragt moeste
geven. En dit is 't dat alle Chnen ook moeten betragten worden, 't gene in
willen zij 't V. B. des Heilands tot hun troost, en sterkte kiezen. hunne wet geschreven staat Ps. 24-19. zonder reden hebben zij mij gehaat.

2. Cor. 6-3 Niemand geen aanstoot gevende, zoals d' Apostel betuigde
dat hij dede; en, gelijk hij ons allen vermaand, ons onaan-
Phil. 2-15. stötelijk, en eenvoudig, en als onberispelijke kinderen gods
~~ons~~ gedragende in 't midden van een bedorve en verkeerd
geslagt, onder tot wij moeten blinken, als ligtende fakkels
in de wereld. In deze onaanstötelijkheid, eenvoudigheid
en onberispelijkheid moeten wij tot godseere, en onze zalig-
heid des te meer betrogten hoe de bespieders menigvul-
diger, en naarstiger zijn om ons gedragen woorden waar
te nemen.

Dit in agt nemende A. T. zullen wij reden hebben om
ons met 't V. B. des heilands te troosten, tot alzo kragtig
moet wezen, om ons zulke ontmoetingen met gedüld te
doen dragen, als 't V. B. der Wetgeleerden, en Pharisëen
om ons af te schrikken, van des evenmensche woorden, en
werken, onder schijn van vriendschap waarte nemen.
Deden zij het ten aanzien van den Zaligm. dat het ons
groter vreugde zij dit met hem te lijden, dan als de hovaar-
dige, nijdige, en valsche Wetgeleerden en Pharisëen te
volgen. dat onze ijver zig integendeel benaarstige om,
het waarnemen van S. heilands woorden en werken, dat
zij misbruikten om hem t' onteeren, te doen dienen om
hem te verheerlijken, en onze zaligheid te bewerken.

des laat en wij ~~ons~~ met genegenheid en liefde S. heilands
woorden en werken, handel, en wandel beschreeven in
't h. Ev. waarnemen. dat 'er geen dag verbij gaa ~~passeere~~ zonder
dat h. Boek 't N. T. in onze handen te nemen, om daar wat
al was 't nog zo een klijn puntje, uit te lezen, op dat
wij daardoor den zegen erlangen, die d' euwige Wijsheid
des Vaders toezegd aan de genen, die haar waarnemen.
Prov. 8-34.. Zalig is de man, (zegd d' euwige Wijsheid zelfs) die
naar mij hoord, en dagelijks aan mijne deure waakt,
en die aan de stijlen van mijne deure oppast. Wie mij
gevonden zal hebben, die zal het leven vinden, en de
zaligheid in den Heere scheppen.

Diliges Proximum tuum sicut Teipsum. Matt. 22. ℣. 39.

Dnica 17. Post Pent. 1735. 46.

Totum caput vigesimum primum, uti et secundum, Evangelistæ Matthæi, unde hodiernum Ev: desumtum ē, in se continet varias multasq. quæstiones, quas Sadducæi Herodiani, Scribæ et Pharisæi Xto proponebant A. A.

Nunc interrogant de censu dando cæsari, et dicunt: Licet censum dare cæsari an non? Tunc de resurrectione: In resurrectione cujus erit de septem uxor? et sic de.

At inter oẽs illas quæstiones, utilissima illa ē, quam ecta in hodierno Ev: proponit, ubi Legis doctor Xum interrogat quod ē mandatum magnum in Lege?

Sicuti Xus Dnus ad alias interrogationes et quæstiones respondit, sic et ad hanc respondere dignatus ē. Diliges inquit, Dnum Deum tuum .... et proximum tuum sicut teipsum.

Idem responsum et nos ex ore Xti recipiamus, at non sicuti pharisæi in sptu contradictionis qui taliter suas quæstiones proponebant, sed in sptu humilitatis et docilitatis, et corde parato ad magnum hoc mandatum adimplendum.

Maximum itaqe docente Xto Dno, mandatum ē diligere Deum super oia, et proximum sicut nos ipsos

Cum ergo post tam claram Xti enuntiationem de eo dubitare non possimus, solum hodie tt conabor ostendere quod respectu proximi nostri magnum hoc mandatum dilectionis adimplere debeamus **Attendite**.

Propositio

Ut breviter simul et dilucidè demonstremus quod respectu proximi nostri, nos gerere oporteat, ut respectu ipsius præceptum dilectionis adimpleamus, oio utile erit proximum 4. diversis modis considerare. 1o of hij is doodt, of Levend 2o of hij is meer als wij, of minder 3o vel ē amicus noster vel inimicus. 4o vel ē justus vel impius et injustus.

Quocumq. proximus ex his 4 respectibus consideretur caritas exigit diversa officia, quæ sdum diversas considerationes respectu proximi, obire debemus. Videamus.

3° Diximus proximos considerari potest vel ut Mortuus vel ut vivus. Inter ~~mortuos~~ proximos censendi sunt etiam mortui. gentiles immortalitatem, aegnorantes, neq. futuram resurrectionem credentes, mortuos temquam à se ois alienos, et e ut proximos reputabant. Aliter nos Xani, inter proximos et mortuos reputamus, nam Licet defuncti sint saeculo, Deo tamen, cui oia vivunt, ipsi vivunt, et postmodum nobiscum resurgent et vivent in aeternum, vel felici vel infelici vita.

Respectu mortuorum, obligat nos caritas eos sepelire Magna miseria e carere sepultura. ait Eccles. Indien iemand... geen begraeffenis en krijgt, van dien, zeg ik, dat een
Eccles. 6-3. misdragt beter is. Et inter Dei supplicia ob peccata inflicta o minimum quoq. e, o sepeliri, seu sepultura carere. Minatur id Deus Deut 28-26. uw dood Lighaem zal een aes
Deut. 28-26. zijn, voor alle de vogelen des hemels, en voor de beesten
3. Reg. 14-11. der aerde. Sic minatur Deus posteris Jeroboam quod o sepelirentur: Die van Jeroboam in de Stad sterven, zullen de honden eeten, en die op het veld sterven, zullen de vogelen
ibid. 23-24. des hemels eeten. Idem minatur Deus posteris Achab.

Sicuti magna e miseria, et gravis Dei poena, carere sepultura, ita et inter felicitates et benedictiones censendum e honestè sepeliri. atq. sic tamqm benedictio Dni refertur de Abia, filio Jeroboami, quod ille solus ex
ibid. 14-13 posteris Jeroboami sepeliretur: geheel Israel (ait textus) zal hem beweenen, en begraeven, want hij alleen van Jeroboam zal in het graf gedraegen worden, om dat in hem iet goeds van den Heere Godt van Israel gevonden is, in het huis van Jeroboam.

Jam autem inter opera caritatis et misericordiae recensetur mortuis sepulturam procurare. atq. hoc caritatis opus à viventibus exigitur. audi Eculum onthoudt de
Ecli. 7-37. dienstbaerheit (mildheit) niet aen de dooden. Item stort
ibid 38-16. uwe traenen over een dooden... bewind zijn Lighaem, zoo als het behoorlyk is, nog verzuim zijne begraefenis niet

Job. 1. & 2. Laudatur hac in re mirifice Senior Tobias.

2 Reg. 2-5... David deprędicabat viros de Jabes Galaad quod Saulem sepelissent. Gezeegend moet gij zijn van den Heere, die deze barmhertigheit beweezen hebt aen uwen Heere Saul dat gij ~~[illegible]~~ hem begraeven hebt, de Heere zal u ook wel haest met barmhertigheit en trouwe beloonen, en ik zelf zal u dankweeten, dat gij die zaek gedaen hebt

Ruth 2-20. Sic et Booz hac in re à Noemi Laudatur?

Jam: hoc opus misericordiae o solum in eo consistit quod funus cujusdam divitis defuncti ad sepulturam

concomitemur, sed praecipue quod pauperis funus sequamur, et max in eo quod quod de facultatibus nostris, ubi opus fuerit, suppeditemus et expendamus, ut pauper proximus honeste sepeliatur. (urge hoc, et dic parumo.....)

Si hoc corpori debeamus defuncti proximi, quid caritas o exigit quod ad debeamus? ad ejus auxilium precum nostrarum debemus. scriptura hanc obligaem innuit et extollit dicens: sancta et salubris e cogitao pro defunctis exorare ut à peccatis solvantur.... at de hac maa alias latius.

2 Deinde inter obligaoes nostras respectu proximi defuncti, et hac e, quod ejus memoriam in honore et estimaoe conservare debeamus, o male de eo loqui, aut per detractiones et calumnias eum inhonorare.

Abominabile e alicui detrahere. Deus id clare et saepius id prohibuit: gij zult geen valsch betigter zijn, nog quaedstooker onder uw volk. Et aplus Jacobus: Broeders, ingt, spreekt niet quaelyk van malkander. Et salomon, een mensch, die een valsche getuygenis tegen zijn evenaeste geeft (of die quaelyk tegen zijn naesten spreekt) is als een schigt, en een zwaerd, en een scherpe pijl. Lev: 39-36. Iac. 4-33. Prov. 25-38.

Si adeo abominabile, adeoq prohibitum detrahere viventibus, multo ma mortuis

Idipsum Ethnici agnovere: hinc poëta claudianus introducit mortuum loquentem, et exigentem: "tu manes ne lade meos, sed parce sepulto".

Interim nihil frequentius quam quod saepe hoes loio quod secundum obligaoem caritatis honeste de defunctis loquerentur, famamq eorum tuerentur, male de eis loquantur, famam denigrent, oblita renovent, dubia aut etiam bene facta semper ~~...~~ sinistre interpretentur &c

Non, sic, o sic, A. A. laat de dooden rusten, of ten minsten noit behoort een Xten van d'afleevige quaed te spreken. valde energice mandabat Deus: Non maledicas surdo. Impium enim e surdo maledicere, cum ipse o audiat, nec ad objecta quidquam respondere queat. secundum glossam surdo maledicit, qui absenti detrahit, idem e de mortuo. absit itaq à nobis.... Lev. 39

e contra, caritas à nobis exigit ut cum laude, et honore mortuorum memoremur. s. A David se gessit respectu saulis. honorifice de ~~...~~ saule defuncto, licet inimico, loquebatur. sic et de abner occiso. 2 Reg. 3. ibid. 3.

Sic, sic et nos similiter nos gerere oportet respectu proximi defuncti, et sic ostendemus nos proximum diligere sicut nosipsos

Videamus jam, quod respectu proximi nostri, ut Dei, nos gerere oporteat.
Proximus noster, qui nobiscum, hic in hac mortali vita in terris adhuc degit, considerari potest vel als meerder dan wij, vel als minder dan wij zijn, quodcumque respectu nostri sit, caritas exigit et praescribit, quod respectu ejus secundum diversam conditionem nos gerere debeamus.
Certe Deus non aequaliter inter homines sua dona distribuit, uni plus, alteri minus donavit, non omnes aeque elevati in dignitate aut honore, non omnes aeque divites, non aeque sapientes... uni quinque, alii duo, alii vero unum talentum distribuit.
Si proximus noster nu meerder is als wij, sive in honore sive in dignitate, sive in bonis, sive in sapientia, gratia aliisque Dei tam temporalibus quam spiritualibus donis, caritas et amor proximi exigit quod hanc ejus praeeminentiam benigno oculo aspicere debeamus, non ei invidere sed econtra, congaudere.....
1. Cor. 13 - 4. Sic vera caritatis indolem describit Paulus. De liefde is niet afgunstig. e contra, zij verheugt zig over de waerheit.
Haec caritatis indoles erat in Elisabethe respectu neptis suae B. M. V. non invidebat ei istas gratias praeeminentias et benedictiones divinas quas à Deo super omnes mulieres acceperat, imo potius congaudebat; et prae gaudio erumpebat in haec verba dicens: zij riep met luider stemme, inquit Ev., Luc. 1 - 42..... zeggende: gezegend zijt gij onder de vrouwen, en gezegend is de vrugt uws lighaems. Van waer komt mij dit, dat de moeder mijns Heere tot mij komt,... En zalig (ja zalig) zijt gij, die geloofd hebt
Haec caritatis indoles erat in Joseph genaemd Barsabas, bygenaemd de regtvaerdige. Hij wierd nevens Matthias gesteld om in de plaets van Judas verkooren te worden
Act. 1.
~~[illegible]~~ hij niet, maer Matthias word verkooren, dog daer over was hij niet aengedaen, hij beneijde dit voorregt en deze waerdigheit den Matthias niet, in tegendeel hij verblijdt was, en verheugde zig 'er over.
Hanc caritatis indolem nos habere oportet....
Haec deerat Caino respectu Abelis: invidebat &
haec deerat servis Lothi, respectu Abrahami. &
haec deerat Laban respectu Jacobi &
haec deerat fratribus Josephi invidentibus ejus sapientiae et dono prophetiae &
Hanc indolem fugere nos oportet, nam ut ex exemplis patet, non est amoris et caritatis, sed odii et invidiae fatus

fatus.

ẽ contra hanc indolem, acquirere satagamus, cui proprium ē alios ō invidere, sed congaudere, et sic ostendemus nos proximum nostrum diligere, qui major nobis est.

Quō autem nos respectu proximi nostri die minder als wij zijn, gerere debeamus per se patet. Indien w'onren Naesten die meerder als wij is, niet benijden, maer ons over zijn voorregt verheugen moeten, zoo moeten w'ook weeten dat w'ons tenopzigt van onze minderen zoo gedragen moeten, dat we de zelve niet en veragten of versmaeden, maer of ons daer over verheffen.

Sic verae caritatis indolem, descripsit Paulus: De Liefde is niet opgeblaezen, zij is niet heerschzugtig. 1. Cor. 13–

Haec caritatis indoles erat in Maria, ipsa licet inter oes benedicta, alios ō contemnebat.... e contra se humilem et ancillam Dni noibat.

Haec caritatis indoles erat in Joe Bap: hic, licet Xus ipsa veritas de ipso pronuntiarat; quod inter natos mulierum major ō surrexerat, tamen se indignum ducebat qui etiam, calceamenta pedum Xti solveret. Itaq ō ideo sese joes extollebat, aut alios spernebat &c ^

^ Haec caritatis indoles erat in centurione respectu servi sui &c
Haec in Paulo respectu Philemonis.... servi, nomine Onesimi.....

Hanc caritatis indolem et nos habere oportet &c

Haec deerat Pharizaeis in coi qui caeteros de vulgo parvi faciebant &c

Haec deerat Pharizaeo illi qui oraturus ascenderat in templum, et publicanum, caeteros spernebat &c

Et hanc indolem nos effugere oportet, nam ut exemplis patet haec ō amoris sed superbiae signa sunt

ẽ contra hanc indolem acquirere studeamus, cui proprium ē, alios ō aspernere, sese extollere, sed e contra.... et sic ostendemus nos proximum nostrum, ō solum majorem etiam nobis minorem, verè ut nos diligere.

Videamus nunc quōo respectu proximi nostri, sive amici, sive inimici nobis, nos gerere debeamus.

Si proximum, ut nobis amicum consideremus, nullus ē qui dubitet quin, eum diligere debeamus, et hunc amorem per opera, ostendere debemus. Is de nevenaeste onze vriend en wel doender, de liefde vereischt een dankbaere erkentenisse daer voor te betuijgen.

Sic se gerebat David respectu Jonathae amici sui. Jonathas had aen David zijne Liefde betoont met hem van de Listigheden die zijne vader Saul tegen David ondernemen wilde, te verwittigen

(Sæpiùs id feeit, refer si Lubet) Nú Zie hoe David Zijne we
2. Reg. 9. derliefde toont; hy erkent de weldaedigheit van Jonathas, en
hierom ~~[illegible]~~ heeft hy opdoen Zoeken, of er nog iemand
van Zijne vrienden, of nakomelingen overig was, en eenen Zoon
van Jonathas met naeme Mphiboseth, gevonden hebbende
Zoo toont hij Zijne weldaedigheit aen den Zelven en dat om
Jonathas wille (ait textus) hy geeft hem alle de Landerijen van
Zijnen grootvader Saúl, en doet hem altyd aen Zijnen
taefel eeten. Zoo Zoo gedroeg Zig David.....

Sic se gerebat Samaritanús qui cúm 9. aliis Leprosis
múndatús erat, reversús ē, grãas egit, et dedit gloriam
Deo....

Sic se gerebat Paulús respectú Onesiphori: Det Deus
2. Tim. 1-16. misericordiam Onesiphori domui, want hy heeft mij dikmaels
vergquikt, en heeft Zig mijner boeijen niet geschaemt: maer
als hy te Romen gekomen was, heeft hy mij Zorgvuldeglyk ge
Zogt en gevonden (daerom) de Heer geeve hem dat hy barm
hertigheit by hem vinde in dien dag. Hoe groote diensten
hij mij ook t' Ephezen gedaen heeft, dat weet gy best.

Heel verkeert gaen diegenen dan te werk, die....

Absit à nobis....

Econtra Davidem Paúlúm et alios verè amatores Proximi
imitemúr, en wij Zúllen onze Liefde tenaenzien van onze
vrienden en weldoenders altijdt met een dankbaere erkente
nisse betúygen. En Zoo Zúllen we toonen dat w' onze naesten
die onze vriend en weldoender is, waerlyk beminnen.

Qúantúm ad Proximúm voor Zoo veel hy onze vijand is, o die
ook Zelfs moeten we beminnen. in Ge dixit Xus diliges
Proximúm, o dixit, diliges amicum, sed diliges Proximum
Ergo et Proximum nobis inimicúm.

En deze Liefde vereischt van ons dat w' onze inimicúm naesten wel
doen en voor hem bidden moeten.

Id scriptúra nobis prascribit. Indien uwe vijand honger
Prov. 25-21. heeft, inqúit Sapiens et post húnc Paúlús, spijs hem, indien
Rom. 12-20. hy dorst heeft, geef hem te drinken.

Item Indien gy den os van uwen vijand, of Zijnen ezel
ontmoet, daer hy verdoolt Loopt, Zoo leid ze weder tot hem,
Zoo gy den ezel Ziet leggen onder den Last, gy Zult niet ver
bygaen, maer gy Zult deen met hem opbeúren.

Idem Xus apertissime expressit: Bemind uwe vijanden, doet
Matt. 5-44. wel den genen, die u haeten, en bidt voor degenen die u verwol
gen en belasteren.

Sic Davidis se gessit respectú Saúlis.... ita ut Saúl ipse
1. Reg. 24-18. fateri cogeretúr et dicere: gij hebt my goedt gedaen, en ik
heb ú met quaed beloondt. Item sic se gessit respectú
filii Absalonis.... Sic respectú Semei....

Sic Joseph respectú fratrum suorum

Sic Stephanus, sic Xus ipse......
Heel verkeert gaen, die geneindante werk, die.....
Procul absit à nobis......

i contra viros sanctos.... et Xum ipsum imitemur, ook onze vyanden zelf moeten we weldoen en voor hen bidden, en zoo zullen we toonen dat w' onze naesten, niet alleen die onze vrienden maer ook die onze vyanden zyn, waerlyk beminnen......

Wat nu onzen naesten aenbelangt voor zoo veel hy goed en deugdelyk, of voor zoo veel hy godloos en ondeugend is, dit is'er nu nog over, en staet ons nog te overweegen.

Respectu proximi qui malus, vitiosus aut impius e exigit caritas 3o dbt in patientia verdraegen en gebreken illius.

Dico verdraegen ō approbare.... Fit id sapius in mundo. Laudatur peccator in desideriis ad sua et iniquus benedicitur. Item Locutus e superba, et justificaverunt eum. Eccli 13-16
At o sic......

Sed debet in patientia tolerare. Monet Paulus de bemus nos firmiores imbecillitatem infirmorum sustinere. Rom 15.
Sic abel respectu cain..... Jacob respectu Esau... David respectu Saul..... abigail respectu Nabal mariti sui.... Job respectu uxoris suae..... Job de se alibi ait Job. 30
frater fui draconum, et socius struthionum. q.d.....
Paulus respectu malignorum Judaeorum...... Ipse Deus sustinuit in multa patientia vasa irae. Caritas oia Rom 9.
suffert... Zy lydt alles... Zy verdraegt alles. 1 Cor. 13-7.

Caritas respectu illius exigit 2o eum corrigere et monere in spiritu dulcedinis.....
Hoc caritatis officium utile e peccatori, et saepe corrigit eum. Lucratus eris fratrem tuum.

Dominica 17. post Pent. 1736. 45. 75.

Diliges Dnum Deum tuum ex toto corde tuo.... Hoc ē Maximum & Primum mandatum

Matt. 22. v. 37.

Hoc est maximum, et primum mandatum. v. 38.

Het schijnt een dwaaze vraag te zijn, welke de Wetgeleerde van daag aan Xus dede ~~[illegible]~~, zeggende: Magister quod ē mandatum magnum in Lege?

Dwaas, zeg ik schijnt deze vraag te wezen, vermids dat'er niet een gebod ~~en~~ is of het mag met reeden groot genoemd worden; want 't zij dat wij zien, op den perzoon, die het gebodt geeft, 't zij op de geboden zelf, 't zij op den tijde van de zelve te moeten onderhouden, 't zij ook op de straffen voor de overtreeders, of ~~ende~~ de vergeldinge voor die ze onderhouden, men zal bevinden dat'er niet een gebod ~~en~~ is of het mag met reeden groot genoemd worden.

1. Zekerlijk groot zijn, Gods gebooden, want een groote Heer, en groote Godt de zelve gegeeven heeft, want een groote, en gestrenge Regter daar eens rekeninge van zal vraagen.

2. groot zijn Gods geboden, quia Deus ita oia vult observari, ut nec ~~[illegible]~~ unum velit preteriri, quia qui offendit in uno, fit oium reus, immo tam arcte ea observari mandat, ut potius mortem velit subiri, quam unum ex illis violari. Jac. 2-10.

3. groot zijn gods geboden, want de zelve een groote en langduurige tijde à prima racis usu, ad extremum usq. spiritum observari debent.
4. Deniq. si consideres vel aeternam gloriam, observantibus promissam, vel aeterna supplicia violantibus comminata, et ex hac parte merito magna dicenda sic ut David veré de oibs Dei mandatis dixerit: Tu
Ps. 118. 4. mandasti mandata tua custodiri nimis.

At licet verum sit de oibs mandatis, quod magna sint ob jam dicta, tamen per excellentiam hoc mandatum de dilectione à Xto Dno maximum, et primum dictum e, dum ait: Diliges &c.

Propositio

Lubet hodie inquirere quare hoc mandatum de dilectione Mxum, et Primum a Xto Dno dictum sit, 2o quid requiratur ut à nobis veré impleatur. Attendite

Wanneer de uitleggers der H. Schrifte verhandelen deze zaake, scil: waarom dat dit gebodt van de liefde mxum, et primum dicatur, plures raoes afferre solent. Nos solum duas, aut tres ex eis allegabimus.

1ma Rao e qa illud dilectio, quam mandatum praecipit, e virtutum oium mxa, et sublimissima, caeterarumq. regina. Sine caritate oes aliae virtutes sunt aridae et inanes, quando quidem ipsa sola, det eis aam, et vitam, succumq. et alimentum, instar nutricis, et radicis. Sic fides mortua e sine caritate. Sic si fides justificare dicitur, aut corda purificare, hoc intelligitur de fide per caritatem et dilectionem operante, a qua accipit vitam, et vim vivificam. Hinc Joes: Qui o diligit manet in
1. Joan. 3 - morte. Hinc Paulus: Si linguis houm loquar, et
1. Cor. 13 - 1.. angelorum, si habuero prophetiam, et noverim mysteria oia, et oem scientiam, et si habuero fidem ita ut montes transferam, et si distribuero in cibos pauperum oes facultates meas, et si tradidero corpus meum ita ut ardeam, caritatem autem o habuero, nihil mihi prodest ....

In hanc Sententiam tendit etiam illud S. Gregorii: Hom. 27. in Evang.
„Sicut multi arboris rami ex una generantur radice, sic
„multae virtutes ex una generantur caritate. Nec hbt ali-
„quid viriditatis radix boni operis, nisi manserit in ra-
„dice caritatis„. Sicut ergo corpus sine aa corpus qui-
dem ē, sed vitam ō hbt, nec operationem, aut perfectio-
nem sibi congruam, ita fides, et alia virtutes dicun-
tur mortua sine caritate, et infructuosa ad meri-
tum, et ad gloriam. Unde S. Bern. dixit: „Cas-
„titas sine caritate Lampas est sine oleo, tolle oleum,
„Lampas ō lucet, tolle caritatem, Castitas ō placet„. S. Aug. adde carita-
Merito ergo hoc mandatum de caritate mxum dr, tem prosunt oia.
qdo quidem sine illa, reliqua nihil sunt, nec impletio detrahe caritatem
aliorum mandatorum, Deo grata ee valeat, sine im- nihil prosunt caetera
pletione hujus primi, et mxi mandati.

2da. Rao, quare hoc mandatum de dilectione
mxum dictum ē, allegari solet quia hoc manda-
tum oia alia mandata continet, et hoc impleto
oia alia mandata implentur. Hanc raoem ipse Xus,
de hoc mandato dilectionis agens, ō obscurè insinuat,
dicens: in hoc mandato universa Lex pendet, et prophetae. Totum
enim quod Lex mandat, vel prophetae noverunt in
sola caritate completur, qdo quidem quidquid in Scrip-
turis continetur à principio geneseos usq ad finem
Apocalypseos ad hoc unum tendit, ut Deus diligatur.
Immò quaecumq à sacris Doctoribus exarata sunt
volumina, quaecumq è cathedris pronuntiantur, quae-
cumq in exhortationibus proponuntur ad idem oiò
spectant; finis enim oìs praecepti, et doctrinae ē
caritas. Igitur de hoc mandato dilectionis idem
possumus dicere quod Paulus de parvo numero judaeo-
rum per Xum et aplos exercendorum dixit scil: De Heer Rom. 9-28.
zal zijn woord besluiten, en bekorten, hij zal een
korte rekeninge maken op der aerde. it sane, an non
verbum breviatum meritò pronuntiaveris quod duobus
verbis totam Xti doctrinam abbreviet, simulq contineat
universam Legem, universamq prophetarum doctrinam,
et sapientiam? Nempe caritas reliquas virtutes hbt

sibi connexas, vitiaq oia eliminat e corde in quo domicilium fixerit. Hinc dicitur: De Liefde is verduldig, [2] zij
1. cor. 13-4
is Lieftallig, de [3] Liefde is niet afgunstig, zij handeld niet Ligtvaardig, [2] zij is niet opgeblaazen, zij is niet heerschzugtig, [3] zij zoekt haer eigen baet niet, [4] zij is niet oploopend, [5] zij denkt geen kwaad, zij verblijdt zig niet over d'ongeregtigheid, maar zij verheugd zig over de waarheid. En quo teste Paulo caritas alias secum virtutes attrahat, et ais nostris insinuet patientiam, benignitatem, humilitatem, mansuetudinem, patientiam, cordis gaudium, et veritatis.

Immo ō solum alias secum virtutes caritas nobis adfert, sed et vitia, his virtutibus adversantia, eliminat, et excludit. Caritas, inqt Paulus, [3] is niet afgunstig, zij handeld niet Ligtvaardig, atq sic invidiam excludit, improbitatemq, et malitiam in multis regnantem: [2] Non inflatur, ō e ambitiosa, atq sic excludit superbiam, et arrogantiam, qa contenta suo Loco, et humilitatem quærit in oi Loco: [3] Non quærit quæ sua sunt, atq sic expellit avaritiam, et cupiditatem: [4] Non irritatur, atq sic propulsat iram, docetq mansuetudinem: [5] Non cogitat malum, quia ei carens suspicione prava, et candore plena, compatitur alieno malo. [6] Deniq oia credit, jugo fidei suaviter aum inclinans:
7. Oia sperat, qa Deus promisit, qa ō diffidit amanti;
8. Oia suffert, qa mala hujus vitæ tolerando expectat cum patientiâ bona vitæ æternæ.

Atq hinc patet qm merito hoc mandatum dilectionis mxum dictum sit, cum, hoc impleto, oia impleantur, oēs aliæ virtutes possideantur, vitiaq contraria eliminentur. Et hæc 2da rao e...

3tia Rao, quæ duabus jam dictis addi possit, hæc e: quia hoc mandatum est universalissimum, et oi statui, ac conditioni mxe congruum, mxeq necessarium, ita ut nullus cujuscumq conditionis se ab illo excusare possit, aut difficultatem aliquam prætexere. Unde de illo mandato verum e illud: Dit gebod, [1] twelk ik u
Deut. 30-11.
heden aenbeveel, is niet boven u, nog verre gelegen.

H 04

Nog 't is niet in den hemel, dat gij zoud mogen zeggen:
wie van ons kan, in den hemel opklimmen, om het tot ons
af te haalen, opdat wij 't hooren, en met de daadt volbrengen?
Nog 't is niet over zee gelegen, dat gij maogt voorwenden,
en zeggen: wie van ons zal de zee kunnen overvaaren
om het tot ons herwaarts te brengen, opdat wij mogen
hooren, en doen 't géne er geboden wordt? Maar de zaak
is heel digt bij u, in uwen monde, en in uw herte om
zo te volbrengen.

Solum requiritur ut cor tuum Deo offeras, et quoad in tua e potestate amorem tuum offerens, Deum tuum promereri, et coelum hoc pretio emere poteris. Si Deus ad gloriam adipiscendam scientiam multam requireret, multi se excusarent, quia ingenio rudes, et illiterati; si multa opes impendendo, et elemosina erogando forent, jam pauperibus spes nulla foret; si solum jejuniis, austeritatibus, gravibusq laboribus Deus eam venderet, hoc debilis, et infirmus se excusaret. At tale pretium constituit quo nemo possit carere si velit, ipsam scil: Dei dilectionem, a qua nec infirmus, nec rudis, nec pauper et abjectus sese excusare valent. Tm diligere pt pauperculus, et idiota, qum potens dives, et sapiens, tm grae, et amoris divini capax e ovium, et porcorum pastor, qm grae, et amoris capax e vir dignitate, et scia sublimis.

Igitur merito mandatum de dilectione Mxum dicitur, cum oium sit universalissimum, oiq statui, et condicioni congruum.

Praeter has jam datas raoes plures afferri possent, at ne sim longior, jam potius videamus quid requiratur, ut hoc mandatum tam magnum, tmq momenti vere a nobis impleatur, quod 2o considerandum proposuimus.

2da Pars

2o Ut sciamus quid requiratur ut hoc mandatum de dilectione vere a nobis impleatur, solum ipsa mandati verba attendenda sunt Diliges, inquit, Dnum....
Quod dicatur ex toto corde, in tota aa, et in tota mente dicendum simpliciter loquendo unum, et idem hoc oia scare,

\# Men kan ~~men~~ van deze waarheid genoegsaam overtuigd ~~te~~ zijn, indien men maar naa wil zien alle de plaatsen van Gods H. Woord daar dit gebod gebebreaven staat, en men zal bevinden, dat ze meest alle verschillen in de hoedanigheden van de Liefde uit te drukken, dat d'eene plaats 2, d'andere 3, d'andere 4 en veel verscheide aanhaalt: een zeker teken dat ijder woord omtrent de zelfde betekeninge heeft, en dat alleen verscheide bijeengevoegd worden, om meer en meer uit te drukken de verhevenheid en grootheid der Liefde die God van ons vereischt.

et hanc repetitionem fieri, ad majorem energiam, ut tto ma inculcetur hoi hae dilectio adeo necessaria. \# Neque verò aliud censebur praecipere hic Dnus qm Deum diligendum sincero corde, sincero affectu, sinceraque voluntate, ita ut cor, et affectum sic Deo consecremus, ut odemus ejus partem, daemoni, nec peccato, amori Dei contrario. Porro amori Dei, et grae contrarium, e oe peccatum mortale, unde e pt in dio consistere peccatum mortiferum cum amore Dei, o plus qm Lux cum tenebris, vita cum morte, Arca Dei cum idolo: ut ergo hoc mandatum verè a nobis impleatur diligendus e Deus ex toto corde, et toba, aa, id e ~~tanum~~ o ficte, vel partim, sed verè, et sincerè, et ita integrè, ut amor Dei sic cor, et aum occupet, ut idolum peccati nullum in eo umqm locum inveniat. Qui in peccato vivunt, et volunt simul servire Deo, eumque se diligere asserunt, cor suum dividunt, et gravissime falluntur, ^ ~~ad templum~~ tam sanctum e ut idolum peccati o compatiatur, o plus qm Arca Dei Dagon Philistinorum idolum. \# immo mentiuntur. Hemo pt duobus ...

3. Reg. 5.

Sic explicatum hoc praeceptum, quis nimis difficile existimabit? cum nihil aliud requiratur ad Deum ex toto corde diligendum, quam ut eum sic diligamus, ut ejus amori nihil praeponamus, aut contrarium faciamus, sive ut ejus amorem plus faciamus qm oia alia quae potius parati sumus perdere, qm Deum mortali peccato offendere, et ejus graam, et gloriam deserere.

Si itaque quisqm videat se affectu quodam ferri erga parentes, aut filios, aut divitias, aut honores, in dic tamen suo ^ firmiter statuat se nec pp parentes, nec propter opes, aut honores, nec pp bona quaelibet hujus vitae velle Deum deserere, is verè Deum diligere dicendus e.

^ Dei gratiâ fretus,

Gen. 22.

Sic Abraham se Deum diligere ostendit. Hic licet tenerrimè filium suum Isaac diligeret, tum qa in senectute genitus, tum qa unigenitus, in quo solo spes successionis erat, tamen jussus filium suum unigenitum, et dilectum, tollere, et offerre in holocaustum, mox sese ad obediendum accingit in singularis amoris divini admirabile explum praebens.

Sic Susanna, licet vitam suam, et honorem valde diligeret, tamen potius perdere voluit, nunquam ad vitam, quapp ait sibi melius ee incidere in manus hoim, qm peccare in conspectu Dei sui, illiusq graam amittere. Dan. 13-23

Non absimiliter Joseph sollicitatus à Dna sua ad impurum amorem, tandemq in periculum infamiae, carceris, et mortis adductus, maluit ee istud discrimen subire qm pp vitandam infamiam, carcerem, et mortem, peccato sese adstringere, atq sic probavit se Deum toto corde amare, dum ejus amorem oibs praeponere voluit. Sic Apli, sic Martyres, sic confessores &c sic vult ets ut nos oes Deum diligamus. hinc Luc. 14-33. Matt. 10-37. Gen. 39.

Quicumq ergo ita se gerit, ut malit oia perdere qbs afficitur, qm Deum, is sciat se Deum sincerè diligere, et hoc praeceptum adimplere.

Videre ergo quid requiratur ut hoc praeceptum à nobis verè adimpleatur. Conclusio

Agite A. A. &c

S. Bern. de dilig. Deo cap. 1. Modus diligendi deum ē amare sine modo.

Hinc S. Aug. Ep. 89. ad Hilarium: Fieri potest „ut dicatur Chno ab aliqua potestate, aut Chnus o eris, „aut si in hoc permanere volueris domum, possessiones „o habebis. Hoc dimittat potius propter Chm, quam pp „hoc Chm.„

Quid vobis videtur de Christo?

Dominica 17. Post Pent. 1737.

Matt. 22. v. 42.

Dum in praelecto Ev. audimus Xtum Dnum interrogantem Pharisaeos, quid ipsis videatur de Xto, et cujus filium illum esse putent, cogitare o dbms ac si ex ignorantia, aut curiositate, aut spiritu superbia idipsum interrogaverit A. A.

Etenim cum ille ipse est aeterna veritas, increataq sapia, nihil ei poterat esse ignotum aut absconditum: Et cum curiositas sit signum aut ignorantiae aut inordinatae passionis, certissimum e et eam in Xto minimè locum habuisse.

Spiritum superbiae aut ostentationis quod attinet, aeque parum in Ipso locum habere potuit. Veram, et essentialem gloriam ipse possidebat, Ejusq gloria et sublimitas o dependebat à cogitationibus hominum, adeoq ad aucupandam magnam de se apud hoes aestimaoem istam interrogationem o instituit.

Ex tali spiritu idipsum saepe faciunt hoes superbi, qui magnam de suis meritis hbtes imaginationem curiosi sunt ut sciant quid alii de ipsis dicant, quid de ipsis cogitent. Quid, inquiunt, vdr vobis de me? quid aiunt hoes de istis actionibus meis? &c. Sed longè alienus ab isto genio erat Salvator noster, qui in hunc mundum venerat ad occultandam gloriam, et magnificentiam suam, nobisq profundissimae humilitatis exemplar praebendum.

Quid igitur, inquies, movit Xtum, ut hanc Pharisaeis propositionem fecerit: Quid vobis vdr de Xto? Rx fecit hoc duabus de causis 1o. Ut illis indicaret, quod, dum illi sibi libertatem tribuunt indiscretè interrogandi Eum variis de rebus, Ille quoq tempore eorum Deus et Magister, vice sua vellet interrogare eos.

Enim verò Pharisæi Jesum interrogabant, tùm de censu dando Cæsari, tùm de muliere adultera, tùm de potestate in qua vendentes et ementes ejiceret de templo, tùm de magno et maximo mandato, et de variis aliis.

Justum itaq. et æquum erat, ut et Xus Pharisæos vice sua interrogaret.

Deinde volebat Dnus p istam interrogationem, qua inquirit, quid ipsi de Ipso viderentur, nos instruere quo nosipsos gerere debeamus respectu proximi nostri, het zij wanneer wy iet quaeds van hem aen andere zeggen, of door anderen iet quaeds van hem hooren: dum dicitur nobis de proximo, quid vobis vide de ipso, aut dum nos ipsi illud dicimus de aliis, circumspectos nos ee debe docet nos hic Xus Dnus. Sanè in isto negotio, sive dum accusatores sumus, sive exceptores accusationum, multimodè errare nos contingit.

Propositio

Atq. ut abusus et vitia quæ hac in re committi solent evitemus, ostendam breviter, quo spiritu de vitiis proximi loqui, aut ea referre debeamus, et quæ peccata hac in re coiter committantur. Attendite

Hoo o vivit solus in terra, hy leeft in 't gezelschap zyner medemenschen, en gelyk anderen onder wie hy leeft zyn gedrag en ommegang beschouwen, zoo ziet hy ook het gedrag en d'ommegang van anderen.

Het waer een groote onbezuisheit indien men den mensch wilde verpligten om te moeten zwygen al het geen hy van anderen gezien of gehoort heeft. Met dit te doen zoude men de regels van d'onderlinge ommegang schenden en verder gaen als de godlyke en menschelyke wetten van ons vereischen.

De burgerlyke ommegang zoude niet kunnen stand houden, indien de menschen van malkanders woorden en daeden geen eenige kindschap hadden. Het is dikwils noodig dat den een weet van den anders en dat gelyk men moet spreken van zyn eigen doen, alzoo ook moet spreken

spreken, en redenkavelen, over het doen, en laeten van anderen.

Het is dan/ om in 't algemeen te spreken/ niet verboden over des naestens gedrag zijne gedagten te laeten gaen, daarover te redenkaevelen, en zelfs daervan tegen anderen te spreken.

Totum vitium, quod in hac re ē, in eo situm ē, quod regulas, quas divinæ et humanæ leges prescribunt/ transgrediamur.

Præscribunt Divinæ et humæ Leges, dum quid de proximo volumus deferre alteri, tres circumstantias seu conditiones ēē observandas 1º. ut verum sit quod de altero referimus. 2º. ut ō fiat ex spiritu maligno 3º. ut fiat cum discretione. Dum 1mum deest peccatum ctra veritatem, dum 2dum deest ctra caritatem, et dum 3tium deest peccatum ctra prudentiam.

In primis itaq ante oia attendere dbms, num verum sit quod de altero referimus. Sanè odibilis ē ois species mendacii. Ait Sapiens: De Leugen is een vuile schandvlek in een mensch. Et eod. Loco iterum ait: Beter is een dief dan iemand die gedurig liegt: doch zij zullen alle beide het verderf erven. Et ut David ait: Perdes (scil: Deus)/ oēs qui loquuntur mendacium. Eccli. 20-26 / & 27 / Ps. 5-7.

Odibilis ē itaq ois species mendacii, at mxē odibile et abominabile ē mentiri dum loquimur aut quidpiam de proximo referimus.

Atq hoc ipsum fieri pt tribus modis 1º. qdo referimus factum aliquod quod proximus ō fecit 2º. qdo referimus quidem factum verum, sed falsam aliquam circumstantiam addimus 3º. qdo factum de proximo referimus, qd quidem ctigit, sed qdo falsam intentionem eum in isto facto habuisse referimus.

1º. itaq abominabile facinus ē et detestabile mendacium, referre factum aliquod de altero quod ō fecit. Exemplum hujus rei in Scripturis sacris hbms. Scitis

Juris A. A. quo in Judæos Aman flagrabat odio populum hunc perdere quærebat, deferebat illos apud Assuerum Regem, tanquam seditiosos, et edicta regia con=
Esth. 3-8 temnentes: Daer is (inquiebat Regi) een volk door de lan=
den van uw koningrijk verspreid, en van malkander af=
gezondert, die nieuwe wetten en kerkdiensten gebruykt, en daerby de willekeuren des konings veragt. Falsum erat, quod de Judæis referebat Aman. Sane non seditiosus in Regem, sed fidelis Regi erat, ut patet ex Mardochæo, qui Regi patefecit conspirationem duorum eunuchorum in vitam Regis. Esth. 6.

Habet hoc in quo Aman multos imitatores. Non desunt inter Xanos, homines adeo injusti, ut proximo facinora affricare non dubitent, quorum conscii minime sunt, immo ne cogitarunt quidem.

O abominabile facinus! At 2°. non minus abominabile dum quidem factum referimus verum, sed quando circumstantiam affingimus, quæ vera non est. Exemplum hujus refert
Dan. 3. Dan. 3. Jusserat Nabuchodonosor omnes adorare statuam auream quam erexerat. Recusabant id Sidrach Misach et Abdenego ne sese idololatria commacularent. Chaldæi qui eos oderant, factum et recusationem eorum sinistrè Regi Nabuchodonosori deferebant, quasi in contemtum Regis illud recusassent ...... Viri isti comtemserunt, Rex, decretum tuum. Verum quidem erat quod adolescentes illi non adorarent erectam Regis statuam, quodque Deos Nabuchodonosoris non ~~ador~~ colerent, verum et erat quod ante Regis statuam sese prosternere nollent. At falsum erat quod referebant scil: eos ex contemtu Regis illud recusasse, illosque contra Regem rebellare velle.

O quam frequens est hoc hodiedum! Sunt qui referunt de aliis facta, quæ quidem vera sunt, maer zy hangen'er zoo veel by. Een schelm, zeit men, die 'er wat afdoed. Jam autem circumstantia rem multum mutant, et aliam rebus tribuunt faciem.

Fateri debemus quod et hoc sit detestabile. At 3°. non minus detestabile

detestabile dum facta quidem, et circumstantias prout re ipsa sunt referimus, sed dum intentionem falsò deferimus. Explum hujusce hbmus 2. Reg. 10. Miserat Rex David nuntios ad Hanon Regem Ammonitarum consolaturus eum de morte patris sui. At sinistrè Davidis hac in re intentionem deferebant aulici Regis Ammonitarum: Meint gy (inquiebant) dat het is om uwen vader te eeren, dat David vertroosters tot ù gezonden heeft, en is 't niet liever om de stad te bezigtigen, en te verspieden, en om ze te verwoesten, dat hy zyne knegten tot ù gezonden heeft? Ecce quam pversè referrent bonam Davidis intentionem. Ex bono ille spiritu nuntios miserat, dicebat: Ik zal gunst toonen aen Hanon den zoone van Nahas, gelyk zyn vader my gúnst getoont heeft. At pessimè illi referebant. 2 Reg. 10 - 3 / v. 2

Quid frequentius hodiedum quam similia? Dum facta aliorum quidam traducere non pnt, intentionem non quam pversè interpretantur et deferunt. Et hi praesumunt Dei locum occupare, qui solus est cognitor secretorum cordium nostrorum, et intentionum nostrarum.

Primum itaq. curare debet is, qui vult aliquid referre de proximo, ut verum sit quod refert. Et contra illud peccat qui aut factum falsum ei affingit, aut qui facto vero multa falsa bijhangd, aut qui intentionem detorquet et pversè interpretatur.

Secundum ad quod attendere debet, qui vult quid referre de proximo, est, quo spiritu id faciat. Sanè quamvis malum sit, falsum aliquid referre de altero, non minus malum est, licet id quod referimus sit verum, si spiritu malo et ex corde pverso id fiat.

Het scheelt voorwaer veel of de waere liefde en zugt tot de bekeering van ons evenaesten de beweegreden is, die ons aenzet om van zyn quaed gedrag en ontstigtige wandel tegens anderen te spreken, en te verhaelen

dan of het de haet de nijt, en d'afgunstigheit is, die onre
rong gaende maeckt, om zyn quaed en fouten, bij anderen
op te haelen.

O hoc multum differt! Immo ita abest ut hoc malum
sit, dum ex zelo Dei et amore proximi id fiat, ut ectra
sit obligao illud facere. Refert Script. de Josepho
gen. 37. qd. accusaverit fratres apud patrem crimine pessimo, ō
ex odio aut aversione ctra fratres, sed ut pater pro sua
autoritate eos corriperet, ipsiq correpti sese emendarent
De honden baffen wel (ait S. Hieron.) en zy waerschou
wen hunnen meester, om de dieven te beletten, en s'mees
ters intresten te bezorgen, en zouden wy als stomme honden
zwijgen, en onzen mond niet openen, als de ziel van onzen
evenaesten en zyn geestelijke intrest gevaer loopt? Huc
respicit illud Xti: Si peccaverit in te frater tuus....
Matt. 18-15.. adhibe tecum unum vel duos... qd si ō audierit eos, dic Eccle
i.e....

Laudabiliter itaq facit, qui ~~[illegible]~~ malam conversa
tionem proximi defert, qdo amor verus, en de zugt van
zyn bekeering daer de beweegreden van is.

At abominabile ē qdo odium et invidia, et spiritus vindic
tae daer de aenleiders van zyn. Vane sibi adulantur qui
cumq sibi dicunt: Ik heb niet anders gezeit als het geen
waer is, et interim qm frequens ē illa multorum excusao
verum ē (inquiunt) qd de eo dixi, ik zou om de heele we
reld iet zulks niet willen zeggen, indien't niet waer
en was. O vana excusao. ō peccas, fateor, ctra verita
tem? Sed peccas ctra caritatem, nam licet verum dicas,
malo tamen spiritu dicis. Hinc S. Chrysostomus de
Pharisaeo et Publicano agens ait: qd. Pharisaeus iste
Publicano detraxerit, licet verum de eo dixerit qd. esset
injustus, nam ex malo spiritu dixit

Rogabit quispiam, unde sciam, an ex malo spiritu proveniat,
dum de proximo malum referat alteri, R. Mentitur, in
hoc saepe iniquitas sibi. Deinde Het geeft groot vermoeden
van zulks

van zulks, als men met die persoon, van wien men het verhael doed, eenig verschil heeft. 3°. Het geeft ook groot vermoeden, wanneer de persoon, aen wien men het verhael doet, niets kan doen, tot verbetering en bekeringe van het gezeide quaed, &c.

Sdum itaq. curare dbt deferens aliorum facta, ne Spu mali gño illud faciat.

At haec odum sufficiunt. Discretio seu prudentia quadam hoc negotium comitari dbt. Sane quamcumq verum sit qd refers, quantumcumq sit amor et zelus ex quo procedat tua relaô certa tn oportet dbt prudentia et circumspectio.

Certum, ê tpus loquendi, et tpus tacendi, illa dbnt observari. Hebt gy iemand gezien (ait Sapiens) die schielyk in 't spreken is, daer is eer dwaesheit van hem te verwagten dan verbeetering. Item. Die onbezonnen in 't spreken is, zal 'er zig qualyk by bevinden. Item De tong van een onverstandig mensch is zyn bederf. Hinc S. Ambr.: „Sapiens ut loquatur multa, prius considerat, „quid dicat, aut cui dicat, quo in loco, quo tpore. Nam „ut idem S. Doctor ait: Periculum ô ê solum, falsa „dicere, sed etiam vera, si quis ea insinuet, qbs ô oportet." Prov. 29-20 ibid. 33-3 Luli 5-35

Dbmus itaq. circumspecte videre et discernere, etiam dum vera dicimus, cui dicamus, ubi dicamus, qdo dicamus si in referendis aliorum factis peccare nolimus. Want immers by voorbeeld: Wat kan 'er onvoorzigtiger wezen als iets te verhaelen van iemand, aen dien nu reets in toorn tegen dien ontsteken is? wat doed dit anders als dien toorn nog meer ontsteken? de wonden weer opkrabben die nu al begonden te heelen, het gemoed meer verbitteren het geen al begon te bedaeren? Et sic de aliis &c.

Dices (fateor) ô fuit cum tali aut tali intentione Had ik zulks gedagt, ik zou het niet gezeit hebben, ik heb het zonder agterdogt keen gezeit. Rx 0 - - -

Sⁱ ô uw onvoorzigtigheit kan u niet verschoonen.

Quid judicares de hoie, die een gelaede pistool of snaphaen, hebbende, dat maer los zou afschieten, zonder zig te bekommeren, hoe of waer de koegel vliegen zoude Indien, hy iemand doodgeschooten had, zou hy niet voor 't geregt pligtig zijn, zou hy niet gestraft worden als een moordenaer, schoon hy geen opzet gehad had om iemand dood te schieten? Sic et hic, licet ô habuens malam intentionem in eo qd retuleris, ô eris innocens coram Deo, si per indiscretum modum agendi, malum causaveris, reus eris oium malorum quae inde sequuntur.

Conclusio. Agite A. A. hic discamus quod

Donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum.

Dominica 17 Post Pent: 1739.

Matt. 22. ℣. 44.

Ps. 109. ℣. 1.

Sicuti summopere laudandum e in regibus quod parcant inimicis suis sese eis subjicere volentibus, ita o nesc. aequum, et justum e, quod, hostes suos rebelles et subjicere nolentes conterant. A A.

Ab antiquo hic regum agendi modus in usu fuit, parcere nimirum, subjectis, et debellare superbos

Explum hujus e rei, praebuit Josue, parcendi scil. in Gabaonitis sese ei subjicientibus, conterendi vero in s regibus sese Josue opponentibus Josue. 9 et 10.

Eumdem modum, erga suos inimicos observat Deus Rex regum et Dns dominantium, poam suam et gloriam parcendo eis et miserando mxe manifestat; dummodo ei sese submittant et corde ad eum convertantur. Contra vero si ei subdere nolint et legibus ejus contrarientur, o relinquit eos impunitos. vindictam de eis sumit, et in furore suo eos conterit.

Atq. illud idem e quod David vult innuere dum in textu ait quod Deus zyne vyanden zal stellen tot een voetbank zijn'r voeten.

Deze woorden van David brengt den zaligm by om den Joden de monden te stoppen, doch in zulken zin, is 't niet dat wy de zelve meinen te verhandelen, Maer enkelyk en alleen voor zoo veel David hier door te kennen geeft dat Godt zyne vyanden, die zig aen hem niet willen onderwerpen, zal vernielen en als met zyne voeten vertreden

voor zoo veel zeg ik, als David, dit hier door wil te kennen geven
zullen we dit zeggen van David nader overwegen.

Propositio en hieromtrent duo inquiremus? 1mo Waarom dat Godt dikwils en gemeenelyk lang uitstelt zyne vyanden, ik zeg, de zondaers te straffen en te stellen tot een voetbank zyner voeten. 2do Hoe regtvaerdig dat godt hier in te werk gaet. **Attendite**

Ut tto melius capiamus quare Deus differat ponere inimicos suos scabellum pedum suorum, prius duo observanda sunt. 1o. Dat yder zondaer door yder doodt zonde, die hy bedryft, verdient en regtvaerdelyk verdient in alle eeuwigheit van Godt verstooten, en met de pyne der helle gestraft te worden.

1o. Unumqodq peccatum mortale meretur æternum puniri

En dit blykt deels uit de bedreiginge des eeuwigen vuers, die Godt almagtig meermaels in de Schrift aen de zondaers toezeit, en anderdeels uit 't geheim van Jesus' s'mensch=wordinge, lyden en de doodt. En met reden, want is 't zaeken dat de zonde zulk een groot quaed is dat Godt heeft moeten mensch worden, en zoo een schandelyke doodt ondergaen, wat wonder dan dat de zondaer voor zyne zonde, die hy bedryft, in eeuwigheit verstooten en aen de pynen des afgronds overgegeven worde. Vervolgens regtvaerdelyk verdient de zondaer door elke doodtzonde, die hy bedryft, d'eeuwige verdoemenisse, en des zelfs pynen.

2o. Zoo dient men vooraf aen te merken dat Godt als almagtig zynde den zondaer alle ogenblikken kan vernielen, of op staende voet, als hy doodelyk zondigt, met de gedreigde straffen van 't helsche vuur kan straffen.

2o. Statim posset Deus tale peccatum taliter punire.

De blyken hier van dat Godt zulks doen kan zyn menigvuldig in de Schrift te vinden, en zonderlingen blykt dit uit de voorbeelden in dew Godt dus gewerkt heeft.

Gen. 38

Zoo zien we dat Godt beide de zoonen van Judas, naementlyk Her en Onan op staende voet, terwyl zy d'ontuegtigheit zaemen pleegden, met de doodt gestraft heeft.

Zoo

2. Zoo heeft Godt Sodoma, en Gomorra in 't midden van haere ontugtigheden bezogt, en door 't vúir van den hemel vernielt. Gen. 19.

3. Zoo heeft Godt 23000 menschen omdat z' 't gúlden kalf aenbeden hadden op eenen dag met de doodt gestraft. ~~Num. 16~~ Exod. 32

4. Ja wie weet ook niet hoedat Core, Dathan, en Abiron neffens hunnen aenhang vrouwen en kinderen ter oorzaek van hunnen oploop tegen Moijses op den zelven ogenblik levendig ter hellen verzonken zijn? Num. 16.

5. En om alle andere voorbeelden des O. T. maer verby te gaen, wien is niet bekent hoedat een Júdas zyn hoedat Ananias en Saphira om haere gierigheit en leúgens opstaende voet voor de voeten van Petrús dood nedervielen? Matt. 27-5. Act. 5.

Uit de voorbeelden dan ook genoegzaem blykt dat God magtig is om den zondaer allen ogenblikken te straffen en levendig ter hellen te verwijzen.

Deze 2 zaeken nú vooraf vast gestelt zijnde, scil: dat yder doodtzonde de hel verdient, en dat Godt ook op 't bedryven van d' eerste doodzonde den zondaer ter hellen kan verwijzen, zoo is dan nú de vraeg: waerom dat Godt uitstelt den zondaer te straffen, 't geen Godt de vader sprekende tot zijnen zoon in de text ook te kennen geeft, als hy zeit: Tot dat ik uwe vyanden stelle tot een voetbank uwer voeten te kennen geevende door 't woordtje Tot dat, dat alle de vyanden van Xus, ik zeg, alle de zondaers eerst volkomen gestraft zúllen worden, en tot een voetbank zyner voeten gestelt zúllen worden in den dag des oordeels ‡ vervolgens zal men zeggen: waerom dat Godt zoo? waerom laet Godt toe dat veele zondaers niet eens of tweemael, maer zonder getal en ophoúden van het eene jaer in 't andere vrymoedelyk en zonder vrees of schaemte zondigen, zonder opstaende voet van Godt gestraft te worden?

3mo Quare Deús differat peccatores púnire.

‡ alswanneer Xus gezeten aen de regterhand zijns vaders volkomentlyk zal beginnen te regeren.

Ko 't antwoordt hierop is dat dit uitstellen van Godts straffen ten deelen is een werk van Gods regtvaerdigheit en ten deelen van zyne barmhertigheit. Straft Godt dan den zondaer niet altydt opstaenden voet, maer laet hy hem nog na de bedrevene zonden leven, stelt hy 't straffen uit? Dúplex rao

ô 't is opdat hy aen den zondaer te meer toonen zoude of zyne strenge regtvaerdigheit, of zyne groote barmhertigheit; zyne barmhertigheit in aenzien van die zig bekeeren, en zyne regtvaerdigheit in aenzien van die zig niet bekeeren maer verharde blyven in hunne zonden.

3ma Rao e, ut det Locum Pœnitentiæ

Ad 3m. Quidem dat 't uitstellen van Gods straffen in aenzien des zondaers voor oorzaek heeft Gods barmhertigheit blykt genoegzaem uit de tael die de Schrift in zoo een geval houdt.

Zoo spreekt immers godt almagtig zelfs tot alle zondaers: Zoo waer als ik leef, ik begeer de doodt des godlozen niet, maer ik begeer dat hy zig van zynen handel bekeere en leve. Waerom zou je dan sterven, ô huis van Israel, ik heb immers geen behaegen in de doodt van die verlooren gaen, keert dan weder, en behoudt het leven. En hoe toont godt dat hy de doodt des zondaers niet en wil? dan omdieswil dat hy uitstelt de straffe, die de zondaer verdient dan omdieswil dat hy den zondaer laet leven, opdat hy zyne gramschap zoude voorkomen en zyne barmhertigheit omhelsen met zig te bekeeren, en te veranderen zyne booze wegen. Hinc Isaias ait: Daerom vertoeft de Heer om u barmhertigheit te doen. Item Sapiens: Gy, Heer, ziet de zonden der menschen door de vingeren, opdat zy boetvaerdigheit zouden doen. Item Petrus: Godt handelt lanckmoedelyk om uwent wille, niet willende dat er eenige verlooren gaen, maer dat zy alle weder tot bekeeringe komen. Verbo, ideo Deus dicitur, een godt wien het eigen is te spaeren en genaedig te zyn, ut Ecla orat in suis precibus, qa differt pœnas quas meruimus.

Ezech. 33-11

ibid. 18-31

Isa. 30-18

Sap. 11-24.

2. Pet. 3-9.

Dat godt dan uitstelt zyne straffen, en dat hy niet opstaende voet den zondaers tot een voetbank zyner voeten stelt, is vooreerst om deze reden, dat hy barmhertig is, dat hy al uitstellende den zondaer aenleidinge ter bekeeringe geeven wil, volgens dat Paulus hiervan zeit: Weet je niet dat de goedertierenheit Gods u ter boetvaerdigheit aenleidt?

Rom. 2-4.

2º.

2° Gelyk 't nu een oorzaek van barmhertigheit is dat godt uitstelt den zondaer te straffen, zoo is ook ten anderen dit uitstellen voor anderen een oorzaek van zyne vergramde regtvaerdigheit.

2da Rao l, 213
Ut postmodum ttò severius puniat

En om dit des te beter te verstaen, zoo dient aengemerkt dat gelyk'er zommigen zyn die op 't overdenken van gods groote Lankmoedigheit zig bekeeren en afstand doen van hunne booze wegen, dat'er dus ook andere zyn, die op het uitstellen van gods straffen verargeren en verharden in de boosheit. En dus is 't uitstellen van gods straffen in hunner opzigt een voorwerp van gramschap en regtvaerdigheit. Want nergens blykt 't meerder dat godt vergramd is, dan als hy toelaet dat de zondaer tot straffe van zyne voorgaende zonden al meer en meer zondigt tot dat hij eindelyk in de diepte der zonden gekomen zynde alles versmaedt en in de windslaet, volgens de sprenke des Wyzemans Een godloos mensch als hy tot in de diepte der zonden gekomen is, agt hy 't niet. Zoodat 't waerlyk voor zulke hardnekkige en versteende zondaers beter was dat ze dadelyk na 't plegen van d'eerste ~~zonden~~ doodtzonde Levindig in zinlyken wyze met de hel gestraft wierden, dan dat zy ongestraft blyvende van d'eene zonden vervallen in den andere. Want gelyk het zeker is uit Gods Woordt dat yder een in de hel zal gestraft worden, naer maete en volgens 't geral zyner zonden, want godt in ~~zyne~~ d'openbaeringe van zyn regtvaerdig oordeel een yder vergelden zal na zyne werken Want zoo veel als yder zondaer hier zig verlustigt zal hebben, zoo veele smerte en rouwe zal hem naemals aengedaen worden; gelyk dit zeg ik zeker is dat yder een na maete en volgens 't geral der zonden in de hel gestraft zal worden, zoo volgt hier dan ook uit, dat de pynen die iemand voor een doodtzonde zal Lyden, minder zyn, als die pynen, die iemand voor grootere of meerdere doodzonden zal moeten Lyden; invoegen dat een zondaer op d'eerste doodtzonde die hy bedreven heeft, ter hellen verwezen minder straf te Lyden heeft als de gene, die om dat godt nog uitstelt hem te straffen, d'eene zonde daer by den anderen, en dus zyne zonden en ook de straf vergroot, en gods vergramde regtvaerdigheit meer en meer ontsteekt.

Prov. 18 - 3
Rom. 2 - 5.
Apoc. 18 - 7.

Een Levendig voorbeeld hebben wy hier van gehad in de
heidenen van dewelke Paulus spreekt Rom. 1. Paulus wil-
lende te kennen geeven de groote gramschap Gods met
dewelke hy de heidenen om haere gruwelyke afgoderyen ge-
Rom. 1. 18... strafte heeft, die zeit: Gods gramschap word geopenbaert
van den hemel over alle godloosheit en ongeregtigheit van
die menschen, die Gods waerheit in ongeregtigheit ten onder
houden... want daer zy Godt gekent hebben, daer hebben zy
hem niet als Godt verheerlykt. En wat is dog nu die Gramschap
Gods, die Paulus zeit dat tegen die afgodendienaers geopen-
baert wierd, van den hemel? was 't mischien de straffe des
vuurs wat God over haere godloosheit van den hemel regende
om hen als een ander Sodoma en Gomorra zienelyker
wyze te vernielen? was 't ook mogelyk dat d'aerde open
splitste, en hen Levendig in de helle slokte gelyk aen een
Core, Dathan, en Abiron wedervaeren is? (enumeras
si Libet alias pœnas Jus memoratas) o neen, gansch
niet A.A. maer nog al grooter straffe hadden zy verdient,
van nog veel grooter gramschap spreekt Paulus hier
v. 26 als hy zeit dat Gods gramschap over hen van den hemel
geopenbaert is, naemenlyk dat Godt hen overgegeven heeft
tot alle schandelyke driften en onkuische werken, zoo-
v. 28. dat gelyk zy ~~Godt~~ versmaedt hebben Godt te erkennen,
zoo ook God hen overgegeeven heeft tot een versmaedelyken
zin, zoodat zy dingen doen die niet en betaemen. zoodat
dan dit de grootste straffe was waermede hy die heidenen
kon straffen, dat hy haer niet dadelyk en strafte maer
dat hy haer overliet aen haere quaede driften, dewelke zy op-
volgende, haere zonden vermeerderden en vergrooten, en
aldus haere verdaemenisse bezwaerden. En dus 't is ook nog
dat God den zondaer op 't alder zwaertsten straft, als hy
aldus ook met hem handelt &c.

Ziedaer dan A.A. dat is de reden waerom dat Godt
niet schielyk en zoo terstont den zondaer straft, en hem
maekt tot een voetbank zyner voeten, scil: eendeels om
zyne barmhertigheit, en deels om zyne regtvaerdigheit:
voor de genen die, ziende Gods Lankmoedigheit, zig
bekeeren

bekeeren, is 't een barmhertigheit: En voor de genen die Rom. 2-4...
zünde de zelve Lankmoedigheit gods, zig niet en bekeeren
maer in hunne zonden volharden, voor die is 't eene regt=
vaerdigheit, w vergramt zynde toelaet dat zoo een zondaer
versmaedende de rykdommen van gods goedheit verdraeg-
zaemheit, en langmoedigheit, van d'eene zonde vervalt in
den anderen, en aldus naer zyne hardnekkigheit en on
boetvaerdig herte zig zelven vergadert een schat van
gramschap, in den dag der gramschap, in der openbaeringe
van gods regtvaerdig oordeel, die een yder vergelden zal
naer zyne werken.

Dit dan nú, de reden zynde waerom dat god dikwils 2do
en ook zelfs gemeenlyk lang uitstelt zyne vyanden ik Quam justè
zeg de zondaers te straffen en te stellen tot een voetbank deus talitèr
zyner voeten, zoo volgt nu dat we zien: hoe regtvaerdig púniendo
dat godt hier in te werk gaet, ik zeg, hoe regtvaerdig dat procedat.
is deze straf dat godt zyne vyanden, de zondaers stelt ~~tot~~
een voetbank zyner voeten.

Door deze gelykenisse die David hier gebruijkt als hy
zeit dat godt de zondaers zal stellen tot een voetbank
zyner voeten, daer door wil hy uitdrukken d'allergrootste
veragtinge en versmaedinge met dewelke de zondaers van godt
zullen verstooten worden, immers men kan niemand meer
schande aendoen als dat men hem tot veragtinge met de
voeten treed, hier vandaen quam 't dat wel eertyts d'over=
winnaers haere voeten op den nek in den rugge der over=
wonnene vyanden zetteden. En dus wil ons dan deze uit
drukkinge te kennen geeven dat de zondaers die de
versmaeders van gods Langmoedigheit zyn geweest, ook
op 't allerversmaedelykste en schandelykste zullen ge
handelt worden van de dienaers van gods regtvaerdigheit,
wanneer de Heer een yder zal beloonen na zyne werken.
En om van de regtvaerdigheit van deze gods handel des
te meer der overtuygt te wezen, zoo moet men maer gehengen
dat godt ook zelfs hier in dit Leven, met de zondaers zoo te werk
gaet, dat hy haer ~~ver~~ straft naevenant de grootheit haerer zonde.

1. Adam en Eva zondigden beiden in 't paradys met godts gebod te overtreden, en zie godt strafte hem met hen uit 't zelve paradys te verdryven.

Gen. 11. 2. De kinderen der menschen zondigden eertyts met d'eenheit haerer taele te gebruyken om den toorn van Babel te willen bouwen, en zie godt strafte hun met de verwarringe der taele, zoodat d'een den anderen niet verstaen eens konden, en genoodtzaekt waeren 't begonne werk te staeken.

Exod. 7 3. Pharao had geboden dat al wat'er mannelyk onder de Hebreen ~~geboren~~ geboorên wierd terstont in de waeteren van den Niel verzoopen zoude worden; En zie Godt straft hem met alle waeteren van den Niel in bloedt te veranderen

Iudic: 1-7. 4. Adonibezec had eertyts 70 koningen duymen van handen en voeten afgehouwen; en zie Godt straft hem ook met zyne duymen aen handen en voeten af te houwen. zoodat hy zelfs moest bekennen en belijden: 70 koningen met afgehouwen duimen aen handen en voeten raepten onder myne tafel d'overblyfselen der spyzen op gelyk ik gedaen heb alzoo heeft my de Heer vergolden

3. Reg. 8-38 5. Populus Israel impie egit Deum rejiciendo et regem habere volendo, et ecce ideo Deus eum punit per malos reges ut Deus ei per Samuelem minatus fuit.

2. Reg. 12. 6. David peccavit alienam uxorem corripiendo et maritum occidendo, et ecce Deus ipsi per Nathan predixit
Ibid. 16-22 dat een ander zyne vrouwe ook misbruyken zoude, en dat 't zwaerd niet van zyn huis zoude genoomen worden

3. Reg. 21. 7. Impius Achab et uxor ejus Iezabel innocentem Naboth crudeliter occiderunt et extra civitatem ejecerunt; et ecce Deus eis per Eliam predicit dat ook zoo met hen zou gehandelt worden. Et sic de Achab factum legimus 3 Reg. 22. et de Iesabele 4 Reg. 9.

Atque et sic Deus cum omnibus peccatoribus in judicio agit, qua mensura mensi fuerint, remetietur eis, per 't peccata Deum creatorem et salvatorem suum op 't allerschandelykst en tractarunt, en zie tot regtvaerdige straf

straf van haere zonden, zal godt ook op 't allerschan-
delykste met hun handelen, en hun tot een voetbank zyner
voeten voor eeuwig in de helle stellen.

Gelyk de zondaers door haere zonden den zoone
Gods als met de voeten getreden hebben, (uit paulus de Heb. 10
eis' ait) zoo is 't ook ten uitersten billik en regtvaer-
dig, dat de zondaers naemaels gestelt zullen worden tot
een voetbank van Jesus voeten; billik en regtvaerdig is 't
dat zy door de gramschap van 't Lam getrapt en vertreden
worden, die op d'aerde nog levende 't zelfde aen godt
gedaen hebben, zoodat ze allen met Adonibezec ~~mogen~~ zullen moeten
zeggen: gelyk ik gedaen heb, alzoo heeft my de Heer
vergolden.

Vervolgens regtvaerdig is de straf, die des Heeren vy-
anden zal overkomen, regtvaerdig is 't dat hy degenen,
die zyne langmoedigheit misbruykt zullen hebben,
eens zal stellen tot een voetbank zyner voeten.

Wel aen dan, A. A. willen wij vermeiden, dat God Conclusio
ons niet stellen tot een voetbank zyner voeten, laet
ons wel toezien dat wij onder zyne vyanden, niet ge-
rekent worden, laet wi ons wel wagten van dit de wer-
ken van zynen vyand, ik zeg de werken des duivels of de
zonden te bedryven &c.

Of zyn we reeds al zoo ongelukkig dat we gods party
verlaeten en tot den duivel overgelopen hebben, dat
wi al vyanden van godt geworden zyn, ô laet ons
wel toezien, dat hy ons niet stelle tot een voetbank
zyner voeten! Daerom laet ons gods langmoedigheit
in de zonden te straffen niet misbruiken, want we
dan zyne strenge regtvaerdigheit zouden moeten be-
zueren; Zeg niet (zeit Salomon) ik heb gezondigt en Eccli. 5-4
wat leed is my dog overgekomen, want d'alderhoogste
is een langmoedige vergelder. Maer integendeel
dat gods goedertierentheit in de zonden niet opstaende

vaer te straffen, ons tot boetvaerdigheit aenleiden &c

Quid vobis videtur de Christo? cujus Filius est?

Matt. 22. ℣. 42.

Dominica 17 Post Pent. 1740.

Quid de Xto senserint Pharisaei, satis ostenduntur ea quas illi hodie struxerunt insidiae. A. A.
Certè nihil mi, quam Deum illum reputabant, quem in sermone capi posse, sibi persuaserant. Hunc in finem varias quaestiones Xto proposuerant. v. g. de numismate census, utrum Caesari dandum esset, an non? de uxore septem fratrum, cujus uxor de septem illis fratribus in resurrectione futura esset? Et ut in hod. Ev. occurrit, quodnam esset mandatum magnum in Lege? At frustra has similesq quaestiones Xto proponebant, ut ipse eventus docuit. Ut ergo Liberaret eos ab hoc errore Dns, frustra propositis hisce quaestionibus, et ipse eis quaestionem proposuit, ad quam si rectè respondere voluissent, aut scivissent, errorem utiq suum facilè deposuissent, Xumq ō merum hoem, sed Dei Filium, adeoq Deum clarissime agnovissent.

Non erit porrò abs re eamdem hodie quaestionem repetere, et ad eamdem breviter respondere. Inde enim duo discemus 1um qualis nra de Xto debeat esse fides, 2do qualis nra erga illum observantia. **Attendite**

Propositio

Quanti reis momenti sit novisse Jesum, liquet ex illo Salvatoris testimonio, quod in ultima coena protulit in ea, quam ad aeternum Patrem fudit, oratione. Jois 17. Haec, inquit, vita aeterna, ut cognoscant te solum Deum verum et quem misisti Jesum Xum. Plura ō opus ē addere, ut Xti commendem notitiam, cum enim in vita aeterna totius rei vertatur cardo, quis ō oi diligentia velit nosse servatorem Jesum, quem nosse est vita aeterna?

Itaq ō immeritò istam repetimus quaestionem: Quid

quid vobis videtur de Xto? cujus filius est?

Et quidem accuratè ad hanc respondet Symbolum Apostolicum dum ait: Credo in J. C. Filium Dei unicum Dnum nostrum, qui conceptus est de Spiritu S., natus ex Maria virgine &c. Ex qbs verbis, quid de Xto credere debeamus, facile perspicimus. Nimirum primò esse illum Dei Filium, adeoq Deum et Dnum nostrum. Deinde esse etiam filium Deiparae Virginis Mariae, adeoq ipsius Davidis ac verum hoem.

Primum post Judaeos negarunt varii haeretici, uti Cerinthus, Ebion, Carpocrates, Paulus Samosatenus, Arius ac novissime infaustus ille Faustus Socinus.

Hos oes refutant plurima è sacris litteris testimonia. v. g. Isa. 7-14. ubi propheta eum vocat Emmanuel i.e. nobiscum Deus, uti explicat Ev. Matt, cum quod praedixit Isaias, adimpleturum, docet in incarnatione Xti. Sic item

Matt. 1-22

illud explicat propheta Baruch. Dees hy (ait Baruch) die onze Godt is, niemand kan 'er by hem vergeleken worden

Baruch. 3-36.

Hy heeft alle de wegen der wysheit uitgevonden, en heeft haer verleent aen Jacob zynen dienaer, en aen Israel zynen beminde. daernaer is hy op d'aerde gezien, en heeft met de menschen verkeert. Idem liquet Isa. 9-6. ubi inter

Isa. 9-6.

ibid. 35-4.

caetera Messiae nomina Deus dicitur. Rursum Isa. 35. Godt zal zelf komen en U. verlossen, dan zullen d'ogen der blinden opengaen &c.

Sed missis istis, aliisq quamplurimis testimoniis, o praetereunda sunt, quae in hod. Ev. producit ipse Dnus ex Davide. Pharisaei nihil ferebant gravius in Xto, qm qd se assereret Filium Dei. Sed confutat eos Servator Davidis testimonio. Qui Rex cum esset nullum inter mortales agnoscens superiorem vocat tamen Messiam Dnum suum, eo tpore quo nondum versabatur inter mortales, Dixit Dns Dno meo &c. unde liquet Messiam plus esse qm merum hoem, utpote Davidis eo tpore Dnum. Quod etiam ex eo confirmat, pt. [?] qd suam illi dexteram offerat aeternus Pater in signum aequalitatis, sede a # Adeoq dum quaeritur, Quid vobis videtur de Xto? cujus filius est? primo oium respondendum, esse Dei Patris Filium, adeoq et verum Deum, juxta id quod in Symbolo profitemur, Credo in J. C. Filium Dei unicum, Dnum nrum. Secundo

Hic inserui explicationem, quam quondam audivi à Judaeo in navi amisturbenti qui dicebat Davidem hic vel Abrahamum vel se ipsum alloqui, et vocare Dnum S. Abrahamum, rectè quem ipsa Sara oesq Judaei Dnum vocant, si se ipsum, rectè etiam, nam saepe quis se ipsum dicit Dnum v. g. dum absens domum suam litteras scriberet &c. dein refutavi ex ipso bs.

2do. respondendum propositæ quæstioni, esse etiam Filium Deiparæ virginis Mariæ.

Sed hoc negarunt alii hæretici, uti Nestorius, Theodorus Mopsuestenus, et novissimè Anabaptistæ. Illi Xum natum fatebantur ex Diva Virgine, sed non ex deipara, nato quippe mero hoi divinitatem postmodum accessisse. Een dwaelinge regelregt strijdende tegen de reedts bygebragte getuygenissen der h. Schrift die alle duidelyk zeggen dat de Messias van zijne geboorte af Godt en mensch tezaemen wezen zoude, en dat Godt mensch wordende op d'aerde gezien zou worden en met de menschen omgaen zoude. Een dwalinge reedts al veroordeeld door 't derde algemeen Concilie, genaemt 't Concilie van Ephese ten dien einde zelf gehouden 433.

Quantum ad Anabaptistas, erroris compendium sic hbt: Xum lucem, ajunt, nec aliter processisse de Virgine, qm lucem p vitrum. In mentem illis hoc forrè venit ex antiquo hymno lato: „Ut vitrum non læditur sole penetrante
„Sic illæsa creditur virgo post et ante.
adhæc, Ego Lux sum mundi, ait Dns. Jois. 8. adeoq concludunt: zeit Xus zelf dat hy 't ligt is, en schynt 't ligt door 't glas zonder dat te quetzen, zoo is 't ook dat Xus 't ligt door Maria is door gegaen, en zy voor en naer Maagd gebleven is.

Egregia sanè probatio! quasi vero metaphoræ ab omni parte debeant ee perfectæ. Dic ergo Xum Quadrupedem; Leo enim e, vicit Leo de tribu juda. Dic eum habuisse vellus et ungulas; ovis quippe e, tqm ovis ad occisionem ductus e. Apage istas ineptias. Lux e, quid amplius? Illuminat oem hoem venientem &c. Hoc ad appellationem lucis satis e, non opus e ut in oibs sit luci similis; ois n similitudo claudicat. adeoq inanis e eorum probatio quam inde conficiunt ut probent Xum non de Maria virgine natum, sed tt sicut lucem p vitrum de virgine processisse.

Præterea si Xus de Maria natus non sit, nec verus ejus sit filius, qua via ad Davidem, ad Jacobum, ad Isaac, ad Abraham pertinget? quoo Filium hois se identidem vocat? quoo de Maria natus dr? Quoo ab Elisabetha Spu S. afflata Fructus ventris Mariæ dr? An dices lucem

fructum esse vitri? Profecto indigna sunt ista responsione, et tam sunt absurda animis quam auribus prudentum.

Pars 2.da

Hoc de Fide quam de Xto hbre dbms. Venio ad eam quam Xto dbms observantiam.

Vidimus quid de Xto sentire nos oporteat, videlicet esse illum Filium Dei, ac proinde verum Deum et Dnum nrum; deinde factum ee pp nos filium hois ac verum hoem.

Primum ergo quod illi dbms, discimus ex Ev., cum jubet diligere Dnum Deum nrum ex toto corde, ex tota aa et ex tota mente: hoc inquam dbms Xto, qa Deus e.

Secundum qd nri muneris e hbms itidem ex eod. Ev.: Diliges pxum tuum sicut te ipsum; ex quo enim Deus factus e hoo, et pxus nr, hoc utiq dbms illi præcipuè, quod oi pxmo.

Duplici ergo jure amandus e nobis Servator noster, qa Deus, et qa hoo e.

Porro quid sibi velit iste amor atq dilectio, ipsa mutui amoris naa clarissimè demonstrat: Cum enim amor voluntatum, ac animorum sit unio, constat hum nos diligere, cujus voluntati consentimus, ut idem quod ille vult, velimus; idem quod ille o vult, nolimus. Tunc ergo diligimus Xum, cum ejus voluntati paruerimus, idq o in uno altero ve dumtaxat præcepto; sed in oibs.

Mirum sane, quantus hic multorum sit error: quisq enim suo more Dei metitur amorem, et tunc Deum credit se diligere, cum unum, alterumq gratum sibi opus exercuerit, plura interim Dei mandata neglexerit. Qui naa ad commiserationem e proclivis, eleemosynarum largitione præcipuè putat dilige Deum, etsi alias sit ebriosus, luxuriosus, arrogans. Avarus aliquis jejunii austeritate Deum mire coli putabit, etsi interea sit rapax, mendax et idololatra mammonæ. Invidus aliquis in diligenti templorum frequentatione, longa precatione, crebra Sacramentorum susceptione arcem constituet pietatis atq interim mendacibus suspicionibus pximi pstringet innocentiam, detractionibus et calumniis illius appetet

ter famam, et cum sit odio plenus atq invidia, credit tamen se amare Deum. Ita alii aliis rebus Dei mentiuntur dilectionem: sed qm graviter errent isti, o aliunde liquet manifestius, qm ex Ev. nostro. Diliges, inqt, Dnum Deum tuum, (o ex dimidio corde tuo) sed ex toto corde, et in tota aa tua, et in tota mente tua.

Audin' totum sibi cor vendicare Deum? an illud exci dit: Nemo pt duobus dnis servire? Item illud: Non potestis mensa Dni participes ee et mensa dæmoniorum? Matt. 5 1. Cor. 10 - 23

Want (gelyk Pau: elders) wat deel genoodschap heeft de regtvaerdigheit met d' ongeregtigheit? of wat gemeenschap heeft het ligt met de duisternisse? wat saemenstemminge heeft Xus met Belial? Nescis quid Jacobus dicat: Quicumq totam legem servaverit, offendat autem in uno factus e oium reus. o quasi in singula, in particulari offenderit, sed, quod contra caritatem, unde tota lex pendet, fecerit. ait Aug. Epist. 29 2. Cor. 6 - 14.. Jac. 2 - 10

Ceterum præter perfectam mandatorum Dei observantiam, et istud exigit amor, ut quidquid nobis evenire voluerit Deus, patienter feramus; e enim hæc Dei voluntas, ut ejus explo crucem nram feramus. Si quis, inquit, vult post me venire abneget semetipsum, et tollat crucem suam et sequatur me. Hæc e exilii nri conditio, ex quo paradiso expulsi in hac valle degimus lacrymarum. Adeoq merito dixit Aplus: Patientia vobis necessaria e, ut voluntatem Dei facientes reportetis promissionem. Voluntas e isthæc dei, ut patiendo reportemus promissa nobis præmia, patiendum e iguæ, ut ostendamus nos Dnum diligere, qui justissimis de causis vult, ut patiamur. Adeo ut integra ~~[illegible]~~ dilectio duo ista complectatur: agere oia, quæ agenda sunt, et patienda pati. Matt. 16 Heb. 10

Diliges proximum tuum Matt. 22. v. 39.

Dominica 17 à Pentecoste 1741. 59. 69.

Onder veele gunsten, die de Bruid in 't Hooglied Salomons verhaelt van haaren Bruidegom genoten te hebben, [redacted] meld zij ook deze: Hij heeft mij in den wijnkelder gebragt, hij heeft de liefde in mij geregeld. A. A. Cant. 2-4.

Hij heeft mij (zegt de Bruid) in den wijnkelder gebragt. Dit is eene verbeeldende verbloemde wijse of manier van spreken. D'Oostersche Volkeren zijn gewent de Liefde bij den wijn te vergelijken, dewijl de wijn en de liefde bijnaade zelfde uitwerkingen in den mensche kunnen veroorzaaken. een mensch, die veel bemind, is bijnaaals een mensch die veel wijn gedronken heeft; dog zal de wijn voordelig, en de liefde eene goede liefde wezen, in beiden moet de geregeldheid waargenomen worden. Weshalven voegt er de Bruid ook bij: ordinavit in me caritatem. Door de woorden de Bruid als uitlegt van de wijn dat zij spreekt, naam van de liefde; door de woorden zij ook te kennen geeft, dat, gelijk in den wijn, dus ook in de liefde, de geregeldheid moet waargenomen worden. En te regt; want beminnen is een zaek eigen aen 't redelijk schepsel, dat eenen wille heeft, welkers eigendom is beminnen; maar 't komt daarop aen geregeld te beminnen. En daarom zegt de Bruid ook, ordinavit in me caritatem, i.e. hij heeft mij doen beminnen dat bemind moet wezen, en dat zoo veel, en zoo lang, zoodanig gelijk het behoord bemind te worden.

De grondtekst heeft: Vexillum ejus sup me amor. de zoldaaten dienen onder haare vaandels, houden zig daar bij, voegen zig daar naar, zoo wij ook, wij dienen

onder het vaandel van de liefde; daar moeten wij ons naarschikken en voegen; beminnen het gene bemind moet zijn, eerst Godt, dan ons zelven, daarnaa onzen evenaasten. De meening is nu niet te spreken van de Liefde Gods, of van 't beminnen van ons zelven. Ik wil als nu zeer gaarn onderstellen dat wij Godt Lief hebben, en ons zelven beminnen, gelijk dit behoord te wezen. Maar hoe gaat het ten opzigt van den Evenaasten? Opdat wij hier ook niet aan ontbreken, zoo is onze meening # U. A. daar toe op te wekken. #

Propositio Wij zullen U. A. dan eenige beweegredenen om den Evenaesten te beminnen voorstellen. Attendite

De H. J. sprekende van de laatste tijden, en hoe 't er alsdan zal toegaan, zeide: Quiam abundabit
Matt. 24-12. iniqtas, refrigescet caritas multorum. De boosheid zal aangroeijen, en de liefde verminderen. Zoo ook de
2. Tim. 3-3. Apostel: Gij moet weeten, dat er in de laatste dagen gevaarlijke tijden zullen komen, want de menschen zullen bezeten zijn met eigenliefde... Liefdeloos... wreed, zonder goedlieventheid.. menschen die wel den schijn hebben van Godtvrugtigheid, maer de kragt daarvan verloghent.

Wij kunnen niet zeggen dat wij reeds de laatste dagen en tijden bereikt hebben; maar uit de gestelteniss, die men heden onder de menschen bespeurt raakende den liefdes pligt, zou men zeggen, daar niet ver van daan te zijn. Immers hoe liefdeloos, hoe een ieder een is bezet met eigenliefde, en zulken willen dan nog al den naam van Xtenen voeren, ja hebben den zigin en willen ook zelfs nog al godvrugtigen schijnen. Maar men moet er van zeggen, gelijk Paulus dat zij wel den schijn hebben van Godvrugtigheid maar de kragt daarvan verloghenen. # Om hier van meer overtuygd te zijn, aan ons meer en meer aantemoedigen zoo moeten wij maar letten dat de menschen, die wij beminnen, onze evenaestens zijn, en vervolgens hebben wij maar agt te geven op den

wat ons aangaat wij gelooven en erkennen een van de eerste en voornaamste pligten des Xtendoms te wezen elkander te beminnen

den regel der Natuere. Wat is 'er natuerlyker dan te doen aan een ander 't geene men wenscht, dat aan ons geschiede. D: H. J. stelt ons zelf dezen regel voor: Oia quaecumq. vultis ut faciant vobis hoies, & vos facite illis. Matt. 7-12. Wat is 't nu het geene men wenscht dat onder anderen aan ons zou geschieden, en ons zou overkomen? Is dit niet van de menschen bemind te worden? O! voorzeker jaa; want altijd met den nek aengezien te worden, in zijnen weg te ontmoeten menschen, die ons een kwaad hert toedragen, en daar blijken van geven door dwarsigheden, wreveligheden, bittig spreeken, en een bang gezigt te toonen, wenscht men zekerlijk niet dat aan ons van onzen evenaesten overkome. Regt het tegendeel zal zekerlijk ijder een wenschen, naemelijk, dat een ander ons een goed hert toedraegt, en daar blijken van geeft met woorden, en met werken, en ter tijds gelegenheid, & in vervolgens, Oia quaecumq. vultis &c.

Volgens het zeggen van den Wijzeman: Oe aal diligit sibi sile, en van gelijken alle mensch zijnen evenaesten Eccli. 33-19 i.e. zoo ook van gelijken, moet alle mensch beminnen zijnen evenaesten. Dat alle onredelyke gedierte bemind zijns gelijke wijst de natuer aen, men ziet het ook door de dagelijksche ondervindinge; want ook d'allerwoeste beesten ijder in zijn zoort, schuilen, weiden, loopen, vliegen bij elkander, en geven dus blijken van eene wondere overeenkomst tusschen d'een onder den ander. Nu is dit zoo met 't onredelijke gedierte, wat eene verfoeilijke zaek is 't dan als een mensch, het aller eedelste dier, daar aan ontbreekt? Wat een schande als men meer orden, meer redelijkheid, ziet in d'onredelijke schepsels dan in de redelijke zelfs, meer edelmoedigheid in de beesten, dan in de menschen, geschaapen naar Gods beeld, en gelijkenisse? en vervolgens te regt Lulus: Oe aal diligit sibi sile, sic et ois hoo pxm sibi. i.e. &c.

Het komt ons als onverdraaglijk voor, als het al gebeurde, dat de beesten, die men of over huis, of op stal zou hebben, met elkanderen niet over een komen,

men slaet ze, men smijt ze tot dat z' elkanderen verstaan. Zoo dit niet lukken wil, men scheid ze of men maakt ze zig kwijd.
dus B.t. Men kan geen 2 honden in een huis dulden, die gedurig elkanderen toebassen, bijten en vegten. Beesten die nogtans de nijdigheid als aengebooren is, en welkers natuer men diend toe te geven. Dit is ons onverdraaglijk.

Nu kan men dit in de beesten niet dulden, waarom duld men dit in zijn eigen zelven? staat dit lelijk in de beesten, en denkt men niet dat het nog lelijker staat in de menschen? handelen wij zoo met d' onredelijke schepsels, wat straffen verdienen wij dan bij Gode, als wij ons niet beter gedraagen dan die beesten doen? hebben wij geene reden om te vreezen dat, als wij de regels der natuere niet beter, dan zij, komen op te volgen, hebben wij, zeg ik, geene reden om te vreezen, dat ons eens daags te gemoet

Apoc. 22 - 15. gevoert zal worden: Foris Canes? Zie daar dan d' eerste beweegreden om onzen evenmensch te beminnen, naamentlijk dat hij ons gelijke is, en de wet der natuere van zelfs mede bringt dien te beminnen, of te doen aan een ander, het gene wij willen dat zij aan ons doen. 2do om den evenmensch te beminnen. D: twede beweegreden is het bevel van den H. C: en wel voornamentlijk vernieuwd wanneer hij nu stond om te sterven, en zijn afscheid door de dood van zijne Apostelen zoude neemen.

Dat het een bevel is blijkt, dat hij rond uit zegt. Dilige. D'Apostel en Ev. Jo:s, die men met regt kan noemen den Apostel der Liefde, om dat hij altijd van de Liefde predikte, gelijk hij 't ook 't meeste van geschreeven heeft, gerakt

1. Hier.º in Ep. ad Gal. zijnde, waerom hij daer altijd van sprak, gaf tot antwoord: Praeceptum Dni e. q. d. &c. Zoo dan dat alles dat 't een bevel des Heeren is, moest ons beweegen om den evenmensch te beminnen.

Dat het ook een bevel des Heeren is, gegeven zelfs als hij stond te sterven, blijkt; want even voor zijne doodt, hebbende de voeten der Apostelen gewassen, riept hij uit: Mandatum novum do vobis ut diligatis

Jo:s. 13 - 34
C. 15 - 12 invicem. Item paulo post cap. 15. Hoc e praeceptum meum

meúm, út diligatis invicem. Item eod. cap. Haec man= H. 37.
do vobis út diligatis invicem.

Wat dúnkt ú nú? A. A. de H. J. geeft ons een ge-
bod, en bevél van onzen evenaesten lief te hebben, hij geeft
het ons als op zijn sterfbed, 's avonds te vooren eer
hij gekrúist zoude worden; ag! hoe behoorde ons dat ~~niet~~ dan te
treffen? hoe behoorde dit ons op te wekken, en aan te zetten, om den naa-
sten lief te hebben?

Wat kan men eenen vader weigeren, die 't op ons begee-
rende, wanneer hij nú staat om den geest te geven? Hoe zúllen wij dan
weigeren ben?

In 't wereldsche, zegt men, d'úiterste wil van eenen af-
gestorvenen, moet volbragt worden. Men ziet het aan,
als een zoort van heiligschenderije daarin nalaatig
te zijn, en des lands wetten begeeren úitdrúkkelijk naar te koo-
men 't gene bij testamente gemaakt, beschreven, en ge-
ördonneerd is. 't is waar, 't kan zomtijds op de natúer
wat aenkomen, lastig, en ongemakkelijk vallen; 't is
zomtijds ons instrest, profijt, of voordeel niet; ~~maar~~ egter
men stapt'er over als men des overleedens wil wil opvol-
gen, als men regtzinnig te werk wil gaen. Doet men zoo na d'úiterste
wille eens overlee-
dens, wat moeten
wij dan niet doen,
daar J. ons zijne
úiterste wille zoo
dúidelijk & zoo dik
wils herhaald heeft.

De H. Schrift verhaald, dat Jonadab, de zoon van Re-
chab, gesprooten úit het geslagte van Jethro, schoonvader
van Moises, aan zijne kinderen, en aan alle die zelvers
nakomelingen, geboodt, geen wijn te drinken, geene wijn-
gaerden te planten, geen graen te zaeijen, nog gene
tenten te bouwen. Godt zond den propheet Jeremiäs, en
zeide tot hem: Gaet naa het húis der Rechabieten, spreek Jerem. 35. 3...
ze aan, en geef'er wijn te drinken. De propheet deed
gelijk Godt hem geboden had. Maar zy andwoorden: 4. 6.
Wij zúllen geen wijn drinken: want Jonadab Rechabs
zoon, onze voorvader, heeft ons dit bevél gegeven: gij
zúlt nimmer wijn drinken, gij nog úwe kinderen... Over-
zúlks hebben wij de woorden van Jonadab, onzen voorvader,
gehoorzaemd in alles dat hij ons geboden heeft. Geenen
wijn te drinken &c. kwam al wat vrij hard, op de natúer
aan, maar egter zij onderhielden het getrouwelijk, zij
zeiden: Jonadab pater noster praecepit nobis.

aan in die landen daar de wijn de gemene drank is, gelijk bij 4. B. bij ons het bier.

Deeden zoo de Rechâbieten, hoe veel te meer wij
Xten en &c. al valt 't dan al wat zwaar B. 4. die ons belee-
digd hebben en egter nogtans geern zullen wij het doen,
wij zullen zeggen: Jesus onze meester heeft het ons ook al stervende bevoo
len, hij heeft ons geleerd onzen evenmensch, zonder
onderscheid van vriend, of vijand, te beminnen, hij heeft
ons dit nú op zijn sterven zijnde meermaalen herhaalt
Overzulks wij zullen hem gehoorzaemen in alles wat hij
ons geboden heeft. jaa hangende aan 't kruis, en voor die hem kruis ten zijne vader biddende, met zijn V. B. bezeegeld.

Beveeld Jesus ons dus op 't laatst de liefde, het on-
derhouden van deeze liefde is ook noodig om te bewaaren den vrede, dien
hij ons in 't laatst ook mede deelde. Pacem (inquiebat) re-
Jois. 14. 27 linquo vobis, pacem meam do vobis. De liefde is d'oor-
zaak van deezen vreden, omdat de liefde de band is van d'
eenigheid. Dit is verbeeld door den rok van den H. Jesus
zonder naad, daar de zoldaaren van zeiden: Non
„ Scindamus eam. Caritas (ait Aug. tract. 105. in Joan.)
„ e tunica inconsutilis Xti, quae in unum oes colligit."
En vervolgens te regt beveeld Jesus op 't laatste de liefde
die de band des vredes is, die hij ons bij testt. gelaaten heeft.

En geen wonder dat de H. C. ons dit zoo hoog aan-
bevoolen heeft, dewijl 't de liefde is die ons onzaglijk, jaa
onverwinbaar maakt voor onze vijanden. die niet alleen d'oorzaak, en de band van deeze onderlinge vreden, en eenheid is, maar ook die ons...

Plutarchus verhaalt van een koning der Scijten,
dat hij leggende op zijn sterfbed aan zijne zoonen toe-
reikte een bondel pijlen hebbe bevelende de zelve aan
stukken te breeken, 't gene zij niet kunnende doen, nam
hij de zelve, en, een voor een uittrekkende, brak hij die
„ voegende deeze woorden daar bij: si mutuo amore colli-
„ gati fueritis, validi, invictiq manebitis; contra, si
„ dissidiis distrahimini, imbecilles eritis, et expugna-
„ tu faciles." Applica &c.

Zie daar de tweede beweegreden &c.

3tio. En derde be-
weegreden is, dat men van Gode niet bemind kan wor-
den, ten zij wij onzen evenaasten beminnen. De liefde
waarmede

die ons moet aansporen om den evenaasten te beminnen

NB 1769. Tempore effluxo 3a ratio omissa est.

waermeê Godt ons bemind is als een loons in vergelding van de liefde waer meê wij onzen evenmensch beminnen, Godt wil ons aanzien met d'oogen van zijne barmhertigheid, maer onder dit beding, dat wij onzen medemensch ook zoo aanzien zullen.

't blijkt klaer. Si offers munus tuum &c. Waerom niet eerst de gifte offeren, en dan verzoenen? de h. Hilarius antwoordt hierop: In Dei caritatem de hominum caritate transitur. De liefde tot den evenaesten is als de weg, de brug, de deur langs dewelke men treed als in 't hert van Jesus, om daer als in eenen oven, in eenen gloed van die Godlijke liefde omringt, en als in Gode vertoeft te worden. Hierom als Petrus en Joannes naer den tempel gingen om te bidden, en daer eenen kreupelen vonden, hielpen zij eerst dien kreupelen in d'ingang van den tempel, om dus ook in den tempel biddende by Gode verhoort te worden. Zoo wij ook, willen ~~wij~~ wij iet van den kant van Gode verwerven, wij moeten het aen onzen evenmensche bewijzen. Eadem quippe mensura, qua mensi fueritis, remetietur vobis. Judicium sine misericordia ei qui non fecit misericordiam Jac. 2-13. e contra Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Matt. 5-7

Matt. 5-23

Act. 3

Matt. 7-2.

Dit is de reden, waerom de h. h. voor de broederlijke liefde zulk eene zorge gedragen hebben, zij hadden eene groote begeerte om wel te staen bij Gode, zij zagen dat daer geen kans toe was dan met zijnen medemensch te beminnen. Ergo &c. Dus lezen wij: Multitudinis credentium erat cor unum et anima una. Jaa zoo zeer blonken zij hier in uit dat ook de heidenen zelfs, als verstelt over d'onderlinge liefde der kristenen, zeiden: „Zie hoe zij elkanderen beminnen, en bereid zijn het „leven voor elkanderen ten besten te geven! Tertulliaan.

Act. 4-32

Zij wisten dat dit 't merk van eenen discipel van Christus was. In hoc cognoscent omnes quia discipuli mei estis si dilectionem habueritis ad invicem.

Joan. 13-35

Zij erkenden de waerheid van het gene Joannes zegt: Al wie niet rechtvaerdig is, is uit Gode niet, nog ook de gene die zijnen broeder niet en bemind. Item:

1. Jo. 3-10

4-21

qui o diligit manet in morte. (Al die zijnen broeder
haet, is een doodslager, en gij weet wel dat geen dood-
slager het eeuwig leven in zig blijft behoudende. Item
1. Jo. 4-12 Item: Indien wij elkanderen beminnen, zoo blijft
Godt in ons, en zijne liefde is in ons volmaeckt. Item
4. 16. Die in de liefde blijft, die blijft in Godt, en Godt in
hem.)

Conclusio W. Laet dan A.A. wij, wie van ons zou
dan niet gaern zijnen evenmensch beminnen, daer dit
natuur 1 ons leert, 2. Godt ons bevelt, en bij testa-
ment nalaet, daer dit 3 middel is om ook van Godt
bemind te worden?

Daarom dan, zoo zeggen wij beiden tot U.L. het
gene wel eer de 2 prinsen der Apostelen wegens de
Liefde des naesten tot de gelovigen zeiden. Met
1. Pet. 4-8 Petrus zeggen wij: Vooral dat gij eene vyerige onder-
linge liefde hebt tot elkanderen; want de liefde bedekt
Col. 3-12-15. meenige zonden. Met Paulus zeggen wij: Doet
aen als uitverkoornen Gods &c.

Diliges Dominum Deum tuum. Matt. 22. v. 37.

Dominica 17 Pentecostes 17425 56.

Pro Exordio vide pag. 3. sermonis Dom 32. pent. 1743. et sic prosequere:

Ja om deze zaak niet eens verder om te haalen, sie in het. v. 34. de Phariseen gehoord hebbende dat Jesus den Sadduceen den mond gestopt had, vergaderden by een, en een van hen, zynde een Wetgeleerde, vraegde hem, om hem te beproeven: Meester wat is het groot gebod in de Wet? Jesus zeide hem: Diliges &

'T zyn deze woorden die w'alsnu nader zullen overwegen, de zelve zullen ons leeren wat dat zyn de beweegreden om den Heer onzen Godt te beminnen. Attendo

Propositio

Veteris philosophiae tritum est axioma; tria sunt omnia i.e. ut habet nostrum belgicum proverbium: drie is volmaakt, vel, Alles bestaat in drieën. Met deze komt ook wonderwel overeen de spreuke Salomons: een driedubbelde snoer is quaad te breken. Eccle. 6-12.

'T is deze spreuke die ik ook van daag met regt mag gebruiken als ik zal spreken van de beweegreden die ons verbinden om den Heer onzen godt te beminnen. Diliges, ait Christus, Dominum Deum tuum. Quot verba, tot motiva Deum diligendi. 1 Diliges, inquit Christus, Dominum: ergo diligendus qua Dominus. 2 Diliges Dominum Deum: ergo et diligendus qua Deus. 3 diliges Dominum deum tuum: ergo et diligendus qua Noster Dominus deus est.

Ac 1um quidem Dominus est, quo fit, ut quicquid sumus, illius simus, nec quicquam agere debeamus, nisi ad illius nutum et obsequium, adeo ut ne sine gravi injuria vel minimum velimus, quod ipsi displicet. Hoc vero in nos, ac omnia nostra jus duplici potissimum titulo possidet, nempe creationis ac redemptionis. Ac 1o quidem titulo Creationis, etenim

Ps. 99 ipse fecit nos, et non ipsi nos; ipse suam nobis impresse
imaginem, ut essemus homines, ac demum una cum nobis to-
tum produxit orbem, ut nihil omnino usibus nostris deesset.
Quod si nunc figulus suam dicit ollam, quam fecit; si
pater suum vocat filium, quam genuit; si homo quivis
suas esse dicit actiones, quas elicit, an non suos sibi nos po-
tiori jure vindicabit creator? etenim nec figulus lutum,
ignem, artem, aliaque ad ollam conficiendam necessaria
à se ipso habet; nec pater illud, quod filio transfundit,
esse; nec homo illas [illegible], quibus actiones suas perficit, fa-
cultates: Deus vero totum, quod nobis dedit, à se ipso
solus habet; illius sapientia nos concepit, omnipotentia nos pro-
duxit; providentia conservat et dirigit. Hoc igitur
jure illius sumus, tanti quanti vivimus, et cum omni
tum vel maxime amorem nostrum illi debemus.

Nulla umquam fuit gens adeo barbara, quae non agno
verit, vel ipso naturae instinctu, amandos filiis parentes, non
aliâ ratione quam quod ab illis fuerint progeniti et edu-
cati. Hoc vero quod parentes suis conferunt natis, quan-
tillum est, si id species, quod Deus contulit? Quid habet
proles à parentibus? nobilissimam sui partem debet soli Deo,
is enim solus animam infundit embryoni, corpus vero si parentibus
deberet tribui, si illius essent causa, cur saepe mutilum, de-
forme, ac morbidum est magno parentum dolore? Impe-
dirent hoc profecto parentes si possent, sed quod nequeant
quid arguit aliud, quam illos nequaquam corporis causas esse
dicendas? Et haec igitur licet vilior hominis pars Deo potissi-
mum tribuenda est, nec parentibus aliter quam instrumentis
quibus utitur ad humani generis propagationem, adscribi
debet. Ita ut merito Damascenus, Deum nobis potius pa-
2. Mach. 7. 22. rentem esse censeat, quam parentes. Quae cum ita se habe-
ant; quantum non amorem Deo debebimus, qui nos creavit,
cum numquam satis amare possimus parentes, qui nos genue-
runt? Clamat interna ratio ut quisque se illi subjiciat
à quo habet ut sit. Laur. Justin. Lib. de Obedient. c. 5.

Hanc amandi dei obligationem etiam ad infideles extendit S.
Bern. tr. de dilig. Deo. Inexcusabiles est omnis etiam infi-
delis

deles si ō diligit Dnm Deum suum ex toto corde suo d(e)clamat nempe intus ei innata, et ō ignota ratione justitia, quia ex toto illum diligere debet, cui se totum debere ō ignorat... Quid ad hoc nos fideles? &c.

2°. Verso ad titulum redemptionis.

Dei sumus q(uí)a creavit nos; sed longe potiori jure nos sibi vendicat, q(uí)a nos redemit.

Jure redemptionis mancipia concedunt in dominium herorum. Dominium sic hoc titulo innuit Deus: Ego sum Dns Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti, de domo servitutis. Hunc titulum urget Moyses: Vergeld gy dus den Heere, gy dwaas en zinloos volk? Is hy niet uw Vader die u in bezit genomen heeft &c. Hunc titulum agnoscit singulariter David: O Heere, ik ben uw dienaar.... Gy hebt myne banden gebroken: ik zal u een offerhande van lof opdragen, en ik zal aanroepen den naam des Heeren. Exod. 20-2.. Deut. 32-6. Ps. 115-35-

Verum n(on) vero istæ redemptiones propriè fuerunt è servitute aut afflictione temporali.

Sed quid de illa dicemus redemptione, qua redemit nos Dei Filius? ō à Pharaone, ō à Saule, Doego &c. sed à triplici plane servitute nos redemit, diaboli, peccati et mortis: p(er) peccatum n(am) captivos nos tenebat diabolus et obnoxios æternæ morti.

Quis ergo ō videat, quam ex hoc servitutis gr(ati)e crescat jus dominii?

Et quid de pretio dicam, quo redempti sumus? Niet door vergankelyke dingen, door zilver of goud zyt gy verlost uit den ydelen wandel... Maar door het dierbaar bloed van Chs, als van het onbevlekt en zuiver lam. Weet gy niet, rogat Paulus,... dat gy uws zelfs niet en zyt? Want gy zyt gekogt voor een hoogen prys 1. Pet. 1-18.. 1. Cor. 6-19..

Liberati ergo tto pretio à peccato, servi facti sumus Deo; adeoq(ue) niemand van ons leeft voor zig zelven, en niemand sterft voor zig zelven. Want het zy dat wy leven, wy leven den Heere: het zy dat wy sterven, wy sterven Rom 6-21 C. 14-7..

den Heere. 't zy dan dat wy leven, 't zy dat wy sterven, wy behooren den Heere toe: want daar toe is Cbs gestorven en verrezen, opdat hy zoude heerschen over levenden en dooden.

Ergo diligendus Deus, qa Dominus, qa Dns jure creationis, et Dns jure redemptionis. Et hæc rao sola sufficeret, ut Deo amorem nrum merito dicaremus. Sed ut vehementius ad amorem nos urgeat Redemptor addit

2do aliam, cum dicit Diliges Dm Deum.

Deus Belgis Godt appellatur, o obscurâ vocis origine à bono mutuatâ; bonum n hodie Belgis Goedt; sed veteribus Saxonibus (ut et hodiedum Westphalis) Godt dictum e. Ita ut nomen seu vox Deus in se includat dei amandi motivum, viz. quod sit ipsa bonitas.

Bonitas vero ea duplex e, una Dei in se ipso; altera Dei erga nos, quæ propriè Beneficentia dicitur.

Utraq adeo nota e ut tempus perdere videar, si velim ostendere. Quis dubitat solem ee lucidum? et quis nescit Deum bonum ee et beneficum? vix aures ferit vox Deitatis quin ois statim occurrat menti bonitas.

Exod. 33-19 Luc. 18 — 1º S. Scriptura brevibus verbis Deum describens ait: Deus e oe bonum. Immo nemo bonus nisi solus Deus; si quæ n alia bona st, o à se bona st, sed à Deo habent quidquid habent bonitatis. Ita ut quicquid in creaturis dispersum reperitur bonitatis, ad ipsam dei perfectionem? tineat bonitatem tqm ois boni fontem infinitum. Notavit hoc S. Aug. Lib. 8. de Trin. C. 3. Quid, inquit, „plura et plura? bonum hoc et bonum illud, tolle hoc et „illud, et vide ipsum bonum si potes, ita Deum videbis „o alio bono bonum, sed bonum ois boni. Deus o e hoc et „illud bonum, sed ipsum bonum„.

Quod si jam hoes ttopere amant tenuem in creaturis umbram bonitatis, ut em præ amore insaniant subinde, ecquenam stupiditas e o amare Deum, seu ipsam bonitatem?

Amet ergo avarus aurum, nos amabimus illum qui de-

se; Mecum sunt opes divitiæ, qui fecit aurum et argentum. Prov. 8-18.
Amet mundanus honores mundi, nos illum amabimus
de quo Psaltes, Mihi autem nimis honorati sunt amici tui Ps. 138-17
deus, nimis confortatus est principatus eorum. Amet
voluptuosus brevem voluptatulam, nos illum amabi-
mus, in cujus dextera delectationes usque in finem. Amet Ps. 15-12
gulosus cibum et potum, nos amabimus illum à quo
satiabimur cum apparuerit gloria ejus, qui adimplebit Ps. 16-15.
nos lætitia cum vultu suo. verbo nos amabimus Deum Ps. 15-12
unum bonum in quo sunt omnia bona.

Diliges ergo Dominum Deum, quia Deus i.e Bonus est.

2º Addo et Beneficus

Bonitati proprium est undequaque diffundi, quæ diffu-
sio Beneficentia est. Huic debemus nos ipsos, quidquid sumus,
quidquid habemus, quidquid possumus

Sunt porro hujus Beneficentiæ tres rivi, naturæ, gratia,
gloria.

Ad Naturam pertinet creatio, conservatio, gubernatio et
corpus, anima, et utriusque facultates, cibus, potus, animalia
plantæ, elementa, sidera etc. De his omnibus Psaltes: Glo- Ps. 8-6...
ria et honore coronasti eum, constituisti eum super opera
manuum tuarum. Et quamvis multa ex his videantur qua-
si fortuita; fide tamen immo et ratione duce omnia ad Dei bo-
nitatem referri debent. Collustrat mundum solis jubar
fæcundant terram pluviæ: sed audi Dominum: Pater vester Matt. 5-45.
qui in cælis est ipse facit oriri solem suum et pluit
super justos et injustos. Breviter in ipso vivimus et Act. 17-28
movemur et sumus

Ad Gratiam spectant remissio peccatorum, infusio
gratiæ et donorum spiritualium, sacra eruditio, usus
sacramentorum, et quidquid incarnatus Dei Filius dixit
fecit, et tulit. Quæ omnia Paulus complexus est dicens: Be- Eph. 1-3
nedixit nos in omni benedictione spirituali in cælestibus in Christo

Ad Gloriam referri debet quidquid post hanc vitam
speramus in cælis; quod etsi nondum obtinuerimus ingens
tamen beneficium est, quod nobis Deus promiserit, adeoque

dono illius liceat expectare. Ad cujus beneficii magni-
tudinem illigendam, sufficit cogitare illud Pauli: Ocu-
1. Cor. 2-9 lus non vidit &c.

Et quid haec omnia arguunt nisi immensum Dei erga nos
homines amorem? Beneficium amoris indicium est (Laur.
Justin. de Casto Conn. C. 10.) maxime vero in Deo, qui non ex
indigentia, non ex necessitate, non ex ullius praecepto, non spe
mercedis (quibus de causis homines sibi invicem solent benefa-
cere) sed ex solo et unico amore sua in nos confert be-
neficia. Ibi gratior amor est (ajebat Aug. Lib. de Cat.
rud. C. 4.) ubi non aestuat &c. Quis ergo non videt quam vehe-
menter nobis redamandus sit Deus, qui tanto amore nos
praevenit?

Diliges ergo Deum summe bonum in se, et bene-
ficum erga nos.

3º. Quid jam de tertia ratione amandi Deum
dicam? Diliges Dominum Deum tuum. NB quod Christus non
dicat: Diligetis Dominum Deum vestrum, sed singulari-
ter directo ad singulos sermone, diliges Dominum Deum tuum
certe non alia de causa quam ut amorem nostrum vehemen-
tius accenderet: nam quamvis Deus, sit omnium deus,
atque in omnes beneficia sua effundat, ita tamen est enim Deus sin-
gulorum, ut singulis propria sint, quae omnibus sunt communia.
Hinc licet omnium Patriarcharum esset Deus, tamen se deum
Abraham, Isaaci, Jacobi in particulari esse dicebat.
Exod. 3-6 Ego, inquiebat Mosi, sum Deus patris tui, Deus Abra-
ham, deus Isaac, et Deus Jacob. Vides quod singulo-
rum deus est.

Sic ergo Deus omnium est, ut singulariter sit tuus, sic
ejus beneficia omnibus sunt communia, ut tibi sint particularia.
Ideo diliges Dominum Deum tuum.

Atque hac infima appellationes ejus est ratio: magis
notanda, atque admiranda quae sequitur.

Sprookkundigen [Grammatici] notum est [voornaamwoorden] pronomina Meus, tuus, suus
[bezittende] possessiva dici, quod possessionem denotent; tuam voco
domum, quam possides; sic tuum dico praedium, tua
jumenta, tuum argentum &c. quae tuo subsunt arbi-
trio et juri. Atque

Atq. sic et hoc modo deum ō audebimus ^modo sed et debemus dicere Nostrum.

Mirabamur mox dei bonitatem, quod sua nra volue rit esse beneficia; sed quis satis miretur, quod ipse em nrum ee voluit beneficium? Voluit tn ee, et ē. Diliges Dnm deum tuum, inquit Chs. tuus, tuus ē, et multis modis tuus ē.

1º tuus ē p infusionem graa sanctificantis, per quam venit in aam tuam, eamq. stabiliter inhabitat. Hac Chs ^cum dixit: Si quis diliget me, sermonem meum servabit, et Pater meus diliget eum, et ad eum veniemus et mansionem apud eum faciemus. Jois. 14-23

2º Noster ē qa nobis p Incarnationem datus ē. Verbum Caro factum ē &. datus autem ut Frater. C. 1-14 unde Primogenitus in multis fratribus à Paulo dr Rom. 8 Confer Jois. 20- H: 6. 2- datus ut Filius. Unde si identidem Filium hois indigitat, ne tta propinquitatis consanguinitatis dari oblivioni possit. datus ut Sponsus, quo nomine ipse se appellat Matt. 9-15.- facit huc Paulus Eph. 5-32. 2. Cor. 11- deniq. datus ut Cibus in Eucharistia, Caro mea verè ē cibus. Adeoq. multis Jois. 6-56... modis Deus Noster ē

Quid ultra? quid addi pt ma ut ad Dnm Deum Nostrum amandum accendamur?

Si quis rem peritturam dono suo nostram facit, amamus donantem, et si donum sit nobilius, numquam satis illum nos amare posse confitemur. tanti valet apud nos donum rei etiam vilissimae. Quid ergo ō valeat donum ipsius dei. Hinc S. Bern. tr. de dil. deo

"Si totum me debeo pro me facto, quid addam jam "pro refecto, et refecto hoc modo? in primo opere "me mihi dedit, in secundo se, et ubi se dedit, me "mihi reddidit."

Agite ergo A. A. Amemus Dnm deum Nostrum Conclusio

Diliges Dnm & Matt 22. v. 37.

Dominica 17. Pentecostes 1718. 58.

Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et in tota anima tua, et in tota mente tua. Matt. 22. v. 37.

Dominica 17. Pentecostes 1748. 58.

Noit is men meer verpligt 't vuur te voeden, en aan te blazen, indien men 't in brand wil houden, ~~als~~ dan, wanneer men het zelve ziet uitgaan, dan als men van alle kanten ene killende koude verneemt, die het geheel dreigd uit te blussen. *

In dezen staat, mag men zeggen, dat is de verdorve wereld, ja in de zelve het flauwe, en lome Christendom, ten opzigt van 't hemels vuur de Liefde tot Godt, dat op 't outaar van eenyders herte altijd moest branden. Men ziet dat heilige vuur, dat Jesus in het N. T. meer als voorheen, heeft ontstoken, en van 't wi hij zeide: Ik ben gekomen, om vuur op d' aarde te brengen, en wat wil ik dan, dat 't ontstoken worde? dat vuur, zeg ik, ziet men als uitgeblust in de meeste herten. Zodat het gene Jeremias eertijds van 't oude Israel klaagde, men nu van velen onder het Christendom wel mag zeggen: Zij hebben kunne wegen verkeerd, en den Heer hunnen Godt vergeten, en zo met een alle Liefde tot den zelven. — Luc. 12-49. — Jer. 3-21.

Maar wat wonder? Jesus, wiens voorzeggingen al te zamen waarheid zijn, heeft dit in 't Ev. voorzeid: Cum abundaverit iniquitas, refrigescet caritas multorum. Nu ziet men niet van alle kanten de boosheid overstromen? Wat wonder dan dat de Liefde, volgens de voorzegging van d' euwige Waarheid, in vele herten verflauwd is? — Matt. 24-12.

De Liefde eischt van ons, dat wij juist niet zulke quade gedagten van u al te zamen hebben; maar evenwel wij vrezen niet zonder reden, dat dit heilig vuur in dezen droevigen tyde al zeer verflauwd is.

Terwijl ons dan 't voorgelezen Ev. gelegentheid geeft om van dien zoeteren noodzakelyken pligt te spreken,

Propositio zo zullen wij U. A. onzen opgenomen text verklaren de Heiland zeid' er van: Gij zult den Heer uwen Godt lief hebben uit gehele uwe herte, uit gehele uwe ziele, en uit alle uwe verstand. 2do de verklaring dezer woorden zal ons aanleiden, om in het gevolg verder te tonen 1o dat Godt te beminnen de hoofd pligt van ons is, 2o dat wij met alle zoorten van liefdes tot Godt niet kunnen voldoen aan dezen pligt, ten zij ze overheerschende is. Attendite

Onder alle pligten, die het redelijke schepzel, den mensche in zijne nature in 't innerlijkste van zijne ziele in de scheppinge zijn ingedrukt, en onuitwisselijk als met enen euwigen diamant in den grond van zijne wezen zijn ingesneden, is wel d'eerste pligt de liefde tot 't opperwezen zijnen Schepper. Maar dewijl 't ongelukkige schepzel de mensch door de zonde zijner eerste ouders, behalven vele andere straffen, ene bezondere duisternis in zijne ziele heeft gekregen, zo heeft het Godt behaagd dat zoete liefdes gebod, zo diep in 't wezen van de ziele ingeprent, verscheide rijzen te vernieuwen, om door deze nieuwe herinneringe hem zijne opperpligt te tonen.

Op deze maniere als Godt ene Wet, op stene tafelen gescbreven, aan zijne volke door zijnen dienaar Moises liet voorstellen, eischte hij aanstonds in 't hoofd van den zelven zijne eer, en bijgevolg de liefde, zonder dewelke men Godt naar behoren niet eren kan, volgens dat de h. Augs zeer wel zeid: Non colitur Deus nisi amando. Daarna steld Moises dit gebod verscheide rijzen uitdrukkelijk aan Gods volk voor, als B. v.

Deut. 6-5. alwaar hij het met de kragtigste bewoordinge uitdrukt zeggende: Hoord Israel de Heer onze Godt is d'enige Heer. Gij zult den Heer uwen Godt liefhebben, uit gehele uwe herte uit gehele uwe ziele, en uit alle uwe kragten. In deze woorden die ik u heden beveel, zullen wezen in uwe herte, gij zult ze uwe kinderen inboezemen, en gij zult ze overwegen als gij zit-

3.

zie in ūwe hūis, als gij wandeld over weg, en als gij slāpen gaat en opstaat, en gij zūlt ze binden als ene tēken aan ūwen hand, en zūllen zijn en bewēgen, tūssen ūwe ōgen: gij zūlt z' ook schrijven op de stijlen en de deuren van ūwe hūis.

In cap. 10. zeid Moises wederom: O Israel, wat begeerd de Here godt van ū... dan dat gij hem zūlt liefhebben, en dienen den Here ūwen Godt met gehele ūwe herte, en met gehele ūwe ziele? En in 't 33. hoofdst. herhaald Moises nog eens dit dierbare gebod, als hij Israel uit Gods name in alles zēgen beloofde onder voorwaarde dat zij dit grote gebod niet vergāten. Indien gij dan mijne gebōden gehoorzaamd, die ik ū hēden aanbeveel, dat gij den Heer ūwen Godt bemind, en hem diend met gehēle ūwe herte, en met gehēle ūwe zieles, zo zal hij aan ūwe land vroegen, en laten rēgen gēven. &c. C. 10 - 12. C. 33 - 33.

En hier op is 't dat Jesūs, van den Pharisē in 't Ev. gevraagd Meester, wat is het grote gebod in den Wet? zag, als hij hem antwoordde, en zeide: Gij zūlt den Heer ūwen godt &c.

'T eerste dat ons in dit gebod voorkomt, en dat men diend te weten, om het zelve na te komen, is wat dat beminnen is, dat is waarin 't wēzen van de Liefde bestaat. Men kan niets bēter in 't ūitleggen van deze stoffe doen, als den grōten meester der Liefde den h. Aug.^s opvolgen. Volgens dezen is de Liefde niets anders als ene toegeneigdheid, toebūiging, en het gewigt van de ziele na of tot enige voorwerp waardoor de ziel als daarna toetrekt, en zig 'er aan zoekt te klēven. Gelijk de zeylsteen 't ijzer noordwaars doet neijgen, zo doet de Liefde de zielsgenēgentheid daarna toeneijgen, daar 't voorwerp van hare Liefde is. De h. Aug.^s drukt zig dūs aangaande de Liefde ūit Ep. 85. Animūs... „velūt pondere amoris ferrūr, quocūmq. ferrūr. Ja zelfs hij noemd ze hierom den voet van de zieles, om dat de ziel daardoor, als het Lighaam door de voeten bewōgen word „tot het gene men bemind. „Pes animae recte intelligitur amor... „Amore enim movetūr tamq.m ad locūm, quo tendit.„ 't is om deze toegeneigdheid van de ziele in de Liefde ūit te

1.° Quid diligere?

drukken. ~~dat volgens de taal van 't Gods bevel wezen~~
~~grote liefde van twe tot elkanderen, op het frage gaat wat~~
~~te drukken, dat ze~~ ^dat de schrift de grote liefde van 2 persoonen tot elkanderen ~~tot~~ noemd ene aaneenkleving van twe
zielen als met lijm aan elkander. Dus drukte ze al in
het boek der Scheppinge C. 34. de liefde uit van Sichem
en Dina: Conglutinata e aa ejus cum ea.. Dus 1. Reg
18-1. drukt de h. Schrijver de liefde van Jonathas tot Da-
vid uit: Aa Jonatha conglutinata e aa David. Ja zelfs
als Moises de liefde van Godt tot zijne volk wilde uitdruk-
Deut. 10-14. ken zeide hij: Zie de hemel en de hemel der hemelen, d'aar-
de, en al wat daarin is, behoord den Here uwen Godt toe;
en egter heeft de Heer zig nauw gehegt aan uwe vaderen
en heeft ze bemind.

Beminnen dan is niet anders als ene toegeneigdheid,
ene aankleving van de ziele tot het gene dat men bemind.

2°. Quis diligendus? De Persoon dien men volgens den text verpligt is te be-
minnen is de Heer en Godt, Diliges Dnum Deum tuum.

Die de Hebr. taal wel verstaan merken aan in hunne uit-
legginge van dezen text, dat alhoewel volgens den h. Hier. (Ep. 13[?])
Godt met 10 verscheide namen in 't O. T. word uitgedrukt, de
h. Geest egter niet zonder reden twe namen onder alle in dit
gebod heeft uitgekoren, waarvan d'eerste 't wezen van Godt,
en de twede zijne uitwerkingen buiten zijne wezen, zijne wel-
dadigheden tot zijne schepzel ~~~~ betekent,
die twe namen ~~~~ van dat aanbiddelijke wezen, die
met een een aanleiding en beweegreden tot liefde zijn. Wij moe-
ten Godt beminnen, wezenshalven, omdat hij zo ene ver-
heve en heerlyke wezen is, omdat hij de Heer van alles is.
2. Wij moeten hem beminnen om zijne gaven, omdat hij onze
Godt is, die ons tot zijne volk, en kinderen verkoren, en
aangenomen, en met zijne weldaden verrijkt heeft.

Ene voorname aanleiding tot de liefde van eniges voorwerp
is omdat 't ons dierbaar, omdat 't ons heerlijk, omdat 't ons
schoon voorkomt, en uit dien hoofde beminnelijk. Om deze
reden dan drukt Gods geest door zulk ene woord Godt uit
als in het gebod gegeven word om Godt te minnen, waar-
door

door in de grondtale zijne over heerlijke wezen, zijne onbevalte-lijke schoonheden, die hij als opperheer, bron, en oorsprong aller goed bezit, bevat zijn: om ons zelfs daar door aan te leiden om dat dierbaar wezen te beminnen.

Maar leid de dierbare schoonheid van ene zake den mensch aan om de zelve te beminnen? 't voordeel, nut en profijt, dat ons enige wezen geeft, is gene mindere aan-leiding om het zelve te beminnen. Om deze reden steld de h. Geest Godt niet alleen voor als 't opperwezen of Jeho-vah, den Heer; maar ook als Elohim, den Godt, die ons tot zijne volk verkoren, tot zijne kinderen aangenomen, en bemind heeft, en door die liefde met ontelbare weldaden verrijkt heeft. Zodat na dat de h. Geest ons door 't woord van Heer, of opperwezen heeft opgewekt om te beminnen, nu door den naam van Godt, ik zeg, door zijne liefde of wel-dadigheid tot ons waarts ons aanzet om hem te beminnen, ut si in amando tardiores fuerimus, saltem amantem redamemus.

Terwijl dan Godt onze liefde vereischt, steld hij zig onder die benamingen voor, die ons zelfs aanleiden om hem te beminnen. Diliges Dnum Deum tuum

Maar gelijk de zedelijke deugden groot, en klijn kunnen zijn, en kunne trappen hebben, waar langs z' in top stij-geren, en groter en groter worden, zo gaat 't ook met de godlijke deugden, en wel met de verhevenste onder de zel-ve de liefde. Dat heilig minnevuur kan groot en klijn op 't outaar van onze herten branden. Die zoete toegeneigd-heid van de ziele kan meer en min zijn in ene redelijke schepzel. Edog alhoewel z' alle vrugten zijn van de godly-ke genade, men kan evenwel met alle zoorten van liefdes niet voldoen aan dit zoete gebod. Hoord dan A. T. de manier op dewelke Jesus bemind wil zijn. Gij zult (inquit) den Heer uwen Godt lief hebben uit gehele uwe herte, uit gehele uwe ziele, en uit alle uwe verstand

3° Quomodo diligendus?

Men kan uit enige spreekwijzen van 't oude verbond waarin ene deel van de bewoordinge is, die Godt gebruikt om de maat te stellen van onze liefde tot hem, ten mins-

ten enigzins vast stellen, hoe Godt wil bemind zijn.
Hij eischt onder anderen, uit ganscher herte, eene spreek-
wijs waardoor de Schriftuur afbeeld enen volkomen drift
waardoor men iemand aanhangt. Zo zeide de bode tot
David als hij wilde zeggen, dat gansch Israel Absalom
2. Reg. 15-13. aanhong: Toto corde universus Israel sequitur Absalom
Daarenboven eischt Godt gelijk 'er bij Luc. 10-27. staat
Ex oibs viribus, of als de Hebr. text volgens enen Latijn-
schen overzetter luid: Ex oi tuo valde, dat is, om 't van
woord tot woord te vertalen: Uit al uwe zeer; of beter en
verstaanbaarder: Zo zeer gij kunt. Dus drukte zig de
Gen. 31. oude Iacob uit als hij aan zijne vrouwe Rachel wilde zeggen
dat hij voor zijnen schoonvader met zo vele pogingen als
hij kon, gearbeid had: Nosti quod totis viribus meis ser-
vierim patri vestro. Zodat uit deze bewoordinge alleen
blijkt, dat Godt eischt, dat hij met ~~alle~~ enen volkomen drift
met alle mogelijke pogingen moet bemind worden.
Indien wij d' uitlegging der Vaderen over yder van
de hoedanigheden, waarmede Godt vereischt bemind te
vide Gerhardum in hunc Loc. zijn U. A. wilden voorstellen, U. A. zou moeten over-
tuigd zijn, dat zig yder al bezonder hierover uitdrukte
Iuist niet omdat deze woorden zo onverstaanbaar zijn,
maar om dat men met veles verscheide woorden kan uitdruk-
ken de grootste liefde, die Godt hier van enen mensche
vereischt.
Want, om de waarheid te zeggen, (gelijk verscheide
grote uitleggers spreken) godt wil alleen door deze
verscheide uitdrukkingen: van gehele uwe herte, gehele
uwe ziele &c. maar alleen te kennen geven, dat hij de groot-
ste en verhevenste liefde door dit gebod van den mensche
vorderd.
Men kan van deze waarheid genoegzaam overtuigd
zijn, indien men maar gelieft na te zien op alle plaatsen
van gods woord, daar dit gebod geschreven staat, en men
zal bevinden, dat ze meest alle verschillen in de hoeda-
nig-

righeden van de Liefde uit te drukken, dat d'ene plaats 2, d'andere 3, d'andere 4, en wel verscheide aanhaald. ene zekere teken, dat yder woord omtrent de zelve betekening heeft, en dat alleen verscheide woorden byeengevoegd worden om meer en meer uit te drukken de verhevenheid der Liefde, die Godt van ons vereischt.

vide Gerhard. pag. 343. in col. 2. in fine

Recapitulatio

Godt eischt dan van ons als en Wet, dat wij hem beminnen, i.e. ene toegeneigdheid van onze ziele, gene liefde in woorden alleen, maar die waarlijk door ene toeneijginge van onze herten tot hem bestaat. Ja hij is niet te vreden met ene klijne en geringe toegeneijgdheid, maar hij wil dat die liefde de grootste zij van alle liefdes die in onze herten zijn, dat zij daarover zegenpraald, dat wij hem boven al beminnen, en niets anders beminnen als om hem. Met ene woord hij eischt tot hem ene zegenpralende ene overheerschende Liefde. <u>Diligeo &c</u>

Applicatio

Zie daar A. F. ene uitlegging van dit verhevene gebod, ene uitlegging, die ons 2 verhevene waarheden leerd, 1mo dat 't ene hoofdpligt is Godt te beminnen, 2do dat dit gebod door gene Liefde tot Godt word voldaan, ten zij 't ene liefde is, die boven alle andere Liefdes gaat, en verhevender, en groter is als alle andere, en wel zo dat ze Godt doet zegenpralen in onze herten.

1mo Dat dit ene gebod is, dat wij verpligt zijn t'onderhouden, als 't eerste en voornaamste onder alle geboden getuigd ons zo wel 't ouder als Nieuwe verbond. Wij horen dit van daag in 't h. Ev., alwaar ene Pharise Jesus vraagde <u>Welke het grootste gebod was in de Wet</u>, en hier over van Jesus heel wel voldaan scheen, als Jesus hem antwoordde: <u>Gij zult den heer uwen Godt liefhebben &c dit is het grootste en eerste gebod.</u>

En inderdaad wij kunnen zo wijnig zonder dit gebod bestaan, als zonder Godsdienst. Immers zo getuigd dat grote Kerkligt, de h. Augus., als hij vaststeld, dat de grond van den helen Godsdienst de Liefde tot Godt is. "Non colitur (schreef deze Vader ep. 120. c. 18.) deus nisi amando. En in dien, aan den h. Hier.: Cultus ejus e nisi amor ejus. Alle Godsdienst zonder Liefde is niet

is niet anders als ene Lighaam zonder ziele, ene huis zonder fondament, ene boom zonder wortel &c.

Jo zelfs gene ene deugd is aan Godt aangenaam, indien ze niet wast op den wortel van de Liefde Gods. Alles hier mè bezield is aan Godt aangenaam; zonder deze deugd kan Godt niets behagen. Adde Caritatem, (Aug.) prosunt „oia, detrahe Caritatem, nihil prosunt cætera.„ Ut enim „multi arboris rami (ait Greg. hom. 27. in Ev.) ex una „radice prodeunt, sic multæ virtutes ex una Caritate ge„nerantur; nec habet aliquid viriditatis ramus boni operis „si ō manet in radice caritatis.„

Maar wat is het nodig de hh. Aug.s, Greg.s, en andere vaders aan te halen om U. A. deze waarheid in te boezemen, daar Paulus al zo kragtig en duidelijk van heeft ge-

1. Cor. 13-1. zeid: Al sprak ik al de taalen der menschen &c.

[redacted] Sed ne arbitreris te dulcissimo illi præcepto satis fecisse, dum exteriora signa amoris ostendis. De Liefde moet in 't herte zijn, anders is het maar ene geveinsdheid, umbra sine corpore, externa figura sine re ipsa. Indien de Liefde ene toebuiging, ene toegeneigdheid van de ziele is, zo moet ze in de ziele zijn; indien men Godt uit 't herte, uit de ziele en 't verstand moet beminnen, zo moet de liefde innerlijk in 't herte, in de ziele, en 't verstand zijn.

Non quod amoris formulas in Libris precarius im pro-bemus, neqûaqm, excitant ad amorem, sufflant flammam Sed tamen ō st ipsa amoris flamma.

Corde ergo amandum, idq summum et mxum mandatum

Sed quis ō stupeat dum illigit hoes in Eccla inveniri, qui putant posse sine ullo amore justificari hoem in sacro˚ pœnitentiæ? Quid? hoo ne pt, qui hoc mxum mandatum negligit, quod Jesus ipse primum oium dixit, justus ex in-

1. Cor. 16-22 justo fieri? Frustra ne Paulus: Qui ō diligit Dnm nos-

1. Jo. 3-14. trum J. C. anathema sit? Frustra Joes: qui ō diligit manet in morte?

Immo adhuc Longius procedunt hoes illi, qui volunt videri magistri in Israel. Præceptum illud amoris ubiq illiminant, nec opus ee inquiunt, ut quis Deum in hac vita amet

amet. Vide Parallele de la doctrine des payens avec celle des Jesuites &c pag. 43.

No:n! A. J. Jesus leerd ons: Diliges Dnm Deum tuum, hij steld 't ons voor als ene gebod, als 't eerste, en het grootste.

2do Sed ne arbitreris te satisfecisse huic mandato dum vel minimi amoris igniculus in corde vestro e. Ex toto corde &c diligendus Deus i. e. amor Dei dbt praedominari, superare oes alios amores, i. e. nihil praeter Deum, aut nisi propter Deum, diligendum, imo si honor, si bona, si pater, si mater, si infantes, et quidquid carum e conservandum, deserendum, pp Deum, nec momento deliberandum. Amor Dei necesse e ut triumphet. Qui o renuntiat oibs quae possidet, o pt meus ee discipulus. Qui amat patrem, aut matrem plus qm me, o e me dignus &c Si quis venit ad me, et o odit patrem suum, et matrem, et uxorem, et filios, et fratres, et sorores, adhuc autem et aam suam, o pt meus esse discipulus. Luc. 14-33. Matt 10-37. Luc. 14-26.

S. Aug. Ep. 89. ad Hilarium: „Fieri pt ut dicatur „Christiano ab aliqua potestate, aut Christianus o eris, „aut si in hoc permanere volueris, domum possessiones o „habebis. Hic dimittat potius propter Chm, quam pp „hoc Chm."

S. Bern. de dilig. Deo C. 1. „Modus diligendi Deum „e amare sine modo."

Hoc est Maximum, et primum mandatum? Dominica 17
Matt. 22. v. 38. Pentecostes
1755. 66.

Groot voorwaar was wel eer het geluk van de koninginne Saba, volgens dat de Schrift meld 3. Reg. 10., dat zij den wijzen Salomon mogt hooren spreeken, en onderrvragen. Dog veel grooter is geweest het geluk der genen, die den heiland J. C. hebben mogen hooren, en ondervragen; en de reden is, gelijk Chs zelf betuigd hier van spreekende, omdat hij meer dan Salomon is. Zoo dat, hoe veel Chs meer dan Salomon is, des te grooter ook is geweest het geluk der genen, die hem hebben mogen hooren, en ondervragen. Chs rekende dit geluk zoo groot voor zijne discipelen, dat hij zeide: Beati... Matt. 12-42. Luc. 10-23.

Een van die gelukkigen is onder anderen ook geweest de Wetgeleerde van 't heed. h. Ev., die het geluk had van den genen, die meer dan Salomon is, te mogen vragen: Meester, w is het groot (i. e. het eerste, of allergrootste) gebod in de Wet?

Hadden wij er kunnen tegenwoordig zijn, toen die Wetgeleerde zulks vraagde, met wat eene oplettendheid, en verlangen zouden wij het andwoord van Chs niet afgewagt hebben, voornam op zulk een tijde, wanneer er eene groote twist, en verschil was onder de geleerden wegens den zin van die Wet door Godt gegeeven Deutr. 6.? Onder de geleerde Joden waren er die de Wet der Besnijdenisse voor het grootste gebod der Wet aanzagen; anderen agten de Wet der Offerhanden de voornaamste te wezen; anderen hielden het gebod van het Paaschfeest te vieren voor het grootste; anderen weer wat anders.

Dog heel anders, veel wijzer leerde Chs, de Wetgever zelf, den Wetgeleerden, en ons alle w de zin, en de geest is van de Wet. Gij zult (zeide hij) den heer uwen Gode liefhebben uit geheel uw herte, uit geheel uwe ziele, en uit al uw verstand. Dit is het grootste en eerste gebod

Propositio

de meening is vooralsnu alleen met U. A. aan te merken, hoe wel te regt dit gebod het Grootste genoemd word Attendite

De heere Chs van den Wetgeleerden gevraagd: Mees-
ter, w is het groot, of grootste gebod in de Wet? ant-
woordde: gij zult &c dit is het grootste, en eerste
gebod. 't is het grootste gebod uit verscheide hoofden
En wel 1o. om derzelfs Noodzakelijkheid. 1.
Daarom word 't ons boven alle dingen zonderling aan-
bevolen 2. zonder haar werken wij niets uit verdiens-
tig ter zaligheid, dewijl de liefde het beweegrad is van
alle werken, die wij ter zaligheid moeten verrigten.
3. Zonder haar zijn de grootste gaaven, en deftigste hel-
dendaaden van geene baat ter zaligheid: Nog het spreken
van taalen der menschen, en der Engelen, nog de gaaf van
prophetie, nog de kennis der verborgendheden, en alle
wetenschap, nog een geloof zo groot dat het bergen
kan verzetten, nog het uitdeelen der goederen tot spijse
der armen, nog het overgeeven van zijn lighaam om te
branden, indien men de liefde niet heeft, zal ons niet
baaten volgens d'uitdrukkelijke leere van den Apostel
1. Cor. 13. 4. zonder dit gebod dan t'onderhouden kan
niemand zalig worden, niemand word van deze ver-
1. Cor. 16-22 pligtinge uitgenomen, Zoowie niet bemind (ait aplus)
^ En d'ap. Joes: die niet bemind blijft in de dood 1. C. 3-14. die zij vervloekt. ^ Niets is'er dan noodzakelijker als der
deze liefde, niets noodzakelijker dan het gebod der liefde
het w wij dierhalven te regt zeggen dat het grootste
is om derzelfs Noodzakelijkheid.

2o. Dit gebod der liefde is het grootste om
derzelfs Uitgestrektheid. 1. het strekt zig uit tot
alle persoonen, niemand is'er van uitgenomen. Andere
geboden kunnen van sommigen somtijds niet werkelijk
of daadelijk onderhouden worden: een arme, en geheel
behoeftige kan geene aalmoessen geeven: een beroerde
zieke, en bedlegerige kan niet te kerk koomen &c
Maar van 't gebod der liefde word noit iemand uitge-
zonderd 2. Het strekt zig uit tot alle tijden: het is zoo
oud als het redelijk schepsel, en zal altijd zijne verplig-
1. Cor. 13-8 ting blijven: de liefde zal noit einde neemen, ait aplus,
nog ook niet haare verpligting: geen deeltje van ons le-
ven, hoe gering het ook mag weezen, mag'er ledig zijn
van deze liefde: Bemin Gode uw leeven lang, is't
Eccli. 13-18. bevel van den H. Geest. 3. en dus strekt haare verplig-
ting zig uit tot alle plaatsen en alle zaaken; want
het gebod van Gode lief te hebben uit geheel ons hert
uit geheel onze ziele, uit al ons verstand en uit alle
onze

onze kragten, laat niets in onze ziele, en lighaam, en in derzelve kragten over, waarmede wij hem niet moeten lief hebben. Ja al wat wij buiten godt lief mogen # als ouders kunne kinderen, deeze kunne ouders, hebben, dat zelfs moet om godt bemind worden. Want „hij bemind ú te weinig (zei wel eer de grôte voorstaan„der der goddelijke liefde de h. Augs.) die nevens ú iet Conf. 10. c. 29. „bemind, het géne hij niet om ú bemind # De liefde dan # von deeze zegd daerom Chs in t Ev. „hij is mij niet waardig, hij kan mijne discipel niet wezen. en derzelfe gebod is het Grootste in Uitgestrektheid en 3°. ook het grootste in Vrugtbaarheid.

De liefde is de wortel, zij is de moeder van alle deugden: „want gelyk vele takken van eenen boom uit éénen wortel voord„kómen, alzoo (S. Greg.) worden ook vele deugden uit ééne 3. greg. hom 27. in Ev. vide Brev: partem estiv: p. 506. „liefde voordgebragt; en blijft de tak van eenig goed werk „niet vast staan in de wortel van de liefde, zoo kan ze geene „groenheid hebben. Zoo zijn dan, zegd dien h. vader, de geboden Gods „vele, en ook één gebod in zig zelven; vele uit hoofde van „de verscheiden werken, die 'er bevólen worden, en maar „één omdat zij maar éénen wortel hebben, nam de liefde. Niets is 'er dan vrugtbaarder dan deze wortel, uit # alle geboden, deugden, en goede werken voordvloejen, en uit dien hoofde niets is 'er zoo groot dan de liefde gods, en het gebod derzelve. Het gebod der liefde is dan het grootste om derzelfe vrugtbaarheid. Daarenbóven ook 4°. om derzelfe kragtig uitwerksel

de liefde brengt te weeg dat godt alleen de heerschappij over het hert heeft, en de mensch met zijnen godt vereenigd worde. Een werk dat alle magt te boven gaat, en alleen van de liefde kan worden uitgewerkt. 2. Zij maakt d' Engelen en menschen waarlijk groot, en des te grôter hoe zij meer van hare volheid mededeelen. De grootheid van een lighaam word naar de voetmaat uitgemeten, die der zielen en onlighamelijke schepzelen naar de liefde, zooals voor ons bemerkt heeft de h. vader Bern. Zonder haar is Cant. Serm. 27 men niet alleen een geringe, niet alleen een luidende schel, en klinkend metaal, maar ook een niet, en met haar is men groot, en heeft men alles. Wat is 'er grôter dan een kind gods? En dit word men door de liefde: Al die bemind (zeit Joes) is 1. Joes. 4-7. uit godt gebóren. 3. door haar word men rijk, zoo als 't de Ber. hic pulere. Heiland zeide aan den Engel der kerke van Laodicië Ik râde u dat gij goud van mij koopt, dat door het vuur Apoc. 3-18 gezuiverd is, opdat gij rijk moogt worden: daarbij

# of zonder dit goud was hij

zonder deze # liefde elendig, jammerlijk, arm, blind,
en naakt ~~was~~; maar van alle deze onheilen zou hem te
gelijk 't goud der liefde verlossen. Wat is de liefde dan niet krag-
tig in haare werkinge; en wel waardig dat zij onder alle
deugden, zoowel als het gebod dat haar beveeld, de
grootste genoemd werde?

5º. Het gebod van godt lief te hebben word
het grootste genoemd om des zelfs Algenoegzaamh[eid]
mits hij heilig is in dit leeven, en eewig gelukkig zal
zijn in 't toekoomende leven, die dit gebod der liefde
onderhoud gelijk het behoord: want, gelijk wij reeds
bemerkt hebben, het gebod der liefde behelsd alle
andere geboden; zij brengt alle deugden voord als
een vrugtbaare moeder; in diervoegen dat zo wie dit
gebod der liefde Gods boven al wel onderhoud, alle
andere geboden ook naar behooren zal onderhouden.
dit deed den Apostel besluiten, dat de liefde is de
Rom. 13-10 vervulling van de Wet. Hier van die bekende sprea-
In 1. Joh. 4. tr. 7. ken van den h. Aug. Dilige, et fac quod vis. Van dien
N. 6. 8. „wortel kan niets dan goed koomen. Goddeloos te zijn
„en de liefde te hebben, kan niet saamen staan. de
liefde is dan genoegzaam, het onderhouden van haar
gebod alleen genoeg ter zaligheid. Wat deugd, wat
gebod is'er behalven dit daar zulks van gezeid kan
worden? Zo dan de liefde, en het gebod van godt lief
te hebben is het grootste uit hoofde van des zelfs
algenoegzaamheid, en ook eindelijk ten

6º. van wegens des zelfs bestendige duur-
zaamheid. D'andere goddelijke deugden geloof
en hoop, en veele andere zedelijke deugden, en ook der zelve ver-
pligting zullen niet altoos duuren. Maar van de liefde
en der zelve verpligtinge zegd d'Apostel: de liefde
1. Cor. 13-8. zal noit einde neemen. het geloof zal'er niet meer
noodig zijn wanneer wij het voorwerp van ons geloove
zullen beschouwen, en godt zullen zien gelijk hij is.
de hoop zal een einde hebben, als wij de verhoopte goe-
deren zullen bezitten, en godt onze loon groot boven
maaten zullen genieten in den himel. d'ootmoedig-
heid, geduldigheid, versterving, boetvaardigheid &
zullen dan geene plaats meer hebben. Maar de liefde
gelijk zij hier in dit leven noit moet afgebroken wor-
den, zoo zal z'ook in 't andere noit einde neemen mits wij

wij Godt, 't oneindige en opperste goed, daar altijd aanschouwen, aanschouwende zonder ophouden ~~zullen~~ op 't volmaakste uit geheel ons herte, uit geheel onze ziele, uit al ons verstand, en uit alle onze kragten zullen lief hebben. Zoodan de liefde, en der zelve gebod is het grootste onder alle de geboden ook om des zelfs bestendige duurzaamheid.

Niet zonder reden heeft dan de Heiland J.C. het gebod van Godt lief te hebben genoemd het grootste van alle de geboden, vermids'er niets 1°. noodzakelijker, niets 2°. uitgestrekter, niets 3°. vrugtbaarder, niets 4°. kragtiger in uitwerksel, niets 5°. genoegzamer, niets 6°. duurzamer is dan Godt lief te hebben.

En hier uit moeten wij deze gevolgen trekken:

1°. Is het gebod van Godt lief te hebben het grootste van alle de geboden? zoo zijn dan de zonden, die tegen de liefde Gods bedreven worden, de grootste van alle zonden. Men kan dan voor Gods oogen een grote zondaar zijn met hem niet boven al lief te hebben, schoon men in d'oogen van anderen, of ook van zig zelven nog al wat schijnt te wezen om dat men d'andere geboden uiterlijk onderhoud. || Des moet ons dit terdeeg op ons hert doen letten, en doen onderzoeken door wat liefde wij gedreven worden, uit wat grond onze werken voordkomen; want een van beide, of wel de liefde Gods, of wel onze eige liefde en van de wereld, moet'er het beweegrad van wezen. Godt behoede ons voor het laatste, en doe ons door zijne liefde in alles gedreven worden!

|| Exemplo sit o vestitus veste nuptiali, qui à solo rege talis deprehendebatur.

2°. Is het gebod van Godt lief te hebben het grootste der geboden? hoe kan dan een redelijk mensch zig laten voorstaan, dat hij met Godt kan verzoend, en geregtvaardigd worden zonder ten minsten te beginnen Godt boven al lief te hebben.? Blijft hij niet een grote zondaar zoolang hij dit gebod niet onderhoud? hoe kan hij dan tegelijk en een grote zondaar, en geregtvaardigde wezen? Is hij, volgens den h. Joes, niet dood? hoe kan hij dan tegelijk leven? Is hij een vijand van Godt? hoe kan hij dan tegelijk zijne vriend wezen? Des dat ons dit dan ook doe besluiten; dat de vrees van d'ongemakken, en straffen der zonde, ook zelfs de enkele vrees der helle niet genoegzaam is om

Conc. Trid. Sess. 6. Cap. 6.

met Godt verzoend te worden in 't Sacr. van Penitentie maar dat in eenen zondaar ten minsten plaats moet hebben het gêne het Concilie van Trenten vereischt van de bejaarde dooplingen, nam dat zij ten minsten godt als den bron van alle regtvaardigheid beginnen te beminnen.

3°. Is het gebod van godt lief te hebben het grootste van alle de geboden? hoe zullen wij ons zelven dan niet benaarstigen om ons op 't onderhouden van dit gebod toe te leggen? om dikwils ons zelven daar omtrent t' onderzoeken? om menigmaals de liefde Godts in onze herten op te wekken? (tragten) om ons hert van tijd tot tijd meer en meer van de schepzelen af te trekken, opdat het zig daaraan niet hegte? om altoos meer en meer tragten te vorderen in de liefde, om het grootste gebod in de wet volmaakter t' onderhouden! O! wat kragtige beweegredenen zijn hier toe niet de bijgebragte punten, uit dewelke wij de grootheid van dit gebod boven alle d'andere hebben vastgesteld? 1. Is het gebod van godt lief te hebben het Noodzakelijkste? wie kan het nalaten, en hopen zalig te worden? 2. Is het 't grootste in uitgestrektheit wie, waar, wanneer kan 'er zig een redelijk schepzel van ontrekken? 3. Is het 't grootste in vrugtbaarheid? wie agt het niet zijn uiterste best waardig om te bezitten zoo eenen vrugtbaaren en kostelijken boom die zoo menige, zoo noodzaakelijke, zulke uitmuntende vrugten draagt? 4. Is de liefde zoo kragtig in haar uitwerkzel! o! wat kunnen wij wenschen het gêne hier bij te gelijken is? een kind van godt te zijn, met godt vereenigt, en een met hem te worden? wekt immers liefde 5. Is deze schat alleen genoeg? wie zou niet vlijtig zijn om dien te bekomen waardoor alleen men d' eeuwige goederen kan koopen, en beërven? 6. Zal de liefde altoos duren? wie agte zig niet gelukkig hier op aarde te mogen beginnen het gêne in eeuwigheid onze onuitsprekelijke voldoening zal wezen?

Conclusio

Wel aan dan A. T. &c dat alle uwe dingen met liefde geschieden. ten dien einde, zeggen wij met den Heil. Paulus: 't zij dat gij eet, 't zij dat gij drinkt &c en wederom: Al wat gij doet, 't zij in woord of

1. Cor. 16-14
c. 10-31
col. 3-17

of in werken, doet het alles in den naame &c.
zoo zullen wij volbrengen het einde waartoe wij
geschapen zijn, nam. om Godt te beminnen, hier
in den tyde, en naamals in alle eeuwigheid. Amen.

Hoc est maximum et Primum mandatum? Matt. 22. v. 38.

Dominica 17 Pentecostes 1751. 64.

Hoort, O Israël, naar de bevêlen des lêvens, en leent uwe ooren om de wijsheid te lêeren kennen, riep wel eer de prophêet Baruch 3. 9 om Israëls ~~tot~~ aandagt op te wekken, tot het gêne hij aan hen van Gods wêgen zoude zeggen.

Het zelve roepen wij hêden om U. A. op te wekken, niet enkelijk tot het gêne wij U. uit Gods nâme zullen voordrâgen, maar wel veel meer tot het gêne Baruchs Heer en Godt, de Heiland J. C. tot antwoord heeft gegêven op die zeer gewigtige vrâge door den Wetgeleerden aan hem voorgesteld. Meester, (zei dêze) wat is het groot gebod in de Wet? een vraag waar over de gevoelens onder de Jôden heel verdeeld wâren, stellende d'een het gêbod der offerhanden, d'ander wêderom een ander punt van de Wet voor het voornaamste.

Wat hierop de Heiland? zwijgt hij? zulks verdiende de Wetgeleerde wel, indien hij (gelijk 't wel waarschijnlijk is) dêze vraag aan den Zaligm. maar dêde om hem te verstrikken. doch tot onzer aller onderregting, en voordeel was de vraag te gewigtig om onbeantwoord te lâten. Des hoort, O Israël, naar de bevêlen &c. Gij zult (antwoordde Jesus den Wetgeleerden) den Heer uwen Godt lief hebben uit geheel uw hert, &c. dit is het grootste en 't eerste gebod. Het twêde van den evenaasten lief te hebben (voegde de Heiland 'er bij) is gelijk aan 't eerste; maar nogtans zoo dat het gêbod van de Liefde Gods het eerste in voorrang, het grootste in gewigt blijft bôven het twêde.

Zie daar de voornaamste bevêlen des lêvens uit den mond des Goddelijken Wetgêvers ~~[illegible]~~ J. C. Leent dan uwe ooren om de wijsheid uit dit antwoord des Zaligm. aan den Wetgeleerden nog nâder te leeren kennen, naam. hoe wel te regt de Heiland dit gêbod van Godt lief te hebben noemd het grootste en 't eerste gebod. &c. om U. A. voor als nu niet lang op te houden. Leent alleen uwe ooren ~~om~~ om van daag te leeren, hoe wel te regt dit gebod het eerste genoemd word. Attendite

Propositio

Gelijk het gebod van den Heer onzen Godt lief te hebben
uit geheel ons hert, uit en d' eerste plaats bekleed in d' orde
en rang der 10 geboden, zoo heeft 't ook uit verscheide hoofden
volgens des zelfs eigenschappen den voorrang en eerste plaats
onder alle de geboden. En wel

1º om des zelfs **Oudheid**. dit gebod is zoo oud als de wereld
zelf. Zoohaast 'er de mensch, ja zoohaast 'er redelijke schep-
zelen, d' Engelen zijn geweest, wierd hen geboden zig tot
Godt te keeren, en hem lief te hebben. En schoon dit gebod
met geene woorden wierd aangekundigd, nog op tafelen en
papieren wierd voorgeschreven, de wet, en het ligt der
natures, aan het redelijke schepzel ingeprent, toonde, en leerd
aan het zelve den gever, den onderhouder, en verrijker van
zijne weezen, ik zeg, zijnen Godt, 't opperste goed, ook boven
alles lief te hebben. 't is dan niet alleen na des heilands
komste dat dit bevel eerst is bekend geworden. Neen maa
het gene 't Ev. den Chnen beveeld, had Godt de Heer d' Eng-
len, en den mensche al geboden in hunne scheppinge, en
naderhand den Joden menigmaal herhaald. Zodat het ge-
bod van Godt lief te hebben onder alle geboden den voor-
rang heeft, en 't eerste is in **Oudheid**, en

2º ook in **Waardigheid**. 1. Omdat het gebod van
Godt lief te hebben regelregt, en onmiddelijk op Godt zelf
ziet, het waardigste voorwerp dat 'er weezen kan. Andere
geboden zien ook wel op Godt, maar niet zoo regelregt, en
onmiddelijk. Men bemind den evenaasten, men doet hem
niet aan het gene de wet van Godt verbied, men bewijst hem
de liefdes pligten die Godt ons gebied, en men doet dit alles
om Godt, en dus word die liefde ook tot Godt gestuurd,
maar niet regelregt, niet onmiddelijk, d' evenaaste komt
'er tussen beiden. Wederom, men vierd des Heeren Sabbat-
dagen, men heiligd zijne feestdagen, men doet het om Godt
en zoo ziet die onderhouding op Godt, maar niet regelregt,
niet onmiddelijk, de Sabbatdag komt 'er tussen beiden.
Maar merkt men de liefde aan, die ons door 't eerste gebod
bevolen word, wien is 't dien zij ten eerste beoogd? 't is God
zelf, dat oneindig waardig voorwerp, dat in des zelfs waar-
digheid van geene schepselen kan begrepen worden. 't is
uit dien hoofde dat de liefde genoemd word een Godlijke deugd

deugd. En alhoewel het geloof, en de hoop den zelven naam
van godlijke deugden dragen; alhoewel het gebod van te
hoopen, en te gelooven, ook onmiddelijk op godt ziet, de liefde
nogtans, volgens den Apostel, heeft den voorrang, is de voor- 1. Cor. 13-13.
naamste van de drie godlijke deugden. En geen wonder; want
2° de liefde is ook 't einde, en oogwit van alle andere geboden.
Nu 't einde, en 't oogwit waarom men iets doet is veel waardiger
als de middelen; die men gebruikt om tot die zaak te komen.
Bij v. B. de gezondheid is een veel waardiger zaak, als de ge-
neesmiddelen, en het gebruik der zelve om de gezondheid te
bekomen. Zoo is de liefde Gods, en het gebod der zelve veel
waardiger dan alle andere deugden, en geboden. Alle andere
geboden worden ons gegeven, en geheel 't einde van ons leven,
en van onze werken moet zijn (volg. den h. Thom. van Aquin.) q. 44. a. 1.
om met godt vereenigd te zijn, nu dit geschied door de
liefde, en vervolgens is de liefde 't einde van alle andere
geboden. Het einde dog des gebods (ait Aplus) is de liefde 1. Tim. 1-5
uit een zuiver herte, uit een goed gemoed, en uit een ongeveinsde
de gelove. ^ En vervolgens zoo is het gebod der liefde,
als 't einde van alle de geboden, 't eerste in Waardigheid.
3° ook 't eerste in Uitmuntendheid, en dat om de
voortreffelijke eigendommen die de liefde Gods bezit in
haar eige zelve. 1. De liefde Gods is 't eige merkteken
van het N. T., gelijk de slaafelijke vrees die van 't Oude.
2. De liefde Gods gaat alle andere gaven, alle andere
deugden in dierbaarheid te boven. gelijk het goud uitmunt
onder de bergstoffen; het vuur onder de hoofdstoffen;
de zon onder de hemelligten; zoo munt de liefde boven
alle andere deugden uit. De liefde mag men, gelijk van
wegens haare waardigheid, alzoo ook van wegens haare uit-
muntendheid, met den Apostel zeggen, is de voornaamste
van deze. Zij is een allerzuiverste blinkend goud, waar
voor men hemelsche eewigdurende goederen koopt, een goud
door 't vuur gezuiverd, het geene de verheerlijkte Heiland
den Engel der kerke van Laodicie aanraadde van hem te Apoc. 3-18.
koopen: Zij is een hemels vuur, waar door het gemoed word
ontvlamd; welkers kragt en vlam veele wateren niet kun- Cant. 8-7.
nen uitblusschen: De liefde is een zon, die aan alle andere
deugden haaren luister geeft, gelijk die lighamelijke
fakkel aan de wereld, mane, en verdere planeten: Zij
versierd alle deugden, zij bestierd alle deugden, zij be-

^ En de h. Augs. af wat Moses, de Prophiten, en alle de godlijke Schriften ons aanbeveelen komt uit op dit gebod van liefde. L. 1. q. q. Ex. q. 33. L. de perfect. just. C. 5.

beheerscht alle deugden; is zij'er by, zy geeft die hare schoonheid, is zij'er afwezig van, zoo verliezen zy haren luister waardoor zij Godsoogen tot haar trekken; ja zonder de liefde
1. Cor. 13-2. zijn alle andere deugden niets, zoo d' Apostel leerd. En diensvolgens gelijk de liefde d'eerste is in uitmuntendheid onder alle deugden, zoo is ook het gebod der Liefde onder alle andere geboden 't eerste in uitmuntendheid, en

4°. ook 't eerste in Regtvaardigheid. De Regtvaardigheid is, gelijk U. G. weet, een altijddurende en bestendige genegendheid om een ijder te geven het geen hem toekomt. Is dit regtvaardig tenopzigt van de schepselen? hoe veel te meer ten opzigt van Godt? Nu't is de Liefde tot Godt uit geheel onz herte, uit &c die alleen aan Godt geeft het gene Godt toekomt. 't is die liefde die Godt steld boven alle zaken, en aan hem geeft den voorrang, dien hij boven alle andere dingen hebben moet. Zonder zulkeene liefde blijven wij altijd onregtvaardig tenopzigt van Godt, omdat wij hem niet geven het geene wij hem schuldig zijn. Gelijk 'er dan niets regtvaardiger is als Godt te beminnen, zoo is 'er niets regtvaardiger dan de Liefde die dit alleen volbrengt, en volbrengt in alle delen. Zoo is dan ook het gebod, dat ons tot de Liefde verpligt waarlijk 't eerste in Regtvaardigheid, gelijk het verder, em

5°. ook 't eerste is in 't Inzigt van Godt den Here als Schepper, als Verlosser, en als Wetgever 1. Het gebod der liefde is 't eerste in 't Inzigt of de meininge van Godt als Schepper; want waar toe heeft Godt ons geschapen? waartoe onseene ziel gegeven naar zijn beeld en gelijkenis? waar toe voor ons alles gemaakt en geschapen? dan opdat wij Godt den Schepper kennende, en de weldaden, aan ons bewezen overwegende daardoor zouden getrokken worden om hem onzen Schepper ook Lief te hebben? 2. ook is het gebod der Liefde 't eerste in 't Inzigt of de meininge van Godt als Verlosser: want waartoe heeft Godt ons eerst bemind, met ons zoo genadig, zoo oneindig een weldaad der verlossinge te vergunnen, dan opdat onze herten met den h. Joannes ontstoken van wederliefde zouden zeggen: Laat ons dan Godt
1. Joa. 3-19. lief hebben nadien hij ons eerst heeft lief gehad. 3. Eindelijk het gebod der Liefde is 't eerste in 't Inzigt of de meininge van Godt als Wetgever; want, gelijk wij zoo even zeiden, 't einde van alle de geboden is de Liefde. Ja volgens den h. Augustinus Godt gebied niet anders dan de liefde, en verbied niet dan de begeerlijkheid. En vervolgens zoo is de Liefde d'eerste in 't

't inzigt van Godt als onzen Schepper, als onzen Verlosser,
en onzen Wetgever, en uit dien hoofde is 't gebod der Liefde
ook 't eerste in 't Inzigt van Godt, en eindelijk en
6.° ook 't eerste in onze Werkinge; want gelijk de ziel omtrent
ons lighaam, en 't hert omtrent de lêdemâten, d' eerste oorzaak is van 't lêvens en bewêgingen onzer Lêden. zoo is ook
de Liefde 't eerste beweegrad van alle onze geestelijke, en
bovennatuurlijke Gôde aangenâme werken. Zonder Liefde
zijn wij dood. Die zijnen broeder niet bemind (zeit Joes) blijft 1. Joes. 3-14
in de dood. Hoe veel te meer dan die Godt niet bemind, die
oneindig waardiger is dan onze broeder? Maar zoo haast
wij de liefde Gods in ons hebben, beginnen wij te lêven, ons
te bewêgen, en heilzaam te werken. Die liefde dringt ons
aan tot 't onderhouden van alle d' andere gebôden, zoo verre
dat al wat wij zijn, al wat wij hebben, al wat wij kunnen,
al wat wij sprêken, al wat wij doen, wij dit alles, volgens 1. Cor. 10-31
de vermâning van den Apostel, doen ter eere, en dankzegging van Godt, en gelijk de zelve Apostel wederom zeit dat Col. 3-17. 1. Cor. 16-14
alle onze dingen met liefde geschieden. Des dan is de Liefde
Gods d' eerste in Werkinge? zoo ook het gebod, dat ons tot
't oeffenen van 't eerste beweegrad der zâligmâkende werken
aanzet, moet 't eerste uit dien hoofde geheten worden.

Zoo is dan dit gebod: Gij zult den Heer uwen Godt &c.
te regt van den Heiland J. C. het eerste genoemd. 't is
't eerste 1.° in Oudheid, 2.° Waardigheid 3.° Uitmuntendheid 4.° Regtvaardigheid 5.° in 't inzigt van Godt, en
6.° 't eerste in onze Werkinge.

Dit zoo zijnde hoe zeer behooren wij dan ook ~~niet~~ bezorgd
te wêzen dat dit gêbod, 't eerste uit zoo vêle hoofden, ook
d' eerste plaats hebbe 1 in onze herten 2. in onze inzigten,
3. in onze gedagten, 4. in onze woorden, en 5. in onze werken?

1. Dat de Liefde Gods bekleede d' eerste plaats in onze
herten in gebied en heerschappye. Dat zij 't oppergebied voere
over alle de kragten onzer ziele, en der zelve driften. Dat
zij 't oppergebied voere over alle onze zinnen, over onze oogen,
ooren, mond, handen &c. en alle onze lêdematen om die
te gebruiken tot werktuigen der regtvaardigheid.

2. De Liefde Gods zij 't eerste beweegrad van alle onze
inzigten en betragtingen. Godt die 't eerste voorwerp der
zelve is, zij ook 't inzigt van al ons doen, en lâten, in dier
voegen dat het zij wij eeten, het zij wij drinken, het zij wij iet
anders doen, wij alles doen in liefde, en ter eere Gods. ut sup.

3. Die zelve Liefde heersche ook 't eerste in onze gedagten
'tzij wij nâ de rust gaan, 'tzij wij opstaan, 'tzij wij zitten in huis
'tzij wij uit of ingaan om eenig werk te verrigten. Zoo wilde
Godt dat de Jôden zelf dit gebod der Liefde zouden onder-
Deut. 6-5... houden, hoe veel te meer dan wij Chnen? Deze woorden
zei Moses uit Gods nâme tot Israël, nâ dat hij hen eerst
gezeid had, Gij zult den Heer uwen Godt lief hebben uit...
Deze woorden (zei dar Moses) die ik u heden beveel, zullen
wezen in uwe herte... Gij zult z' overwêgen als gij zit in uwe
huis, als gij wandeld over weg, en als gij slâpen gaat en
opstaat. En gij zult ze binden als een têken aan uwen hand
zij zullen zijn en bewêgen tussen uwe ôgen. Gij zult z' ook
schrijven, op de stijlen en de deuren van uw huis. Het zelve
beveeld Godt ons Chnen, die het gebod van Liefde nog al
zooveel raakt, dan wel de Jôden. En diensvolgens moet de
Liefde altoos bij ons in onze gedagten bôven drijven.

4. Zij moet ook bôven zweven in onze woorden. ons werk
moet zijn ons bezig te houden met de dingen, die onzen Godt
aangaan. Dus gebood Godt den Jôden, zelf die woorden van
het Liefdes gebod hunne kinderen in te prenten. hoe veel
te meer dan ons Chnen?

5. En waar toe tog dit alles? dan op dat wij de Liefde
ook zouden toonen door onze werken, en dat die Liefde
1. Cor. 10-31 zig zoo verre uitstrekke, dat 'tzij wij eeten, 'tzij wij drin-
ken, 'tzij wij iet anders doen, wij dat alles doen ter eere
Gods, met een woord dat alles in Liefde geschiede.

Zoo dat is het gebod der Liefde het eerste onder alle geboden
de Liefde ook d' eerste plaats hebbe 1. in onze herten, 2. in
onze inzigten, 3. in onze gedagten, 4. in onze woorden, en 5. in
onze werken.

De beweegrêdenen die ons daar toe aanzetten, zijn d' eigen-
schappen van de Liefde zelf, om dat wij zeiden dat het gebod
der Liefde van den Heiland 't eerste geheeten word. de zeiden
den wij 1° dat het gebod der Liefde 't eerste is in Oudheid!
wat agting brengt het daar door voor zig zelve mede!

2°. Is het 't eerste in Waardigheid, Godt zelf
onmiddelijk tot zijn voorwerp hebbende, en 't einde zijnde
van alle andere gebôden? hoe kan dan een Chen dat gebod
verzuimen dat onmiddelijk Godt zelf raakt, en waarop alle
andere gebôden doelen?

3°. Is het gebod des Liefde 't eerste in uitmuntendheid

heid? Wat brengt dan deze naam, en 't géne daardoor beduid word, ~~maar~~ een uitlokking met zig méde om tot 't onderhouden van zulk een bêvel getrokken te worden?

4º. Is het 't eerste in Regtvaardigheid? wie zou dan zijnen Gode onregtvaardig kunnen handelen, en hem weigeren het géne hem toekômt uit zoo vele hoofden?

5º. Is het 't eerste in meininge en inzigt van Godt onzen Schepper, Verlosser, en Wetgêver? en zou het dan ook niet 't eerste zijn, in onze inzigten, en betragtingen van ons zijne Schepzelen, vrijgekogtenen, en Onderdânen?

6º. Eindelyk zeiden wij dat de Liefde is 't eerste beweegrad onzer werken? ~~zyn~~ dat wij zonder de zelve dood zijn? en zou zij dan ook niet 't eerste onzer betragtingen zijn om te lêven, en zulke lévens werken te doen, waardoor wij die heerlyke, die altijd durende ~~liefde~~ vreugdes kunnen winnen, die weggeleid is voor die Godt lief hebben?

Wel aan dan A. L. &c.

1764.

in Smo Sacro

prima Quaestioni

uit den Christ:

vader in haesi

Diliges proximum tuum sicut te ipsum
Matt. 22. v. 39.

Dominica 17. Pentecostes 1753

Godt, die eertyds met Israel een verbond had gesloten, had dat slafelyk volk met een gansche menigte van wetten bezwaard. Ontallyk schier waren de geboden die hy hen had opgelegt, en die hy hen verpligte t'onderhouden onder bedreiginge van grote straffen, hy vloekte zelfs door zynen dienaar Moises de genen die alle deze geboden niet zouden onderhouden: Vervloekt zy hy die niet vast blyft by de woorden dezer wet, en de zelve niet volbrengt met de werken. 't was deze last, die voor dat slafelyk volk, hoe zeer ook door beloften gestaafd, gansch onverdragelyk was. Petrus getuigd 'er van, dat 't een jok was.. 'tw nog onze vaders, nog wy hebben kunnen dragen. Deut. 27-26 Act. 15-10

Van dezen zwaren last heeft Jesus ons ten laaste verlost als hy volgens Zacharias prophetiesch gezang als een opgaande zon, ons is komen beschynen van boven, als hy door zyn bloed dat slafelyk verbond vervuld, en op 't kruis heeft uitgewist, gevende voor 't zelve ons een korte en verdragelyke wet in 't Ev., die wy niet door slafelyken dwang, maar uit liefde zouden onderhouden. Luc. 1-78

Men hoeft niet ver te gaan, om de geboden van deze Wet te weten.. Chs steld ze meest in zyne onderwyzinge op den Berg Matt. 5. 6. en 7. voor, geboden egter die de zelve Zaligm in twe hoofdgeboden bevat, een gebod ten opzigt van Godt, en een ten opzigt van onzen evenaasten., een waardoor ons de liefde tot Godt, en een waardoor ons de liefde tot den evenaasten word geboden. Jesus steld ze allebeide voor in ons voorgelezen Ev. Gy zult den Heer uwen Godt liefhebben &c. en getuigd dat in 't onderhouden van deze twe geboden hangt de gehele Wet en de Propheten.

Het eerste dezer twe geboden, heeft ons op verscheide jaren ter oorzaak van zyne wyduitgestrektheid stof gegeven. Nu zullen wy overtreden tot het twede gelyk aan 't eerste Gy zult uwen naaste liefhebben, als u zelven.

Propositio

in om ons naar de kortheid des tyds te voegen, zo zullen wy nu allegnimaar uitleggen, wat dat Jesus door het woord liefhebben verstaat. Attendite

Gelyk men zig noit beter denkbeeld kan vormen, van enige
burgerlyke Wetten, als nadat men d'eige betèkening van de
woorden, waardoor de wetgever de zelve heeft uitgedrukt,
bevat; zo kan men ook noit beter bevatten en verstaan het
gebod van Godt in onzen text voorgehouden, als nadat men
ter deeg d'eige betèkening vande woorden verstaan heeft,
met dew de Heer het heeft uitgedrukt.

Dus 't eerste 'tw in't gebod. van onzen text voorkomt is 't
woord Liefhebben of beminnen diliges proximum,
wat door dit woord Liefhebben of beminnen moet verstaan
worden.

Liefhebbin, beminnen volgens het gemeen gevoe
len zo van de heidensche Wysgèren. of philosophen, als
van de Godsgeleerden is niet anders als iemand goedwillen
Amare est velle alicui bonum. dan bemind men iemand,
volgens deze uitlegging, als men in zig een genègentheid
en drift bespeûrd om hem goed te doen, om hem voordeel
toe te brengen, als men een innerlyke geneygdheid des
herte in zig gewaar word, waardoor men of hem gúnd
het gene hy nu bezit, af wel ~~met~~ hem toe te wenschen het
gene hy niet heeft, en dat men naar tyd en gelegentheid hem heel
in behulpzaam is ~~te zyn~~. dit verklaarde al voor vèle euwen
die grote Kerkvader van 't Ooste de h. Basilius: Quod
S. Basil. „caritas in animi, affectione consistat, hoc nemini dubium
Zodra dan Godt ons het gebod geeft van onzen naaste lief
te hebben, eischt hy van ons dat wy onzen naaste goedwillen
dat wy hem gunnen allen heil en voordeel, 't zy geestelyk;
't zy tydelyk, dat wy zelfs zo gesteld zyn dat wy hem naar
onze gelegentheid helpen en bystaan, om t'erlangen het
gene wy hem gunnen en wenschen, met een woord dat ons
hert en genegentheid tot hem geneygd zy.

Dit zoude genoeg zyn, om alle redelyke menschen in
te drùkken wat Jesus verstaat door 't woord Liefhebbin
of beminnen als hy ons die plegtige en met een zoete Wet
geeft van onzen naasten te beminnen; maar misdien 'er
menschen, ja zelfs zulke onbedagte Leraars in de Kerk ge
vonden zyn die zig ingebeeld hebben, dat het genoeg was
dat men uiterlyk d'uitwerkingen en tekens van liefde
aan onzen naaste toonde zonder dat wy uit kragt van di
verheven gebod schuldig waren een innerlyke genegenthe
van ons hert te toonen, (een leering die beter uit de schoo
van

van schynheilige huichelaars, als van waaragtige Christen schyne voort te komen) zo dienen wy de pligt in 't woord Liefhebben of beminnen besloten, nog wat nader aan te dringen, en te toonen dat de liefde vooral in ene innerlyke genegendheid des herte gelegen is. En zeker hoe zal men zonder een innerlyke genegentheid voldoen aan dat zoet gebod van Liefde, 't welk als een deel en uitbreiding is van het gebod der Liefde Gods? zal men verpligt zyn uit geheel zyn herte, uit geheel zyne ziele, en uit al zyn verstand den Heer onzen Godt lief te hebben, en zal men alleen met een uiterlyke pligt betuiginge tot den naaste te vrêden mogen zyn? Zal men daarmede te vrêdin mogen zyn daar Jesus ons leerd dat het gebod van den naasten lief te hebben, gelyk is aan het gebod van Godt lief te hebben: En het twede is dezes gelyk, Gy zult uwen naaste liefhebben als uw zelven?

Hoe kunnen wy aan dit Liefdes gebod voldoen door uiterlyke betuiginge van dienstbaarheid zonder innerlyke genegentheid des herte, indien wy om Godt verpligt zyn den evenaaste te beminnen?

Neen, neen! A. T., als Jesus ons beveeld onzen naaste lief te hebben, eischt hy een innerlyke genegentheid des herte, waar uit d' uiterlyke werken als ware vrugten van deze heerlyke wortel spruiten.

Zo zyn d' Apostelen, 't is Jesus zelfs die van ons een innerlyke, en gene enkele uiterlyke genegentheid vereischen. Bemind elkanderen, yverig lyk, uit een eenvoudig herte met een broederlyke liefde, vermaande eertyds d' eerste der Apostelen het nieuwe Christendom, hy eischt een liefde die dieper komt als alleen in d' uiterlyke werken, die harem oorsprong heeft uit de bron van alle onze genegentheid nam. uit 't herte: Bemind elkanderen uit een eenvoudig herte. 1. Pet. 1-22.

D' Apostel Paulus om overal te toonen dat deze liefde uit 't binnenste van onze ziele moet voortkomen, drukt deze liefde dikwels uit door 't woord Ingewanden, om te toonen dat de liefde tot onzen naaste moet zyn, als die van ene moeder tot hare kinderen, die zy in hare ingewanden gedragen heeft. dus onder anderen vermaand d' Apostel de bekeerde burgers van Colosse: Doet aan als uitverkoorenen Gods, heiligen, en welbeminden, een imborst (ingewand) van medogendheid, goedertierendheid. Col. 3-12.

Is zulk een grote Apostel nog niet genoeg? hoord den,

. Joh. 13-34. Meester Jesus zelfs: *Ik geef ù een nieuw gebod dat gy el-
kanderen liefhebt, gelyk ik ù bemind heb.* En wederom:
C. 15-12 *dit is myn gebod dat gy elkanderen liefhebt, gelyk ik ù
liefgehad heb.* Moeten wy elkanderen liefhebben gelyk
Jesus ons heeft liefgehad? Wie ziet dan niet dat men den
naaste uit hert en ziele moet beminnen, ten zy men die
grote godslastering wilde toestaan, nam. dat de gezegen-
de Zaligm. ons alleen in schyn heeft liefgehad, dat alle
zyne werken van liefde, zyn lyden en dood van hem voor
ons gedragen, zyn zonder enige innerlyke genègendheid?
't is dierhalven Godt die een liefde des herte tot den naaste
van ons begeerd, als hy ons in den text gebied, *diliges pxm.*
Maar gelyk 't eigen is aan alle gebiedende geboden
dat zy in zig een verbiedend gebod besluiten, zo vervat
't gebod van onzen text van den naaste lief te hebben ook
in zig een verbiedend gebod. Godt dan zo dra hy deze
liefde gebied, verbied door 't zelve gebod al 't gene tegen
de liefde stryd, en met de zelve niet kan zamen staan.
hy verbied dan alle nyd, haat, gramschap, toorn, wraak,
en afgunstigheid tegen den naaste, als driften die noot-
zakelyk de liefde uitblussen die Godt van ons vereischt.
Hierop schynt Moyses al gelet te hebben, als hy het ge-
bod van onzen text aan Gods volk voorhield, nademaal
hy het verbiedende gebod, dat hier stilswygende onder be-
Lev. 19-17. grepen word, opentlyk laat voorafgaan: *Gy zult uwen
broeder in uw herte niet haaten... zoek geen wraake, nog ge-
denk het onregt uwer borgeren niet.* Waarop hy dan aan-
stonds laat volgen het gebod 't welk met dat van onzen text
overeenkomt: *Gy zult uwen vriend beminnen gelyk ù
zelven.*
Godt gebied hier dan een gunstige genegendheid des
herte tot onzen naaste, en verbied met een al het gene te-
gen dusdanige genègendheid strydig is.
't Is aanmerkens waardig dat Godt juist niet beveeld
Gy zult goed doen aan uwen naaste, maar dat hy gebied
Gy zult uwen naaste liefhebben. 't is waar onder het ge-
bod van lief te hebben is bevat de genegendheid van goed
te doen; want nooit kan men iemand regt liefhebben
zonder een genegendheid om hem naar onze gelegendheid
goed te doen: maar egter Jesus heeft alleen willen zien op

op d'innerlyke genegendheid des herte. Hy wist wel dat zo dra die in een herte geboren was, dat dan de genegendheid van goed te doen haast zoù volgen. Hy wist ook dat 't uiterlyk goeddoen niet altoos een nootzakelyk teken is van d'innerlyke liefde, dan nam als 't uit eigen baat geschied; en integendeel dat d'innerlyke liefde juist niet altoos aanstonds goed doet aan den genen dien men bemind, dan nam als men de ^mid= delen niet heeft om dat goed aan den naaste te doen, 't w onze genegendheid hem toewenscht. ^gelegentheid, of de

Daarenboven Jesus zeid niet in zyn gebod: gy zult uwen naaste niet haaten, geenzins, hy eischt veel meer, hy wil ons in dit gebod niet alleen verbinden, dat wy alle haat, nyd, en bitterheid tegen den naaste uit ons herte verbannen, maar vereischt daarenboven van ons, dat wy zelfs een genegendheid en goedgunstigheid voor hem in ons herten houden. <u>deliges</u> i. e. gy zult niet alleen alle haat tegen hem uit ù verbannen, maar daarenboven zult gy hem wel willen, ene goede genegendheid betonen.

Zie daar de kragt van 't woordje <u>deliges</u>, <u>gy zult uwen naaste lief hebben</u>.

Wat dunkt ù A. T. indien men zo dit groot gebod van Jesus uitlegt, indien men dat verheven gebod, 't w Jesus zelfs verklaard heeft gelyk te zyn aan 't gebod van Godt lief te hebben dus bevat, wat vloeyen hier niet al ver= heven lessen uit? 1º. hoe levendig en klaar blykt niet uit deze uitleggingen, dat zig verscheiden onder de Chnen. blindhok= ken, en zig verkeerd wysmaken dat zy aan dit gebod vol= doen, die egter niet minder dan hunnen naaste lief hebben? 2º. Wat troost vinden zy hier niet die den naaste wel goed willen, maar niet kunnen doen?

En wel 3º. ziet men hier zodra men ^aan-merkt dat de liefde in ène genegendheid des herte bestaat, waardoor men een ander zoekt goed te doen, dat die juist niet altoos vol=

doen aan dit gebod van den naaste Liefde hebben, die den zelven met vele uiterlykheden, beleefde groetenissen, betuigingen en opdragt van dienst voorkomen, misdien alle die uiterlyke betuigingen juist gene zekere tekenen van Liefde zyn, maar dan alleen als zy uit een innerlyke genegenheid des herte voortkomen. 't is een spreekwoord 't w niet alleen by de vynzende Spanjaars zyne waarheid heeft, maar ook, helaas! aldikwels onder onze nederlanders plaats vind: Men kust dikwels den hand, die men wenschtte afgekapt te zyn. Immers hoe dikwels gebeurd het niet dat men iemand met de zoetste woorden bejegend, dien men in zyne herte haat, en aan wien 't ingebeelde quaad op zyn tyd en gelegenheid zoekt te wreeken!

de Schriftuur zelfs geeft ons hiervan verscheide schrikkelyke voorbeelden. konnen'er wel zoeter gezuikerder woorden gevonden worden, als die Joab tot Amasa

2 Reg. 20 sprak.? Salve (zeede hy met een zoet gelaat) mi frater en onder die zoet strelende woorden zat zo veel fenyn van dodelyke haat dat hy onder die vriendelyke groetenis Amasa met zyne dolk doorstak en vermoorde.

Wanneer gaf ooit Judas zoeter woorden, wanneer heuscher bejegening aan zynen Meester dan in Getzemanies hof, als hy hem al kussende zeide Ave Rabi, en egter op dien tyd door dat teken zelfs hem verried?

Dierhalven bedrieg ú niet, beeld ú niet in dat gy uwen broeder lief hebt, dat alle vorige wrok weg is, als gy hem als voordezen begint te groeten, en met een zoet gelaat aan te spreken. 't is waar, 't is goed, prysbaar, ja ook nootzakelyk dus een zyn broeder t' ontmoeten, maar 't is geen liefde ten zy het voortkomt uit een hert, 't w nu geneygd is wel te doen, aan den genen die men vriendelyk bejegend.

Ja niet alleen de zoete woorden, heusche bejegeningen maar ook zelfs d'uiterlyke daden van liefde zyn niet genoeg om

om het gebod van Liefde te volbrengen, ten zy ze voortkomen uit een hert, dat van alle haat gezuiverd is, ten zy ze als egte spruiten uit de wortel van liefde ~~voortkomen~~ hunnen oorsprong nemen. Das Nodigd uwen naaste met alle vriendelykheid tir tafel, help hem in zynen noot, sta hem by in ziekte en ongemak; het zyn nogal gene wisse tekenen dat gy hem bemind, 't kan nogal weezen. dat de duivel zig hervormd in een engel des ligts, dat d'uiterlyke liefdes werken dekmantels zyn van d'innerlyke haat, of als men door enen anderen geest als die von liefde gedreven word, als men uit schyn heiligheid of eigenbaat iet doet, 't welk alleen uit genegendheid en liefde moest geschieden.

Dat dusdanige werken zonder liefde kunnen geschieden en bygevolg gene vaste tekenen zyn dat wy den naaste beminnen leerd ons de grote Apostel Paulus. Wat is er oit groter Liefdes werk dan wel alle zyne goederen uit te deelen tot spyze der armen? en egter verklaard die Apostel dat dat zulks zonder liefde kan geschieden, en dan ook niet kan bäten. alschoon ik alle myne goederen uitdeelde tot tot spyze der armen; indien ik de liefde niet had, het zoude my niet baten; Het zouden bomen zonder wortels, bladen zonder vrugten, schyn zyn zonder zyn, indien ze niet voordkomen uit een hert bereid om goed te doen, en uit ene innerlyke liefde. 1. Cor. 13-3

Dit wist die grote Apostel der liefde de h. Joes wel hierom als hy zyne onderhorige kudde wilde aanmanen tot een opregte liefde, zeide hy: Myne kindertjes laat ons beminnen, ~~niet~~ niet met woorden, of met de tonge, maar met de daad en waarheid. q. d. 't is niet genoeg dat wy onzen naaste beminnen met woorden, of alleen met de tonge; daar moeten ook werken getuigen van onze woorden zyn, woorden, hoe zoet z'ook schynen, zyn dikwils maar bedriegelyke mombakkesen van een verborgen haat; en omdat de werken zelfs dikwils meer uit een geveynsde als opregte liefde voortkomen, zo laat ons beminnen met waarheid, dat de woorden overeenstemmen met de werken, en de werken met d'innerlyke genegendheid des herte, laat ons beminnen met de daad en waarheid. zie zo leerd ons d'eigenschap van 't woord liefhebben. 1. Joes. 3-18

2° Uit deze uitlegginge van het woordje liefhebben of beminnen, diliges p.x.m. kunnen, ook d'armen, die d'n naaste bemin... verstoken zyn van alle tydelyke middelen om hunne

Liefde door de werken van mededeelzaamheid aan den naaste te toonen, tot hunne troost leeren, dat zy daarom juist niet verstoken zyn van hunnen naaste waarlyk te kunnen liefhebben en beminnen. de liefde bestaat juist niet in de werken, maar in 't herte. Ontbreekt ú dan de magt om liefdes werken te doen? gy kunt volstaan met all goed te willen aan uwen naaste. dat is het wezen, hierin bestaat de liefde. hoord wat twe grote Kerk Vaders tot uwen troost hier van zeggen. D'eerste is de grote Augustyn:

S. Aug. Conc. 3. in ps. 105.

„ Caritas non de sacculo erogatur, sed ex corde praecipue et „ voluntate, in qua sedem habet, si non habet loculus quod „ donet, habet cor et voluntas.„ Hoord ook wat de grote Paus Greg.o tot uwen troost zeid: „ Ante dei oculos numquam est manus vacua a munere, si fuerit arca cordis „ repleta bona voluntate.„

S. Greg.o hom. 5. in Ev.

Wie zal zig dan van dit zoet gebod onttrekken, in deen de wil in onmagt genoeg is? en in de magtigen de daad zeker volgd. als 't hert maar van eene dusdanige liefde bezwangerd is?

Des om kort te gaan, hoord den h. Aug.s hom 6. inter 50 voor het laaste nog eens spreken: „ Potes mihi dicere non „ habeo quod tribuam indigenti; numquid potes mihi dicere „ charitatem te habere non posse? Ipsa est cujus possessio „ tanto plus augetur, quanto amplius erogatur.... aurum „ argentum, vestem, frumentum, vinum et oleum potest „ fieri ut aliquoties non habeas, unde pauperibus tribuas: „ ut o[mn]ium o[mn]es ho[min]es diligas, et hoc alius, quod tibi ipsi, velis, „ et inimicis tuis indulgeas, numq[ua]m te poteris excusare. „ q[uia] in cellario et horreo non habes quod dare possis, de „ thesauro cordis tui poteris proferre quod tribuas, et „ cum o[mni]bus ho[min]ibus etiamsi sola sit bona voluntas sufficiat: „ et elemosyna cordis major sit quam elemosyna corporis „ Quis e[st] qui vel umbram excusationis p[otes]t praetendere?

1757. in prima sacra secutus sum d.n Ch. Vader, et primae quaestioni inhaesi.

Diliges Dominúm Deúm túúm ex toto corde túo, et in tota anima túa, et in tota mente túæ. (Hoc est maximúm et primúm mandatúm)

Matt. 22. v. 37. 38.

Dom. 17. Pentecostes 1761.

Alhoewel de voornaamste reeden, waarom de Zoone Gods is nedergedaald uit den hemel op deeze werreld, is geweest de herstelling van 't menschelijke geslagt, dat hij uit de droeverige slaavernije des duivels kwam verlossen; uitwissende, gelijk d' Apostel spreekt, het handschrift, 't w ons strijdig en tegen was, 't w hij van kant gemaakt, en aan het kruis gehegt heeft, alhoewel, zeg ik, dit de voornaamste reeden is waarom Kristus in de werreld gekoomen is, egter is hij ook gekoomen om onze meester en Leeraar te wezen, en ons bekend te maaken 't gene god zijne hemelse vader hem bevoolen had. Col. 2. 14.

Maar al was zijne Leere hemels, en zijne wijsheid nog zoo groot dat niemand die konde wederstaan, egter heeft de neid der Schriftgeleerden en Farizeën gelegenheid gevonden, om die te beproeven, en voor kwaad bij 't volk uit te krijten. Ten dien einde gelijk d' Ev: Matt: in 't zelfde hoofdstuk, waaruit ons huidig Ev: genoomen is, meld, zonden, de Farizeën eenige hunner Leerlingen met de Herodiänen tot hem af om te vraagen: Is 't geöorlofd den keizer &c? waarop Kristus, hen met eene wedervraage andwoordde, eerst den [3.] schatpenning geëischt hebbende; Wiens beeld en [3.] opschrift is dit? En zij andwoordende: des Keizers, zeide hij: Geef dan &c. En zij dit hoorende, voegd d' Ev: 'er bij, stonden verwonderd, en hem daarlaatende, gingen zij heenen. Dan gaat d' Ev: verder voord, en zegd: Op dien dag kwamen de Saduköen bij hem, en stelden hem, aangaande de verrijzenisse eene plompe, dog kwaadaardige vraage voor, om hem in 't net te krijgen; maar als de Heere Kristus hen met zijn deftig andwoord en wedervraage den mond gestopt had, zie! dan vielen hem de Farizeën aan, en vroegden hem door eenen hunner Wetgeleerden, om hem te beproeven, zegd Matt; Meester welk is het groot gebod in de Wette? Waarop Jesus andwoordde: Gij zult den Heere uwen God liefhebben uit geheel uw herte, uit geheel uwe ziele, en uit al uw verstand.

Waarlijk een andwoord, dat den ganschen pligt van een Kristen in zig bevat.

Propositio

Onze meening is dit gebód met U. A. nader t'overwegen. 2 zaaken zijn'er in bevat, 1°. de manier van god lief te hebben: Uit geheel uw herte, uit geheel uwe ziele, en uit al uw verstand; 2°. De reedenen die ons moeten aanleiden om god lief te hebben: Gij zult den Heere uwen god liefhebben. Attendite

Onder alle de pligten, die den mensche met zijne Scheppinge zijn ingedrukt, is wel d'eerste de liefdes pligt, dien hij Gode schuldig is. Deezen pligt heeft god ~~ook~~ meenigmaal herhaald, ook de Heere Kristus in 't N. T., ~~als~~ bij v. b. in onze opgenomene tekstwoorden als hij, van eenen Wetgeleerden gevraagd: Meester welk is het groot gebód in de Wette? andwoordde: Diliges &c.

In deeze woorden doen zig op de manier, en de reedenen om god lief te hebben.

En wel 1°. de manier van god lief te hebben is: ex toto corde, ex tota anima, et ex tota mente tua. De hh. Vaders hebben deeze woorden al verscheidelijk uitgelegd, niet dat zij die niet vatteden, dat zij verre! maar om dat de liefde zoo vrugtbaar is, dat zij om haare grootheid verscheidene uitleggingen veeld.

De Jooden, die dit gebód hebben Deut: 6-5, waarop Kristus, den Wetgeleerden in den tekst andwoordende, zag, leggen het uit op deeze wijze, zeggende, dat door

Ita Gerardus in Evang:

„ het woord Uit geheel uw herte, verstaan moet worden
„ die liefde waar door alleen ons werk goed of kwaad genomen word;
„ dat door 't woord uit geheel uwe ziele moet verstaan worden
„ ons leeven, t.w., indien 't de nood vereischte, men gewillig voor
„ god zoude moeten ten beste geeven; dat door 't woord uit alle uwe
„ Kragten moet verstaan worden dat men zoo gesteld moet zijn dat men ter liefde
„ van den Schepper alles gewillig zoude verlaaten.

De h. Aug: de doc: chr. l. 1. c. 22. legd deeze manier van
„ god te beminnen aldus uit, god beminnen (zegd hij) uit ge-
„ heel 't herte, ziele, en kragten, is dat gij alle uwe gedag-
„ ten, al uw leeven, al uw verstand hem, van wien gij dit
„ alles hebt, geern opdraagt.

Auct. Op: imperf. hom. 34. in Matt:

De zelfde vader, of wie hij zij onder zijnen naame, zegd:
„ Wat is god liefhebben uit geheel zijn herte dan dat uw hert
„ zig door de liefde nergens meer toe buigt dan tot god, dat gij
„ in geen ding ter wereld meer verheugd zijt dan in god....
„ Wat is anders uit geheel zijne ziele beminnen, dan zijne
„ ziele vastbinden aan ~~[illegible]~~ de waarheid, en vrugtbaar zijn in

in 't geloove?

De h. Ambr.s legt de manier van God lief te hebben wederom anders uit: dat gij God moet lief hebben uit geheel uw herte, uit geheel uwe ziele, en uit alle uwe kragten is niet anders dan dat men God uit geheel zijn verstand, uit geheel zijnen wille, uit geheel zijn geheugen liefheeft; uit zijn verstand opdat wij hem zoo zeer beminnen als wij hem kennen; uit geheel zijn geheugen, opdat wij hem zoo veel gedenken als wij hem beminnen; uit geheel onzen wille opdat wij hem niet alëen met ons verstand zouden kennen maar ook met onzen wille zouden beminnen. de grat: huma: conditionis cap. 2.

Maar midsdien volgens den h. Bern.s de manier van God lief te hebben is, zonder eenige maote, zoo schijnt in alle deeze uitleggingen 't best en eenvoudigste te wezen niet te nauwgezet deeze liefde in zoo veele verscheidene te verdeelen, maar dat men uit geheel uw herte, uit geheel uwe ziele, en uit al uw verstand, of alle uwe kragten voor de zelfde beteekeninge neame, en dat God op eene kragtige maniere hier van ons zoo veel begeerd als wij uit alle de vermögens onzer ziele kunnen te weeg brengen; dat dierhalven alle deeze uitdrukkingen zoo veel te zeggen zijn als dat men God op zijn kragtigste en vierigste, of boven al moet beminnen.

Maar A.F. wie staat niet versteld, terwijl hij deezen zoeten pligt van dit gebód hoord, over eenen raakende dit gebód dwaalenden Kalvinus, die uit dit gebód zockt te bewijzen, dat de geboden Gods onmooglijk zijn t' onderhouden. Uit dit gebód (zegd hij) zien wij dat God in het gebieden niet ziet op het gene wij kunnen doen, maar wat wij moeten doen. Wel hoe dan? A.F. hebben wij dan eenen God die ons grooter gebód oplegt, dan wij kunnen draagen, en die ons voor dusdanige overtreedinge ook zelfs eewig zal straffen? Neen, neen! A.F. wij hebben eenen God die niet onregtvaardig is, maar die den last naar onze schouderen gewoogen heeft, die niemand boven zijne magt beproefd, veel min iet boven zijne magt gebied.

Maar wie ziet niet, dat deeze stelling van onze afgedwaalde broeders, ontleend van hun hoofd of vader, tegen zig zelven strijd? want wat word ons anders in dat gebód geboden, dan God zoo zeer, of zoo veel lief te hebben, als wij kunnen? Hoe kan 't dan saamen staan, dat wij dat gebod niet kunnen onderhouden, daar niet meer in vereischt word dan wij kunnen?

Ik weet wel dat zij den h. Aug. voor den dag brengen als eenen Vader, die hunne meeninge bekragtigd; maar ik weet ook met een, dat Aug. in alle de plaatsen, die zij bijbrengen, niet anders wil dan dat 't gebod van God uit geheel ons herte, uit geheel onze ziele, en uit al ons verstand lief te hebben hier volgens onzen menschelijken staat maar kan naagekoomen worden, terwijl wij de volle vervullinge van dat gebod door eene geduurige werksaame liefde hiernaamals in eene gelukkige eewigheid verwagten.

Daar en boven om alle dubbelzinnigheid weg te neemen dient aangemerkt, dat men op twe manieren Gods geboden onmooglijk kan achten, eens met de genade, en eens zonder de genade. Indien men 't zonder de genade meend, is men met de geheele katolijke kerke in 't zelfde gevoelen, die de magt van Gods geboden t' onderhouden in de hulpe der godlijke genade steld # maar indien men wil dat Gods geboden ook met Gods genade ons menschen onmooglijk zijn t' onderhouden, dan moet ik zeggen: Hoe is 't mooglijk dat de dwaaling eenen mensche zoo ver kan leiden, dat z' aan Gods genade maate wil stellen? aan die genade, zeg ik, daar een groote Paulus die lof aan gaf: Omnia possum in eo qui me confortat; Non ego, sed gra(tia) Dei mecum? Jaa waar aan, al in 't Oude Verbond een David die kragt toeschreef: In Deo meo transgrediar murum? Zoo dan Jesus gebied ons geene onmooglijke zaaken, maar ~~[illegible]~~ zaaken die wij met de hulpe zijner genade kunnen doen en volbrengen, mits hij duidelijk heeft gezeid: Mijn jók is zoet, en mijne last is ligt.

agtervolgens het gene de Heere zeide: Joh. 14-6. c. 15-5. en d'Ap. 2. Cor. 3-5. Phil. 2-13.

Phil: 4-13.
1. Cor. 15-10.
Ps. 17-30
Matt. 11-30

Des onze pligt is, God ootmoedig, en aanhoudende om zijne genade te smeeken, met den grooten Augus-
4 tijn dagelijks biddende: Da quod jubes, et jube quod vis, en van den anderen kant, dat wij ons best zoeken ~~te~~ doen, om met Gods genade mede te werken, om met Paulus te kon-
1. Cor. 15-10. nen zeggen: Het gene ik ben, ben ik door Gods genade, en zijne genade aan mij beweezen, is niet leedig geweest. Waar op dan zeker zal volgen, dat wij dit groot gebod der liefde volgens onzen pligt in dit leeven zullen volbrengen.

2°. God zelf als hij ons dit gebod heeft gegeeven, heeft ook de beweegredenen daarbij gevoegd om ons aan te wakkeren, om dit gebod te volbrengen, Diliges

(zegd

zegd hij) Dominum Deum tuum. In deeze twee woorden toond hij de kragtigste reedenen, die wij hebben om hem lief te hebben; naam omdat hij onze Heer, en omdat hij onze God is.

'T is niet zonder groote reeden dat er, volgens verscheidene uitleggers, niet staat: Gij zult den Heere lief hebben, of: Gij zult God lief hebben, maar: Gij zult den Heere uwen God lief hebben. Deeze 2 woorden zijn in den grondtekst onderscheiden, waar van 't eerste Heer, Jehovah zoo veel als 't wezen van God betékend, en 't tweede Elohim de naam is van God, waar door God volgens zijne weldaadigheid word betékend. De tekst wil ons dan op eene heimelijke wijze indrukken, dat God om zijn wezen van Jehovah, of Heere, en om zijne weldaadigheid van Elohim, of Gode d'opperliefde waardig is. En in de daad wij hoeven maar op eene van beide deeze manieren God aan te merken, en wij zullen oneindige reedenen vinden waardoor wij verpligt zijn God lief te hebben uit geheel ons herte, uit[illegible]

En wel 1°. zoo dra wij onze oogen op zijn wezen slaan zien wij terstond dat hij is het opperste goed. Dit is aanleiding genoeg om hem lief te hebben; want al wat bemind word is omdat daar in iet goeds is, of verbeeld word. Dierhalven, is God 't opperste goed? wat al reedenen vinden wij daar in om dat opperste goed te beminnen? want bemind men in de schepselen maar een straaltje van die opperste goedheid, een droppeltje van die zee van alle goed? Hoe kon 't mooglijk zijn dat men de zonne van alle goedheid, de zee van al wat goed kan genoemd worden, niet bemind? misdien in hem, en door hem al wat goed is, alléén goed kan genoemd worden.

Daar en boven zoo dra wij het godlijk wezen eens wat nauwer aanzien, zoo bevinden wij de waarheid van de spreuke van den Ecclesiasticus: Ipse est in oibs. Gr. Eccli. 43-29.
Hij is het Al. Quid quaeris (zegd hier van de h. Bern.) extra illum? Quid desideras praeter illum? Quid tibi placet sine illo? Ipse fecit omnia, ipse habet oia, ipse est omnia. Wie zou dan dat alwézend wézen niet lief hebben? wie zou die volmaakte goedheid niet beminnen?

Jaa wie zou de niet beminnen eenen God, zoo dra hij in zijn wézen ziet dat daar in alléén alle onze rust en vreede is? Dit deed wel eer eenen beminnenden Aug.

uitroepen: Fecisti nos, Dne, ad te, et inquietum est cor
nostrum nisi quiescat in te: en te regt, want onze
ziel, die onsterflijk is, geene rust vint, dan in't on-
sterflijk wezen van God. Gelijk de duif van Noë
geene ruste vond, dan in d'arke, daar zij uir was
gegaan, zoo vind onze ziel geene ruste, dan in
haaren Schepper, uit wiens handen zij door de
Scheppinge is uitgegaan. Gelijk de verloorne
Zoon weder naa't huis zijns vaders spoedde, alzoo
moet een afgedwaalde ziel weder tot God haaren Vader
spoeden, om de waare ruste te vinden.

Men hoefd dierhalven maar't wezen van God t'aan-
schouwen, om in de liefde tot dit opperste, en onbe-
grijpelijk goed verrukt te worden.

2°. Edog opdat er niets zoude ontbreeken
dat ons tot zijne liefde zoude aanleiden, en als onwil-
lig zoude trekken, opdat hij tot ons kristenen zoude
kunnen zeggen, gelijk wel eer tot de Joaden: Quid
Isa. 5. 4. debui facere vineæ meæ, et non feci? heeft hij daar-
en boven door zijne weldaaden ons tot zijne liefde ge-
trokken. Gelijk het vuur niet beter kan of eigenlijk door't
vuur ontstoken word, zoo word de liefde niet beter kan
dan door liefde ontstooken. Des, om weder bemind te
worden, heeft God ons eerst bemind, hij heeft ons be-
mind, ons van niet brengende tot iet in onze scheppin-
ge; hij heeft ons bemind als hij ons, gevallen zijnde,
wederom heeft verlost, als hij met zig dat hemels
vuur op d'aarde heeft gebragt om ons t'ontsteeken
volgens dat hij zeide: Ignem veni mittere in terram,
Luc. 12. 49. et quid volo, nisi ut accendatur?

Maar wie is bekwaam om de weldaaden van den wel-
doenenden God tot ons menschen in order, en naar waar-
de op te haalen? Ik voor mij beken zeer gaarn mij-
ne onmagt, en wil dit liever door eene eerbiedige stil-
zwijgenheid aan uwe godv: aand: ter beerwoeding
overlaaten, dan die hier te vergeefs met woorden
zoeken af te meeten.

Conclusio Ik sluit dierhalven u. A. alleen aanspreekende
met de woorden van den Discipel der liefde: Non dili-
1. Jois. 3. gamus verbo, neque lingua, sed opere et veritate.
Dat onze woorden, dat onze werken door onze weder
liefde

Liefde toonen, dat wij onzen Heere, dat wij onzen God liefhebben, uit geheel ons herte, uit &c. dat wij niets boven, niets benevens den Heere God beminnen, dat hem niet waardig is, en dat dit uit onzen handel en wandel blijke. ~~Hieraan weeten wij~~ Dit is de liefde Gods (zegd de Discipel der liefde) 1. Joh. 5. 3. dat wij zijne gebóden onderhouden. Die (zegd de meester der liefde J. C.) die mijne gebóden heeft, en die onderhoud, hij is 't die mij lief heeft. Ik spreek ze dan aan allen, die hieraan

Zijn wij ~~dan~~ van die gelukkigen, die voor God mogen vertrouwen, dat wij onzen Heere, en onze God lief hebben uit &c. en dat wij 't met onze werken, ook toonen? ei! bidden wij den Heere onzen God, dat hij het vuur dier liefde meer en meer in ons ontsteeke, en doe branden, opdat, als geloof en hoop ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ zullen ophouden, of eindigen, de liefde, die noit een einde zal neemen, dan in ons volmaakt brande, en wij den Heere onzen God op 't volmaakste eewig beminnen. Amen

ontbreken, die, in plaatse van den Heere hunnen God, de werreld, en 't gene in de werreld is liefhebben, en zeg met David Ps. 4. 3. Kinderen der menschen, hoe lange zult gij zwaar van herte zijn? hoe hebt gij d'ijdelheid zoo lief, en zoekt gij dus de laugen? Bedrieg uw niet; Die niet bemind blijft in de dood 1. Joh. 3. 14. Wild gij dan de hoop hebben om eens in te gaan tot 't leeven? Heb den Heere uwen God dan lief uit &c. en toon 't ´t voordaan door 't onderhouden zijner geboden. Voeld gij uw te zwak? Bid met Augt: da quod jubes &c. dan zult gij de waarheid ondervinden van 't gene God tot eenen biddenden Paulus zeide 2. Cor. 12. Mijne genade is u genoeg; mijne kragt word in de zwakheid volbragt.

Dominica 8.
Post Pent:
69. 1740. 53.

Ascendens Jesus in naviculam transfretavit, et venit in civitatem suam.
Matt. 9. v. 1.

Optimè, ac brevissimè Xti, vitam publicam complexus è Petrus, dicens: [struck through]: Pertransiit benefaciendo, et sanando oes oppressos à diabolo. Act. 10. V. 38.
Percurrenti historiam Evangelicam, id palam fiet; Quid enim e vita Xti, nisi ferè plures innumerabilium beneficiorum? nunc in Galilaea, nunc in Judaea, nunc in Samaria, per urbes, per oppida, vicosq decurrebat, et qua sanando, qua docendo, aliaq beneficia, cunctis impertiendo verum sese Messiam Jesum, oibs demonstrabat.
En hodie, referente Matthaeo, è regione Gerasenorum, ubi duos liberaverat daemoniacos, transfretat in Galilaeam, et venit in civitatem suam. Ibi oblato à bajulis paralytico o modo optatam exhibet sanitatem, sed et veniam indulget peccatorum. Non prosequar hoc miraculum. transfretatio, praevia miraculo, concioni huic sufficiet. textus hbs: Ascendens Jesus in naviculam, &. 1° Explicabimus, et 2° Applicabimus. [struck through] Tria circa textum observanda sunt 1mo [struck through] transfretandi occasio [struck through], 2do Modus, viz. Navi, 3tio terminus, viz. In civitatem suam [struck through]
[struck through] Attendite

Propositio

Quantum ad 1mum, quod in textu observandum, nimirum Occasionem transfretationis Xti, è terra Gerasenorum, hanc praebuit terror ipsorum Gerasenorum, rogantium Jesum, ut transiret à finibus eorum. Matt. 8. Cum enim duos ibi Dns sanasset daemoniacos, rogabant eum daemones, dicentes: Si ejicis nos hinc, mitte nos in gregem porcorum, qui ô longe ab illis ibidem pascebatur. Et ait illis Dns: Ite. At illi exeuntes abierunt in porcos, et ecce impetu

abiit totus grex per praeceps in mare, et mortui sunt in aquis.
Pastores autem fugerunt: et venientes in civitatem, nun-
tiaverunt omnia, et de eis qui daemonia habuerant. Et ecce tota
civitas exiit obviam Jesu, et viso eo, rogabant, ut transiret
a finibus eorum, amabant ~~[illegible]~~ porcos prae Xto, atque
ideo malebant Xum ab eis discedere, quam perdere porcos.
Et post haec in fine Capitis 8vi relata, quam primum
initio Cap. 9. subjungit Matthaeus: Et ascendens in na-
q.d. En haec ratio quod Xus ascendat in naviculam, et e
regione Gerasenorum transfretet, nempe terror Gerase-
norum rogantium eum ut transiret a finibus eorum.
Haec transfretationis occasio, nunc Modum videamus.

2do Modum transfretationis exprimit Matthaeus,
dicens: Ascendens in naviculam transfretavit.

vide Lectionem 3am in Ev. hod. in brev. nostro.

Miratur hic S. Chrysologus Dni dignationem [nedrighedt]. Quiens
Israelitis viam stravit per mare rubrum, et Jordanem, qui marinos fluctus
Petri pedibus inclinavit, qui ipse calcare poterat mare,
tamquam solidum pavimentum, quid opus habet navi? Sed
ne miremur, nam Xus venit suscipere infirmitates nostras,
et suas nobis conferre virtutes, suscipere humana, prae-
stare divina. Adeoque ~~[illegible]~~ utriusque naturae debebat in illo dilucere
elucere veritas, # verum hominem, alii non cum colore negasset Manichaeus,
humanae infirmitatis subinde exhibuit ~~[illegible]~~ argumenta.

ne Arius eum verum deum, et

Adde quod semper ~~[illegible]~~ conveniat agere quae
possumus, sed serviendum tempori, quando ergo navicula
aderat, nihil erat necessarium, quamvis posset, calcare aquas. Agit itaque
hic Dns eo fere modo quo in deserto, cum a diabolo posi-
tus esset super pinnaculum templi, tamen se dejicere
noluit, cum trabes essent ad descendendum.
Itaque Jesus exiens e regione Gerasenorum ascendit
navim et sic transfretat, 1 qa... 2 qa...

3tio Jam ad terminum transfretationis quod attinet, Ev.
ait: transfretavit, et venit in Civitatem suam.
Quaenam hic Civitas Xti? R. Non eo sensu Xti vocatur
civitas, quasi is dominium sibi alicujus usurparet civitatis
qui nec habebat ubi caput reclinaret.

Matt. 8-20

Quaenam ergo Civitas Xti? Missis variis responsionibus
ex Marco dico Capharnaum esse hic Civitatem Xti, is enim
cap. 2 in Capharnaum gesta refert, quae hic sequuntur in

Quare autem, Capharnaum, Xti vocata sit Civitas Matthaeus adnotat Cap. 4. dum ait: Jesum relicta Nazareth, Matt. 4 - 13.
venisse et habitasse in Capharnaum Maritima. Haec ergo habitationis gratiâ fuit civitas Xti.

Caeterum tres Xti Civitates notavit S. Chrysost. Bethlehem, ratione Nativitatis; Nazareth, ratione Educationis; Capharnaum, ratione domicilii.

Habemus A. A. Causam, Modum, et Terminum transfretationis Xti, de qua in textu Matthaeus: Ascendens Jesus in naviculam, transfretavit, et venit &c. Documenta
Et in singulis his tribus singula documenta occurrunt.

1º In Causa advertimus Gerasenorum stoliditatem, et Xti severitatem. 2º in Modo Xti dignationem (nedrigheid gevoegzaamheid of megaande heid) 3º in Termino Capharnaitarum primo felicitatem, deinde miseriam.

Ad 1º. Quidem, quid stolidius Gerazenis, qui ne detrimentum in porcis suis paterentur, Xtum rogabant ut exiret e finibus eorum, atque sic et verbo, et opere ostendebant se amare porcos pro Xto?

Tales item sese ostendebant principes Sacerdotum, et pharisaei, als zij den raadt vergaderden, en zeiden: wat zullen wij doen, want deze mensch doet veele tekenen? indien wij hem alzoo laeten begaan, zoo zullen zij allen in hem gelooven, Jois. 11 - 46.
en de Romijnen zullen komen, en zullen onze plaetse en volk verwoesten. Zij waeren bevreesd, dat, indien zij Xtus lieten begaan, zij schade na 't tijdelijken zouden lijden, zij wilden lievers Jesus kwijt zijn, en verlieren als hare dan hunne plaatse, en tempel, en, zie (ait S. Aug.) vreezende 't tijdelijke te verliezen, hebben zij en 't tijdelijke en 't eeuwige verlooren.

Hos Gerazenos imitantur mundani oes, qui suas opes, commoda, vitam, et voluptates Xto anteponunt, cum tamen oia contemnenda sint pro Xto. Sic enim hbt Lex Evangelica:
Qui non renuntiat sibi quae possidet non pt. meus esse discipulus. Luc. 14.
Item: Quid prodest hoi si mundum universum lucretur, Matt. 16
ae vero suae detrimentum patiatur. Unde Paulus, qui ut verus Xti discipulus dicebat: Phil. 3 - 7.
mihi fuerunt lucra, haec arbitratus sum pp Xtum detrimenta: verumtamen, existimo oia detrimentum esse pp

X de die dus meer Paulus gesteld zijn! his promisit Jesus: Zoo wie zijn huis... om mijnen naame verlaat, die zal honderdmaal zooveel ontfangen, en't eeuwig leeven bezitten. Matt. 19-29. Atra

Matt. 10-14.

Dehisch: o pt meus ee discipulus, hos deserit, qa eum deserunt. vide in Act. 13-46 Gerazenis;

pp eminentem scientiam Jesu Xti Dni mei, pp quem oia detrimentum feci, et arbitror ut stercora, ut Xum lucri faciam. Hoc erat Pauli votum Xum lucrifacere. gelukkig allen! Va vae iis, qui Xto aliquid anteponunt. Quid enim ... rogatus enim Dns discedere, o morat, sed statim discedit, ascendens navem transfretavit.

Idem et suis praecipit discipulis: Quicumq o receperit vos, neq audierit sermones vros, exeuntes foras de domo vel civitate, excutite pulverem de pedibus vris. Quod Xus hic discipulis suis praecipit, Judaeis evenit. Sic Paulus et Barnabas ad Judaeos: Naardemaal gij het woordt Gods verstootten ū des eeuwigen leevens onwaardig oordeelt, zoo keeren wij ons tot de heidenen. Idem variis aliis nationibus, et regionibus evenit, ~~quas ...~~ uti fere toti Asiae, et Africae, quas deus dereliquit. Et quid de nostra, quam habitamus, dicemus, patria? quid causae quod ... Xus eam deseruerit, nisi quod ejus gratiis abusa fuerit, et sicuti Geraseni porcos i.e. ... Xto praetulerint. Maar, ziet in dit ongeluk, wat nog een geluk //

// voor ons, dat Godt het rookende lemmet niet teneenemaal heeft uitgeblust, dat hij hier nog eenige overblijfsels heeft gelaaten, dat wij hier nog zulk eene vrijdom van Godsdienst hebben? ...

Videamus ergo ne rerum terrenarum amor nostra obsideat, ut Xum expellat, ne spinae suffocent verbum dei, neq enim dignos sua ducit praesentia Dns eos, qui porcos, et quaecumq alia Ipsi praeponunt.

Luc. 8-34.

1769 Tempore effluxo applicatio Modi, et Termini omissa est.

NB de Modo vide St.

2° Ex Modo transfretandi discimus Chri dignationem ... Ham imitabimur in moderatione potestatis nrae, o oia facientes, qa possumus, sed qa expedit. Sicut ergo Chrs o ambulavit sup aquas ..., ita et nos o continuo faciamus qa possumus, sed consideremus, an expediat.

1. Cor. 6-12. Sic Paulus: Oia mihi licent, sed o oia expediunt.

ibid. 10-23. Item: Oia mihi licent, sed o oia aedificant.

Sic v. g. etsi possimus, o tamen sp̄r expedit interra lite sua repetere 1. Cor. 6.

Sic etsi possimus, o tn sp̄r aedificat comedere idolothyta 1. Cor. 10. ^sacerdotes,

Sic etsi possint ^ o tn expedit exigere vita necessaria pro labore Evangelii 1. Cor. 9.

Summum Jus, summa injuria.

Ex his abunde intelligimus quod in reliquis oibs o oia ad rigorem juris oporteat nos exigere, sed multa dissimulare, multa dare caritati, multa infirmitati

Sicuti

Sicuti nobis vellemus fieri. Ita Xum imitabimur,
o spn urentem, quaqui poterat, potestate; sed nris infirmitatibus condescendentem, qdo navigio vecbatur &c.

3°. Jam, quod Capharnaum Xti Civitas dicta e, utilissimum dabit monitum. Quis enim Capharnaitas o felices prædicabit hoc nomine? Ob aplorum Petri et Pauli prædicationem Romam felicem prædicat S. Chrysost^s, quis ergo o felicem dicet Capharnaum Xti Civitatem? Quis # illi honorem o gratulabitur? O verè beata Civitas, quam suam vocari voluit orbis Monarcha! Certè urbs felicissima, cujus civis ee voluit Dei Filius! O beati Capharnaitæ, quos sua dignatus e præsentiâ Servator mundi! Felices qui è divino ore mysteria hauserunt ab ævo abscondita, qui admiranda illius spectarunt miracula! respectu quorum in particulari verùm illud fuit quod prædixerat Baruch: In terris (Messias) visus e, et cum hoibs conversatus e. Adeoq certè felicissima Civitas Capharnaum quam Xus suam dici voluit. Baruch. 3

At licet ex his capitibus felicissima sit hæc Civitas Xti, infelicior e ex eodem capite, # Audi Dnum hoc intonantem, Matt. 11 - 23. Ve tibi Capharnaùm, meendgij tot aan den hemel toe verheven te worden? gij zult tot in de helle nederdaalen; want zoo de wonderheden, die in ù geschied zijn, in Sodoma geschied waeren, het was mogelijk tot dezen dag toe blijven staan. Der halven zeg ik ù, dat het den lande van Sodoma in den dag des oordeels verdraaglijker zal zijn, dan ù. Quam hæ diversa à prioribus? Quis putasset hæ in illam cadere Civitatem, qm Xus dignatus e vocari suam? quam nos oibs Civitatibus putabamus feliciorem, hanc ille Sodomâ miseriorem asserit; quam nos Cœlo propinquam dicebamus, hanc ille detrudendam ait ad inferos; Nihil credebamus Sodomis scelestius, nihil infelicius; at hos felices asserit Dns præ Capharnaitis Xti suis civibus. Et hæ oia quia fuit Civitas Xti; si enim o fuisset hoc honore affecta, haberet aliquam impietatis veniam. Graviter deliquit Sodoma, sed o habitavit ibi Xus, o docuit &c atq ideo mi rea qm Capharnaùm. Etenim Capharnaùm habuit civem Dei Filium, audivit docentem, vidit patrantem miracula plus quam # quod hac felicitate non bene usa fuerit.

ulla alia, ejus regionis civitas; usque adeo ut invidiam pareret multis hic honos; Quare Nazarenis haec ingerebat Dns: Utique dicetis mihi hanc similitudinem: Medice

Luc 4-23. cura te ipsum, quanta audivimus facta in Capharnaum fac et hic in patria tua. Attamen mansit ingrata, haesit in suis peccatis, nihil illam movit Xti doctrina, nihil multitudo prodigiorum, atque hoc mali caput. ideo in illam quadrat: Cui multum datum est, multum

Luc 12. quaeretur ab eo. atque in eo par fuit aliis Xti civitatibus Bethlehemo, quod diversorium, nascenti Xto denegavit, Nazaretho quod tunc prodidit suam impietatem, cum in gratiam praestiti honoris, ejectum è Sijnagoga, Dnum

Luc. 4-29. deturbare voluit, è montis cacumine. Quid quaeso his profuit fuisse Xti civitates? immò nihil magis obfuit, quia hoc particulari beneficio abusae sunt.

Quod his civitatibus Xti accidit nobis exemplo esse debet, ut ex earum casu discamus videre ne cadamus.

Est adhuc alia, Xti civitas, nempe Ecclesia, de qua ipse Xus: Een stadt, die boven op eenen berg legt, kan niet verborgen worden. Hanc civitatem, ipse Jesus aedificavit, dicens

Matt. 5-14. Petro: Ik zeg u gij zijt Petrus, en op dezen steen zal ik

Ibid. 16-18 mijne Kerke bouwen &c. Gloriamur et nos Xani Xti nomine, quod in ista civitate nati sumus et educati, qui à Xto hbt. nomen, in Ecclesia inquam Xti cujus cives sumus, et membra. Unde Paulus: Gij zijt geene vreemdelingen, en uitlanders meer: maar gij zijt medeborgers der

Eph. 2-19. heiligen, en huisgenooten Gods &c. Honori, et felicitati nobis ducimus, quod Xti Evangelium audimus, quod illius sacramentis communicamus &c., et merito; omni taliter fecit omnibus.

At vae nobis si Capharnaitarum exemplo in modum nihil his proficimus beneficiis. Vae tibi Xane, qui nihil melior ethnico vivis, peccatus impius, pium nomen. Levius te maneret judicium, si Xti beneficia ignorares, si doctrinam, si sacra nescires. Efferri tibi videris in caelum, eminentissimis beneficiis, sed in infernum descendes. Sodomae miraris supplicia? ~~tua mecane pe~~

ast tua multo majora imminentia pericula potius verere.

~~tua~~. Non audivit Sodoma innumeras, quae tibi ingeruntur, conciones; Non habuit illa ad manum, sacra

quibus tu salutem tuam potes adipisci, o habuir illa quae adminicula, quae tu fastidiosè respuis. Ideo levius habebit in die judicii prae te supplicium. Confer Luc. 13-25.... Mat. 7-22.

Cogitemus ista subinde, et timeamus. Non satis e habere salutis occasiones, sed captanda st. Quod in Luta Xti sumus, quod tta nobis praesto st gratiarum subsidia, magnam à nobis exigit tum diligentiam, tum gratitudinem. Hoc Capharnaum infelix exitus nobis inculcat.

Vidistis A. A. Repete et adhortare &

Conclusio

Dominica 18
Post Pent:
1738. 58

Ecce offerebant ei paralyticum jacentem in lecto
Matt. 9. v. 2.

Non oïo à veritate aberraverit, quicumq; dixerit quod inter oïa peccata, nullum pejus, et execrabilius sit qm ingratitudo A. A.

Janè ingratitudo ē combinao multorum peccatorum. Noem iemand ondankbaer, en gij zult hem alles verwijten. De aerde brengt geen argen wanschepsel voort als een ondankbaer mensch. door de reden zelfs wordt dit quaed veroordeelt, van de heidenen zelfs verfoeijt, en door d'onvernuftige beesten beschaemt.

En niet zonder reden, want gelijk'er niets aengenamer is, als dat men ziet dat de weldaeden dankbaerlijk worden erkent, hetw. den geever steeds tot meerder weldaedigheid beweegt, zoo is't integendeel dat d'ondankbaerheid uitblust alle lust, en liefde om wel te doen. Zij stopt op, en verdroogt de stroomen van weldaedigheid, en verbreekt den band van de menschelijke gemeensaemheid.

Si ingratitudo tt malum sit in civili conversaoe, hoe veel te snooder quaed is de zelve in 't geestelijke, qdo men die bedrijft tegen Godt? Gelijk de zonde tegen den h. geest in de Godsgeleerdheid, zoo is d'ondankbaerheid in de [illegible]elijke zedekunst een onvergeefelijke zonde.

En deze ondankbaerheid bestaet onder anderen hier in, dat men geene weldaeden wil weeten, schoon men die ontfangen heeft, of dat men die ontveijnst, en vergeet, en alzoo geene erkentenis, nog wedervergeldeging daer voor bewijst. Item hiermede in (' t geene ook nog veel erger is) dat men aengeboden gunst ondankbaerlijk versmaedt

het geestelijk goed onwaerdiglijk verwerpt, ja als met de voeten treedt, even als d'onnutte zwijnen de dierbaere paerlen.

Salvator noster in diebus carnis suae saepius cum ingratis negotium habuit, en van hen veel verdriet gehad. Dit bejegende Hem in 't landt der Gerazenen, werwaerts hij vertrokken was, om ~~hen~~ met zijne tegenwoordigheid te verheerlijken, en zijne ~~genaden~~ weldaeden aen te bieden; gelijk hij ook aenstonds door de geneezinge van twe bezetenen die zeer wreed waeren, zijne weldadigheid aen hen bewezen heeft. Hij dreef de duivelen uit, dog liet ze op hun verzoek in de kudde zwijnen vaeren, die terstond van de stijlte af in de zee zig wierpen, en in het water stierven. Dit deede de Zaligm. met voordagt, om deze luiden eens te beproeven en te zien hoe zij ~~hun~~ zig zelven omtrent hem dragen, en wat dankbaerheid zij Hem bewijzen zouden.

Maer zie deze snoode, en ondankbaere meer agtende ~~hunne~~ zwijnen als Zijn gunst en tegenwoordigheid, die gaen gelijkelijk uit, niet om Hem blijmoedig te verwellekomen en te onthaelen, maer om hem ontijdig zijn afscheid te geeven. Zij baden Hem (ingt Matt. in fine Cap. 8.) dat hij wilde vertrekken uit hunne landpaelen.

De Heere Jesus liet ~~hem~~ dit niet lang verzoeken. Zij moesten hem zoo blijmoedig ontfangen als hij bij hen quam. Dewijl zij hem dan bidden, dat hij wilde vertrekken, zoo gaet Hij terstond heen, en verlaet die ondankbaeren. En in het Schip gegaen zijnde (ait Ev. Matt. initio Cap. et primis verbis hod. Evangelii) zoo voer hij over en quam in zijne Stad. En om te toonen aen welke weldaeden de Gerazenen zig onwaerdig maekten met Hem te verstooten zoo [ging hij in een huis, daar zoveele menschen vergaderden, dat ook zelfs de plaats aan de deure hen niet bevatten mogt, en hy preekte hen het woord, en hy] werkte ~~hij~~ daer terstond een mirakel en genas ~~een~~ die beroerden, dien zij op een bedde leggende bij Hem bragten.

Propositio. Lubet hodie aliquas morales reflexiones facere over het brengen van dien beroerden tot den Zaligm. quod dum facio. Attendite

Historia

Historia, quam hodie ex Matthæo prælegit lectu etiam descripta invenitur apud Ev. Marcum c. 2. et Luca c. 5. Multo circumstantius hanc historiam Marcus, et Lucas, quam Matthæus referunt. Matthæus † dicit ut sec. libt / Toen bragtten zij tot hem een geraerden, leggende op een bedde. Marcus vero circumstantius refert: Toen bragtten zij een geraerden tot hem, die van 4 menschen gedraegen wierd, en alzoo zij dien ter oorzaeke van de meenigte niet en konden voor hem brengen, namen zij het dak af daer hij was, en een opening gemaekt hebbende, lieten het rustbed neder, daer de geraerde mensch op lag. Lucas ait: 5-18-19.

† is de gewoonte der hh. Ev. dat zij juist niet alle de zelve zaak, noq op de zelve wijze, maar d'een omstandiger, als d'andere beschrijven, of verhalen.

Notandum hic, eam fuisse apud Veteres, inprimis Orientales, ædificiorum rationem, ut id qd Ev. Marcus, et Lucas referant, facile fieri potuerit. Sola enim inferior pars domuum inhabitabatur, nec pluribus contignationibus domus in altum conscendebant. Tecta autem plana erant, et deambulationibus, aliisq ejus gnis usibus serviebant. Sic legimus de Davide, qd in tecto palatii sui deambularet, dum Bethsabeam lavantem vidit. Sic quod Ochozias Rex per cancellos solarii sui lapsus fuerit. 2. Reg. 11. 4. Reg. 1.

En om dierglyke ongevallen te voorkomen, had God geboden en gezeit: Als gij een nieuw huis bouwd, zoo zult gij rondom het dak een muurtje maken, opdat'er geen bloed aen uw huis gestort word, en gij niet schuldig word als'er iemand afviel, en van boven nederstortte. Deut: 22-8.

Cumq talis tunc domorum plerumq esset constitutio difficile concipimus, qd Ev. de nudatione tecti, et de dimissione paralytici ante pedes Jesu referunt.

Observare hic 1mo licet singularem illam caritatem hominum istorum, qui miserum hunc paralyticum deferunt ante pedes Jesu. Impossibile id videbatur ob numerosam multitudinem hominum, ast caritas ipsorum novit invenire medium.

De coi proverbio, quod necessitas sit inventrix artium. Certè multa ante incognita, necessitas adinvenit, et necessitas multa fecit inquirere, quæ alias ignota mansissent. De nood leert wel, de coiten.

Si hoc ita sit, scil: quod necessitas aperiat ingenium, [2] et manus aptas reddat ad opera, et media inveniat, [3] potiore jure; id caritati tribuendum censeo, scil: qd illa sit inventrix, et mater artium. Illa siquidem sicuti nobis inspirat compassionem [1] in miseriarum proximi nostri, et nos desiderare facit ejus liberaoem, sic et nos facit facile invenire aliqua media, qbs uti dbmo ad opitulandum proximo afflicto. Hoc certè caritate plenus facile invenit artem, et media opitulandi proximo afflicto, atq in eo caritas e inventrix mediorum.

Ecce id ad oculum in Ev. ubi compassiva caritas 4. istorum portatorum eis suggerit medium paralyticum deferendi ante pedes Jesu, atq ita juvande eum ad recuperandam sanitatem. Magna sane, et fervens erat istorum carita[s]. Non differunt donec Xus domo exiret, o verentur multitudinis impedimentum, o detrectant laboris magnitudinem. Sed &c. Ecce singt Ev. / + quod innuit promptum auxilium

Hic præbent nobis portatores isti, explum Xanæ caritatis, et opitulaois, qm pxmis nostris dbmo, docent nos quo tacti ee dbmo pxmorum miseriis, et eos adjuvare.

1. Cor. 12 Paulus id nos docet similitudine membrorum unius corporis, Pro invicem sollicita sint membra, et si quid patitur unum membrum, compatiuntur oia membra. Sic et nobiscum qui membra unius corporis Xti sumus, agi dbt compati dbmo miseriis pxmorum, eisq in iis opitulari, et licet oi pxmo dilectionem impendere dbmo, tn indigenti et afflicto ~~ptia~~ ma dilectionem impendere, et ad illum juvandum procliviores ee dbmo. Monet Paulus: dum tpus hbmo

Gal. 6. operemur bonum ad oes, ma autem ad miseros.

Job. 4-3. De Jobo dr: Zie gij hebt veele menschen onderregt, en vermoeide handen versterkt. uwe woorden hebben de wankelmoedige staende gehouden, en gij hebt de bevende

ibid. 29-12... knijen gestijft. Et de se ipso Job ait: Ik heb den armen verlost als hij schreeuwde, als ook den wees, die zonder

zonder hulpe was... het hert der weduwe heb ik vertroost ... ik ben het oog geweest van den blinden, en de voet van den kreupelen, ik was een vader der armen.

Refert Script. de seniore Tobia, qd audiens aliquem ex concaptivis fratribus jugulatum in platea mortuum jacere, exiliens de accubitu suo, et relicto prandio, jejunus pervenit ad corpus, tollensq. illud occultavit, et sepelivit clam de nocte. Notandum qd Tobias auxilia pietatis fecerit, licet pp. ea exhibita, antea de vita sua periclitatus eet. Vid. Tob. 3. Tob. 2

Aplus Paulus ita caritate et sollicitudine pro judaeis repletus erat, ut coarctaretur, è duobus, et eligeret hic manere ad opitulandum ois, qm dissolvi et ee cum Dno. Vid. Phil. 3.

Commendatur quoad hoc multum ethnicus ille centurio qui pro servo suo tam sollicitus, ejus miseriis compatiens ad Dnum pro ejus sanatione accesserit. Matt. 8.

Atq. in eo praecedunt nobis qm mxe portatores paralytici &c

At cheu! qm longè absumus ab his caritatis explis? qm multi insensibiles ad miserias, et mala pxmorum? videmus saepè afflictiones aliorum, et gerimus nos ac si ad nos non pertineat, ijder trekt'er zijne handen af. (amplifica hoc latius). Het gaat veeltyds met ons als met den Priester, en Levit. Luc. 10-30...

Non sic, o sic A. A. succurere dbms. ... fratri, ~~...~~ dilectio cara ..., sed maxi dum e in afflictione positus. Sicuti in sava tempestate lucidum intervallum, et in mediis tenebris facula accensa majorem adfert voluptatem, magisq. elucet, sic in afflictis rebus ma grata exhibita caritas, et jucundum mae auxilium. Immo qui tunc pxmo o succurrit, cum in afflictione e, is pxum o diligit. de eo Sapiens: Daer is een vriend die slegs een tafelvriend is, en in den dag van tegenspoed niet volherden zal. Ectra qui verè pxum diligit de eo ait: die een vriend is bemint ten allen tyde, en een broeder word in den druk gekend. Eccli. 6-10 Prov. 17-17.

Sic sic portatores paralytici ostendebant se ee fratres ejus &c sic et nos dbms &c

Et certè quod operae hac impensa Caritas, et hoc auxilium à portatoribus paralytico exhibitum Xto Dno gratum fuerit ostendit, cum Ev. dicant, quod Jesus videns ob fidem illorum, fidem per Caritatem operantem dixerit Fili &c Surge &c Itaq. Deus variis vicibus ostendit quam gratum sibi sit tale auxilium exhibitum.

Jerem. 38. 39 Apud Jerem: narratur qd Abdemelech Æthiops Jeremiam innocentem in cœnoso lacu dejectum, sua apud Sedeciam Regem intercessione eduxerit, et ob hoc servitium praestitum, Deus ipsum solum ~~protegebat~~ protexerit dum tota Jerosolyma ab Assyriis devastaretur: Ik zal u op dien dag

C. 39–17. verlossen, zeide de Heer, en gij zult in de handen der mannen daer gij voorbevreest zijt, niet gelevert worden.

3. Reg. 18. Refert Script. qd Abdias, impia Jesabele prophetas interficiente, centum ex eis in speluncis additos paverit, Et in remuneratione illius servitii dono prophetiæ à deo muneratus e, ja ook zyne vrouw, na zyne dood nu weduwe zijnde, en overvallen worden de om de schulden, die haar man gemaakt had om de propheten te spijzen, hoe wonderlyk wierd zij op de raad van Eliseus in haren nood gered? 4. Reg. 4.

Josue. 2. & 6. De Rachab legitur qd exploratores Jerichontis abdiderit, et salvos demiserit. Et in gratiam hujus ipsa totaq domus ejus ab excidio Jerichontino salvata.

Sic item non incongrue caritati, et auxilio quod Tobias proximis exhibuit, adscribi debet, qd Deus ei caeco visum reddiderit, filioq suo dederit ducem angelum in itinere.

Immo quid opus e pluribus illud confirmare? cum ex Ev. hod. sat, superq pateat quam grata Xto Dno fuerit caritas illorum virorum qui paralyticum ei offerebant.

Conclusio. Animant nos A A hoc exempla ad caritatem nostram proximis exhibendam. Tangamur igitur eorum miseriis, atq in iis pro posse nostro ipsis subveniamus. Exemplo nobis sint viri isti 4. &c recordemur quam gratum illud Xto Dno fuerit &c

Idem et nunc nostri ostendet Deus qua mensura (teste Xto) mensi fuerimus, remetietur nobis. Sic sperare licet fore ut Xus dicturus nobis sit esurivi et dedistis mihi manducare.... Venite Benedicti &c

2º Nu dienen de mannen, die den beroerden van 't Ev. tot Chs droegen, ons allen tot een spiegel en V. B. om den bedrukten evenmensch naar 't Lighaam te hulp te komen? Ô hunne vlyt en arbeid leerd ons ook noit van de genezinge der geestelyke beroerden te wanhopen, maar naar ons vermogen tot hunner behoudenis mede te werken.

Wil U. A. dit nader in een V. B. zien? Neem dat der Ninivieten, van welkers heil men menschelyker wyze zoude gewanhoopt hebben; dewyl Gods vonnis tegen hen reeds uitgesproken was: Nog 40 dagen etc. Maar zie de koning zulks horende nam zijne toevlugt tot ene spoedige boetvaardigheid, schreef enen vasten uit, en liet uitroepen, dat een yder zig bekere van zynen quaden weg, en van d' ongeregtigheid die in zyne handen is. Wie weet (zeide hy) of Godt zig keren mogt, en het vergeven; en of hy zig mogt afwenden van zijne verbolgentheid, en dat wy niet vergaan? Zie daar wat ene vlyt de koning gebood aan te wenden, en zie met wat een goed gevolg! Godt (zeid de Schrift) zag hunne werken, dat zij bekeerd waren van hunnen quaden weg, en Godt had medogen wegens het quaad, 't w. hij gezeid had dat hy hen doen zoude, en hij deed het niet. NB Godt zag hunne werken, waardoor hunne vlyt, en arbeid te kennen gegeven word. En daar die gevonden word daar word de toegang tot de behoudenis niet uitgesloten, men zal die erlangen is 't niet door de deur, dan zal 't door 't dak geschieden, gelyk de mannen van ons Ev. ten — Jonas. 3

Is dit zo? dat dan ook gene zondaar, hoe beroerd hij naar de ziel mag wezen, de moed verloren geve, maar naar 't V. B. der Ninivieten, en der mannen van ons Ev. de hand aan 't werk sla.

dat wy ook leeren noit van de genezinge eniger geestelyke beroerden wanhopen, maar naar 't V. B.

der mannen van't L. alle vlyt en moeyte aanwenden tot zyne genezinge, betrouwende dat hy dit door onze behulpzaamheid zal erlangen.

Zo gedroeg zig wel eer een Daniel ten aanzien van den Koning Nabuchodonosor. Eerst verklaarde hy hem gods vonnis tegen hem geveld. Maar voegde'er terstond ook by: Daarom, ô Koning, laat myn raad ú wel bevallen.: koop úwe zonden af door aalmissen, en úwe ongeregtigheden met den armen barmhertigheid te doen; mogelyk zal hy úwe zonden vergeven

Dan. 4-24

Let wel dat Daniel na't uitgesproken vonnis nog niet van Nabuchodonosors behoudenisse wanhoopte, maar alle vlyt gebrúikte om den Koning de middelen zyner behoudenisse voor te schryven

Daniels V. B. moeten wy navolgen, noit wanhopen maar alles aanwenden wat ons mogelyk is, op dat wy by ons verzuim, van eens anders verderf niet pligtig bevonden worden

Conclusio

Wel aan dan A. F. L.

NB. hunc Serm. non dixi anno 1746., sed 1748. quia anno 1746 ante summum sacrum adferebatur filius Wilhelmi Kanen baptizandus, quâ occasione inter bap-tizandum sermonem habui 1 de Loco quo Baptismus conferri debeat 2. de abrenun-tiatione Satanae &c. Vide instructio-nes meas vespertinas.

Videns Jesus fidem illorum, dixit Paralytico: Confide fili &c. Matt. 9. v. 2.

Dnica XVIIII. Post Pent. 1734. 46. 1756. 70. ~~[illegible]~~
NB post summum sacrum dixi, et compendiose post 3um

Alhoewel de Zaligm: ~~de Zaligm~~ te Bethleëm gebooren was, en vervolgens Bethleëm, eigentlijk Zijne Stad genaemt moest worden, zoo waeren 'er nogtans andere Steden, die met den naeme van Zijne Steden vereert ~~worden~~: ~~genoemt~~ Zijne Stad word genoemt,

Zoo vinden w' in 't Ev: dat Nazareth, ~~Nazareth word zijne stad genoemt~~ en dat, omdat hij aldaer veel tijts ~~verbleef~~, zig onthield, en ook zelfs van Zijne 12 tot 30 jaeren, heeft gewoond.

Jaa ook zelf ~~al~~ voor zijne 12 jaeren, ~~heeft hij~~ te Nazareth heeft gewoont, te weeten, als Joseph, na de dood van Herodes, de kindermoorder, geboden wierd na 't Land van Israël weder te keeren, toen heeft hij zelfs te Nazareth al gewoont, en hij heeft 'er gewoont opdat volbragt zou worden, dit, het gene door de propheten voorzeid was, dat hij Nazareër genaemd zou worden. Matt. 2-24

Nu gelijk Nazareth, Zijne Stad word genoemt, zoo ook word 'er heden in 't Ev: van den Zaligm: wederom gezegd, dat hij ~~van~~ over zee gaande in Zijne Stad, te weeten Kapharnaüm, gekomen is. Kapharnaüm word dan ook Zijne Stad genoemt, en dat, omdat hij in de zelve ten tijden zijner predikatien zig veel, en meermaels onthield.

Als dan de Zaligm: ~~van~~ over zee in Zijne Stad Kapharnaüm te rug gekomen was, wierd hij van zoo eene groote meenigte van menschen omringelt, dat 't huis, waer in hij getreden was, zoo wierd opgepropt, dat 'er geen kans, of middel was om 'er in te geraeken.

Ondertusschen, zoo komen 'er 4 mannen met eenen beroerden mensch aentorsen, vol ijver, en genegentheid om dezen kranken mensch voor de voeten van Jesus te brengen: het was niet mogelijk langs de deure door al 't volk in te dringen. Weshalven zij zig verstouten, gelijk Markus 2. Lukas 5. ~~ver~~ melden, en klimmen boven op 't dak, zij maeken 'er eene openinge, zij heijssen den kranken met bed, en al om hoog, en laeten hem van daer, tot voor de voeten des Zaligm: neder ~~vallen~~ zakken.

Groot voorwaer was dit geloof 't gene in deze mannen uitscheen! ~~gelijk het te blijken~~ 't is dit geloof 't w: de Zaligm: ziende, tot den beroerden zeide: Betrouw zoon, uwe zonden worden u vergeven. 1

't is ook dit geloof van deze mannen, 't gene ons zonderlingen, tot eene lesse, en onderregtinge dienen moet, om dan uit dit geloof en gedrag van deze mannen, onze onderregtinge te trekken, zal 't voorneemen weren, deze woorden: Videns Jesus, 1o een wijnig te verklaeren

Propositio.

en, 2° onze onderregtinge daer uit te trekken &c.

Omtrent d'opgenoomene woorden, Jesus ziende hun geloof zeide tot den beroerden: betrouw zoon &c. omtrent deze woorden, zeg ik, [illegible] d'uitleggers der h. Schriften onderzoeken, of Xtus dezen beroerden genezen heeft, alleen om 't geloof van de mannen die hem droegen, of dan, of hij hem genezen heeft zoo om 't geloof van den beroerden, als van de mannen, die hem droegen beyde te zaamen?

Op deze vraage [illegible] verscheiden, andwoorden, dat de Zaligm: den beroerden, genezen heeft alleen, uit opzigt op 't geloof van de dragers. De reden, die zij hier van geven, is gansch niet ongegrond; midsdien [illegible] d'evangelist niet [illegible] Jesus ziende zijn geloof, te weten van den beroerden, ook niet duidelijk Jesus ziende zijn, en hunne geloof; maer [illegible] Jesus ziende hun geloof, zonder 't minsten van den beroerden te reppen, in dierhalven zoo schijnt hier uit te volgen, dat de Zaligm: den beroerden genezen heeft alleen, om 't geloof van die hem droegen.

Dog andere zijnder, die ook 't geloof van den beroerden hier onder willen begrepen hebben, en deze zeggen, dat de Zaligm hem ook om zijn geloof genezen heeft. Van dit gevoelen zijn S. Dionys: Carth:, S. Chrys:, en Euthymius, en meer anderen. Tot reden brengen, alle deze bij, dat de beroerden zig niet tot Xtus zou hebben laaten draagen, en veel min, dat hij zig ook zelf van 't dak tot voor de voeten van Xtus zou hebben laaten neder zakken, ten waar hij zijne geneezinge had gehoopt te verkrijgen en dit gevoelen, schijnt zekerder, en waaragtiger te wezen, dan wel 't eerste, dewijl alle d'omstandigheden dit schijnen te bevestigen. Dog 't zij ook dat hier van zij, of niet; dit gaat vast, dat 't laatste gevoelen, van de genen, die de genezinge van den beroerden zoo aen zijne, als aan der dragers geloof toeschrijven, wonder wel dient om ons tweegewigtige waerheden te leeren.

× op 't dak zou hebben laaten hijsen, en
Voeg hierbij, dat Jesus den beroerden zeide: uwe zonden worden u vergeven, die hem zeker niet zonder zijn geloof en betrouwen vergeven wierden. Waar om Xtus ook zeide: Betrouw, Zoon, uwe zonden worden &c.

1° Hier uit volgt, dat de tussenspraak, en de verdiensten van anderen ons kunnen voordeelig zijn, en helpen.

2° Hier uit volgt, dat dit niet kan helpen, ten zij men zelf mede werkt, en tragt geholpen te worden.

1° Dat de tussenspraak, en de verdiensten, van anderen ons voordeelig zijn en grootelijks kunnen helpen, toonen de dragers van den beroerden duidelijk aan: 't was hunne vlijtigheid, hunne moeijte, hunne arbeid die zij aenwenden, om den beroerden bij den Zaligm: te brengen; 't was hun verlangen, hun geloof, en betrouwen van de genezinge voor den beroerden te erlangen, t.w: de Zaligm: om zag om den beroerden te genezen, welkers geloof hij ziende, of gelijk [illegible] bij Lukas duidelijk zegt: welkers geloof zoo dra als hij zag, zeide hij: Mensch, uwe zonden worden u vergeeven.

Luc 5–20

ver=

vervolgens aen 't geloof, tussenspraek, en de verdiensten, van de
dragers word de geneezinge van den beroerden toegeschreven.
En hier uit word deze eerste waerheid bevestigd, te weten dat
de tussenspraek, en de verdiensten van anderen, iemand voordeelig
zijn, en kunnen helpen; zoodat tot bevestinge van deze waerheid onze opgenoomene
~~[illegible]~~ alleen genoeg zou den wezen; ten waere dit allen 's woordeh
halven inde H. Schrift ~~[illegible]~~ nog wierd bevestigt, en bekragtigd.
Hoe voordeelig ~~dat~~ de gebeden, en verdiensten, van eenen Moijses
bij gode voor 't volk van Israël zijn geweest, wijst ons 't boek Exodus aen. Exod. 32.
Daar ~~is 't dat wij~~ Leeren wij, dat godt, door 't gebed, en tussenspraeka
van Moijses verzoent zijnde, 't volk spaarde. En hierop is 't
dat David zijn oogmerk heeft, als hij zegt: God sprak, en hij wil- Ps. 105-23
de ze verdaelgen, had Moijses zijn uitverkoorn zig voor zijn aan-
schijn niet in de breuke gesteld, om zijne gramschap af te keeren,
dat hij ze niet en vernielde.
Dit zelfde word ook bevestigd uit 't gene, godt zelf zeide job 42
gaat (zeide godt tot de vrienden van Job) gaa naer mijnen dienaer Job 42-8.
Job... hij zal voor u luiden bidden, en ik zal zijne voorspraek aan-
neemen, dat deze dwaasheid u niet toegerekend worde. uit welke
getuijgenisse van gode zelfs duidlijk blijkt, dat om de verdiensten,
en gebeden van job aan zijne vrienden hunne dwaasheid, te weten,
hunne zonden, niet toegerekend zouden worden.
En hierom was 't dat de joden biddende gemeinlijk zeiden; de god van
Abraham, de god van Isaak, de god van Jakob; welke wijze van bidden
zij gebruijkten, om dat zij geloofden, dat hunne voorvaders Abra-
ham, Isaak, en Jakob door hunne gebeden, en verdiensten bij god veel vermogten, om
~~zouden tragten~~ te ~~verzoenen~~. Immers zij wisten, dat godt om hen met Gode te ver-
't gebed, en verzoek van Abraham, die goddeloose Stad Sodoma zoenen, en te ver-
zelfs gespaard zou hebben, ~~hadden~~ waren er maer zelfs 10 regtvaardigen werven het gene zij
kunnen Sodoma te vinden geweest. nodig hadden.
Jaa zoo zien w' ook in N. T., dat Paulus zijne verlossinge
uit de gevaeren ~~en [illegible]~~, toeschrijft aan de gebeden, en voorspraeke
der Korinthenaaren. God is 't (zegt) die ons uit zoo groote
doodsgevaeren verlost heeft, en ook nog verlost, waar toe gij ook II. Cor. 1-10
door 't gebed ~~[illegible]~~ voor ons medewerkt. Jaa waarom, zou Paulus ook
anders die van Thessalonika en anderen meer in zijne brieven vraagen, en zeggen: Broeders bid 2. Thess. 3-1.
voor ons; ten waer hij geloofde, en vertrouwde, dat hunne gebe-
den hem voordelig wezen, en helpen zouden kunnen?
Jaa zoo zien w' ook dat de gansche kerk bad voor Petrus zittende in
den kerker; want Lukas duidelijk getuijgt: terwijl Petrus in de
gevangenisse bewaard wierd, zoo wierd 't gebed der kerke zonder op- Act. 12-5.
houden, tot gode voor hem gedaan. Nu waer toe zou de kerk voor Pe-
trus gebeden hebben, indien de gebeden van anderen, hem niet bad-
den kunnen helpen? 't is ook om deze reden dat de Heiland ons heeft lezen bid-
Bij alle deze, en ontelbaare andere V. B. en bewijzen, der den: Onze vader...
H. Schrift ~~[illegible]~~ is ook vervoegt 't al oud gebruijk der kerke, die uwe Rijk ons toekoo-
~~anderen~~ 't zij dat zij nog hier in leven zijn; 't zij dat zij afgestorven me &c. Om de zelf-
ben zijn de reeden doet de kerk alle-
kaare gebeden in 't meer-
voudige.

heerschen in den hemel, verzogt heeft voor haer te bidden,
geloovende, dat zij haer helpen en voordeelig wezen kunnen.

A. Uit al 't w: blijkt hoe verre zij er neven slaen, en van de waerheid afdwaelen, de genen, die leeren dat de voorspraek en gebeden van anderen, niet ~~helpen of~~ kunnen baeten.

Waer uit ook wederom blijkt, hoe prijslijk en loffelijk 't is onderlingen elkanders en voor al de voorspraek en gebeden der kk. in den hemel te verzoeken. ~~Dat hoe zij aengetoont? Niet alleen wijst ons dit taestbaer aen; Daer is 't dat wij den Ev. hooren getuijgen, dat de beroerde door 't geloof en de verdiensten van die hem dragen, zijne geneezinge bekomen heeft; want Jesus ziende hun geloof (zegt de tekst) zeide tot den beroerden: Betrouw &c~~

en al 't hans die van de kk. in den hemel

Dog niet alleen om 't geloof van die hem droegen, maar te zaemen ook om zijn eige betrouwen en geloof heeft de beroerde zijne geneezinge bekomen. ~~Want~~ De drägers niet alleen, maar ook zonderlingen de zieke zelf verlangden zijne geneezinge te bekoomen. En dit blijkt ook zelfs hier uit, dat niet alleen de drägers alle die moeijte en arbeid deeden, om bij den zaligm: te komen, maar dat ook die beroerde, hoe ziek, hoe krank, en hoe ellendig hij was, zig nogtans zoo liet handelen, dat z' hem boven op 't dak des huis heffen, en van daer tot voor de voeten des zaligm: in 't midden van al 't volk lieten neder zakken. Dit blijkt ook zelfs hier uit, dat niet alleen zij, maar ook de zieke, was 't niet met de mond, ten minsten met 't herte, om de geneezinge vraagde; zonder dit zoude hem van zijnen kant niet genezen hebben; zijn geloof moest met dat der anderen vervoegd en vereenigd wezen; en dit zijn geloof en betrouwen de zaligm: ziende heeft hij hem geneezen. Confide &c

2°. in hier uit volgd deze twede waerheid; bestaen dat de verdiensten en gebeden van anderen vrugteloos zijn, en niet künnen helpen, ten zij d' eige gebeden en verdiensten mede werken. Te vergeefs verwagt een zondaer de genaede door de voorspraek van anderen, indien zij hunne gebeden er niet mede vervoegen, en zig van de zonden onthouden.

Gen. 18. Te vergeefs, en vrugteloos waeren de gebeden die Abraham voor Sodoma storte, om dat 'er in Sodoma niemand was die mede bad.

Te vergeefs was 't dat Samuël voor den koning Saül bad; want Saül van zijnen kant niet waerlijk en uit 'er herte droef was

1. Reg. 15-30 want Saül alleen maer droef was dat zijne zonde kinbaer worden zoude, en waerom ~~was 't dat~~ hij Samuël bad, dat hij hem voor d' ouderlingen zijns volks eeren zoude. En om dat Saül zoo gesteld was, en niet waerlijk mede bad, daerom was de voorspraek van Samuël vrugteloos, en kon ze Saül niet helpen.

Jerem: 7-16... ~~Saa~~ om dat ten tijden van Jeremiäs 't volk Israël verre van voor zig te bidden, god zelf verägtte en versmaede, daerom verbood god den propheet uitdrukkelijk voor 't volk te bidden: Be

A. 't is waar, een onkatolijk zal hier op zeggen
dit is goed als men maar blijft bij de leren den.
Wij onkatolijken geloven ook, dat men voor elka-
deren kan bidden, dat dit goed, en voordelig is,
hiervan doen wij belijdenis, zeggende: ik geloof
gene gemeenschap der heiligen, viz. hier op aarde.
Maar waartoe het bidden, of aanroepen der hh
in den hemel? 2°. wat weten die van onze gebeden?
3°. dit doet het Middelaarschap van Cti te kort.
R. 3°. Dat de hh. in den hemel voor ons hier op
aarde bidden leerd ons de h. Schrift. Zoo zegd
God van Moijses, en Samuël, die toen al overlee-
den waren: Jerem: 15-1. Al stonden Moijses, en
Samuël voor mij, zoo zoude dog mijne ziel gene
genegenheid krijgen voor dat volk. Waaruit
volgd, dat d'afgestorvene propheten konden, en
gewoon waren voor het volk te bidden, en verhoord
te worden, ten waar de buitengemene boosheid des
volks dit belette. 2. Mach. 15-12-14. getuigd
de h. Schrijver dat Onias de hogepriester, en de
propheet Jeremias na hunne dood voor 't volk
baden. Apoc. 5-8. 8-3. de engelen, en hh. in
den hemel onze gebeden opdragen voor Gods
throon. NB de his vide Serm: in festo omnium SS. 1762.
2°. En hieruit volgd, dat zij onze gebeden
ook weten. Hoe zij ze weten, is ons onnodig
te weten. Velen der hh. hadden dikwils op aarde
kennisse van de heimelijkste, en verborgenste dingen
Samuël kende 1. Reg. 9-19. wat er in 't herte van
Saul was. Eliseus 4. Reg. 5-25. wist wat Giezi
in zijne afwezigheid aangevangen had. de zelfde
Eliseus ibid. 6-8. had wetenschap van de heime-
lijke raden des konings van Syrien. Daniël
2-26. kende de verborgen droom van Nabucho-

donosor, en deszelfs verklaringe. Petrus Act. 5. 3.
was bewust hoe Ananias, en Saphira den prijs des
verkogten akkers heimelijk agterhouden hadden.
Wat wonder dan dat de hh. in den hemel, daar zij
nu het eewig ligt aanschouwen, kennisse van ons, en
onze gebeden hebben, op die wijze, en door die mid-
delen, door dewelke 't Gode believd, die aan hen bekend
te maken? 't hand dienen wij van de hh. in den he-
mel te gevoelen, dat zij ten minste van Gode zoo zeer
begunstigd zijn, als de hh, en propheten hier op
aarde geweest zijn.

3o. Weten de hh. in den hemel onze gebeden,
en bidden zij voor ons? zoo volgd hier ook uit, dat
het aanroepen der hh. ook niet te kort doet aan
't Middelaarschap van C. J., wat d' onkatolijken
hier van ook willen zeggen.

Immers het aanroepen van de hh. in den hemel
strijd niet meer tegen het Middelaarschap van
C. J. dan het bidden der geloovigen voor elkander
ten hier op aarde. ~~en~~ En dierhalven zeggen d'
onkatolijken, dat wij hier elkanders gebeden wel
mogen verzoeken, dat dit goed, en voordelig is,
dat dit de gemeenschap der hh. medebrengt?
Waarom zouden wij ons dan niet tot de hh. in den
hemel mogen keeren, en met zoo veel te meerder ver-
trouwen, hoe zij in de deugd standvastiger en wij
van hunne behoudenisse verzekerd zijn? Want keeren
wij ons tot menschen, welkers heiligheid ons onze-
ker is, waarom zouden wij ons, v. G. tot d' allerh:
Maagd Maria, of d' Apostelen, enz, niet mogen
keeren, van welkers heiligheid, en zaligheid wij vol-
komen verzekerd zijn? gelijk de h. Augs redeneert
Lib. 20. Cont. Faust. c. 23. Eene redeneering die Jan
Jan Wiclef, en Jan Hus zoo wel beviel dat zij het
aanroepen der hh. duidelijk erkend hebben. Van Sta

Bestaa niet (dit Deus) voor dit volk te bidden, nog mij voor hen aan te roepen, of te smeeken, want ik zal u niet verhooren. Dog waarom, zegt God tot Jeremias dat hij hem niet zal verhooren? hoort wat reden God zelf geeft: Ziet gij niet (ait) wat dat zij al doen in de steeden van Juda, en op de straaten van Jerusalem? zij bedrijven afgoderije, en doen mij verdrietaen. 8.

Zoo spreekt God ook van Moyses, en Samuël jer: 35. ‖ al stonden, ait, Moises, en Samuël voor mij, zoo zoude dog mijne ziel geene genegentheid krijgen, voor dat volk. 1. c. # 9.

Vervolgens moeten de gebeden ~~[illegible]~~ begeerten, en poogingen der zondaeren, 'er mede bij komen, zullen de gebeden, en voorspraaken van anderen, kunnen baaten.

Verre zijn dan bedroogen, en wijken zij van de waerheid af, alle dier zondaeren, die hun betrouwen stellen op de tussenspraake der heiligen, dewijl zij in de zonden gerust blijven steken.

En, eilaes! hoe veele zulkom worden gevonden? hoe veelen zijn 'er ~~niet~~, die dagelijks ter eere van deeze of geene heiligen, een gebeedetje leerende, die in dit of dat broederschap ingeschreeven zijnde, zig op de voorspraake der heiligen verlaaten, en zig gerust stellen, alhoewel zij in de zonden volharden.

O neen, o neen! A. A. zoo, zoo is 't 'er niet mede geleegen. De heiligen bidden niet voor de zondaers, ten zij zij mede bidden, de heiligen krijgen geene vergiffenisse voor de zondaers, indien zij geene boedvaerdigheid ~~en~~ doen. Vast gaat: Nisi poenam egeritis &.

't Is waar, Maria, word genoemd de voorspreekster, en toevlugt der zondaeren. Dog van welke zondaeren? Z' is geene voorspreekster, geene toevlugt van d' onboetvaerdige zondaeren. Wat men ook wijs wil maaken, wat fabelen dat men ook mag verkieren, en de menschen in de hand wil stoppen, Maria neemt niemand aan, wien haere zoon verwerpt; zij weet voor eene staale wet van haeren zoone gesteld te zijn: Nisi poenam egeritis oes simeliter peribitis ‖ Maria, of andere heiligen zijn dan geene voorspreekers van onboetvaerdige zondaers, maar van zondaers, die opregte boedvaerdige zijn. Dit zegt S. Berns uit „als hij tot Maria spreekende zegt: „hoe verwuild een zondaer „gij verstoot hem niet, indien hij maar tot u verzugt, en met een boedvaerdigheid uwe tussenspraake verzoekt. Waerom trent wel aan te merken is, dat Berns alleen zegt: die uwe tussenspraake verzoekt, Ook is aan te merken dat Bern: zegd: Indien hij met een boedvaerdig hert verzoekt, want zonder dat de zondaer waerlijk droef, en boedvaerdig is, zonder dat hij mede verzugt, en bid, zal 't gebed van andere niet kunnen helpen. Vervolgens moet de zondaer met de gebeden van de heiligen in den hemel, en van de regtvaerdigen op der aerde ook zijne gebeden, zijne boedvaerdigheid voegen. Dat niemand dan zig zelven bedriege, en op de hulp, of voorspraake van anderen zijn betrouwen stelle, alhoewel hij dagelijks bid, en eenige godvrugtige oeffeningen pleegd, ten zij hij met een boedvaerdig hert hunne hulp en voorspraak verzoekt.

Jerem 35-3

‖ dat al was 't dat Moÿses, en Samuël, die reeds gestorven waeren, en in den hemel heerschten, 3 zeg ik, al was 't, 3. dat zij voor dit volk wilden bidden dat hij hen egter niet verhooren zoude, en dat, om dat zij hem versmaaden, en veragtten, en in de boosheden bleeven volherden

‖ zij zegt nog in den hemel, 't gene zij op der aerde zeide: quodcumque dixerit vobis facite.

leerende dat Maria aan niemand iet kan geeven, zij die alle genade hier in dit leeven, en de genade des eewigen leevens van Gode door haeren Zoone heeft ontvangen, dis alsin voorbid.

(Waaruit wederom volgt hoe verdagt men houden moet alle die boekjes, en prulletjes in dew: de geschiedenissen, en mi rakelen worden verteld van heiligen die ook voor onboedvaerdige zondaars zelfs gebedens en genade bij god verkreegen zouden hebben, en dat, omdat zij dagelijks ter eere van deeze of geene heiligen deeze of geene gebeden gelezen hebben, deze, of gene tekenen van schapulier van Dominicus, de koord van Franciskus, de riem van Aug^e, of andere diergelijke prulletjes gedragen hebben. Hoe verdagt, jaa hoe godslasterelijk men alle deze vertellingen houden moet zeg blijkt uit 't gezeiden Jaa^t v. D. van den Beroerden van 't Ev: boont ons dit alleen genoegzaem aan. 't was niet alleen door 't geloof, door 't betrouwen, en voorspraecke der dragers, maar ook te zaem door zijn geloof, betrouwen, en gebod dat hij zijne geneezinge van den Zaligm bekomen heeft.

Conclusio

Wel aan dan A. A. ziet daar in 't kort hoe dat de Beroerde van 't Ev: zijne geneezinge bekomen heeft. Hij heeft die bekomen door de hulp, en tussenspraeke van anderen, en dit bevestigt, en bekragtigt deze waarheid van 't Ev: dat de gebedens en tussenspraeke van anderen ons grootelijks helpen, en voordeelig weezen kunnen, dit maent ons aen om onderlingen elkanders hulp, en bijstand te verzoeken, dit wijst ons aen zonderlingen aan de geestelijke beroerden, ik zeg, de zondaeren deze pligt te moeten bewijzen. hij heeft dan de geneezinge van zijne beroerte door de hulp, en bijstand van anderen bij den Zaligm verkreegen, En dit heeft hij zoo door anderen verkreegen dat hij te zaemen met d'anderen dit getragt heeft te bekomen. En hier door word ook wederom deze andere waarheid bekragtigt, en bevestigt, dat de hulp, en bijstand van anderen niet zal helpen, niet zal baeten, ten zij men ook te gelijk zelve tragt mede te verwerven, geene geneezinge der geestelijke beroerte is te verkrijgen, te verkoopen door 't gebed, en tussenspraek van anderen, ten zij de beroerden zelf verlangen, zelf verkoopen tot Jesus gebragt te worden, ten zij de beroerden zig zelf tot gelijk Jesus gebragt te worden, ten zij de beroerden zig zelf boetvaerdigheid wil plegen maeyte, en arbeid wil onderstaen, boetvaerdigheid wil plegen 't geen alles noodig is om tot Jesus gebragt te worden, en de geneezinge der ziele te erlangen.)

Willen wij dan verkoopen met den Beroerden van 't Ev: door de Zaligm geneezen te worden? zoo moeten wij zijn v. D. naar volgen met hem, op Jesus ons betrouwen stellen, met de dragers, en de geneezen die ons tot Jesus brengen onze gebedens ons verlangen vervoegen. En zoo zal 't geschieden, dat wij met den Beroerden van den Zaligm door den mond zijner dienaeren en herders der kerke zullen hooren uwe zonden worden u vergeeven, om dus hier de kwijtschelding der zonden, erlangt hebbende, met hem, en alle de uitverkoornen te mogen heerschen hiernaamals in alle eeuwigheid. Amen.

Confide Fili, remittuntur tibi Peccata tua. Matt. 9. V. 2. — Dnica 18. post Pent: 1735. 49. 64.

NB anno 1730. Fuir Dedicio anno 1737. Absfui.

Met regt en waerheid heeft d'apostel Paulus Eph. 3. van godt kunnen zeggen, dat hij magtig is door de kragt die in ons werkt, veel meer te doen dan al wat wij begeeren, of denken. A. A.

En waerlijk, L, zoo is't'er mede geligen, wij kunnen niet ons verstandt veele dingen denken, wij kunnen ook wel ook velle dingen wenschen, en begeeren, dog god, die oneindig is, zoo in zijn wezen, als in zijne werken, die is magtig nog veel meer te doen, ~~als wij~~ dan al wat wij begeeren, of denken.

Dat blijkt uit verscheide voorbeelden, die wij daer van in de schrift ontmoeten: Zoo wierd Joseph, niet alleen, naer zijnen wensch uit de gevangenis verlost, maer ook tot een vorst in Egijpten en de eerste naer den koning verheeven. gen. 41-40

Nâ dat godt den vroomen Job zwaer geslaegen, en te gelijk van goedt en bloedt berooft had, ~~zoo~~ heeft hij hem niet alleen in zijn voorgaenden staedt herstelt, maer (zegt de text) Daer en boven gaf de Heer aen Job twévoudig wéderom, al wat hij te vooren bezeeten had. Job. 42-10

Salomon bad alleen om wijsheid, godt gaf hem die, en daer en bóven rijkdom en heerlijkheid in overvloed. 3 Reg. 3-12

De Kóning Ezechiâs verzogt alleenig maer dat zijn Léven een klijn weinigje verlangen mogt worden en zie god vergunde hem zelfs nog 15 jaeren lévens tijd. Isa. 38-5.

Et. Sic hinc patet quam verum sit quod Paulus ait......
At quid aliunde hujus divinae benevolentiae exempla petimus, cum hodie succulentum ejus suppeditet Evangelium?

'T Evangelist vermeldt: Daer wierd een beroerde tot Xus gebragt, leggende op een bedde, en van 4. kloeke mannen gedragen wordende, deze kloeke mannen om de meenigte des volks tot Xus niet kunnende komen, klimmen op het dak, openen het zelve, en laeten den beroerden al zagtjes van boven tot voor de voeten van Xus néder vallen, vastelijk geloovende en betrouwende dat Xus konde, en ook wilde den beroerden geneezen:

En zie, in 't minsten zijn zij niet bedrogen. Xus enim ut raem hunc vidit misericordia motus est, et considerans fidem et caritatem portatorum, promptus e in auxilio ferendo. Imo plura facit quam petere ausi fuissent. Enim vero

(Waer uit wederom volgt hoe verdagt men houden moet alle die boekjes, en prulletjes in dewelke de geschiedenissen, en mirakelen worden verbeeld van heiligen die ook voor onboedvaerdige zondaars zelfs gebeden en genade bij god verkregen zouden hebben, en dat, om dat zij dagelijks ter eere van dezen of genen heiligen deeze of gene gebeden geleeren hebben, deze, of gene tekenen van schapulier van Dominicus, de koord van Franciskus, de riem van Augustinus, of andere diergelijke prulletjes gedragen hebben. Hoe verdagt, jaa hoe godslasterlijk men alle deze vertellingen houden moet dat blijkt uit 't gezeide. Jaa 't H. D. van den Beroerden van 't Ev: toont ons dit alleen genoegzaam aan. 't was niet alleen door 't geloof, door 't betrouwen, en voorspraeke der dragers, maar ook bezonder door zijn geloof, betrouwen, en gebod dat hij zijne genezinge van den zaligm. bekomen heeft.

Conclusio

Wel aan dan A. A. ziet daar in 't kort hoe dat de Beroerde van 't Ev: zijne genezinge bekomen heeft. Hij heeft die bekomen door de hulp, en tussenspraeke van anderen, en dit bevestigt, en bekragtigt deze waarheid van 't Ev: dat de gebeden en tussenspraeke van anderen ons grootelijks helpen en voordeelig weezen kunnen, dit maent ons aen om onderlingen elkanders hulp, en bijstand te verzoeken dit wijst ons aen, zonderlingen aan de geestelijke beroerden, ik zeg, de zondaeren deze pligt te moeten bewijzen. Hij heeft dan de genezinge van zijne beroerte door de hulp, en bijstand van anderen bij den zaligm. verkregen, En dit heeft hij zoo door andere verkregen dat hij te zaemen met d'anderen dit getragt heeft te bekomen. En hier door word ook wederom deze andere waarheid bekragtigd, en bevestigd, dat de hulp, en bijstand van anderen niet zal helpen, niet zal baeten ten zij men ook te gelijk zelve tragt mede te verwerven, geene genezinge der geestelijke beroerte is te verkrijgen, te verkoopen door 't gebed, en tussenspraek van anderen, ten zij de beroerden zelf verlangen, zelf verkoopen tot Jesus gebragt te worden, ten zij de beroerden zig zelf met gelijke moeijte, en arbeid wil onderstaen, boedvaerdigheid wil plegen, en 't geen alles noodig is om tot Jesus gebragt te worden, en de genezinge der ziele te erlangen.)

Willen wij dan verkoopen, met den Beroerden van 't Ev: door de zaligm. genezen te worden? zoo moeten wij zijne H. D. naarvolgen, met hem, op Jesus ons betrouwen stellen, met de dragers, en de gene die ons tot Jesus brengen onze gebeden, ons verlangen vervoegen. En zoo zal 't geschieden dat wij met den Beroerden van den zaligm. door den mond zijner dienaeren en herders der kerke zullen hooren uwe zonden worden u vergeeven, om dus hier de kwijtschelding der zonden, erlangt hebbende, met hem, en alle uitverkoornen te mogen heerschen hiernaamaals in alle eeuwigheid. Amen.

Confide Fili, remittuntur tibi Dnica 38.
Peccata tua. Matt. 9. v. 2. post Pent:
1735 49.
64.

Met regt en waerheid heeft d'apostel Pau-
lus Eph. 3. van godt kunnen zeggen, dat hij magtig is Eph. 3-20.
door de kragt die in ons werkt, veel meer te doen dan
al wat wij begeeren of denken. A. N.
En waerlijk, B, zoo is't'er mede gelegen. wij kunnen met
ons verstandt veele dingen denken, wij kunnen met onzen
wil ook veele dingen wenschen, en begeeren, dog god, die
oneindig is, zoo in zijn wezen, als in zijne werken, die
is magtig nog veel meer te doen, ~~als wij~~ dan al wat wij begee-
ren, of denken.
Dat blijkt uit verscheide voorbeelden, die ~~ons~~ wij daer van in de schr.
ontmoeten: Zoo wierd Joseph, niet alleen, naer zijnen wensch, gen. 4.
uit de gevangenis verlost, maer ook tot een vorst in Egijpten
en de ~~tweede~~ eerste naer den koning verheeven.
Nâ dat godt den vroomen Job zwaer geslaegen, en te gelijk
van goedt, en bloedt berooft had, ~~zoo~~ heeft hij hem niet alleen Job. 42-10
in zijn voorgaenden staedt herstelt, maer (zegt de text) Daer en
boven gaf de Heer aen Job twévoúdig wéderom, al wat hij te
vooren bezeeten had.
Salomon bad alleen om wijsheid, godt gaf hem die, en daer 3 Reg. 3-12.
en bóven rijkdom, en heerlijkheid in overvloed.
De Koning Ezechiâs verzogt alleen ~~maer~~ dat zijn Léven Isa. 38-5.
een klijn wijnigje verlangd worden mogt, en zie god vergunde
hem zelfs nog 15 jaeren lévens tijd.
Et sic hinc patet quam verum sit quod Paulus ait....
At quid aliunde hujus divinae benevolentiae exempla petimus,
cum hodie succulentum ejus suppeditet Evangelium?
'T Evangelist vermeldt: Daer wierd een beroerde tot Xus
gebragt, leggende op een bedde, en van 4. kloeke mannen
gedraegen wordende, deze kloeke mannen, om de meenigte des
volks tot Xus niet kunnende komen, klimmen op het dak,
openen het zelve, en laeten den beroerden al zagtjes van
boven tot voor de voeten van Xus néder vallen, vastelijk
gelooven de, en betrouwende dat Xus kon, en ook wilde
den beroerden genezen.
En zie! in 't minsten zijn zij niet bedrogen. Xus enim
ut vidit, hunc vidit misericordia motus est, et considerans
fidem, et caritatem portatorum, promptus e in auxilio fe-
rendo. Imo plura facit quam petere ausi fuissent. Enim vero

Solum corporis sanationem petebant, et Em plura, et abundanter facit quam petere audebant; Donat Xus sanitatem et insuper remissionem peccatorum ei concedit. confide fili, ait Ev:, remittuntur tibi peccata tua. # atq. sic videmus veritatem hujus quod Paulus dixit.........

Het is ook hierontrent waermede wij u een wijnig onderhouden zullen, te weten, omtrent de vergiffenisse der zonden die de Heer Xus daer en boven aen den beroerden gegeeven heeft # met dit vergeeven der zonden is de meining v.d. zonden

Propositio

Inquiremus quare Xus sanans hunc paralyticum tantummodo mentionem faciat remissionis peccatorum suorum; **Attendite**

Quare Chs prius peccata remittit?

Mirum forsan alicui videri posset, quod Xus Dnus, rogatus tantum pro sanitatis beneficio conferendo huic paralytico, eidem remissionis peccatorum gratiam largiatur, quid hoc, quispiam, dicet? o petierunt portatores remissionem peccatorum, sed membrorum ejus in pristinum statum restitutionem; atq. sic Xus Dnus aliud ei dare, et aliud illi petere videntur: an o, inquies, Xus magis apposite ad rem dixisset, ija! dono tibi sanitatem, quam petis, ait si remissionem peccatorum addere placuisset, an non saltem prius petitum, dein et quod o petierant, impartiri debuisset, seu congruum hoc fuisset?

R. quia st caa morborum. ∥ men die gedagten laaten vaaren

R. 't is waer dit schijnt wel zoo ~~zijn maeglijkheid te hebben~~, maer nogtans zeer ligt zal deeze ~~maeglijkheid verdwijnen~~, als men maer agt wil geeven, op het antwoord, dat ~~welk~~ de h. Hiers hierop geeft. van de vergiffenis der zonden, (inquit) begint de Heer Xus den beroerden te geneezen, om daer door aen te toonen, dat de zonden oorzaek zijn van ziektens, en ellenden, hij begint den beroerden te geneezen, met den wortel en oorsprong van de ziektens weg te neemen, en hier door toond hij ons dat de zonden d'oorzaeken zijn van de ziektens en dus gaet hij als een wijsen voorzigtige geneesmeester te werk, die eerst den wortel van 't quaad (ik zeg, de zonde) uitgeroeyd wil hebben.

Id verum est et de peccato originali; Rom. 5-12

Sunt sane peccata morborum causa. (hoc paulo latius tractabimus) Nolo nunc late in hanc rem loqui de peccato primo adami, nemo enim ignorat quin istud peccatum sit causa oium malorum et morborum: Want door een mensch is de zonde in de wereld gekomen, en door de zonden de doodt, vervolgens ook de voorbodems van de doodt, als ziektens, zwakkelijkheden zijn door de zonden ook gekomen in de wereld.

Sed et actuali

At de hoc peccato jam loqui nolo, sed de peccatis quæ haec ipsi committunt, et quæ actualia dicuntur, de his jam solum loquor. De his dico quod illa causa sint van ziektens en gebrekkelijkheden. atq. hoc dupliciter, scil. Naaliter, et Meritorie.

Ac 3o. multa sane sunt peccata, quae naaliter post Naturaliter
se multos trahunt morbos, et e versa. v. g. Luxuria, Ebrietas, Voracitas, invidia, ira &c. 265

Quantum ad Luxuriam, audi Salomonem: Die ligte vrouwen onderhoud, zal zijn goed doorbrengen. En waerlijk 't is, eilaes! maer alte duidelijk, hoe veele rampen, ellendens en armoedigheden, dat die geenen overkomen, die zig eens aen d'ontuiverheid, of wellust hebben overgegeeven. Videre id Licet in filio prodigo, qui perdidit substantiam suam vivendo Luxuriose. (Describe ejus miseriam.) ✗ ... Prov. 29-3

En sic sic loqr scriptura, de Luxuria.... sic et similiter de Ebrietate testatur. audi Salomonem: Voor wien is'er wé? voor wien, zijn'er diepe kuijlen? wie krijgt'er wonden zonder oorzaek? voor wien zijn de blauwe oogen? is 't niet voor die onder de wijnroemers zitten? en hun werk maeken van de bekers te ligten? En waerlijk wie weet niet hoedat 'er uit de dronkenschap veele ziektens voordkomen? wie weet 't gemeen zeggen der doctoren wegens de dronkaerts niet? ... tewesten, hij heeft te sterk gedaen, d'ingewanden, of imborsten deugen niet? wie, zeg ik, is'er die niet weet dat dit het gemeen zeggen der Doctoren is? vervolgens ook zelfs hier uit alleen zou genoegzaem blijken, dat uit de dronkenschap natuerlijker wijse, en als van zelfs ziektens, en ongemakken volgen. de Invidia ait Salomon Prov. 14-30. de nijd is de verrotting der beenderem

✗ Ecclesiast. 19. v. 3. Hy zal het Erfdeel der Verrotting zijn en der Wormen zijn, hy zal om het een voorbeelt te dienen van hiel weggehaelt worden

Prov. 23-29.

Sic ex voracitate.... Ex invidia.... ex ira....

Et sic videmus quam vere dictum sit dat de zonden oorzaek zijn van ziektens, ongemakken en gebrekkelijkheden, en dat van zelfs, en als natuerlijk, misdien veele zonden eene natuerlijke gemeenschap met veele qualen hebben.

2o. Hoc proprium Licet sit istis enumeratis, peccatis, sunt aliis vero tamen, omnia alia peccata, morborum caa, eo quod isti morbi praecise aliquam habeant cum peccatis istis naalem cognationem; sed quod ex Dei ordinatione, et poena propter ista peccata infligantur. Hinc David: Gij straft den mensch om d'ongeregtigheid.... Et Ecclus: Zoo wie in 't gezigt van die hem geschapen heeft, zondigd, die zal in de handen van den geneesheer vallen. q. d. hunc Deus morbo puniet, en zoo zal 't blijken dat zijne zonden d'oorzaek van de ziektens zijn. Vultisne hujus rei exempla? Meritorie.

Ps. 38-32.

Ecli 38-35.

Innumeris exemplis id Scriptura illustrat. Deus Mariam, sororem Mosi ob peccatum murmurationis in fratrem ~~tantum~~ Leprâ percussit. Lepra, cum murmuratione cognationem nullam habet, tamen placuit Deo hac poenâ peccatum hoc punire. Num. 12-3

Osiam, ob temeritatem turibuli sacrilege arrepti Lepra percussit. 2. Paral. 26

2. Paral. 21. Joram regem Languore pessimo, viscerumq profluvio púnivit ob iniqúam fratrum cædem;

2. Mach. 9. Antiochúm vermibus, et fœtore ob sacrorum profanationem púnivit.

act. 12. Herodem vermibus, et morte púnivit.

Paralyticus de qúo jo. 5. ob peccata paralysi correptus erat, út ex dicto Xti patet: Zondig voortaen niet meer opdat ú niet nog ergers overkôme.

Joan 5-14.

1. Cor. 11-30. Múlti Corinthiani infirmitate, et morte intempestiva, propter indignam cõionem púniti sùnt

Sicq út patet varii morbi a Deo in pœnam peccatorúm inflicti súnt, et tamen illi morbi cúm peccatis, ob qúæ inflicta súnt, núllam naalem cognatiônem habent. [Ostende id in aliqúibús memoratis exemplis.]

Morbi ergo, ut videmús, nascuntur ex peccatis. Et hoc Dnús innúere volúit dúm paralyticum sanatúrús prius peccata dimittat quam corpús sanet.

Attamen et morbi, aliaq adversa ad probationem &c a Deo immittuntur. At ne hoc ita intelligas, qúasi hoc in oibs gnaliter morbis Locúm habeat, nihil minús! ~~quamorbos~~ Morbi quidem nascúntur ex peccatis, o tamen oes. Habent enim morbi alias qúoq causas, atq aliis de caúsis eos Deús sæpe infligit. Id o obscúrè innúit Xtús dum ad discipulorum interrogaõem: ~~[illegible]~~ qúis peccavit, hic, aut parentes ejús? ~~[illegible]~~ respondit. Noch hij heeft gezondigt, noch zijne oúders; maer 't is opdat de werken gods in hem Souden úitschijnen.

Joan 9-2...

Joan 11-4. Sic et Lazari infirmitas o erat ad mortem, nec ex peccato, maer ter eere gods, opdat de Zoone gods, daer door verheerlijkt zoude worden.

Idem dic de Tobiæ cæcitate, de Jobi úlceribús, et paúpertate; nam de his Scriptura testatúr: Dese beproevinge heeft god hem Laeten overkômen, opdat zijne verdúldigheid, even als die van den heiligen Job, den naekomelingen tot een voorbeeld zouden dienen.

Tob 2-12.

Sic et de Lazaro paúpere, et ulcerato dicere debemús.

Itaq Licet peccata morborum caúsa sint, et Licet Xtús ~~[illegible]~~ sanatúrús paralyticum hodierni Ev: remittendo prius peccata, id nobis ostenderes et docere volúerit, o hoc tamen ita gnaliter intelligas, qúasi hoc semper Locum habeat, o neen! ook om andere rêdens zend god zomtijts eenige ziektens over, út ex allatis exemplis patet.

Quæ hîc usq. diximus nunc instru. nostro applicemus. Ac 3o cum peccata morborum caa. sint, cum in morbum quemdam nos incidere contigerit, vel alio corporis malo correpti simus, statim cogitao peccatorum nostrorum animum nostrum subire debet, et Dei justitiam confiteri debemus dicentes: Justus es Dne, et rectum judicium tuum.

Applicatio

Ergo adversa peccatis nostris adscribamus,

Ps. 118-137.

Innumeros videre liceat, qui dum in morbos incidunt, aut quadam alia corporis infirmitate visitantur, in longe alias res, quam in peccata, morborum causas rejiciunt: causantur alii auram, alii aeris intemperiem, alii frigus, alii æstus, alii cibum, alii potum, // de peccatis vero suis ne cogitant quidem.

// malitiam hominum,

Non inficior A. N. quod hæc et illa scil: nimius æstus, aut frigus, aëris intemperies, nimius labor..... morbos inducere valeant; sed quod Deus istis naalibus rebus hîc aut isti nunc ad morbum valere permittat in supplicium, et pœnam peccatorum, id quoq. certum e, eaq. cogitatione ascendere debuerat ægrotus. #

hinc Job non chaldæis .. sed Dno adscribebat .. Dns dedit .. item Ps. 37-19.

At quotusquisq. e qui hæc faciat? O! non tantum graves peccatores id considerare debent, sed et illi quoq. qui passim piam vitam agunt, et a gravioribus abstinent, qui sæpius lapsi, vere sunt Xani bonæ spei, illi quoq. dum morbo visitantur, peccatorum recordari debent.

Etiam Justi; nam et ob veniali a Deus ea sæpius immittit.

Quid? An ergo ob peccata levia, et minus graves offensiones morbos etiam immittat Deus?

X Et propter talia etiam immittit Deus: igitur quum nos gravium peccatorum reos e cognoscamus, parvarum etiam offensionum meminisse oportet. Ob leves enim offensas etiam graves morbos infligit Deus. S. Chrysostomus in hanc rem expendit historiam uxoris Lot quam Deus tam mirabili supplicio punivit, ut in statuam salis transmutarit, e erat cædis rea, e usa præstigiis, e idola adorarat, e viro fœdefraga, sed solum oculos ad civitatem, unde egressa erat, curiosa retorsit, res ut videtur erat nihili, curiositati mulierum familiaris, attamen vide quam severe Deus ejus curiositatem punivérit.

^ want ook zelfs de dagelijkse zonden aan Godt zoo zu mishagen, dat zij de grootste tijdelijke straffen verdienen.

Mosi, et Aaroni Deus e pepercit, sed eos morte punivit antequam filii Israel terram promissam intrarent, eo quod in percussione petræ fide hæsitassent. En parva diffidentia adeo punita est a Deo.

Ob unicum actum superbiæ quem David in numerandis subditis commisit, pestem Deus populo immisit. Zacharias pater Jois Bap: tæ hæsitans de promissione filii, statim ad novem menses elinguis obmutescit.....

Igitur quantumvis nos bene vivere putemus, dum in morbos incidimus peccatorum, cogitatio cum subire debet, et simul morbum peccato, utpote ejus supplicio adscribere debemus. Sic Tobias egit, ipse licet vir justus et pius tamen peccatis, seu culpis suis adscribebat cœcitatis plagam. Tobias zugtte, en begon met

Tob. 3-3..... traenen te bidden zeggende: regtvaerdig zijt gij, Heere en regtvaerdig zijn alle uwe oordeelen.... omdat wij uwe bevelen niet gehoorzaemd hebben, daerom zijn wij ter plunderinge gelevered.....

Sic David. Ik ben tot de geeselen bereid, en mijne

Ps. 37-38. smert is altijdt voor mijne oogen: want ik zal mijne misdaed opentlijk belijden, en denken op mijne zonde

Sic sic et nos similiter cogitare deberemus. Et hæc cogitatio nobis serviret ad morbum et quasvis alias afflictiones patienter tolerandas; quid enim conquereremur de eo quod ipsi nobis accivimus supplicio? e contra potius gratias Deo ageremus, quod nos, ut pater filium hic temporali supplicio castiget, ne æterno postea castigare teneretur. Wij zullen met Aug. zeggen: kap hier

Taliter ergo morbo correpti de nobis cogitare deberemus, et sic vere ostenderemus nos à Xto didicisse peccata esse morborum causas, ideo enim Xus paralyticum sanaturus prius peccata remisit, quam corpus sanavit, et sic ostendit... et sic nos discere oportet... et hoc nobis solatio erit.

[Left margin: ...tkerf, en snijt, als gij ons maar eeuwig spaard. Wij zullen de ziekte ons aanzien als middelen om aan Gods regtvaardigheid hier te voldoen, en naam als gespaard te worden.]

2°. At quamvis ita de nobis, aliter tamen de proximo cogitare debemus. Si enim morbo quovis vel alio corporis malo contigerit à Dno visitari, in alias longe causas malum ejus rejicere suadet caritas v.g. vel id ei immissum ad patientiæ exercitium, ad ejus ~~[illegible]~~ probationem, vel ad gloriam Dei, cogitabimus.

[Left margin: Adversa autem proximo non ejus peccatis, sed ad ejus probationem immitti cogitabimus.]

In hoc judæi peccabant. Perverso judicio laborabant quandocumque aliquem afflictum conspiciebant, hunc ut peccatorem gravem notabant, et ob scelera ei hoc malum inflictum arbitrabantur. Hæc erat iniqua ~~Jobi~~ amicorum Jobi censura. Hæc et amicorum Tobiæ. De

Tob. 2-15 his ait textus: gelijk de zalige Job beschimpt wierd van koningen (van zijne vrienden) zoo lagtten de maegen en aengetrouwde vrienden van Tobias met zijn gedrag...

Hæc erat Semei in Davidem censura: Nu drukt

2 Reg. 16-8. u uwe rampen, omdat gij een bloedgierig man zijt

Vide etiam incolarum insulæ Malotæ de Paulo

Act. 28-3 ob viperam manus ejus invadentem judicium &c

taliter et hodiedum, sapiùs hoes agant, Subiti sunt in proximo censurando dum à Dno visitatur....... o! zeggen zij, ik weet wel, waer 't hem, van daen komt....... ùs dicendum, qua mensurâ mensi fueritis, remetietur vobis....

Absit itaq hoc à nobis, sed secundum regulas caritatis hoc aut illud malum ad proximi probationem, aut patientiae studium ei immissum esse cogitabimus. Hunc caracterem Paulus caritati proximi adscribit, de hoc ait: Non cogitat malum....... 1. cor. 13.

Itaq Licet peccata ~~...~~ causas morborum esse Xus nos doceat, Licet hoc de nobis ipsis cogitare debeamus, dum in morbum incidimus, aliter tamen de proximo cogitare oportet.

Deniq prius peccata eradicabimus.

3° Deniq ex dictis de peccatis morborum caûs hoc discemus, viz: dum ægrotamus prius morbi radicem amputare, ~~Nos morbos nobis ob peccata immissos cogitabamus et hoc nos allaborare faciat, ad radicem morbi, scil peccata, amputanda~~, et ~~...~~ dein, alia media adhibere debemus. Audi Siracidem: o! zoon verzuim ù zelven niet in ùwe krankheid: maer bid den Heeren hij zal ù genezen. keer ù van de zonde af: bestier ùwe handen ten goede, en zuiver uw hert van alle misdaedt.... draeg een vette offerande op, maer geef ook (seu en geef dan) plaets aen den genees heer. NB averte a delicto... ab omni delicto munda cor tuum, hoc prius faciendum, tùm dandus Locus medico. Eccli. 38-9....

Heu! quam plerumq ordo ille invertitur? in principio morbi de peccatis, et reconciliatione cum Deo vix cogitatur, vix aliqui ferunt fieri mentionem de advocando pastore, de confitendo, de sacra coione et extrema unctione, quasi hoc essent certissima secutura mortis praesagia... at dum desperatum censet medicus ægrotum, tunc de pastore advocando, de Deo reconciliando fit mentio.

Conclusio

Aliter nos practicabimus A. A. dum morbus nos tangit, radicem et caam morbi auferemus prius, sicq promptius sæpe morbo remedium inveniemus. Sic ait sapiens (vide supra) Huc adfer id quod habetur in historia jonæ. Nautæ ad Levamen navis merces ejiciebant, at frustra tempestas o cessavit nisi jonas, qui erat caa tempestatis, è navi in mare jaceretur. applica, hoc peccato vera morbi caûsa, prius ejiciendo, cætera vana. Et adhortare. &

Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. Matt. 9. v. 2.

Dominica 18 Pentecostes 1744. 54. 74.

Niet een allein, maar verscheide zijn geweest de redenen waarom de Zaligmaker, koomende op deze wereld, verscheide soorten van ziektens heeft genezen. A. A.

De Zaligmaker wilde vooral zijn Messiasschap bekend maken onder Israël. Hij moest dierhalven die tekenen doen, daar de Propheten voorheen van hadden gewaagd, dat de Messias zouden doen.

Daarenboven 't was de liefde, die den Zaligmaker uit den schoot zijns vaders had getrokken; hij wilde dierhalven, alhoewel hij alle soorten van wonderen konde doen, volgens zijne liefde zulke uitwerken, die tesaamen zijn Messiasschap zouden bezegelen, en getuijgen zijn van zijne genegentheid en liefde tot het menschelijke geslagte. Hij genas dan door eene bovennatuurlijke kragt alle soorten van ziektens, en toonde dus zijne liefde tot den mensche.

Jaa zelfs leide Jesus de bovennatuurlijke genezinge van verscheide ellendigen dusaan, dat zij niet alleen getuijgen zouden zijn van zijn Messiasschap, en onbegrijpelijke liefde tot den mensche; maar leerde ook daarenboven door verscheide omstandigheden van de zieken, en van kunne genezinge verscheide heerlijke waarheden.

Men kan hiervan op eene heerlijke manier overtuijgd zijn in 't heid. h. Ev., alwaar de heiland eenen beroerden mensche genas, mids alle d'omstandigheden van die genezinge even leerzaam zijn.

Twee bezondere omstandigheden van deze genezinge zijn'er vervat in onze opgenoomene woorden: Betrouw zoon, zei Jesus aan den beroerde, uwe zonden worden u vergeven.

Wij zullen deze woorden eerst letterlijke verklaren, en daar uit gelegentheid neimen, om U. A. 1mo te toonen dat men dikwils de zonden moet aanzien, als d'oorzaak van verscheide ziektens en ellenden, die wij bezuren. 2do wat men volgens 't V. B. van den beroerden moet doen om'er van verlost te worden. Attendite

Propositio

Om een regt denkbeeld van onze opgen woorden ~~...~~ te hebben, diend men eerst te bevallen den staat, waarin zig de beroerde om dien tijde bevond, als ~~hem~~ hij den Zaligm. genaakte.

't huis, waarin het mirakel geschiedde, was opgepropt met menschen, als deze ellendige, door 4 drágers getorst, daar wierd gebragt om genezen te worden. Markus en

Marc. 2. Lukas zeggen, dat 't huis zoo vol was met Pharizeën en

Luc. 5. Leeraars der Wette, die CHS kwamen hooren, dat zij zelfs niet allen binnen de deure bevat konden worden.

(Terwijl dierhalven, d' ijver van deze genegene drágers zoo groot was, en zij zeker geloofden dat de Zaligm. dezen ellendigen mensche ligt zoû helpen zoo zij maar zoo gelukkig waren dat zij den gebrekkelijken voor zijne voeten konden brengen, en) terwijl (zij dan de draagers van den anderen kant) geen kans zagen om dezen pijnlijken man voor de voeten van CHS te draagen ^verhinderd zijnde door den grooten toevloed en drang van 't volk, zoo nee men zij aanstonds tot een ongemeen middel hunnen toevlugt, zij ~~...~~ rijzen hem op het dak, en breeken het zelve open, om den zieken dus met touwen en koorden leggende op zijn bedde af te laten tot voor de voeten van CHS.

Terwijl nû deze beroerde dus doortdrágen en ~~...~~ rijzen, gepijnigd, gesold en afgemat voor CHS word neergelaten, onrsteld waarschijnlijk, behalven zijne groote pijnen verslágenheid, dat hij op zoo eene vreemde maniere onder het gezelschap van eene heel ~~...~~ trop Leeraars verscheen, spreekt hem de Zaligm. aan zeggende: om hem aan te moedigen, opdat hij zoû betrouwen, en zijn geloof wederöm zoû opheffen, 't w hem neffens de drágers had aangespoord om

HB drie dingen zeide CHS den beroerde en wel 1°. zig voor Jesus te laten drágen. D' ~~...~~ Evt zegd dat CHS aan den beroerden zeide:) Confide Fili remittuntur &.

Confide

Het zoû tegen de heel ~~...~~ geschiedenisse, zoo als z' ons van d' Evn word verhaald, aanlópen, te denken dat deze beroerde geen geloof gehad zoû hebben, dat Jesus hem kon genezen, en geen vertrouwen dat hij deze genezinge zoû erlangen. Het zoû zeker de drágers niet gelust hebben dezen zieken zoo te torssen, en door zoo een ongemeen middel voor CHS te stellen, indien zij dit niet geloofd hadden. Jesus zelf zag dit geloof inwendig met zijne godlijke oogen, en uitwendig met zijne lighámelijke oogen, uit het gene z' aldeeden om bij hem te kómen, waaröm d' Ev. ook zegd: Jesus hun geloof ziende. Ook de beroerde zoû zig zoo niet hebben láten zoo doen zoo hij zonder het minste geloof en vertrouwen ~~had~~ was geweest. Zoo ds on-

ongetwijfeld en de dragers en de beroerde betrouwden en geloofden dat Cbs dezen zieken kon genezen en ook zoude. Maar waarschijnlijk d'onverwagte vertooning van zoo vele wetgeleerden rondsom den Zaligm had den ellendigen wat ontzet. Jesus dan wil zijn geloof en vertrouwen wat opheffen, en hierom spreekt hij hem zoetjes aan, en spreekt hem moed in 't lijf, en zegd: Confide, i.e. ~~vertrouwen~~ Schep moed, en zijt wel te vreden.

Waarschijnlijk begonnen den beroerde zijne voorgaande zonden voor te komen, waardoor hij dagt onwaardig te zijn om zoo een groote weldaad van den Zaligm t' ontfangen. Hij had misschien wel gelezen, of ten minsten wel gehoord, hoe godt Jsraël van oudts gedreigd had door lighamelijke ellenden de zonden te straffen, v.g. Deut. 28-58. als godt door Moijses Israël met allerhande ellenden en ziektens bedreigdde, indien zij hunnen gode niet eerden, en zijne geboden niet onderhielden; Dit baarde in den beroerde geen kleijne vrees, en deed hem in zijn ontfangen betrouwen als te rug deinzen. Om dan dit smeulend lemmet wederom t' ontsteken, en dit gekneusde riet wederom op te heffen spreekt hem Jesus aan, en gebied dat hij alle mistrouwen en vrezige gedagten zou verwerpen.

Ja ~~dus~~ niet onwaarschijnlijk is het gevoelen van eenigen, dat deze beroerde eenige voorname zonde gedaan had, waarvan hij oordeelde, dat zijne ellendige staat de straf was. Dit deed hem waarschijnlijk twijfelen of hij wel van dezen h. geneesmeester zou geholpen worden. Om hier in dan zijn vertrouwen op te wekken, zeide Cbs: Confide q.d. 't is waar uwe zonden hebben dit wel verdiend, maar betrouw egter, ik zal u daar eerst van ontslaan, dan zal de genezing ligter van u verwagt worden. En Kristus voegde daar bij dien zoeten naame van Zoone, zeggende: Betrouw Zoone.

(Wel is waar morborum et calamitatum et alia causa st. 1° ad Dei gloriam: patet ex eo quod Cbs de caeco nato dicebat: Nog hij heeft gezondigd, nog zijne ouders, maar 't is opdat de werken gods in hem zouden uitschijnen. 2° ad justorum probationem et laudem. quo sapiens: God heeft ze beproefd, als gout in den oven. Joa. 9-3. Sap. 3-6.

Attamen plerumque peccata morborum causa st. Bellorum causa peccatum Jsrael. tempestatum causa Jonas. Jon. 1.
Mortalitatis aalium en van hongersnood en dueren tijden Lev. 26
Verbo: Multa (ait david) flagella peccatoris. Ps. 31.
Dit en diergelijke, en in 't bezonder zijn eigen zonde was de

beroerde indagtig, dit deed hem vrezen, of hij wel zou genezen worden. En hiertegen moedigd Chs hem aan, zeggende: Betrouw.

Fili. En opdat de beroerde bijgeval egter niet zou voortdraven met te vrezen, geeft Chs hem, om hem meer moed te doen scheppen, d'aangenamen titel van Zoon, betrouw Zoon.
2°. Indien men d'Ev.n alle overziet, die ons dit wondermirakel beschreven hebben, zoo vinden wij volgens Matt. dat de Zalig. dezen zieken Zoon noemd, betrouw Zoon, en volgens Lukas
Luc. 5-20 dat hij hem Mensch noemd. Waarschijnlijk zal de Zalig. hem alle bijde deze namen gegeven hebben.

Zoo draade Heiland hem Mensch noemd, dat na Adams val, niets anders is dan een schepsel opgepropt van ellenden
3. Homo natus &c volgens Jobs taale, zoo toonde hij zijn medelijden, als of hij volgens onzen trant van spreken wilde zeggen, ellendig, en arm mensch! een taal waardoor wij ons gevoelen van eens anders pijne uitdrukken.

Maar misdien dit niet genoeg was om dezen bedroefden zieken tot vertrouwen aan te leiden; want nooit is beklagen genoeg zonder genegentheid om den beklaagden te helpen, zoo voegde Chs daar nog eenen naame bij vol van vertroostinge, hij noemde hem Zoon, betrouw Zoon. Nooit kon hij hem beter verzekeren van zijne genegentheid en zijnen vasten wil om hem te genezen dan door 't woord en den titel van Zoon.

Gelijk een vader zig ontfermd over zijnen zoone, en een moeder over de vrugt haars lighaams, zoo wil Chs zeggen, dat hij medelijden had met dezen beroerden. Gelijk de goede vader ook zelfs zijnen verloren zoone omermde, als hij ook na zoo veele overtredingen tot hem wederkeerde, zoo wilde Chs toonen aan dezen ellendigen zondaar, dat hij als een vader tot hem zal zijn, wiens ingewanden van liefde altijd voor zijne kinderen open staan. Hij drukt dan op zijn kragtigste het vertrouwen in dezen ellendigen, zeggende: Confide Fili.

Remittuntur tibi... 3°. En opdat zijn vertrouwen niet zou verdwijnen, gaf de Heiland aanstonds blijk van zijne magt en genegentheid. Remittuntur, zeide hij, ... Hij zeide niet, ik overdek uwe zonden met den mantel van mijne regtvaardigheid, mijne regtvaardigheid word u toegerekend, waardoor uwe zonden bedekt zijn; of, die worden u nu niet meer toegerekend; neen! dat zeide Chs niet; maar: Remittuntur. Men

Men moet maar de kragt van het grondwoord naazien. 't is dit woord waardoor men gewent is die vergeevinge te berekenen, die een Schuldheer aan zijne schuldenaaren doet, als hij hen den schuld kwijt scheld: Een woord dat voorgaande schulden ondersteld, en eene waare vergeevinge van de zelve berekend; 't zelfde woord 't is, volgens Chs Matt. 18, de heer tot zijnen boozen knegt gebruijkte, als hij zeide: Gij booze knegt, ik heb u alle uwe schulden kwijtgescholden: een woord 't is men gewent is te gebruijken, als men eenen misdaadigen kwijtscheldinge geeft van de misdaad die hij bedreeven heeft. Chs dan door eene bezondere genade storte aanstonds een waarägtig leetweezen in 't herte van dezen ellendigen mensche, en wiste zoo door zijne godlijke magt aanstonds alle zijne voorgaande boosheden uit.

Ziet daar dan, A. A., de bezondere genegentheid van Jesus tot dezen ellendigen, die alleen verzogt wierd om de lighaamelijke gezontheid te geeven, gaf ook met een de geestelijke. Hij wierd verzogt om alleen het lighaam te geneezen, en, ziet hij genast met een de ziele, hij deed de ziele herleeven, en genast hiernae op hun verzoeck met een het lighaam.

Moralia

Wij gaan tot de zedenleeringen.

Imo De groote uitlegger der h. Schriftuure de h. Hieronymus, als hij onze opgen. woorden wilde uitleggen, bemerkte hoe Jesus eerst de ziele genas, en daarnaa het lighaam, en zeide: „Datur nobis intelligentia „propter peccata plerasque evenire corporum debilitates. Et idcirco „forsitan dimittuntur prius peccata, ut, causis debilitatis abla„tis, sanitas restituatur„.

Ziet hier dan in 't kort eene groote lesse opgesloten in den handel van Jesus. Jesus geneest eerst de zonden, en dan het lighaam, en leerd ons zoo dat het meerendeel de zonden zijn, die oorzaak zijn van de ziektens.

Wat is de heel wereld bezig om d'oorzaaken van ontallijke ziektens naa te speuren? Men grobbeld en zoeckt in d'ingewanden der dooden om hier of daar eene oorzaak te vinden van eenige kwaalen; Wat zijn de geneeskonstenaars bezig om op zijn naaste d'oorzaaken van verscheide zoorten van ziektens t'agterhaalen? Men onderzoekt d'omstaande lugt en het bederf van de zelve om zoo de ziektens te weeren; Alle voedsels in spijzen worden op het nauwste doorpleisd om alles naa te speuren, en om daar eenige oorzaaken van de kwaalen te vinden; En daarentusschen wie is'er die 't hoofd

eens hooger opligt ~~en wat nader tot Gode treed om de~~
~~oorzaken te vinden? die de gewissen der menschen doorgronde~~
om daar eens de grond oorzaken t'ontdekken viz. de zonden?

Die, die zijn U.E. A.A. die meerendeels d'eerste oorzaken zijn van alle de plagen die den mensche te beurt vallen.)

Men moet maar 1° d'oorsprong van de ziektens, en 2° het gebruik van de zelve in de handen van Godt aanzien, en wij zullen ligt overtuigd worden, dat veeltijds de zonden de wortel en grondoorzaak zijn van de ziektens. En wel

1° treed eens, indien 't U. A. gelieft, wat opwaars tot het begin der wereldt en zoek met mij eens na de grond en eerste beginzels van de ziektens, en gij zult bevinden dat de zelve ~~hun~~ haaren oorsprong nemen van de zonden.

Als Godt den mensch eerst geschapen had, daar was geen de minste kwaal te vinden; # Godt had den mensch niet alleen regt en zonder zonden; maar ook zonder de minste eenige kwalen geschapen; de ledematen waren vaardig tot hunnen dienst, daar hen de Schepper toe geschapen had; geen pijn, geen smert was er te vinden. En inderdaad dit kon ook geen plaats hebben in den nieuw geschapen mensche; nademaal het tegen de regtvaardigheid van Godt zou gestreden hebben den mensche eenige pijnlijke straffe van ongemak op te leggen, terwijl er geene overtreding was voorgegaan. Maar nauwlijks was die gelukkige tijdt van onnozelheid ten einde, of aanstonds volgden de ziektens als waare voorboden van de doodt; zoo dra Godt onzen eersten Vader dat droevig vonnis na zijne schrikkelijke ongehoorzaamheid had voorgelezen, viz. dat hij stof en asch was, en wederom in stof zou veranderen, of aanstondts kwamen de pijnlijkheden en ziektens, als trouwe dienaars van de dood, legersgewijs op d'aarde en dienden tot straffe en geesels van de zonden.

God (Preek. 7.30) heeft den mensch regt geschaapen i.e. En de Wijzeman: God heeft den mensch onsterflijk geschaapen i.e. zonder zonden

Dog ligt zal iemand zeggen: 't is waar, indien men het dus aanziet, zoo is het zeker dat niet alleen de ziektens, maar ook alle d'ellenden de gevolgen zijn van de zonden, en daar door veroorzaakt zijn, nademaal door Adams zonde zij eerst in de wereld gekomen zijn; maar dewijl onze natuur door deze zonde bedorven, de dood haar is eigen geworden, als een gevolg van de bedorve natuure door d'eerste zonde, zoo zijn de ziektens ook eigen aan deze bedorve natuure als een voorbode van de navolgende dood.

R/ 't is waar, zoo is 't met de ziektens in 't gemeen gelegen, d'eerste zonde heeft z' in de wereld gebragt, doch daarom gebruikt Godt evenwel de zelve als een geesel der navolgende zonden die wij zelf daadelijk en in perzoon bedrijven.

Men

2°. Men moet de H. Schrift maar nazien, om overal getuygen te vinden, dat koors, pest, en andere ziektens zoo veel als geesels zijn in de handen des Heeren, om de zonden te straffen. Op de zelfde manier als God den geesel en het zwaard in de handen van d'overigheid heeft gesteld om het kwaad van d'onderdaanen volgens de regels van regtvaardigheid te straffen, zoo heeft de zelfde God alle zoorten van ziektens als een zwaard en scharpe kastyroede zelfs in de hand genomen om de zonden ten allen tijde naar zijn welgevallen te tugtigen.

God, dee zijnen wille aan Israël boven alle andere volkeren had bekend gemaakt, gaf ook al van oudts aan zijn volke te kennen, dat hij door ziektens en pijnlijkheden, als door geesels hunne zonden zoude straffen. Dus sprak God tot hen door Moijses: Indien gij naar de stemme van den Heere uwen God niet hooren wild ... de Heer zal duren tijde en honger op u zenden ... de Heer zal u de peste doen aankleven ... de Heer zal u slaan met armoede, met koors en koude, met branden en hitte, met bedorve lugt, en verrottinge. Deeze, en andere zijn de geesels, die hij zou gebruijken om 'er zonden te straffen. Deut. 28-35...

'T was David, elaas! al te smertelijk die vernam dat deeze schrikkelijke ziektens veroorzaakt worden door de zonden, als hem de Heer de keure gaf wat geesel van dreeën hy voor zijne zonde wilde ontfangen, of eenen hongersnoot van 7 jaren, of een in 3 maandigen nadeeligen oorlog, of eene 3 daagse peste, als hij den laatsten geesel koos, en als 'er om zijne eene zonde van hoovaardigheid van Dan tot Bersabeë 70000 menschen door dezen fellen geesel sneuvelden. 2. Reg. 37.

God strafte niet alleen met eene droevige ziekte, maar zelfs met de dood de teere vrugt van Bethsabee, om zoo de zonde van zijnen vader David te geesselen. 't Was hierom ook dat de zelfde David zeide: Gij straft den mensche om d' ongeregtigheid, en doet zijne ziel verkwijnen als een spinne. 2. Reg. 32. Ps. 38-32

't Is waar die was in 't O. V. dat God dat vleeschelijk volke op eene varbaare en vleeschelijke wijze gewoon was te straffen, ja zelfs, is 't waar dat veele zienlijke en lighaamelijke straffen van 't O. V. nu onder 't Christendom ophouden. Dog egter moet men zig daarom niet inbeelden, als of God nu niet meer de zonden met ziektens en andere ellenden strafte. O neen! Behalven ons heid. Ev. waarin Jesus eerst de zonden vergeeft, eer hij tot de lighaamelijke geneezinge overgaat, en zoo toond dat hij

de zonden als een oorzaak van het kwaad wegneemt, zoo
Joan. 5. 14. zien wij duidelijk Joan. 5. dat Chr. de zonde als een oorzaak stelde van de kwaale van den 38 jarigen zieken, mids hij hem nu genezen zijnde, zeide: Ziet gij zijt gezond geworden, zondig voordaan niet meêr, opdat u niet nog argers overkōme q. d. Ik heb u nu genadig verlost van uwe ziekte, die gij voor uwe zonden hebt bezuurd, dit is eens geschied, wilt niet meêr zondigen opdat gij niet arger gestraft moet worden. Jaazelfs Paulus wijst de zonde aan, in 't begin der kerke als d' oorzaak van verscheide ziektens, jaazelfs van de dood, als hij daarop zijn scharpste met eene apostolische deftigheid bestrafte degenen die onwaardig &c. 1. Cor. 11.

Wat dunkt u, Geliefden, als wij dus de ziektens aanzien als geezels en roeden in de handen van Gode waardoor hij de zonde der menschen naar zijne wille tugtigd? Wie staat dan niet verbaasd als men ziet dat men nauwlijks of zelden tot deze hoofdoorzaake opklimt, mids de meeste menschen doen als de honden, en zien op den steen als d' oorzaak van de kwetzinge, zonder agt te geven op de hand die den steen smijt?

(Is iemand zijn kind, vader, of vriend, of wel bekende in eene ziekte gevallen, men zoekt 'er aanstonds eene natuurlijke oorzaake van. het kind heeft zig te buiten gegaan in eeten of drinken, in snoepen en veel fruijt te eeten: De koude, ongemak, hertzeer of onmatige arbeid heeft dezen zijnen vader, dezen zijnen vriend op het ziek en pijnbed neêrgeworpen: Had zig die of deze zig daar of hier van gewagt, hij zou die ziekte niet gehad hebben; En daarentussen zelden ziet men hooger op, en zoekt men de grondoorzaak naa van de ziekte, nam. de zonde.)

Wel is waar dat de ziektens en ongemakken 'er natuurlijke oorzaaken hebben; maar ook is waar dat God deze, tegelijk ve als geezels in zijne hand gebruijkt om daardoor de zonden te straffen.

't was om deze reeden dat de h. Basilius Quaest. 55. fus. Disp. zeide: „Morbi saepe numero veluti quaedam peccatorum flagella sunt, quibus nihil aliud agitur, nisi ut vitam „nostram in melius commutemus„.

't zijn dan de zonden die veeltijds d' oorzaak zijn van ziektens en ongemakken.

2do Zoo dra wij deze waarheid vast stellen, hoeven wij niet ver te gaan om de tweede zedenles uit onze woorden te trekken, viz. wat onze pligt is, zoo dra God ons met ziektens geliefd te bezoeken. Jesus wil ons leeren, dat onze Heer eerdste

[illegible]
eerste zorg moet zijn, als wij in eenigen ziekten vallen,
onze ziele van haare ziekte te geneezen, de zonden uit te
wissen, en de middelen, die daartoe noodig zijn, aller eerst te
gebruyken, om zoo door 't wegneemen van dat géne, 't wl
dikwils d'oorzaak der ziekte is geweest, de ziekte zelfs weg te nee-
men, of de ziekten des te geduldiger te draagen, en dus
onze zonden door dezelve uit te boeten.

Ag of dan! alle zieken, en vooral die met den beroerde van ons te groote
reeden hebben van te vreezen, dat de ziekte de straf is van hunne
voorige zonden, ag of! zeg ik, zij met een regt geloof, en betrouwen
zig tot S. Pieten draagen, krank zijnde de Pr. der kerke tijdig bij — Conc: Trid: Sess. 6 cap. 6
zig riepen, vastelijk geloovende, dat de zondaar geregtvaardigd word — Rom 3-24
door de genade, en verlossinge in C.J., en door de vreeze der goddelijke
regtvaardigheid nuttelijk getroffen, tot gods barmhertigheid zig keerden,
vertrouwende dat God hen genadig zal zijn om den wille van C.J., en
dat zij God al dus als de bron aller regtvaardigheid begonnen te beminnen!
dan zoû ook volgen, dat de Pr. met alle gerustheid uit Jesus naame
hen zoû zeggen: Confide Filia, en verders zou de zieke, als 't hem za-
lig was, des te eer gezond aan gods h. kerke hersteld worden,
of, bleef de ziekte al duuren, dan zou hij die in den geest van boetvaardigheid
draagen, zig met de voldoeninge van J aan 't kruis vereenigende,
om met Jesus te sterven, en naamals door Jesus ook te verrijzen ten eeuwige
leeven, 't wl ons te saamen verleene de Vader, de Z

Dominica 18 Pentecostes 1742. 59.

Videns Jesus fidem illorum dixit paralitico: confide fili remittuntur tibi peccata tua.

Matt. 9. v. 2.

Magnum ad imperranda Dei beneficia momentum habet fides, tam illa quâ creditur, quam ista quâ confiditur.

't is van dit geloof, en betrouwen dat de Heere Chs zeid: Al wat gij gelovende in 't gebedt zult versoeken dat zult gij verkrijgen. Ibid. Ik zegu voorwaar, indien gij geloof hebt, en niet en twijfelt... zoo gij tot desen berg zegt: neem u op, en werp u in de zee, het zal geschieden. — Matt. 21. 22. v. 21.

D: kragt van dit geloof, en betrouwen hebben onderwonden David tegen Goliath, Elias tegen de valsche prophèten, de kinderen van Babilonien in den branden oven, de Martelaaren en zoo veele teere Maagden in d' aldergroorste tormenten.

De kragt van dit geloof, en betrouwen hebben ook in 't bezonder ondervonden alle de zieken, kreupelen, en gebrekkelijken, die tot Jesus om haare genezingen genaderd zijn, aan dewe Jesus daarom ook zeide: Betrouwt, geloof maar, indien gij geloofd enz. Ja deze kragt strekte zig ook zoo verre uit, dat de Heere Jesus de gebrekkelijken zelfs genas om 't groot geloof, en betrouwen van anderen die voor hen spraken. zoo genas hij den knegt van den hondersten man om 't groot geloof van zijnen meester: zoo 't dogtertje van de Cananeesche vrouw om 't groot geloof van haare

moedir: Ja om niet eens verder te loopen, zoo zien w'ook
'T hed. h. Ev. dat de Heere Chs ziende het groot geloof
van den beroerdinen en des zelfs drägers, tot den beroer
zeide: Confide fili &

Quibus verbis sicuti paralyticum, ita et nos oes p
rimum di sua benignitate Dns jubet confidere.

Caterum ne male confidamus opera pretium erit ali
Propositio quot in confidendo errores detegere, quorum

1us erit Acatholicorum, qui ad bonam confiden
tiam, excluso prorsus metu, oimodam fidei certitudi
nem exigunt.

Alter illorum, quos desides ad virtutis exercitiu
facit confidentia.

3us denique erit eorum qui ex confidentia audaci
am sumunt peccandi.

Hos tres errores dum refellimus Attendite

Nulla res adeo bona e, quam non corrumpere possit
abusus. Quid humano gri post Adami casum melius
obvenire potuit eâ fiducia, quam de divina concepit
misericordia? et tamen quam multi hoc bonum perver
tunt abusus? Sane nescio an multis inculcari debeat
quod ad paralyticum hodie ait salvator: Confide fili
quid n aliud inde expectemus, quam, quod magno cum
dolore quotidie experimur, plurimorum exitium?

1mo legit acatholicus: Confide fili, et statim
usque adeo de salute sua se certum credit, ut nulla qu
rumcumque enormia scelera possint illam impedire,
modo credat, modo confidat. (cita Lutheri et Calvini
loca)

Enimvero certitudinem aliquam adesse nostra in
deum confidentia nemo negat catholicus; sed ta
lem, qualem isti exigunt, quis umqm probabit ex
scripturis?

Rom. 8-16 Ait aplus Sptum S. reddere testimonium Sptui
nro

tro quod simus filii dei. Ibid. ait: Certus sum qd neq mors, neq vita &c nos poterit separare à caritate dei &c Sed quis ô videt plenissimum ista oia sensum habere, si de certitudine conjecturali et humana illigantur? Sane iisdem verbis ait idem Aplus alibi certum se ēē de Romanis, quod plenissent dilectione. Wat mij belangt, mijne broeders, ait Paulus Romanis, ik ben wel verzekerd van u, dat gij zelf vol van liefde zijt, vervuld met alle wetenschap, zoodat gij elkanderen kunt vermanen. Et iterum: Confidimus (gr. certi sumus, quo verbo utitur ad Rom. loc. citato.) wij betrouwen wat beters en zaligers van uluiden, welb., alhoewel wij zoo spreken. Quis autem dicet Paulum fide divina credidisse ista de Romanis, et Hebraeis? numquid sic coiter loquimur de humana certitudine, cui subesse absolute potest falsum? Ergo et similiter qdo ait: certus sum, quod neq mors.... de humana certitudine illigendus ē.

Aio ergo satis ēē ad Christianam confidentiam, quod humanam, qualem in plerisq negotiis habemus, inveniamus in nobis certitudinem de divina in nos benevolentia, cum qua optime stat salutaris iste timor, quem ubiq sacra pagina inculcat, ut cum dicit: Beatus hoo qui spr ē pavidus. Wandelt (ait Pet.) in vreze, tin tijde uwer vreemdelingschap. Cum metu et tremore (ait Pau:) salutem vram operamini. et innumera ejus generis.

Adde Salomonem: Daar zijn wijze, en regtvaardige menschen, en hunne werken zijn in godshanden nogtans weet de mensch niet of hij liefde of haet waardig is, maar alles blijft onzeker tegen het toekomende. Quid luculentius? Audi & Eclum: De propitiato peccato noli esse sine metu.

Causa porro ejus metus ēē pr cordis humani pravitas, de qua Jeremias: Pravum ē cor oium et inscrutabiles, quis cognoscet illud? Ego Dns scrutans

Rom. 8. 38.
Rom. 15-14
H. 6. 6-9
Prov. 28-14
1. Pet. 1-17
Phil. 2
Eccle. 9-1.
Eccle. 5-5
Jerem. 17-9

cor, et probans renes &c.

Quis ergo nisi temerarius de cordis sui statu adeo erit securus ut fide divina credat se justum? Quoties amor proprius nos fascinat? Quoties nos experientia docuit, nulla in re nos ma cecutire, quam in iis, quæ nos ipsos tangunt?

Profectò si virorum etiam sanctissimorum exempla intuemur de cordis sui statu certum ferre judicium non audent. Jobum aspice qui dicebat: Mijne verwëring
Job. 27-6 die ik begonnen heb, zal ik niet laaten steken, want mijn gemoed verwijt mij niets in geheel mijn lëven.
C. 9-33. Et tamen quam meticulosus est? Indien hij (Dns) bij mij kom ik zal hem niet zien; indien hij weer henegaet, ik zal
v. 20. het niet merken. Ibid. Indien ik mij verdëdigen wil mijn eigen mond zal mij veroordelen: indien ik mij onschuldig verklaare, hij zal bewijzen dat ik onde- gend ben. Alwaar ik opregt mijne ziel zoude het niet
v. 28 weeten. Ibid. Verebar omnia opera mea, sciens quod non parceres delinquenti. An ista verè dici possunt ab eo qui certissimè se novit justum? &c.

Audi et Davidem. Ego, inquit, in innocentia mea
Ps. 25 ingressus sum. Et tamen ingenuè fatetur hoc ipsum sibi
Ps. 18-13 non nisi per conjecturam constare. Delicta, inquit, quis intelligit? ab occultis meis (delictis) munda me, et ab alienis parce servo tuo. (Chald. et Hieron. Libera servum tuum à superbis vel superbiis; ita et transtulerunt Reformati) Tria hic inculcat David 1º esse peccata quæ non intelligimus, 2º de ejusmodi occultis petendam humiliter à Deo veniam, 3º cavendam ex bona conscientia omnem superbiam, quandoquidem forsan occultis coram Deo sordescimus peccatis, quia nos ipsi proprio amore excæcati non intelligimus.

Quod quæso clarius potuit detegi error adversariorum? Quis post hæc de sua justitia audebit esse securus?

Venio ad N. T. ibi Paulus Corinthios admonet ne temerè quemquam judicent, istam dat rationem, quod

quod nemo seipsum possit judicare. Voor mij, inquit, 1. Cor. 4-3...
daar is mij wijnig aangelegen, dat ik van u geoordeeld
worde, of door eenig menschelijk oordeel: ja ik oordeel
ook mij zelven niet. Want hoewel ik mij niet bewust
ben, daarom ben ik niet geregtvaardigd: maar 't is
de Heer, die mij oordeeld. Zoodan oordeeld niet voor den
tijdt, tot dat de Heer kome, die het gene in de duister-
nis verborgen is, aan 't ligt bringen, en de raadslagen
der herten openbaren zal: en dan zal een ijder van Godt
zijnen lof ontfangen. En quid Paulus, et quo loquatur &c.

Nolo plura ad refellendum istum errorem con-
gerere. Illud tacere non possum, quod ipse Lutherus
non potuit tacere in postil: domest. concione 3ma dom.
Adventus, nimirum mundum ex doctrina sua dete-
riorem effici, nunc hoc septenis diabolis obsederi,
cum in Papatu unico solum obsessi fuerint &c.
Hic ille securitatis fructus e! Neq mirum: quid
n ab hoibs suapte naa propensis ad malum, excusso
timoris freno expectes, nisi ut ruant in malum?
confidant tt, et salva st oia.

Aliter Jobus, aliter David, aliter Paulus.
Horum explo sic nos confidemus in deum, ut spe de
nobis ipsis diffidamus &c.

Vidimus primum in confidendo errorem. Nunc
alterum videamus Negligentia. Hoc multi labo-
rant, dum sine violentia cælum sperant, sine pœ-
nitentia veniam, sine labore requiem.

Aliter sancti. Secura Rebecca de primatu Jacobi Gen. 27
nihil negligit huma industria ut dei promissa com-
pleat. Moses deum habens ducem, adsciscit sibi Deut. 32-12
Hobab. Paulus adimplet ea quæ desunt passionum Num. 10-33
Cti. Coloss. 1-24

Sic et ad horum expla, ut recte confidamus, o
pigri, o desides ad virtutis exercitium effici debemus,
sed etiam quantum possumus allaborare ut evadamus
diligentiores, sdm illud Pauli: Mijne lieve broeders 1. Cor. 15-58

weest standvastig, en onberoerlijk, altijdt meer en meer
het werk des Heeren betragtende, wetende dat uwe arbeid
1. Cor. 9-24 niet te vergeefs is in den Heere. Wederom: Weet gij niet
dat de genen die in de strijdbaan loopen, wel alle loopen
maar een alleen den prijs behaald? loopt dan zoo dat
v. 26 gij hem moogt behaalen. Ik (zeid Paulus) loop niet
als los, en in 't onzeker, ik loop zoo dat ik niet in de lugt
sla; maar ik tugtig mijn lighaam, en breng het onder
bedwang, opdat ik, daar ik anderen gepreekt hebbe,
niet zelf verworpen worde. Op de zelve wijze vermaant
2. Pet. 1-10 ons ook d' Ap. Petrus: Broeders, inqt, doet uw beste
om uwe roep en verkieringe te verzekeren door goede
werken, want zoo doende zult gij nooit zondigen.

Zie daar zoo zoo moeten wij dan vertrouwen op gods
goedheid, en genade, dat w' in 't goede niet en verslappen
maar in tegendeel mede werken met gods genade, wetende
„tende gelijk Aug. heel wel zeid: Qui creavit te sine
„te, non salvabit te sine te.

Deniq ultimus in confidendo error est impaenitentia.
Hunc tangit Salomon: Omdat, inquit, het vonnis tegen
Eccle. 8-11 gen de godloozen niet ten eersten geveld word, zoo is
het dat de kinderen der menschen zonder eenigen schrik
zonden bedrijven. / Misericors est Deus, quid peccem
ergo? ait peccator, ignoscet facile Deus. Sed perverse
versè prorsus. Quis non videns in navi tabulam aliquam
procurabit naufragium, ut tabulâ apprehensâ, evadat?
Quis nobile domi unguentum habens, sponte
crus sibi franget, ut occasionem habeat probandi
unguenti? Quid ma insanum? &

// zeg niet Eccli. 5-4...
Ik heb gezondigd, en wat leed is mij dog overgekomen? ~~want d' [illegible]~~ zeg ook niet de barmhertigheid des heeren is groot, hij zal zig over de menigte mijner zonden ontfermen &c.

^ Ecclum ibid. 4. 4. et 7. audi et

Sed audi ^ Paulum: Versmaed gij (vraagd Paulus)
Rom. 2-4... de rijkdommen van Gods goedheid en verdraagzaamheid,
heid, en langmoedigheid? Weet gij niet dat de goedheid
dertierenheid Gods u tot boetvaardigheid aanleid?
Maar naar uwe hardnekkigheid, en onboetvaardigheid
dig herte, vergaderd gij u zelven een schat van gramschap
schap in den dag van gramschap en der openbaaringe
van Gods regtvaardig oordeel, die een ijder vergelden
zal

zal naar zyne werken. Weg, weg dan, o zondaar, met zulke gedagten, dan zyn maar strikken die de duivel gebruikt om u in zyne netten te vangen en te houden. 276

Solent aucupes primum licentia volucres allicere, ut securioris irretiant. Idem hoc ois impoenitens attendat. videat ne idem sibi accidat, dum impunitate et Dei misericordia fretus, licentius delinquit. Timet justitiam, at ma timenda misericordia: si illam offendit, ad hanc confugiet; at si hanc irritavit, quo se recipiet?

Zie dan toe, o! wel, zondaar wie gij zijt, die u streelt met Gods goedheid, en ondertussen in uwe zonden blijft volharden, &

Conclusio

Haberis tres errores in confidendo ....

Si hos errores vitaverimus bene confidemus. Confide fili. sed noli te decipere certitudine, aut negligentiâ virtutis, aut audacia peccandi. contra & sic fiet &

l
e
d
u
s
a
o
i
i
l

Videns fidem illorum dixit paralitico Matt. 9. v. 2.

Dom. 18. Pentecostes 1763.

Godt heeft het menschelijk Lighaam in dusdanigen staat geschapen, dat 't een Lid het ander gedurig van doen heeft tot gebruik en behoudenis van 't gansche Lighaam. Zullen de Leden zig van d'ene na d'andere plaats bewegen, de benen moeten hen dragen en bewegen. Zullen de leden van een Lighaam gevoed worden, de handen, voeten, mond, ingewanden moeten te zamen kunnen hulp bieden. Zodra 't een Lid lijd, aanstonds ider Lid naar zijne magt zoekt het gequeste te helpen, ja zelfs word dikwils het een gepijnigd tot behoudenis van 't ander.

Op de zelve wijze heeft Godt het menschdom geschapen: Ider mensch in 't bezonder heeft hij tot hulp gesteld van zijnen naaste. Godt, die het menschdom als de beesten ider in dusdanigen staat had kunnen stellen, dat hij den hulp van een ander niet van doen zoude hebben, heeft, om d'enigheid en liefde in te boezemen, hen in zo een staat gesteld, dat d'een den anderen niet kan ontberen. Godt (Ecclus) heeft een ider bevolen voor zijnen naaste te zorgen. Ja zelfs Godt, wiens magt onbepaald is, wil dikwils den hulp en bijstand hebben van den naaste om iemand zijne gaven mede te delen. Zou Jesus de dogter van ene Syrofeniesche of Kananeesche vrouwe genezen, hij wilde dat de moeder het verzogt. De knegt van den hondersten man wierd door Jesus magt van de koorts niet verlost, of de heer moest eerst tot Jesus komen om zijnen hulp te zoeken. Op Canaas bruiloft als Jesus het water in wijn veranderde, eischtte hij den hulp der dienaren en van den hofmeester. hoe menigen genas hij die door hulp van zijnen naaste tot hem wierd gebragt? Ons voorgelezen Ev: kan ons hier van overtuigen wat hulp d'elendige beroerde van zijnen naaste van doen had eer hij zo ver kon komen om van Jesus geholpen te worden; hij moest getorst en gedragen worden. zou hij bij den Zaligm zijne genezing krijgen,

Eccli. 17. 13

Ja zelfs het doen van deze helpers gaf Jesus geligentheid en aanleiding om dezen èlendigen te genezen, het geloof van de drâgers leide Jesus aan den gedrâgenen te helpen Videns Jesus fidem illorum (zeid onze text) dixit &c.

Propositio

Wij zullen dit geloof, dat Jesus zag, u. A nader uitleggen. dit zal ons geligentheid geven om bij nadere toepassing daaruit te lêren hoe veel ook zelfs het geloof het smeken en bidden van onze medebroeders vermag tot voordeel der genen daar zij voor bidden. Attendite

Nadat de Ev: Markus 2. en Lukas 5. beschreven hadden d'ongehoorde manier, op w. de drâgers van den èlendigen beroerden, in weerwil van het groot gedrang dat 't huis bezette, dezen zieken voor Jesus stelden, nam. hem aflâtende door een ontdekt en opgebrôken dak tot voor de voeten van den Zaligm., gaat hij voord. en beschrijft d'aanleiding die Jesus had tot het won der mirakel van 't Ev: Videns fidem illorum

Wiens geloof

In deze woorden doen zig verscheide zwârigheden op. 1º van wiens gelôve hier gewag gemaakt word. de gevoelens der Vaders en oude uitleggers zijn over deze zaak meest verdeeld. Enigen meinen dat hier alleen gewaagd word van het gelôve van de drâgers. Anderen meinen dat hier zo wel van 't gelôve van den gedrâgenen als van die hem droegen word gesprôken

De h. Hier: en met hem de h. Ambr: beelden zig in dat hier van geen ander gelôve als van de drâgers word gewaagd, dat die alleen door hun geloof aanleiding hebben gegeven tot het mirakel

Dog anders, en waarschijnlijker is 't gevoelen van den grôten Chrijsostomus, die zig inbeeld dat hier niet alleen van 't gelôve der dragers word gesprôken, maar dat dit ook van 't gelôve van den gedrâgenen moet verstaan worden, of ten minsten dat het geloof van den zieken niet moet buiten geslôten worden; want gelijk die geleerde en h. man wel aanmerkt 1º hoe zoude zig die èlendige zo pijnlijk hebben lâten drâgen, hoe zoude hij zig zo gewillig op het dak hebben lâten brengen, en door het zelve lâten afzakken indien hij Jesus magt, om hem te kunnen genêzen, niet geloofd had, en daaruit een hoop van genêzen te zullen worden had opgevat? 2º voeg hier bij, dat wel t'aanmerken is, dat Jesus noit zoude genezid heb-

hebben: uwe zonden worden ü vergeven, indien de broe-
de geen geloof had gehad, dat altoos voor de vergiffenis
der zonden'er vereischt word.

2°. Maar, zal iemand zeggen: wat zoort van gelôve vonden zij den here Jesús. dat zò kragtig was, dat 't Jesús tot die wondere genèzing aanleidde? — Hoedànig een geloof.

Rx Om dit wel te bevatten moeten wij aanmerken dat
Jesús dikwils in't Ev. het geloof prijst van de gènen die
hij door ènig mirakel genas, en zelfs het geloof als een
gelègentheid aanmerkte die hem tot de genèzing aan-
leide. Zò zeide Jesús tot de vrouw, die hij van haar
vloed genas, effen na onzen text: Confide filia fides
túa te salvam fecit. Lúc. 8 vereischte Jesús zò een
geloof van Jairús den oversten der Sijnagoge, als hij
zijn dogtertje van de dood zoúde opwekken, zeggende:
Noli timere, crede tantúm et salva erit. Zò zeide Je-
sús tot den Samaritaan, die van de 10 melaatzen dank-
baar wederquam: Uw geloof heeft ü gezond gemaakt. — Luc. 17-19.
zoú hij den blinden. bij Jericho genèzen zijn woord was:
Respice, fides túa te salvúm fecit — C. 18-42.

°doq men moet zig niet inbeelden, dat de zaligm hier
door alleen meende een blòte aannèming, en vaste ver-
zèkering van al het gene men van Jesús moest gelòven.
volgens den Ap. Jacobús dat hebben de dúivelen ook.
dæmones credúnt (inqúit) et contremiscúnt. Men — Jac. 2.
moet ook niet meenen dat 't alleen een vast betraúwen op Je-
sús is, dat wijnig of niet van de hòpe verschild.
Maar men moet dit beide te zàmen voegen, zodra wij
in't Ev: hòren gewag gemaakt wòrden van't gelòve
dat de menschen door Jesús gezond maakte. Wij moe-
ten vorders daar door verstaan een vast geloof en zò-
kerheid dat Jesús hen kon genèzen. Maar hier bij moest
nog een vertroúwen kòmen in den wil, waardoor zij vast
betroúwden op de goedheid van Jesús dat hij hen zoúde
gèven dat zij zò van hem verzogten.

Dúsdonig een geloof was't daar d' Ev: in onzen text
van zeide: Videns fidem illorúm. zij geloofden dat
Jesús dezen èlendigen kon genèzen, en zij hoopten en
vertroúwden op zijne goedheid, dat hij hem zoúde hel-
pen, en van zijne beroerte genèzen.

3°. 't is waar zò dra wij dúsdànig een geloof in de — dat Jesús
dràgers stellen, schijnt 't wat wonders, dat d' Ev. hier

van zeide, dat Jesús dat zag. Hoe kon hij dat zien!
zal iemand zeggen. hoe kon hij zien dat in't gemoed,
in den wil, en in't verstand verborgen lag?

zag als Godt. R. Ik beken't dat schijnt wat wonders; maar't was
Jesús die Godt en mensch te zamen was. hij zag door
de godlijke natúúr de geheimste en innerlijkste gedag-
Ps. 7-10 ten, zijnde volgens David Godt die de herten en nieren
doorgrond. Hier van gaf hij in't voorgelezen Ev: effen na
onzen text bewijs, dewijl d'Ev: van hem zeid: Jesús dan,
ziende hunne gedagten, zeide: waarom denkt gij quaad
in úwe herten? Hij was die zelse Godt van wien David
Ps. 37-10 zeide: Heer, voor ú is alle mijne begeerte, en mijn ge-
zugt is voor ú niet verborgen. Dierhalven hij wist won-
der wel't innerlijk geloof dat deze drágers met húnne
beroerden hadden.

en als mensch uit húnne werken. Daar en boven hij zag het ook met zijne úiterlijke men-
schelijke ógen. hij zag húnne gróte zorg, die zij hadden
om den beroerden voor Jesús voeten te brengen; die
ook zó verging dat zij zelfs het dak opbráken om tot
hún ógwit te kómen. hij zag den gróten drift dien zij
úiterlijk toonden, een bewijs van hún geloove en hópe
om maar te bekómen dat zij zogten.

Zó zag Jesús dan van binnen, zó wel als van búiten
des geen bloot of dood geloof, gelijk d'onkatolijken drijven. hún geloof, dat zig in húnne werken vertoonde; en
diensvolgens geen dood geloof, gelijk d'onkatolijken
willen drijven, en úit onzen text zoúden willen be-
slúiten.

4o. Onze dwálende broeders, die, met't verláten van
de kerk, ook te zámen alle verdiensten der goede wer-
ken búiten boord hebben gesmeten, stellen in't geloof alleen
~~stellen~~ als het werktúig waardoor wij de zaligheid erlangen
dús hebben zij in een hoogdúitze bijbel van Lúther
zig niet ontzien den text van Paúlús Rom. 3-28 te
vervalschen met er't woordje alleen bij te voegen
doende Paulus zeggen: Wij beslúiten dan dat de
mensch geregtvaardigd word door't geloof alleen
zonder de werken der Wet, daar de text niet zeid
door't geloof alleen, maar door't geloof zonder
de werken der wet i.e. zúlke werken die úit het
geloof niet voordkomen. Ja zelfs de Nederlandsche
Belijdenis art. 22 heeft de zelve fout begaan, stellen-
de het woordje alleen bij den text van Paúlús, en
zeg-

„zeggende: Daarom zeggen wij te regt met Paulo, dat
„wij door 't gelove alleen, of door het geloof zonder de
„werken geregtvaardigd worden.„ En op de 60 vrage van
hunnen Catechismus, nam deze: Hoe zijt gij geregtvaar-
„digd voor Godt? geven zij dit antwoord: Alleen door
„door een opregt geloof in Jesum Christum.

En om dit hun gevoelen staande te houden gebruiken
zij onzen text: Jesus hun geloof ziende, en andere
diergelijke dikwils van Jesus in zijne genezingen
bekend.

Maar U. A. kan reeds uit de gegevene verklaring
van onzen text zien, en zult haast nog meer zien hoe
wijnig deze plaatsen hen helpen, als ik de zaak wat
meer in 't ligt zal gesteld hebben.

Wij bekennen en leren met alle onze kerkgenoten
dat d'eerste regtvaardigmaking niet door de werken
geschied, ja zelfs dat het geloof daar toe vereischt
word als een gesteltenis zonder w men nooit tot de
regtvaardigmaking kan komen, volgens Paulus les Heb. 11-6.
Zonder gelove is 't onmogelijk Gode te behagen.

Maar wij leren met 't Concilie van Trente dat 't het Sess. 6. cap. 6.
geloof niet alleen is; want uit verscheide plaatsen
der h. Schrifture duidelijk blijkt dat de regtvaar-
digmaking, de vergiffenis der zonden niet aan 't gelove
maar aan andere deugden word toegeschreven.

Petrus zeid: de Liefde bedekt menige zonden. 1. Petr. 4-8.
Luc. 7. schrijft de Zaligm. de vergiffenis der zonden
in de zondaresse toe aan hare Liefde: Remittuntur Luc. 7
ei peccata multa, quoniam dilexit multum.

'T is waar uit deze plaatsen zoude niet wel volgen
dat Jesus om de Liefde alleen zonder het geloof de
zonden had vergeven. Maar gelijk hierdoor de
Liefde het geloof niet word uitgesloten, zo word
in d'andere plaatsen, daar van 't gelove gesproken
word, de Liefde ook niet uitgesloten. Maar daarom
word in de regtvaardigmakinge van het gelove alleen
gewaagd omdat volgens de leere van 't Conc. van Trente sess. 6.
„het geloof is 't beginzel, 't fondament, en de wortel cap. 8.
„van alle regtvaardigmakinge.

'T is dan [1] vrugteloos uit onzen text, of diergelijke
plaatsen [2] te beweren, dat het geloof alleen regtvaar-
digd, [3] quanzuis omdat aan 't gelove de genezing word
toegeschreven

Maar om hen te vollen t'overtuigen, dat deze en dus gelijke plaatsen, daar Jesus 't geloof d'aanleiding steld tot de geestelijke en lighamelijke gezondheid, dat, zeg ik, deze plaatsen geen bewijs kunnen zijn dat wij door 't geloof volgens hun gevoelen geregtvaardigd worden, hoeft men alleen aan te merken, wat geloof zij tot de regtvaardigmaking vereischen en van den anderen kant hoe vert geloof, daar d' Ev. hier, en op andere plaatsen van spreekt, daar van verschild.

De Protestanten vereischen tot de regtvaardigmaking een geloof, waardoor zij verzekerd zijn van hunne zaligheid, en vast gelaven dat door de verdiensten van Chs hen hunne zonden vergeven zijn. Maar waar zullen zij in de bijgebragte plaatsen dus danig een geloof vinden? Indien 't geloof van een honderstenman, van een vrouw die aan de bloedvloeiing, en anderen, die hij genas, geprezen word; 't was egter geen geloof waardoor zij verzekerd waren dat hen hunne zonden door de verdiensten van Jesus vergeven waren. Geen van allen had waarschijnlijk daarop oit gedagt. Alleen was hun geloof waardoor zij vast verzekerd waren, dat Jesus hen de gezondheid kon geven, en dat zij hoopten dat hij hen die zoude geven.

En boven dit al hoe dikwils genas Jesus den enen om 't geloof van den anderen? In onzen text zag Jesus hun geloof nam mede van de dragers, en daardoor aangelaid genas hij den beroerden. Jesus genas den knegt van den honderstenman om 't geloof van zijnen here. Dit egter brengen zij bij om de kragt van 't gelove ter regtvaardigmakinge te tonen; zo onder agt te geven, dat een andermans geloof noit een ongelovigen regtvaardigd. 't is dan te vergeefs uit deze en andere plaatsen te beweren, dat 't geloof alleen regtvaardigd. Maar integendeel wij hebben ook andere werken als aanleiding, en medehulp tot onze regtvaardigmaking van doen.

Applicatio

Terwijl wij dus de kragt van onzen text, en van andere eensluidende tegen onze dwalende broeders uitleggen, zie ook eens A. F. wat grote lessen en prastige onderregtingen hier in steken. Hier leren wij hoe veel het geloof, hoe veel het smeken en bidden van onze

onze medebroeders vermag tot voordeel van degenen daar zij voor bidden. Om 't geloof van de drägers genas Jesús den gedrägenen beroerden. hij zag hún geloof, hún betrouwen, húnnen wensch en begeerte voor de gezondheid van den èlendigen, die ook zo verging dat zij alles in 't werk stelden om hem maar voor de voeten van Jesús te vertönen.

De h. Ambr.s (Lúc. 5.) als hij weleer die goedheid van godt betragte, waardoor hij dikwils om de verdiensten van den een den anderen goed doet, riep úit: Magnús Dominús qúia aliorúm meritis ignoscis alús.

't geloof leerd ons dat 'er een gemeenschap der heiligen, een gemeenschap van gebeden, een gemeenschap van verdiensten is. tot deze moeten wij in onzen noot onzen toevlúgt nèmen. Zijn wij met enige ziele ziekte of zonde bezwaard, húlp moeten wij zoeken bij onze medelèdemàten, die moeten voor ons mede bidden en smèken. En Jesús die de zonden vergaf aan den beroerden om 't geloof der drägers, die den zieken voorqúam door zijne genade, door der bijstand en 't geloof van zijne drägers, en door húnne verdiensten hem een dúbbelde gezontheid gaf van ziele en lighaam, zal ons ook door 't gebed van onzen evenmensch helpen. Het ijverig gebed van den regtvaardigen (Jac.) vermag veel. Jac. 5-16

Is 'er dan iemand ziek naar ziel of lighaam, cúret habere pios, qúi pro eo orant, petat orationes Ecclesiae opdat hij door 't geloof, door de gebeden van anderen, geholpen werde.

Was Petrús weleer gevangen. het gebed der kerke wierd zonder ophoúden tot godt voor hem gedaan Act. 12-5 en, zie! godt zond zijnen engel die hem verloste.

Indien 'er twe van ú overeenstemmen op d'aarde (zeid Jesús) al wat zij begèren, het zal hen van mijnen vader, die in den hemel is, geworden. Wat Matt. 18-19 zal ons dan geworden als de gehèle kerk te zamen stemd?

Hierom 't Apostel Jacobús: Is iemand onder ú krank? dat hij des priesters der kerke bij zig roepe, Jac. 5-14 en dat zij over hem bidden. En, zie! wat Jacobus aan zulke gebeden toeschrijft: En het gebed des geloofs zal den kranken behoúden. Hiervan ook

het gebrúik der kerke van de ~~[illegible]~~ kranken, die de priesters
der kerke bij zig geroepen, en de kerkgeregten ont-
vangen hebbens in de gebeden der gelovigen aan
te bevèlen, opdat zij om het geloof en de gebeden
der kerke, gelijk de beroerde om het geloof der dra-
gers, geholpen zijnde wederom gezond aan gods
heilige kerke mogen vertoond worden.

Zie daar wat de gebèden der kerke al vermògen.
Ja, wat zeg ik de gebèden der kerke? wat vermògen
ook zelfs de gebeden van ider vròmen in't bezonder,
Jac. 5-16. Het ijverig gebed van den regtvaardigen (zeid Jac.)
vermag veel. En hij bevestigd het met 't v. B. van den
profeet Elias. Elias (inquit) was een sterflijk mensch
gelijk wij zijn, en hij bad met een ijver dat het niet
mogt règenen op d'aarde, en het règende niet in drie
jàren en ses maanden. En hij bad wederom, en de he-
mel gaf règen, en d'aarde bragt haar vrugt voord.

Num. 12-13 Wil U. A. andere v. B.? Moises bad voor zijne
Exod. 17-11. door melaatze Zúster, en zij wierd gezúiverd. # wederom
zijn gebed wiard hij bad voor vèle dúizenden, en hij kreeg vergiffen.
amalek verslagen Jesús het geloof der drágers ziende vergaf den
C. 32-11. beroerden zijne zonden, en genas hem van zijne quaal

Conclúsio Wel aan dan A. T. Laat ons naar't v. B. van Paulus
al menigmaal tot elkanderen zeggen: Bid voor
mij. veel vermog het gebed van den regtvaardig
maar nog veel meer d'algemene gebeden der kerke
deze doen bij God een heilig geweld (Tertúllianús)
dat Gode aangenaam is. Chs heeft gezeid, dat daar
Matt. 18-20 'er twe of drie in zijnen nàme vergàderd zijn, hij in't
midden van hen is, Veel meer is hij dan in't midden
van de gehèle kerke. Des om alle slappen en trag
onder U. L. die den tijd en gelègentheid wel zouden heb
ben, als zij maar wilden, om d'offerhande der Misse
in de wèke bij te wònen, op te wekken en aan te
spòren, zeggen wij met den Apostel, ~~[illegible]~~
Heb. 12-12. ~~[illegible]~~ Regt de slappe handen, en de
verzwakte knien wederop. Zijn de gemène gebed
der kerke zò kragtig, zò voordèlig? ei! Laat ons
ider naar zijne gelègentheid, is't niet dagelijks,
ten minsten ènige kèren, &

Confide .... Et ecce quidam de scribis dixerunt &c. Matt. 9. v. 2.

Dom. 18

1743. 53. 73.

Dixit Jesus paralitico: confide fili, remittuntur tibi peccata tua. Et ecce quidam de scribis dixerunt intra se: hic blasphemat.

Dominica 18 Pentecostes 1743. 53. 73.

Matt. 9. v. 2.

'T is een bekende zaak, dat ~~draagd~~ de zelfde voorwerpen, aan de zelfde zinnen van verscheide persoonen vertoond, verscheide, jaa zelfs tegenstrijdige oordeelen doen vellen. A. A.

Het zelfde dat den eenen goed, en vermaakelijk voorkomt, word van den anderen veragt, en als kwaad, onaangenaam, en lastig versmeeten. Hoe meenige klank is'er ~~noch~~ in de maatgezang, die terwijl z'et oor van den eenen streeld, voor den anderen onaangenaam schijnt? Wat zijn 'er ~~noch~~ al reuken, en uitwaazemingen des lighaams, die den eenen aangenaam, den anderen stinkend voorkoomen? zoo veele menschen als 'er zijn, zoo veele verscheide oordeelen zijn 'er van den smaak, en dat d'een uitkiest voor smaakelijk, word van den anderen als onnutigbaar versmeeten. Het gevoel, en gezigt ontmoet ook niet zelsaam, een gantsch tegenstrijdig oordeel over 't zelfde voorwerp bij verscheide menschen.

Maar, ach! of dit alleen maar plaats had. ten opzigt van verscheide voorwerpen, waardoor de zinnen bewoogen worden.

de deugd zelfs, en 't goed doen word dikwils bij den eenen goed, bij den anderen kwaad gekeurd; de deugd die van den eenen gepreezen word als loon waardig, word van den anderen als ondeugd, en een verfoeijelike daad misägt.

de Propheet Isaias scheen eertijds al over deze verkeerde oordeelders van de deugd, en goede werken te klaagen

en hen het droevig woord van Wee toe te galmen, als hi
Isa. 5-20 C. 5. uitriep: Wee U! die het kwaade goed noemd, en het
goede kwaad: die aan de duisternisse den naam geeft van
ligt, en aan het ligt den naam van duisternisse.

Indien men van dusdanig een bedryf proef wil hebb
onder 't zelfde Joodsche volk, men hoeft niet verder te gaan dan tot
ons text. h. Ev., en in 't zelve de Schriftgeleerden maar t
aanschouwen. Deeze ontzien zig niet het goed doen van
Jesus, zijne vergeevinge der zonden aan den beroerden
gedaan, voor kwaad, ja a voor eene godslasteringe te d
doorgaan. Zoo ver had hen d' opgekropte haat, en bit
tere nijd tegen Jesus het oordeel bedorven.

Een vuile drift, elaas! die nog dagelijks d' oordeelen
der Christenen op de zelfde wijze bederfd.

Propositio 't Is ons voorneemen van deze fout als nu tot U. A. te
spreeken. Ten dien einde zullen wij eerst deeze pharize
daad, vervat in onze, ~~text~~ opgenoomene woorden, zeer kort naar de letter uitleggen.
dan zullen wij hier uit gelegentheid neemen om in 't ge
volg van de nijdigheid te spreeken, en 't voorwerp van
't zelve kwaad U. bekend te maaken, nevens de schrikke
lijke boosheid van deze onmenschelijke zonde Attend

Jesus (zeit Ev.) zeide tot den beroerden: betrouw zoo
uwe zonden worden u vergeeven.

Twee voornaame deelen zijn 'er van deze korte aanspr
die Jesus doet aan den beroerden eer hij hem geneest.
eerst wekt hij hem op tot betrouwen, zeggende: Betrouw
zoon; dan vergeeft hij hem zijne zonden: Remittuntur

Het zou gantsch tegens de ~~gewoone~~ geschiedenisse zijn, zoo als z
ons van d' Ev.ten word verhaald, indien men zig wilde
inbeelden, dat de beroerde van ons Ev. geen ~~gansch~~ geloof of hoo
gehad, dat Jesus hem kon en zou genezen ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~. Het zou de zeker
ook de dragers niet gelust hebben dezen zieken zoo te torsten
en door zoo een ongemeen middel voor Jesus te stellen
dat Jesus dezen beroerden zou de zonde geneezen. indien zij niet geloofd en betrouwd hadden. Jesus zelf zag dit geloo
Maar waarschijnlijk had d' onverwagte vertooning van
Jesus, zeit Ev., hun geloof, zoo van den beroerden, als dragers zoo

zoo veele wetgeleerden rondöm den Zaligm: die beroerden wat onzet. Jesus dan wil zijn geloof, en vertrouwen wat opwekken, en hieröm spreekt hij hem moed in't lijf, hij spreekt hem zoetjes aan, en zegd: Confide. i.e. Vertrouw, zij wel te vrede, schep moed; en, om dit vertrouwen nog meer aan te moedigen, zegd hij niet alleen: Betrouw, maar: Betrouw Zoon.

En zeker noit kon hij &c. uit pag. versâ

(Waarschijnlijk begonnen den beroerden zyne voorgene zondin in de gedagtin te komen, zoodat hij dagte onwaardig te zyn om zoo een groot weldaad van den Zaligm: t'ontfangin. Hij had misschien wel gelezen, of tin minstin gehoord, hoe Godt Israel van ouds gedreigd had van door ligchamelyke ellenden de zonden te straffen. deut. 28-58. als Godt door Moyses Israel met allerhande ellinden, en ziektins bedreigde, indien zij hunnen Godt niet eerden, en zyne geboden niet onderhielden. dit baarde in hem vrees, en deed hem in zyn ontfangen vertrouwin te rugdynzen. Om dan dit smeulend lemmet wedirom t'ontsteken, en dit gekneusde riet wederom op te beuren, spreekt Jesus hem moed in, en gebied dat hij alle mistrouwin en vreesagtige gedagten zoû virwerpen.

En opdat hij egtir by geval niet zoû voordvaren met vrezen, geeft Jesus hem, om meer moed te doen scheppen, d'aangename tytel van Zoon, zeggende: Confide Fili.

Indien men alle d' Ev. overziet, die ons dit wonder mirakel van Jesus hebbin beschrevin, zoo vinden we volgens Matt. dat Jesus dezen zieken Zoon noemd, en volgins Lucas dat hij hem mensch noemd. Waarschynlyk zal de Zaligm hem alle beide deze namen gegeven hebbin. Luc. 5-20

Zoodra Jesus hem Mensch noemd, 't wi na Adams val, volgens Jobs taal, niet anders is als een schepzel vol ellindin, zoo toond hij zyn medelyden, als of hij volgens onzen trant van spreken wilde zeggen: ô ellindig en arm mensch! ein taal waardoor wij ons gevoelen van eens anders pynen uitdrukken.

Maar misdien dit niet genoeg was om dezen bedroefdin zieken tot vertrouwen te leiden, want noit is beklagen

genoeg zonder genegentheid om den beklaagden te helpen zoo voegd Jesus daar nog een tytel bij vol van vertroosting hij noemd hem Zoon, betrouw Zoon.)

Noit kon Jesus den beroerden hij hem beter verzekeren van zijne genegentheid, en zijne vastewil om hem te genezen dan als door 't woord den naam en tytel van Zoon. Gelijk een Vader zig ontfermd over zijnen Zoonen en een moeder over de vrugt haars lighaams zoo wil Jesus zeggen, dat hij medelijden had met dezen beroerden. (Gelijk de goede Vader ook zelfs zijnen Zoon omarmde, als hij, ook na zoo veele overtredingen, tot hem wederkeerde, zoo wil Jesus ook aan dezen ellendigen zoo daar toonen, dat hij als een Vader tot hem zal zijn, wiens ingewanden van liefde altijd voor zijne kinderen open staan. Hij drukt dan op zijn kragtigsten het vertrouwen in dezen ellendigen.)

En op dat zijn vertrouwen niet zou verdwijnen geeft de Zalig[maker] aanstonds een blijk van zijne magt, en genegentheid. Remittuntur tibi peccata tua. (Hij zegd niet: ik overdek uwe zonden met den mantel van myne regtvaardigheid; myne regtvaardigheid word u toegerekend waar door uwe zonden bedekt zijn; of die worden u nu niet meer toegerekend; maar: vergeven.

Om dit des te duidelyker te bevatten moet men de kragt van 't grond woord maar na zien.) Een woord waar door men gewend is die vergevinge te beteekenen, die een Schuldheer aan zijnen Schuldenaar doet, als hij hem de Schuld kwijt-scheld. Een woord dat voorgaande Schulden onderSteld, en eene ware vernietinge van de zelve beteekend; het zelfde woord dat, volgens den H. Matt. 18, de heer tot zijnen bozen knegt gebruikte, als hij zeide: Serve nequam oe debitum dimisi tibi; een woord daar men gewend is te gebruiken als men eenen misdadigen kwijtschelding geeft van het misdaad 't welk hij bedreven heeft.

Jesus dan door eene zonderlinge genade stort aanstonds een waaragtig leetwezen in 't herte van dezen ellendigen beroerden, en wisteal zoo door zijne godlijke magt aanstonds alle zijne voorgaande boosheden uit.

Wie

Wie zou nu niet meinen, of deze troostelijke aanspraak van Jesus zou aan alle d' omstaanders behaagd hebben! maar neen! gelijk de vuile spin, haar kwaad fenijn zuigd uit de zelfde bloemen, die den ijverigen bie, den honing levert, zoo ook zijn 'er van d' omstaanders, die uit deze zoete woorden van Jesus hun fenijn trekken. d' Ev. zegd in onze opgenoomene woorden: Et ecce quidam de Scribis dixerunt intra se.... Wij willen nu juist de Perzoonen niet beschrijven. Met
(Onnoodig zou 't zijn, U. A. in 't lang uit te leggen wat voor volk de Schriftgeleerden waren ten tijde van Jesus. op andere tijden hebben wij dit in 't breed wel gedaan. Men mag het N. T. maar opslaan, om hun ampt te kennen, en hun gedrag ten opzigt van Jesus.)
(Aangaande hun ampt 't waren Leeraaren in Israël, die Gods volk de heilige Schriften uitleidden, die de Schriften der propheten, en andere h. boeken uitschreeven, en de zelve dagelijks doorlazen. een volk bij wien men als voornaame godsgeleerden van dien tijde te raaden ging indien 'er iets van gewigts omtrent den godsdienst voorviel. zoo riep Herodes aanstonds de Schriftgeleerden bij malkander als hij de Wijzen uit den oosten gesproken had, die den nieuwgeboren Messias zogten, om van hen te verstaan waar de Messias moest geboren worden.) Met een woord, zij waren, gelijk Paulus van hen zegd, menschen die hun zelven agten leidsmannen der blinden te zijn, 't ligt der genen, die in duisternisse zijn, onderwijzers der onwijzen, leeraars der onkundigen, als hebbende het voorschrift der wetenschap, en der waarheid in de wet; alhoewel zij 'er niet naar deeden;

Matt. 2.

Rom. 2.

Hun gedrag ten opzigt van Jesus was gantsch boosaardig, immers gene grooter haaters, en vervolgers had Jesus op de wereld dan dit opgeblazen volk. Jesus bekende zelfs als hij opging naa Jerusalem Matt. 18. en 20, dat hij van de Schriftgeleerden veel zou lijden, en dat hij van dat haatigen nijdig volk zou gekeerd worden;
deeze haaters dan, en dit nijdig addergebroedsel, geven de zoete woorden die Jesus tot den bezoerden sprak. een on kwaaden

i.e. in hunne herte, met hunne gedagten, vol van haat, en nyd: *Hij lasterd.*

glimp. *Intra se dicebant, hic blasphemat*; Bij zig zelven
(Daar zyn'er die 't woord *Intra se* verstaan onder zig
of onder malkander, als of 'er onder de bystaande schrift-
geleerden een gemeen gemor en onderling gesprek gehou-
den wierd over dit voorval van Jesus.
Maar 't is waarschynlyker dat dit een eigenschap is
van de taal waarin Jesus gesproken heeft, volgens w[elke]
In zig, in 't midden van zig, in zyn hert zeggen, zo
veel is als in zyn hert of gemoed denken. Dat dit zo
moet verstaan worden, blykt uit 't gevolg als d' Ev. zeid
Videns Jesus cogitationes eorum: En wederom als Jesus zeide, niet: wat
zeg je? maar: *Quid cogitatis in cordibus vestris.* Zy dag-
ten dat, maar gedagten die de haat en nyd van hen be-
kend maakte, in plaats van pryzen denken ze: *hic blas-
phemat.*)
'T woord *Lasteren* (*blasphemo*) betekend in Gods Woord
verscheide zaken, en word niet alleen ten opzigt van God
maar ook van menschen gebruikt, en hiet in 't gemeen
van iemand kwaad, en tot hoon, en smaad spreken, niet
alleen van zijne overigheid, maar ook van zijns gelijken.
dus gebruikte Paulus 't woord *Lasteren* als hij schreef
1. Cor. 4-12 van zig, en zijne geloofsgenooten *Blasphemamur, et ob-
secramus*, *Wij worden gescholden, en wij zegenen.* dus
scholden de schriftgeleerden Jesus hangende aan de
Matt. 27-39 kruize. *Blasphemabant moventes capita sua.*
Maar behalven deze betekening word dit woord ten
opzigt van Gode gebruikt, en betekend een van de schrik-
kelijkste zonden, die zonde naam waardoor men kwaad-
lijk van Gode spreekt, hem toepassende dat tegen zijn
eere, en waardigheid is, of ook als men van ~~[illegible]~~ Gode iets
~~[illegible]~~ het geene zijne Godheid eigen is. dus zegd men
gemeenlijk Gode lasteren, en in dezen zin gebied God
door zijnen dienaar Moijses: *Qui blasphemaverit no-
Lev. 24. men Dni morte moriatur.*
Behalven deze schrikkelijke manier van Gode te las-
teren, lasterd men ook den zelven God, als men hem on-
eerd met zig zelve, of eenig ander schepsel ~~[illegible]~~ iets toe

toe te schrijven, ~~wan~~ het geene God alleen eigen is. dit
word uitgedrukt met 't enkel woord lasteren. dus zeide
't opperpriester, als Jesus beleed, dat hij de Chs, de Zoone
Gods was, Blasphemavit, quid adhuc egemus testibus! Matt: 26-65.
En in deezen laatsten zin gebruiken, de schriftgeleerden
't woord Lasteren in onze ~~tert~~ woorden, als zij in zig zelven zeggen:
Hic blasphemat, i.e. hij past zig iet toe dat gode alleen
toekoomt, naamelijk dat hij de zonden wil vergeeven.
Maar wat reeden dat de schriftgeleerden Jesus aan las=
tertaale schuldig maaken? Lasterde Jesus dan als hij
den beroerden deed vertrouwen? lasterde hij als hij ver=
klaarde, dat den beroerden zijne zonden vergeeven waren?
O neen, dat niet! die Jesus, die volgens Paul, non rapinam Phil. 2.
arbitratus est esse se aequalem Deo, heeft nog, zoo 't schijnt, Ego et pater unum sumus Jois. 10-30.
zijne woorden zoo gemaatigd, dat zij geen oorzaak van
lasteringe konden hebben, al kenden zij ~~hem~~ Kristus nog niet
voor God; mids hij niet zeide: ik vergeef u uwe zonden;
maar: Remittuntur.
Maar dit hadden de haat, en afgekeerdheid inge=
boezemd, alles in den kwaadsten vouw te schikken, en,
mer ~~woor~~ nijdigen tanden te beknabbelen, al wat uit den mond
des Zaligm. voordkwam. Hierom zochten zij de kwaadste
uitleggingen, om zoo iets tegen dien te vinden, dien zij
haatten, en benijdden.
(Zij wisten dat 'er bij de Propheeten gewag gemaakt
wierd, dat God alleen de zonden vergeeft, zij wisten, dat
Isaiäs uit Gods naame gezeid had: Ego sum, ego sum ipse Isa. 43.
qui deleo iniquitates tuas pp me. dit gaf hen stof om
Jesus aan godslasteringe schuldig te denken, die de
vergiffenisse der zonden aan den beroerden verkundigd
had.)
Ziet zoo weet de haat, en nijd in dit addergebroedsel
voedsel te vinden, om Jesus aan de schrikkelijksten
zonde schuldig te kennen.
Ziethier A. A. d' uitlegginge ~~van onzen tekst, een~~ onzer woorden,
~~een~~ waarin als in eene ~~afbeelding~~ leevendige schilderije is afgebeeld de
haatelijke, en schrikkelijke zonde van den nijd der afgunstige schriftg

die de doorlugtigste werken van Jesus misduiden, en a
godslasteringe uitkrijten.

'T voorwerp van den Nijd

En hierin zien wij 1°. de stof, en 't voorwerp van den nijd
uit wat bron, en fontijn dat dit duivels kwaad zijn voedsel ne
hier zien wij een van de schrikkelijkste uitwerksels van dat
helsche kwaad, naam. de vervolging van de goeden en geluk-
kigen.

Kon Jesus iet doorlugtiger werk doen dan de zonden
vergeven? dat werk waarom hij uit den schoot zijns Vaders
op deze wereld gekomen was? En egter dit heilig, dit mag
werk word bij dit nijdig adder gebroedsel een stof, en voorwerp
van hunne helsche zonde, de nijd zet hier de tanden op
en knaagd met ~~een~~ misgunstige tanden op dit heilig werk.

Jaa zelfs al beleide Jesus zoo zijne woorden in 't vergi-
ven van de zondin, dat het uit de zelve niet overtuigend
blijkt, of hij ze uit zig zelf vergaf, dan of hij maar de
vergiffenis verkundigd, zeggende, niet: ik vergeef u de
zondin; maar: <u>U worden de zonden vergeven.</u> Egter hun
nijdig gemoed vind hier stof in, om dit heilzaam werk
voor eene godslasteringe te ~~laten~~ doen doorgaan. Hoe heiliger
hoe heerlijker, hoe gelukkiger een zaak is, hoe meer ze
stof leverd tot de nijdigheid.

Men moet maar de beschrijvinge van deze onmensche-
lijke fout bij de Godsgeleerden, en andere zeden Leeraars
nazien, om van deze waarheid overtuigd te zijn, dat
zegen, voordeel, deugd, en geluk hier de stof, en voedster
moeder van is.

De nijd is volgens hen niet anders dan een droefheid
en misgunst over het voordeel, of geluk van een ander,
en bijgevolg een blijdschap over eens anders ongeluk.
Jaa dit gaat zoo ver, dat Gods eeuwig geluk, en opperma
d' eerste stof van wangunst, en nijd is geweest voor Luc
en zijnen aankang ~~[illegible]~~. 'T Wat meen je dat d' aanleiding is geweest
van 't gevallen engelendom om Gods oppermagt zelfs in
zijn paleijs den oorlog aan te doen? ô die opperste maje
tijd blonk dat hovaardig engelendom te sterk in hunne
afgunstige oogen; zij zogten hunne stoelen nevens Gods
te stellen, en hem gelijk te zijn. 'T Was er wel iets
hier

heerlijker voor d' menschen dan d' oorspronkelijke onnozelheid onzer eerste
ouders in 't aardsche paradijs; en egter is die gewèest de stof
van nijdigheid in d' afgevallen Engelen, ik zeg, de duivelen,
daar door is die onschatbare hoedanigheid verloren,
en de dood op de wereld gekomen. de dood (ait Sapiens) Sap. 2-24
is in de wereld gekomen door de nijdigheid des duivels.
3° Diligebatur Joseph à patre Jacobo, per somnium
deus ipsi principatum in fratres praedicebat. En dit was || zie 't verhaal
d' oorzaak van hunnen haat, die zelfs zoo ver ging dat hier van. aan zij-
zij hem eerst op 't leven wilden brengen, en dan hem ne broeders
verkogten tot een slaaf aan d' Ismaëlieren &c. En waar uit sproot dit?
Zijne broeders (zegd de Schrift) benijdden hem. 4 was Gen. 37-33
er wel heerlijker helden daad dan die van David, als
hij dien grooten vleeschberg Goliäth overwon, en de
kroon van Israël ontnam, en Saüls throon dus vestigde!
En egter nauwlijks zongen de maagden van Israël: per-
cussit David decem millia, of de Schrift zegd: Saül 1. Reg. 18-8
wierd boven mate verstoord. zij hebben, zeide hij, Da-
vid tien duizend gegeeven, en mij hebben zij een duizend
gegeven, wat ontbreekt hem nog dan alleen het koning-
rijk: Saul (zegd de Schrift) zag dan, van dien dag af,
en voords, David met geene goede oogen aan. 5 Da-
niel ~~in spelunca leonum~~, qui Belis, et draconis inani-
tatem servitu Regi demonstrabat; ~~[illegible]~~ heeft die door deze daad den nijd
~~[illegible]~~ Rex plus timuisse videtur dier priesteren, en
invidiam procerum, quam ora leonum, qua cum ea ipp. sigillo hovelingen niet
suo lacum muniverit 6 Sic etiam hod. &c. &c. moetin ondergaan?
jaa zoo verre, dat
hij in den kuil der
leeuwen gesmeeten,
wierd, en de Rex
Sed inquies, hoc malum jam mundum deseruit,
cum Scribis Christo invidentibus mortuum e.
℞ Plenus e mundus hoc malo; quam diu durabit dei
benedictio, tam diu et erit invidia: omnia gratia hominum
hoc malum invasit. divitibus invident o divites; quos
deus ex mediocribus divites fecit, his invident mediocres,
et etiam alii divites: koopluiden, winkeliers, huislui-
Hinc proverbio dicitur: benijd
den &c. ijder een benijd een ander &c. D' een schoenlapper den anderen.
't is een bedelaar leet, dat &c.
(Immo ecclesias hoc malum vexat. testis Paulus in Phil. 1-15.
principio ecclesiae, ait fuisse sommigen, die met afgunst
God Christus verkundigden. testis nostrae ecclesiae miseria
Invidia auctrix totius belli ecclesiastici.)

De boosheid van den nijd.

2º Quis malum hujus vitii describere poterit?

Rs. 1º is deeze fout die de dood, en alle onheilen in de we-
reld heeft gebragt. Invidia diaboli mors intravit in
orbem terrarum. 2 // ~~1 is de nijd die Jesus~~ aan Pilat[us] te leeveren ~~gelevert~~, en ter dood te brengen ~~gebragt heeft~~; waarom Matt. 27-18. zegt, Sciebat Pilatus q[uod] per
invidiam tradidissent eum. 3 ad oia vitia diabolus
hoc quadam delectabili escâ invitat, ô item in invi[dia].
4 Radicem oium malorum nominavit Paulus avaritiam,
sed pejor ē invidia. avaritia sua ō vult coicare, sed
ō curat quod alii sua coicent; ast aliter invidia, hæc
nec sua cui invidet coicat, nec aliena ei vult coicari,
immo vult et Deo veluti legem ponere ne cui, nisi
sibi sit beneficus. 5 Paulus steld deze fout onder
die, dewelke den mensch buiten den hemel sluiten. 6 G[...]
mo hoc peccatum æternum erit, nam dum alia peccata
cum objecta sua perdunt, pereunt, invidia in æternum
erit in inferno, qa æterna ~~en~~ erit gloria beatorum, q[ui]
æternum invidebunt.

Sap. 2-24.

// ziet de droevige uitwerkselen van den nijd in Cain, Gen. 4-3. in de broeders van Joseph. gen. 37. in Saul regen David 1. Reg. 18-8. 1 is de nijd, die de Schriftgeleerden vervoerden om Jesus te lasteren, en die hen in 't vervolg aanleidde om hem

Gal. 5-21.

Conclusio.

Agite A.A. sectemur Pauli monitum: Laat
ons niet eerzugtig worden naar ijdele eere, elkanderen
tergende, elkanderen benijdende &.

Gal. 5-26

Cum vidisset Jesus cogitationes eorum dixit &c. Dom: 18.

Matt: 9. v. 4. 1745. 67.

Cum vidisset Jesus cogitationes eorum, dixit: ut quid cogitatis mala in cordibus vestris? Matt. 9. Dominica 18 Pentecostes 1745.

Gelijk 't vuur hoe meer 't in zijne uitwerkinge bedekt en verholen gehouden word, hoe 't met meer glans, en gedruis daarna uitbarst, zoo ging het ook met de godheid van den Heiland in zijne tijdelijke leven hierop aarde, ten opzigt van't neidig Pharizëendom. A. A.

Hoe meer 't verbasterd addergebroedsel der Pharizëen Jesus vervolgde, en den helderschijnenden glans van zijne godheid zogten te bedekken, en, was 't mogelijk, door zijne lasteringen uit te dooven, hoe die aanbiddelijke glans met meerder luister uitblonk, en zig aan de weereld vertoonde. De ~~verwonderen~~ voor heen ongehoorde wonderwerken in de kruisdood van den Zaligm. kunnen hier doorlugtige getuigen van zijn, die zoo zeer zijne godheid deeden uitblinken in 't midden van zijne grootste verneederinge, dat zij eenen heidenschen hopman, zoo wel als zijne rotgezellen, die 't kruis bewaarden, deeden uitroepen: Vere Filius Dei erat iste! Matt. 27. 54

Maar wat hoef ik tot die overheerlijk blinkende wonderdaaden, en verbeevende getuigen van de godheid, in zijne pijnelijke kruisdood betoond, op te klimmen? Ons voorgestelde Evangel: geeft 'er ons getuigen van. Hoe meer 't nijdig Pharizëendom in 't zelve den glans van Jesus zijne godheid, in 't mirakelen doen, zogten te verdooven, hoe meer Jesus de zelve met luister deed uitschijnen. Zoo dra de Pharizëen d'aanspraake van den Heiland aan den beroerden, waardoor hij dien zondigen de vergiffenis der zonden verkundigde, en dus een klijn straaltje van zijne godheid toonde, zoo draa, zeg ik, de jooden deze aanspraake begonnen te beknibbelen, aanstonds deed de Zaligm. dien aanbiddelijken glans meer uitblinken, en toonde onder 't bestraffen van dit nijdig volk dien verbeevenden glans van zijne godheid waardoor hij zelfs kender is van de geheimste gedagten des mensche.

Onze tekstwoorden bevatten dit wonder voorval waarin Je
volgens den Ev. eene proef gaf van zijne Hertenkennisse, een
genschap aan Gode alleen eigen, Jesus dan ziende (zegd
hunne gedagten zeide: Waarom denkt gij quaad in uwe h

Propositio

Ons voornemen is U. A. dezen tekst van daag voor te
den. Wij zullen 1mo den Letterlijken zin in twe deeltj
ontvouwen 1o zullen wij aanmerken het doen van Jesus
dat hij hunne gedagten zag: Jesus dan ziende hunne ge
ten, 2o zijne woorden hierop: Waarom denkt gij
in uwe herten 2do Dit zal ons dan aanleiden om twe ge
wigtige gevolgen hieruit tot zedenlessen U. A. voor te
den (1o de hertenkennis van Gode, waardoor zijn
alziende oog niet alleen getuigen is van onze verholenst
en bedekste daden, maar ook van de gedagten der herten
2o Dat niet alleen onze daden, maar ook onze
verholenste gedagten groote zonden kunnen zijn, die 't
ziende Weezen in haren bronader 't herte beschouwd, en k

^ zullen wij uit de woorden van Cbs leeren

Attendite

Nauwelijks had de Heiland aan den elendig beroerden
man, wien de liefdadige medemalkers bij Jesus hadden ge
torst, de zonden vergeeven ^ of het neidig Pharizëndom nam
hieruit gelegentheid om den zaligm in hunne gedagten te lasteren
Verscheiden van hen, die d'aanspraak van Jesus aan dien elen
digen gehoord hadden, in plaats van de zelve met stilzwijgen
heid te betragten, in ^plaatse van uit d'oude voorzeggingen der Propheten
naate speuren, of de toekomende Messias gene magt om de zon
den te vergeeven zoude hebben, in plaats van met geduld af
te wagten, of Jesus ~~niet~~ door overtuiginge van reden en be
zegeling van mirakelen zou bewijzen dat hij waarlijk de
magt had om de zonden te vergeeven, die besluiten aanstonds
in hunne gedagten, zonder eenig overleg meer, alleen door
den haat, en nyd gedreven: Hic blasphemat.

^ zeggende: Cfide a

En hierop verhaald terstond d' Ev. Matt in onzen tekst
wat uitwerkinge deze slinkse gedagten in den Heiland ba
den. Jesus dan ziende (zegt Ev.) hunne gedagten zeide: &c
1mo dan, volgens onzen tekst Jesus zag de gedagten
der Pharizeën.
1. D'Ev. Matt. schijnt bezonder nauwkeurig in uit te dru
ken

ken van d'eenen kant in de Phariseën, dat zij die verkeerde gedagten van den Zaligm., als of hij Godt lasterde, (zoo na hij den beroerden gezegd had; Remittuntur...) niet door de spraake geuit, maar alleen in hunne herten verborgen hadden, Zie, zegd Matt., daar waren sommige van de schriftgeleerden, die in zig zelven zeiden: Hij lasterd: en van d'anderen kant drukt Matt. zig ook nauwkeurig uit in Jesus, dat hij die verholen gedagten, alhoewel door geen uiterlijk teeken bekend, egter zag, Jesus dan ziende (dit Matt.) hunne gedagten.

Verre zou hij van de waarheid afdwalen, die zig inbeeldde als of het denken der Phariseën hier 't voorwerp was geweest van 't Lighamelijk gezigt van Jesus, dat is, dat Jesus met zijne Lighamelijke oogen gezien zou hebben 't gene de Phariseën in hunne herten dagten; neen, geenzins! In dit voorval kunnen eenigzins gelden de woorden van den verduldigen Job tot Gode gesproken: Hebt gij dan vleeschelijke oogen, of zult gij de dingen aanzien, gelijk de menschen die aanzien? Job. 10-4.

'T is waar Jesus was wel mensch; maar egter dit zien hoorde niet aan zijne menschelijke gezigt, maar 't was eene egte eigenschap van zijne Godheid, die hij met zijne menschheid onafscheidelijk gepaard had, waardoor hij kennisse had van alles, ook van 't gene in 't binnenste van 's menschen herte gedagt wierd.

En dit noemd d' Ev. Matt. Zien, om ~~dat~~, gelijk men niet beter van eene zake, die uiterlijk geschied, kan kennis hebben, dan door 't gezigt, ~~dan~~ zoo ook Jesus door zijne goddelijke natuur, waar voor alles open, en naakt ten toon staat, de geheime gedagten der Phariseën kende.

D' Ev: Markus, die ook gewag maakt van dize geschiedenisse, geeft dit nog kragtiger te kennen als hij schrijft: Jesus terstond door zijnen Geest verstaande, dat zij zoodanige gedagten bij zig zelven hadden. Hij verstond dan de gedagten niet door iets dat dize van buiten te kennen gaf, maar door zijnen geest, dien hij zonder mate ontfangen had, door dien Geest, waarmede hij de zelfde Godt met den Vader en h. Geest een Godt in wezen was. Hierdoor waren hem de geheimste gedagten der schriftgeleerden aanstonds bekend. Wel is waar God had voorheen wel ...

N.B. hoc 4. pone pag. sequente.

Marc. 2-8

ut in pag. seq. ad H. 5.

NB. hoc 3. pone supra, paginâ præcedente. 3. D'Ev. Lucas, die ons de zelfdegeschiedenis verhaald, drukt
zig om deze reden met een ander woord uit, en zegd: Als Je-
Luc. 5-22 sus hunne gedagten bemerktte, niet door een uiterlijk gezigt
op hunne onbeschaamde aangezigten, meerendeels getuygen
van een verstoord gemoed, niet door hunne uiterlijke saamen-
spraken, mits Matt. wel bestipt aanmerkt, dat zij hier niet
uiterlijk van spraken, maar dat zij den Zaligm alleen in
d'innerlijke vierschaar van hunne herten veröordelden, maar
hij bemerktte hunne gedagten dooreene onbegrijpelijke kennis
van de verholenste bewegingen des gemoeds, eene eigenschap
die Gode alleen toekomt.
(5. Jaazelfs drukt d'Ev. Markus dus genoegzaam uit, dat
Jesus de gedagten der Phariseën als een Gode verstond, mits
hij zegd: Cognovit Spiritu Suo.)
5. Wel is waar Godt had voor heen wel aan zijne vrienden
en prophetten kennis gegeeven van verscheiden verholen zaken
door hulp der natuure onmogelijk om te weten; jaazelfs
heeft hij wel kennisse gegeeven van de geheime gedagten van
Dan. 2. een ander. Dus wist Daniël niet alleen den droom van 't
wonder beeld van den koning Nabuchodonosor uit te leg-
gen; maar zeide ook, zonder iemands onderregtinge, wat
4. Reg. 6-8. die Vorst gedroomd had. Dus wist Eliseus al wat de koning
van Sijriën sprak in zijne binnenste, of geheimste kamer.
Edog zulke kennis der prophetten was niet door hunne
eige kragte, of natuurlijke weetenschap, maar gelijk de
2. Pet. 3-20. groote Apostel Petrus schrijft: De voorzegging is eertijds
niet door menschelijk goeddunken aangebragt, maar de
heilige mannen Gods hebben door 't ingeven van den h. Geest
gesproken, niet door hunnen eigen geest, maar door den
Geest van Gode zelfs.
Dog anders drukt zig Markus uit ten opzigt van Jesus
als hij beschrijft hoe Jesus de gedagten der Phariseën wist
noamdoor Zijnen geest, i.e. dat Jesus eige geest genoeg was
om de verholenste gedagten te weeten, dat dierhalven die
eige Geest van Jesus de geest Gods was.
Concl. 6. Dus toond dan de Zaligm in 't kennen van de gedag-
ten der Phariseën, door Zijnen eigen Geest, dat hij waar-
lijk Gode was, aan wien 't alleen eigen is een hertenken-
2. Paral. 6-30 der te zijn, volgens 't gebed van den wijzen Salomon.
etc.

eertijds uitgesproken in 't nieuwe tempel gebouw des Heeren: Gij kend alleen de herten van de kinderen der menschen, en gaf aldus een ontwijfelbaare blijk, dat hij volgens de belijdenisse der Phariseën zelfs de magt had om de zonden te vergeeven. 2. par. 6-30.
Met regt dan merktte eertijds de groote vader Hier. op dit geval aan: Jesus al zwijgende wil al zwijgende zeggen: door de zelfde magt en heerlijkheid, daar ik uwe gedagten door aanschouwe, kan ik ook de zonden vergeeven.

quodamodo tacens loquitur: eadem potestate et majestate, qua cogitationes vestras intueor, possum et hoibs peccata dimittere. S. Hier. in hunc loc.

2do Na dat d' Ev. dus in 't kort eene proef van Jesus zijne Godheid had voorgebragt zeggende: Vidit cogitationes eorum, gaat hij voord, en verhaald wat Jesus hierop 't nijdig Phariseëndom zeide: Waarom denkt gij quaad in uwe herten?
In plaatse van hun nijdig oordeel in hunne herten op 't scharpste te berispen, houd zig de Heiland te vreeden met te kennen te geeven, dat hij hunne gedagten weet, en wederlegd ze in 't gevolg heel vreedzaamig: In plaatse van hun nijdig en ligtvaardig oordeel, gelijk 't in zijne magt was, dadelijk te straffen, genoegd hij zig met hen in 't kort voor te houden, dat hij hunne gedagten kend, en zegd: Waarom denkt gij quaad in uwe herten?
Geen beter middel was 'er, dan door deze wijnige woorden het qualijk oordeelende Phariseëndom te regt te helpen. Zoodra Chs te kennen gaf, dat hij hunne gedagten zag, en dat hij zelfs kon oordeelen of ze goed of quaad waren, bewees hij genoeg, dat hij de kender der herten was, en bij gevolg Godt was, aan wien 't alleen toequam de zonden te vergeeven. Zoodra dan als Chs die korte woorden zeide: Waarom denkt gij quaad in uwe herten, is 't zoo veel als of hij zeide: Hoe blinde ~~Schriftgeleerden~~ mannetjes dat ik laster, als ik aan dezen elendigen zegge, dat hem zijne zonden vergeeven worden? Weet dat ik uwe gedagten ken, ik zie met mijne alziende oog, hoe qualijk uwe nijdigheid mijne woorden uitlegd. En dit zij u genoeg om overtuijgd te zijn, dat ik de magt heb om de zonden te vergeeven, terwijl ik de magt heb om de gedagten van uwe herten te doorgronden, en daar te zien dat zij quaad en zondig zijn. Ik zeg u dan alleen tot bewijs van mijne magt: Waarom denkt gij quaad (van mij) in uwe herten?

Toepassing. Hoe defrig blinkt ~~hieruit~~, op deze plaatse, d' eewigen en Goddelijke godheid van onzen Zaligm: J. C.? terwijl 't blijkt hij, door zijnen geest alleen verligt, een kender der herten ... een eigenschap die aan gode alleen toekomt met uitsluiting van alle schepselen. 't is waar 't heeft Gode meermaals beho... aan zijne vrienden de gesteltenisse des herte t' openbaren, ... noit is dit geschied ~~als~~ dan door den Geest van gode, daar Jesus god zijnde deze herte kennisschap door zijnen eigen Geest ...

Marc. 2-8 Jesus terstond door zijnen geest verstaande, zegd Markus ...

De Vaders hebben om deze reeden deze plaatse van ouds ge-bruikt om de vuile ketterije der Ariänen te bestrijden, en hier door, nevens andere plaatsen, de godheid van onzen Zalig... vast te stellen.

Maar wat hoef ik deze stof in 't breed op te halen, ... wijl ik spreke tot katolijken, die met eene onwrigbaar ge-loof belijden de godheid van onzen Heiland C. J., en ... men door een vast geloof met den Apostel Thomas tot Jesus uitroepen: Dns meus, et Deus meus.

Zie hier dan twe andere Lessen voor de zeden, die uit on... tekst van zelfs vloeijen.

1mo Leeren wij hier uit, dat het gode, dat 't C. J. is, ... niet alleen met zijn alziende oog onze daden aanschouwd, hoe verholen z' ook zijn, niet alleen met zijn alhoorend oor onze woorden hoord, die wij spreken; maar die ook de verhoolenste en geheimste gedagten van onze herten weet, en met zijn goddelijk oog doorschouwd.

2do Wij leeren daaren boven uit onzen tekst dat hij de goede van de quade gedagten onderscheid, en bijgevolg; dat niet alleen de woorden, en daden; maar ook de geheimste gedagten grote zonden kunnen zijn. Waarom denkt gij quaad in uwe herten? zeide Jesus.

Jesus ziet dan onze gedagten, waar van eenige goed ... eenige quaad kunnen wezen.

1mo Zondaars dan die zoo dikwils in, en door uwe gedagten be-zig zijt om de schrikkelijkste zaken t' overdenken, betrag... gij wel, dat 't alziende oog van gode in de duisternissen uwer herten klaarder ziet, ~~als~~ dan wij in de zonne op den mid-dag? Gij onkuische, in wiens herte, en gedagten overspel...

en alle zoorten van vleeschelijke vuiligheden opgesloten zijn;
Gij gieriegaard, en onregtvaardige die uit den moordkuil
van uwe herte 't geld, en goed van uwen naasten beloerd, en
in uwe gedagten al opslokt; gij nijdige die in uwe herte eenen
gedurigen haat, en wrok draagd op uwen broeder; gij gram-
moedige, in wiens herte om de minste oorzaak 't vuur van
toorn blaakt, al borst die schrikkelijke vlam niet gedurig
uit; Gij ligtvaardige oordeelders over 't doen, en laaten
van uwen naasten; weet gij, weet gij wel, dat'er een Godt
is die 't ziet, die 't kend, voor wiens geest alles naakt en
open is tot de geheimste gedagten des herte toe? Jaa Jaa
dat alziende Heeren doorschouwd dit alles, dat kend
uwe heimelijke toestemmingen tot 't quaade, al zijn ze
nog besloten in de geheimkamer van uwe herte.
Dit is een waarheid die tot 't geloof hoord, en al zoo
zeker, en onfeilbaar is, als dat'er één Godt is, die alles be-
heerschd. Godt gaf al van ouds deze noodzakelijke waar-
heid door zijne prophetten aan Israël te kennen. zoo
noemde al van ouds David zijnen Godt, Scrutans corda Ps. 7-10.
et renes. zoo noemde Godt zig zelf, als hij Jeremias deed Jer. 17-10
zeggen: Ego Dns scrutans cor, et probans renes. 't is
hierom dat Paulus in 't N. T. Godt noemd Scrutator cor- Rom. 8-27.
dium. 't was om deze reden, als d' Apostelen bezig waren Act. 1-24.
om in de plaats van Judas eenen nieuwen Apostel te verkie-
zen, en zij Matthias, en Barnabas hadden voorgesteld,
dat zij hunne stemmen ten hemel verhefften, en verzogten,
dat het Gode behaagen zou aan te toonen wien hij verkoren
had, waarom zij hem den titel, of hoedanigheid gaaven,
dat hij de herten kend: tu Dne (riepen zij) qui corda
nosti oium, ostende &.
Dat dan vrij een schijnheilige zig al vermomme, en 't
manteltjes van godvrugtigheid omhange, 't dat hij al
nauw agt slaa op 't minste stipjes van zijne uiterlijke werken
om heilig, godvrugtig en regtvaardig te schijnen voor d'
oogen van de wereld; ô! dat schijnschoon kan wel voor een
tijd de wereld bedriegen; maar Gods oog, voor wien alles
naakt, en open ligt, ziet tot 't herte toe, en aanschouwd daar

1. Reg. 16-7. hoe veel 't innerlijke, van 't uiterlijke verschild; 't zal altijd een
waarheid zijn, die Godt tot den Propheet Samuël sprak omtr.
de verkiezinge van eenen Koning over Israël: Hoo videt ea qua
patent, Dns a intuetur cor. Geene van de wonderbeesten ee
Ezech. 1-18. van den Propheet Ezechiël gezien, al waren ze over 't ga
lijf met oogen voorzien, heeft oit zoo scherp gezien als
de hertenkender van ons menschen.

Maar, elaas! hoe wijnig word deze waarheid onder de
Christenen betragt? hoe wijnig maakt men zig zijn geloofs in
punt leerend? En dit is d' oorzaak, en grond~~[illegible]~~ bron waar
men zijne gedagten zoo toomeloos laat loopen, als of er geen
de in gelegen was, hierom doet men dagelijks zoo wijnig
tin om zijne driften in 't herte in te tomen; men denkt nie
genoeg dat de stralen van 't alziende oog in deze verholen
schuilplaatsen den minsten stip doorschouwd, om eens een
oordeel daar over te vellen van loon of straffe.

s. Basil. in quaest. fuse explicans Quaest. 30. apud drexelium in niceta 360. 't Was d' oude Zedenleeraar en h. Vader Basilius aan wie
zijne leerlingen vraagden: wie 't radste, en dikwilste ver
wierd? wien men voor den traagsten moest houden in de God
dienst? wie in zijne gebéd 't verstrooijste was? wie de ligt
vaardigste in zijne uiterlijke zeden? met een woord wien m
voor d' onregtvaardigsten moest houden? En zie op alle de
„ vragen antwoorde hij met een woord: Qui o Spn cogitat suarum
„ actionum et cogitationum inspectorem ee Deum. Dit is d' oo
zaak van al dat schrikkelijk quaad, van alle die overtreda
gen, en grove zonden, 't verzuim van zig indagtig te maa
ken, dat 't alziende oog, niet alleen de daden, maar ook
de hertens en nieren doorziet.

Ach of de hemel gaf, dat de Christenen zig dagelijks in deze
waarheid oeffenden, dat zij dagelijks dagten, Godt ziet
niet alleen mijne daden, maar ook mijne gedagten! wat
harde sporen zouden dit dan zijn om ons tot 't goede te dwin
gen? wat zou men ~~dan~~ eene zorge dragen om, niet alleen quade
daden, maar ook gedagten te verbannen, of ten minsten
onze toestemminge aan de zelve? ô! wij zouden ~~victorie~~ overwinning
op ~~victorie~~ overwinninge in onze herten door Gods genade bevegten,
indien wij maar staags indagtig waren dat Gods alziende
oog daar alles ziet.

2. Mach. 17-27 De schrijver van 't twede boek der Machabeën als hij
ons

mo d' overwinninge verhaald van Gods volk tegens 't Leger van Nicanor, zegd: Zij hebben ten minste vijf en dertig duizend man verslagen; en hij voegd 'er de reden bij waarom Gods volk met zoo veele kloekheid vogt, en wat hen d' overwinninge baarde: Zijnde ten uiterste verheugd over Gods tegenwoordigheid. Zij dagten dat zij in 't gezigt van hunnen Gode vogten, en hierom vogten zij zoo kloekmoedig dat zij ~~het ontzaggelyk maakten~~ hunnen ontzaggelijken vijand overwonnen. En zoo zou 't met ons ook gaan, indien wij dagelijks dagten, dat God tegenwoordig is in onze herten, dat hij daar alles ziet, wij zouden ligt door Jesus genades alle quade gedagten overwinnen, &c.

'T was hierom dat die groote man Boëtius in zijn heerlijk boekjen van de vertroostinge van de Philosophie zeide: Indien gij 't wel bedenkt, de gedagten van Gods tegenwoordigheid, waardoor hij alles ziet, dat is de toom voor alle driften van 't herte, en de scherpste spoor om alle quade gedagten te verbannen uit onze herten. Zoo sprak en troostte zig die onderdrukte, dog egter doorlugtige Roomsche Raadsheer, is door Theodoricus koning der Gothen, op enkel vermoeden van zaamenspanning met den keizer, na 6 maanden gevangen 525 onthoofd.

Magna vobis est, si dissimulare non vultis, necessitas indicta probitatis cum ante oculos agitis judicis cuncta cernentis. Lib. 5. Cons. phil. in fine.

Maar mij dunkt ik hoor hier iemand opwerpen: wel zijn dan de gedagten zulk een groot quaad om hier zoo veel werks van te maaken? Zijn die zonden dan zoo groot die wij door onze gedagten doen?

Essentia peccati consistit in voluntate, quae juxta Hebraeos est in corde, aut ea, ibi oritur. Inde fit ut actio sine voluntate in somnis, aut ecstasi (verrukking van zinnen); si nihil, quod causa fuerit, praecesserit, peccatum non est.

Fateor factum externum novam quidem malitiam addit deliberationi internae, sed tamen interna voluntas efficit peccatum. Hinc Christus Matt. 15. de corde exeunt cogitationes malae homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemiae.

Ideo Christus Matt. 5. Qui viderit mulierem &c. qui irascitur fratri suo reus erit judicio.

Simile ē regnum cælorum hōi regi qui Dominica 19
fecit nuptias filio suo. Pentecostes
Matt. 22. v. 2. 1743.56.
73.

Onder alle bruiloften, en huwelijks vreugden, die'er oit gehouden zijn, zijn'er geene voortreffelijker, geene roemwaardiger gevierd, dan die van Adam, en Eva, in 't aardsche paradijs. A. A.
De bruidegom in dit treffelijke huwelijk was Adam, die Adam, die in de geslagtrekeninge van d' Ev. Lukas den naam krijgt van, den zoone van Gode, die zelfs naar Gods beeld in eene oorspronkelijke regtvaardigheid geschapen was, wiens versiersel voortreffelijker was dan alle de heerlijkheid van alle de koningen der aarde. Luc. 3-38.
De bruid van dezen roemwaardigen bruidegom, was Eva, een schepsel door Gods eige hand onmiddelijk gemaakt, omheind met eene ongemeene spieckelijke schoonheid.
'T was Gode zelf die dit wonder paar zeegende, en (door eene deftige trouw-predikatie zelfs tot de huwelyks pligt op het kragtigste heeft aangemaand.) 't was door zijne ingeeven dat Adam ontwakende zeide: dit is een been van mijne been. Gen. 1-28. C. 2-23.
't huwelijks goed was hier niet minder dan de heerschappije over den gantschen aardbodem, over dew God aan Adam het gebied gaf.
't huwelijks maal waren alle de vrugten des paradijs, eene alleen uitgenomen, naam de boom der weetenschap van goed, en kwaad.
Hier was geene snaaren gespel, of lang geoeffende geleerde stem, om vreugde te verwekken, maar, behalven het zoet gekweel van 't gevoogelte, was dit huwelijk door eene engels muziek verheerlijkt, die Gode over de schoppinge des menschen verheerlijkten.
Alles met een woord was in deze eerste huwelijks vreugde even uitgelezen.
Maar hoe voortreffelijk, hoe rijkelijk, en deftig ook deze eerste trouw zij gevierd, nog oneindig grooter is de bruiloft, waar van in zijne Ev. gelijkenisse van daag gewag maakt onze Opperleeraar Cbs Jesus, eene bruiloft, waar van ijder woordje, ja ijder tripje bekans eene nieuwe geheim, en verholentheid behelst.

Het zal dierhalven, niet ondienstig zijn dat wij van daag di[t]
huwelijk U. A. wat breder verklaren, ten minste zoo veral
onze ~~text~~ opgenoomene woorden hier van melden. ~~De text luid~~ Simile
Propositio: Wij ^zullen dan deeze woorden 1°. verklaaren, 2°. ons nader toeëigenen.
~~...~~
Vier dingen zijn 'er in onze opgenoomene woorden uit te leggen
1mo van welk ryk hier gesproken word, als Jesus zegd: Simile
2do Wie de koning is,
3tio Wie zijne zoon is, en
4to Welk dit groot huwelijk is, daar hier van gesproken
(Y) der dezer 4 zaken, of deelen ~~onze text~~ in 't bezonder uit te
leggen, en daarna 't geregden op ons toe te passen, zal ...
't voorwerp dezer Leerreden, en t' onderhoud uwer Godv. Aand.

Simile e α Pag. 3.

(1mo Verscheiden, dog wel bezonderlyk twe beteekeningen van 't Ryk der hemelen zyn
'er bekend in 't Nieuwe Test. Dikwels word daar door verstaan
het ryk der genade, of strydende kerk hier op aarde: dik-
wels ook het ryk der glorie of de zegenpralende kerk in
den hemel.

Van daag in onze parabel of gelijkenis word het genomen
voor het ryk der genade, of de strydende kerk hier op aarde
q. d. Chs Dns: de kerk, dat ryk, wi ik by een visnet, by een
akker, by een dorschvloer op andere plaatzen heb vergeleken
dit is ook gelyk aan eenen koning, enz.

Dat hier in de parabel door 't ryk der hemelen geene zegen-
pralende, maar de strydende kerk hier op aarde moet verstaan
worden, blykt uit de gansche gelijkenis: want 't is dat ryk
dat met een bruilofsmaal word vergeleken, daar goeden en
quaden, verzameld worden, daar in 't ryk van glorie geen an-
deren als goeden gevonden worden. Daar en boven 't is
in dit ryk daar'er een zonder bruilofskleed gevonden word,
daar z' in 't ryk van glorie allen zullen gekleed zyn in
't bruilofskleed van regtvaardigheid en glorie. Ten laats-
ten uit dit ryk word niemand uitgesmeten in d' uiterste dui-
sternissen, daar in 't ryk van glorie nooit in der eeuwigheid
niemand uitgesmeten word. Terwyl dierhalven Jesus hier
spreekt van een ryk dat de veranderinge onderworpen is,
zoo verstaat hij hier door 't ryk zyner kerke hier op aarde.
Dit

1mo Door 't rijk der hemelen in 't Ev. word eigenlijk verstaan de Kerk hier op aarde 1o.
(~~Dit rijk der kerke, alhoewel hier op aarde, word egter niet~~ omdat, ut inf. 3o, 4o, 5o
~~ander groote reden het Rijk der Hemelen genoemd: want~~
1o. 't is een hemels koning die over 't zelve gebied, die in den hemel zit aan de regterhand zyns Vaders, die alhoewel in den hemel tegenwoordig, egter alle magt ook op der aarde gegeven is, volgens dat hy optrekkende ten hemel aan d'onderdanen van 't ryk zyner kerke zeide: Data é mihi ons potestas in cœlo et in terra. 2o. dit ryk der kerke hier op aarde word het Rijk der Hemelen genoemd, omdat 't hemelsche wetten heeft van Jesus uit de schoot zyns Vaders van den hemel gebragt) Joa. 1-18. Ibid. 15-15.
3o. Omdat d'onderdânen van dit rijk niet dan hemelsche dingen moeten zoeken, volgens dat Paulus leeraard, als hy zegd: Zoekt de dingen die boven zijn, daar Cs is zittende aan de regterhand gods: bedroed de dingen, die daar boven zijn, en niet die op der aarde zijn. Matt. 6-33. Col. 3-1.
4o. Hemelsch word genoemd 't rijk der kerke alhoewel hier op aarde, omdat alle des zelfs beloften, loon, en vergeldingen hemelsch. Merces vra copiosa ê in cœlis. Matt. 5.
5o. met een woord hemelsch is dit rijk, omdat god hier in zijne kerke zijn rijk begint, 't w hij nâmals zal voltrekken in den hemel. 2o dan het rijk der hemelen, daar Kristus van spreekt, is de Kerk hier op aarde.

Dit Rijk der Hemelen, die kerk, zegd de Zaligm. dat gelijk is aan een mensch, die een koning is, en een bruilofte heeft bereid voor zijnen zoone i.e. gelijk 't gaat in 't vergâderen ten bruilofte in de gelijkenisse, die ik u zal voorstellen; zoo gaat 't met 't vergâderen in mijne kerke, die met regt het rijk der Hemelen word genoemd.

2do. Wat nu door dezen koning moet verstaan worden, die deze bruilofte aanregt, kan ligt nagegaan worden, viz. den hemelsche Vader, die koning daar Moijses van zeide dat hij is Dns dominantium; die van Paulus word genoemd Rex regum et Dns dominantium; wien David noemd Magnus Dns et Rex magnus sup. ocs deos &. Deut. 10. 1. Tim. 6. Ps. 94
(Niemand komt deze eertytel beter toe, niemand past beter die naam als Godt den Vader: want 1o. andere aardsche rijken, hoe ver zy ook hunne rykspalen uitstrekken, zyn nauw ten opzigt van 't koningryk van hemel en aarde, 't w deze grooten vorst toebehoord en bestierd 2o. andere koningen heerschen over wynige onderdanen; deze is meester
Waarom David Ps. 23-1. D'aarde behoord den Here toe en alle hâre volheid, d'aardbodem, en alle die er op wonen.

^ de heer (zeid david Ps. 102-29.) heeft zynen zetel in den hemel bereid en hy zal over alles heerschen.

en gebiedir niet alleen van alle menschen, maar zelfs over en-
gelen en al wat'er geschapen is^ 3°. Het zyn gene wyze raads-
heeren, gene kloeke zoldaten, die dat ryk helpen onderschra-
gen, hij alleen is genoeg om alles in dat ryk te beheerschen.
4°. Het is geen ryk dat gelyk de ryken dezer wereld voor eenen
tydt alleen van eenen koning geregeerd word, maar wiens
zit en heerzing Godt zal hebben in alle eeuwigheid^ 5°. Zy-
ne onderdanen heeft deze groote koning van doen, om, als
andere Vorsten dezer wereld, door hunne giften geholpen
en onderhouden te worden, integendeel zoo magtig is die
groote koning, dat al wat voedzel van doen heeft, door hem
gevoed moet worden, hy is't die zyne hand opendoet en ver-
vuld al wat'er leefd met zynen zegen. Zo dan de koning is Godt^

^ Uwe ryk (zeid david Ps. 144-33.) is ene ryk van alle euwen, en uwe heerschappy duurd tot alle geslagten.

^ in den text is godt de hemelsche vader.)

Maar waaröm dog, indien hier door den koning Godt
de Vader moet verstaan worden, waaröm (zeg ik) noemt
dan Jesus dezen koning eenen mensch? Immers d'eerste
perzoon in d'allerh. Drieëenigheid is geen mensch geworden waaröm
öm dan hier van eenen mensch gewag gemaakt?

R. 1° is om ons de liefde des Vaders tot den mensch te
toonen, daer hij in deze gelijkenisse meê berigt is: want gelyk
't der liefde eigen is, zig, zoo veel ze kan, te voegen naar
de gelijkenisse van dien wien zij bemind, zoo heeft Jesus zijnen
Vaders liefde tot den mensch bekend makende, zijnen
Vader den naam van eenen mensch gegeeven.

2° is dan de Vader die hier de koning is, die de bruiloft
voor zijnen Zoone aanregt.

3tio Men kan naar deze uitleggingen nu wel ~~verstaan~~ zien, wie
de Zoon is van dezen grooten Vader, viz. ~~die in de eeuwigheid~~
~~is~~ zijne eenig eeuwig geboorne zoon Jesus Cts, die van den Vader
in't zelfde weezen, en de zelfde zelfstandigheid van der eeu-
wigheid voordkomt; die Zoon, die niet minder koning is
dan ~~als~~ zijne Vader, maar van de zelfde ~~substantie~~ zelfstandigheid in der eeu-
wigheid voordkomende, het zelfde koningrijk met den Vader

serm. 3. de adv.

beheerst. „Neq n fas e (ait Bern.s) dei filium degenerem
suspicari, sed aequalis necesse e fateri altitudinis, et ejus-
dem penitus dignitatis. 4° is deeze Zoon dan die volgens

Jois. 10-30.

zijne godlijke natuure ook koning is met den Vader, mits
dien hij van de zelfde natuure en weezen is.

Maar daarenboven, is hij ook zelfs koning naar zijne
menschelijke natuur, om dit te berekenen, is 1° dat Jesus

koninglijke geslagte van Juda is voordgekomen; Jaa zelfs als Pilatus hem vroeg of hij koning was, heeft hij deze waarh beleden. 2° is hierom ook dat Joes in zijne Openb. van hem zegd: Hij had op zijn kleed en op zijne dije geschreven. de koning der koningen, in de Heer der Heeren. In deze Zoon is 't voor wien de Vader ... | Joes. 18-37. Apoc. 19-16.

'T is dan de Vader godt, die deze bruiloft bereid, 't is Jesus zijne eenige Zoon, voor wien hij ze bereid.

4° Maar ~~groote zwarigheid is 't te weeten~~ welk ~~dat~~ is 't huwelijk daar hier van gesproken word.

De Vaders, en naaken d'andere Uitleggers zijn gantsch verdeeld aangaande dezen trouw; dog zeker word hierdoor verstaan: 3° 't huwelijk van Kristus met zijne kerke. in l. 3° et 4°.

Van verscheide zoorten van huwelyken word'er in de Schrift gewag gemaakt. 1° daar is een zoort, dat men wereldse of vleeschelyke huwelyken noemen kan, viz. het huwelyk tussen man en vrouw van godt in 't paradys ingesteld, en van Cbs in 't Nieuw Test. tot de waardigheid van een Sacr. verheven. deze huwelyken worden vleeschelyke huwelyken genoemd, niet op die wyze, als Paulus klaagde van zommigen die naar den vleesche leven, maar om dat ze bestaan in eene overlevering van elkanders lighaam, en volgens gen. 2. door den trouw een vleesch worden. 2° een twede huwelyk, daar de Schrift van spreekt, is tussen Cbs, en yder gelovige ziel. Van zulk eene huwelyk schijnt Ozeas te spreken, zeggende in den naame van Cbs: Ik zal u tot myne bruid nemen voor altyd: en ik zal u tot myne bruid nemen, in regtvaardigheid en geregtigheid, in genade en barmhertigheid. ^ 3° 't derde huwelyk daar de Schrift van meld, is tussen Cbs, en zijne kerke. van dit huwelyk zegd Paulus: dit is een groot geheim, ik zeg in Cbs, en de kerke. 4° en ten laatsten word'er van een zeker huwelyk gewag gemaakt tussen de godheid van de 2den persoon der allerh. drieëenigheid, en zijne menscheid, dewelke door een onbreekbaren band in 't h. Lighaam van de zuivere en reine Maagd Maria te zaamen vereenigd zijn, dat huwelijk daar d'Ev. Joes van zegd: Verbum Caro factum e.

(marginal notes: ... bruiloft heeft aangegr. die daarom ook de Bruidegom geheten word. Zoo vertoond Paulus hem ons, als hij zegd 2. Cor. 11-2. Zoo noemde Jesus zig zelf als hij zaide: Matt. 9-15. Hoe kunnen de bruilofsgenoten treuren zo lang de bruidegom met hen is? &c — Oze. 2-19. — ^ In Pau: 2. Cor. 11-2. Ik heb u l. toebereid om u als een reine maagd aan een man, aan C. t. n bruide op te dragen. — Eph. 5-32)

En op deze twe ~~laatste~~ ~~huwelyken~~ wyzen word ~~het~~ van de (meeste) Vaders uitgeleid het huwelyk daar Jesus van daag ~~in den~~ ~~text~~ van spreekt; en daar de Vader een bruilofsmaal over geeft. 1° de H. Hier. leid 't uit van 't huwelyk tussen Cbs, en zijne kerke. „Rex iste fecit nuptias Dno nro Jesu Chro, et Eccle, in hunc locum quam tam ex Judaeis, quam ex gentibus congregarat „ Euthymius: over deze plaarse: Nuptiae sunt mysterija filii conjunctio ad Eulam credentium „

Jaa't gantsche het Hooglied Salomons is niet anders ~~als~~ dan een won-
bruiloftsgedigt over de vereeniging van Chs, en zijne kerke.
Op deze onbreekbaren huwelijks band schijnt Chs gezien te hebben
als hij tot zijne apostelen, en in hunne perzoon tot zijne bruid
de kerke zeide: Ecce ego vobiscum sum, oibs diebus usq. ad
2°. Doch hoe waaragtig ook die huwelijk tussen Chs, en zijne
kerke zijn, zoo word ~~agter~~ hier ~~beter~~ ook zeer wel door verstaan een ander
huwelijk, dat godt de vader voor zijnen zoone heeft bereid,
die vereeniging, die huwelijks band, waardoor 't Woord des vaders ver-
eenigd is met 't vleesch, ik zeg als de zoon des vaders ~~...~~ is mensch geworden in
† Schoot van ~~...~~ 't schoot van d' allerh. Maagd Maria. 't is op dit huwelijk dat de h.
Aug.s zag als hij zeide, „Chs processit de utero virginali, tqm sponsus de
„thalamo suo, in quo utero spirituales nuptias celebravit
„deus conjunctus e carni, et caro adhaesit deo„. Sic item
S. Greg.s in hunc locum: „tunc Rex summus nuptias fecit
„filio suo, qdo divit in utero virginis humanae conjunxit

Indien wij op deze manier 't huwelijk van Jesus aan-
merken, zoo passen zeer net op 't zelve d' omstandigheden
en uitwerkingen van de vleeschelijke, of lighamelijke huwelijk.
En 1°. Gelijk in een lighamelijke huwelijk man, en vrouw
een vleesch worden: Erunt duo in carne una, alzoo is 'er ook
in die onbegrijpelijke vereeniging, in dat wonderlijke huwe-
lijk tussen de godlijke, en menschelijke natuur een vereeni-
ging der 2 natuuren ~~persoonen~~ geschied, alzoo dat in éénen perzoon # twee
den 2den perzoon in d' allerh. drieëenheid
verscheide naturen, een menschelijke, en een godlijke ge-
paard zijn. 2°. gelijk de huwelijks band onbreekbaar
Matt. 19-6
tussen man en vrouw, alzoo is deze band tussen de godlijke
en menschelijke natuur onbreekbaar, en zal in der eeuwig-
heid verknogt blijven; jaa nog vaster is deze, ~~als~~ dan tussen
man en vrouw, die met de dood breekt, daar ook zelfs in
de dood van Chs deze huwelijks band onbreekbaar is gebleven
Zijne godheid vereenigd met zijn lighaam in 't graf, en met zijne ziele nederdaalende ter helle
3°. Gelijk in d' huwelijken van grooten de vijandschappen
dikwils worden neergeleid, alzoo is de vijandschap tussen
Gode, en den mensch te niet gedaan door dit huwelijk van
Chs, wanneer door deze vereeniging van de menschelijke
met de godlijke natuur, de mensch wederom met godt ver-
Col. 1-20
zoend, en in vriendschap getreden is. 4°. en ten laatsten
gelijk door 't ~~vleeschelijk~~ lighamelijke huwelijk ~~een~~ weg is gebaand om kinderen
voord te brengen, op de wereld, zoo is door 't huwelijk in
wederom de weggebaand om kinderen te teelen voor den hemel
en eeuwige glorie. Hierop zag d' Ev. Joes in dat wonder

eerste hoofdst. van zijn Ev., daar hij op zijn hoogst draven Alte dat huwelijk beschrijft; Allen (zegt Joes) die hem aangenomen hebben, heeft hij magt gegeven kinderen gods te worden; en dan voegd hij'er bij, waar door dat godt die magt om kinderen gods te worden, gegeven heeft, vir. door de menschwordinge des eeuwigen woords. En het Woord (zeit Joes), is vleesch geworden.

Ik twijfel niet of U. A. vat nu wel den zin onzer opgenomen woorden, 1º wat verstaan word door't rijk der hemelen.... 2º wie de koning, en 3º wie de zoon is voor wien de bruiloft word aangeregt, en 4º wat voor een huwelijk het is waar voor 't bruilofsmaal word aangeregt.

Applicatio

Maar weinig zal ons deze wetenschap baten, bijaldien wij daar door onze waardigheid niet leeren kennen, en beändwoorden 1º zeiden wij, dat ~~in den text~~ de kerke van Cs is't rijk der hemelen, wat eene groote waardigheid is't dan voor ons in die kerke te zijn? deelgenooten te zijn van dat rijk, van die gelukkigen staat, die door Jesus zelf bestierd word! wij moeten geen nedrige gedagten van dat rijk hebben; t'is eene rijk dat eeuwig is, zoo oneindig als zijn heerscher is, zoo eindeloos is dit rijk zelfs. Regnum ejus (zeide kiee van David) regnum oium saeculorum; t'is dat rijk tot 't w Jesus ons regt gegeven heeft, als hij zoo mildadig zijne apostelen aansprak, en in hen ons allen, ledematen van dat zelfde rijk: ik schik u een rijk toe, gelijk mijne vader mij heeft toegeschikt, op dat gij aan mijne tafel eeten en drinken moogt in mijne rijk. Wat eene groot geluk in dat rijk te eeten, en te drinken, geene gemeene spijs, maar van koningstafel, dat brood, 't w het brood der engelen is, J. zelfs in 't allerh. Sakr.? Wiens ziel smelt niet van dankbaarheid, als hij zoo zijne waardigheid aenschouwd, die hij zoo mildelijk, zonder eenige verdiensten van dien grooten koning gekregen heeft? ô! met wat een verlangen moeten wij daar haaken na dat rijk, en de spijze die'er word opgedist? discamus a Davide qto studio adeundum hoc convivium: Parasti in cspectu meo mensam et Lazarus Ps. 22. Laetatus sum in his quae dicta st mihi, in domum Dni ibimus. si Ps. 123. Davidi hi fuit umbra, qti nobis dbt ee veritas? discamus ergo magni facere felicitatem nram., magnaq. alacritate frequentare eula sacra: Hic conclusi

Luc. 22-29

2do. Maar dit is't nog niet al; nog verder gaat ons geluk, als wij
aanmerken 't huwelijk tussen 't eeuwig Woord des Vaders, en de men-
schelijke natuur. Wie zal ons beschrijven de liefde des Vaders
tot ons menschen in dit geheim? wie de voordeelen die wij door
't zelve hebben ontfangen?

God de Zoon, de Zoon diens grooten Konings, kon zig geene
bruid onder d'Engelen vinden, die hem in geslagte, waardig-
heid en eere gelijk was (want wat kan tog Gode gelijk zijn?) wat deed
de Zoone Gods dan? Hij vernederd zig nog meer, en die zijns
gelijk niet kon krijgen, neemt onder de redelijke schepselen
Heb. 2-16 d'allerverworpenste; nergens (volg. Pau.) neemt hij d'Engelen
aan, maar hij neemt het geslagte van Abraham aan; hij
gaat der Engelen natuur verbij, en kiest tot zijne bruid
de vervalle menschelijke natuur aan; en dat niet voor den
^onzer eerste ouders; zondenval ^ als die natuur nog met zig omdroeg het glinste-
rend ^beeld Gods, dat God daar in had uitgedrukt; maar na den
val, als dat beeld door de zonde gantsch besmeurd was,
als die natuur eene vijandin van Gode geworden, en aan
de tijdelijke, en aan d'eeuwige dood onderworpen ^geworden was: toen
heeft hij die natuur, niet tot een slaaf, niet tot eene dienst-
maagd verkoren; maar tot zijne bruid, aan deze hij zig
door zijne menschwordinge met een onverbrekelijken band
heeft verbonden.

Waarlijk ^wel onbegrijpelijk is deze liefde van Gode tot ons
menschen! ô! indien eens ievers een Koning over de gan-
gantsde weereld, in wiens magt 't was uit alle de dogteren zig eene
vrouwe te verkiezen, egter zijne liefde, en trouw aan eene
slegte dogter, die slegt van zeden, en geslagt, ja onder zij-
ne vijanden zelf geteld wierd, indien hij (zeg ik) aan zulk
eene dogter zijne liefde en trouw opdroeg, wat zou al de we-
reld niet verwonderd staan? maar nog oneindig wonderlij-
ker is't, dat Gods Zoon zig paard met die slegte menschelijke na-
tuure. Moyses, die groote leidsman van Gods volke, als hij het
Gods weldaden, en wonderheden wilde doen gedenken, riep
tot hen uit: Vraagt van d'oude tijden.... Deut. 4-32.33. Maar
wat is dit tog te vergelijken bij het gene het N. T. gezien heeft,
Quantas item graas debemus Spiritui Sancto? quo superveniente hoc spiritale conjugium consummatum est? Itaq benedicamus Patrem, et Filium, et S. Spiritum hic & in Amen. viz. die liefdens gloet, dat liefdens vuur, waar door God
niet alleen met den mensche heeft gesproken, maar zelf
zig met zijne natuure gepaard, en vereenigd heeft! dit liet
Jesus zelf doen zeggen Joh. 3. Sic Deus dilexit mundum.
O! quantas ergo graas, quam amorem, # dbms Patri qui Sponsum
dedit? Et Filio, qui Sponsam, naam nam o e dedignatus? Dilectus
meus mihi, et ego illi Cant. 2-16. Caritas Chri urget nos. 2. Cor. 5-14

Dominica 19
Post Pent.
1758.49.
68.

Misit servos suos vocare invitatos ad nuptias, & nolebant venire. &c

Matt. 22. v. 3.

Niets is'er gemeender in de historie van 't h: Ev: dan dat de Heere Xus van 't Rijke der hemelen spreekt en 't bij verscheidene zaeken vergelijkt. A. B.

Dan zegt de Heere Xus: Het Rijk der hemelen is gelijk een mensch die goed zaed in zijnen akker gezaeijd had. Dan: Het Rijk der hemelen is gelijk een mostaerdzaed &c. Dan zegt hij: Het Rijk der hemelen is gelijk een vader des huisgezins, die vroeg in den morgenstond uitging &c. Wederom: Het Rijk der hemelen word vergeleken bij een koning, die rekening met zijne dienaers wilde houden. Dan wederom gelijk ons voorz komt in 't huid: h: Ev: Het Rijk der hemelen is gelijk een koning, die eene bruilofte voor zijnen zoone had aengeregt.

Door dit Rijk der hemelen intelligitur Xti Ecclesia hic militans in terris; in ea enim Deus regnum suum inchoat, quod postea in coelis perficiet.

Variis autem rebus Ecclesiam seu regnum coelorum comparat propter diversas Ecclesiae suae qualitates.

In hod: Ev: comparatur homini Regi qui fecit nuptias filio suo, quia het in 't vergaederen van de kerke op de selfde wijze toegaet, gelijk als in de gelijkenisse van een koning, die eene bruilofte voor zijn zoon had aengeregt.

De koning, die deeze bruilofte heeft aengeregt, is

Godt de Vader, de Koning der koningen, en de Heer der Heeren.

De Zoon voor wien de bruiloft wierd aengerecht is C. uit den Vader geboren als Godt voor alle tijden, en in tijd geboren als mensch uit de h. Maagd Maria.

De Bruid van dezen Godlijken bruidegom is de h. kerke, die meermaalen van Paulus word genoemd de Bruid van Xus, en daar Joes Bap: van zeide: Die de Bruid heeft dat is de Bruidegom.

Joës. 3-29.

Het Bruilofsfeest, dat voor deze Bruid en Bruidegom is aengeregt, betekend alle de genaden, alle de Sakramenten, alle de h. Leeringen van 't Ev., en boven al de spijze van 't Lighaem en bloed van C. in 't altaer Sakr., waermede Godt als met verscheiden spijzen de zielen der geloovigen voed, en bereidt maekt tot het hemelsch bruilofsmael van 't Lam, waarvan de geest # aan Joes Openb: 19-9. zeide: Schrijf: Zalig die tot het bruilofsavondmaal van het Lam geroepen zijn.

Nu van dit geestelijk Bruilofsfeest, t.w. de koning voor zijnen zoone had aengeregt, daarvan zegt 't Ev: Misit / Rex / servos suos vocare invitatos ad nuptias ut venirent. &

Propositio

Lubet hodie dit uitzenden van de knegts des konings nader t' overweegen. Quæ Parabola de eo hbt pauca quoad litteram seu potius sensu spirituali percurremus, deinde nobis applicabimus.

Attendite

Si proposita parabolæ ~~litteram~~ sensum attendamus facile invenire illiqere quinam sint diversi illi vocati, item missi servi. Priore parabolæ parte Judæorum, ad Evang. vocatio, posteriore vero gentium vocatio exprimitur.

Deeze waren reeds in Abraham en David tot 't geloof in den Messias genood, en door de Wet en Profeeten menigmaal vermaand zig ter bruilofte te bereiden, om 'er bij voorraad aan deel te worden met in den toekoomenden Messias te gelooven, in hem vier te hoopen, en hem als hunnen eenigen Middelaar te beminnen. En deeze dus reeds genoodigden......

Hic primos igitur vocatos intelliguntur Judæi # ... primo vocati sunt, siquidem veniebat, ea Deus cum patribus eorum fœdus inierat. Hanc rationem allegat Paulus interalias ob quas eis primum vocatio facta e: D: Israëlieten zijn 't [illegible] / den welken d'aenneeming tot kinderen, de heerlijkheid, het verbond, de wetgeeving, de godsdienst, en de beloften toebehooren. Paulus et Barn...

Rom. 9-4

Barnabas hanc convenientiam prioris vocaois Judaeis debitae ignorabant. Hinc Judaeis dicebant: Vobis oportebat primum loqui verbum Dei. Immo adeo voluit Xus Dnus primam vocaoem Judaeis ee debitam, ut expresso mandato prohibuerit Aplos ad alios qm ad vocandos Judaeos ire. In viam gentium (inquiebat) ne abieritis, et in civitates Samaritanorum ne intraveritis. Quod praeceptum tam stricte observarunt Apli, ut nisi invisi, nec sine publica protestatione ad gentes se contulerint: Act. 33. Matt. 10-5.

ergo sit Petrus jussus ire ad Cornelium centurionem &c Act. 10-34.

Per servos prius vocantes, illiguntur Apli. His Xus ajebat: Ego elegi vos, posui vos, ut eatis, et fructum afferatis. Hos binos, et binos misit ante faciem suam in oem civitatem. His injunxit: Ite docete oes gentes &c Matt. 28. Joes 15-16. Marc. 6-7

de h. Joes de Dooper en C. J. zelf, verstaan die in zyne menschwording de gedaante van eenen knegt had aangenomen. deze riepen de Jooden, zeggende: Poenitentiam agite. Per hos servos etiam

At quid ad hanc Aplorum vocaoem habuere se Judaei? Noluerunt venire.

Quid ad haec Rex? Iterum misit alios servos. Tempus hujus missionis fuit post Xti ascensionem in coelum, Post Pentecostes, et deinceps. Illi alii servi, iidem Apli, qui nunc alii vocantur, qa Spus S: graâ mutati erant in alios viros. Dein p alios servos illigi pnt Stephanus, Gamaliel, Paulus, Barnabas, Apollo, qui aplis accedebant in ministerio.

Illi alii vocaoem resumunt, et fortius qm primi. Cum enim primi tt dixissent: Venite ad nuptias, hi ultimi pro motivo fortiore addebant convivii apparatum: Tauri (inquiunt) et altilia occisa, et oia parata. Per haec innuitur, dat de Messias, 't Lam zonder vlekken, nu gedoodt, gekruijst, verreezen, en tot eene kostelijke spijze voorgesteld was, dat alle de h. Sakramenten nu ingesteld waeren, dat de genade van den h. Geest nu uitgestort, en de hemel geöpend was, met een woord, dat nu alles bereidt en volbragt was, dat zij nu moeten komen, i. e. in Kristus gelooven, en boete doen.

Quid

Quid, ad haec oia. Judaei? ~~An~~ saeculorum istorum [con]stantia inescati ad nuptias advolarunt? Minime: Illi autem neglexerunt:.. i.e. voluptates, divitiasq suas Evan gelicis nuptiis praeposuerunt; Immo fuere ex illis adeo inhumani, ingrati, et crudeles ut servos tenuerint, et contumeliis affectos occiderint.

Videre id licet in actis Aplorum, ubi legimus hoe
Act. 5-18. zij Petrus met zijne medebroeders in d'openbaire ge
4. 40 vangenisse stelden, en de zelve geeselden, hoe zij Stepha
7-58 nus steenigden, hoe zij Jacobus doodden, hoe zij Pau
12-2. lus door hun ophitzen bijna doodgesteenigd wierden, etc.
14-18. Sic de aliis, quos contumeliis affectos occiderunt.
2. Cor: 11-23..

Quid tum? Non caruit incredulitas, et crudelitas haec justo supplicio. Nam iratus rex perdidit homi cidas missis exercitibus. Quod sub Tito et Vespasia no, tpore excidii Jerosolymitani, contigisse notum. Vide den Chr. Vader pag: 523.

At quid de Nuptiali Convivio factum e? Num in nihilum abiit? Neqquam: Misit servos suos ad exitus viarum: In gentium vocao! hic adumbratur, quae fortuita, cui occaoem dedit Judaeorum pvicacia: Sic
Rom. 11-11. Paulus: Door hunnen val is den heidenen de zaligheid toegekomen. Item: Vobis oportebat... sed quoniam re pellitis illud.... ecce convertimur ad gentes. Exitus [...]

// Invenerunt bonos et malos. Vide den Chr. Vad. p. 523. 1768 hic conclusi.

// Cumq plenitudo gentium intraverit, et Judaei conversi fuerint, tunc in fine mun di, ~~[...]~~ J.C. in nubibus veniens, aulam Rex intrabit visurus, et examinaturus Convivas ac judicabit bonos, et malos pro meritis &

// Rex intrans vidit hoim, p quem oes mali qui st in Eccla scantur, o qd pauci sint extra, Multi st vocati [...] sed p unum ois multitudo malorum scatur 3. .. 2o.

// Atq hactenus haec summa parabolae. Nunc ea quae de vocatorum, et venire Nolentium, Negligentium et [...] crimine diximus ad nos transferamus.

Ac primum quidem inter invitatos occurrunt qui [...] venire noluerunt: Atq istis scantur ii qui cupiditatibus [...] suis adeo obsorduerunt, ut nullum ultra sentiant [...] turis desiderium, si quid illis de mutanda vita ratione proposueris, si cupiditatibus eorum obstiteris, noluit [...]

ea, audire, Zij zeggen tot god: weg van ons, wij willen uwe wegen niet kennen. Job. 21-14.

~~[illegible]~~

his quadrat id quod idem Job de similibus dicebat: Zij zijn wederspannig geweest tegen het ligt, gods wegen hebben zij niet gekend, zij zijn langs zijne paden niet wedergekeerd. Job. 24-13. Et effatum Xti: Lux venit in mundum, et dilexerunt homines magis tenebras quam lucem. Joãis 3. Tales expertus est Paulus Athenis, quando eum de resurrectione disserentem audiebant, et dicebant: Quid vult seminiverbius hic dicere? Act. 17-18.

Post Nolentes (Onwilligen) sequuntur Negligentes (Onagtzaamen): Illi autem neglexerunt, et abierunt... (dog zij agtten het niet, en gingen henen, d'een naa zijn landhuis, en d'ander naa zijne koophandel.) Per hos intelliguntur ii, qui nullum quidem sentiunt salutis aeternae desiderium, sed illâ, seu voluptatibus hujus vitae (in villis enim deliciae quaeruntur). Et Negotiatione, i.e. divitiis, et earum amore ita occupantur, (ut eas acquirant, conservent et augeant,) ut salutis negotio vacare illis nec lubeat, nec liceat.

Utrumque sane magnum salutis negotio impedimentum! Hoc declaravit Xtus in semine inter spinas jacto Luc. 8-14. Atque hinc monebat Paulus: Qui divites volunt fieri incidunt in tentationes, et in laqueum diaboli, et desideria multa, inutilia et nociva, quae mergunt homines in interitum et perditionem. 1. Tim. 6-9.

(Multi, proh dolor! et ex horum negligentium numero, adeo voluptatibus, et terrenis negotiis et lucris intenti sunt, ut ea, quae salutem concernunt, plane negligant.)

Negligentibus adjungit Dnus Savientes (Woedenden): Reliqui tenuerunt servos ejus, et contumeliis affectos occiderunt. Hi denotantur, ii, qui benemonentibus indignantur, et pro fidelissimis officiis graves injurias, contumeliasque referunt. Dein et ii intelliguntur, qui sanctas inspirationes, et divinae gratiae excitationes in seipsis ita supprimunt, ut nullum pene consequantur effectum. Et sane ejusmodi inspirationes, et excitationes, velut missi à Deo servi, qui nos invitant ad divinas nuptias; atque hi repelluntur,

et occiduntur, dum ō audiuntur. Sic apte Paulus Heb. 10
ubi ait: dat se den Geest der genade smaedt aendoet
f quod illigit: gratia Dei resistere.

Hactenus de invitatis, et ō venientibus locuti sumus; nunc de iis qui venerunt agendum est, atque in hos unus est malus, ō vestitus veste nuptiali. Unus refertur, cum multi sint mali 1° quia mali oes in malo sunt concordes 2° quia malos oes tam accurate Deus observat, ac si unum observaret. ~~Hi~~ Per hunc sine veste nuptiali intelliguntur ii, qui in Ecclesia sunt, et oia externa fidelium officia implent v.g. audire conciones, Missae sacrificio interesse, confiteri, coicare etc. sed qui tamen vera dispositione carent, et caritate, quae vera vestis nuptialis destituti sunt. Hi sunt de quibus Apostolus: Die wel een schijn #

Heu! quot hujusmodi sunt in Ecclesia? tales tempore Apostoli erant multi ex Corinthiis, qui sacram quoque mensam frequentabant, at ō dispositi interne. ~~[illegible]~~ Hinc et eos mone~~bat [illegible]~~: Probet se ipsum homo, cum minis supplicii, si secus facerent. Qui enim, ait, manducat et bibit indigne, judicium sibi manducat et bibit. ~~[illegible]~~ Jaa d'Apostel voegde'er ook #

1. Cor: 11-28.

Tales et multi hodiedum in Ecclesia. Sane multi, fateor, sacris intersunt, et coicant sacris, festos dies cum caeteris agunt etc. ~~at [illegible]~~ veste nuptiali carent, cor habent vitiis repletum, odium fovent, inimicitias gerunt, aversi sunt a proximis etc. avari, superbi, litigiosi etc.

Hi sunt falsi isti prophetae in vestimentis ovium, interius autem lupi rapaces.

Hi sunt similes Pharizaeis etc.

Hi sunt sequaces Judae proditoris, qui externe simulabat amicum, intus ~~[illegible]~~ fur erat, et ~~[illegible]~~ proditor.

Quid de his tandem fiet? Id quod Evangelium accidet: Ligatis manibus.

van godvrugtigheid hebben, maar de kragt daar van verloogkenen. 2. Tim. 3-5.

bij, dat God de zulken reeds in dit leeven tijdelijk gestraft had. daarom (zeide hij) zijn 'er onder U veele zwakken, en kranken, en al veelen die ontslaapen zijn. i.e. die door eene ontijdige dood zijn weggerukt.

Quod ne accidat, tempestivè emendemus antequam Dominus judicaturus veniat, &c. **Conclusio**

Dominica 19
Post Pint:
1739

Misit servos suos vocare invitatos ad nuptias, & nolebant venire

Matt. 22 v. 3.

Wel te regt mag men van de parabel of geleikenisse van 't hed. h. Ev. zeggen dat men niet en weet, wat meerder te verwonderen, is of wel de weldaedigheit en barmhertigheit Gods tot den mensch, of wel s' mensche ondankbaerheit tegen Godt A. A.

Gods goedheit en barmhertigheit tot den mensch schynt daer in uit, dat hy een bruilooft voor den mensch heeft aengeregt, en zyne dienstknegten tot de menschen gezonden heeft om hen ter bruilooft te roepen.

Deze bruilooft die Godt heeft aengeregt is de huwelyksche vereeninge van Jus met zyne kerk. Op dat bruiloftsmael worden als verscheide geregten opgedist alle de genaeden, alle de Sacramenten, alle de h. Leeringen van 't Ev, waer mede Godt de zielen der geloovigen voet en bereidt tot de bruilooft van 't Lam heer boven in den hemel, alwaer zy zullen dronken worden van d' overvloed zyns huis, alwaer hy hun uit de vloed zynen wellustigheit zal te drinken geven, en daer zy ten vollen verzaed zullen worden, als Godts heerlykheit zig zal openbaeren. Ps. 35. 9

Zoo we nu dee bruilooft in zulk een zin aenmerken als zynde een begin en onderpand van d' euwige zaligheit zoo is 't zeker een groote goedheit en barmhertigheit van godt dat hy ons menschen roept en uitnoodigt tot de zelve,

en des te grooter, is deze barmhertigheit, dewyl wy met
David moeten zeggen: Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges.
Ps. 15-3

Dog zoo overvloedig als ons in dit stuk nu voorkomt de barmhertigheit van Godt, die deze bruiloft heeft aangeregt en ons menschen daer toe geroepen heeft, zoo veel
zoo veel te verfoeylyken, maer ons ook voorkomen d'ondankbaerheit der genen die genoodigt zynde, niet en wilden komen.

Propositio

'T is ook van dit laesten, te weten, d'ondankbaerheit der genoodigden, dat we voorhebben uwe Godv. wijdloopiger te spreken, wij zullen aenmerken 1º 't geen de parabel of gelijkenisse van hen zeit en 2º. wat dat wy moeten doen, willen wij ook onder hen niet gerekent worden. Attinde

Met een woordje merkten we zoo aenstonts aen dat de bruiloft van ons hed. h. Ev. bestaet in de kennisse van ...
en in de deelgenootschap zyner weldaeden en genaeden.

Nu tot deze bruiloft heeft Godt de Heer geroepen Joden en heidenen, eerst de Joden en daernaer de heidenen, wes...
ven. Paulus zeit: Daer is geen onderscheit tussen Joden en
Grieken, want zy hebben allen den zelfden Heer, die milda
dig is over allen die hem aenroepen.

Rom. 10-12

Edog alhoewel Godt zoo Joden als heidenen tot zyne bruiloft geroepen heeft, drieder ley zoort van genoodigden vermelt 't Ev., dat'er zyn die wygerig zyn tot die bruiloft te komen.

1º. Zommigen, zeit de text, wilden niet komen

2º. Anderen verzuimden te komen

3º. En een derde zoort mishandelden ook zelfs de knegten die hen ter bruiloft noodigden.

In deze 3 zoorten van genoodigden verbeelden, ... die genen, die van Godt ter bruiloft, ik zeg, tot 't werk haerer zaligheit geroepen wordende, 't zelve verwaerloosen, verzuimen &c.

1mo. Nolentes

Ad 1mo quidem wat 't eerste zoort van de genoodigden aenbelangt

aenbelangt, daer van zeit de parabel of gelickenisse, dat
als nu de Koning de bruilofts had aengeregt, en zyne dienst-
knegten uitzond, om de genooden ter bruilofts te roepen,
dat zy niet wilden komen. Nolüerunt venire.

Nu door deze niet willende komen, worden betekent
alle hardnekkigen en versteende zondaers, die zoodanig
aen haere quaede driften en bedurvee neigingen verslaeft
en overgegeeven zyn, dat ze geen de minste zugt, trek of
genegentheit en hebben, om 't werk haerer zaligheit te
handhaeven. Zoodat spreekt J^r van haer leven te
veranderen &c zy zulks niet eens willen hooren.

His quadrat id quod Job de similibus dicebat. Zy zyn Job. 24-13
wederspannig geweest tegen 't ligt; gods wegen hebben zy
niet gekent, zy zyn langs zyne paden niet wedergekeert. de
His item Job: zy brengen hunne dagen in weelde over... ibid. 23-14
en zeggen tot Godt, wyk van ons, wy willen uwe wegen niet
kennen.

Van zulk een zoort van zondaers die van Godt gerae-
pen niet willen komen, spreekt Jeremias, hy beschryft
hen dat ze zeggen: Wy zullen na de woorden, die gy uit Jer. 44-16.
naem des Heeren, tot ons gesproken hebt, op uw zeggen
niet luisteren &c

Van zulk een zoort van zondaers zeit Xus 't geen hy tot
Jerusalem zeide: Hoe meenigmael heb ik je willen vergae- Matt. 23
deren, gelyk een hen haere kiekens vergadert en gy hebt
niet gewilt.

Op alle dusdaenige zondaers past 't geen Xus tot de
Joden zeide: 't ligt is in de wereld gekomen, en de menschen Jois: 3-19
hebben liever de duisternissen bemind, dan het ligt om
dat hunne werken quaad waeren.

Zoodaenige genoodigden, die niet wilden komen waeren
voor heen de Joden. Zy waeren geroepen door de prophetens
door Joes den Dooper, door d'Apostelen en discipelen
en door C^o J. zelfs. Maer het meestendeel van hen wilden
niet komen, zy wilden in Xus niet gelooven, hem voor den

Messias aenneemen. Zoodat d' Ev. Joes hierop ziende
Jois. 3. zeide: *Lux in tenebris lucet, et tenebræ eam non compre-
henderunt. *in propria venit* (Jesus) *et sui eum non re-
ceperunt.

En Godt gave! dat'er ook onder ons huidigen dag
zoodanigen niet gevonden wierden. Maer eilaes! hoe
veelen zynder, ook al niet onder ons Steenen, te vinden
hoe veelen die tot de genaede geroepen, tot de bekeeringe
beteronisse van leven en tot de Zaligheit geroepen, niet
willen komen, in haere zonden blyven zitten, zonder
dat ze haere driften willen overwinnen, veranderen
zig bekeeren? Wat zyn'er niet al veelen, die niet tegen-
staende zy van tyt tot tyt, nu in't openbaer, dan in't bijzonder
melyk vermaent en aengesproken worden om ter belydenis
te komen om haere zonden uit te boeten, en een beter leven
aen te leggen &c egter niet willen komen, maer liever
met het lange pak belaeden van jaer tot jaer maer henen
loopen? hoe veelen die op alle de vermaeningen en [illegible]
dingen die zij hooren met de Joden bij Isa. 30-10
de zienders, dat is tot gods dienaeren zeggen: ziet niet
meer, en beschouwt voor ons niet meer 't geen billijk is
maer spreekt ons van vermaekelyke dingen, en ziet
voor ons dwalingen &c

A die gene ontrustinge in haer gemoed kunnen velen

Dat is dan 't eerste zoort van de genoodigen, die
geroepen worden, maer niet willen komen, naementlyk
alle versteende en hardnekkige zondaers, die niet-
tegenstaende alle vermaeningen niet willen zig bekeeren

2do Negligentes 2do. Wat nu 't tweede zoort van de genoodigen
aenbelangt, daervan zeit de parabel of gelykenisse dat
als zy geroepen wierden, alles is bereidt komt ter bruiloft
zoo agten zy 't niet, en gingen henen, d'een na zyn land-
huis, en d'andere na zyne koopshandel. zoodat dan die
genooden menschen waeren, die de bruiloft verzuimden uit
hoofden van haere tydelyke plyzieren, en affaeren of
tydelyke bezigheden daer zy mede bezet waeren en welker
genot zy noodigen agten en stelden voor haere zaligheid
Zulk

Zulk een, diergelyk verzuim, tw mede uit tydelyke
plyzieren, of bezigheden, onstaat; word ons vertoont in
eene andere parabel by Lucas 14. alwaer de genooden, gerae-
pen tot 't Avondmael. voor reden, gaven dat zy niet kon-
den komen, d'eene omdat hy een Landhuis had gekogt,
't w hy moest gaen bezigtigen, 't e.z. gi't gaen vroolyk maken
en wat vermeien; d'andere omdat hy 5 koppelen ossen
had gekogt, 't w hy moest gaen beproeven, en de derde
omdat hy een vrouw getrouwt had, en nu niet konde komen.
Nu, door deze genooden, zoo in de gelykenisse by Lucas
als in 't hed. h. Ev., die om haere plyzieren of tydelyke
bezigheden verzuimen te komen, worden verstaen ii, qui
nullum quidem sentiunt salutis aeternae desiderium,
sed villa, seu voluptatibus hujus vitae (in villis enim
deliciae quaeruntur) et negotiatione dat is door 't geld
van tydelyke bezigheden, ita occupantur, ut salutis ne-
gotio illis vacare o Lucatinea lubeat.
Tales invitati, qui venire neglexerunt uit hoofden
van 't tydelyken, waeren wel eer de schriftgeleerden en
phariseen, welkers geldzugt, gierigheit en hoogmoed,
de zaligm. bestraft by Matt. 23.
Zulk een, genoodigde die verzuimde te komen, uit
hoofden van tydelyke belangen, was die jongeling van 't Matt. 21.
Ev., die gehoort hebbende van Xus, gae et verkoop alles
wat je hebt, en geef het den armen, en volg my, alsdan
bedroefd henen ging; zyne goederen meer beminnende en
noodiger agtende dan Xus te volgen. Alle deze en diergelyken zyn
als andere Esau's,
En godt gave! dat'er ook onder ons hedigen dagen daer de schrift van
zoodanigen niet gevonden wierden. Maer eilaes! hoe veelen zeggen 25. dat
zyn'er ook al niet onder ons Xtenen te vinden? hoe veelen hy om een mond
die uit inzigt van tydelyke belangen verzuimen 't werk vol eeten zyn eerst
hunner zaligheit, zyn de het Woordt Gods en de roep des geboorne regt ver
selve by veelen als een zaet dat tussen de doornen valt, en kogt en verzuimde
geen aenwas of vrugten voortbrengt, uit hoofden dat zy
verslingert zyn in hunne plyzieren, gezelschappen, koop-
handel, kostwinning, en tydelyke zaken.

Hoe veelen zyn'er niet die de gemakken, en de dingen de wereldt stellen, boven godt en haere zaligheit, daer Joës nogtans uitdrukkelyk zeit: Nolite diligere mun-
1. Joës. 2. dum, neq. ea quæ in mundo st.

Hoe veelen die gelyk zyn, aen Demas, van wien Paulus
2. Tim. 4-9. klaegt dat hy hem verlaeten heeft beminnende deze wereldt, niet tegenstaenden dat Xus zoo uitdrukkelyk
Luc. 34 zeit: Qui ō renuntiat oibs quæ possidet nō pt meus esse
Matt. 36 discipulus, en by Matt. 36. Quid prodest hoi, si mundum universum lucretur aa vero suæ detrimentum patiatur.

Hoe veelen zyn'en niet die zoo verslaeft zyn, aen plyzieren, gezelschappen en byeenkomsten, dat ze de dagen des Heeren, ik zeg, de zondagen 'er aen waeren en lieven die vermaeken genieten, als haere xtelyke pligt op den zondag te quyten, daer Xus nogtans wil en
Matt. 5-29 gebied dat wy alles moeten verlaeten, ook zelfs liever onze hand of voet afkappen, ons oog uittrekken, dan zyn gebodt t'overtreden. &

Hoe veelen zyn'en niet die zoo verslaeft en versmoort zyn in haere koophandels, kostwinning, neering of teering, dat zy nauwlyks tydt hebben om op Godt of haere zaligheit te denken, dat zy niet eens denken om de goddelyke dienst by te woonen zelfs op zondagen en geboden heiligendagen, ja zelfs dat zy zoo veel tyde haer zelven niet gunnen, dat zy haere morgen en avondpligten waer zouden kunnen neemen, daer nogtans Xus zeit:
Matt. 6-33 Quærite primum regnum dei & daer Paulus van
1. Tim. 6-7 al 't tydelyken zeit: Wy hebben niets in de wereld ingebragt, buiten twyfel dat wy'en ook niets kunnen uitdragen

Vervolgens A A alle de genen, die geroepen zynde om haere zaligheit te bewerken, dat verzuymen, dat daerlaeten, daer geen tydt toe hebben, die allen zyn verbeeldt en afgemaelt door 't twede zoort van de genoodenen van 't hed. h. Ev. die geroepen zynde ter bruiloft dat weigeren, om haer landhuis of koophandel &

3tio Eindelyk een derde zoort van genoodigden, w de zaligm inbrengt in de gelijkenisse, zyn die genen, die ook zelfs mishandelen de knegten, die hun tot de bruiloft, ik zeg tot hunne pligt en 't waernemen haerer zaligheit willen aenzetten, en vermaenen, van deze zegt de gelijkenis: Anderen naemen zyne knegten, en die smaedelyk onthaelt hebbende, dooden zy de zelve. 3tio Saevientes.

Atq. hic inprimis denotantur ii, qui benemonentibus indignantur, et pro fidelissimis officiis graves injurias contumeliasve referunt.

Tales erant Iudaei, tu. Aplorum, juxta illud Xti praedictum: Ik gae propheten en wyzen en leeraers tot u afzenden, i.e. zulke mannen, die u van godswegen zullen vermaenen, en de zaligheit voorhouden, en zommigen van hen zul je dooden, en kruizen, zommigen zul je geezelen in uwe vergaederingen, en vervolgen van d'eene stad tot d'anderen. Matt. 23

Zien we niet dat ze zoo gehandelt hebben met d'Apostelen als zy hen Jesus verkundigden, in de kragt zyner verryzenisse voorstelden? hoe wierd hen niet op lyfstraf verboden in den naem van Jesus niet meer te preeken? en als ze egter voort gingen, hoe wierden ze niet gegeezeld en ~~[illegible]~~ gekastyd? zoodat Paulus uitnaeme van allen zeit: spectaculum facti sumus mundo Angelis et hoibs 1. Cor. 4

Hebben ze dus niet eenen Stephanus gesteenigt als hy hun ter bruiloft noodigde? Act. 7.

Heeft dus niet Herodes eenen Jacobus daerom met 't zwaerd gedoodt? en ziende dat zulks den Jooden behaegde, hoe ging hy niet voort, en, nam ook Petrus gevangen? Act. 12

Is dat ook niet 't lot geweest van Paulus als hy t' Athenen preekte? Maekten z' hem niet uit voor een snapper, en eenen verkundiger van nieuwe goden? Ja hebben z' hem niet meermaelen gegeezelt, gesteenigd, en eindelyk door 't zwaerdt onthoofd? Act. 17 - 18

En om wederom, tot ons Xtenen en onze dagen te komen, hoe veelen, zyn er van dat slag ook al die ter bruiloft geroepen wordende niet alleen niet willen komen, niet alleen de waerschouwingen en vermaeningen van gods dienaeren, verwaerloosen en verzuimen, maer ook zelfs verstoort en vergramt worden, tegen de genen die haer gemoedt ontrusten, van godlyke dingen spreken, hen van haere pligt vermaenen, &c. En nogtans hoe dikwils gebeurt dit niet dagelyks? Laet een past(oor) dezen of genen van dit of dat ... vermaenen, &c. hoe lebbig en godloos weet men dan van hem te spreken?

X Et de his verum ē illud prophetae Amos 5-10. Zy hebben gehaet die hen in de poorte berispte, en die volmacktelyk sprak hebben zy verfoeyt

En dus worden er, ook nog gevonden, die door 't derde slag van genooden, van 't Ev. betekent worden, qui de monentibus indignantur, et pro fidelissimis officiis gravia injurias contumeliasq. referunt.

Deinde per hos tertiò invitatos et ii intelliguntur, qui internas inspiraões et divinæ gratiæ excitaões in se exsistentes supprimunt, ut nullum penè consequantur effectum, Et sane ejusmodi inspiraões et excitaões, velut missi à Deo servi sunt, qui nos invitant ad divinas nuptias; et hi repelluntur et occiduntur, dum ō audiuntur.

Quot sunt qui gods heilige inspraken, en de bewegingen zyner genaede in haer zelve vernietigen en gelyk als dooden, hoe veele zyn er, die gelyk Paulus spreekt, den Geest der

Heb. 10-29

genaeden smaedheit aendoen, en gods genaede weder staen? hoe meenigmael om wederom met Paulus te spreken, worde de waerheit Gods van haer in ongeregtigheit

Rom. 1-18

ten onder gehouden?

Zoodat er ook nog gevonden worden, die op een geestelyke wyze dooden, de dienaeren die haer ter bruiloft roepen, ik zeg die de heilige inspraken X

Zie daer dan, A A 3erley zoort van genooden, die ter bruiloft niet en komen, 1º zommigen, die niet willen komen 2º Anderen, die verzuimen, en verwaerloozen te komen 3º de derden, die mishandelen al wat haer ter bruiloft

bruilofte uitnoodigt.

Wat ons nu aenbelangt t'eenen, wy moeten wel 2da Pars.
terdeeg toe zien, dat w' onder geene van deze 3 zoorten
gerekent worden.

En hier toe moeten we 1mo de bruilofte van de
kennisse gods, en 't werk onzer zaligheit zeer hoog agten
en waerdeeren; niets moet ons zoo lief zyn, of wy moeten
't en geern voor opofferen en verlaeten.

Zoo zoo waerdeerde Paulus de bruilofte van godt Phil. 3-8
en zyne zaligheit; ja zoo zeer agtte en waerdeerde hy't
selve dat hy alles wat hier op de wereldt is in opzigt
van 't zelve maer agtte als drek en vuiligheit.

Zoo waerdeerden Petrus en alle d'apostelen deze
bruilofte als z' er van Jesus toegeroepen werden. wes
halven Petrus ook uit naeme van allen zeide: Ecce nos Matt. 19
reliquimus o[mni]a, et secuti sumus te.

Ja wat zullen we van eenen Abraham zeggen die van
godt geroepen wordende lande en zande verlaeten heeft
en den Heer gevolgd is, zonder te weeten waer hy heenen
ging? wat zullen van een Moyses zeggen &c?
verbo quid de orbe istis dicemus die van godt geroepen
zynde hem terstont gevolgt zyn? ô alle deze toonden
dat ze van die ondankbaeren niet en waeren, die geroepen
zynde niet zyn gekomen. In tegendeel hebben zy ge
toont dat zy de bruilofte van haere zaligheit boven
alles agtten en waerdeerden. Sic et nos &c wy
moeten als dien mensch van 't Ev. die den kostelyke Matt. 13.
schat of paerel gevonden hebbende, alles verkoopen
alles opofferen en verlaeten, om dien kostelyken schat
en paerel onzer zaligheit maer t'erlangen &c

2do zoo moeten we met
alle zorg en vlytigheit vermeiden en vlugten al wat
oorzaek zou kunnen wezen, dat we deze bruilofte versmae
den zouden. ~~[illegible]~~ we, we dan den genen die geroepen wordende

niet willen en komen, Ac his ipse Deus: Tunc invocabunt me
Prov. 1-24... Ik en zal ze niet verhooren, zy zullen in den morgenstond
opstaen, dog zy zullen my niet vinden. Ik zal ook
in uw verderf lachen, en er mede spotten als 't geen gy
u zal overkomen. His quadrat, Jois. 8-23.

2º We, we dan den genen die geroepen wordende
om tydelyke plysieren, of berigheden verwaerloozen en
verzuimen. O deze zullen ook eerstdaegs met de 5 dwa-
ze maegden van 't Ev. verzuimt en vergeeten worden, ...
Matt. 25 zullen ook die droevige stemme eens hooren, Nescio vos
deze zullen met den dwaezen ryken van 't Ev. schielyk
Luc. 12. en eer als z'het eens denken hooren: Ingij dwaere, ...
geen gy bereidt hebt voor wien zal 't weezen &c

3º We, we den genen die geroepen worden, den roep
van godt, 't zy uitwendig door zyne dienaeren, 't zy in-
wendig door zyne Godlyke inspraecken, smaedheit aen-
doen, met ergen en engen tegen aen te worden, de tydt
zal komen dat godt hen in zyne wraecke zal vermeelen
de tydt zal komen dat hy tot hen zal zeggen: Ite
Matt. 25. maledicti, in ignem aeternum &c

Willen wy dan A.A. die straf ontwyken, ... de ge-
roepenen en niet komende zal overkomen, zoo moeten we
zorgvuldiglyk vermeiden, al 't geen ons tot heden toe weder-
houden heeft te komen.

1º Verzaeken, verfoeyen en haeten moeten w' ons zon-
dig leven, met David moeten we zeggen. Odium, viam
Ps. 118 iniquitatis, we moeten denken dat godt nog tot ons zegt
Ps. 94. Hodie si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda

2º Wy moeten niet alleen verzaeken en verlaeten de
^verlaeten moeten zonden daer we tot nog toe ingezeten hebben, maer ook ^
we ons landhuis i.e. alle de plysieren, vroolykheden en gezelschappen die ons
x verlaeten moeten tot een val en een steen des aenstoots gedient hebben, ...
w'onze koophandel ~~...~~ tydelyke berigheden, kostwinning hanteering
i.e. onze -- of neering moet ons zoo niet ter herten gaen, x dat we daer
't geestelyke en godlyken verwaerloozen, zonden

3º Eindelyk wel moeten w'ons wagten dat we noit Godts

Gods stemme 't zy uitwendig door zyne dienaeren, 't zy inwendig roepende in onze herten, smaed aendoen, verstrikken, versmooren, en vermoorden &c

Als w'ons zoo gedraegen en dit alles in ons afsnyden 't geen ons tot nog toe wederhouden heeft, ô dan zullen we geen moeyte vinden, om tot de bruiloft te komen, maer in tegendeel zeer geern zullen we komen, zelfs zullen w'ons beklaegen dat w'al niet eer gekomen zyn, met Aug. zullen we zeggen: Sero te amavi.

zoo zoo zullen we 1o groot agten ons geluk dat we ter bruiloft geroepen zyn &c 2o zoo zullen w' alles afsnyden en vermeiden 't geen ons 'er van zou kunnen wederhouden &c zoo zoo zal 't weezen dat we reeds hier met Jesus bruiloft gehouden hebbende waerdig gevonden zullen worden om naemaels met Jesus en alle zyne uitverkoorenen aen te zitten aen de tafel en bruiloft van 't Lam, en dat niet voor een tydt, maer in alle eeuwigheit Amen

Misit servos suos vocare invitatos ad nuptias, et nolebant venire. Matt. 22. v. 3.

Dominica 19 Pentecostes 1748. 72.

Dom. 19. 1751 hanc dixi in Egmond in Confirmatione et prima Coione. Unde et applicatio fuit tempori, et Circumstantiis.

1752. In primitiis R. Dni Adelberti A kuijs Appl. Circumstantiis.

Onder verscheide verheve geheimen, die de h. Joes aangaande de Godheid van J. C. in het begin van zijne h. Ev. ontvouwd, en door zijne arendspenne beschreeven, aan de Kerke heeft nagelaten, is geene van de minste de wondere vereeniging van de Godheid van den tweeden persoon der allerh. Drieëenheid met de Menscheid in ééne en den zelfden Perzoon J. C. Deze vereeniging, die met recht den naam van een huwelijk verdiend, drukt deze groote Ev. met deze weinige, dog kragtige woorden uit; Verbum caro factum e.

Hier door geeft Joes te kennen, dat de Godlijke Perzoon, die van alle eeuwigheid met den Vader één in wezen, 't Woord des Vaders was, dat die, zeg ik, zig dooreenen onbegrijpelijken band in den tijd heeft verknogt aan de menschelijke nature, makende in 't allerh. lighaam van Maria, door d' overlommeringe des h. Geests, dat de God- en menschelijke natuur, zonder eenige vermengelinge, tesaamen vereenigd wierden in den éénen perzoon van J. C.

Wat kon 'er Godlijker, wat kon 'er verhevender, wat kon 'er onbegrijpelijker vereeniging, en huwelijks band bedagt worden! een huwelijk waar van nog geene volle kennis was gegeeven aan 't Jodendom, maar alleen door donkere schaduwen en figuren was verbeeld, en waar van een nadere kennis voor het Kristendom was bewaard.

't Is dit onbegrijpelijk trouw-verbond, dat Jesus, met alle zijne omstandigheden, onder de schorsse eener gelijkenisse, in 't huid. h. Ev. ons treffelijk heeft afgebeeld

Hier in zien wij op zijnt deftigste verbeld den Bruidegom met zijnen godlijken Vader; Wij zien hier op zijnt treffelijkste beschreeven, de kostelijke bruiloftsspijs; de noodigers worden ons, neffens de genoodigden op hunnen rang voorgesteld, ik zeg, zoowel de willigen, die ter bruilofte gekoomen zijn, als d' onwilligen, die dit bruiloftsmaal versmaadden; wij zien daar onder de blijde bruiloftsgasten éénen onbetaamden gast de bruiloftszaale uitgeschopt. Dit alles bevat ons Kerkuid. h. t.

Op andere jaaren hebben wij U. A. uitgeleid, wie door den Vader, en wie door den Zone, als bruidegom, in deeze gelijkenisse verstaan moet worden, en van wat verhevene huwlijk daar gesprooken word.

Propositio — Wij zullen nu éénen trap verder treeden, en U. A. de opgenoemde woorden, die 4 dingen bevatten, uitleggen. 1°. Wat hier door het Bruiloftsmaal verstaan word, 2°. Wie de genooden zijn, die ter bruilofte geroepen worden. 3°. Wie de knegten, die hen roepen. 4°. Hunne kwaadwilligheid, dat zij niet wilden koomen. Hierna zullen wij het gezeide op ons toepassen. Attendite

'T is een oude gewoonte onder alle volkeren, de huwelijksfeesten, met een bruiloftsmaal te verzellen. 't O. en N. testament geeft ons hiervan verscheide proeven.

Gen. 24. — Zoodra Eliëzer Abrahams knegt met Rebekke overeengekoomen was om de huisvrouw te zijn, van Isaak, den Zoone van Abraham zijnen heere, aanstonds wierd 'er een groot maaltijd bereid in 't huis van Bethuël. Al had een Jacob zoolang voor knegt gediend bij Laban om Rachel tot zijne vrouwe te krijgen, egter, zoodra 't huwelijk geslooten was, wierd 'er aanstonds een huwelijksmaal bereid.

C. 29.

Tobias met Sara Tob. 7. 5°.

In 't N. T. heeft Jesus in Cana het bruiloftsmaal wel willen vereeren met zijne tegenwoordigheid. Op de zelfde maniere word in ons teksvan een bruiloftsmaal gewag gemaakt, waartoe de genooden, geroepen worden. Hij zond zijne knegten (zegd de Heer Kristus in onze opgenoome woorden) om de genooden, ter bruilofte te roepen.

Ad Nuptias

Door dit bruiloftsmaal, zoo pragtig voor de genooden op

opgedist, word niet anders verstaan, dan de voorregten, die wij door J. C. hebben ontfangen in het N. T. Al wat ons hier word gegeven zijn als treffelijke spijzen van dat wonderl bruilofsmaal. Hier word ons opgedist het Manna van Gods h. Woord, dat woord, 't w Gods in de laatste tijden, nu niet meêr door de prophêten, maar door zijnen Zoon tot ons gesproken heeft; dat Woord ~~'t w zelgentlelijk zeggen, een waare zielspijs~~ is. Non in solo pane vivit hoo, sed in oi verbo quod procedit de ore dei; dat Woord, 't w een Apostel onder de zielspijzen steld, schrijvende: 1. Cor. 3. Als klijne kinderen, in Chr heb ik u met melk gevoed, en niet met vaste spijze, want gij waart toen nog niet bekwaam daar toe; dat Woord waarvan eertijds de propheet Amos d'elendige schaarsheid voorzeide: Zie de dagen koomen, zegd de Heer, dat ik eenen honger over het land zal zenden, niet den honger van brood, nog den dorst van water, maar van 't hooren van 't woord des Heeren. Op dit kostelijkst maal nuttigd onze ziel die sterke spijs van het h.^ste^ Sakrament; Hier is 't vleesch, niet runder, of kalfsvleesch van d'offermaalten des O. T.; hier is het brood, gene Gode toegewijde toonbroden uit Salomons tempel; maar hier word 't vleesch geschaft van Jesus den bruidegom zelfs onder broodsgedaante. Caro mea{} ait Jesus, vere e cibus, et sanguis meus vere e potus. Op dit maal dist ons die Godlijke bruigom, als een kragtigst voedsel, op zijne Godlijke genade, waardoor onze ziel gesterkt word, niet om met eenen propheet te gaan op Horebsberg, maar te klimmen op de bergen des hemels.

Hebr. 1. [4] waarop de zedenlaars toepassen de spreuke van Kristus. Matt. 4.

1. Cor. 3.

Amos. 8. 11.

Joes. 6.

Dat is dan het bruilofsmaal waartoe de hemelsche Vader de genooden roept, dat maal zoolang voorheen van Isaias voorzeid: De Heer der heirkragten zal op dezen berg voor alle volkeren aanregten, een maaltijd van vette spijze, een maaltijd van wijn, een maaltijd van vette kost, die vol merg is, een maaltijd van gezuiverden wijn.

Isa. 25. 6.

Orig., Hilar: 't is waar verscheide oude Vaders, en kerkleeraars hebben gemeend, dat deze bruilofte maar eerst ten jongsten dag na de verrijzenisse der dooden zal beginnen, en dierhalven dat de hemelsche glorie deze bruilofte wezen zal, daar bruiloftsavondmaal daar eenen engel van Gods throon Ioannes van dedt schrijven in zijne Openb. 19. Zalig die tot het
apoc. 19-9.
bruiloftsavondmaal van het Lam geroepen zijn; dat maal het
luc. 22-29.
Iesus aan zijne Apostelen beloofde: ik schik u een rijk toe, gelijk mijne vader mij heeft toegeschikt, op dat gij
Ps. 35-9.
aan mijne tafel eeten, en drinken moogt in mijne rijke.

Maar mids hier van een huwelijk word gesproken, tusschen den tweeden persoon der h. Drieëenheid en de menschelijke natuur, zoo moet ook dit bruiloftsmaal zijn begin gehad hebben, als God zig met onze nature heeft vereenigd, 't welk op 't oogenblik van de menschwordinge van Christus is geschied. En dit strijd niet met het gevoelen van die vaders, # mids het bruiloftsmaal niet alleen uit een middagmaal, maar ook te saamen uit een avondmaal bestaat. 't is een middagmaal dat hier zijn begin neemt met de voordeelen van de kerke, en met een eewigt avondmaal der hemelsche glorie zal besloten worden, op 't laatste niemand zal komen dan die slegtig het middagmaal hier in de kerke genuttigd heeft. 't is hierom dat de knegten niet tot het middag, niet tot 't avondmaal de genooden roepen, maar ad nuptias, tot het bruiloftsmaal.

die door dit bruiloftsmaal de hemelse glorie verstaan;

Het huwelijksmaal dan daar in 't Ev. van word gewag gemaakt is al het gene Jesus ons door zijne menschwordinge heeft verdiend, hier zijnt h. Woord, de h.h. Sakramenten, en zijne genade, en daarnaa de eewige glorie.

2.°
Invitati, et vocati

Naadus het bruiloftsmaal betragt te hebben, zoo gaan wij nu tot de Genooden over, die tot de bruilofte geroepen wierden.

Om te weeten, wie die eerst genooden zijn, moeten wij aanmerken, de gewoonte van den Apostel, van het gansche menschdom in tweeën te verdeelen, namelijk in Joodendom en

en Heidenen, zoo zegd hij Rom. 1. van't Ev: Virtus enim Dei est in credenti Judaeo primum et Graeco. En op deze wijze gaat Jesus in onze gelijkenisse voord. hij spreekt hier van den roep der heidenen, en Joden, eerst egter van den roep der Joden, als d'eerst genooden, midsdien, ter gelegenheid dat de Joden d'aangeboode genade versmaad hebben, de heidenen geroepen zijn.

Dewijl dan in ~~[illegible]~~ de gelijkenisse de Genooden d'eerste zijn die de hemelsche Vader door zijne knegten roept, zoo moeten hierdoor de Joden verstaan worden.

Ja zelfs word'er in ~~[illegible]~~ onze woorden van twee verscheide roepen gewag gemaakt. Hij zond zijne knegten om de Genooden, zegd Kristus, ter bruilofte te roepen. hij noemd ze Genooden ten opzigte dat de Koning deed roepen, en deze Genooden zegd Kristus, op d'eersten roep ziet, ~~[illegible]~~ ten men voor eene tweede noodinge kan aanmerken.

Het schijnt dat Jesus in dit verhoole maal voord gaat volgens het gene op bruiloften, voornaam van grote vorsten, en prinsen, plagt te geschieden, tot ~~ten~~ de menschen al lang van te voren wierden genood, en daarna, als nu alles klaar was, wierden geroepen. Dat Jesus hier op die wijze of maniere der prinsen, en vorsten ziet, geeft Kristus duidelijk te kennen, mids hij de gelijkenis ontleend van eenen Koning die een bruilofte voor zijnen zoon had aangeregt: Simile e regnum Coelorum homi regi.

~~[illegible]~~ tot het toekomende huwelijk van hunnen Messias, als zij door d'aartsvaders en propheten aangaande de komste en menschwordinge van Jesus onderregt zijn. Waarom Paulus zegd: Abrahae dictae sunt promissiones, et semini ejus: Gal. 3-16. Hen kwam het dan toe voor kinderen aangenomen te worden; aan hen was dan de belofte gedaan. Hierom zeide Cht: Non sum missus nisi ad oves quae perierunt domus Israel. Mat. 15.

Zoo dan de Jooden zijn de genooden; Het was op deze oude uitnoodinge tot de bruilofte van J. C., al eertijds door de propheten aan't joodendom gedaan, dat Petrus doelde, als hij tot de joden zeide: Vos estis filii prophetarum, en des verbonds, ten God aan onze vaderen ~~et promissionis quae ad Abraham~~ ~~[illegible]~~ bevestigd heeft, zeggende tot Abraham: In uw zaad zullen alle geslagten der aarde gezegend worden. Act. 3-25.

Maar hierdoor waren zij alleen Genooden geworden genood

tot dat Jesus menschgeworden zynde, ~~als nu~~ de Vader ~~...~~ ~~...~~ hen door zyne knegten liet ter bruiloste roepen. Misit servos suos vocare d...

't is deze roep die ook de jooden aengaat, en geschied is in het begin van 't N. T., als ~~wanneer Jesus~~ de jooden door verscheides dienaars ter bruilofste ~~...~~ zyn geroepen.

3° Per servos

Wil U. A. weeten wie die knegten zyn geweest? den van d' eerste van deze getrouwe dienaars was Joannes de Dooper. Deze riep de genoode Jooden tot de bruilofste van het N. T., als hy kwam preken in de woestyne van Judea, nodende en roepende: Pœnitentiam agite appropinquavit enim regnum cœlorum. Behalven Joes, waren d' Apostelen ook de voornaamste knegten, gezonden tot de verloore schaapen van 't huis van Israël, om hen te boodschappen, dat het ryk der hemelen gekomen was.

Luc. 10-1

Daarenboven heeft Jesus als zyne knegten gezonden zyne 72 discipelen, die hy twee aan twee voor zig afzond, in alle steden en plaatsen, daar hy zoude komen. ^ Zie daar de knegten, die de Vader des huisgezins, die groote koning, Godt zelf ^ tot de joden, als zyne verwagte gasten heeft gezonden, om hen tot het bruiloftsmaal zyner kerke te roepen.

^ Ja, dat meer is, Chris de Bruidegom zelf, is een ja d' eerste dier knegten geweest. Phil. 4° 2-7. Luc. 22-27.

Nolebant venire

Maar, elaas! in plaatse dat het, zoo hertelyk geroepen jodendom zoude komen, en aanvaarden de voorregten van een beterer verbond, zoo zegd ~~Kristus~~: Doch zy wilden niet komen.

Men hoeft geene lange uitleggingen te gebruiken om u deze woorden te doen verstaan. Jesus spreekt hier van dat zoort van Joden, die op de boosaardigste wyze hun voordeel hebben verstoten, waarom hy in 't volgende heeft ~~van~~ klaagde, als hy zeide: Jerusalem, Jerusalem hoe dikmaals heb ik uwe kinderen willen vergaderen, gelyk een hen haare kiekens vergaderd onder haare vleugelen en gy hebt niet gewild? Jesus spreekt hier van dat boosaardig geslagt, die Luc. 19. uitriepen: Nolumus hunc

Matt. 23-37.

Luc. 19.

hunc regnare super nos. hij spreekt van de ~~[illegible]~~ de genade van Jesus, ~~die~~ hen zoo mildadig aangeboden, ~~waren~~, hebben verstoten, en zig zelven hebben verstoken van dit wonder bruilofts maal; die genodigd wordende, niet wilden komen, maar riepen: Nolumus hunc &c

Toepassing

Wij gaan tot de toepassinge over.

En wel 1º zeiden wij, dat het bruiloftsmaal in ons huid. &c ~~[illegible]~~ zijn de voorregten van Chs kerke hier op aarde, als zijnt h. Woord, de hh. Sakramenten, en genaden, en hiernaamaals d'eewige glorie? ei! 't is al die zelfde maaltijd, die ook nog voor ons is aangeregt.

2º Hiertoe zijn wij genodigd van zoo als wij den h. Doop hebben ontfangen. Hiertoe worden wij nog dagelijks geroepen, maar bezonderlijk op de zondagen, en voornaamste hoogtijden van 't jaar.

3º De knegten, die ons roepen, zijn de naazaten der Apostelen, en der 72 disipelen, ik zeg, de Bisschoppen, en Priesters der kerke. deezen roepen met den Ap. Paulus: 2. Cor. 5-20.

4º Maar, elaas! het gaat met velen van de kristenen als met de Joden, die niet wilden koomen. Immers hoe meenigmaal verzuimd men ~~niet~~ den Sabbat naar behooren te vieren? Gods h. Woord te hooren? den Godsdienst in orden bij te wonen? Wat Gods dienaaren op de hoogtijden en voor de zelve ook moogen roepen, en noodigen, om ~~zijn~~ hun werk te maaken van een goede en heiligste gebruik der hh. Sakramenten, men vind'er die niet willen koomen, die heel 't ~~[illegible]~~ jaar laten rond loopen zonder zig tot die hh. zaaken te bereiden. ~~[illegible]~~ (En, ach! of het ~~[illegible]~~ nog bij een jaar maar bleef, maar neen! jaar op jaar hooren zij Gods dienaaren met dove ooren aan, en willen niet ter bruilofte koomen.)

't is waar daar zijn 'er die zullen zeggen: ik laat dit niet, om dat ik niet wil koomen; maar om dat ik vrees ~~[illegible]~~ daar kwaalijke, en niet wel bereid toe te koomen, om dat ik

vrees dat mij mogt overkomen het gene dien gast, die geen bruilofsklééd aanhad, is wedervaren, die, handen en voeten gebonden, in d'uiterste duisternissen geworpen is.

Maar wij andwoorden aan de zulken, dat dit hunnen zeggen, en de gesteltenis, die zij daarmeê willen te kennen geeven, goed, en prijsbaar is, bijaldien zij dit, niet op hun eige houtje, maar met raad, en overleg van hunnen bestierders of biegtvader doen, om dat zij zig dan onthouden de ~~vooreenen tyd~~ van 't heiligste der Sakramenten, zig niet onttrekken van ~~d'andere Sakramenten allen~~ 't h. Sakr. van Penitentie Boete, en tot voorbereidinge moeten nen van 't allerh. Sakr. des Outaars, om dat zij zig van vooreenigen tijd onthouden van 't allerh. Sakr., om door h. gebruik van 't Sakr. van Penit. Boete zig bereid te mâken, om, met het bruilofsklééd bekléêd, waardig aan te zitten.

eene waare bekeeringe, door eenen veranderinge van leeven, ende

Dog bijaldien men zig van de hh. Sakr. onthoud, onder ~~pretext~~ &c, voorwendsel van: Ik vrees &c, en blijft voordgaan &c, of ook bijaldien men dit doet op zijne eige houtje, zonder raad van zijnen harder, dan toond men dat men is van het getal der genen, daar Kristus van zegt Nolebant venire. (midsdien men overtreed het uitdrukkelijk gebód der kerke van t'en minsten. NB ten minsten eens 's jaars zijne biegtvare moeten spreken, en ~~van~~ die spreken de den raad van zijnen Biegtvader te hôoren, om volgens dien raad of zig nog vooreenigen tijd van de h. Comm. t'onthouden, of daartoe met een heilig betrouwen te nâderen.)

Conclusio.

God behoede ons van onder 't getal der genoodden, ik zeg, der Jooden, die niet wilden koomen, en van Gode verlaaten zijn geteld te worden; waarom d'Ap. tot ons Heidenen zegd: Heb geen hoog gevoelen, maar vrees; want indien God de &c. Rom. 11-20.

Rom. 11-20.

Het Hoogfeest van alle h. h. is naabij: Wij medewerkende vermaanen u dan met Paulus, dat gij de genade Gods niet te vergeefs ontvangt. 2. Cor. 6-1. En wederom: Wij bedienen het gezantschap &c. 2. Cor. 5-20. Dus vreesd iemand, dat hij nog niet in staat is? dat hij zegge: Domine non sum dignus, en zijnen toevlugt neeme tot de Bedienaars van 't gezantschap van Kristus, om met den tijde door hunne bediening e van ... zoend, met 't bruilofsklééd met Jesus in 't Outaars geheim hier toe bruilofte te konden, en dit telkens zoo te herhaalen, dat hij door eene zalige dood geteld werde onder die, van w d'Engel Joos geboden te schrijven: Beati qui ad cenam nuptiarum &c. Dat mij, en U.L. verleene de Vader, de Zoon, en H. Geest. Amen.

2. Cor. 6-1.
C. 5-20.

Iterúm misit alios servos. dicens: dicite
invitatis: ecce prandiúm meúm paravi,
tauri mei, et altilia occisa súnt, et
omnia parata; venite ad núptias.
Illi aútem neglexerúnt, et abie-
rúnt, aliús in villam súam, ali-
ús vero ad negotiationem súam
Matt. 22. v. 4. et 5:

Dom. 19.
Pentecostes
1759.

Een Schrijver (Pieter Laurenberg 600. hist.
der voorlédene euwe) verhaald ons in zijne historien,
dat'er eertijds een groot konstenaar is geweest, die
het groot boek van Homerús Iliades genaemd, waar
in hij den ganschen Trojaanschen oorlog in grietsche
vaarsen heeft beschreven, in den úitersten omkring
van een mostertzaad zoude beschreven hebben.
't is waar dit lijkt nader aan een verdigtzel of fabel,
dan aan ene ware geschiedenisse te pólen. Dogiet
diergelijks, maar waar en waaragtig, doet zig op in den parabel van ons hed. h:
Ev:, in denw het kort begrip van 't merg en pit des Oude
en Niewe testament begrepen is. In dezen zinrijken
parabel word de gansche loop van Gods kerke, van
't begin tot 't einde der wereld, als in een konstig ta-
freel afgemaald. Daarin zien wij den roep der
oude vaders, den roep der Joden ten twedenmale tot
de genade des niewe verbonds, als ook de verhardheid
des zelve volks in de genadige aanbiedinge van Gods
gezanten af te slaan. Wij zien daarin het wonderlijk
houwelijk van Jesús met zijne kerke, of ten minsten
de onbegrijpelijke vereniging van 't euwig woord met
't menschelijk vleesche. Wij zien daarin, na de ver-
werping der Joden, den roep der heidenen, en ten laas-
ten de straf, die Godt op 't einde van dit wonder brui-
lofsmaal zal oeffenen over de genen, die door de deur
des geloofs in de brúilofszaal binnen getréden, egter
gene zorg hebben gedrágen om zig met 't brúilofskleed
van liefde en goede werken te beklóden. kortom wij

zien dat de gansche loop van Gods kerke van 't begin tot 't einde toe in dezen parabel bevat is.

Wij hebben hier van op verscheide reisen verscheide deelen U. G. uitgelegt. Nu is de meining U. A. voor te houden dat deel waar van onze text meld: Wederom zond hij andere knegten, met bevel om tot de genoden te zeggen ziet ik heb mijn middagmaal bereid; mijne ossen en gemeste beesten zijn geslagt, en alles is bereid: komt ter bruiloft. Maar zij agtten 't niet, en gingen henen, d'een na zijn landhuis, en d'ander na zijnen koophandel.

Propositio

Tweledig is deze text. 't 1ste behelsd d'es konings afzenden van zijne knegten, en der zelvers uitnoding ter bruiloft; 't 2de de weigering, en ontschuldiging der genodigden. Beide deze leden zullen wij 1º letterlijk, 2º geestelijk verklaren, dit zal ons 3º leiden tot een zedelijke toepassing opgevuld met verscheide zedelijke leringen. Attendite

1º Explicatio Litteralis

1º Nadat de koning van ons Ev. zijne knegten om de genoden ter bruiloft te roepen nu vrugteloos had uitgezonden, en nu verstaan had d'onvergeefelijke ondankbaarheid van zijne ontaarde onderdonen, die deze grote eer misagtten, en tot dit deftig bruilofstmaal niet wilden komen, in plaats van aanstonds vraak te nemen en hen voor altoos uit zijnen gunst te verbannen, zond hij wederom een niew gezantschap af om deze onwaardige gasten nog eens te nodigen. Ja zelfs hij houd zig niet te vreden met zijne voorgaande knegten wederom te zenden, maar zond wederom andere knegten op hope dat zij die meer als d'eerste gehoor zouden geven.

En opdat zij niet lang in twijfel zouden staan, en bij zig zelven overwegen, hoe lange tijd 'er nog over zoude zijn om tot die vrolijke bruiloft te spoeden voegd de koning 'er ene omstandigheid bij, die niet toelaat het bruilofstmaal lang uit te stellen. Ik heb mijn middagmaal bereid (doet hij zeggen) mijne ossen en gemeste beesten zijn geslagt, en alles is bereid komt

komt ter brúilofst. hij wilde zeggen: daar is nú geen tijd van beràden, of vertoeven meer over, alles is nú klaar en bereid.

Hier alleen wil Jesús dús op een parabòliesche manier dús bekend maken, dat het brúilofstsmaal bereid is; maar ook wil hij d'overdeftigheid van dit maal op ene verbloemde manier beschrijven, zeggende: Mijne ossen, en gemeste beesten zijn geslagt.

Door de geslagte ossen worden verstaan jonge gemeste stieren of kalveren, die het jok nog niet gedràgen hadden, een zoort van spijse onder Israel gansch in waarde. Met deze lekkernije wilde de gezègende vader Abraham de Engelen onthalen die hij in zijn húis had ontvangen. Gen. 18-7.
Zúlk een gemest kalf schaftte de tovereres aan Saúl hàren koning, als hij bij haar eerst onbekend te ràden was gekomen. Ja zelfs in't Niewe test. als de vader 1. Reg. 28-24.
zijnen verlòren zoon wedergekrègen hebbende een vreúgdemaal wilde hoúden, deed hij aanstonds zúlk een gemest kalf slagten. Lúc. 15

Bij deze lekkernijes voegde allerhande zoort van gemest vè, zeggende: Mijne ossen, en gemeste beesten zijn geslagt. De naúwkeúrigste úitleggers merken aan dat de heiland hier volgens de gerieksche taal een woord gebrúikt, 'tw niet alleen dooden of slagten, maar ten offerslagten betèkend, agtervolgens de gewoonte zò der Joden als der heidenen, die húnne deftige maaltijden of met offer begonnen, of ten minsten verzelden, en wel bezonder de brúilofstsmaaltijden met slagtoffer handen, die daarna ter maaltijd wierden opgedist, begonnen.

De knegten dan door dezen mildàdigen vorst afgezonden boodschappen úit den nàme van húnnen here: Alles is bereid: komt ter brúilofst

2° Wie zoú niet denken, dat op deze mildàdige nòding ijder der genòden aanstonds zoúde bereid geweest zijn om ten laasten dien aangebòden gúnst t'ontvangen, dat ijder zijn brúilofstsopschik zoúde vaardig gemaakt hebben om dús plegtig op dit heerlijk brúilofstsfeest te verschijnen? Maar, neen! anders verhaald ons de text: Zij agtten 't niet, zij sloegen geen de minste agt

op deze mildadige nòding, en gròte eir die de Vorst hen aandeed.

En om het zelve dòdelyk te tonen, inplaats van zig na't brùilofstmaal te spoeden. Zij gingen henen, zeid de text, d'een na zijn landhuis, en d'ander na zijnen koophandel, en verwierpen zò op't smaddelyk-

2°
sten het groot gelùk 'tw hen wierd aangebòden.

Explicatio Spiritualis

1°. Dus verre ziet U. A. niet anders als den blòtten letter van onzen text, waaronder Jesùs de grootste geheimen beslòten heeft, nam. de laatste plegtige nòding van't Jòdendom tot het brùilofstmaal van't Niewe Testament voor al eir hij ons, ùit't heidendom gespròten, deze gròte genade liet aanbieden van in deze overheilige brùilofstzaal zijner kerke binnen te trèden.

Van deze nòdinge spròken wel eir die gròte krùisgezanten en voorname knegten van dezen gròten koning de hh. Pòulùs en Barnabas, als zij tot de Jòden, die zij tot Jesùs kerk, die gròte brùilofstzaal, zogten te nòden

act. 13-46.
deze taal voerden, en zeiden: U moest het woord Gods eirstmaal verkùndigd worden; maar nademaal gij het verstoot, en ù zelven des eùwigen levens onwaardig oordeeld, zò keren wij ons nù tot de heidenen; want zò heeft de heer ons bevòlen. ~~Tota Epistola ad hebraeos invitatio Pauli~~

Qui Invitati

De Persònen dan, die de koning in onzen text wederom liet nòden, en die het Gode behaagd heeft voor alle anderen tot de brùilofst van J. C. te roepen, zijn de Jòden dat boosaardig geslagt tot 'tw Jesùs deze gelijkenis sprak

Matt. 23-37.
dat volk, 'tw hij voor allen als een henne hare kùikens wilde vergàderen, tot 'tw hij voor alle anderen van zijnen hemelschen Vader was gezonden, waarvan hij

c. 15-24.
zeide: Ik ben niet gezonden dan tot de verlòren schàpen van het hùis van Israel.

Qui Servi

De nòdigers van onzen text zijn d'Apostelen die gròte krùisknegten, die't den koning behaagd heeft tot de Jòden af te zenden om hen eerst ter brùilofst van zijnen Zòne te nòden; die afgezanten, die hij verkiezende en aanstellende daarom den naam van Apòstelen i. e. afgezanten gaf; die afgezanten, tot dewelke Jesùs

sus, en hij hen afzond, zeide: Gelijk de Vader mij gezonden heeft, alzo zend ik u ook; die hij dadelijk afzond zeggende: Gaat henen onderwijst alle volkeren of gelijk 'er bij Marcus staat: Gaat henen, door de gehele wereld, verkundigd het Ev: aan alle schepselen. Jois. 20-21. Matt. 28-19 Marc. 16-15.

Wild gij weten op wat maniere deze knegten volgens onzen text de Joden ter bruiloft riepen? de koning deed hen tot de genodigden zeggen: Zie ik heb mijn middag maal bereid, mijne ossen en gemeste beesten zijn geslagt en alles is bereid. Agtervolgens dit bevel nodigde Petrus als een wettige afgezant in zijne eerste predikatie op den Pinxteren, zijne medebesnedenen de Joden tot deze wondere bruiloft van Jesus, daar nu door zyne dood, verrijzenis, hemelvaart, en uitstorting des H. geests alles bereid was. Dat het gehele huis van Israel, riep Petrus, zekerlijk wete, dat Godt dezen Jesus, dien gij gekruist hebt, tot een Heer, en Gezalfden gemaakt heeft. hij verkundigde hen hun voorregt tot dit gezegend bruilofstmaal, als hij hen in zijne twede predikatie aansprak en zeide: 't is eerst voor u dat Godt zijnen Zoon verwekt, en gezonden heeft om u te zegenen. Zo nodigde Paulus te Antiochie wederom ~~den Joden~~ als een goed kruisknegt van Godt dien groten koning ~~Godts~~ zijne medebroeders de Joden, en verkundigde hen dat dit bruilofstmaal van 't Ev: nu bereid was, als hij in hunne sinagoge uitriep: Mannen broeders, kinderen van 't geslagt van Abraham, en die onder u l. Godt vrezen, u is dit woord der zaligheid gezonden. # De deftige predikatie van enen ijverigen diaken Stephanus was niet anders als een kragtige uitnoding der Joden tot het bruilofsmaal van 't Evangelie.

Omnia parata

Act. 2-36.

c. 3-26.

c. 13-26.

Tota Epist. ad hebraes est invitatio Pauli. c. 6. et 7.

Wel is waar de Joden Gods uitverkoren volk waren van te voren al door de propheten ter bruiloft genodigd, maar niet tot een maaltyd, die reeds bereid was, maar die nog eerst bereid zoude worden. Joes de boetgezant had hen zelf al genodigd, maar tot een maaltijd die nog ~~bereid~~ vervaardigd moest worden. Zo voorzeide al voor vele euwen dit heilig bruilofstmaal, en nodigde de Joden al tot het zelve Isaias als hij d'eerste plaats van dit bruilofsmaal Sions berg Jerusalem zelfs voorstelde

Non sic primi servi

Isa. 25-6. zeggende: De Heer der heirkragten zal op dezen berg voor alle volkeren aanregten een maaltijd van vette spijsen, een maaltijd van wijn, een maaltijd van vette kost die vol merg is, een maaltijd van gezuiverden wijn. Zò riep Joes de Dòper: Pœnitentiam
Matt. 3-2. agite, appropinquavit enim regnum cœlorum. Zò
c. 10-7. riepen d'Apostelen tot de reeds genòdigden, wie den
Luc. 10-9. zo de 72 van Jesus afgezonden: Het Rijk Gods is ú nabij gekomen. Maar toen nòdigden zij nog maar tot het toekomende brúilofsmaal, 't welk nog niet geheel bereid was. In tegendeel in deze laaste nòdinge komen zij als andere knegten voor den dag; nú voor de laastemaal tot dit verhard volk gezonden als andere knegten; omdat hún getal nú vermeerderd was; andere knegten omdat zij nú anders door ènen niewen geest versterkt wàren; en daar door meer, als wel eer Saúl, in andere mannen veranderd wàren; nú roepen zij: Alles is bereid: komt ter brúiloft.

Quomodo omnia parata. Nu verkondigen zij, dat Jesús, verbeelden der wijze geslagt van de grondlegginge der wereld, nú dòdelijk aan 't krúis geslagt was, en dús, volgens de getúigenis van Joes, is het Lam Gods, dat wegneemt de zonden der wereld.

Terwijl dan in Jesús en door Jesús dood (^ en daarop volgende verrijzenis, hemelvaart, en uitstorting van den h. Geest) de gansche Evangeliesche brúiloft bereid was, zò dikwils d'Apostelen dit den Jòden verkondigden, en hen tot t Ev. tot de kerk van 't Niewe Test. nòdigden, riepen zij waarlijk dat het middagmaal bereid was, dat de ossen en gemeste Beesten geslagt wàren, en alles bereid was, dat tot de volle verlossing en zaligheid behoorde.

Invitati autem neglexerunt. 2°. Maar, eilaas! gelijk Jesús op een parabòliesche manier in onzen text voorzeide, zò is 't ook waarlijk onder de genòde Jòden uitgevallen. Maar zij agten 't niet, en gingen hènen, d'een na zijn landhuis en d'ander na zijnen koophandel. ~~Om~~ Men mag maar de Werken der Aposteelen doorlòpen om overtuigt te zijn dat d'Apostelen nieuers meer dan bij de Jòden tegenstand gevonden hebben, die dezen roep tot de

brúi-

brúiloft van 't Ev: veragt hebben, zò verre dat d' Apostelen volgens Jesús bevel hierop tot het nòdigen der heidenen overgegaan zijn, agtervolgens het gène Paúlús en Barnabas hen ronduit zeiden: Act. 13-46.
U moest het woord Gods eerstmaal verkúndigd worden, maar nademaal gij het verstoot, en ú zelven des eúwigen levens onwaardig oordeeld, zò kèren wij ons nú tot de heidenen; want zò heeft de Heer ons bevolen.

Van deze verharde en versteende genòdigden gingen eenigen na hún Landhúis, en anderen na húnnen koophandel, en toonden dús met húnne werken dat zij die meer agtten dan het deftig Evangèliesch brúilofsmaal, waartoe zij van Jesús door zijne Apostelen geroepen wierden. Vraagd gij: wat wil dat beduiden d'een ging? Et abierunt
R. De h. Hilariús leid dit aldús úit: „ Aliqui invitatorúm ambitione saeculi tamquam in agro occúpabantur; plúres vero ob pecúniae cúpiditatem negotiatione detinebantúr." Ambitiosi et avari

En waarlijk ging het zò niet met het staatzúgtig en gierig Jodendom? waarvan ènigen meer vreesden hún staatsbewind te verliezen, dan van dit Evangeliesch brúilofsmaal úitgeslòten te worden; andere meer vreesden húnnen geldwinst in Gods tempel qúijt te ràken dan 't genot van dit heerlijke Ev. brúilofsmaal, waartoe zij zo dikwils barmhartig genòdigd wierden. 't Was hierom dat zij aanstonds op 't verkúndigen van 't Ev., ziende des zelfs voordgang, riepen: De Romeijnen zúllen kòmen, en zúllen onze plaats en volk verwoesten. Joan. 11-48 Hierom bestrafte de heiland zò dikwils dien gierigen aart in dit koppig volk, zò verre dat hij eens, en andermaal de kòpers en verkòpers, die zelfs het húis des hèren tot húnnen beúrs gemaakt hadden, met een sweep van koorden úit den tempel dreef.

Met een woord zij versmijten volgens de prophètiesche voorzegging van Jesús in onzen tekst hún gelúk, en slúiten zig búiten d' Evangèliesche brúilofszaal.

3°.
Applicatio Moralis.

't Word hoog tyd A. T. dat wij tot de zèdelyke toepassing overgaan. En dewijl w' ons rüim lang in de letterlijke, maar nog meer in de geestelijke verklaringe des texts hebben opgehouden, zò zullen w' ons vergenoegen met ène korte toepassing.

En wel 1°. is de brüiloft in den text, en ganschen parabel van 't Ev., d' oprigting van Jesus kerke met alle der zelve voorregten? Wat een gelük voor ons heidenen die na de Jòden, tot de zelve brüiloft genàdig geroepen zijn? Was dit gelük groot voor de Jòden, d' erfgenamen der beloften? hoe veel te gròter is dit niet voor ons vreemdelingen des verbonds Wel te regt mògen wij dan vol dankbaarheid üitroepen.

Apoc. 19-9. Zalig die tot het brüiloftmaal van het Lam geroepen zijn.

2°. Zeiden wij dat d' Apostelen zijn geweest de knegten van godt gezonden om de Jòden tot d' Evangeliesche brüiloft te roepen? de nazaten der Apostelen de Bisschoppen, en priesters der kerke zijn de knegten en gezonten van Godt en J. C. die ons ter brüiloft roepen.

3°. Dezers roepen is nog, als dat der Apostelen de ossen en gemeste baesten zijn geslagt, alles is bereid: komt ter brüiloft. tot Jesus bloedig geslagt aan 't krüis, onbloedig in ons oütaars geheim, roepen, en nòdigen zij ons van gods wègen nog dagelyks üit[illegible] Met Paülus zeggen zij: Wij bedienen het gezantschap voor Chs, als of Godt door ons vermaande. Wij bidden ü van Chs wegen, laat ü met Godt verzoenen. Zij nòdigen ons #

4°. Maar, elaas! gelijk 't met de Jòden in onzen text toeging, zò gaat 't ook nog met vèle Christenen, zij agten 't niet, en gaan henen, d' een na zijn landhüis, d' ander na zijnen kòphandel, ik zeg: verboerd door hunne plyzierenen en grootsheden van hun landhüis, en door ombeslommernissen en bekommernissen van 't aardschen of hunnen koophandel, hòren zij het roepen van de knegten niet; of hòren zij 't nog al, zij agten 't niet, zij laten het ene oor in, en 't ander üitvliegen. ~~En~~ der eerste Christenen, die volgens Act. 2-42-46, dagelijks volharden in 't brèken des broods, en aan 't H. B. van de H. Monica die volgens de getüigenis van haren zòne Augs Conf. L. 9. c. 13 dagelyks in d' offerhande tegenwoordig was, te spiegelen,

als zij ons aanmànen tot ene heilige voorbereidinge om ten minsten op de voornaamste hoogtijden des jaars Jesus ons ware Lam onbloedig voor ons in ons outaars geheim geslagt dadelijk te èten; als zij ons opwekken om in dien geest d' offerhande der Misse bij te wònen; als zij ons aansporen om ons aan 't H. B. ~~[illegible]~~ om naar ons vermògen ook alle dagen d' onbloedige offerhande der Misse by te wònen

Dominica 3.0 Pentecostes 1751. 74.

Illi autem neglexerunt: et abierunt, alius in villam suam, alius vero ad negotiationem suam. Matt. 22. 4. 5.

Een van de deftigste sierzels, die 't Gode behaagd heeft den mensche, boven alle andere lighamelijke schepzels, mede te delen, is die verheevene ziels kragt, de reden, waardoor hij niet alleen tusschen goed en kwaad het oordeel vellen kan; maar zelfs ook door eene verheevene kennisse het beste kan verkiezen onder verscheide zaken, die hem aangeboden worden.

Maar, elaas! hoe dikmaals geschied het ~~naar~~ dat d' ongematigde zieldriften zoo veer 't verstand van dit schepzel bewalken, en beneevelen, dat 't een schijn goed, voor iet dat oneindelijk beter is, verkiest, en het dierbaarste verwaarloosd om een tijdelijk pleizier te genieten, waarop zijne verkeerde lust voor een oogenblik verzot is?

Wat dwaasheid begon ~~niet~~ al in eene van d' eerste eeuwen der wereld ~~[illegible]~~ ein al te driftige Esau, als hij eene schotel moes, waarop zijne gretige honger viel, voor zijne eerstgeborenschap verkoos, en dat heerlijk voorregt voor zoo een klijn genot aan zijnen broeder Jakob verkogt? waarover hij zig daarnaa, dog al te laat beklaagde. Hebr. 12. 17.

(Was 't niet ein dwaze verkiezing onder 't oude Israel als zy enen mensch verkosen om hunne koning te zyn, gelyk aan andere volkeren, terwyl zy hunnen Heer en Godt zelfs tot hunnen Vorst en bestierder hadden? als zy zyn bestier verwierpen om dat van enen mensche t' aanvaarden?

Is 'er wel ooit een bozer, snoder, ja godlozer verkiezing geschied, als voor 't regthuis van

Pilatus, ~~als~~ wanneer Barrabas een godloze moordenaar en quyt verkoren wierd om vrygelaten te worden, terwyl een onnozele Jesus tot de kruisdood wierd gedoemd

~~Maar wat~~ hoeven wy andere dwaze verkiezingen niet aan te halen, terwyl Jesus ons in 't voorgelezen Ev. onder de schorse van eene gelykenisse die gemene dwaze keuze van 't Christendom voorsteld, waar door zy hun eewig geluk, hen door Jesus aangeboden, lôten vôren, en eenige tydelyke genoegten verkiezen, terwyl zy de dierbare eewige zaligheid verwerpen? De Zaligm. beeld dit af in de gelykenisse van eenen koning, die door zyne dienaaren zyn volk tot de bruilofte van zynen Zoone ~~deed~~ nôoden, die liever verkoozen naa hunne koopmanschap en landgoederen te gaan, ~~als~~ dan deelägtig te zyn aan die voortreffelyke koninglyke bruilofte.

Onze ~~kort~~ opgen. woorden vertellen 't gedrag van deze onbezonnenen, ~~die 't groot bruilofsmaal ... zig liever ... tyd met hunne koopmanschappen of landgoederen willen ... ~~als~~ dan deelägtig te worden ... geluk~~. Maar zy agtten 't niet (zegt ~~de ...~~ Kristus) en gingen henen, d'een naa zyn landhuis, en d'ander naar zynen koophandel.

Propositio

Wij zullen, volgens gewoonte dit verhaal 1º naar de letter, en 2º volgens den geestelyken zin ontvouwen.

3º Dit zal ons in de toepassinge aanleiden om U. A. leevendig voor ôogen te stellen drie verscheide zoorten van menschen, van Jesus in zyne kerke genood, die dit heilig bruilofstmaal, waar toe zy geroepen zyn, voor eewig verzuimen. Attendite

Christus had in de voorgelezene gelykenisse eersten den heerlyken maaltyd, waar bij hy 't ryk der hemelen vergeleek, met korte, dog kragtige woorden beschreeven, hy had om de grootheid af te beel-

beelden hetoeen bruilofsmaal genoemd, en wel
zoo een bruiloftsmaal dat een rijke Vorst of koning
geft, niet juist voor eenen van zijne vrienden, lief- of
hovelingen, maar voor zijnen zoone.

Na dit dus op zijn defrigste beschreeven te hebben
verhaald hij verder d'onvergeeffelijke klijnägtinge
van d'onderdânen van dezen mildâdigen en pragtigen
Vorst, en zegd, dat de knegten uitgezonden wierden
om de genôdigden te roepen opdat zij tot dit groot bruilofsmaal
~~[illegible]~~ zouden kômen; maar dat zij eenpârigiglijk dit
geluk op eene boozeen onbeschofte maniere hebben afge-
slâgen, waarvan d'Ev. zegd: Maar zij ~~[illegible]~~ wilden niet kômen,
niet ongelijk aan die ontäarde onderdâpen bij Luc. 19.
die 't jok van hunnen Vorst willende afsmijten, hem
lieten zeggen: Wij begeeren willen niet dat deze over ons zal
heerschen. Luc. 19-14.

Wie zoude niet denken, na deze heerlijke uitnôdinge
zoo booswillig verägt, dat deze Vorst zijne goedheid
aanstonds in toorn zoude veränderd hebben? maar,
neen! hij voegde nog bij deze eerste vrugtelôze uitnoo-
dinge eene tweede, hij stuurde nog andere knegten we-
derôm uit tot deze ondankbâren, en beveelde hen te-
zeggen: Zie ik heb mijn middagmaal bereid, mijne
ossen &c als of hij door deze andere knegten hen had
willen zeggen: 't is nu geen tijd om meêr te berâden, veel
min om afte slaan, de dag is nu vastgesteld, en lijd
geen uitstel meêr, alle dierbâre spijzen, tot dit ko-
ninglijke bruilofsmaal geschikt, zijn nu vaardig,
en wagten maar na de gasten.

Maar ziet hier de grootste, en onbegrijpelijkste
klijnägting van d'onwaardige genôdenen; In plaatse
van zig vaardig op te schikken, en tot deze defrige
bruiloftegereet te mâken, zegd ~~[illegible]~~ Kristus: Maar zij
agten 't niet, en gingen henen &c

Na deze tweede uitnôdinge zeide Jesus juist niet,

dat zij zoo bot zijn geweest dat zij niet gewild hebben maar alleen: Neglexerunt, zij agtten 't niet, en gingen henen, d'een naar zijn &c. i. e. 't heeft hen niet de pijne waardig gedagt om zig daarnaar te voegen; als een zaak van klijn belang, daar hen niet veel aan gelegen was, sloegen zij'er wijnig agt op. Niet ongelijk aan die ijdele Athêners, die het verkundigen van d'opstandinge der dôden door den Apostel Paulus, als een geringe zaake, en nauwlijks waardig om gehoord te worden, aanzagen, en daar wijnig werk van mâken.

Act. 17-32 zeiden: Wij zullen u daarnaa'er eens van hôren. Zij agten dan deze uitnôdinge wijnig, en lieten 'er zig niet aan gelêgen leggen.

D'oorzaak hier van was, volgens onzen ~~ter~~ Heiland, omdat zij zig inbeeldden dat zij zâken van grôter belang te verhandelen hadden, d'een ging naa zijn landhuis en d'ander naar zijnen koophandel. Dit ging hen meêr ter herte, en hierôm agtten zij die grôte gunste niet.

Misschien wilde d'een zijn oog lâten gaan op d'arbeiders van zijne landgoed, of zij wel voord gingen, #of oock mogelijk wilde hy zig vermâken met zijne toekômende oest, gelijk de dwâze rijke boer'er zig in verblijden naa't verzâmelen.

en zelf meêwerken, om hen door zijn oog, en v. B. aan te zetten, Luc. 12. van de zelve

D'ander had meêr zin in geld te winnen, en door eenen gelukkigen koophandel eenig geld bij een te schrâpen, ~~als~~ dan zig te bereiden tot dat heerlijke bruilofsmaal.

Met een woord het ging met deze veragters van dit bruilofsmaal, als met die, ~~dan~~ bij Lukas 34. die zig van 't groote avondmaal ontschuldigden, d'een om dat &c.

Luc. 34.

2do. Ik wil hier niet in't lang en breed gaan op het, len verscheide gevoelens der Vaders, wat door dit bruilofsmaal, waar bij 't rijk der hemelen word vergeleeken, verstaan word, waar van eenigen het zelve van Jesus rijke of kerke hier op aarde, anderen van den hemel willen uitleggen. 'T is mij genoeg tot onderregtinge van Uwe A. dat verscheidene onder die oude Leerâren door

ziet daar de letter onzer opgenoomene woorden. Wat de geestelijke uitlegginge aangaat

door deze parabolieesche en geestelijke bruilofte ver-
staan dat heiligmaal, waar van Isaiäs heeft voorspeld: Isa. 25-6.
De heer der heirkragten zal op deezen berg voor alle
volkeren aanregten eenen maaltijde van vette spijzen, eenen
maaltijde van wijn, eenen maaltijde van vette koste die vol
merg is, eenen maaltijde van gezuiverden wijn: dat maal
waar toe wij hier in de kerke worden verzogt, en 't H in
den hemel voor eewig aan Gods uitverkoornen zal op-
gedist worden, wanneer zij dronken zullen worden van Ps. 35-9
den overvloed van Gods huis, en uit den vloed zijner wel-
lustigheid God hen zal te drinken geven. Dat bruiloftsmaal van 't welk aan
Tot dit maal aldus verstaan word U. A. staags ge- Joes Openb: 19-9.
roepen door de dienaaren van dien grooten koning Gode wierd gezeid: Schrijf
zelfs. ik spreek van de Bisschoppen, Priesters en bedienaars der zalig die tot het
kerke, die staags bezig zijn om de kerkgenooten door bruiloftsmaal van
onderwijzingen en vermaaningen, als door gedurige ver- het Lam geroepen
zoekingen tot 't hemels bruiloftsmaal uit te noodigen, zijn.
die dienaaren van den een Paulus zoo voor zig, als zijne
mede amptgenooten tot 't einde der wereld toe zeide: 1. Cor. 4-1
Een ijder merke ons aan als dienaars van Chs, en uitdeel- 2. C. 5-20.
ders van Gods geheimenissen. Item: Wij bedienen het
gezantschap voor Chs, als of God door ons vermaande.
Wij zijn dan de dienaars, alhoewel onwaardig, die U. L.
dagelijks uitnooden om u bereid te maaken tot 't eewige
bruiloftsmaal in den hemel.

Maar, elaas! wij ontmoeten ook al menigmaal het
gene Jesus ~~in onzen text~~ zeide: Maar zij agtten 't niet,
en gingen henen; d'een naar zijn landhuis, en ~~een~~
Het gene Noë overkwam, als hij door Gods bevel den toe-
koomenden zondvloed verkondigde, koomt ons ook over
als wij, alhoewel onwaardige knegten van dien hemelschen
koning, u door onderwijzingen en vermaaningen tot
't eewige bruiloftsmaal uitnoodigen; gelijk Lot al boer- C. 19-14.
tende scheen te spreeken voor die van Sodoma, zoo gaat
het met ons ook al, men kan met de woorden van onzen Heiland
~~text~~ van veelen zeggen: Zij agtten het niet, hunne ge-

gedagten, en bezigheden loopen op wat anders, dan op dat eewige heilige bruilofsmaal, men is met d'ev. genoodigde meer bezig om naa zijn landgoed of koophandel te gaan dan zig tot die dierbaare bruilofte te bereiden.

Men moet maar de geestelijke uitlegging ~~[...]~~ verstaan om van die droevige waarheid overtuigd te zijn. De gemeene uitlegging is ~~[...]~~ volgens „den h. Paus Greg.s „ In villam ire, e labori terreno im=„moderate incumbere; in negotiationem vero ire, e actio„num secularium lucris inhiare. Zoodan door die kenen ~~[...]~~ om naar hun landhuis te gaan het bruilofsmaal van d'eewige zaligheid verliezen, kan dat zoort van menschen verstaan worden, die zoo op hun slaafsche werk, zoo op de zaaken van hun huishouden gesteld zijn, dat zij de zorge van hunne zaligheid vergeeten. Door degenen die de noodinge veragten om naar hunnen koophandel te gaan, worden ~~die~~ verstaan, die alle hunne gedagten, alle hunne bezigheden stellen om hun geld en goed door den koophandel, en 't gene daaronder begreepen, te bewaaren en te vermeerderen, die als mollen in 't aardsche goed vroetten, zonder eens d'oogen op te slaan naa den hemel, om eens te tragten dat zij koomen tot d'eewige hemelsche bruilofte, het geluk daar zij toe geschapen zijn.

Om nu ter Toepassinge te koomen 3.o # Ziet hier ~~dan~~ volgens onze opgen woorden ~~[...]~~ dreiderhande zoort van volk, die door hun doen d'uitnoodinge tot de hemelsche bruilofte verwaarloozen, en dus voor eewig van dat geluk, waartoe zij genadig geroepen waren, zig zelven berooven. 1o die luije, flauwe, en trage menschen die juist niet boosaardig zijn, maar neglexerunt, 't niet agten, en verzuimen zig tot het eewige bruilofsmaal te bereiden.

2o Dat zoort van volk, die zoo in hunne arbeid, en gedurig werk verslaafd zijn, dat zij zig geenen tijde gunnen om zig tot dat maaltijd der eewige zaligheid te bereiden.

3o die rijke en weeldrige menschen

schen, die dag en nagt zoo in hunne goederen berig zijn, dat zij al 't geestelijke wijnig agtten, of tellen.
O! Hoe wijnig word deze waarheid betragt? hoe vëelen bedriegen zig op dit stuk? Men meend als men met de Joöden roept bij den propheet: Templum Dni, templum Dni, dat 't dan genoeg is; ik ben Christen, ik ben een Lid van Jesus Kerke, ik ben onder die dagelijks geroepen worden tot d' eewige zaligheid, en daarmee steld men zig gerust, als of dit genoeg was om zalig te worden. Maar 1. meend gij Lauwe, slauwe, en trage Chnen dat dat genoeg is? 2. Meend gij vroetters en aardwormen dat gij, zonder uw best te doen om een bruilofts kleed te krijgen, d' eewige zaligheid zult verwerven? 3. Meend gij dartele rijken dat het genoeg is onder de geroepenen te zijn terwijl gij met alle uwe gedagten geduurig berig zijt om uwe schatten te bewaaren en te vermeerderen? Neen! gij zijt gelijk aan dat volke die wel genood zijn tot d' eewige bruilofte, maar waar van Jesus zegd: Zij agtten 't niet, en gingen henen, d' een & en die al te saamen van dat eewige geluk verstooken zullen zijn.

Jerem. 7. 4.

Maar mij dunkt ik hoor hier Jo. die luije, en trage Chnen zeggen: Wel hoe wat kwaad doen wij? 't is waar, wij zijn juist de vlijtigste niet om voor onze zaligheid te werken, maar evenwel wij zijn onder de genoödigden, wij hoopen de bruilofte der eewige zaligheid te smaaken. dat ieder dezer 3 zoorten zig nog al willen paijen, en in slaap wiegen. # Ik ben geen dief, of onregtvaardige, &, een ander: Ik ben geen schender van mijnen eed, nog oorzaak dat anderen dien overtreeden; een 3de zegd: Ik ben geen dronkaard; een 4de: Ik heb geen haat, of afkeer van iemand, ook niet van den genen die mij op 't zwaarste mogt beleedigd hebben; 5de kort öm: Ik ben geen onkuise, geen hoereeder, of overspelder. & zij zeggen:
Doch hoor gij traager wat de geest, of engel Joes bevool te schrijven aan den bisschop der Kerke van Laodicie, woorden die op alle traagen en geestelijke luiaars passen: Ik weet uwe werken, en dat gij nog koud nog heet zijt. Ach of gij koud of heet waart! Maar omdat gij lauw zijt, en nog koud nog heet, zoo zal ik u gaan spouwen uit mijnen mond. 't zijn niet alleen de kouden, die geene de minste warmte van liefde tot hunnen Gode voelen, die de heer zal verwerpen; maar zelfs die lauwe en flauwe luiäars, die alle gelegentheden om goed te doen laaten verbijgaan, de deezen moeten vreezen, dat zij met de dwaaze maagden buiten de bruilofte zullen &

Apoc. 3. 15

(Men moet maar nagaan de gelykenissen, waardoor Jesus het ryk der hemelen afbeeld, en degenen die 'er toe zullen geraken; en men zal gedurig bevinden dat het voor de bezigen, voor d' arbeiders en vlytigen is. dan gelykt Jesus het by knegten, die, terwyl hun heer uit is, op 't huishouden passen, en waken tegen dat de huisheer t' huis komt. dan by ene vrouwe, die naar haren verloren penning zoekt, alles verkeerd, veegt en wend, het huis met een lantaarn op en neer loopt en vlytig zoekt tot dat zy hem vind. dan by knegten die hy beveeld koophandel te dryven opdat hy op zyne wederkomst zyne geld met overwinst wederom ontvangt. dan by een wyngaard, waarin arbeiders zyn die na den last en hitte van den dag gedragen te hebben 's avonds hunne loon ontvangen. Wat willen alle deze gelykenissen zeggen, dan dat er geene zullen komen tot d' euwige bruiloftsmaal, maar alleen die 'er zig met vlyt en yver toe bereid zullen hebben.)

2°. Maar mij dunkt ik hoor hier anderen op zeggen, indien de luijën en flauwen en onagtzamen zullen verstooken zijn, dan zullen wij ten minsten dat groot geluk ontvangen, wij die altijd slaven, vroetten, en arbeiden om voor ons, en ons huis te zorgen # (Jaa A. A. gyl. zyt de bequaamste om tot d' euwige bruiloft te komen, terwyl Godt die zwak zyn naar de wereld heeft verkoren, om de magtigen te beschamen; de oneedelen, en ongeagten, en het geene niets was, om het geen iets was teneer te doen: Jesus zelfs bedankt hier over zynen Vader, dat hy de wysheid voor de wyzen, en verstandigen heeft verborgen, en aan de klynen veropenbaard; Maar dan is dit alleen waar als uwe eerste zorg, uwe voornaamste arbeid daarnaar geschikt word om tot de zaligheid te komen; als gy niet

Maar hoord, gij Landluiden, arbeiders, en vroeters, wild gij u daarmeê troosten? Gij moet dan wel weeten, dat gij uwen roep tot de bruilofte der eewige zaligheid, nog meer dan van uwen arbeid, moet behertigen; want, volgens den Heere Jesus, 'er ëen ding noodig is Luc: 10-42, en uitdruklijk gebiod Matt: 6-33. Zoekt eerst het rijke Gods, en zijne regtvaardigheid, en &c

3°. Wat nu de koopluiden, en allen, die min of meer rijken geheeten worden, aanbelangd, deeze moeten altans wel toezien, dat zij tog om geen geld of goed hunnen (?) ... vragen, en onagtzamen roep tot de bruilofte der eewige zaligheid niet misägten; d. Paulus 1 Tim. 6-9 en want, de Heeland uitdruklijk zegd: Wat baat het &c Matt. 16-26.

CONC: Ik sluit dan en zeg aan alle flauwe, en traage Kristenen, of liever hoord wat Gods Geest u zegd: Ik raad u dat gij van mij koopt (door versterving en aanhoudende gebeden) gezuiverd goud (d' ongeveinde liefde om uwe flauheid op te wekken) en witte kleederen om aan te trekken, naam 1. Cor. 3-27 de deugden en goede werken, voordkoomende uit d'ongeveinsde liefde, om dus eens in te gaan in de hemelse &c

2° Ik, of liever Jesus zegd aan alle Landsluiden: Arbeid ~~magniet~~ niet om de Spyze die niet vergaat &c Jois. 6-27. om in dit Evangeliesch bruiloftsmaal binnen te komen

Matt. 11-25

3° eindelijk aan alle min of meer hebbende koopluiden zeg ik met David Ps. 61: divitiae si affluant &c met Paulus 1 Cor. 7-31: gebruikt deeze wereld &c en met den Heere Kristus: Maakt u vrienden van &c Luc. 16-9. &c

Tunc ait servis suis: nuptiæ quidem paratæ sunt, sed qui invitati erant non fuerunt digni. Ite ergo ad exitus viarum, & quoscumq invenerities vocate ad nuptias &c Matt. 22. v. 8. — Dominica 19 Post Pent: 1740. 53. 66.

Duo præcipuè in hac parabola intendit Dnus exponere, nimirum Judæorum supplicium, et Xanorum periculum. A. A.

Judæorum supplicium exponit Dnus priori parte parabolæ, in qua Judæos, tqm primos invitatos ad nuptias Xulæ, sed eas repudiantes, immo malè excipientes servos invitantes, exhibet, quapp iratus Dns missis exercitibus perdidit homicidas illos, et Civitatem eorum succendit, quod sub Tito et Vespasiano, tpore excidii Jerosolimitani contigisse notum e.

Posteriori parabolæ parte exponit Xanorum periculum. In hac eos exhibet uti secundos vocatos ad nuptias Xulæ, sed eorum periculum innuitur in isto uno vestito veste nuptiali, qui licet convivio nuptiali assideat, tamen ligatis manibus, et pedibus projicitur in tenebras exteriores.

Procul dubio quivis facile intelligit temporis angustiam o ferre ~~ut~~ utramq hanc parabolæ partem modo prosequi~~...~~. Quare, missâ primâ, posteriorem paucis perstringemus, et ex illa o nullas Xulæ proprietates observabimus, deinde ex dictis documenta eliciemus. — Propositio — Attindite

Præclarè dicit Aplus Rom. 11. 29. Gods gaven en roep ün onberouwelijk. His verbis innuit Paulus ~~...~~ dona, vocationem Dei ~~esse~~ immutabilia, et talia quorum Deum o possit pœnitere. Nobis homuncionibus levissima obstacula auferunt benefaciendi propositum, o ita Deo qui quod proposuit, quod promisit, exequitur, nulliq obsta-

cúlis retardantur, ejus beneficia.

Ecce Evangelium. Nuptias adornaverat Rex Filio suo. In-
vitarat primum Judaeos: Nolunt venire, negligunt, ap-
prehendunt servos, contumeliis afficiunt, occidunt. Quid
tum? dignam impie~~tate~~ referunt mercedem: missis exerci-
tibus perdidit homicidas, civitatem eorum succendit igne.

At quid de nuptiali convivio fiet? Num in nihilum a-
bit? Nequaquam. Want (ut cum Paulo loquamur) als er
'er zommigen van hen ongelôvig geweest zijn, zal hunne on-
Rom. 3-3. gelôvigheid het geloof (getrouwigheid Gods) te niet doen? 't zij
van daer. Dog Godt is waeragtig, en alle mensch is leu-
// Zie het in de pa- agtig.// Saepe saepius Deus gentes convertendas, Jud-
rabel van 't Ev. Tunc ait servis &c. aeis substituendas promisit. Xus ipse pluries hanc
promissionem repetiit. Sic: Adhuc alias oves habeo quae
Jois. 10-16. non sunt ex hoc ovili, et illas oportet me adducere, et fiet
unum ovile, et unus pastor. Uti Deus promisit, sic et
adimplevit. Tunc ait servis suis. Tunc cum Judaei
non venirent, tunc dixit: nuptiae quidem &c. Ite ergo ad exi-
tus viarum, vocate gentes. ~~[illegible]~~
~~Rom. 11-11.~~ ~~[illegible] door den val der Jôden is de zâligheid den hei-~~
Act. 13-46. ~~denen toegekômen.~~ ~~[illegible]~~ 13. Paulus et Bar-
nabas ad Judaeos: U moest het woord Gods eerstmael ver-
kundigd worden: maer nademael gij het verstoot, en u zelve
des eeuwigen lêvens onwaerdig oordeelt, zoo keeren wij ons tot
Rom. 11-11 de heidenen. Toen is (uti Pau:) door den val der Jooden de zâlig-
heid den heidenen toegekoomen.

At hinc primam hbms Eclae qualitatem, nimirum
~~quod~~ initium accepisse ex recusatione Judaeorum.

Aequum hic e adorare nos Dei judicia. Judaei repellun-
tur: Gentes assumuntur. Numquid hae meruerant
assumi? numquid idololatriae, aliisque horrendis scele-
zoo dan: Niet minder dan dat zij verdienden aangeno-
mante worden. bus erant obnoxiae? ~~[illegible]~~ audi de hoc Pau-
Rom. 11-32 lum. Godt heeft ze allen besloten onder d'ongelovigheid
H. 22 opdat hij hen allen zoude barmhertig zijn. Bemerk
dan (inquit) de goedertierenheid, en de gestrengheid Gods,
tewêten zijne gestrengheid over de gênen die gevallen zijn
(tewêten de Jôden) en over u (heidenen) zijne goeder-
tierenheid, indien gij blijft volharden in de goedheid
anders zult gij ook afgehouwen worden.

Igitur

Igitur hoc prima Eccla qualitas, ~~quod~~ successit Sijnagoga, ~~quando~~ Judaeis nolentibus venire; gentes vocata sunt, absq. eo quod hoc mererentur.

2da Eccla proprietas, in parabola exhibita, ejus Catholicitas, seu toto orbe diffusa. Haec Eccla proprietas textu innuitur, cum Rex dicit servis suis: Ite in exitus viarum, et quoscumq. inveneritis vocate ad nuptias. Exitus viarum sunt oes orbis partes, ad quas Apli, eorumq. successores missi sunt ad praedicandum Evangelium, oi gri-tum.

Concordat id cum eo quod Xtus alibi diserte Aplis suis praecepisse legitur, v. g. cum dixit: Euntes docete omnes gentes. Item: Euntes in mundum universum. Huc referantur oes illae promissiones divinae v. g. quod in semine Abrahae benedicendae essent oes gentes: quod in Xtum sperarent oes gentes: quod Xtus futurus esset in lucem gentium, ut sit salus Dei usq. ad fines terrae. Hinc in symbolo profitemur credere Eccla Catholicam.

Mat. 28-19.
Mar. 16-15.
Gen. 22-18.
Isa: 42-1- Matt. 12 v. 21.
Isa. 49-6.

Hac proprietate vera Xti Eccla ab oibs aliis sectis distinguitur; nulli enim nisi soli Ecclae hoc proprium quod sit Catholica seu toto orbe diffusa. Nam oes aliae certa per loca, atq. per suas quoq. provincias dispersae, iisdem continentur. Eccla autem Xti Cat. ubiq. diffusa e. Florentissima e in majori Europae parte, ubi vel dominatur, vel sola e, in aliis cognoscitur, saltim per plurima membra habet. Est in Oriente apud Indos, Persas, et Sinenses. Est in Occidente apud utriusq. Americae incolas. In Africa quoq. olim florentissimas habuit Ecclas, et nunc etiam membra pastoresq. hbt.

Hinc dicere possumus cum S. Paciano: Xanus mihi nomen, Catholicus vero cognomen, et cum S. Cyrillo Catech. 18. N. 12. Quod si forte veneris in civitates, o simpliciter interroga, ubi sit Dominicus, seu domus Dni; nam et reliquae impiorum haereses dominicos, quamvis pollutos, appellare o dubitant. Neq. id tt quaeras simpliciter, ubi sit Eccla; sed ubi Catholica Eccla? Hoc enim proprium nomen e Sanctae hujus, et matris oium nostrum, quae e sponsa Dni nri J. C., unigeniti filii dei. Possumus deniq. concludere cum S. Augno de vera Relig. cap. 7. N. 12. „Tenenda e nobis Christiana religio, et ejus Eccla Coicao quae Catholica e, et Catholica nominatur, o solum a suis, verum etiam ab oibs inimicis.

„ Velint, nolint etiam, ipsi haeretici, et Schismatum alumni
„ qdo non cum suis, sed cum extraneis loquuntur, Ecclam nihil
„ aliud quam Catholicam vocant: non enim possent intelligi, ni-
„ si hoc eam nomine discernant, quo ab universo orbe nun-
„ cupatur. (NB si lubet hic insere et dilue objectiones.)

Igitur ~~...~~ Catholicitas est altera Ecclae proprietas, quam textus innuit, cum dicit: servos missos in exitus viarum ut quoscumque ad nuptias vocarent.

3tia. Proprietas Ecclae in parabola exhibita est, ~~...~~ in ea ~~...~~ bonos et ma-

permixtos esse. Textus disertè ait: Congregaverunt omnes quos invenerunt, Bonos et Malos.

1o Bonos, ait textus, non quasi extra Ecclam, seu viam fidei aliqui boni esse possent. Minimè gentium! Nam, teste Apo-

Heb. 11-6. lo, sine fide impossibile est placere Deo. Sed inter Gentes, quae hic per bonos et malos ad nuptias Ecclae vocatos perhibentur, magna erat differentia. Aliqui ex eis, idololatriam si exceperis, de caetero mali non erant, sed, ut ita dicam, erant naturaliter boni, qa non habentes Legem Mosis (ut

Rom. 2-14. Paulus ait) naturaliter ea quae legis sunt faciebant. At talis naturalis bonitas sine fide, et gratia Evangelii, per nuptias Evangelii repraesentatam, eis prodesse, aut salvare eos non poterat. Alii praeter idololatriam, aliis horrendis sceleribus sese inquinabant, ita ut hi mali, et primi respectu horum, etiam boni dici possent. Et hoc sensu aliqui boni, et alii mali dicuntur, quos servi invenerunt, et ad nuptias Ecclae vocaverunt.

2o S. Augus. de Fide et Oper. c. 17. aliam dat explicationem; per bonos inventos, et ad Ecclam vocatos intelligit eos qui animo sincero ad Ecclam venerunt, et se converterunt; per malos intelligit qui simulabant se conversos, qui fidem acceptabant, et ad Ecclam veniebant ex cupiditate (ba-

Act. 8-9 [illegible]) uti Simon Magus, aut ex aliquo alio humano sensu.

3o Denique S. Greg. bonos et malos intelligit eos qui, etiam postquam congregati sunt in Ecclam, tales sunt. Hoc sequentia parabolae confirmant, cum inter vestitos veste nuptiali, et non vestitus inveniatur in aula convivii nuptialis. Quo uno universitas malorum, [illegible], 1. qa mali omnes solent in malo esse concordes. 2. qa malos omnes adeo accurate observat Deus, ac si unicum observaret. Adeoque hic

et boni et mali in Ecclesia exhibentur. Nec mirum:
enim Ecclesia area, in qua cum paleis frumentum; e familia
in qua servi boni cum malis; e ager, in quo zizania
tritico; e sagena in qua pisces mali cum bonis; e grex
quo hœdi cum ovibus; e contubernium, in quo 5 fatuæ
totidem prudentibus virginibus; e magna domus, in
qua vasa in honorem, et in contumeliam:
Neq hæc ad corruptissima hæc tempora tt pertinere
cogitemus, etiam florentissimis Ecclesiæ oris, etiam ab
initio fundatæ Ecclesiæ sic sese res habuit. Etiam tunc cum
apostolus Paulus in Ecclesia Corinthi zelabat, inventi sunt
in ea elati, et falsi doctores; in ea erat incestuosus. [1. Cor. 3. C. 5.]
Non oia tam pacata agebantur in Ecclesia Galatiæ, cum
Paulus eos tam durè increpet: O vos insensati Galatæ [Gal. 3. 1.]
quis vos fascinavit non obedire veritati &c # ~~[illegible]~~ # tunc cum Jacobus
~~[illegible]~~ insinuebatur, Simon Magus, qui cum suis hanc hæresim suam Epistolam
disseminabat: solam fidem sine operibus sufficere ad salutem scribebat, item
~~hæresim sua Epistola confutabat Jacobus, ante~~ Jo:s suam 3am
~~[illegible]~~ tunc modo in Ecclesia. Contra Ebionem et Cerin-
thum, impugnatores mysterii incarnationis Xti, eamdem
primam suam Epistolam Joes scripsit. Contra Basilidem
negantem veram humanam naturam suscepisse Xum 2dam
Epistolam Joes scripsit. In tertia Epistola conqueritur
de Diotrephe, qui amabat primatum gerere inter fideles.
Summo hod: parabola statum Ecclesiæ exhibet ab initio
malos permixtos in ea bonis. Zie daar eene derde eigenschap der kerke in de gelijkenisse van't huidig Ev. afgemaald.
Quid ergo proficiunt Acatholici, dum aliquos in Ecclesia
ostegunt nævos? verum quidem, numqm eloquentiores sunt ~~magis~~
in exaggerandis similibus, nooit ~~[illegible]~~ beelden zij ~~hen~~ zig
dat zij ~~hen~~ zig meer uitgesloofd, of hunne scheuringe
van de Kerkgoed gemackt hebben, dan wel als zij ver-
scheiden fouten, gebreken, superstitiën en bijgelovig-
heden opgeteld hebbende, voorgeven, dat zij daerom de
Kerke verlaten hebben. Dog nooit zijn zij grooter las-
teraers dan wel als zij zulke dingen, die er wel in de
Kerke zijn, aen de Kerke zelfs toeschrijven, als zij de Kerke
van de quaden lasteren, misdien 't eeven al eens is, als of
zij qualijk en lasterlijk spraken van het bruilofsmael
van 't Ev., om dat er ook onder de genoodigden een zonder

Zonder bruilofskleed | gevonden word. Daerenboven, indien zij om de onkatholijke quaden, de Kerk verlaeten hebben, waerom dan nú ook hunne vergaderingen niet verlaeten, indien, gelijk zij zeggen, de quaden, al t'hans ook niet ontbréken? Eindelijk
Zij moeten bekennen | hoe zeer zijn zij zelfs te belaghen, en te bespotten, die
wijl z'ook zelfs in 't tijdelijke heel tegenstrijdig handelen
^ en te werk gaen | en? Want wat Koopman, is'er die begeerig is om geld
X in daer toe gelegentheid hier ter stede heeft, | te winnen, X die uit Amsterdam zal trekken, omdat hij daer quade burgers vind? wie zal zijn huis verlaeten omdat hij daer vulles, en spinnewebben in vind? zal een koopman integendeel niet de quade burgers, die hij ontmoet, verdragen? zijnen koophandel voortzetten om en voordeel meer te doen? zal men niet zijn huis schoon maken, de vullis, en spinnewebben daer uit vagen, en in zijn huis blijven woonen! ô voorzeeker ja! zoo zal ijder ongetwijfeld te werk gaen; en zoo moeten wij ook doen in die geestelijke stad, dat geestelijk huis, de Kerke gods; wij moeten ons wel wagten van haer te lasteren
of van haer te verlaten | om de quaden, die'er in haer zijn; sic enim visum est deo qui judicavit melius de malis facere bene, quam mala nulla esse permittere, qui ideo talem esse voluit Eccla statum, ut in ea boni malis permixti essent.)

4ta Deniq. Eccla proprietas est in ea inveniri malos occultos, qui, cum mali sint, speciem hbnt piorum Parabola, ita hbt: Intravit rex ut videret discumbentes, et vidit ibi hom. non vestitum veste nuptiali.

X Rex ipse intrat, convivarum explorationem servis non committit, sicut vocationem, mensae instructionem, convivae ejectionem: sed sibi servat: Intravit Rex ut videret discumbentes 1o. qa Pater omne judicium dedit Filio Jois. 5-22. qui constitutus est Rex ps. 2. 2o. qa non est cujusvis judicare de occultis hominum (ait S. Hilar.) sed solius dei, cui nihil est invisibile. Heb. 4.

X Homo iste assidens mensae, non audit servus nequam, percussor, ebriosus &c sed amicus. Quare Amicus? 1. qa amico aio invitatus, 2. qa cum amicis assidebat 3. qa amicum se simulabat, immò forte putabat.

Per hunc hoem signantur ii, qui in Eccla sunt, et via externa fidelium officia implent v. g. audire concionem Missa Sacrificio interesse, confiteri, cõicare &c, sed qui tamen vera ai dispositione carent, et caritate, quae vera vestis nuptialis est, destituti sunt.

Tales tpore Pauli multi ex Corinthiis, qui sacram mensam frequentabant, at non dispositi interne. de his dormiunt multi. Has monet Probet se ipsum hoo.

Tales hodiedum sunt, qui sacris intersunt, iis cõicant festo
Itaq intravit Rex ut videret ben

[n]ostros dies cum cæteris agunt &c at veste nuptiali [c]arent, animum vitiis repletum habent, odium fovent, [i]nimicitias gerunt, aversi sunt à proximo & avari, superbi, [e]briosi &c &c.

Adeoque recte dicimus, ~~quod~~ sicuti in parabola, ô vestitus veste nuptiali mensa assidet; sic et fiat in Ecclesia &c.

Habetis A. A. quatuor diversas Ecclesiæ proprietates posteriori parabolæ hodiernæ parte adumbratas.

Repete &c

Conclusio

Coronidis loco discamus 1º gratias agere deo [q]ui nos ad nuptias Ecclesiæ suæ vocare dignatus est, ô [n]a nos hoc qui Judæi, quibus successimus, pluribusque [a]liis, meruimus &c. Unde Apostolus nos gentiles, [q]ui Judæis successimus, monet: Rom. 11-17-22 inclusive.

2º vocati nos sumus ad nuptias Ecclesiæ Catholicæ, quæ [h]ac sua notâ ab omnibus sectis secernitur? Ergo hanc semper [t]eneamus Ecclesiam, nulloque prætextu ab ea divellamur. & [c]um S. Augustino dicemus: tenenda nobis est Christiana religio, et [e]jus Ecclesiæ communicatio, quæ Catholica est, &c.

3º Ne fallamus nos nomine Ecclesiæ, quasi sufficeret esse in Ecclesia: nam in ea, ô omnes boni, sed mali bonis [per]mixti sunt #. Non omnis qui dicit mihi, Domine Domine intrabit [i]n regnum cœlorum, sed qui facit &c

et hi plurimi sunt, et, licet in Ecclesia sint, peribunt ^ Unde Christus concludit: Multi sunt vocati, pauci vero electi: et hi omnes illo nuptiali vestito [c]arentur.

4º Caveamus ne simus hypocritæ. Si bonum est videri bonum, melius est esse, aut proprie bonum est bonus re ipsa. Curemus vestem nuptialem, &c [q]uam præcipue curabimus dum accedimus ad Sacra. [P]robemus nos, judicemus nos, ne judicemur et cum [h]oc mundo damnemur, &c

NB 2a proprietas est per quod Deus neminem ab Ecclesia sua excludat. Vide X.

NB alia occasione agi posset de Sola Catholicitate Ecclesiæ, diluendo varias contra eam Objectiones vide Tract. de Ecclesia M. S.

-stros dies cum cæteris agunt &c at veste nuptiali
-ent, aum vitiis repletum habent, odium fovent,
inimicitias gerunt, aversi sunt à proximo & avari, superbi,
-riosi &c sunt.

Adeoq: rectè dicimus, ~~quod~~ sicuti in parabola, 1 versus veste nuptiali mensæ assidet, sic et fiat in Ecclia &c

Habetis A. A. quamodo diversas Ecclæ proprietates
posteriori parabola hodierna parte adumbratas.

Repete &c

Conclusio

Coronidis loco discamus 1° gratias agere deo
qui nos ad nuptias Ecclæ suæ vocare dignatus est, 0
-a nos hoc quam judaei, quibus successimus, pluribusq:
-liis, meruimus &c — Unde Aplus nos gentiles,
qui Judaeis successimus, monet: Rom. 11-17-22 inclusive.

2° vocati nunc sumus ad nuptias Ecclæ Catholicæ, quæ
-e sua notâ ab omnibus Sectis secernitur? Ergo hanc semper
-eamus Ecclam, nullove prætextu ab ea divellamur. &c
cum S. Augno dicemus: tenenda nobis est Christiana religio, et
-us Eccla communicatio, quæ Catholica est, &c

3° Ne fallamus nos nomine Ecclæ, quasi sufficeret esse in Eccla: nam in ea, 0 omnes boni, sed mali bonis
immixti sunt. # Non omnis qui dicit mihi, Dne Dne intrabit
in regnum cœlorum, sed qui facit &c

^Unde Chs concludit: Multi sunt vocati, pauci vero electi: et hi omnes illo nunc non vestito sçantur.

et hi plurimi sunt, et, licet in Eccla sint, peribunt.^

4° Caveamus ne simus hippocritæ. Si bonum est videri bonum, melius est esse? aut proprie bonum est bonus reipsa. Curemus vestem nuptialem &c
-am præcipuè curabimus dum accedimus ad Smta.
Probemus nos, judicemus nos, ne judicemur et cum
-o mundo damnemur, &c

Intravit à Rex út &c. Matt. 22. v. 11. Dom. 19.
1736. 46. 62.

Intravit ā rex ut videret discumbentes, & vidit ibi hoīm ō vestitum veste nuptiali. Matt. 22. v. 11.

Dominica 19 Pentecostes 1736. 46. 62.

Nadat Godt Adam had gesteld in het aardsche paradijs, quam Godt gelijk als zien hoe hij 't daar al maakte. Hij wandelde (zegd de Schrift) in het Paradijs, in de koelte na den middag.. hij riep Adam, en sprak tot hem: Waar zijt gij? A. A. Gen. 3-8.

Maar, elaas! heel anders bevond Godt Adam, dan toen hij hem eerst stelde in het paradijs. Godt had hem daar gesteld versierd met allerleide gaven van ziele en Lighaam, en toen bevond hij hem beroofd van de zelve. 2. Godt had hem met het kleed van onsterfelijkheid bekleed, en toen bevond hij hem daar van ontbloot. 3. Hij had zijne ziel bekleed met het kleed van oorspronkelijke heiligheid en regtvaardigheid, en toen vond hij hem heel naakt. Waarom d'Eccles: Godt heeft den mensch regt geschapen. en de Wijzeman: Godt heeft den mensch onsterfelijk geschapen, en hem gemaakt naar het beeld zijner gelijkenisse, maar de dood is in de wereld gekomen door de nijdigheid des duivels. Eccle. 7-30. Sap. 2-23.

Zie dit rijmd wonderwel naar het gene zig opdoet in de parabel van ons hed. h. Ev. Gelijk Godt quam zien naar Adam in het paradijs, zo komt de koning van de parabel in de bruiloftszaal om te zien de genen die ter tafel zitten. En gelijk Godt Adam vond ontbloot van 't kleed der onsterfelijkheid en onnozelheid, zo ziet hier ook de koning in de bruiloftszaal eenen mensch, die gene bruiloftskleed aanheeft.

't Is van dit geval 't welk de koning hier ontmoet, dat wij van zins zijn U. Godv. nader te spreken. Wij zullen 1mo zien wie door dezen mensch in de parabel betekend worden #. 2do aanmerken het gene de text al van hem zegd, (naamentlijk 1o dat hij zonder bruiloftskleed met d'anderen is in de bruiloftszaal, 2o dat hij zowel als d'anderen aan de tafel zit, 3o dat nog de dienaars, nog medegasten zien dat hij gene bruiloftskleed aanheeft, 4o Maar dat de koning dit terstond wel zag.) Attendite

Propositio

(# en om dit des te beter te zien zullen wij de parabel in 't kort uitleggen, dan 2do...)

Het Rijk der Hemelen, waarvan in de parábel, daar door word verstaan, de Kerk van Cs hierop aarde, in deze Godt zijn Rijk begint, en hij daarna zal voltrekken in den hemel dit rijk der kerke is gelijk een kóning, dieene brúiloft voor zijnen Zóne had aangeregt.

Deze kóning is Godt de Vader, de koning der kóningen en de Heer der Heeren.

De Zoon voor wien deze brúiloft is aangeregt is C. J. als Godt van alle eeuwigheid gebóren úit den Vader, en in den tijd als mensch gebóren úit Maria.

De Bruid van dezen godlijken Brúigom is de h. Kerk, van deze de h. Joes: ik Joes zag het nieúw Jerúsalem van Godt afdalen úit den hemel, toebereid als een brúid, opgepronkt voor haren brúidegom.

Apoc. 21-2.

(Door de brúiloft word niet verstaan de troúw of vereéning van den Zóne Gods met de menschelijke natúre, en met de h. Kerke; maar het brúiloftsfeest, of de koninglijken maaltijd zelfs; en niet het brúiloftsfeest, of d'eúwige maaltijd van de hemel, waar van David zegd, ~~dan~~ Zij zúllen dronken worden van d'overvloed úws húis, en úit den vloed úwer wellústigheid zúlt gij hen te drinken geven; neen! dit word hier door de brúiloft niet verstaan; maar hierdoor word bevend de maaltijd van alle de genáden, van alle de hh. Sacr., van alle de h. Leringen van 't Ev., van alle de giften van de Nieúwe Wet en boven al dier hoogwaardige gifte van 't h. Lighaam en Bloed van C. J., waar mede Godt als met verscheide gerechten, de zielen der menschen, die met hem door het geloof verênigd zijn, spijsd, voed, en bereid maakt tot het brúiloftsmaal van het Lam, i.e. tot de genoegten des eúwige levens.

Ps. 35-9.

Apoc 19-9.

D'eerst genôdigden tot deze brúiloft zijn geweest de Joden die door de Wet en de Prophêten genôdigd wierden, in den toekómenden Messias te gelóven.

De knegten die deze genôdigden ter brúiloft geroepen hebben zijn geweest Joes de Doper, C. J. zelfs. zij riepen Pænitentiam agite, appropinquavit n Regnúm Cælorúm.

Matt. 3-2.
4-17.

D'andere knegten zijn geweest d'Apostelen, en húnne medewerkers in 't Ev. deze riepen: alles is bereid. C. J. 't Lam zonder vlekke, was nú geslagt, 't werk der verlossinge was door zijne krúis, verrijzenis, en hemelvaard voltrokken, de hh. Sacramenten, wáren ingesteld, de h. Geest úitgestort. alles was bereid

bereid. Zodat zij nu maar hadden te komen tot de bruiloft,
t. e. in Cbs te gelöven, en boetvaardigheid te doen.
Maar, zie! verslonden in 't aardsche, gehegt aan 't tijdelijke,
versmoord in 't wereldsche, agtten zij 't niet, maar gingen henen
en mishandelden zelfs de knegten, smeten ze in de gevange- Act. 5-18. 40
nissen, geesselden ze in hunnen raad, stenigden eenen Stepha- C. 7-58.
nus, doodden eenen Jacobus, hitsten het volk op om eenen Pau- C. 12-2
lus bijna dood te stenigen. C. 14-18.
Iw als de Koning hoorde, wierd hij vergramd, en zijne heir-
legers afzendende, vernielde hij die doodslagers &c. wanneer
hij na verloop van 40 jaren, na Cbs dood onder Titus en Vespa=
sianus over de elfmaal honderd duizend door den honger,
pest, en 't zwaard vernielde, en hen nog veel schrikkelijker
naar 't geestelijke strafte, met hen het ligt van 't Ev. af te
nemen, en over te laten brengen tot de heidenen, die van d'
uitgangen der wegen, van alle de gewesten der wereld tot de
kerke geroepen zijn, en nog dagelijks geroepen worden.
En van deze laaste genodigden, ik zeg, van ons heidenen,
in de plaats der Joden, genadiglijk tot de kerke geroepen,
spreekt eigentlijk onze text, en zegd: Als de Koning binnen
quam om te zien de genen, die ter tafel zaten, zag hij daar
eenen mensch, die gene bruilofts kleed aanhad.
NB. vier dingen zijn in dezen text opgesloten, repete ut sup.
in wel 1o. de text zegt, dat 'er in de bruiloftszaal onder de
gasten, die hunne bruilofts kleed aanhadden, ook een was
die gene bruilofts kleed aanhad. Zodat 'er dan in de bruilofts=
zale der kerke, en met, en zonder bruilofts kleed gevonden 2. Cor. 5-3.
worden. 1. Door die 't bruilofts kleed aanhebben, worden ver- als de Cor. be-
staan, de goeden en vromen, die met 't kleed van deugden loofs met de hemelsche
en goede werken bekleed zijn. Zo verstaat dit Paulus, als glorie overkleed te
zullen worden, indien
wij (zijt) nogtans &c.
hij zegd: Doet dan heer J. C. aan. Zo zegd de Geest aan den Rom. 13-14.
Biss. van Laodicië: ik rade u dat gij van mij koopt witte kle- Apoc. 3-18.
deren om uwe naaktheid te bedekken. Zo wederom: Zalig die C. 16-15
waakt, en die zijne klederen bewaard, opdat hij niet naakt moet
wandelen &c. Dit is ons allen te kennen gegeven, als wij door
den doop in de bruiloftszaal der kerke gekomen zijn, door
het witte kleed 't w de Priester ons heeft opgeleid, al zeggende:
ontfangt het witte kleed, 't w gij onbevlekt moet dragen &c.
2. En gelijk de genen die 't bruilofts kleed aan
hebben zijn de vromen, die met 't kleed van deugden en goede
werken bekleed zijn, zo worden door dien eenen zonder
bruilofts kleed verstaan, de quaden en godlozen, die van 't kleed

gehaalde plaatzen van Liefde en andere deugden, verstoken zijn, gelijk de aan
ook te kennen geven. Deze worden door eenen mensch verbeeld, niet omdat de
de quaden zijn dan zulke wijnig of de minste in getal zijn, neen! uitdrukke
die eene zonder bruilofts kleed. En deze lijk zegd heden de Heiland: Multi st vocati pauci vero electi: en

Matt. 7-13. elders: De poort is wijd, en de weg is ruim, die tot het verderv
Leid, en velen zijn'er die door de zelve ingaan. En deze velen
of verre de meeste gasten, die in de bruilofts zaal der kerke
zijn, worden allen door eenen mensch zonder bruiloftskleed
verbeeld, omdat zij allen eens zijn in het quade, en omdat
Godt op alle de quaden zo nauw agt geeft, als of 'er een enig
maar was. Met een woord, door dezen eenen zonder bruilofts
kleed worden alle de quaden verbeeld, gelijk door eenen zon
digen Adam alle de zondaars, die, gelijk Adam, door de
zonde het kleed van onnozelheid verloren hebben.

En deze eene of menigte, zonder bruiloftskleed, zijn zelfs
in de bruiloftszale der kerke, want de meesten in de kerk
quaad en ondeugend zijn, want 'er velen geroepen zijn, en
wijnigen uitverkoren.

(Grotelijks slaan zij 'er dan neven, die willen drijven
dat de kerk is eene vergadering van enkele uitverkoornen.
Dit is alleen eigen aan de bruiloftzaal of kerke van den
Apoc. 21-27. hemel; daar van zegd Joes: Daar zal niets besmettelijks
in haar binnen komen. Maar hier in de bruiloftzale of ker
ke op der aarde zijn die met, en zonder bruiloftskleed ver
mengeld met den anderen. Waarom zij ook vergeleken wor
bij enen dorschvloer op den de tarwe en het kaf nog vermen
geld is; bij een huisgezin in 't welk goede en quade knegten zijn
bij eene zamenwoninge daar de dwaze met de wijze magden
onder een zijn; bij een huis, in 't welk vaten ter ere en ter onere
gevonden worden; bij ene kudde, daar de bokken onder
de schapen zijn; bij een vischnet, 't welk goede en quade visschen
in heeft. Alle gelijkenissen die ons leren, dat het d'aard
of eigenschap der kerke op aarde is, dat in de zelve de
quaden met de goeden, zonder en met een bruiloftskleed
vermengeld zijn.

En hier uit volgd ook hoe zeer dat zij bedrogen zijn, die de
gelijk zij zeggen kerk verlaten hebben, omdat daar zeer veel ondeugd in was
net aleens als of de bruiloftszaal van 't N. T. te versmaden en
te laken zoude zijn, omdat daar een mensch zonder bruilofts
kleed in was; net aleens als of de Joden in 't O. T. de Sijnagoge
zouden hebben mogen verlaten, omdat de boosheid in de zelve
groot

groot was. Ô neen! niet minder als dat; maar in tegendeel, al zo min als 't in 't O. T. geoorloft was de Sijnagoge te verlâten omdat de meeste Jôden niet ~~en~~ dogten; al zo min als men zijne Stad of hûis zal verlâten en ûitlopen, omdat 'er vêle quaden in zijn, of veel vûlles en vûiligheiden is, al zo min, zeg ik, is het geoorloft de brûilofts zaal der kerke ûit te gaan omdat daar de quaden met de goeden te zâmen zijn. ^ daar men zijne kost wel kan winnen

Ja was dit zo, gelijk d'Onkatolijken voorgêven, dan zoude ijder zijne nieuwe Secte of vergâdering van over lang, ja van 'er begin af aan al wederom hebben moeten verlâten; want 'er zêker géne ene vergâdering is bûiten de Katolijke kerke, ~~van dew~~ of des zelfs Lêdemâten moeten bekennen, dat 'er ook vêle quaden in haar zijn. In dierhalven ijdel is hûn voorwendzel, dat zij de kerk verlâten hebben omdat 'er vêle quaden in de zelve wâren.

In tegendeel indagtig alle die gelijkenissen der kerke in dew de quaden met de goeden vermengeld worden vertoond, moesten zij zig aan de kerke gehoûden hebben, in de brûilofts zaal gebleven hebben, die daar zonder brûiloftskleed zijn verdrâgen hebben, het hûis niet verlâten maar getragt hebben de spinnen en het vûlles daarûit te vêgen.

En dit is ons aller pligt, A. C. ons zo aan de kerke altoos te houden, wel wêtende, dat in de brûiloftszâle der kerke die met en zonder brûiloftskleed zijn altoos hier zûllen vermengeld wêzen.

Daar en boven moeten wij hierûit ook nog lêren, dat het niet genoeg is, om zâlig te worden, in de kerke van Cus te wêzen. Ziet maar op dien eenen mensch, die zonder brûiloftskleed in de brûiloftzale binnen was, al was hij daar nêvens d'andere gasten het batte hem niet, handen en voeten zijn hem zelfs gebonden, en hij is gesmêten in d'ûiterste duisternissen, omdat hij géne brûiloftskleed aan had. Het zelve hebben te vrezen alle die in de kerke zijn, maar géne brûiloftskleed van deugden en goede werken aanhebben. 't Zal al niet baten in 't hûisgezin van Cus geweest te zijn, zijn talent daar ontfangen te hebben, onder het getal der maagden daar geteld te zijn, ja in Jesûs nâme geprofeteerd en duivelen uitgedrêven te hebben, dit alles, zeg ik, zal niet bâten ten zij men zijne talent besteed, zijne lampen bereid, de wil des Hêren gedaan, en zig met het kleed van deugden en goede werken bekleed zal hebben. Zonder dit zal men die droevige

stemme kören: Nescio vos; Bind hem handen en voeten &c.
Wij moeten ons dan niet strêlen, en'er mè gerust stellen dat
wij tot de kerke geroepen zijn, maar gelijk Paulus ons ver-
Eph. 4 - 1. maand, den staat, waar toe wij geroepen zijn, waardiglijk
bewandelen.)

2º Wij gaan van het eerste, dat de text van den
mensch zonder bruilofrskleed vermeld; tot het tweede over.
De text zegd niet alleen dat hij zonder bruilofrskleed met
d'andere gasten in de zelve bruilofrszale was, maar ook
dat hij zelfs mede aan tafel zat. Als de koning binnen quam

En zo gaat't ook nog in Gods kerke, de quoden ontfangen
vermetelyk, even als de goeden de hh. Sacr. De honden eten
in Gods kerke veeltijds het brood der kinderen, en de var-
kens roven de paarlen. Zij waren niet alle zuiver in 't laaste
avondmaal, onder hen was een verrader Judas, die nevens d'
anderen mè aanzat, welne Judas, even als die eene zonder brui-
lofrskleed de hele menigte van Judassen en ongekleeden
of quaden verbeelde, die met de goeden aanzitten en mede
van de zelve geregten des bruilofrs, ik zeg, van de zelve hh.
sacr. der kerke mededeelen.

Van dit quaad klaagde al een Paulus te zijner tijden
1. Cor. 11 - 30. en zeide, dat'er daarom onder de korinthianen al velen zwa-
ken en kranken waren, en al velen die ontslapen waren.
v. 28. Daarom vermaande hij hen ook zo ernstig: Probet se ipsum
hoo &c.

En deze zelve klagte van Paulus, en niet min zijne verma-
ning geld ook nog in deze onze dagen; want ook zeker, dat
maar al te waaragtig is, dat velen ja de meesten in Gods ker-
ke onwaardig de hh. Sacr. ontfangen, en die is't gene ons in
den text word verbeeld door dien mensch, die zonder brui-
lofrskleed met d'andere gasten mede aan tafel zat.

3º Die alhoewel hij daar zonder bruilofrskleed
aanzat nog van de dienaars, nog van de medegasten niet
eens daar voor bekend was, 't wi het derde is dat de text
van hem te kennen geeft.

En zo gaat't ook nog in de bruilofrszalen van Gods kerk
de Priesters, de bedienaars der hh. Sacr. laten menigmaal
zondaars toe tot de h. zaken, onkundig zijnde van hunne
quade gesteltenissen, bedrogen zijnde door hunne geveinsd-
heid, niet kunnende zien in de herten, en dus ook buiten
hunne schuld bedienen zij menigmaal de h. zaken aan die
genen, die gene bruilofrskleed aan hebben, ja die zij me-
nen ook wel bereid te zijn.

Dit

Dit heeft niet alleen plaats bij de ruimezeden Leraars, die maar spelen Absolvat, maar ook bij die den volgens de regels van't Ev. en der Kerke de h. Zaken getrouwelijk bedienen. Deze moeten zelfs maar al te veel bekennen dat zij aan onbereiden, (zo als in't gevolg bij de stukken blijkt) de hh. Sacr. bediend hebben.

(En hieruit moeten wij besluiten en Leren, dat 't gene zeker teken is, dat men de hh. Sacr: wel ontfangen heeft, om dat de bedienaars iemand daar toe gelaten hebben; dat men daarom ~~niet~~ wel 't Sacr: van Penit: ontfangen heeft, om dat men d' absolutie gekregen heeft; dat men daarom juist ~~niet~~ wel te Tafel geweest is, om dat de bedienaars 't ~~hem~~ toe gelaten hebben; want 'er menigmaal iet kan schuilen, of ontbreken 't gene de bedienaar niet eens geweten heeft. Even gelijk als in den text de bedienaars niet eens zagen dat die mensch, die daar mee aanzat, gene bruilofstkleed aan had.)

Ja niet alleen de dienaars, maar ook de medegasten zagen het niet, zij meinden dat hij, die mee aanzat, zo wel als zij het bruilofstkleed aan had; dog egter, als in't gevolg bleek, hij deugde niet, alhoewel zij het tegendeel van hem meinden. En even zo gaat 't ook nog in de bruilofstzale van Gods kerke. Velen zijn 'er die niet deugen, die egter daarvoor niet bekend zijn. Zodanigen waren ten tijde van Chs de Schriftgeleerden en Phariseën, die grote heiligen schenen, zeer geagt waren bij 't volk, en egter die Chs noemde schijnheiligen, gewitte grafsteden &c. Zulk een was de verrader Judas, die hoe ondeugend hij ook was, daar voor niet bekend was bij zijne mede apostelen, den veel eer van zig twijfelden, dan dat zij Judas daarvoor zouden hebben aangezien; want als Jesus zeide: <u>ik zeg u voorwaar, dat een van u l. mij zal verraden, zeer bedroefd zijnde, begonden zij een voor een te vragen: Ben ik 't ook, Heer?</u> En dus is 't ook nog dat velen zonder bruilofstkleed mee aanzitten, zonder daar voor bekend te zijn bij anderen. Matt. 26-21.

Maar waar van tog, dat zij daarvoor veeltijds niet bekend zijn? Daar van, om dat zij menigmaal iet uiterlijks hebben, het gene schijn van godvrugt is. Dus waren de Phariseën niet bekend, gelijk Chs hen beschreef, om dat zij vele aalmissen gaven, vasten, op de hoeken der straten baden, tienden van het minste gaven. Dus Judas was bij zijne

mede apostelen niet bekend omdat hij éven als zij mê was aangezéten. En dús ook nog vélen kendmen niet, omdat zij iet godvrugtigs van zig géven, ja névens anderen aan de táfel des hêren zijn aangezéten, éven als de mensch van 't Ev. die géne brúilofsklêed aanhad, nog van de dienaars, nog van de mede gasten, daar voor bekend was, omdat hij éven als zij mê ter táfel zat.

4º Maar al kenden hem de dienaars, nog de mede gasten niet, de Kóning kende hem wel. En dit is het 4e en laaste, dat de text van den mensch zonder brúilofsklêed vermeld. de text zegd: Als de Kóning &c

En zo gaat 't ook nog in Gods Kerke. Al zien de menschen de verborge boosheid van anderen niet, Godt ziet z' evenwel. al bind men hier den priester doekjes voor d'ôgen, men kan Godt den opperpriester géne doekjes voor d'ôgen binden. Laat iemand zijne boosheid nog zo bedekken voor menschen, voor Godt kan hij 't niet verbergen. Hij door-

Ps. 7. zoekt de herten en de nieren, gelijk David zegd. alles is

H: 6.4. naakt en bloot voor zijne ogen, zegd Paúlús. al riep een Saúl, zo wel als David, Peccavi, Godt wist dat dit maar geveinsdheid was. Hoe hijlig de Phariseën ook schénen, Chs kende hunne ondeúgd. al hadden d'apostelen nog zúlke goede gedagten van den verráder Júdas, Chs kende hem bêter, waarom hij ook tot hem zeide. Goe Júdas, ver-

Luc. 22-48 raad gij zo den Zoon des mensche met een kusch! Alhoewel de man van 't Ev. niet bekend was bij anderen voor het gene hij was, qúalijk kômt de kóning binnen &c

En dit moet ons lêren regt voor de vúist met Jesús dienären te werk gaan &c

Dit moet ons ook lêren voor al ^tragten^ bij Godt voor goede Chstenen die het regte brúilofsklêed van liefde en andere deúgden hebben, te boek te staan. Dit was de lof, die

Luc. 1-15. de Engel al in voorraad van Joës gaf: Erit magnus coram Dno. Daarin deed Lúcas de regte deúgd van vader Zacharias en moeder Elisabeth bestaan, dat zij beide regtvaardig

v. 6. wáren voor Godt, wandelende onberispelijk in alle de geboden en d' instellingen des Hêren.

Zie daar A. T. de verklaaring van onzen text. Wij gaan nú tot de nadere toepassing over. En wel

1° Hoorden wij dat door den mensch zonder brúilofts-kleed betékend wordt de gansche ménigte der godloozen die in de kerke zijn? Dit leerd ons dat, alhoewel alle de lédemaaten der kerke door 't brúilofts kleed van den doop geheiligd zijn, en tot de heiligheid geroepen zijn, zij daarom júist niet alle heilig zijn, ja veelen wel geroepen, maar weinigen úitverkoornen zúllen wezen, en dienvolgens dat zij 'er grootelijks néven slaan die enz: vide súpra pag. 4. 5. et 6. parenthesi inclúsa. NB húic in hac, et des sequentibús nihil dixi

2° Hoorden wij dat de mensch zonder brúilofts kleed mede aan táfel zittende verbeeld alle de quaden, die met de goeden mede aanzitten, in de h. Commúnie, en andere voordeelen der h. kerke ^genieten? Hoorden wij dat zij van de mede gasten, en dienaars der kerke als zúlken menigmaal niet eens bekend zijn? dit moet ons leeren dat 't geen zéker teken is, enz: vide parenthesin pag. 7. Dit moet ons leeren voor onze Biegtváders oprecht en voor den rúist te werk te gaan. Die daaraan ontbreeken, bedriegen niet kúnne biegtvaders, die menschen zijnde de herten niet kúnnen zien, veel min ~~[illegible]~~ bedriegen zij Godt, die herten en nieren peild, maar zij bedriegen zig zelven. Tot v. B. moet maar dienen de mensch van 't Ev: die geen brúilofts kleed aan had, al zat hij al mede aan táfel, al wierd hij van de mede gasten en bedienaars des brúilofts niet gekend, kwaalijks kwam de kóning binnen of hij zag dat hij geen brúilofts kleed aan had &

En dit moet ons verder leeren tragten bij Godt voor goede Chtenen enz: vide finem sermonis.

Eindelijk, om 't lot van dien mensche zonder brúilofts kleed te vermeiden, moeten wij bezonder, als wij ons tot de h. h. Sacr: bereiden, gedenken de les van den Apostel Probet seipsum, hoo &

Intravit autem rex ut videret discumbentes, & vidit ibi hominem non vestitum veste nuptiali.

Dominica 19. Pentecostes 1744. 54. 70.

Matt. 22. V. 11.

'T is een waarheid van ons h. geloof dat godt, die den mensch, volgens den Prediker 7. 30. regt geschaapen heeft, hem ook tot geen ander einde, dan tot d'eeuwige zaligheid, heeft geschaapen A. A.

't is een waarheid van het zelfde geloof dat 't gansch menschelijk geslagt, door de zonde van onze eerste ouders, van dit oorspronkelijk geluk is beroofd, en schuldig is geworden aan d'eeuwige verdoemenisse.

't hoord niet minder tot de belijdenis van ons geloof, dat wij uit dezen ellendigen staat door het lijden en de dood van Cbs verlost zijn, en dat Cbs voor allen gestorven is, dat hij zijn bloed voor allen heeft gestort.

Maar 't is geene waarheid van minder gewigt, dat, al zijn wij tot de zaligheid geschaapen, al zijn wij door J. C. allen door zijn bloed verlost, als wij in Adam dit geluk verlooren hadden, egter wij allen tot dit oppergeluk niet zullen koomen. Jaa zelfs al zijn wij geroepen in den zaale daar van Jesus zijn genoodenen een nieuw regt krijgen om aan 't eeuwig bruilofts-maal hier boven aan te zitten, egter wij hier door nog niet van onze eeuwige zaligheid verzekerd zijn, jaa zelfs dat 'er al heel veelen onder de geroepenen tot het getal der uitverkoornen niet behooren. een waarheid, die Cbs in ons heid. Ev. als het slot van zijne voorgestelde gelijkenis zelf van woordt tot woordt verkundigd: Veelen zijn 'er geroepen, maar....

Maar zal iemand zeggen, waar koomt dat dan van daan, dat, daar er zoo veelen geroepen zijn, zoo weinigen egter tot dat getal der uitverkoornen behooren? Jaa zelfs onder die geenen die nu in de bruiloftzaale zijn ingetreeden, daar men alleen het geluk kan krijgen, om tot 't eeuwig bruilofts-maal van het Lam te koomen. Hoe koomt 't, zeg ik, dat onder deeze gelukkigen nog zoo veelen ongelukkig tot 'er verdoemenisse loopen?

Jesus geeft hier de reeden van, in de zelfde gelijkenisse, hij toond onder deeze zelfde schors, dat veele geroepenen de genadigen roep hebben in den wind geslaagen, jaa zelfs zig tegen

de noodigers op de schrikkelijkste wijze hebben aangesteld
hij toond, dat zelfs onder ~~dingen m~~ die nu het geluk hebben van
ter plaatse te komen daar ze kunnen deelägtig worden van
dat eeuwig geluk, zijn die zig egter in genen staat stellen om hier van
eeuwig deelägtig te worden.

Deeze groote waarheid word ten deele ~~men wort~~ bij maniere van gelijkenisse voorgesteld als Jesus in de gelijkenisse verbeeld hoe de koning, die de bruilofsgasten had doen nooden, nu kwam zien in wat staat z' in de bruilofs zaale waren. ~~Deeze~~ Kristus zegd: Als de koning binnen kwam om te zien de genen die ter tafel zaten, zoo zag hij daar eenen mensch, die geen bruilofskleed aanhad.

Propositio
De meening is deze woorden ~~tekst~~ naar den letter wat bevattelijker uit te breiden 2. Dan 't inzigt van Cbs in dit deel der gelijkenisse, ~~in de tekst vervat~~, t' ontvouwen.
3. Waaruit wij dan ten laatsten verscheide zeden pligten zullen trekken Attendi

Jesus, die in die verhevene gelijkenisse van 't hed. h. Ev op eene heerlijke maniere wilde afbeelden al wat hij ten opzigt van den mensch gedaan heeft, en het gene hij tot 't einde der werreld toe zal doen, hen tot de zaligheid roepende, en wat de geroepenen zouden moeten doen om tot dat geluk te komen, steld 't op eene verbloemde ~~paarabolische~~ maniere voor in eene bruilof die een koning voor zijnen zoon aanregtte, en tot dewelke hij de genoodigden liet roepen.

Hij steld dan eerst verscheidene uitnoodingen voor, die door zijne knegten geschieden, en verscheide uitwerkingen van de zelfde, hoe dat de meeste genoodigden het bruilofsmaal veragtten, jaa zelfs dat eenige genoodigden zoo uitspoorig waren geweest, dat zij de knegten die hen van s' konings wegen hadden genoodigd, doodsloegen.

Na deze verscheidene uitnoodingen steld Cbs in de gelijkenis de laatste uitnoodinge van het slegtste, geringste, en verägtste zoort van volk in d' uiterste straatjes, en buiten wegen, twelk beter gelukte, en waarmede de koninglijke eetzaal gevuld wierd.

Hierop trad Cbs tot het laatste deel van de gelijkenisse over ~~waar de tekst vervat~~ en verhaalde wat de koning deed als nu d' eetzaal dus met gasten gevuld was, en zegd eerst, dat de koning binnen kwam, en ten tweeden waarom hij binnen kwam, Ut videret discumbentes.

Zoodra wij hooren, dat de koning binnen treed in de bruilofszaale, daar de genoodigden van de knegten waren binnen

.. geleid; om de deftigheid van de parabel op te volgen, diend men zig in te beelden, dat die groote Vorst, ter oorzaake van zijne verhevene deftigheid, in eene bezondere eetzaale met zijne hovelingen ter tafel was gezeeten, en dat hij hier uit trad om ook eens ten laatsten te zien, hoe het met zijne genoodigden in de gemeene eetzaale al ging.

Men moet niet meenen, dat dit geschiede om zoo meer eer aan de genoodigden aan te doen, die zoo de tegenwoordigheid genooten van dien grooten Vorst, niet dat het geschiede om d'aangezeetenen meer te verrolijken. Neen! de Heer zelf geeft 'er eene gewigtiger reeden van, Om te zien de genen die ter tafel zaten.

Hij zou egter eene van de kragtigste beteekeningen van deze parabel verbijstappen, die zig inbeeldde, dat hier alleen van zoo een zien gewag gemaakt word, 't w uit een enkele zien=lust, of nieuwsgierigheid geschiedde. Neen! 't woord Zien heeft hier eene kragtiger beteekening. Het zien van dezen Vorst hiet hier zoo veel als nauwkeurig agt geeven of alles volgens pligt, en orden geschiede, of de genoodenen, die nu in de bruiloftzaale binnen getreeden waren, wel in alles zoo gesteld waren dat zij zig waardig gemaakt hadden om die bruiloftsvreugde bij te woonen, en die bruiloftsspijze te nuttigen.

Gelijk een voorzigtig Vorst gaat om zijne legers te beschouwen, juijst niet alleen om zijne oogen te vermaaken, maar om te zien of ijder op zijnen post is, of ijder officier en zoldaad wel zoo toegerust is, als zijn ampt, en beroep vereischt, om de zorgvuldigen te prijzen, en d'onagtzaamen te straffen; Gelijk een regter alles nauwkeurig naziet in die genen die voor zijn regtbank koomen, om d'overtreeders te straffen, en d' onderdrukten te redden. En zoo word hier van den Koning ook gezeid, dat hij [illegible] (zoo zei Godt Gen. 18. als het geroep van Sodoma as zonden tot den hemel was opgesteegen, en hij hen wilde straffen; Gen. 18-21
Ik zal nedergaan, en zien, of zij 't ook met'er daad volbragt hebben, gelijk het gerugt tot mij gekoomen is, op dat ik weete of het zoo is, of niet. Godt wist immers wel de zonden van dat volk, voor wiens al ziende oogen, alles bloot, en ongedekt was; maar hij wilde zeggen, dat hij als regter zou koomen, wiens pligt 't is alles in de tegenwoordigheid der misdaadigen te doorsnuffelen, en dan 't vonnis te strijken.

Zoo een gezigt eischtten van Godt Moijses, en Aaron als Israël van d' Egijptenaaren, zoo slaafelijk gedrukt wierd door het steenen bakken, en nog daar en boven als onwillig aan Pharao wierd aangeklaagd. Videat Dns et judicet Exod. 5-21.

dat hij als regter onze onderdrukkinge oordeele, en redde.
Op de zelfde manier, wil Cbs in deze gelijkenisse zeggen, trad de koning tot de gasten in de bruilofts zaal binnen, om d'aangezetenen te zien, en door dat gezigt t'oordeelen of ijder volgens pligt daar was verschenen.)
En, zie! aanstonds toond Cbs in de gelijkenis d'uitwerking van dit oordeelend gezigt, als de koning binnenkwam om te zien de genen, die ter tafel zaten, zoo zag hij (zegd Cbs daar een mensch die geen bruilofts kleed aan had.
De burgerlijke ommegang leerd den mensch, zoodra hij voor een voornaam persoon moet verschijnen, en wel voornamentlijk indien hij eenig voordeel van den zelven verwagt, dat hij ten minsten naar zijnen staat zijne beste of zuiverste klederen aantrekt.
Op deze wijze was 't volk, 't w, alhoewel van geringen staat, tot des konings bruiloft geroepen was, verpligt, naar hun vermogen, zig met een bruilofts kleed op te schikken, om ten minsten niet vuil, en slordig tot zoo een verheven geluk te verschijnen.
De koning dan, die binnen trad om de vergaderde gasten met een gezigt van oordeel t'aanschouwen, ontmoette aanstonds iemand, die zijnen pligt te buiten was gegaan, die in zoo een staat niet was als een dankbaren bruilofts gast betaamde, die zig naar vermogen niet had opgeschikt, om op zoo een verheven plaats te verschijnen en bij gevolg die dit opper geluk onwaardig was.
(Verder leid ons niet onze text, waar van u A. nu d'uiterlijke letter schors hebt gehoord, en nu een levendiger denkbeeld hebt.

2da Pars.

Nu moeten wij zien de geestelijke uitlegginge van dit deel van deze gelijkenisse, dat is, wat Jesus door dit deel van de gelijkenisse heeft willen te kennen geven.
'T is waar daar zijn'er die door het binnen treden van den koning om zijne vergaderde gasten te zien verstaan, als godt die groote koning in dit leven eenijders herten en nieren doorschouwd, en daar eens opneemt of zij zig waardig houden aan dat groot geluk waartoe zij geroepen zijn. Dus scheen het eertijds dat groot oostersligt de h. Chrijsost. te willen verstaan, als hij voor die van Antiochie prekende, zeide: Nunc in conscientia dicit, quo adestis hic ô habentes vestem nuptialem ô dixit, quare discubuistis? Sed ante reclinationem et ingressum dixit, quo huc intrastis?) #

Gaan wij nu over tot de geestelijke uitleg= ginge onzer opgenoomene woorden, men zou met den h. Chrijs. kunnen aanmerken, hoe godt reeds in dit leeven al treed, en klopt, aan ons gemoed, om ons te vermaanen, dat wij ons tog van ons geestelijk bruilofts kleed voorzien.

Maar, indien men d'omstandigheden van de parabel over-

overweegt, zal men overtuijgd zijn dat Chrs hier ziet op zulk een intreeden van den koning, tw in het laatste oordeel zal geschieden, als hij den ganschen mensch, en zijne werken zal doorschouwen, en 'er 't oordeel over zal vellen. Immers spreekt Chrs van zulk een intreeden tw geschied nadat de bruiloftzaal nu vervuld was, en 't noodin nu ophield, tw niet anders dan van laatste oordeel kan uitgeleid worden, als de nooding tot gods kerke ophouden zal, als de volheid der heidenen binnen getreeden zal zijn, en nu 't overschot der Jooden zig tot de bruilofts-zaale zal vervoegd hebben.

Dan zal de koning in zijnen bruiloftszaale, om d'aangezeetenen te zien, op eene zienlijke manier binnen treeden, als hij ten oordeel zal verschijnen. Zoo lang die tijd nog niet gekoomen is, schijnt die aanbiddelijke koning aan de schijnheiligen, en huigelaars in gods kerke, en aan de zorgeloozen, als of hij geen agt op hen gaf, zij denken met de godloozen bij: Job. 22
Nubes latibulum ejus, et nostra o considerat. 't geene de Matt. 24.
kwaade knegt in 't hr. dagt, die zijne medeknegten lastig viel Luc. 12.
drukte, en pijnigde, is meest de gedagten van veelen in gods kerke: Moram facit Dns venire, en ondertussen voortgaan &c.

Daar en boven gelijk een koning op een bruiloftsmaal zijne eigen eetzaale heeft, daar hij met zijne rijksgenooten ter tafel gaat, terwijl d'andere genoodigden in eene mindere zaale van de bruilofte deelagtig worden, zoo gaat 't ook met dit heilig maal waar toe de kerkgenooten tot het laatste der wereld verzameld worden. Op eene zekere uiterlijke, en zigtbaare manire vertoond zig God daar niet, hij is in zijne eige eetzaale den hemel in zijne volle glorie, daar zit hij aan onder het midden van zijne magtige hovelingen, die hem dienen, de Cherubijnen, en Seraphijnen, d'engelen, en aartsengelen. Daar heeft God d'opper koning zijne koninglijke tafel, waar van Chrs aan zijne apostelen beloofde: Ik schik u een Rijke toe, ge- Luc. 22. 29
lijk mijn vader mij heeft toegeschikt, opdat gij aan mijne tafel eeten, en drinken moogt in mijn Rijke, en op thronen zitten om de 12 stammen van Israël te vonnissen. In dat rijke zit god reeds aan ~~met zijne zaligen~~, met Abraham, Isaak en Matt. 8. 11
Jakob, ~~aan zitten ...~~ en alle gelukzaligen.

Maar ten laatsten zal hij ooke zienlijk met zijne glorie uit zijn rijkzaale buiten treeden, om te zien hoe het met zijne genoodigden gesteld is in de bruiloftzaale der kerke, viz. als hij ten oordeel koomen zal, en volgens het zeggen van Chrs, Matt. 13. 40

alle verärgernissen uit zijn rijk bij een zal vergaderen, als
de menschen den Zoon des menschen zullen zien komen op de
wolken des hemels met groote magt, en heirlykheid, dan wan-
neer hij met een gezigt van oordeel zal zien hoe zig de genoodig-
den al gedragen hebben, of zij zig aangesteld, en gewandeld
hebben waardig aan hunnen roep.

't is waar eene zwarigheid is'er in deze uitlegging viz. dat
Jesus de Zoon van den hemelschen Koning zal uit treden om te oor-
deelen, daar hij egter in de gelijkenisse zegd, dat de koning zelfs
tot de geroepenen zal uit treden. Maar dit moet in deze al-
gemene uitlegging geene zwarigheid maken. God de Vader
komt zelf ten oordeel als hij in, en door zijnen Zoone Jesus komt
die met hem de zelfde God een in wezen is. Op deze maniere steld
Paulus dat God de Vader zal oordeelen door zijnen Zoon, als
Act. 17-30. hij aan 't geleerd Athenen zeide: God verkundegd nu alömme
aan alle menschen, dat zij boetvaardigheid zullen doen, om dat
hij eenen dag gesteld heeft, in ~~den~~ welke hij de wereld in geregtigheid
zal oordeelen, door een man, dien hij daartoe geschikt heeft
verzekerende dit alle menschen, doordien hij hem van de dooden
Joan. 5-23 verwekt heeft. Dien heeft hij in zig en voor zig alle oordeel
Act. 10-42 gegeven, dien hij volgens Paulus gesteld heeft regter over
levenden en dooden.

Zoodan, dan zal volgens d' Evangeliese gelijkenis de ko-
ning komen om te zien die ter tafel zitten, als het nooden tot
gods kerke een eind zal hebben, en de bruiloftzaal zal ver-
vuld zijn, als Jesus met zijnen Vader, als een in wezen zijnde,
ten oordeel zal komen.

Maar wat wil tog op eene geestelijke wijze zeggen het brui-
loftskleed, waar van CBs, ~~in de text~~ na dat hij verhaald had
dat de koning binnen trad om door een oordeelend gezigt de
aangezetenen ter tafel te zien, zegd: hij zag daar een mensch
die geen bruiloftskleed aan had?

R. Indien men die genen hoord spreken, die de Katholijke
kerke verlaten hebben, en met een de goede werken als onnut
zijnde ter zaligheid stellen, die zijn daar besonder op uit om te bewijzen
dat door dit bruiloftskleed het geloof moet betekend wor-
den.

In tegendeel volgens d' uitlegginge der hh. Vaderen leeren
meest alle de Katholijken, dat door dit bruiloftskleed de Liefde, en
goede werken, d' onderhoudinge van de pligten van 't Christendom
moeten verstaan worden. Niet dat oit een regtschapen Katholijk
heeft willen bewezen, dat oit iemand zonder 't geloof in de he-
melsche bruiloftzaale zal komen, neen! zij belijden allen
met

met den Apostel Paulus: Sine fide impossibile e placere deo — Hb. 6. 11.
Wij belijden met de gansche Katholijke kerke in 't Concilie — sess. 6. cap. 8.
van Trenten, dat het Geloof het begintsel is van de mensche=
lijke heiligheid; de grondslag, en wortel van alle regtvaar=
digmakinge. Ja dat nog meer is men wil wel belijden, dat
de kleederen in een geestelijken zin, misschien hier of daar wel
voor 't geloof kunnen genomen worden; maar met dit al is
het zeker, dat men hier door 't bruilofts kleed 't geloof niet kan verstaan.
De reden hiervan is omdat hier gesproken word van zulke
genoodigden, die nu al in de bruilofts zaale, dat is in de kerke,
binnen getreden waren, 't welk niet zonder 't geloof, en gebruik
der Sakramenten kan geschieden. Dierhalven ondersteld,
als het geloof in die genen, die nu in de bruilofts zaale aan=
gezeten waren. Het kan dierhalven het geloof niet zijn
't welk hier voor het bruilofts kleed moet genomen worden,
en 't welk zelfs eenen genoodigde in de bruilofts zaale ontbreekt.
Men verstaat dan beter door dit heerlijk bruilofts kleed de
liefde, en de werken van die zelfde deugd, die liefde, die als een
geestelijk deksel kleed word gesteld, 't welk onze zonden bedekt
i.e. uitdoet voor Gods oogen; van welk geestelijk kleed Petrus — 1. pet. 4-8.
zegt: De liefde bedekt menige zonden.
Zoo leerde eertijds die groote uitlegger van Gods Woord, de
h. Hier. als hij deze plaats verklaarde: Vestis nuptialis prae=
cepta St. Dni, et opera, quae complentur ex lege, et Ev., novi
hois efficiunt vestimentum. Si quis igr in tempore judicii in=
ventus fuerit sub noie Xtiano o habens vestem nuptialem,
id e vestem supore caelestis hois, sed vestem pollutam,
id e veteris hois exuvias, hic statim corripietur."
Om dan in 't kort d' uitlegginge van het deel, van de parabel,
't welk wij hebben opgenomen, te bevatten: Jesus is
die Koning; hij zal binnen in de eetzaale komen, als hij ten
oordeel zal komen; hij zal daar komen om te zien, na die
ter tafel zitten; als hij die zal oordeelen, die in zijne kerke ge=
roepen, en vergaderd zijn; die zal zonder bruilofts kleed
gevonden worden, die behalven het geloof, en den Doop, waar
door hij in de kerkzaale is gekomen, ook geene liefde, en wer=
ken, volgens de regels van 't Ev., zal geöeffend hebben.

3ria Pars

Hinc disce 1o. o judicandum nisi audita altera parte
2o. o sufficere Xtianum Catholicum ee nisi
+ bonis operibus vocationem nostram certam faciamus.
Ac 1o. Quidem Deus, et Natura ubiq docuit
o licere sententiam dicere nisi auditis partibus.
In Adam, in aedificantibus turrim Babel: Descendit — gen. 11-5.

Dnus ut videret civitatem, et terram. Quare hoc Deus, qui oia novit, etiam abscondita cordis? nisi ut nos doceat, non nisi audita parte altera judicare nobis licere.

Act. 25-16. Immo et ipsa naalis aequitas hoc ethnicos docuit. Sic respectu Pauli dicebat Festus: Het en is de gewoonte der Romeijnen niet, een mensch te verwijzen, voor dat degéne, die beschuldigd word, zijne beschuldigers tegenwoordig hebbe, en de vrijheid bekomme, om zig tegen d'opgeleide misdaad te verdedigen.

Seneca Tragicus: Qui statuit aliquid &c.

Sed ad 2dum procedamus.

Aliqui putant se egregiè satisfecisse si fidem ecclae teneant, si intra ejus septa maneant, id e in ipso regis triclinio. Sed, heu! quam decepti! Quid proderit ibi esse quo Rex venturus e, nisi ibi simul vestem gestemus nuptialem.

Eph. 4-1. Non solum vult Paulus ab Ephesiis ut vocati sint, ut inter septa eccla degant, sed etiam ut dignè ambulent vocatione sua.

Matt. 25. Non sufficiebat servo talentum accepisse, sed negotiari cum eo debuerat, quod qa ofecit missus e in gehennam.

ibid. Non sufficiebat virginibus fatuis, inter virgines numerari, lampades habere &c.

C. 7-22. Expressè Cs monuit o prodesse externum nomen catholicorum, praesentiam in suo corpore mystico, immo ibi prophetasse, daemonia ejecisse Matt. 7-22.

C. 25. Dum ad judicium venturus e, o dicet: qa membrum fuisti corporis mei mystici, venite benedicti; sed: Esurivi, et dedistis mihi manducare &c. venite benedicti &c.

Conclusio

Abjiciamus ergo opera tenebrarum, et induamur arma lucis &c.

Ille obmutuit.

Matt. 22. v. 12.

Dominica 19 à Pentecoste 1741.60.

Niets is 'er gemeender als de zonde, maer ook niets gemeender dan de verschoning in de zonde. A.A.

Wanneer onze eerste ouders Adam & Eva gezondigd hadden, & daer door gewaer wierden dat zij naekt waeren, zig daer over schaemende hebben ze zig met vijgenbladeren bedekt; kort daerop van Godt geroepen zijnde, hebben ze zig verschoond. Adam van Godt ondervraegd zijnde: wie heeft ù bekend gemaekt dat gij naekt waert, dan dat gij gegeeten hebt van den boom, van w ik ù geboden had dat gij niet eeten zoudt? antwoorde, en bragt tot verschoninge bij: De vrouw, die gij mij tot medegezellinne gegeven hebt, gaf mij van den boom & ik at het. en de Heere Godt sprak tot de vrouw (zeit de schrift) Waerom hebt gij dit gedaen? Zij antwoordde: De slang heeft mij bedrógen, en ik heb gegeeten. — Gen. 3. — v. 11.

Deze gesteltenisse hebben de kinderen van hunne ouders Adam & Eva overgeerft. Zoodra hebben zij niet eenig quaed gedaen, of aenstonds denken ze om zig te verschoonen. Zij zien dat zij naekt zijn, ontbloot van de geregtigheid, zij schaemen zig daer over, dies gaen zij zig bedekken met vijgenbláderen 1. c. inqt S. Ambr. hoc loc.: Quibusdam inanibus, & umbratilibus sermonibus, die zij met leugens doorwevende zaemen voegen om de schande van haer gewisse te bedekken. Hier uit komt het voord dat kinderen nog heel klijn, ~~weeten~~ zig daer van ~~te~~ weeten te bedienen, qualijk kunnen ze spreken, of ze weeten ~~haer~~ zig met leugens te verschoonen. Ik heb het niet gedaan: zij hij de

Dit quaed is zelfs tot in de biegtstoelen, en 't bedienen der heiligste zaeken ingekropen. Pastoors en

Zielzorgers weeten door droevige ondervindinge hier van te spreken, ja hoe zij een zaek meer zoeken t' ontdekken, hoe zij 'er meer verwarringe in vinden

Dit zoo zijnde, hoe komt het dan zal men zeggen, dat de man van ons ked: h. tx: zonder bruilofts kleed gene verschoningen bij der hand neemt? Was hij ontbloot vant bruilofts kleed waarom stom gebleven? waerom gene vijgen bladeren genomen van verschoningen? wil U. A. de reden weten?

Ach! A. A. 't is omdat 'er bij Godt gene verschoningen gelden. Immers dit deel dezer parabel verbeeld ons het geen 'er na ijders dood, en in den jongsten dag zal geschieden, daer zullen alle zondaers stil zwijgens en stom zullen wezen, daer, gelijk de blaeden gene bequaeme klederen zijn, zoo ook gene verschoningen zullen kunnen helpen. Nu gelijk dit na ijders dood, in den jongsten dage wezen zal, zoo is 't 'er reedts nu ook al mee gelegen, wan wij met den zelven godt te doen hebben

Propositio

Hierom zal ons voornemen voor als nu ook zijn d' ijdelheid der verschoningen, die men veeltijds omtrent zijne zonden bijbrengt, U. A., zoo veel doenlijk is, op 't levendigst te vertoonen Attendite

Zeer aenmerkens waerdig is 't gedrag van den Koning David in zijne 140 psalm. David neemt zijnen toevlugt tot den Heer, verheft aldaer zijne stemme en zeid: Heer ik heb tot u geroepen, verhoor mij dog, luister na mijne stemme, als ik tot u roepe. En wat verzoekt hij dog? Stel, o Heere, mijnen mond een wagte, en bewaer de deure mijner lippen. Laet (zeit David) mijn hert niet geneigd worden tot snoode woorden, om bewimpelingen te zoeken in de zonden, met de quaeddoenders. Daer was David voor bezorgt, hij wist dat om vergiffenis bij Godt te krijgen, over zijne zonden, men die niet moet verschoonen.

En inderdaedt wat willen wij al verschoonen, daer wij met een alwetenden godt te doen hebben? Wat willen wij al verschoonen, daer wij zulk een goeden en barm

barmhertigen Vader vertoornen, zoo reukeloos over=
treden wetten, die zoo billijk, zoo regtvaerdig, zoo
heilig zijn? En egter ~~nogtans~~ zeer vrugtbaer is 's
menschen verstand in allerhande verschooningjes te ver=
zinnen. Laet ons maer eens hooren wat er hier, en daer
al tot verschooninge word bijgebragt.

1mo. Daer zijn er, die zig in hunne zonden willen verschoo=
nen met de schuld op Godt te leggen, en godt den auteur
van de zonden te maken. Zoodaenigen was wel eer een Simon de Tovenaer,
van dewe in de Werken der Apostelen gesproken word, de
Manicheen, en meer andere dwaelgeesten.

Dog zulk een zeggen moet ons een schrik aenjaegen;
want zou de Goedheid oorzaek wezen van 't quaede? de
Wijsheid van de grootste dwaesheid? het ligt oorzaek
wezen van de grootste duisternisse? zou Godt eenig quaed
gebieden, eenig quaed doen doen? O neen! zeid de Wijzeman Eccle. 35-23
Godt heeft niemand geboden quaed te doen, nog iemand eenigen
tijdt gegeven om te zondigen. En vervolgens ondeugend, en godslasterig
is 't zijne zonden te verschoonen met de schuld op Godt te
leggen; want godt niemand gebied quaed te doen, nog iemand
eenigen tijd geeft om te zondigen.

Mogelijk zal iemand zeggen: godt laet zoo veele zondaers
leven, geeft hun tijd van leven, hoe kan dat dan wezen?
R. 1. de gr. text heeft Verlof, in plaets van Tijdt Hij
heeft niemand Verlof gegeven (staet 'er in 't gr.) om te zon=
digen.

2 Godt geeft wel tijdt van leven, laet zoo veele zon=
daers leven, maer niet om te zondigen, niet om dien tijdt
in zonde door te brengen. Godt geeft ook andere dingen
tot gebruijk van den mensch; maer dat een mensch die
qualijk gebruijkt, moet men Godt niet weijten, maer
't eigen, vrijwillige bedorventheid en boosheid van den
mensche. Zoo dan zeg niet (zeid de Wijzeman) godt heeft 15. 32
mij doen doolen, want de godlooze menschen heeft hij
niet van doen, en vervolgens zal hij niemand tot godloosheid
brengen, of doen doolen.

Vraegt nu iemand nog: wel waerom laet Godt dan
de quaeddoenders leven? Waerom roeijt hij ze niet uit?
Aug^s in ps. 54. R/ O! zeid Aug^s: Ne putetis malos frustra esse in hoc mundo
" & nihil boni de illis agere Deum. Wat dan? Omnis
" malus aut ideo vivit ut corrigatur, aut ideo vivit ut p
" illum bonus exerceatur. Zoo goed is Godt (zeid Aug^s
" elders nog) dat hij geen quaed zou toelaeten, tenwaer
dat hij daer goedt uit wist te trekken. En vervolgens
#Hierom zommi- zeer ondeugend zou 't zijn enz: ~~Hoewenig zoo er nog~~
gen wel zinde dat er niets ongereimder is 2do #Zommigen zoecken de verschoning van hunne
dan Godt de schuld te geven zonden in de menschen, een kind schuijft op d'ouders, een
Xonderdaen op 3 Een kind zal bijbrengen dat het ondeugende ouders
zijn oversten, de heeft, die hem zoo voorgaen. Hoe zou ik (zal een kind
jeugd op haers zeggen) het vloecken & zweeren kunnen laeten, daer ik het
gelijken. dagelijks van mijne ouders hoore? Hoe zou ik die, en die
fouten meiden, daer ik dagelijks in de gelegentheid ben
mijne ouders mij zoo voorgaen, en van kindsbeen af mij
dat als ingegeven hebben? enz: Waerlijk ongelukkige
kinderen! maer ook strafwaerdige ouders. ach! wat
vergaederen zulke ouders ~~haer~~ zig een gramschap in den
dag van gramschap, en der openbaeringe van Gods regt-
vaerdig oordeel? Edog dit is gene verschoninge voor de
kinderen. Wilde beesten brengen ook zoodaenige jongen
voort, dog men kan ze nog wel temmen, in plaets van
menschen te verscheuren leert men h~~aer~~ danzen en
springen, en buijgzaem zijn, 't is waer dit heeft wel wat
moeijte in, dit gaet juijst zoo makkelijk niet, maer
egter 't kan geschieden. zoo ook ongetwijffeld ten uitter-
sten moeijelijk voor zulke kinderen, die niet veel stig-
tigs in ~~hunne~~ ouders zien, of van h~~aer~~ hooren, egter
stigtig, en deugdzaem te leven, ~~maer egter~~ daarom wel zeer
te beklaegen zijn zulke kinderen, maer niet te ver-
schonen.

Brengen zulke kinderen hier tegen in, en zeggen
zij: ja, maer mijne ouders zijn zoo quaed, dat zij
mij, niet alleen een quaed V. B. geven, maer zelfs ook
quaed-

quaed leeren, & gebieden. R/ Egter niet verschoonbaer. Honora patrem tuum, sed si te a vero patre o separat. Zeid de h. Hier: En bij aldien't iets ongeregtis van u verzogten, antwoord dan, zeid die Leraer, Iustitiam potius quam vos sequar. 't Is geen wijhier van kinderen ten aenzeen van d'ouders zeggen, is 't zelfde van alle onderdaenen ten opzigt van ~~hemel~~ vorstens. Met petrus moeten zij zeggen: oportet Deo magis quam hoibs obedire. Act. 5-29

3 Gaen wij nu van de kinderen, dienstboden tot de jonkheid in 't algemeen over, deze zal 't aen de quaede medegezellen weyten. Dog geen verschooninge. Waerom daer bij gegaen? ~~Zeid~~ d'Ecclus zeid, uitdrukkelijk: qui amat periculum, peribit in eo? ~~Zeid~~ en wederom: qui tangit picem, inquinabitur ab ea? Gebied Jus: ~~nu~~ si oculus tuus scandalizat te, erue eum & projice abs te (explica) Eccli. 3-27 C. 13-1. Matt. 18-8

't Is waer ik weet wat de jeugd egter zeggen zal, ik moet iemand hebben daer ik me verkeer, ik heb al een ander gezogt, en 't is al van 't zelfde fatzoen.

Ach! A. A. zoo is 't. wat leven wij een bedroefden tijd, zonderlingen onder de jeugd? zulken bedroefden tijd is 't tegenwoordig, dat een eerlijk, en godvrugtig jongeling nauwelijks iemand vind zijns gelijks, die hem niet nadelig zij aen zijne zaligheid. Gaet, en doorloopt alle ambagten, winkels, werven en werkhuyzen, en gij zult bevinden dat het zoo is. &c

Wat dan gedaen voor een godvrezend jongeling, zult gij ~~nu~~ zeggen?

R/ ô! zoo lang zoeken tot dat hij 'er een vind. zoo een te bezitten, is een groote zaek. Een trouwe vriend (airlulus) is een sterke bescherming; wie hem gevonden heeft, die heeft een schat gevonden. Niets is 'er te vergelijken bij een trouwen vriend; en goud nog zilver en verdienen niet tegen de deftigheid van zijne getrouwigheid opgewogen te worden. Een getrouwe vriend is een artzenij des levens, en der onsterfelijkheid: en die den Heere vrezen, zullen hem vinden. Eccli. 6-14

zie daer zoo hoog verheft de wijzeman op 't geluk van een trouwen vriend, i.e. van een Vriend die ons bemind om ons een vriend van Godt te maken. zoo een moet men zoeken, ^ en vervolgens (moet men) zig niet verschonen, met de schuldige op een gezel te leggen. # altijd indagtig, si oculus tuus scandalizat te, erue eum & projice abs te.

^ En die den heer vrezen (ait Ecclus) zullen hem vinden

Ja vind men genen goeden medegezel, verre van de schuld op een quaden te schuiven, wij zullen zulk een zorgvuldig mijden.

3tio Anderen zoeken haere verschoning op de levens staet daer zij in zijn. Nering en koopluij zeggen, wij kunnen onze zaken zoo niet doen zonder zweren liegen, & bedriegen, de nering brengt dat me. Tappers en herbergiers, wij kunnen ons van (den drank) ~~dronkenschap~~ niet wagten, 't zij voor zig, 't zij voor de gasten, men moet de menschen bescheid doen, hoe meer de gasten drinken hoe meer voordeel, men moet er van leven. Met een woord, een wereldsmensch verschoont zig wegens deugden en godtvrugtigheid, omdat hij tot den hals toe zit in zijne bezigheden.

Dog dit alles, of wat men ook uit hoofden van zijn beroep voor wil wenden, 't kan niet helpen of verschonen ons beroep is geen afroep van godt, en van onze pligten.

Mare. 2-27. Met regt mag men hier toepassen 't geen Xus van den Sabbatdag zeide, nam: Non homo pp sabbathum, sed sabbathum pp hominem. zoo ook de mensch is niet gemaekt om 't beroep, maer 't beroep is om den mensch, en om den mensch tot godt te brengen, en 'er niet van af te trekken. Mulier Samaritana reliquit hydriam suam ad puteum pp Xum! pastores Bethlemitici gregem suum, en zoo moeten wij zomtijds ook onze bezondere pligten van ons beroep agter stellen aen de gemeine pligten van 't Xtendom Wij moeten onze tijdelijke bezigheden wel behertigen ijder in zijn kostwinning en beroep, ja die hier aen ontbreekt is niet waerd dat hij leeft, want qui o vult laborare nec manducet;

2. Th. 3-10 maer ook (wij) moeten deze stokregel van Xus wel onthouden, en getrouwelijk volgen: Quærite primum regnum Dei & justitiam ejus &c

Verders wat aenbelangt de fouten en gebreken die ijder

ijder in zijnen staet besonderlijk ontmoet, die ~~en~~ verschoonen hem niet, want wij hebben allen 't zelfde Ev. daer w' ons na moeten voegen, en waerna wij zullen geoordeelt worden. ijder een moet wel onthouden dat Jus zeit: Quod vobis dico, oibus dico Vigilate. Marc. 33

4to Daer zijn'er die haere verschooninge zoeken in hunne inwendige gestelteniſſe, 't zij van onwetentheid, 't zij van een goede meininge.

1 Wat d' onwetentheid aenbelangt, deze kan dikmaels verschoonen, zonderlingen in het doen tegen wetten, die van Kerk of Oversten gestelt zijn, ook zelfs tegen de natuerlijke wetten wel voor een gedeelte, maer noit in 't geheel. zoo b. v. zonder twijfel verschoonde d' onwetentheid de Joden, kruizende C. J., wel voor een gedeelte, maer niet in 't geheel, want de H. J. zijnen hemelschen Vader bad: Vader vergeef het hen, want zij weeten niet wat zij doen.

Maer men vind menschen die het goed, en hunne pligten niet ~~en~~ weeten, omdat zij 't rond uit niet willen weten. Recede a nobis sciam viarum tuarum nolumus; of Iob. 21-14. omdat zij de middelen niet in 't werk stellen om tot de kenniſſe te komen, die zij van nooden hebben, van deze Noluit intelligere ut bene ageret. D. deze die 't meest d' Ps. 35-4. onderwijſingen en vermaeningen noodig hebben, zult gij het meest uit de predikatien zien loopen, 't minst in de Christelijke vermaeningen en onderregtingen zien komen, die egter voor hen niet min, dan voor de jeugd, 's wekelijks hier in onze gemeinte zijn aengeregt, de deze leezen zelden of noit in godvrugtige boeken, zij vlugten hunne Zielzorgers om niet op hen zeer getreden te worden, zij maken geen overleg omtrent d' zaeken van haer gewiſſe, bidden zelden, of noit &c. Wat wonder dan dat zij onwetend blijven, maer ook wat verschooning? Waerom, kan en zal Godt tot alle deze zeggen, heb ik de boeken, zonderling het N. T. laeten beschrijven? Waerom &c? O. qui ignorat ignorabitur Luc. 12-48. 1. Cor. 14-38

2. Wat nu aengaet de goede meininge, waermee iemand zig mee zoekt te verschoonen, die kan 't geen quaed is niet goed maken, en vervolgens dan ook niet verschoonen dat men dan zeid: ik heb gezwooren, ik heb gelogen een ander verongelijkt, maer ik moest het doen, 't is maer geweest om mijn evennaesten of mij zelven te helpen, voor schade te verhoeden &c, een leugentje om best wil is geen zonde. O! dit kan altemael bij Godt niet helpen. vast gaet 't het geen Paulus zeid: Rom. 3. Non sunt facienda mala ut eveniant bona. De heele wereld, kan niet ophaelen tegen het quaed zelver van een ~~doodz~~ dagelijkse zonde, gelijk Aug. spreekt, wat zullen wij dan van de doodzonde zeggen?

Zoodan wat men ook bij wil brengen van zijne inwendige gesteltenisse 't zij van onwetendheid, 't zij van een goede meininge, 't kan bij Godt al niet helpen of verschoonen.

5to. Maer nog al geen einde van de verschooningen. Een ander verschoont zig al nog over zijne quade ~~driften~~ genegentheden en ongeregelde driften O! zeid hij mijne zinnen zijn hier, en daer toe zoo genegen mijne driften zijn zoo geweldig, wat kan ik'er tegen 't is juyst geen boosaerdigheid, maer een haestige oplopenheid, dat ik zoo spreke &c

R. Zeg niet, zeg niet, wat kan ik'er tegen? maer stelt de reden, & 't geloof 'er tegen. 1 tragt u tegenwerken niet iet te doen als gij in passie zijn, spreekt dan niet, houd u dan stil de reden leert u dat, wij zijn ~~benen~~ geen beesten, maer menschen, redelijke schepsels. waerom: Quidquid agas prudenter agas, & respice finem. 2. 't geloof leert u uw zelven verzaeken. De menschen agten de zonden zoo groot niet, daer zij toe genegen zijn. zoo een dronkaerd &c Maer dat zal bij Godt niet helpen een doodslager raekt daer niet vrij mee met te zeggen: ik heb het uit een haestigheid gedaen &c

6o. Eindelijk en ten laesten, men wil het den duivel wijten. Maer hoor Aug. serm. 197. de temp.

"Alligatus est tanquam canis catenis... latrare pt, sollicitare pt, mordere non pt nisi volentem: non enim cogendo, sed suadendo nocet, nec extorquet nobis consensum sed petit."

Conclusio: Repete & concludis verbis Davidicis allatis in conformatione & dilata illa

Tunc dixit Rex ministris: Ligatis manibus & pedibus ejus, mittite eum in tenebras exteriores. ibi erit fletus et stridor dentium
Matt. 22. v. 13.

Dominica 19 Pentecostes 1735. 45. 55. 67.

Indien men nauwkeurig overziet de gelijkenis van't voorgeleezen Ev., men zal in de zelve ~~vinden~~ overvloedige stoffe zoo wel van vreugde en dankbaarheid ~~van d'eene zijde~~, als dan van schrik en vreeze vinden ~~van d'andere zijde~~. A. A.

Hoe kan'er aan een regtschapen Chtn grooter voorwerp van blijdschap voorgesteld worden dan ~~als~~ in't hed. h. Ev., in't w. hij hoord 't onberattelijk voordeel dat hem bereid is! dat d'opper vorst, en koning van't heel al ten laatste eene bruiloft voor zijnen eenigen Zoone heeft aangeregt, ja zelfs, terwijl d'eerst genoodenen, 't ondankbaar Jodendom, hunne ~~zijne~~ geluk ~~hadden~~ verstooten, en zig deze bruilofs onwaardig ~~heeft~~ gemaakt hebben, dat wij al te zamen, zonder eenige voorgaande verdiensten, tot die onberattelijke bruiloft zijn geroepen? o ja! ons hert moet zeker van vreugde smelten, als wij zien, dat wij allen tot deze bruiloft geroepen zijn, terwijl 't Ev., in alle de hoeken der wereld verkundigd, ons te zamen geroepen heeft, om die heerlijke bruilofts zaal te vullen. Kan onze vreugd grooter zijn, als nu wij heren, dat'er niet wijnigen, maar velen geroepen zijn?

Maar met een wiens gemoed is zoo verhard, dat hij niet zou schrikken als hij ook hoord hoe gering egter het getal der uitverkoornen zal zijn? Pauci vero electi! Ja wiens hairen staan niet ten bergen, als hij hoord hoe schrikkelijk een genoode bruilofts gast is gestraft, die zig door zijne gedrag onwaardig gemaakt had, om op deeze overheerlijke bruilof te verschijnen? als hij de schrikkelijke straf hoord, die de koning zal uitspreeken tegen de genen, die zonder bruilofts kleed, i.e. zonder geloof, en goede werken in de bruilofts zale der kerke zullen gevonden worden?

*4 eorum quidem Christi: Multi sunt vocati; sed e contra dit.

De meening is nu niet te spreken van't voorwerp van vreugde, om u. Gedv. tot blijdschap, liefde, en dankbaarheid over den roep tot de bruiloft der kerke op te wekken; maar zal als nu tragten U.L. door eene heilige vreeze aan te leiden tot uwen pligt. ten dien einde zullen wij U. A. doen zien de schrikkelijkheid der straffens die godt bereid heeft voor die ondank-

ondankbaare genodigden, die gene zorge drogen om met een of-
regt bruilofstkleed van geloof en goede werken in die bruilofts-
zaalete verschijnen. Onze tekst bevat deze overschrikkelijke
straffe in wijnige woorden: Toen zeide de Koning tot de dienaars
Bind hem handen en voeten, en werpt hem in d'uiterste duis-
ternissen: daar zal geschreij zijn, en knarssing der tanden.

Propositio: Wij zullen dan 1mo de letter van den tekst uitleggen, en 2do daaruit 2 gevolgen trekken. 2do zullen wij daaruit gelegentheid nemen om U.L. te vertoonen de schrikkelijke pijnen der helle die de Opperkoning Godt bereid heeft voor diegenen, die zonder bruilofstkleed van deugden zullen gevonden worden, als d'Opperste Vorst zal binnen treden om zijne genodigden te vonnissen.

1mo dat degenen, die in d'uren der doods zonder bruilofstkleed zullen bevonden worden, dan geen goed meer zullen kunnen doen, of zig een bruilofstkleed zullen kunnen verzorgen
2do de &c met hem te handelen

Attendite.

Zoo dra de Koning in de Parabel van ons L. binnen trad, en daar eenen gast zonder bruilofstkleed zag aanzitten, was hij niet te vreden met hem alleen, als eenen onwaardigen, uit de bruilofstzaalete stoten; hij vergenoegde zig niet, als eerst met d'ondankbare, die genodigd zijnde niet wilden komen, en die van hem als onwaardig wierden verstoten; neen! maar hij wil hem zelfs, om zijne nalatigheid in 't bezorgen van een bruilofstkleed, straffen. Hierom na dat hij hem naar zijne bruilofstkleed gevraagd had, en hij op deze vrage stom gebleeven was, begint hij aanstonds zijne vonnis te vellen: Toen (zegd de text) zeide de Koning tot de dienaars: Bind hem &c

1. 't eerste dat de Koning beveeld is, Bind hem handen en voeten. Similitudo ab iis qui pœnis tradendi ligantur ne aufugiant. Sic Matt. 14. Herodes Joannem tenuit, et alligavit eum, et misit eum in carcerem. Sic hic Rex parabolicus.

Matt. 14-3

2. Hierbij voegd de Koning de plaats van de gevangenisse voor dezen onwaardigen bruilofstgast: Werpt hem in d'uiterste duisternissen. Verscheiden hebben 't de moeijte waardig geoordeeld t'onderzoeken, waarom Jesus de duisternissen waarin deze elendige word geworpen, en die zijne schrikkelijke gevangenis zouden zijn, genoemd heeft d'uiterste duisternissen. En hiervan heeft al niemand beter den letterlijken zin getroffen dan de geleerde Jesuiet Maldonatus in c. 9. Matt. Jesus stelde, zeggen zij, hier 't Rijk der hemelen voor onder de gelijkenisse van eene bruilofst. Nu 't was van ouds de gewoonte de vrolijke maaltijden, en voornamentlijk de bruilofsten

's

's avonds te houden. Hierom Paulus sprekende van de misbruikens en buitensporigheden der zelve, zeide: die dronken zijn, zijn des nagts dronken. Noit word daarenboven het Rijk der hemelen dan bij eene vrolijke maaltijd vergeleeken, en noit bij een middag, maar bij een avondmaal, als blijkt door het gansche Nieuwe Testament. 't was ook geen van de minste pragt op deze maaltijden de zelve met groote ligten te verheerlijken. Dus als Joës in zijne Openb. 't avondmaal van de bruiloft des Lams met al 'er heerlijk ligt op zijn defrigtse wil beschrijven, ver boven alle aardsche ligten, zegd hij 'er van: Zij zullen geen kaarligt, neg zonneligt van noden hebben, want de Heer God zal hen verligten, en zij zullen koninglijk heerschen in alle eewigheid. ^ En hierom de Heere Jes als hij bij gelijkenisse wil beschrijven de grootste duisternissen van deze schrikkelijke gevangenisse, zegd hij: Werpt hem in d' uiterste duisternissen, om alzoo te beteekenen de duisterste, of verste en afgelegenste plaatse van dit zoet bruiloftsligt. Hij doemd dan dezen elendigen tot de schrikkelijkste duisternissen.

1. Thess. 5. 7.

Apoc. 22. 5.

^ in C. 21. 23. de heerlijkheid Gods verligt haar, en haar Ligt in de fakkel is het Lam.

3. En om d' elenden en pijnen dezer plaatse met wijnige woorden ~~uit te drukken~~ in de gelijkenisse van eene gevangenisse uit te drukken, zegd hij verder: Daar zal geschreij zijn en knarssing der tanden. De Zaligm. dan, om bij gelijkenisse van eenen gevangenen in d' elendigste gevangenisse opgesloten, gekluisterd aan handen en voeten, in de schrikkelijkste duisternissen, met wijnige woorden de pijn af te beelden, die beschrijft twe uitwerkzelen van de zelve, viz. 't droevig geween, en de knarssing der tanden, q. d. [1] zoo groot zal daar de pijn zijn van 't gevoelen, behalven de elendiges ver afgelegene plaats, [2] dat een droevig naargeween alleen de zelve zal uitdrukken, gene woorden zijn hier bequaam toe, maar een gedurig tranen bad zal de zelve vertellen, ja zoo groot zal de pijn daar zijn, dat 't Lighaam als verrukt door een gedurig tanden knarssen, d' onlijdelijkheid van de pijnen zal te kennen geven.

Dus verre hebben wij alleen onze geestelijke nieuwsgierigheid voldaan in de schorse van de gelijkenisse en uiterlijke woorden. Maar indien wij verder gaan om hierdoor volgers

2da Pars

volgens de meeninge van Jesus ten minste een ruw denkbeeld tekrijgen van d'onbevattelijke pijnen der helle, zoo rijzen hier de hairen van eenen redelijken mensche ten berge.

Hier zien wij in eene schrikkelijke gelijkenisse wat eeuwige straf te wagten staat voor diegenen, die, als de groote koning Gods in zijne bruilofts zaale ten oordeel komen zal, dan zonder bruiloftskleed, i.e. zonder deugden en goede werken zullen

Matt. 25. verschijnen, aan dewelke Jesus dan zal verwijten, dat hij honger heeft gehad &c. # die volgens den apostel Petrus hunne best niet hebben gedaan om door goede werken te verzekeren hunnen roep tot d'eeuwige zaligheid, en het hemelsche bruiloftmaal.

Hier zien wij wat straffe te verwagten hebben

Non proderit tibi, Christiane, vocatum esse ad nuptias, intrasse in aulam nuptialem, si non virtutum veste, si non nuptiali toga indutus fueris.

Non proderit tibi gloriari inter vocatos fuisse, singulari Dei gratia prae ingratis Judaeis assumtum esse in ecclesiam per fidem, si non per bona opera ex fide per caritatem operantes animae nuditas nuptiali veste operta sit. Velen zullen'er, vol-

Matt. 7-22. gens Christus, in dien dag zeggen: Heere, Heere, hebben wij in uwen name niet geprophetеerd, en in uwen name de duivelen uitgeworpen, en in uwen name vele wonderdaden gedaan? aan alle dewelke hij opentlijk zal zeggen: Ik heb u noit gekend; gaat weg van mij, gij die boosheid pleegt.

Maar dit zou ons te ver van ons bestek leiden. # ~~Zie~~ de straf, die deze elendigen voor alle eeuwigheid volgens den tekste verwagten ~~hebben~~ hebben. Des

Des laten wij ons veel liever houden aan de gevolgen van onzen tekst 1°. dat degenen, die in d'uren des doods zonder bruiloftskleed zullen bevonden worden, dan geen goed meer zullen kunnen doen, of zig geen bruiloftskleed zullen kunnen verzorgen.

2°. hoe schrikkelijk dat zal zijn

1mo. Bind hem, zal Jesus tot zijne dienaars, de h. Engelen zeggen, bind hem handen en voeten.

Quamdiu peccator est in vivis manus habet liberas, hij kan nog 't verzuimde goede doen, en 't bedrevene quaad verbeteren. Dus heeft hij verzuimd den armen bij te staan, weduwen en wezen te helpen, d'onnozelen voor te staan, de waarheid te verdedigen, den godsdienst waar te nemen, zijne kinderen te vermanen die quaad doen te bestraffen, en wat verders zijne pligt van hem vereischt? hij kan 't nog verbeteren. En gelijk hij, zoo lang hij leeft, 't verzuimde kan herstellen, zoo kan hij ook 't bedrevene quaad verbeteren. Heeft iemand zijnen naasten verkort 't zij door dieverije, 't zij door onregtvaardigheid in 't koopen en verkoopen, 't zij door woeker of knevelarijen? hij

hij kan 't hem nog vergoeden: heeft iemand een ander belogen, hem ontëerd, door achterklap zijnen naam, en faam gestolen, of te kort gedaan? hij kan 't nog herroepen, en herstellen: Geeft hij een ander schade toegebragt? hij kan 't nog vergoeden: Geeft hij een ander ontstigt, verargerd, of verleid? hij kan hem wederom stigten, door een goed voorbeeld voorgaan, en ten goede aanleiden: summa, si ceciderit, resurgere pt. Experientia id in multis docuit, qui quod neglexerant perfecerunt, et quod male egerant, emendarunt. Sic avarus ille usurarius Zachaeus, qui hactenus elemosinas dare neglexerat, dimidium bonorum suorum dedit pauperibus. Idem ille Zacheus, qui alios defraudaverat, reddidit quadruplum. Sic et David mala acta emendavit. Had hij Israël geërgerd? hij heeft het ook gestigt door zijne boete, hij heeft de bozen de wegen des Heeren geleerd, en de Godlozen ter bekeeringe aangeleid; Ps. 50-16
Had hij zijne bedde bezoedeld door overspel? hij waste 't ook weer alle nagten met zijne tranen; had hij 't onnozel bloed vergoten? hij hielt niet op van bidden: Verlos mij van 't bloed &c. Zie zoo, zoo zijn den zondaar hier nog zijne handen los.

Maar dan als de koning zal verschijnen, dan zal hij zijne dienaars zeggen: Bind hem handen, en voeten, dan zullen zijne handen gebonden zijn, dan zal hij er 't minste goed niet meer meekunnen doen, hij zal de minste goede gedagten, 't minste goede voornemen, veel min d'uitvoeringe van 't zelve niet meer kunnen hebben. Dicebat Jesus Judaeis: Venit nox Joa. 9-4.
in qua nemo pt operari. Haec nox erit eis qui sine veste nuptiali invenientur in hora mortis, tunc audient: Tempus Apoc. 10-6.
non erit amplius. Bind hem, dan zal de koning zeggen, handen,

En niet alleen handen, maer ook voeten, Bind hem handen en voeten. o ja! ook zijne voeten zullen dan gebonden worden, zoo dat hij niet meer zal kunnen lopen tot Gods barmhertigheid, nog ontlopen Gods strenge regtvaardigheid.

Quoad hic e in vivis utrumq. potest, confugere pt ad Dei misericordiam. Deus ipse bied hem zijne barmhertigheid aan, eumq. invitat: Convertimini ad me (clamat Deus) nolo Ezech. 33-11
mortem peccatoris &c. Jesus clamat: Venite ad me oes qui &c. Matt. 11-28
Sic David ad divinam misericordiam recurrebat: Miserere mei Deus (clamabat) Sdm magnam misericordiam tuam et Sdm multitudinem &c. et quid mirum? sciebat n. quod in hac vita apud Dnm est misericordia et copiosa apud eum redemptio.

At tunc cum Rex venturus eum destitutum veste nuptiali invenict, dan zullen hem de voeten gebonden worden, zoodat hij tot Gods barmhertigheid niet meer zal kunnen loopen, want 'er geene hoop van barmhertigheid voor hem meer zal over wezen, volgens

Prov. 11-7. de spreuk des Wijzenmans: als een godloos mensch zal gestorven zijn, zal 'er geene hoop overwezen. Zoo dan zijne voeten zullen gebonden wezen om tot Gods barmhertigheid te loopen.

Gebonden zullen z'ook wezen, zoodat hij Gods regtvaardigheid niet zal kunnen ontloopen.

Quoad hic peccator vivit Dei iram et justitiam effugere pt door berouw, leetwezen, beloften en beternisse van leven.

3. Reg. 21. sic Achab effugit intentatum ipsi à Deo supplicium. sic Ninivitae effugerunt comminatum à Deo interitum.

At peccator in morte destitutus veste nuptiali pedes ligatos habebit zoodat hij Gods strenge regtvaardigheid niet zal kunnen ontloopen. Hij mag roepen bergen valt op

Apoc. 6-16 ons en heuvelen bedekt ons, voor het aanschijn des genen die op den throon zit, en voor de gramschap van 't Lam. Dog vrugteloos zal dit wezen, want de groote dag van gramschap zal gekomen wezen, en wie zal dan kunnen stand houden?

Zoo dan gebonden zal hij worden aan handen en voeten al wie op zijn sterfbedde zonder bruilofskleed zal bevonden worden. zoo dan in d'uure der dood is'er geen bruilofskleed meer te bekoomen.

2do Daar en boven werpt hem, zal dan de koning zeggen in d'uiterste duisternissen. Poena correspondet peccato. Sic in terris peccator dilexit magis tenebras quam Lucem, odivit lucem, et amavit tenebras, quo posset occultè perpetrare sua scelera et opera tenebrarum; justum igr e ut tunc ejiciatur in tenebras exteriores. Deus Lux e, et tenebrae in eo n

1. Jo. 1-5. sunt ullae, en in dat Ligt, 't w Godt zelf is, zullen d'uit-

Ps. 35. verkoornen, volgens David, 't Ligt zien. Dat Ligt heeft de zondaar zig onwaardig gemaakt, en dat zal hij dan voor eeuwig tot straffe moeten derven, dien Godt, om wien te zien hij geschapen is, zal hij in d'eeuwige duisternissen moeten derven.

Tob. 5-12. Dicebat olim caecus Tobias: Wat vreugde zou'er voor mij zijn, die in de duisternissen zit, en't ligt des hemels niet kan aanschouwen? Maar dan zal een zondaar zeggen: Wat een pijn en torment is 't voor mij nu in d'eeuwige duisternissen te leggen, en voor eeuwig niet te zien mijnen Godt, om wien te zien ik geschapen ben!

In.

In deeze duisternissen zal de Zondaar geworpen worden
NB geworpen, of hij wil of niet daar zal hij ingesmeten
worden, om dat hij hier geleeft hebbende naar zijnen zin
en wille, dan ook tegen zijnen zin en wille verdient zal
in d'uiterste duisternissen geworpen te worden.

3tio Et quid ibidem inveniet? Daar zal geschreij zijn, en... 7.
Ô droevige verwisseling! hier in lagchen, daar in huilen;
hier gejuijg, daar geween; hier weelde en vreugde, daar
droefheid, en smerte. 't komt'er op uit, zoo als Jesus ge-
dreigd, en voorzeid heeft: Weeü, die nu lagcht, want gij zult
treuren, en weenen!

Dit is d'uitslag van alle wereldsche blijdschap, en vreugde,
gehuil, geween, smert, en droefheid. Dit is 't lot dat aan
allen die te beurt valt, die hier maar hun vermaak, hunne
wellusten, hunne vertroostingen gezogt hebben. Zoo zeer, Apoc. 18-7.
zegd godt door zijnen engel sprekende van 't babel dezer
wereld, en der zelver minnaars, zoo zeer als zij haar
zelve verheerlijkt, en verlustigd heeft, doe haar zoo veel
smertes en rouwe aan.

Ô droevig gehuil! en daarom des te droeviger om dat
't zonder vrugte wezen zal.

Peccator quoad hic vivit cum fructu fundit lacrijmas,
zijn gehuil, zijn zugten, zijn geween, doet hem bij godes
genades en vergiffenisse vinden. Dus David: ik ben ver- Ps. 6-7-9.
moeid van zugten, ik zal alle nagten mijn bedde wasschen, en
met mijne tranen zal ik mijne rustplaats begieten. En
zie met wat vrugte: de Heer heeft de stemme mijns weenens
gehoord. Zoo de Zondaresse Luc. 7.

Maar dan, dan als de Zondaar zonder bruiloftskleed
voor gods vierschaar zal verschijnen, dan zal hij geworpen
worden in d'eeuwige duisternissen daar hij eeuwig zal huilen
en kermen, en nooit verhoord zal worden.

Daar zal dan geschreij zijn, en knarssing der tanden.
Iracundorum, et furiosorum e stridere dentibus. sic
Judæi als razende, en dolle honden op Stephanus gebeten, Act. 7-54.
knarsten op'er tanden. en zoo zullen allen die zonder
bruiloftskleden bevonden zullen worden als razenden en dollen
tegen 'er eigen zelven aangaan, verdoemen en verwenschen.
Dan zullen zij roepen, gelijk de Wijzeman de Zondaars Sap. 5-4...
in de helle beschrijft, Wij uitzinnigen, zoo zijn wij dan
afgedwaald van den weg der waarheid, het ligt der [illegible]

1755 in primo Sacro parabolam explicavi, et secutus sum den Christ. Vader.

Conclusio

1767.

Willen wij dan A. T. zulk een droevig onheil ontwijken? Willen wij niet in d' eewige duisternissen, beroofd van Gods aanschijn geworpen worden? Willen wij niet eewig door de pijnen van 't gevoelen schrijen, en als raazende op onze tanden knarssen? ei! dewijl wij dan onze handen nog los en vrij hebben, dum tempus habemus (zeg ik U: met den Apostel) operemur bonum &c. Dewijl onze voeten nog niet gebonden zijn, *loopen wij dan ter Gods barmhertigheid, en laaten wij bij tijds zijne regtvaardigheid ontvlugten,* dat wij met David Gods ~~ba~~ regtvaardigheid verbidden, en om zijne barmhertigheid smeeken: Dne ne in furore tuo &c. Miserere mei Deus sdum. &c.

Gal. 6. 10.

Dus, verre van op des konings komste in d' uure onzer dood ter duisternissen &c. veroordeeld te worden, zullen wij met vreugde onze hoofden opheffen om met hem in te gaan in de hemelse bruilofszaale, en te leeven in alle eewigheid. Amen

Dominica 19
Post Pent:
1737.47.
63.

Multi sunt vocati, Pauci vero Electi.

Matt. 22. v. 14.

Quamquam varia sint in hod: Ev:, quae nobis possint esse solatio, et objecto Laetitiae, sunt et ibidem varia, quae nobis pro esse mat salutaris timoris et tremoris. A.N.

Solatio esse pt. dum consideramus divinam bonitatem dignantis nos hoes vocare ad participationem caelestium nuptiarum, quas pro nobis paravit, dumq consideramus nos ipsos ad istas nuptias vocatos.

Timori esse pt, dum in eodem Ev: videmus hoem Ligatis manibus et pedibus mitti in tenebras exteriores... hoem dico, non qui accusatur furti, raptus, blasphemiae in Deum, non hoem fornicarium, non adulterum, &c sed tt veste nuptiali carentem.

Quo innuitur nobis non satis esse ut non damnemur, quod non simus fures, raptores, adulteri... sed sufficere ad damnationem si caritate in Deum et proximum careamus, quae caritas per vestem nuptialem denotatur.

Insuper et terrori esse pt. qd Dnus statim ac infelicem illum hoem jusserit mitti in tenebras exteriores, quasi confirmatorium istius sententiae pronuntiaverit: Multi vocati, Pauci electi.

Id quoq sane terrori nobis esse pt. si enim ex oibs, quotquot nati sunt hoibs, unus tt esset reprobus

et o Electus, quisq meritò timeret num ille infelix iste reprobus esset. Igua qto ma nunc quisq timere dbt, cum Xus ipsa veritas dicat: Multi st vocati pauci vero electi.

Propositio

Lubet hanc Xti Dni terrificam sententiam latius expendere, et quid hac in nobis efficere et operari debeat, adjungemus. Attendite

Sicuti Electorum, sic et reproborum numerum Deus nobis reliquit incertum. Nullibi legimus quod Deus alterutrum pracisè revelaverit. Attamen SS Patres et Theologi, qui profunda Dei scrutari consueverunt, hunc numerum, saltem aliquomodo inquirere conati st.

At o oes conveniunt in determinando predestinatorum numerum. Nec mirum, cum enim nullam certam regulam habeant, quisq, ut opinatur, et in generali loquitur.

Quidam, inter quos S. Gregorius, putant numerum hoium electorum fore parem cum electis Angelis.

Alii, inter quos S. Anselmus, putant tot hoes esse electos et salvandos, quot ex Angelis ceciderint, ut sic het getal der afgevallene Engelen, door d'uitverkoorne uit de menschen wederom vervult zou worden.

S. Augs dubitanter loqtr, putans qd forte plures ex hoibs qm ex angelis salvandi sint.

At oes ha opiniones, licet generales, incerta st, et infirmis nixa fundamentis. Hinc S. Thomas post relatas has aliorum opiniones, addit quod ipse sentit, nimirum id soli Deo cognitum esse, neq a nobis curiosè indagandum.

Et verè, quantumcumq enim nos conjiciamus soli tam Deo cognitus e Electorum numerus. Hinc Eccla, in quadam oratione Deum orans ait: „Deus cui soli cognitus „e electorum numerus in superna felicitate locandus.

2. Tim. 2. Et Paulus ait: Cognovit Dnus qui st ejus. Et Xus ipse

Jois. 10 Ego cognosco oves meas. Item scio quos elegerim

Ibd. 13. Igua Deus ~~qui~~ solus scit qm magnus, aut qm parvus futurus sit Electorum numerus, nos vero id certi

certò determinare nequimus, et quantus sit certò eloqui possumus.

Verumtamen certo certius illud dicere possumus, numerum electorum fore incomparabiliter minorem numero reproborum. Nullam ferè rem adeo clarè proposuit nobis Deus in scripturis tam per expressa verba, quam per figuras et exempla. Vultisne ejus figuras?

Octo ista dat, scil: Noe cum sua familia, ex omnibus, quæ diluvio perierunt, servata, præfigurant nobis / juxta S. Gregorium / parvum eorum numerum, qui in generali illo igneo diluvio in fine mundi salvandi erunt. Quatuor isti haec, scil: Loth cum sua uxore et duabus filiabus qui in eversione Sodomæ et Gomorrhæ incolumes evaserunt, præfigurant paucos istos salvandos ex eversione Sodomæ ~~nobis~~ infernalis. Ex sexcentis millibus viris pugnatoribus, qui ex Aegypto exierunt, duo tantum terram promissam intraverant. Et hoc figura fuit / juxta Originem, multosque alios Patres / quod ex multis hominibus pauci futuri sint, qui cælestem illam promissam Palæstinam intrabunt. Gen. 7. Gen. 19. Josue et Caleb

En ergo figuras, quæ ---- At quid figuras affero cum ~~[illegible]~~ ad manum nobis sit veritatis æternæ effatum Multi sunt vocati pauci vero electi.

At non tantum hoc loco, sed pluribus aliis, iisdem plane verbis hanc veritatem Christus Dominus nos docuit. Sic cum à quodam interrogaretur: Domine si pauci sunt, qui salvantur? respondit: Contendite intrare per angustam portam, quia multi, dico vobis, quærent intrare et non poterunt. Apud Matth. gaat in door d'enge poort; want Lata porta, et spatiosa via est quæ ducit ad perditionem, et multi sunt qui intrant per eam. Quam angusta porta, et arcta via est, quæ ducit ad vitam et pauci sunt qui inveniunt eam. Luc. 13-23 Matt. 7-13.

En responsum, quo paucitas salvandorum enuntiatur.

Et certè si paulò profundius rem inspicere velimus veritatem hanc facile capiamus, videbimusque facile

numerum electorum, et multò minorem numero reproborum; quia minor semper fuit fidelium quam infidelium numerus.

In Veteri Test. pauci erant veri Dei cultores, inter omnes diversasque gentes et nationes soli Judaei veri Dei cultores erant. Item nunc in N. T. multò plures adhuc sunt infideles et pagani, extra veri Dei et Xti cognitionem, quam sunt qui Deum unum et verum agnoscunt et in Xum credunt. Et inter hos ~~qui in Xum credunt~~, pauci qui tamen vera Xti Eccles. membra non sunt? Et hinc optimè infertur paucitas salvandorum. Nam sine cognitione veri Dei, sine fide in Xum, et extra Xti Ecclam salus haberi non potest. Atqui pauciores sunt qui Deum verum cognoscunt, in Xum credunt, et membra sunt Eccles; Ergo et pauciores Electi seu salvandi.

Itaque dubium non est, quin, si omnes quotquot fuerunt homines comprehendas, pauciores salvandi sint quam peribunt; sed, quod magis et maxime terrere debet, id etiam verum est etsi solos comprehendas fideles; inter ipsos etiam qui credunt, quique in vera fide Xtique sunt Eccla pauciores salvandi sunt.

Suffragatur textus Multi vocati, pauci vero electi; pauci (inquit S. Greg.) electi inter istos vocatos. Et alibi Multi quaerent intrare et non poterunt. Multi, scil: fideles; nam infideles et gentiles cum non agnoscant angustam portam, etiam intrare non allaborant; Igitur

Luc. 14-16. Multi fideles... Inter multos ad coenam vocatos, pauci ad eam venerunt, quod figura est.... Item inter

c. 8-5... quatuor partes seminis in terram jacti una tantum pars fructum fecit, et in horreum introducta est. Et hoc fig....

Atque illud nemini mirum videri debet, scil: etiam inter ipsos ~~[illegible]~~ fideles paucos salvandos esse. Facile quis id credet, si vitam plurimorum inspiciat. Si consideret vitam fidelium in Vet. Test. o! quae apud plerosque vigebant delicta? David ait: Non est qui faciat bonum

Ps. 13-2

bonum o e usq ad unum. Jeremias ait: gaet de wijken van Jerusalem rond, en ziet, bemerkt, en zoekt langs haere straeten, of gij iemand vind die de geregtigheid doet, en getrouwheid zoekt. En, sic constitutum erat.... Jerem. 5-3

Missos faciamus fideles illos Veteris Test., ad nos veniamus; quot nostrum pleriq vivunt? qm pauci vivunt prout dbnt? Quot divites, magnates? O qm elati, superbi! humilitas, qm Xus exigit, quasi exulare apud eos vda; pauperes despiciunt, opprimunt, manus liberales eis claudunt.... quae injustitiae & committuntur? quot zoeken 'er, het zij slikks, of regts, maer aen 't geldt te komen? Liegen en bedriegen hoe gemeen is 't? ~~[struck]~~ promittere et o praestare quid frequentius? Si juventutem spectes, O! quanta dissolutiones? an

Si consideres maritatos, wat al buitenspoorigheden in 't huwelijk? hoe veele verwaerloosen huisszaeken? ~~[struck]~~ hoe zorgeloos in d' opvoedinge van de kinderen? quot uxores quae o nisi vanitati student, in vestibus et suppellectili extravagantes, prodigae, et ne quid pejus dicam.

Quot st in officiis qui ea o adimplent, famuli opifices in qbus & deficiunt? wat is 'er gemeender onder dienstboden dan ontrouwigheid in woorden, in 't verpraten van huislijke zaeken, ja somtyds ook in 't verwaarloozen van des volks goederen Wat is 'er gemeender onder d' ambagtsluiden, en arbeiders dan ~~[struck]~~ te dagdieven? ----

Verbo dicam, pauci st, qui bene vivant: Igua, et Csequens e, quod pauci sint salvandi. Multi st vocati ----

3m Morale: Non sequeris turbam, ad faciendum malum Vide Serm. 4. de Nov

Hae cum ita sint, quid inde pro morum nostrorum directione concludendum e? quid dbt haec veritas, quam auribus nostris audivimus, operari et efficere in ais nostris?

Nonne aequum e qd timeamus ne simus inter multos istos reprobos, cum tot et tanti illi sint? Immo vero timere merito quisq pt, et dbt, ne sit inter multos quidem vocatos, sed o electos.

Xus Dnus in ultima caena, dicebat: Unus vestrum me traditurus e, et oes timuerunt, timidiq interrogarunt Numqd ego sum Dne? Hic in textu Xus o ait, Unus,

Sed plurimi
Multi sunt vocati, pauci vero electi.

non multi # peribunt. # Itaq majori rõe qm apli time-
re dbms, et rogare, numqd ego sum unus ex illis?
Duo, interrogare dbms vitam nostram, consciam
nostram, hoc respondebit nobis; conformitas vel difformitas inter
praecepta Dei, et vitam nostram satis edicet nobis
an simus unus ex iis pluribus qui peribunt.

Itaq timere dbms, timere dico qmvis etiam
sancte vivere videamur. Sic Paulus magnus et
1. Cor. 9-27. Sanctus ille aplus: Vereor / inquiebat / ne cum aliis
praedicaverim ipse reprobus efficiar.

Immo hoc in sanctis reperimus, quod qui etiam
sanctissime vivebant, mã de sua salute timerent. Scie-
bant ~~quidem~~ cum aliqua fiducia quales essent, sed ô quales futuri essent,
nesciebant, enim an in ipsis eet malum aliquod quod ipsis
ignotum esset. Hinc et Paulus tremebundus aiebat:
1. Cor. 4-4. Nihil mihi conscius sum sed ô in hoc justificatus sum.

Si sanctissimi ita timuerint quid nobis faciendum
e? Igitur timeamus, sed ô vano et inutili timore.
Timebant Ninivitae ad vocem Jonae excidium praedi-
centis, sed et poenitebant, vitamq mutabant. Et nos
timere dbms ad vocem Jesu plerorumq interitum
praedicentis. ~~[illegible]~~
timor ille ~~non~~ peccatores ad poenitentiam vitaeq mutationem
pducere dbt; # sic fecere Sancti, ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ qui hoc salutari timore perculsi conside-
rantes ~~[illegible]~~ dies antiquos, vitamq praeteritam
inspicientes, ~~mutabant~~, quidquid mi. rectum inveniebant
corrigebant et p poenitentialia opera in se vindicabant.

et justorum fervorem excitare debent ut cum timore et tremore salutem operentur.

Hic est timor salutaris, ~~[illegible]~~ urbes relinquere et desertum
intrare multos fecit. Ibi vitam transigebant in jejunia et fletu #
et planctu ne inter illos multos essent, qui projicientur in tenebras
exteriores. Vincebant se ipsos, et ligabant malam
suam voluntatem, ne essent inter eos qui ligatis manibus
et pedibus essent projiciendi. abducebant se à consortiis
hominum, opdat zij naemals tot het gezelschap der duivelen
niet zouden verweezen worden.

Considerate

Considerate A. A. hanc sanctorum praxim. Audientes veritatem istam terribilem, ~~xxx~~ statim inde toti commovebantur vitamque dirigebant. Audimus et nos. Et saepius non terremur, aut si terreamur, vitam non, aut parum in melius mutamus.

Non sic, o sic A. A. timentes poeniteamus, in melius vitam dirigamus, conemur ut cum paucis salvemur.

Conclusio

En A. A. proposui vobis veritatem a Xto Dno in hod: Ev: prolatam. Ostendi quod pauciores sint salvandi, non tantum comprehendendo omnes homines, sed et comprehendendo solos fideles. Inde deduxi quod possere timere, advigilare, et ad actus etiam minimos attendere vitamque bene dirigere debeamus, ut et cum paucis istis salvemur.

Scio A. A. scio, quid de hoc meo sermone plures gevoelen. Dicent, scio, ~~quod~~ quae dixi nimis dura et terribilia ~~esse~~, et nata ingerere desperatem.

Talia objiciebantur Augustino, dum hanc eamdem veritatem eodem prout debebat modo explicabat. Ejus responsum et mihi servire potest. Terribile est, dicitis. respondit Aug^s/ sed non quia ego dico, sed quia sic est quod dico. Evenient ea vere, non quia ego dico, sed quia evenient dico. Si durum et terribile? Numquid ego scripsi, numquid delere possum? Egone scripsi: De poort is wijd, en de weg is ruim, die tot het verderf leidt, en veelen zijn'er, die door de zelve ingaen? Matt. 7-13 Egone scripsi: Hoe eng is de poort, en hoe nauw is de weg, die tot het leven leidt en hoe weinigen zijn'er die hem vinden? Egone scripsi Regnum coelorum vim patitur, et violenti rapiunt illud? Egone scripsi: Strijdt om in te gaen door d'enge poorte; . . . Luc 13-24 veelen zullen zoeken in te gaen, en zij zullen niet kunnen? Egone scripsi: Multi sunt vocati, pauci vero electi? Non, ait Aug^s/ non scripsi, ideo nec et delere possum. an ergo aliter dicam quam scriptum invenio? Vae ei, qui aut quid addat, aut adimat. Loquor prout scriptum invenio.

sed ultimi [illegible]

Si verba mea (pergit Augus.) vos terreant, et me terrent: si trematis audiendo, Ego tremo dicendo, eoq magis, quo magis de eo certificatus, eo magis quo scio strictius meum procedendum, cui enim multum datum est, multum quaeretur ab eo: timeo, sed et hoc timeo, et dolens coram vobis dico, quod desuper est satis timeo.

Si itaq vos timeatis, benè est. Istum ego hujus sermonis fructum expecto, salutarem scil: timorem.

Itaq simul omnes timeamus, et ita securè nobis salutem promittamus. Ut iis omnes est qui minimam salutis habent apparentiam. Saepe nos desuper angustiam qua pauci sunt electi. cogitemus annos antea actos in amaritudine ad nostram ... sic fiet ut hic cum multis quidem vocati, cum paucis sanctè vivamus, et cum paucis in aeternum salvemur.

sed ultimi [illegible]